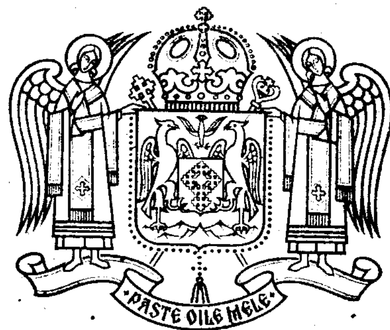

SFÂNTUL CHIRIL
AL ALEXANDRIEI

COLECȚIA
"PĂRINȚI ȘI SCRIITORI BISERICEȘTI"
APARE
DIN INIȚIATIVA PATRIARHULUI
IUSTIN
ȘI SE CONTINUĂ SUB ÎNDRUMAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE
TEOCTIST
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

PĂRINŢI ŞI SCRIITORI BISERICEŞTI

40

SFÂNTUL CHIRIL AL ALEXANDRIEI

SCRIERI

PARTEA A TREIA

DESPRE SFÂNTA TREIME

CARTE TIPĂRITĂ CU BINECUVÂNTAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE

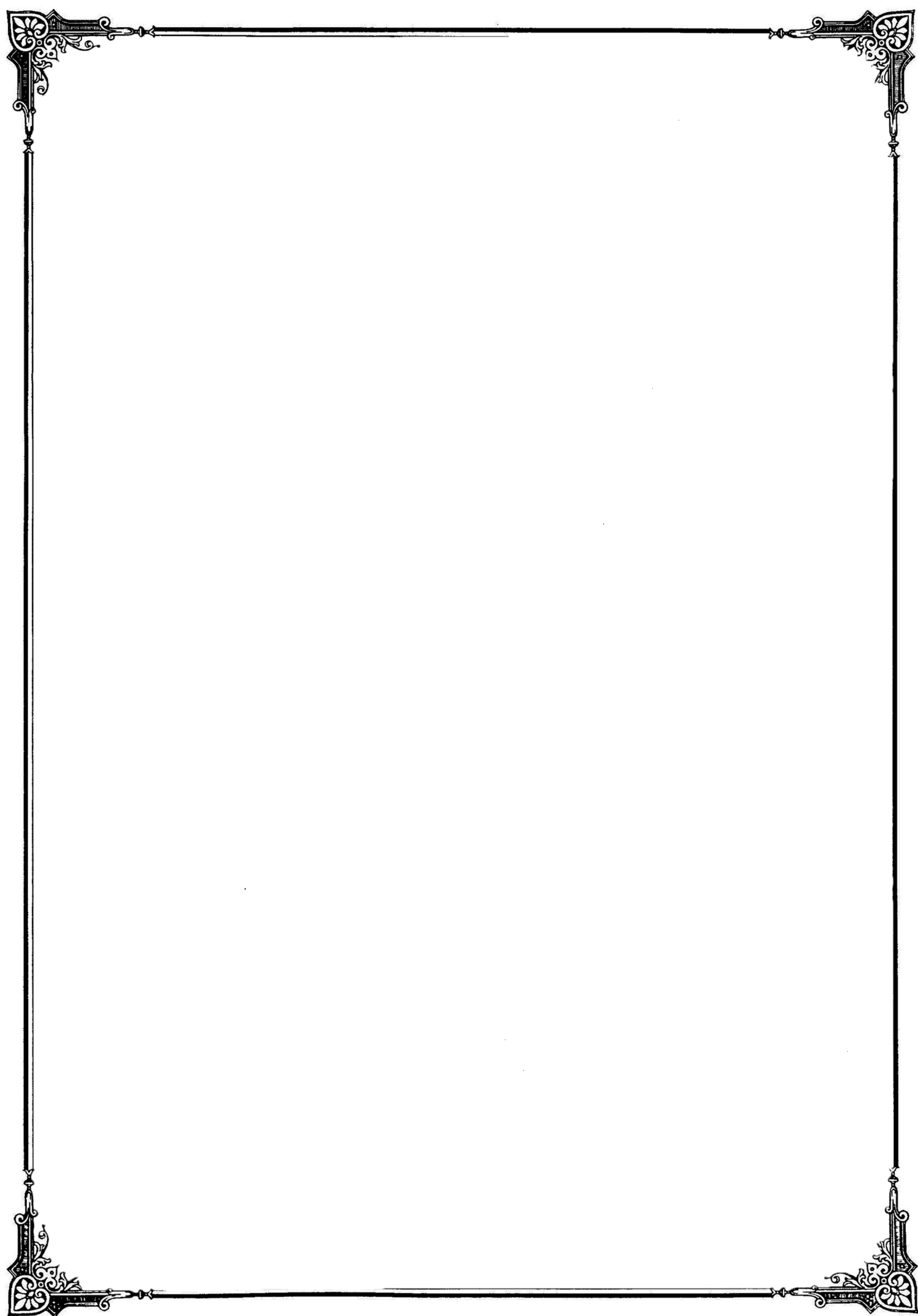
TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

TRADUCERE, INTRODUCERE ŞI NOTE DE
Pr. Prof. Dr. DUMITRU STĂNILOAE
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE — BUCUREŞTI, 1994

CUVÂNT ÎNAINTE

În Biserica sfântă a Mântuitorului Iisus Hristos, un loc de cinste și-au câștigat acele personalități alese care și-au dedicat întreaga lor viață slujirii lui Dumnezeu și a oamenilor. Unii dintre aceștia s-au afirmat prin puterea de pătrundere — sub înrâurirea luminii Duhului Sfânt — a tainelor celor mai adânci ale Teologiei; alții au rămas în istoria Bisericii ca mari dascăli de asceză și de spiritualitate, iar alții, ca neîntrecuți păstori sufletești și neobosiți sprijinitori ai celor năpăstuiți. Pe toți aceștia trebuie să-i vedem ca pe niște împreună-trăitori ai credinței ortodoxe, fiecare, potrivit darului său, aducând o dreaptă închinare și slujire adevăratului Dumnezeu.

Printre ei se numără și Sfântul Chiril, Patriarhul Alexandriei († 444), a cărui personalitate, legată în special de a doua mare controversă hristologică, a marcat o perioadă frământată din viața Bisericii, acest Părinte rămânând în istoria ei ca un apărător pilduitor al credinței dreptmăritoare. De fapt, prin lămuririle de ordin dogmatic aduse unor învățături ale Bisericii, atacate cu vehemență de diferitele erezii ale vremii, el însuși a contribuit decisiv la precizarea dreptei credințe.

Reprezentant de primă mărime al Școlii teologice alexandrine din secolele IV—V, Sfântul Chiril a lăsat Bisericii o variată și impresionantă operă teologică, ce ocupă nu mai puțin de zece volume din Patrologia greacă, la loc de cinste aflându-se scrierile sale cu caracter dogmatico-polemic. Neîntrecutul său talent speculativ, l-a consacrat în întregime apărării unor dogme fundamentale ale Bisericii, fiind permanent angajat în lupta contra a două mari erezii: arianismul și nestorianismul. De aceea, prin lucrările sale dogmatice, Sfântul Chiril se adresează totdeauna credincioșilor, pentru a-i ajuta să deslușească sensurile corecte ale doctrinei creștine, insistând asupra datoriei creștinului de a primi fără nici o reținere tot ceea ce învață Biserica, pentru a evita rătăcirile și a nu-și primejdui mântuirea.

Era de așteptat ca expunerile dogmatice antiariene și antinestoriene să consolideze autoritatea și prestigiul Sfântului Ierarh Chiril al Alexandriei, nu numai în fața auditorilor și a cititorilor din timpul său, ci și a cititorilor operelor sale de mai târziu, până în ziua de astăzi.

Apărarea adevărurilor de credință privitoare la deoființimea celor Trei Persoane divine și, implicit, combaterea celei mai virulente erezii — arianismul — formează conținutul volumului de față: Despre Sfânta Treime. *Acesta apare în grai românesc, prin truda mult regretatului Pr. prof. Dumitru Stăniloae, care sporește valoarea versiunii românești prin binevenitele note clarificatoare, nelipsite din nici una dintre tălmăcirile efectuate de dânsul. Se cuvine să subliniem, aici, că, tot în traducerea Părintelui Dumitru Stăniloae, în ultimii ani, au apărut în Editura Institutului Biblic alte două scrieri majore ale Sfântului Chiril al Alexandriei:* Închinarea și slujirea în duh și adevăr și Glafire. *Vorbind despre viața dumnezeiască intratrinitară, Sfântul Chiril realizează pagini de strălucită gândire teologică ortodoxă. El nu purcede, însă, la această lucrare, fără a mărturisi că «e foarte de temut a vorbi despre Dumnezeu» și că numai rațiuni de ordin pastoral-misionar l-au determinat să scrie această carte. Așadar, ne aflăm în fața unei scrieri alcătuite cu multă scrupulozitate, o scriere care, de fapt, își propune și reușește să ne învedereze relația profundă existentă între dogma Sfintei Treimi — așa cum a formulat-o și o propovăduiește Biserica — și consecințele ei soteriologice.*

De aceea, cu părintească dragoste, recomandăm această carte teologică tuturor fiilor și fiicelor Bisericii noastre dreptmăritoare, care sunt dornici să-și apropieze veșnicele adevăruri de credință creștine, asigurându-i că osteneala lor va rodi întru sporita pătrundere și trăire a Cuvântului lui Dumnezeu.

La sărbătoarea Sfântului Ierarh
Calinic de la Cernica 11 aprilie 1994

† *TEOCTIST*

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

SCURTĂ INTRODUCERE

Sf. Chiril, despre a cărui viață dinainte de 412, când ajunge Patriarh al Alexandriei, ca urmaș al unchiului său Teofil, se știe prea puțin, s-a remarcat prin multe opere de tâlcuire a cărților Sfintei Scripturi și de apărare a credinței ortodoxe împotriva nestorianismului și a arianismului, care continuau să aibă aderenți și în vremea lui

După ce Nestorie, ajuns la 10 aprilie 428 Patriarh la Constantinopol, a susținut în predicile lui din cursul aceluiași an că Fecioara Maria nu trebuie numită Născătoare de Dumnezeu, pentru că n-a născut pe Fiul lui Dumnezeu ca om, ci o persoană omenească, Sf. Chiril i-a combătut această erezie încă de la începutul anului 429, iar la Sinodul III ecumenic din Efes, episcopii adunați acolo au aprobat scrierile Sf. Chiril și l-au condamnat pe Nestorie. În martie 433, Sf. Chiril a obținut și aprobarea Patriarhului Ioan al Antiohiei și a episcopilor săi pentru această condamnare, căreia la început ei i s-au opus, punându-se astfel capăt schismei care începuse între acest episcopat și cei ce au aprobat hotărârea de la Efes.

Dar înainte de scrierile împotriva lui Nestorie, Sf. Chiril alcătuise deja câteva tâlcuiri ale unor cărți din Sfânta Scriptură. Pe lîngă acestea a alcătuit și unele scrieri de combatere a arienilor, care mai aveau încă mulți aderenți la Constantinopol, dar și în părțile Alexandriei.

Despre lupta Sf. Chiril împotriva arienilor ni se dau bogate informații de către Georges Mathieu de Durant în ediția critică, întocmită de el asupra scrierii Sf. Chiril : «Despre Sfânta și cea deoființă Treime» *(P.G. 757, 657—1124). Această ediție însoțită și de o traducere în limba franceză, și de bogate note, a apărut în trei volume din «Sources chrétiennes», nr. 231, 237, 246, Edition du Cerf. Ea e intitulată :* «Dialogues sur la Trinité». *Informațiile despre arianismul din vremea lui, pe care îl combate Sf. Chiril, ca și învățătura ortodoxă expusă de Sf. Chiril în această operă, împotriva arianismului, se cuprind în «Introducere» la vol. I din aceste «Dialoguri».*

Această scriere urmează celei intitulate «Thesaurus de Sancta et consubstantiali Trinitate» *(P.G. 759, 656), îndreptată de asemenea împotriva arienilor. Ea se deosebește, după Bardenhewer, de «Thesaurus» în mod principal prin faptul că «intenția polemică trece pe planul al doilea și năzuința de expunere pozitivă e pusă mai mult în valoare»* (Geschichte des altkirchlichen Literatur, *IV Band, p. 46).*

Opera este o expunere pe larg a deoființimii Fiului cu Tatăl în 6 din cele 7 Cuvinte (Dialoguri), iar în Cuvântul 7 se expune aceeași învățătură despre Sfântul Duh.

Toată învățătura cea dreaptă e întemeiată neîncetat pe corecta interpretare a textelor din Sfânta Scriptură, prin subtile și logice explicări ale acelor texte, dar și pe o înțelegere a sensului adânc al mântuirii oamenilor, pe care numai Treimea le-o poate procura. Fără un Hristos-Dumnezeu întrupat ca om, mântuirea oamenilor ar fi imposibilă, cum imposibilă ar fi și fără un Duh Sfânt, înțeles de aceeași ființă cu Fiul și cu Tatăl. Numai prin deoființimea cu Tatăl și între Ele a celor două Persoane venite în noi, dobândim viața veșnică.

Opera este o dovedire continuă că numai Sfânta Treime cea deoființă poate mântui umanitatea. Dacă Hristos și Duhul sunt creaturi, rămânem și noi închiși în planul creat, coruptibil și muritor.

Dar ideea despre Sfânta Treime ca unică temelie a mântuirii, prezentă în scrierea Sf. Chiril, ar trebui dezvoltată mai pe larg.

TRADUCĂTORUL

DESPRE SFÂNTA ȘI CEA DEOFIINȚĂ TREIME

CĂTRE PREZBITERUL ERMIA, PRIN ÎNTREBĂRI ȘI RĂSPUNSURI

CUVÂNT ÎNAINTE LA CARTEA DE FAȚĂ

Este cu totul greu de-a se apropia de cele dumnezeiești chiar celor foarte deprinși și în stare să contemple tainele și să privească cele mai presus de minte în *«oglindă și ghicitură»*, după preaînțeleptul Pavel (I Cor. 13, 12). Rațiunea omenească este foarte îngroșată și inaptă să pătrundă în subțirimea înțelesurilor lor. De aceea e foarte de temut a vorbi despre Dumnezeu și e un lucru înțelept a alege tăcerea despre acestea. Totuși nici aceasta nu le este o pagubă celor însărcinați cu învățătura. De aceea dumnezeiescul Pavel, știind aceasta, a spus : *«vai mie, de nu voi binevesti»* (I Cor. 9, 16).

M-am hotărât deci să scriu cartea de față și m-am ostenit din nou să alcătuiesc pentru tine, preaiubitorule de învățătură, frate Nemesie, acest Tratat despre Sfânta și cea deoființă Treime [1]. Adunând ideile referitoare la fiecare temă, după gen și specie, am alcătuit corpul întreg al cărții în șapte scurte cuvântări. Pe acestea le-am întocmit ca răspunsuri pentru preaînvățatul Ermia, care ne-a întrebat adesea despre acestea. Stilul este mai liber, potrivit dialogului între două persoane, cu întrebările și răspunsurile dintre ele. Cel întrebat (Sf. Chiril) este indicat prin A. Cel ce întreabă (Ermia), prin B. Deoarece subțirimea temelor expuse este foarte mare, ca să se susțină sau să se respingă cu ascuțime ceea ce apare în discuție, a fost necesară prezentarea persoanelor. Trebuie deci să se observe cu grijă literele prin care sunt indicate. Căci astfel vom păstra neconfundate și în cea mai bună ordine explicările stabilite și conținutul, și de aici folosul cărții. Mă rog Domnului pentru sănătatea ta, preaiubite.

---

1. Numește noua osteneală pentru acest tratat, făcând aluzie la *«Tezaurul»*, scris mai înainte, tot despre Sfânta Treime.

CONȚINUTUL CĂRȚII

CUVÂNTUL I

Fiul este coetern și deoființă cu Dumnezeu Tatăl

Introducere : Un bătrân râvnitor pentru teologie [2]

A. Sfințitul nostru Ermia n-a putut fi văzut nici ieri, nici alaltăieri. Socotesc că n-a voit nici să meargă la cumpărat, nici să iasă din casă. Iarna l-a ținut în casă. Și aceasta a fost foarte bine. O vreme luminoasă l-a ajutat de-abia acum ca să se arate.

B. Bine spui. Bătrânețea este greoaie și face pe om zăbavnic la ieșire, mai ales când plouă.

A. Te-ar putea compara cineva, dacă ar voi, cu toată prețuirea, cu peștii mării. Când un vânt neîndurat și agitat mișcă valurile, când se reped cu furie, cei ce se duc în gropile ce se află în adânc, pătrund ca într-o pădure sau ca într-un stufiș, folosindu-se de vegetația bogată de acolo. Dar când razele soarelui strălucesc din nou peste ape, când le văd din nou ca un zâmbet peste mare, prind iarăși curaj și revin la suprafață și sar peste vârfurile valurilor, aruncând de la ei frica și șovăiala.

B. Cum bine știi, nu se întâmplă altfel cu mine, scump prieten.

A. Cât privește mulțimea grijilor, tu ești foarte departe de ele și mintea ta se odihnește încă, pe cât socotesc.

B. Și ce folos am de aci ?

A. Ai un folos foarte mare și potrivit sfinților. Sau nu vom vedea niște binefaceri într-o viață liniștită ?

B. Dimpotrivă, foarte mult.

A. Ceea ce se cântă prin lira Psalmistului din partea lui Dumnezeu nu dovedește adevărul acestor cuvinte ?

B. De ce cântare vorbești ?

A. «*Odihniți-vă și cunoașteți că Eu sunt Dumnezeu*» (Ps. 45, 11). De fapt, vederea trupească, când e liberă de praf, de fum și de orice altceva, ce o poate tulbura, își exercită o lucrare subțire și neîmpiedicată peste cele ce cad de obicei sub privirea ei. Dar dacă este tulburată

2. Această propoziție este numai în traducerea franceză.
(În redarea textelor scripturistice, traducătorul a folosit ediția din anul 1914 a Sfintei Scripturi, n. red.).

de vreuna din patimi, se îndreaptă mai puțin spre cele văzute și adeseori nu se întâlnește exact cu ele. Cât despre mintea omenească, dacă e bine așezată în liniște și în obișnuința să stea departe de vântul închipuirii necurate, are o vedere ascuțită și străvăzătoare și primește cunoștința neînșelătoare a lucrurilor. Dar dacă e îngroșată de vreo patimă, nu va străvedea vreodată nici însăși frumusețea dumnezeiască, ci se va sălășlui dimpotrivă în cele pământești, asemenea unor păsări care, fiind prinse și legate, au pierdut putința de-a zbura spre cele de sus.

B. Bine zici.

A. Deci, o, Ermia, odihnindu-te în casă, socotești că s-ar cuveni să-ți amintești de cuvântul de mai sus al lui Dumnezeu? Și ai în fiecare zi în mână cărțile sfinte și-ți hrănești mintea cu râvna atotiubitoare de învățătură, care te ațâță ca pe un câine cu nasul foarte fin, să vânezi cele ce trebuie să le înveți? Sau poate vom atribui cauza nelucrării în direcția aceasta faptului că trupul tău a trecut de vârsta tinereții, dacă nu voiești să o vezi în altceva neadevărat? În acest caz, te-aș jigni zicând că un om bătrân este înclinat spre minciună și vrea să fie crezut în ceea ce spune.

B. Aș avea multe motive să condamn slăbiciunea trupului, căci iată-mă ajuns la seara vieții. Dar voi spune ceea ce socotesc necesar, lăsând acum acestea. Mintea mea e mereu lacomă să învețe cele bune și nu dorește practic nimic altceva decât numai aceasta. Sunt ca un mânz de rasă bună și foarte rapid, care atunci când vrea să-și arate iuțimea picioarelor, se vede silit, chiar împotriva voii sale, prin faptul că terenul nu e bine netezit, să nu dea decât o dovadă nedeplină și nu întru totul admirată a forței aflate în el. La fel, am și eu o râvnă fierbinte și pornită spre iuțime și sârguincioasă, care mă mână să mă ocup de conținutul Scripturii insuflate, dar mă văd reținut de pasaje dificile și anevoie de parcurs, care nu sunt ușor de explicat, cum s-ar putea presupune. Ele nu sunt accesibile, nici deschise celui ce ar voi să le priceapă. Iată de ce, greutatea terenului produce șovăiala minții mele. Dar mai mult decît toate, mi-e frică de temele despre credință, deși ele sunt temele principale ale nădejdii noastre.

A. Așa este, e răspunsul meu. Căci spui adevărul. La aceasta adaug că un lucru care a dobândit ceva din bunătățile de sus și dăruit de Dumnezeu fără sudoare, este cu neputință. Căci ceea ce este cu totul mai presus de fire și are o slavă în înălțimi, nu este accesibil celor ce voiesc și nici nu este ușor de cucerit. Câte greutăți și câtă osteneală nu cere aceasta!

B. Atunci ce pot face cei ce râvnesc aceste minunate bunătăţi, dată fiind această extremă greutate de-a le dobândi ?

A. Ce altceva socoteşti că trebuie să facă aceia, decât să asculte de cuvintele sfinţilor care au strigat cu putere : «*Dacă vreunul din voi este lipsit de înţelepciune, să o ceară de la Dumnezeu, Care o dă tuturor fără deosebire şi fără înfruntare ; şi i se va da lui*» (Iacov 1, 5) ? Căci toate cele ce au nevoie de lumină sunt luminate neîndoielnic de lumina dumnezeiască şi spirituală şi Înţelepciunea face înţelepte pe cele ce sunt lipsite de înţelegere şi înţelepciune. Iar prin lumină şi înţelepciune se înţelege Hristos «*Care a făcut în inimile noastre să strălucească lumina cunoştinţei*» (II Cor. 4, 6)[3]. Căci Dumnezeu Tatăl ne-a scos pe noi, cum a spus dumnezeiescul Pavel, «*de sub stăpânirea întunericului şi ne-a mutat în Împărăţia iubirii Fiului Său, în lumină*» (Col. 1, 13)[4]. De fapt, unul dintre sfinţi L-a numit Luminător al zilei şi pe lângă aceasta Luceafăr, căci zice : «*Până când se va lumina de ziuă şi Luceafărul va răsări în inimile noastre*» (II Petru 1, 19). A numit Luminător al zilei şi Luceafărul ce se înalţă, luminarea prin Hristos în Duhul.

B. Că Hristos este lumină şi ziuă şi strălucire şi Luceafăr al celor ce se află între cei chemaţi prin credinţă, nu este cineva care să se îndoiască. Dar dacă te-am ruga să ne explici cât mai cuprinzător temeiul cel mai de netăgăduit şi mai nepătat al credinţei, ai refuza să o faci şi să cinsteşti osteneala mea obişnuită pe care o socotesc mereu cuvenită şi naturală bătrâneţii mele ? Căci cât de numeroase sunt minciunile trâmbiţate de mulţi, care strâmbă adevărul cel drept, abătând în mod variat cuvântul lor spre tot felul de fantezii şi, străbătând ca nişte fiare sălbatice oraşele şi cîmpiile, urlă cumplit, «*grăind cele din inima lor şi nu cele din gura Domnului*», după cum s-a scris (Ier. 23, 16).

A. Cât admir, scumpul meu, iubirea ta de neasemuit faţă de Dumnezeu ! Te rog să nu te depărtezi niciodată de această dreaptă şi vrednică de laudă judecată. Dar, o, prietene, nu ţine decât de tine să te

3. Numai o persoană poate lumina cu adevărat o altă persoană. Lucrurile inconştiente nu se pot lumina între ele. Iar cea mai deplină lumină e cunoştinta lui Hristos. El luminează şi pe Sine Se face luminat. Căci în El sunt raţiunile tutu、ror. Şi cunoscându-L pe El, cunoşti pe Dumnezeu ca Tată şi Fiu, ca fiind izvor al iubirii ce dă sens existenţei persoanelor.

4. Lumina e iubire. Dar un Dumnezeu care n-ar fi un Tată care iubeşte din veşnicie un Fiu, n-ar fi un Dumnezeu al iubirii, deci al luminii. Dumnezeu Tatăl a trimis pe Fiul Său să Se facă om, ca să ne strămute, din întunericul lipsei de sens sau de iubire, în relaţia Sa iubitoare cu noi în Împărăţia iubirii ce-o are faţă de Fiul Său, făcându-ne fraţi cu Fiul Său şi fii ai Săi. Deci numai un Dumnezeu al Treimii este un Dumnezeu al luminii, sau al iubirii pe care o extinde la toţi cei ce vor.

împărtășești, fără nici o greutate și în mod larg, de cele ce le iubești. Nu pretind să pătrund eu înțelesul spiritual al acestora, făgăduind să învăț ceva mai bun decât înaintașii noștri. Căci ajung scrierile Sfinților Părinți despre acestea. Cel ce se hotărăște să le cerceteze cu înțelegere și să se apropie de ele cu trezvie, își umple îndată mintea sa de lumina dumnezeiască. Căci nu erau ei «*cei ce grăiau*», după cuvântul Mântuitorului, ci «*Duhul lui Dumnezeu Tatăl grăia în ei*» (Matei 10, 20). «*Iar Scriptura toată este de Dumnezeu insuflată și folositoare*» (II Tim. 3, 16).

B. Da, și aceasta e adevărat. Dar dacă tu șovăiești și nu conlucrezi în nici un fel, și dacă închizi, așa zicând, limba în dosul dinților, ne vei îndemna să nu facem nimic. Faptul că Părinții ne-au grăit destul și mulțumitor despre acestea, să nu-ți fie un motiv de neclintit ca să nu grăiești celor ce doresc să audă vorbindu-li-se și de aceste teme. Nu te-aș lăuda dacă te-ai hotărî să face aceasta, ci îți cer să-mi răspunzi la cele ce te întreb.

A. Deci ce voiești să mă întrebi ? Nu constrângi, prietene, prea mult înțelegerea mea măsurată ?

B. Nu este scopul meu să o constrâng. Sunt departe de aceasta. Dar răspunde-mi și nu mă lipsi prea mult de dobândirea celor ce am nevoie să le învăț de la tine.

A. Ei bine ! Vorbește deci, dacă ți se pare că trebuie.

B. Socotesc că unul dintre noi s-ar gândi să ducă la pășunat niște oi sau capre. N-ar avea nevoie de ciomege, ci de câini ca să fie păzit el însuși dacă o fiară sălbatică s-ar arunca asupra lui, pentru ca lătratul lor, care sperie, să oprească năvala îndrăzneață a aceleia și să păzească turma proprietarului neatins.

A. Da ! Drept ai vorbit.

B. Dar dacă în cursul timpului s-ar întîmpla să moară câțiva dintre câini și păstorul ar aduce alții, oare lătratul și trezvia acestora ar fi zadarnice, pentru că înaintașii lor păreau să-i fi întrecut în acestea ?

A. Cum s-ar putea cugeta și declara zadarnic ceea ce este folositor ?

B. Atunci vei tăcea tu, fără vină, mânându-ne numai la scrierile Părinților, declarând lucru de prisos voința de-a te angaja în eforturile asemănătoare acelora și insuflate de dragostea de Dumnezeu când sălbaticii eretici pustiesc sufletele celor mai simpli cu o gură fără ușă și fără frâu ?

Simbolul de la Niceea și termenul deoființă m-au pătruns

A. Ei bine, deoarece m-a pătruns o dorință puternică — căci n-am fost stimulat pe jumătate, ci mult încurajat, ca să voiesc să mă ostenesc pentru tine — vino să împlinim ceea ce voiești. Deci să punem de față în mod exact cele hotărâte de Sfântul și prea vestitul Sinod adunat odinioară în cetatea Niceea. Și să cercetăm, dacă voiești, ceea ce găsesc să-i reproșeze cei ce au ales heterodoxia. De fapt, credința foarte bine definită și expusă cu ajutorul lui Dumnezeu de acest Sfânt și mare Sinod este un fundament de neclintit și se poate spune foarte probată pentru sufletele noastre. Ea merită laude din partea lui Hristos și strălucește ca un închinător foarte credincios și adevărat. Dar să transcriem cuvânt cu cuvânt «oracolul» dumnezeiesc și sfânt al acestui Sfânt Sinod, adică Simbolul atât de fin și precizat prin noțiuni cu totul adevărate. El arată că cei ce voiesc să ne critice nu vor avea nici un temei să aducă împotriva noastră acuza că am susținut dogme străine și am fi părăsit calea împărătească pentru a ne abate când la dreapta, când la stânga, după bunul nostru plac. Aceasta aș socoti-o și eu o boală spirituală, nu ușor de tratat. Căci *«înțelepciunea care nu suportă mustrarea, rătăcește»*, precum s-a scris (Pilde 10, 17). Iată deci expunerea credinței noastre :

«Credem într-Unul Dumnezeu, Tatăl Atotțiitorul, Făcătorul tuturor celor văzute și nevăzute. Și într-Unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, născut din Tatăl, Unul Născut, adică din ființa Lui, Dumnezeu din Dumnezeu, lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, nu făcut, deoființă cu Tatăl, prin Care toate s-au făcut, cele din cer și cele de pe pământ. Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire S-a pogorât și S-a întrupat și S-a făcut om, a pătimit și S-a îngropat și a înviat a treia zi, S-a suit la ceruri și va veni să judece viii și morții. Și întru Duhul Sfânt. Iar pe cei ce spun : Era cândva când nu era, sau : Nu era înainte de-a fi fost născut, sau : A fost făcut din nimic, sau zic că Fiul lui Dumnezeu e din alt ipostas sau ființă, sau că este creat, sau schimbăcios, sau supus mutării, Biserica sobornicească îi supune anatemei».

B. Ce nereținere în trezvie, care a mers și merge până la vârful cel mai înalt ! Boanerghes, adică fiul tunetului ! Iată numele ce-l merită, după mine, fiecare din cei care au pronunțat acest «oracol». Ei au exprimat o învățătură extraordinară și supranaturală.

A. Socotesc că cei ce au învățat acestea, au cugetat și au lucrat foarte bine. A nu avea alte idei decât acestea și a nu le exprima altfel,

ci a urma mai degrabă judecății și cuvintelor descoperite prin Duhul, este o datorie căreia îi acord, tu știi, cel mai mare preț.

B. Drept ai grăit. Dar nu-i poți convinge pe contrari să se hotărască să cugete acestea împreună cu tine. Ca niște viței ce se despart de turmă și plini de încredere în ei pornesc cu avânt spre ceea ce le place lor și, părăsind pășunea cea mai bună și cu adevărat sănătoasă, se grăbesc spre spini și mărăcini și se lasă furați de discursurile unor învățători mincinoși și neînțelepți. Pe aceștia, însăși Înțelepciunea i-a deplâns prin aceste cuvinte : «*O ! voi, care, părăsind căile drepte, umblați pe căile întunericului, care vă veseliți de cele rele și vă bucurați de răzvrătirea cea rea, ale căror cărări sunt sucite și umblările lor strâmbe*» (Pilde 2, 13—15).

A. Bine zici. Se cuvine să-i plângem pe aceștia, spunând cu proorocul Ieremia : «*Cine va da capului meu apă și ochilor mei izvor de lacrimi, ca să plâng pe poporul acesta ziua și noaptea...?*» (Ier. 9, 1). Căci cel ce părăsește hotărârea de-a alege cunoștința adevărului, abătându-se cu neînțelegere spre rătăcire și contrarul stricăcios și la păreri necurate și mincinoase, cum nu s-ar cuveni să fie de plâns ? «*Și ei au ieșit dintre noi*», cum a scris într-o Epistolă unul din ucenicii Mântuitorului, «*dar nu erau dintre noi. Căci dacă ar fi fost dintre noi, ar fi rămas cu noi*» (I Ioan 2, 19). Și ce află ei de criticat în această credință, sau mai bine zis într-o așa de dreaptă și foarte exactă mărturisire de credință care nu poate fi în nici un punct îndreptată ?

B. Ei zic : Noi criticăm în mod cuvenit termenul *deoființă,* afirmând că el este o inovație, care nu se află în Scripturile de Dumnezeu insuflate.

A. Aceasta înseamnă, prietene, a grăi fără nici o înțelegere. Termenul nu e deloc supărător, odată ce este deplin adevărat ceea ce exprimă el. Sau oare nu admiți și tu ca adevărat ceea ce spun ?

B. Ba da, deplin.

A. Observă deci de nu sunt și alte cuvinte de același fel pe care ne-am obișnuit să le aplicăm naturii lui Dumnezeu, deși nu sunt cunoscute în Sfintele și dumnezeieștile Scripturi.

B. De care cuvinte vorbești ?

A. Oare dacă ar spune cineva despre dumnezeire că este netrupească și fără formă, lipsită de cantitate și de mărime (infinită și nemăsurată), cuvântul lui ar fi străin de ceea ce se cuvine ? Așa și dacă ar spune că e nemărginită și nestăpînită, ar socoti cineva că nu spune ceva din cele necesare, deși cugetă adevărul ?

B. Aceasta ar fi o aiureală.

A. Deci de ce ar trebui să se pericliteze și mai mult, criticând copilărește termenul *deoființă*, refuzând ca străin și necuvenit un cuvânt plin de bună semnificație și de valoare filosofică ? Oare nu exprimă el un fapt adevărat și recunoscut pentru cei ce au cercetat amănunțit și cu înțelepciune tainele dumnezeiești și s-au deprins cu ele, anume că Fiul, născut, după noi, din ființa lui Dumnezeu Tatăl, nu e de o altă ființă, cum li se pare lor, nici străin de Cel ce L-a născut, ci deoființă cu El, de un neam cu El și de o fire ? De fapt, nu mă voi rușina deloc să mă folosesc de orice cuvânt care poate exprima ceea ce e bun și adevărat. De fapt dumnezeirea e cu totul mai presus de gen și de deosebirile de specie. Dar dacă ar trebui să refuzăm cele prin care cineva e călăuzit desăvîrșit la o cunoștință a ființei mai presus de toate, vom fi necredincioși și neștiutori, neputând învăța prin nimic ce este prin fire și cu adevărat Dumnezeu, rămânând *«bătuți și purtați încoace și încolo de orice vânt»*, după cum s-a scris (Efes. 4, 14). Înspăimântați, negând orice vedere și cunoștință, fie măcar ca *«în oglindă și ghicitură și din parte»* (I Cor. 13, 19), toți am fi egali cu niște pietre surde și nesimțitoare «povară deșartă a pământului», cum zice un poet elin [5].

B. Dar ei zic : Unde vorbește Scriptura despre deoființime ?

A. Tu ne îndemni, prietene, să revenim la aceeași explicare. Unde a numit deci Scriptura pe Dumnezeul tuturor necorporal, fără formă, necircumscris și nestăpânit ? Dar este acestea prin fire, chiar fără să voiască aceia. Dacă deci ne hotărâm să cugetăm drept, nu trebuie să refuzăm nici termenii care ne ajută să cunoaștem adevărul. Nu trebuie cugetat că Dumnezeu n-a mințit spunând către sfințitul Moise : *«Eu sunt Cel ce sunt»*. Apoi i-a zis : *«Acesta este numele Meu pe veci; aceasta este pomenirea veșnică din neam în neam»* (Ieș. 3, 14—15) [6].

---

5. Fără să cunoaștem exact pe Dumnezeu, ceva tot cunoaștem despre El : că e mai presus de toate cele ale noastre și ale lumii. Dacă refuzăm și acest fel de socotință a Lui, rămânem ca niște pietre, fără nici o judecată și simțire. Deci aceasta o putem ști, aceasta e rațional să o știm : că există un Dumnezeu de o fire deosebită de a lumii și de a noastră, sau mai presus de ea. Adică e rațional să nu confundăm pe Dumnezeu cu firea lumii și cu a noastră, ci ca fiind de o fire care e mai presus de aceasta și o stăpânește atât de mult, că i-a putut da și existență din nimic.

E logic să socotim că lumea aceasta cu mizeriile ei nu poate fi unica realitate ; și e tot așa de logic că complexitatea ei atât de bogată și într-un fel constituită din componente atât de armonizate, nu poate fi prin ea. Deci e logic să admitem un Creator al ei. Dar puterea Lui și bogăția Lui sunt o taină. E rațional deci să cugetăm existența unei taine supreme. Rațiunea postulează o taină supremă. Între rațiune și credința într-o supremă țintă, nu e o contradicție. Rațiunea fără admiterea credinței într-o taină supremă este irațională. La taina supremă ne ridicăm prin rațiune. Taina supremă însăși se cere admisă prin rațiune.

6. Termenii care ne ajută să cunoaștem adevărul despre Dumnezeu sunt termeni contrari celor ce descriu caracterul compus și dependent al existențelor din lume. Trebuie să existe o realitate care nu e dependentă de nimic, deci nici

Dar eu socotesc că ei nu trebuie să ajungă până la atîta nebunie, încât să îndrăznească să cugete că Dumnezeu nici nu este «Cel ce este». Căci El este cu adevărat «Cel ce este». Numele acesta nu I se cuvine decât Lui singur în mod propriu și special, chiar dacă prin abuz acest nume se dă și altora [7]. Și pornind de aici, spunem că s-a format și numele de ființă de înaintașii noștri în mod foarte cuvenit [8]. Astfel spunând cineva că Fiul este *deoființă* cu Tatăl, nu se înțelege prin ea după părerea noastră, nici o inovație neobișnuită, ca impusă de vreunii, căci termenul își are prin el temeiuri în Scriptura de Dumnezeu insuflată, care folosește astfel de numiri [9]. De fapt conținuturile numirilor ară-

compusă. Căci cele dependente și deci compuse trimit la ceva care nu depinde de nimic și deci nu e nici compus. Pentru că în acestea se arată o slăbiciune și o relație necesară cu ceva care nu are această slăbiciune și relație necesară, ci este prin sine, deci din eternitate. Această independență a existenței Lui, a spus-o Dumnezeu către Moise: «Eu sunt Cel ce sunt», adică Eu sunt prin Mine, n-am existența de la altul.

7. Numai lui Dumnezeu I se poate spune în sens propriu «Cel ce este». Căci numai El este prin Sine. Toate celelalte pot primi acest nume numai prin abuz, căci ele primesc pe «este» de la altcineva și până la urmă de la Dumnezeu Însuși, care nu primește existența de la nimeni.

8. Numele de ființă este de la «a fi». Deci precum numai Dumnezeu este în mod propriu, așa și numele de ființă I se cuvine în mod propriu numai Lui. Românește I se mai spune de aceea și «fire» (de la «a fi»). Dar Dumnezeu zice către Moise: «Eu sunt Cel ce sunt», arătându-Se ca Persoană. Căci ființa, sau existența nu există decât în Persoane. Și o existență inconștientă nu e existență deplină. Căci o existență de care nu s-ar ști nimic, ar fi o existență inutilă. Și cum s-ar explica existența ei din eternitate? Dar o existență, sau o ființă prin Sine, și deci și din eternitate trebuie să aibă în ea și plinătatea a tot ce poate fi, căci în general existența nu e umbră formală, ci are un conținut. Existența prin Sine, din care provin toate celelalte existențe, trebuie să aibă și o iubire ca să fie fericită, dar și o capacitate a autodeterminării. Deci Cel ce este ca Persoană, trebuie să aibă și o altă Persoană pe care să o iubească și care să o iubească. Adică nu poate fi simplu ființă, ci deoființă cu alta (nu numai ca ea, ci omousia). Iar iubirea aceasta înseamnă și generozitatea deplină, care face o Persoană să fie una în ființă cu alta, nefiind nici o distanță între ele. O Persoană se dăruiește total alteia, ba își îndreaptă iubirea totală și la o a treia Persoană (Duhul Sfânt). Firea umană fiind o existență sau o ființă mărginită, nu se poate da prin autodăruire decât unor persoane la fel de mărginite, tinzând de aceea ca părinte să aibă mai mulți fii.

9. Dacă o Persoană divină spune către Moise: «Eu sunt Cel ce sunt», adică în Mine este ființa, atunci și o altă Persoană poate spune același lucru, deci ambele au existența sau ființa prin Ele înseși, ca o unitate; deci sunt de aceeași ființă, sau deoființă. Și e de remarcat că în Simbolul de la Niceea se spune numai de Fiul că e deoființă cu Tatăl, nu și de Tatăl că e deoființă cu Fiul. Aceasta nu înseamnă că nu e și Tatăl de o fire cu Fiul. Dar fiindcă Fiul a luat trup văzut și S-a arătat ca om spre mântuirea oamenilor, iar pentru mântuirea acestora era nevoie de credința lor în Dumnezeirea Fiului întrupat, sau în Hristos, trebuia să li se spună acestora în mod special că El este deoființă cu Tatăl, fiind și El împreună Dumnezeu cu Tatăl.

Se arată în aceasta și negrăita valoare pe care o dă Dumnezeu omului, făcându-Se Însuși Fiul Lui om, pentru ca, unindu-se oamenii cu El, să devină și ei fii prin har (nu prin naștere) ai lui Dumnezeu Tatăl. Fiul Își arată cea mai mare unire cu Tatăl, deci calitatea de Dumnezeu, prin faptul că e deoființă cu Tatăl. În cele următoare se va arăta că, dacă ar fi nu «deoființă» cu Tatăl, ci numai «de aceeași ființă» (omiusia), deci de o ființă despărțită de cea a Tatălui, oamenii unindu-se prin credință cu El, nu s-ar uni cu Tatăl Însuși, ci ar rămâne și ei despărțiți de Tatăl. Cinstea ce li se dă nu ar fi deci aceea de-a fi făcuți dumnezei după har.

tate în niște derivații ale lor, nu se întemeiază pe ele însele, ci au rezultat din acele numiri ca din prima rădăcină [10]. Dacă deci aceștia afirmă că termenul *deoființă* este străin folosirii lui obișnuite și sfinte, nedreptățesc modul derivării naturale a numirilor. Căci din faptul că Dumnezeu (sau Tatăl și Fiul) sunt ființa (adică fiecare «Cel ce este»), derivă deoființimea Lor (sau faptul că sunt de aceeași existență). Dar ignorând ei foarte mult aceasta, desființează împreună cu deoființimea și celelalte cuvinte prin care afirmăm că putem vedea și primi, fie și numai *«ca prin oglindă și în ghicitură»*, urmele închipuite ale dumnezeirii în minte.

Un termen schimbat

B. Ce se întâmplă dacă în loc să spună că Fiul este *deoființă* cu Tatăl, voiesc să spună mai degrabă că e deoființă asemănătoare (în loc de omousios, omiusios) ?

A. Nu vor vorbi corect, prietene. Mai întâi vor fi surprinși că sunt în contrazicere cu ei înșiși, după ce refuză cu o extremă răutate termenul *deoființă* ca neaflat în Scriptură. Fie că se spune că Fiul este *deoființă*, sau că nu e de aceasta nicidecum, și că trebuie să se spună că e deoființă asemănătoare, după părerea lor, în ambele moduri termenul de ființă pătrunde nu mai puțin în noi. După ce-au condamnat termenul deoființă ca fals și greșit, și contrar Sfintei Scripturi, — și ce rău n-au spus împotriva lui ? — și-l însușesc iarăși și-l înscriu printre termenii cei mai vrednici de prețuire. Dar dacă li s-ar îngădui să spună că Fiul este deoființă asemănătoare cu Tatăl, ce ți se pare că fac ei prin aceasta ?

B. Nedreptățesc nu puțin, arătându-se înfricoșați de înțelesul termenului care exprimă cu curaj și foarte clar adevărul.

A. Să nu socotești că e altfel, prietene. Stăruința lor în dogmele nereținute și cu totul neevlavioase ale învățătorilor lor scoate pe Fiul din relația și familiaritatea (rudenia) de natură cu Dumnezeu Tatăl, lăsându-L să aibă cu greu și din milă poate un chip (un reflex) și o asemănare a Lui. Prin aceasta nu se mai vede în El decât «după chipul» celor create, sau puțin deosebit de cele modelate de calitatea purtătorilor de frumusețea asemănătoare dumnezeiască [11].

10. Spunându-se de Fiul că e deoființă cu Tatăl, se arată că Fiul are în Sine tot conținutul existenței, sau ființa Tatălui. «Deoființimea» Fiului cu Tatăl nu e decât o explicitare a ceea ce se cuprinde în noțiunea de Fiu.

11. Dacă Fiul nu e deoființă cu Tatăl, ci deoființă asemănătoare, El nu mai este Dumnezeu. Căci nu pot fi două ființe dumnezeiești. Atunci Fiul este una din creaturile făcute după chipul lui Dumnezeu, sau cu capacitatea de-a se face după chipul lui Dumnezeu, prin purtările lor morale. Dar atunci unde mai este ne-

B. Ce vrei să spui ?

A. Nu auzi, prietene, pe Hristos poruncind și spunând foarte clar : *«Fiți milostivi precum Tatăl vostru cel din ceruri milostiv este»* (Luca 6, 36) ?

B. Ba da.

A. Nu înțelegi, deci, că și calitatea moravurilor noastre ne modelează și că, într-un anume fel, întipărirea dumnezeiască se realizează în noi prin lucrarea virtuții ? Dumnezeirea este o existență bună, în mod nefăcut și ființial [12]. Dar stă în posibilitățile noastre de a ne arăta și noi astfel, imitându-O prin moravurile și purtările noastre, dacă alegem cu voia noastră dorința și râvna pentru cele vrednice de admirat. Dar nu vom socoti, dacă avem mintea și înțelegerea sănătoasă, că având chipul dumnezeiesc în sufletele noastre, strălucind prin calitatea moravurilor, avem o asemănare ființială, neschimbată, cu Dumnezeu, aceasta putând înainta și a se întinde până la o egalitate în toate cu cele ce aparțin însușirilor Lui. Aceasta ne-ar face să admitem că Dumnezeu este ca noi înșine, nedespărțindu-L nici o deosebire de noi. Dar oare n-am fost creați «după chipul și asemănarea» Lui ? [13] Dar nu pot fi acestea așa. Sunt departe de ceea ce trebuie. E un interval uriaș între ele. Căci noi nu suntem simpli prin fire, iar dumnezeirea este cu totul simplă și necompusă. E bogată atotdesăvârșirea Lui, neavând nevoie de nimic [14].

---

mărginita valoare ce se acordă omului și nesfârșita lui propășire în viața nemărginită a lui Dumnezeu, dacă Hristos nu mai este Însuși Fiul lui Dumnezeu, deoființă cu Tatăl, făcut om ? În acest caz, despărțirea între o Persoană divină singulară, sau individuală, și toate celelalte, este de nedepășit. Și nu se mai poate vorbi de un Dumnezeu al iubirii prin Sine și din eternitate. Dar e de necugetat că Dumnezeu a făcut o lume de care să fim despărțiți, și nu cu intenția de-a ne uni cu Sine prin iubirea care -ține de existența sau de ființa Lui.

12. Existența prin sine ca existență plenară prin sine, este prin sine una cu bunătatea. Numai răul împuținează și sărăcește existența. Iar noi fiind creați după chipul Lui, avem și noi putința să ne imprimăm tot mai mult de bunătatea Lui. Dar prin aceasta nu vom ajunge egali în mod ființial cu Dumnezeu, cum afirmau cei ce socoteau că Hristos și oamenii, deși sunt creați, pot ajunge până la o egalitate cu Dumnezeu, adică la o ființă asemănătoare în mod neschimbat cu ființa Lui. Se afirma prin aceasta un fel de identitate posibilă între Dumnezeu și creaturile care nu sunt din ființa Lui, ci sunt de o ființă asemănătoare. Se afirma aici un panteism virtual. Toate înaintează în mod sigur spre identitatea în ființă cu Dumnezeu. Acest panteism al acelora e afirmat clar în rândurile următoare ale Sf. Chiril.

13. Dar dacă Dumnezeu este după asemănarea noastră, înaintând prin voință spre lume, cine L-a făcut pe Dumnezeu ? Și cine I-a impus ținta spre care să tindă ?

14. E greu pentru noi să înțelegem unirea între simplitate și bogăția infinită. Simplitatea divină nu se înțelege ca lipsă de bogăție, ci ca contrară mărginirilor ce și le produc cele compuse. Sufletul meu e dependent de trupul meu și părțile trupului sunt dependente una de alta. În general multiplele dependențe dintre componentele mele susțin un sentiment general de dependență în existența mea. Dumnezeu are în oricare din însușirile ce I le atribuim pe toate celelalte. În atotputernicia Lui este independența, puterea creatoare, libertatea, iubirea, bucuria, stăpânirea Lui. Și în fiecare din acestea, pe toate celelalte.

Dar toată natura corporală se compune din unele părţi, care contribuie la întregirea unei oarecare existenţe depline. Şi noi provenim din pământ, după trup, stricăcioşi şi uşor de veştejit, asemenea ierbii şi crinilor din câmp. Dar Dumnezeu este mai presus de acestea. Şi sufletul omului este uşor de mişcat şi este supus multor schimbări, de la cele foarte bune spre cele rele şi de la răutate iarăşi la bine. Dar Dumnezeu este ancorat şi deci fixat în bunătăţile proprii, nerăbdând strămutarea spre altele ; şi stabilitatea Îi este fiinţială ; nu are siguranţa dobândită prin alegere. Deci este vădit că cele aduse la existenţă nu au o asemănare naturală cu Dumnezeu, ci ea se iveşte prin fapte şi prin calitatea moravurilor [15].

B. Cuvântul nostru nu se abate de la ceea ce se cuvine, afirmând lunecarea din rudenia cu Dumnezeu, pentru că nici *«îngerii care n-au păstrat starea lor de la început»* (Iuda 6), nici noi înşine n-am vătămat întru nimic firea noastră. Căci n-am ieşit nicidecum din ea până a nu mai fi deloc, ci suntem şi fără a fi dobândit virtutea [16]. O anumită cunoştinţă şi deprinderea într-un fel de comportare ne-au scăpat de uşurătatea şi de pornirea spre rău şi aşa am fost rechemaţi la descoperirea bunătăţilor de altădată prin Hristos, Care ne-a învăţat să ne modelăm din nou după frumuseţea cea dintâi şi pilduitoare. Şi nu spunem că strămutându-ne din umanitate într-o altă fire, am ajuns la o astfel de slavă, ci trecând de la o viaţă rea, la hotărârea de-a lucra şi cugeta cele bune.

A. Deci e clar, Ermia, că trăsăturile chipului dumnezeiesc strălucesc în noi pentru că ne-am îndreptat plini de râvnă spre hotărârea de-a

---

15. Creaturile nu au o fixitate în bine prin natura lor, ca Dumnezeu, ci câştigă o tărie în bine prin voinţa lor. Ele nu au în aceasta o asemănare cu Dumnezeu. Dumnezeu are fixitatea în bine, pentru că El nu primeşte existenţa de la o cauză străină. Având existenţa deplină prin El Însuşi, are prin El Însuşi nestrămutarea spre rău, sau spre mai puţin bine. Neexistând prin ei înşişi, oamenii nu pot avea statornicia în bine decât stăruind în legătura cu Dumnezeu. Dar aceasta nu le-o impune Dumnezeu ca pe o lege a firii. Căci ce bine ar fi acela pe care nu-l face omul prin voia sa? Dumnezeu însă este dincolo de lege; dar nici prin voinţa Lui nu alege binele, căci atunci ar putea şi El să nu-l aleagă. El este dincolo de voinţa de-a alege. Voia Lui este lege. Este legea iubirii, care implică în ea şi libertatea. Avem aici o mare taină, cum e şi taina existenţei Lui. Căci nu se poate spune nici că Dumnezeu a început să fie prin voinţă, nici prin vreo lege, odată ce există din eternitate, fără nici o cauză. Oricare din aceste eventualităţi L-ar presupune tot pe El drept cauză, dar cauză fără de început, care este iarăşi un fapt de neînţeles. A crede într-o taină a Treimii necreate este totuşi cel mai raţional lucru. Căci dacă Fiul întrupat e creatură, se introduce timpul în ceea ce numim Dumnezeu, deci evoluţia fără început care nu ne oferă nici o ţintă a mântuirii, cum nu oferă nici o explicare a existenţei, care ar fi din eternitate într-o continuă relativitate şi dependenţă.

16. Ermia aprobă declaraţia lui Chiril că existenţa noastră nu e legată de bine în mod necesar, ca a lui Dumnezeu, deci că există o identitate panteistă între noi şi ceea ce se numeşte Dumnezeu.

lucra binele, cum ai mărturisit și tu acum, și nu ne facem întru totul ca Dumnezeu, datorită asemănării cu El [17]. Căci pe cele ce au între ele o asemănare naturală în toate, nici o rațiune nu le poate despărți în rudenia lor de natură. Sau oare nu e asemenea după fire un înger cu alt înger și un om cu un altul din cei ca el ?

B. Așa este.

A. Astfel, deși deoființimea arată identitatea firii, cei ce nu cugetă decât în mod învechit cele stricăcioase, se alipesc cu plăcere de născocirea lor, adică de ideea asemănării în ființă (omiusios). Și închipuind pe seama Cuvântului născocirea unei asemănări externe, dar ascunzând cu viclenie disprețuirea Lui, Îl numesc și Dumnezeu și Fiu, ba și Mîntuitor și Răscumpărător, deși, conduși de gânduri prostești culese din înțelepciunea lumii, socotesc că nu este nici Fiu prin fire, nici Dumnezeu cu adevărat. Ci Îl pun, nenorociții, după puținătatea din ei, printre cei modelați prin voința provenită din asemănarea după Dumnezeu și-L încadrează în creație, netemându-se nicidecum să afirme că Creatorul tuturor nu e deoființă (cu Dumnezeu), ci deoființă asemănătoare. De aceea ar fi foarte potrivit să-i întrebe cineva : respingând termenul fiindcă îl considerați neobișnuit și străin, nu socotiți că cel ce alege ca voi termenul deoființă asemănătoare îl vede lipsit de orice conținut minunat [18] ? Socotesc că e o întrebare care îi va pune în încurcătură. Căci nu e greu de înțeles, chiar dacă ei n-o spun, că se tem de recunoașterea termenului deoființă și-l disprețuiesc nu pentru că, precum socotesc și zic, l-am alcătuit dintr-un cuvînt nescris în Scriptură, ci pentru că exprimă adevărul și declară că Fiul nu este de o altă fire, ci este cu adevărat din cea a lui Dumnezeu Tatăl.

B. Foarte bine ai spus.

A. Căci cei ce s-au hotărît să lupte împotriva lui Dumnezeu, socotesc că au uitat cuvântul Mântuitorului, prin care a declarat fățiș că este rodul firii negrăite și nu al celei aduse la existență, deci al celei ce a primit existența în timp. Căci a zis : «*Eu nu sunt din lumea aceasta. Iar voi sunteți din lumea aceasta*» (Ioan 8, 23). Și iarăși : «*Voi sunteți din cele de jos, iar Eu sunt din cele de sus*» (Ibidem). Iar înțeleptul Ioan

17. Nu trecem prin binele pe care ne hotărâm să-l facem, chemați de Hristos, la firea dumnezeiască, ci ne ridicăm la slava întipăririi chipului dumnezeiesc în noi. Aceasta dezaprobă ideea panteistă a identității firii omenești cu cea dumnezeiască, prin făptuirea binelui în baza unei legi care ne stăpânește, cum L-a stăpânit și pe Hristos, după teoria celor ce vorbeau nu de o deoființime exclusivă a Lui cu Tatăl, ci de posedarea unei firi asemănătoare cu cea a lui Dumnezeu, ca toți oamenii.

18. Ce ne mai dă ceva deosebit, deci în chip minunat, un Hristos care nu mai e socotit deoființă cu Dumnezeu, ci deoființă asemănătoare, deci creată de El, sau socotind și pe Dumnezeu schimbător în uman ?

scrie despre El : «*Cel ce vine de sus, este deasupra tuturor*» (Ioan 3, 31). Și ce înseamnă «de sus», decât sigur din firea cea mai presus și care le întrece în putere pe toate ? [19] Și se înseamnă a nu fi din lume decât că e desfăcut de comunitatea de fire cu toate cele făcute, avînd ca izvor al Său singur pe Dumnezeu, ca Tată al Său ?

Fiul n-ar putea fi de o fire intermediară ?

B. Dar dacă ar voi să ne oblige să înțelegem «de sus» nu așa cum ai spus tu, ci că nu e din umanitatea de jos și de pe pămînt, ci poate din cer, sau dintr-o altă fire superioară celei a noastre, ce le-am putea răspunde și la aceasta ?

A. Ce altceva decât aceasta ? Ce ar putea vedea cineva extraordinar în firea și slava Fiului, dacă vor spune că e așa cum au hotărît să o recunoască ? Căci oare nu este fiecare din sfinții îngeri «de sus» și nu «vine» la noi, în mod evident, din cer ? Nu sunt cu mult mai presus de noi, după rațiunile ce-i unesc prin fire, Scaunele, Stăpâniile, Domniile și Serafimii ? Dacă deci nu este nimic superior lor în Fiul, ci se vede și El închis în măsurile (granițele) aceleiași firi, nu se va deosebi, precum socotesc, întru nimic de creaturile raționale, care din timp în timp vin la noi de sus, ca «*duhuri slujitoare trimise spre slujire, pentru cei ce vor avea să moștenească mântuirea*» (Evr. 1, 14). Îl va înconjura doar ca un adaos demnitatea dumnezeiască și va minți, zicând : «*Eu sunt adevărul*» (Ioan 14, 6). Căci unde și cum este adevărul în Cel ce nu are ceea ce se numește astfel în Scriptura de Dumnezeu insuflată ? Și ce este atunci și ceea ce spun ei că Fiul nu este din lumea aceasta ?

B. Îți voi spune eu. Ei spun că nu este deoființă cu Dumnezeu Tatăl și-L coboară, nu știu cum, sub firea negrăită, dar unii Îi recunosc o anumită superioritate față de creație. Căci spun că nu este de o fire cu cele făcute, având un loc de mijloc ; altfel spus, El iese din rațiunea firii, nefiind nici cu totul apropiat și ființând în continuitate ființială cu Cel ce L-a născut, nici mergând deplin spre cele de jos, adică la făpturi.

A. Deci, dacă s-ar hotărî să vorbească limpede și deschis despre firea Fiului, socotesc că ar trebui să spună, nerușinîndu-se, că nu este nici Dumnezeu prin fire, nici făcut. Căci dacă este scos din ființa lui

19. Iisus este «de sus», sau de «deasupra tuturor», nu spațial, ci ca Cel ce nu este dependent de nimic, ci toate sunt dependente de El, iar El nu e dependent de nimic și nu are nici o cauză din care să provină. A fi din Tatăl nu înseamnă a avea pe Tatăl ca o cauză în afara Lui, deasupra Lui, dinainte de El. Ci fiind Dumnezeu Tată din eternitate, din veșnicie este și Fiul, sau face o Persoană Tată din eternitate, de când există ea. Este împreună cu Cel etern. E născut de Dumnezeu Tatăl, de când există Acela, deci din eternitate.

Dumnezeu Tatăl, dar e superior prin fire și celor făcute, el este coborât din treapta de Dumnezeu adevărat, dar va fi, nu știu cum, și deasupra numărării între creaturi [20].

B. Gîndești foarte bine! De fapt luptând pentru teoria lor, spun că El este «Mijlocitor» între Dumnezeu și oameni (I Tim. 2, 5), nu pentru alt motiv, ci pentru aceasta [21].

A. Dar ce pot fi mai prostești decât acestea? *«Dușmanii noștri sunt neînțelegători»*, cum s-a scris (Deut. 2, 31). Cum n-ar fi ei cu totul departe de cugetarea înțeleaptă și necuvenită, cu ce socotesc că pot învinge prin născociri de idei reci, dogmele adevărului? Căci cu adevărat Sfântul și preaînțeleptul Pavel, mai bine zis tot corul sfinților au cunoscut și ne-au înfățișat nouă, dând un înțeles îndoit al Fiului, după ce S-a unit cu trupul, adică după ce S-a făcut ca noi printr-o asemănare deplină, afară doar de păcat. De aceea ei au țesut pentru noi o înfățișare tainică, variată; uneori Îl arată pe Unul Născut dezvelit și despărțit de măsurile (granițele) creatului, și cu totul neîmpletit cu firea noastră, alteori iarăși umbrit de chipul de rob, dar având unite ferm bunătățile proprii ale firii Sale și încununat în mod neschimbat cu demnitățile dumnezeirii. El este totdeauna la fel, având și umbra schimbării, și neștiind nici de vreo alterare și de aceea scriitorul purtător de Duh, declară zicând: *«Iisus Hristos este ieri și astăzi și în veci Același»* (Evr. 13, 8).

---

20. E contradicția în care se aflau arienii: refuzau să-L socotească drept ființă dumnezeiască, dar Îl socoteau mai presus de făpturi. Deci pe o treaptă mijlocie. Dar cum poate să nu fie Hristos Dumnezeu și totuși să fie mai presus de creaturi? Cum poate fi ceva la mijloc între Dumnezeu și creaturi? Sau nici Dumnezeu complet, nici creatură complet? Dumnezeu este total independent. Cine este în parte dependent, în parte Dumnezeu? Sau creat și totuși mai presus de tot ce e creat? Sau e coborât Dumnezeu Însuși la o existență din care poate ieși un Fiu creat, sau e ridicat creatul la înrudirea cu necreatul. Aceasta nu înseamnă decât a reduce toate la o esență din care ies cele ce devin, adică la panteism.

21. Termenul «Mijlocitor între Dumnezeu și oameni» se folosește de Sf. Apostol Pavel în I Tim. 2, 5 pentru a-L arăta pe Hristos fiind deoființă cu Tatăl, dar asumând și firea omenească. Arienii însă spuneau că Hristos este deoființă asemănătoare cu Dumnezeu. Îl socoteau ceva mijlociu între Dumnezeu și oameni, adică nici Dumnezeu deplin, nici creatură deplină. Fiul înțeles de ei ca «Mijlocitor», nu era de fapt mijlocitor, ci toate în concepția lor erau de aceeași esență, toți oamenii înaintând ca și Hristos spre treapta de «dumnezeu», care nu e decât treapta cea mai înaltă la care a ajuns careva dintre ei. «Mijlocitor» în sens propriu nu e decât Hristos, Care e și Dumnezeu real și om real, dar care-i poate aduce pe oameni la o unire cu Dumnezeu,printr-o propășire infinită, fără a se confunda cu Dumnezeu. «Mijlocitorul» deoființă cu Tatăl arată de fapt iubirea lui Dumnezeu față de oameni și marea valoare acordată oamenilor. «Mijlocitorul» arian arată stăpânirea unei legi asupra tuturor. Pe de altă parte, un Dumnezeu monopersonal, care nu are un Fiu deoființă cu El, ci o creatură mai înaltă ca toate, nu-și poate trăi contemplarea infinității și iubirii într-un Fiu aflat în El Însuși și nu Se poate bucura nici de contemplarea iubitoare infinită a Fiului Său. Viața Lui însăși ar fi o viață mărginită, săracă.

B. Ce înseamnă aceasta față de cele ale acelora ?

A. Că nu trebuie să ne apropiem de Sfintele Scripturi cu o minte ușuratică și căzută, ca cei ce flecăresc despre cele vrednice de atâta respect, care se abat nu știu cum de la calea dreaptă, căzând și repezindu-se pe cărări din amândouă părțile. De fapt socotesc că trebuința de-a umbla pe calea împărătească, nu este altceva decât a nu se abate prea mult nici spre dreapta, nici spre stânga. Căci privește cu câtă nepricepere se lasă conduși de bunul lor plac, fără a cugeta sau cerceta care din cele scrise se potrivesc Cuvântului dezvelit, adică Celui existent și înțeles înainte de întrupare, și care Celui care a îmbrăcat asemănarea cu noi [22]. Dar ei poate socotesc că nu trebuie să se țină seama de acestea, ci a primi tot ce se spune despre El în Scripturi, fără distincții meșteșugite. Dar atunci spune-mi ce îi împiedică să învețe să spună că mânca, că primea somnul, că nu înainta fără greutate (căci obosea în călătorie) și că dincolo de acestea avea trebuință de mâncare, și că Însuși Cuvântul lui Dumnezeu era primitor de osteneală și de slăbiciune, ba a pătimit și moartea ? De ce spun că nu ne este foarte necesară deosebirea între acestea, deosebire care desparte cele ce se potrivesc și răspund fiecărui timp ?

B. Da, e foarte necesară. Cum n-ar fi ?

A. Astfel deci dovedindu-se tuturor că e necesar și foarte bine să se distingă între cele spuse despre El, ascultă pe Pavel descriind cine este El după fire : «*Care fiind, zice, strălucirea slavei lui Dumnezeu și chipul ipostasului Lui, și Care toate le poartă cu cuvântul puterii Lui*» (Evr. 1, 3). Și în alt loc iarăși : «*Căci viu este Cuvântul lui Dumnezeu și lucrător și mai ascuțit decât orice sabie cu două tăișuri și pătrunde până la despărțirea sufletului și duhului, dintre încheieturi și măduvă, și e destoinic a judeca simțirile și cugetările inimii. Și nu este nici o făptură ascunsă înaintea Lui, ci toate sunt goale și descoperite ochilor Celui întru care ne este Cuvântul*» (Evr. 4, 12—13). Și aceasta se spune despre Unul Născut necugetat încă cu trupul. Iar despre Același, născut ca noi în trup, se spune : «*care în zilele trupului Său, El a dus cu strigăt puternic și cu lacrimi cereri și rugăciuni către Cel ce putea să-L*

---

22. Sf. Chiril arată că numai fiind și Dumnezeu care nu pătimește, dar și om care pătimește, Hristos este Mijlocitor real între Dumnezeu și oameni. Dumnezeirea Lui cea nemărginită de granițele omenești se vede prin acestea ca printr-o umbră în care S-a îmbrăcat. Comparația firii omenești cu o umbră are bogate înțelesuri. Unele înțelesuri indică slăbiciunea ei. O umbră nu e egală cu realitatea. Dar omenescul ca măsură arată și o capacitate a Lui de-a face văzută dumnezeirea prin el. Umbra omului arată într-un fel prezența realității lui. Prin omenesc se poate manifesta dumnezeirea mai bine ca prin lucrurile neînsuflețite. Dar compararea firii omenești a lui Hristos cu o umbră în care s-a învelit dumnezeirea, arată și faptul de a și-o fi făcut proprie.

mântuiască de moarte și auzit a fost pentru evlavia Sa. Și deși era Fiu, a învățat ascultarea din cele ce a pătimit» (Evr. 5, 7—8). A nu lua ferm în considerare ceea ce se arată în ambele feluri, ar fi contrar realității. Strălucirea slavei lui Dumnezeu Tatăl, chipul ipostasului dumnezeiesc, Cel ce poartă toate cu cuvântul puterii Lui, Cuvântul cel viu și lucrător și cel mai ascuțit, se spune că a răbdat să facă cereri și rugăciuni cu lacrimi, pentru a fi scăpat de asaltul morții. Dar aceasta, zice, a avut loc «în zilele trupului Său», adică atunci când, deși era Cuvântul Dumnezeu, S-a făcut trup, după Scripturi, dar n-a venit într-un om, ca în sfinți, în care Se sălășluiește prin împărtășirea prin Sfântul Duh [23]. Trebuie deci să-I atribuim ca lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu, și ca unuia făcut ca noi, cele ca ale noastre, adică cele omenești [24]. Trebuie respinsă amestecarea, neorganizarea (neritmică) și nedistinctă a lucrărilor, care înlătură înțelegerea exactă și bine cugetată a înțelesurilor și strâmbă nu puțin frumusețea adevărului.

B. Bine zici.

A. Când se spune deci Mijlocitor, să nu înțeleagă cumva că acest nume definește ființa Unuia Născutului. E mare deosebire. Ci trebuie raportat mai degrabă la ascultarea lui Hristos. Și astfel va surpa raționamentele prostești *«și toată trufia care se ridică împotriva cunoașterii lui Dumnezeu și va robi tot gândul spre ascultarea lui Dumnezeu»*, precum s-a scris [25].

B. Cuvântul este adevărat. Dar, o, bunule, acestea sunt de ajuns, fiindcă nu au în ele nimic ambiguu. Dar te-aș întreba cu mare plăcere cum putem înțelege modul mijlocirii Fiului. Aceasta ar dezveli felul învechit al înțelesului ei de către eterodocși.

A. Să mergem, dacă vrei, spre aceasta și să întoarcem spre ea cuvântul nostru. Trebuie să cercetăm înainte de altele când L-a așezat

23. Se respinge aici ideea nestoriană că Cuvântul lui Dumnezeu nu S-a făcut El Însuși trup, sau om, ci S-a sălășluit într-un om, ca în sfinți prin Duhul Sfânt. În acest caz nu s-ar fi rugat Însuși Fiul lui Dumnezeu, făcut om în numele oamenilor făcuți frați ai Săi, să fie scăpat de moarte. Însuși Fiul lui Dumnezeu făcându-Se și om, a învățat din cele pătimite ascultarea, ca să ne dea și nouă pilda și puterea ascultării.

24. Dar totuși aceleiași Persoane I se atribuie ca lui Dumnezeu cele dumnezeiești și ca Celui ce S-a făcut și om, cele omenești. Prin aceasta se combate viitorul monofizitism. Hristos, deși e o Persoană dumnezeiască, le are pe amândouă datorită celor două firi al căror ipostas S-a făcut.

25. Termenul «Mijlocitor» exprimă faptul că Fiul lui Dumnezeu fiind ipostas al firii dumnezeiești, S-a făcut și ipostas al firii omenești, nu că este chiar neîntrupat ca ceva la mijloc între dumnezeire și creație. Un «mijlocitor» în sensul unei existențe care nu e nici Dumnezeu, nici om, nu poate uni pe oameni cu Dumnezeu, nu-i poate ajuta să se înalțe la nesfârșit și nu arată pe Dumnezeu Însuși coborât la oameni. Ci oamenii sunt menținuți în planul creat și așa zisul «dumnezeu» al arienilor rămâne despărțit de oameni și nu e un Dumnezeu al iubirii în El Însuși, al iubirii care-L aduce la oameni ca să-i ridice la îndumnezeire.

Scriptura pe Fiul în poziția de Mijlocitor. A spus deci Pavel : «*Mijlocitor între Dumnezeu și oameni este omul Hristos Iisus, care S-a dat pe Sine preț de răscumpărare pentru toți*» (I Tim. 2, 5). Prin aceasta a arătat, socotesc, că nici un alt timp nu e atât de potrivit pentru mijlocirea Fiului ca aceste timpuri din urmă, când, cum spune același : «*fiind în chipul lui Dumnezeu, nu răpire a socotit să fie deopotrivă cu Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând*» (Filip. 2, 6—7), deși era Dumnezeu și Domn, ca să ne câștige pe noi prin Sine lui Dumnezeu Tatăl și să facă pace între toate, după cum s-a scris, «*împăcând prin cruce cele din cer și cele de pe pământ*» (Col. 1, 20), mijlocind ca om. «*Vă rugăm deci, în numele lui Hristos, împăcați-vă cu Dumnezeu*» (II Cor. 5, 20), a spus iarăși Pavel, arătând drept cauză persoana lui Hristos. Deoarece firea omului nu era în stare să se apropie, din cauza slăbiciunii ei, de slava dezvelită și nereținută a dumnezeirii, Unul Născut a îmbrăcat, spre folosul nostru, asemănarea cu noi. Astfel El a putut descoperi voia negrăită (planul negrăit) a lui Dumnezeu Tatăl, ca să ne dovedească închinători în Duh, și nu alipiți în continuare de umbrele chipurilor și de Legea care nu poate desăvârși nimic (Evr. 7, 15), ci, fiindcă Dumnezeu este Duh, să ne grăbim să ne închinăm și noi, să I ne închinăm și să-I slujim în Duh și Adevăr [26]. Oare nu zice și preaînțeleptul Isaia că «*Fiul ni s-a născut nouă ca Prunc*» și că numele ce I se dă este «*Înger de mare sfat*» (Isaia 9, 5) [27] ?

B. Foarte bine ai spus. Dar dacă pe lângă acestea te-ai hotărî să ne asiguri deplin, aducând vreo dovadă de la cei mai vechi pentru mijlocirea lui Hristos, să știi că ți-aș aduce cea mai mare mulțumire.

A. Atunci să ne întoarcem la Moise, descoperitorul de taine. Cercetând înțelesul foarte clar al celor săvârșite și spuse prin el, ca un chip deosebit de luminos al mijlocirii lui Hristos, vom dovedi că explicația dată de noi înainte a fost cea dreaptă. Căci după părerea mea, a

---

26. Numai dacă Fiul lui Dumnezeu vine la noi, îmbrăcat în umanitatea care ni-L face accesibil, ne vine prin El Duhul Sfânt care ne dă puterea să ne închinăm și noi lui Dumnezeu Însuși în Duh și Adevăr. Aceasta realizează adevărata mijlocire între Dumnezeu și oameni. Urcăm în puterea lui Dumnezeu, rămânând oameni, pentru că S-a coborât Dumnezeu Însuși la noi ca om, rămânând și Dumnezeu. Numai așa s-a putut uni creația cu Dumnezeu, fără a fi nimicită ca creație, odată cu conștiința ei de creație ce se simte îndemnată să se închine lui Dumnezeu, dar într-un mod mereu mai înțelegător, fiind tot mai apropiată de Dumnezeu.

27. Fiul suprem Se face Prunc omenesc, Prunc al nostru, Fiul Omului rămânând însă și Fiul lui Dumnezeu. Fiul lui Dumnezeu Se face unul cu Fiul Omului, intrând în amândouă calitățile în relație cu Tatăl suprem și cu oamenii. Fiul lui Dumnezeu Se face Fiul nostru, ca să ne facă pe noi fii ai Tatălui. În această dublă calitate, ne arată cu adevărat iubirea lui Dumnezeu și ne dă sfatul și puterea ca să-L cunoaștem și să-L iubim pe Tatăl Lui ca Tată iubitor al nostru. Fiul lui Dumnezeu a venit ca «Vestitorul» Sfatului celui mai luminător și cu adevărat mântuitor la oameni. Prin aceasta și-a însușit un rol de «Înger», sau de suprem «Vestitor».

certa şi a osândi fără încetare pe potrivnici că s-au hotărât să cugete ceea ce le place lor, chiar cu prețul neconformării cu Sfintele Scripturi, apoi a se lăsa stăpâniți de aceleași greșeli, socotesc că e o faptă care nu e străină de cea mai adâncă nebunie.

B. Bine zici.

A. Când deci cei din Israel au fugit din pământul egiptenilor după ce au scuturat povara unei robii silnice şi au rupt jugul robiei, și s-au oprit lângă muntele numit Sinai, Dumnezeu a socotit că e bine să le rânduiască acelora legi ce trebuiesc împlinite. De aceea poruncindu-le să se adune sub munte, le-a cerut să-şi spele veşmintele şi astfel curățiți să înainteze spre vederea neobişnuită a lui Dumnezeu. Iar aceasta s-a împlinit după cum le-a grăit Moise : *«Domnul S-a pogorât în chip de foc ; şi fumul se suia şi sălta ca şi un nor întunecos şi flăcări de foc şi negură şi vijelie și cele ce puteau pricinui o spaimă la culme și un sunet pătrunzător de trâmbițe. Şi a scos Moise poporul întru întâmpinarea lui Dumnezeu sub munte»* (Ieş. 19, 17—18). Iar aceasta era, socotesc, un chip al mijlocirii lui Hristos. Căci Acesta spune limpede : *«Nimeni nu vine la Tatăl decât prin Mine»* (Ioan 14, 6). De fapt, nu ne putem apropia de Dumnezeu Tatăl decât prin Hristos, Care face să dispară vechea întinăciune şi înlătură orice formă de murdărie, îmbrăcând mintea noastră în curăția cea din Hristos. *«Îmbrăcați-vă în Domnul Iisus Hristos»*, ne-a spus cuvântul dumnezeiesc (Rom. 13, 14). De aceea şi spălarea veşmintelor închipuia puterea curățitoare a Domnului. Sau oare nu recunoşti că acest lucru este adevărat, convins de el precum se cuvine ?

B. Da, recunosc.

A. Dumnezeu deci S-a pogorât în chip de foc. El arăta o slavă percepută prin simțuri, dar nu foarte neobişnuită pentru privitori. Totuşi acest mod de-a Se lăsa văzut o făcea cu totul de nesuportat de către Israel. Înspăimântați și tremurând ei rugară pe conducătorul lor, adică pe Moise, spunându-i : *«Grăieşte-ne tu nouă şi să nu ne grăiască Dumnezeu, ca nu cumva să murim»* (Ieş. 20, 19). Iată-i deci cerându-i clar să le fie mijlocitor, ca unii ce nu se puteau apropia de slava nereținută a lui Dumnezeu. Să trecem deci de la un chip puternic al celor spuse adineaori, la Unul Născut. Deoarece nu-I era posibil să vină la noi în slava Lui dumnezeiască dezvelită, ca să ne învețe planul lui Dumnezeu Tatăl, S-a făcut ca noi, Mijlocitor între Dumnezeu şi oameni [28]. «Căci

28. Dacă ar fi fost numai om, nu putea fi Mijlocitor, cum nu putea nici dacă ar fi rămas numai Dumnezeu. De aceea fiind Fiul dumnezeiesc al Tatălui, Se face şi om ca să fie Mijlocitor între noi şi Tatăl. E adevăratul Mijlocitor, pentru că are pe Dumnezeu ca Tată deoființă cu El, dar S-a făcut şi om. Moise nu putea fi Mij-

El este pacea noastră», după Scripturi. Socotește că nu spun basme mincinoase, închipuind prin slujirea lui Moise slujirea lui Hristos. Și socotesc că vei afla aceasta ușor din următoarele : Recapitulând în numitul Deuteronom cele despre adunarea fiilor lui Israel, (Moise) spune aceasta : *«Desăvârșit să fi înaintea Domnului Dumnezeului tău. Căci neamurile acestea, pe care nu le vei moșteni, vrăji și descântece vor asculta. Ție însă nu ți-a dat astfel Domnul Dumnezeul tău. Prooroc din frații tăi, ca pe mine, va scula ție Domnul Dumnezeul tău. Pe acesta să-l ascultați. După toate câte le-ai cerut de la Domnul Dumnezeul tău în Horeb, în ziua adunării, zicând: Nu vom mai adăuga a auzi glasul Domnului Dumnezeului nostru și nu vom mai vedea acest foc mare, ca să nu murim. Și a zis Domnul către mine : Drepte sunt toate câte le-ai grăit. Prooroc voi ridica lor din mijlocul fraților lor ca pe tine. Și voi da cuvântul Meu în gura Lui și le va grăi lor precum Îi voi porunci Lui. Și omul care nu va asculta cuvintele Lui câte va grăi proorocul în numele Meu, Mă voi răzbuna pentru El»* (Deut. 18, 13—19). Oare nu e clar că în cele ale lui Moise a arătat prin chipuri și umbre trebuința cu totul necesară de un Mijlocitor, din pricina slăbiciunii omenirii ? Dar mai rămâne de cercetat un punct.

B. De care vorbești ?

A. Apropiindu-se de Moise, fiii lui Israel i-au zis : «*Vorbește tu către noi și să nu vorbească Dumnezeu, ca să nu murim*» (Ieș. 20, 19). Și aceasta au cerut-o în Horeb, în ziua adunării, când Dumnezeu Se afla în chip de foc pe muntele Sinai. Iar Creatorul i-a primit ca pe cei ce spuneau și cugetau foarte bine acestea. Și arătându-ne și prin aceasta în multe chipuri adevărul, a făgăduit mijlocirea prin Hristos, zicând : *«Drepte sunt toate câte le-au spus : Prooroc le voi scula lor din mijlocul fraților lor, ca pe tine»* (Deut. 18, 17—18), adică pe Mijlocitorul care le va aduce cuvintele de sus și dumnezeiești și va arăta poporului ceea ce

---

locitor deplin, deci nu ne-a adus în sine mântuirea (viața înviată în Dumnezeu). Era numai un chip profetic al Mijlocitorului deplin. Fiul lui Dumnezeu Se face Mijlocitor între Dumnezeu și oameni, făcându-Se om. Nu un om se face mijlocitor între oameni și Dumnezeu, căci Dumnezeu mântuiește pe oameni din inițiativa și din puterea Sa. Căci în El este Viața fără sfârșit și deplin iubitoare. De aceea nu o persoană omenească se naște din Dumnezeu, însușindu-și ființa Lui, ci Fiul lui Dumnezeu Se naște și dintr-o reprezentantă a umanității, luând și firea omenească, făcându-Se și Fiu al Omului. Oamenii sunt făcuți și ei fii ai lui Dumnezeu, unindu-se cu Fiul lui Dumnezeu făcut om și Frate al lor, dar nu fii ai lui Dumnezeu prin asumarea firii dumnezeiești, prin nașterea din ființa lui Dumnezeu, ci fii prin har, prin primirea energiei divine necreate, pe care îi ajută să și-o însușească Duhul Sfânt, ca Duh al Fiului făcut om. Dumnezeu Omul nu Se naște din Dumnezeu, ca dintr-un izvor oarecum pasiv, ci prin «energia» lui Dumnezeu, rămânând mereu Fiu al lui Dumnezeu prin lucrarea continuă a acestei energii în Ei. Aceasta îi dă doar și Lui putere să-Și arate iubirea față de Dumnezeu ca răspuns la iubirea Lui și să ajute și pe alții în sensul acesta.

este buna plăcere a firii negrăite și cu totul de nedescris, ceea ce se vede împlinit fără greutate prin Hristos Însuși. De fapt, a declarat deschis : *«Eu nu de la Mine am grăit, ci Tatăl care M-a trimis pe Mine, El Mi-a poruncit ce să spun și ce să grăiesc»* (Ioan 12, 49). Și iarăși : *«Cuvintele ce le grăiesc nu sunt ale Mele, ci ale Celui ce M-a trimis pe Mine»* (Ioan 14, 10). Dar scrie și înțeleptul Ioan despre El : *«Cel ce a primit mărturia Lui, a pecetluit că este Dumnezeu adevărat. Căci Cel pe care L-a trimis Dumnezeu grăiește cuvintele Lui»* (Ioan 3, 33—34)[29]. Admiți, iubitule, că acest cuvânt este adevărat, sau refuzi să-l aprobi ?

B. Nicidecum.

A. Deci acestea fie spuse de noi despre Moise. Voiești să mai adăugăm la acestea și altceva, care preînchipuiește în chip negrăit modul mijlocirii Fiului ? Sau socotești că lăsând aceasta, trebuie să pornim pe altă cale ?

B. Dar, o, bunule, de ce părăsind cele ce le avem în mâini, când așteptăm de la ele mult folos, să ne grăbim spre cercetarea altor idei. Dar dacă îți este mai plăcut să o faci aceasta, nu e nici o piedică.

A. Mă voi îndrepta deci spre ceea ce-ți este plăcut ție. Core, Datan și Aviron au ieșit din seminția și din neamul lui Levi, dar n-au fost rânduiți în treapta preoților, ci între cei ce își făceau slujirea în cortul mărturiei. Erau leviți și aceasta era măsura lor. Dar însetând la vremea necuvenită după slava preoției și nemulțumiți cu neînțelegere de măsura cinstei ce le venea de la Dumnezeu, cu îndrăzneală și din pornire proprie au răsculat o ceată contra lui Moise și Aaron. Prin cuvinte aspre, aceștia i-au pus în stare de descurajare. Pedepsiți pentru îndrăzneala lor de dreptul Judecător, acești oameni pieriră cu toată casa lor : pământul s-a deschis și i-a înghițit pe ei, copiii lor, animalele lor și tot ce le aparținea. Apoi, mâniați de această pedeapsă, unii din cei ce țineau cu ei s-au ridicat nebunește pentru a ataca, asemenea unor vipere, pe Moise și pe ai săi, firea dumnezeiască fiind provocată iarăși la mânie. Și s-a scris astfel : *«Și Domnul vorbi lui Moise și Aaron, zicând : Scoateți-i din mijlocul adunării acesteia și-i voi nimici pe toți deodată. Și căzură pe fața lor și Moise zise către Aaron : Ia cădelnița și pune în ea jar de pe*

29. Din chiar cuvintele lui Hristos se cunoaște că este Fiul lui Dumnezeu, deci Dumnezeu adevărat ; se cunoaște că L-a trimis Dumnezeu Însuși, căci cuvintele Lui sunt cuvintele Tatălui care L-a trimis. Hristos Se arată ca Mijlocitor și prin cuvintele Lui, care redau conținutul dumnezeiesc adaptat înțelegerii omenești și prin organul trupului omenesc. Dar aceasta înseamnă că omul este făcut ca să poată înțelege cele ce i le spune Dumnezeu, sau Fiul lui Dumnezeu Se poate folosi de firea omenească pentru a Se exprima prin ea, sau pentru a Se face Mijlocitor prin ea între Dumnezeu și oameni.

altar și aruncă peste ea tămâie și mergi în grabă în tabără și te roagă pentru ei. Căci a ieșit mânie de la fața Domnului și a început să piardă poporul. Și a luat Aaron precum i-a zis Moise și a alergat în adunare. Și iată se începuse pierzania în popor. Și a aruncat tămâia și s-a rugat pentru popor, pentru cei vii și morți, și a încetat pierderea» (Num. 16, 44—47). Oare îți mai este neclară mijlocirea Fiului și după aceasta ?

B. Da. Căci spun că trebuie cercetat cu finețe ceea ce se arată din istorie. Deci lămurește-o. Căci tu ești cel în stare să o faci aceasta.

A. Nu socotești că Aaron a fost rânduit de la început ca un chip și ca o figură a preoției Mântuitorului nostru ? Și nu a fost încins într-o haină ce se întindea până la călcâie și se numea umărar și avea pe frunte o mitră de aur și peste umeri două pietre sculptate și, ceea ce este mai vrednic de remarcat, nu i se permitea să intre decât o dată pe an în Sfânta Sfintelor, nu fără sânge ca jertfă pentru tot poporul ?

B. Bine spui, fiindcă și dumnezeiescul Pavel scrie : *«Hristos, venind ca Arhiereu al bunătăților viitoare, a trecut prin cortul mai mare și mai desăvârșit, nefăcut de mână, adică nu din zidirea aceasta (...), nici cu sânge de țapi și de viței, ci a intrat o singură dată în Sfânta Sfintelor, dobândind o veșnică răscumpărare»* (Evr. 9, 11—12). Și cine se va îndoi dintre cei mai instruiți, că cele vechi erau chipuri și umbre, iar acestea, adică cele prin Hristos, sunt adevărul strălucitor și foarte clar ? [30]

---

30. Arhiereul din Vechiul Testament fiind numai un chip al lui Iisus Hristos, intra o singură dată pe an în Sfânta Sfintelor cu sânge de țapi, fără să însemne aceasta o răscumpărare reală a oamenilor de sub puterea morții. Hristos intră o dată pentru totdeauna prin umanitatea Sa dincolo de ea și totuși cu ea la Dumnezeu Însuși, aducând jertfă viața Sa, sângele Său omenesc, dar plin de valoarea prezenței Lui ca Dumnezeu în el, obținând o răscumpărare reală de moarte a tuturor celor ce se vor uni cu El. Aceasta ne face să ne gândim la ce este omul care se află într-o legătură cu Dumnezeu și ce este Hristos Însuși ca Fiul lui Dumnezeu făcut și Fiul Omului. Omul trăitor al legăturii cu Dumnezeu simte pe Dumnezeu, dar ca pe Cel de care este dependent, iar pe sine însuși ca dependent; simte pe Dumnezeu ca mereu dincolo de sine, și totodată pe sine înaintând spre El, dar neajuns la totala unire cu El. Hristos simte Eul Său ca independent, una cu Dumnezeu în ființă, dar simte același Eu și ca pe unul ce a acceptat dependența de Dumnezeu; se simte și ca Fiu născut al Tatălui și ca om dependent de Tatăl. Simte o dependență benevolă de Dumnezeu, ba chiar de Sine Însuși. Trăiește adâncimea infinită a Eului Său dumnezeiesc, dar Se trăiește și ca Eu dependent care voiește să Se dăruiască jertfă Tatălui pentru oameni. Adâncimea eului omului, dar în legătură cu Dumnezeu, ca un Tu deosebit, este trăită în aspirația lui nesfârșită spre unirea cu Dumnezeu. Când se unește prin credință cu Hristos, simte pe Hristos ca un Tu apropiat care-l ridică și pe el prin jertfa Lui, însușită și de sine cu o simțire foarte apropiată de Dumnezeu Tatăl, având în sine lucrarea lui Dumnezeu, prin Duhul lui Hristos. Hristos este cu jertfa Lui mai presus de orice preț în veci la Tatăl. Dar ține și pe Duhul ca o legătură cu cei ce voiesc, atrăgându-i mereu la Sine. Prin jertfa Lui S-a înălțat ca om desăvârșit la Tatăl. Dar jertfa Lui este și o atragere a noastră de către El la înălțimea la care S-a ridicat.

A. Deci după ce am primit ca Arhiereu și Apostol al mărturiei noastre pe Hristos Iisus, să răspândim peste umbrele lipsite încă de frumusețe multele culori ale adevărului. Să spunem, deci, că opunând în mod hotărât voia noastră dogmelor dumnezeiești și rînduielilor Stăpânului, toți câți locuim pe acest pământ larg și nemăsurat am jignit fără măsură pe Creator, deși dorea să ne bucurăm de cinstea și slava care era potrivit să le aibă oamenii. De aici ne-a venit stricăciunea care ne consumă și ne distruge prin moarte : [31] *«Și a împărățit moartea de la Adam și până la Moise și peste cei ce n-au păcătuit printr-o neascultare asemenea celei a lui Adam»* (Rom. 5, 14). *«Și și-a lărgit iadul suflarea sa»*, după cuvântul proorocului Isaia ; *«a deschis gura lui fără încetare»* (Isaia 5, 14). Și ar fi nimicit pământul, desfășurându-și lărgimea cu neputință de străbătut, dacă, prin bunăvoința lui Dumnezeu și Tatăl n-ar fi pogorât și venit la noi, ca dintr-un cort de sus și din ceruri, Cuvântul Unul Născut al lui Dumnezeu. *«Căci S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând»* (Filip. 2, 7), ca să se facă Arhiereu și asemenea unei tămâi să se ofere lui Dumnezeu pentru noi și să oprească pierirea. *«Căci a stat,* zice, *între vii și morți și a încetat pieirea»* (Num. 17, 13). Deci oare nu și prin acestea se vede că S-a făcut Iisus Mijlocitor între Dumnezu și oameni ? Căci începînd lupta și surpându-se vechiul perete despărțitor, s-au apropiat întreolaltă cele odinioară despărțite, adică Dumnezeu și omenirea, slujind ca Mijlocitor Hristos și legând prin Sine pe cele de jos cu cele de sus. De fapt, dumnezeiescul Pavel a spus : *«El este pacea noastră, Cel ce a făcut cele două una și a înlăturat peretele despărțiturii»* (Efes. 2, 14) [32]. Și iarăși : *«Îndreptați* (justificați) *deci din credință, avem pace cu Dumnezeu prin Domnul nostru Iisus Hristos»*. (Rom. 5, 1).

B. Deci pentru că depărtând și înlăturând ceea ce împiedică iubirea noastră față de Dumnezeu, sau faptul îndepărtării de El, adică păcatul, Unul Născut ne-a readus la starea de la început și a desființat vrăjmășia ; prin însuși acest fapt și numai pentru el se înțelege ca

---

31. Propriu-zis am disprețuit virtuțile prin care ne puteam însuși valorile, sau bunătățile ce ne vin din Dumnezeu : iubirea, într-ajutorarea, înfrânarea plăcerilor egoiste ale trupului. Căci binele e putere de viață de la Dumnezeu, iar egoismul este o știrbire a legăturii cu Dumnezeu, Izvorul vieții.

32. În Hristos dumnezeirea și omenitatea sunt împăcate. El este pacea lor și deci pacea dumnezeirii cu noi. În ipostasul Lui cel Unul, nu mai este un perete despărțitor între Dumnezeu și oameni. Ipostasul sau Eul lui Hristos trăiește acceptarea cu bucurie a dependenței creatului conștient de independentul Creator. Și în unire cu Hristos, trăim și noi în eul nostru legătura cu Hristos în care sunt unite dependentul cu independentul. Și în Hristos și în noi omenescul simte infinitul dumnezeiesc deschis lui de Hristos, trăit în actualitatea lui deplină, de noi ca virtualitate în actualizare continuă. Aceasta pentru că în omenescul lui Hristos avem independentul dumnezeiesc al Lui.

Mijlocitor, sau și în alt mod? Îmi vei face cea mai mare plăcere răspunzând întrebării mele, căci sunt însetat să aflu.

A. E bine că întrebi. Nu voi șovăi să-ți răspund. Și voi spune că e recunoscut că a desființat vrăjmășia în trupul Lui, precum s-a scris, făcându-Se un fel de Împăciuitor și Mijlocitor pentru noi, cei alunecați foarte departe de iubirea față de Dumnezeu prin iubirea de plăceri lumești. Căci deoarece ne-am închinat creației în locul Creatorului, ne-a adus prin Sine lui Dumnezeu Tatăl și justificându-ne, ne-a câștigat prin credință. Dar nu vom spune că El S-a numit Mijlocitor numai pentru iconomia aceasta, ci pe lângă aceasta se poate afla și un alt înțeles negrăit și tainic pentru numele și fapta Lui de Mijlocitor.

B. Cum înțelegi aceasta?

A. Cum altfel decât potrivit cu ceea ce s-a scris: «*Aceasta să o cugetați fiecare în voi, ca și în Hristos Iisus, Care fiind în chipul lui Dumnezeu, nu răpire a socotit a fi deopotrivă cu Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând, făcându-Se asemenea oamenilor și la înfățișare aflându-Se ca un om*» (Filip. 2, 5—7)? Căci fiind frumusețea nepătată a lui Dumnezeu Tatăl și chipul și arătarea Lui, Dumnezeu Cuvântul cel din El și în El, S-a pogorât pe Sine prin deșertare, fără a fi silit de cineva la aceasta, ci prin bunăvoirea Tatălui, potrivit voii Sale, și S-a făcut om, păstrând neatinsă și cu totul neschimbată în Sine demnitatea firii proprii, dar asumând prin iconomie omenescul. Și astfel e înțeles ca un Fiu din amândouă firile. Căci s-au îmbinat și s-au amestecat într-o unitate natura dumnezeiască și cea omenească în mod negrăit și de nedescris, înfăptuind prin compunere o unitate care nu poate fi înțeleasă. Și nu spunem că Cuvântul lui Dumnezeu S-a prefăcut în firea trupului pământesc, sau trupul în Cuvântul Însuși. Aș socoti aceasta o boală a ultimei nebunii. Fiecare persistă în definiția și rațiunea proprie, dar întâlnirea lor într-o extremă și de nedesfăcut unitate o exprimă termenul folosit aici, de «îmbinare». Căci este Același, deodată și Dumnezeu și om. Nici spunându-I Dumnezeu, nu vei înlocui umanitatea după unire; nici spunându-I om, nu-L vei despărți de demnitățile dumnezeirii, dacă te vei hotărî să cugeți drept. Și este Unul Născut și Cuvântul, ca cel odrăslit și născut din Dumnezeu Tatăl, iar Întâiul Născut după ce S-a făcut om între mulți frați. Și precum numele de *Unul Născut*, fiind propriu al Cuvântului, I s-a păstrat și după ce S-a unit cu trupul, așa cel de *Întâiul Născut*, nefiind în mod propriu al Lui, S-a făcut propriu al Lui după primirea trupului[33]. Se

33. Persoana lui Hristos fiind Persoană și a firii dumnezeiești și a celei omenești, Se numește Unul Născut și după ce Se face om, deși e Unul Născut ca Fiu al lui Dumnezeu, dar și Întâiul Născut ca Fiu al lui Dumnezeu, pentru că El

înțelege deci ca Mijlocitor și prin aceasta. Căci pe cele mult depărtate prin firea lor, adică dumnezeirea și umanitatea, având între ele un interval nemăsurat, le arată adunate și unite în Sine și ne leagă și pe noi, prin Sine, cu Dumnezeu Tatăl. Fiindcă este de o fire cu Dumnezeu, deoarece este din El, dar și cu oamenii, deoarece este din noi și în noi. Căci Emanuel nu e deosebit de noi după umanitate, ci asemenea în toate afară de păcat [34].

B. Bine ai spus. Dar iată că pe lângă aceasta, judecata ne-a condus la necesitatea de-a spune că Fiul este și deoființă cu Dumnezeu Tatăl [35].

Felul unității între Tatăl și Fiul

A. Fiul este deoființă cu Tatăl, căci este cu adevărat din El și este în El prin fire și ființial. Precum nu s-ar putea cugeta și spune cu adevărat și serios, nici în grad cuvenit, deoființă cu noi [36], dacă nu S-ar fi făcut om, așa nici n-ar fi provenit din Dumnezeu și n-ar fi în Dumnezeu, dacă n-ar fi legat cu El până în unitatea cu El prin rațiunile firii. Dar nici umanitatea n-ar fi părtașă de firea dumnezeiască, dacă nu s-ar fi îmbogățit cu aceasta prin mijlocirea Fiului, primind ca un mod așa zicând natural legătura (cu El) [37]. Se poate afla aceasta cu

---

Însuși este și ipostasul trupului. Același Eu se numește și Unul Născut, ca Fiul lui Dumnezeu și după ce Se face om, dar și Întâiul Născut ca Fiul lui Dumnezeu, deoarece El Însuși Se face și Eul firii omenești. La ce onoare e ridicată prin om creația în Hristos, fără să fie desființată! *Și numai așa e logic să fie gândită* existența.

Fiul lui Dumnezeu Unul Născut este Întâiul Născut dintre oameni, iar Întîiul Născut dintre oameni este Fiul Unul Născut al lui Dumnezeu.

34. Chiar faptul că Același ipostas sau Eu este și Dumnezeu și om, având cele două firi neconfundate, Îl face Mijlocitor, pe lângă faptul că Același Se aduce jertfă Tatălui ca Dumnezeu, împăcând pe Dumnezeu cu omenirea, ca să sfințească sau să îndumnezeiască omenescul și să-l scape de moarte.

35. Dacă n-ar fi Hristos deoființă cu Tatăl, n-ar fi Mijlocitor între Dumnezeu și oameni. Deci fără Sfânta Treime n-am avea parte de mântuire. Numai pentru că este un Dumnezeu al iubirii sau un Dumnezeu al iubirii desăvârșite din eternitate între un Tată și un Fiu, Tatăl vrea să aibă și alți fii pe care să-i iubească. De aceea când aceștia se despart de El prin păcat, trimite pe Fiul Său să Se facă om, ca să-i facă și pe ei frați ai Lui și fii ai Săi ca Tată ceresc, nu născuți din ființa Lui, ci prin lucrarea iubitoare a Duhului Fiului Său.

36. Vedem de aici că Sf. Chiril numește pe Fiul și deoființă cu noi, chiar dacă este folosit rar. Deci n-au dreptate monofiziții să se bazeze pe Sf. Chiril când neagă firea sau ființa omenească în Hristos.

37. Se spune aici că firea omenească, devenind fire a ipostasului Fiului lui Dumnezeu, intră într-o «legătură așa-zicând naturală cu El». El Se face ipostasul firii omenești într-un mod așa-zis natural cu aceasta, căci coboară la nivelul ei, *fără a înceta să fie și ipostasul firii* Sale dumnezeiești. Ca Creator al firii omenești, Se poate și naște din ea. Faptul că omul e creat de Fiul lui Dumnezeu, după *chipul Lui, îl face într-un fel înrudit cu El.* Iar prin înrudirea aceasta se extinde și la oameni, prin credința lor, putința acestor legături cu Fiul lui Dumnezeu și prin El cu Duhul Sfânt și cu Tatăl, așa încât pot fi toți aceștia uniți în Sfânta Treime, cum sunt Persoanele Sfintei Treimi unite întreolaltă (desigur prin har, nu prin ființă, ca Ele Înseși). E ceea ce spune Iisus Hristos în continuare.

totul fără greutate de la Fiul, Care spune către Tatăl din ceruri : *«Ca toți să fie una, precum Tu, Părinte, ești în Mine și Eu în Tine, ca și ei să fie una în Noi, ca să creadă lumea că Tu M-ai trimis. Și Eu slava pe care Mi-ai dat-o Mie, le-am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi una suntem. Eu în el și Tu în Mine, ca să fie în chip desăvârșit una»* (Ioan 17, 21—23).

B. Și dacă s-ar spune că unitatea Fiului cu Tatăl este aceeași care se poate cugeta și între noi, ce am conchide ? Căci s-a scris : *«Iar inima mulțimii de credincioși era una, și sufletul unul»* (Fapte 4, 32). Deși avea mulțime de suflete, totuși a spus că ele au devenit unul ; aceasta înseamnă că numele și faptul unității nu indică o unitate a firii, ci ea se atribuie mai degrabă pornirilor nedespărțite ale voințelor și faptului că aveau una și aceeași cugetare și voire. Și deoarece în toți Fiul este împreună binevoitor și împreună cugetător cu Tatăl, de aceea, zic ei, El este una în ei, cu Tatăl. Iată ceea ce cârtesc nenorociții aceia.

A. Dar aceasta este o prostie ajunsă la culme, care le duce mintea la nebunia cea mai străină de ea. De fapt nu este, pe cât ni se pare, idee absurdă și inconsistentă și vrednică de lepădare care să nu ispitească mintea celor lipsiți de înțelegere și să nu o facă neputincioasă : *«căci cel nebun vă grăbi spre cele nebune și mintea lui va cugeta cele deșarte spre a grăi către Domnul înșelăciune»*, după cum s-a scris (Isaia 32, 6). Căci cum nu se va socoti că s-a umplut de ultima nebunie și deșertăciune, acela căruia îi place să spună și să susțină că unitatea Fiului cu Dumnezeu Tatăl este prea puțin de fire, ci mai mult de voință arbitrară ? După părerea mea, dacă acesta este adevărul, nu se va deosebi întru nimic de cei chemați la filiație și ridicați la numele dumnezeiesc prin voia Tatălui, ca cei ce au dobândit această slavă strălucitoare și vestită prin cele obținute din virtutea lor. Ce-l împiedică, zic ei, pe oricare dintre sfinții care au decis să cugete și să facă cele ce-I plăcut lui Dumnezeu, și și-a făcut din ce place Stăpânului o voie proprie, de-a rosti cuvântul atât de mai presus de fire al Fiului și să spună către Tatăl : *«Precum Eu și Tu una suntem»* (Ioan 17, 22) ? Să ne citeze un asemenea cuvânt de la vreunul din sfinți. Dar nu vor putea, căci este o mare deosebire. Dimpotrivă, după părerea mea, aceștia vor fi văzuți, ajunși la capătul evlaviei, declarând în multe feluri că sunt păcătoși și neuitând că se află în firea lor. Și n-ar fi nici o greutate să se îngrămădească pentru aceasta nenumărate citate alese din Sfintele Scripturi. Dar socotesc că nu m-aș abate de la scopul evlaviei, lăsând celor iubitori de învățătură să le găsească înțelesul acestora. Eu mă voi întoarce la cele afirmate de aceia. Căci e mai importantă aceasta. Deci le voi vorbi despre unitatea din planul nostru. Ea este o unitate prin

credință. Toată lumea este de acord cu aceasta. Ea ne apropie pe unii de alții și nu e nici o deosebire de ființă care să ne divizeze, chiar dacă fiecare e despărțit de alții într-un ipostas propriu. Suntem toți o specie, și definiția și rațiunea ființei tuturor e una, atribuită în mod egal tuturor. Cât despre unitatea cu Dumnezeu, în ea nu ne îmbogățim numai prin simplele porniri ale voilor noastre, ci este un alt motiv negrăit și necesar, care stabilește o legătură în această privință. Precum ne-a învățat tainic dumnezeiescul Pavel : *«toți suntem un trup, pentru că ne împărtășim dintr-o unică pâine»* (I Cor. 10, 17). Sau nu cunoști afirmația lui că și neamurile însești devin contrupești cu Hristos, primind unitatea cu El prin credință, dar evident și prin binecuvântare tainică (prin Sf. Împărtășanie) (Efes. 3, 6) ?

B. O cunosc, desigur.

A. Deci noi avem între noi o unitate de natură și de voire, dar așa este și cea pe care ne-o vom descoperi în Hristos.

B. Ce vrei să spui ? Nu te pot urmări.

A. Nu e nimic greu în acestea, te asigur, prietene. S-ar putea încredința de ceea ce spun, ușor, după părerea mea, orice om înțelept și înțelegător, cugetând aceasta : că noi, cei ce ne aflăm și ca oameni întreolaltă până la identitate printr-o lege a firii, suntem uniți și în alt mod. Despărțiți în ipostasuri proprii, și anume fiecare, prin care unul este Petru sau Ioan, altul Toma sau Matei, ne-am făcut contrupești în Hristos, hrăniți cu un singur trup și pecetluiți în unitate în Sfântul Duh cel unul. Și dacă Hristos este neîmpărțit — căci nu S-a împărțit nicidecum —, toți suntem una în El. De aceea a zis către Tatăl din ceruri : *«Ca să fie una, precum Noi una suntem»* (Ioan 17, 22). Observă cum în Hristos și în Sfântul Duh toți suntem una și după trup și după duh. Deci trebuie mustrați cei ce s-au hotărât să cugete altfel, neînțelegând drept nici cele scrise despre noi.

B. Bine ai spus : trebuie mustrați. Dar în dorința mea de-a cunoaște, te întreb totuși : oare vom admite că Fiul este unit cu Dumnezeu Tatăl, întocmai ca noi întreolaltă, sau le vom atribui Lor o unitate mai presus de aceasta ?

A. Răspundem că Fiul este unit cu Dumnezeu Tatăl ca noi și totodată mai presus de noi. Căci este, după mărturisirea generală, neîndoielnic și deoființă cu Cel ce L-a născut, căci este cu adevărat Fiul născut din El. Iar fiind în ipostasul propriu, se crede sigur că El este așa. Dar nu este cum suntem noi întreolaltă, sau după legea trupurilor, ținut la distanță și El de Tatăl, printr-o tăiere totală, adică printr-o

alteritate a fiecăruia, care-i ține despărțiți [38]. El are o unitate negrăită de fire cu Tatăl, fără ca ipostasurile să sufere vreo confundare între ele, cum li se pare unora, în înțelesul că același ar fi și Tată și Fiu, fiind și subzistînd fiecare, putându-se spune că fiecare are o existență proprie, dar identitatea de ființă arătându-le unitatea.

B. Spui deci că Fiul există în ființa proprie aparte de cea a Tatălui ?

A. Nu într-o altă ființă, decât cea a lui Dumnezeu, dar într-un ipostas pe care îl are ca Fiu.

B. Este deci altceva ființa și altceva ipostasul ?

A. Este o mare deosebire care se află între ipostasuri, dar ființa le cuprinde pe fiecare.

B. În ce mod spui ? Eu nu înțeleg, pe cât se pare, decât cu întârziere aceste lucruri.

A. Dar oare nu știi că și mie nu-mi este familiar înțelesul lor ? Să ne apropiem deci de înțelegerea acestei teme ca de un mod al transcendenței dumnezeiești, aflată în supremele înălțimi. Ființa este indicarea unei realități comune. Iar termenul de ipostas indică și spune cele ce se află sub această realitate comună. Ia seama, îți voi explica aceasta.

B. Despre ce este vorba ?

A. Definim pe om ca «animal cuvântător (rațional) muritor» [39], atribuindu-i înțelesul care i se cuvine. Și aceasta spunem că este definiția ființei care se extinde la toți cei ce subzistă, luați în parte. Deci sub acest dat comun, care e omul, sau sub definiția omului, se află, socotesc, Toma și Marcu, sau să spunem, Petru și Pavel. Și prin acest dat comun se indică ființa, dar încă nu și fiecare din subzistențele înțelese în mod clar și vădit. Încă nu omul în mod concret, adică Petru și Pavel. Spunând, dimpotrivă, Toma sau Petru, nu-i va scoate pe cei indicați din granițele ființei. Căci fiecare este nu mai puțin om. Ci s-a arătat existând într-un aspect special și într-un ipostas propriu și se-

38. Trupurile ne țin și într-o legătură, dar ne țin și despărțiți. Ne simțim mai uniți prin suflete: ne transmitem simțirile, gândurile, ne compătimim, ne bucurăm unul cu altul. În viața de după moarte, când vom rămâne numai cu sufletele, s-ar putea să ne simțim mai uniți. Dar și unirea prin trupuri va fi mai mare când vom avea trupurile înviate. De aceea și Hristos prin trupul înviat Se poate uni mai mult cu noi și ca om. Faptul că suntem mai uniți prin suflete, face înțeleasă unirea supremă a Persoanelor Sfintei Treimi. Și de fapt trebuie să fie în vârful scării existenței, sau într-un fel deasupra ei, o comuniune personală supremă, ca să fi putut crea toate într-o legătură armonioasă și să atragă și persoanele umane create și îngerești într-o tot mai mare unitate. Persoanele create se deosebesc mai mult, pentru că sunt mărginite și numai împreună se întregesc. Dar tot de aceea au trebuință de Dumnezeu, ca suprema înălțime interpersonală, pentru a înainta în unitate.

39. Omul e existență cuvântătoare pentru că este rațional și în trup. Materia arată în trup capacitatea cea mai accentuată de mediu al spiritului rațional.

-parat[40]. Astfel deci ființa este pentru tot omul, ca una ce îngroașă înțelesul comun al speciei întregi. Iar ipostasul se înțelege în modul potrivit pentru fiecare, fără a scoate ceea ce indică din ceea ce e comun, nici confundând și amestecând pe fiecare și specialul în obscuritate.

B. Înțeleg acum. Expunerea ta nu mi se pare lipsită de ingeniozitate.

A. Mărturisind deci că Fiul este deoființă cu Dumnezeu Tatăl, dar există în ipostasul propriu, spunem că Ei sunt uniți și totodată distincți. Unim în mod deplin prin rațiunile foarte necesare ale identității Persoanele și numele distincte și ipostasele deosebite, ca cel al Tatălui și al Fiului, dar numai în așa fel că identitatea ființei în toate cele ce le are neschimbate în Tatăl și în Fiul nivelează, într-un fel oarecum, deosebirea și face greu de distins ceea ce e propriu și particular fiecăruia. Căci unul este Tatăl și nu Fiul și altul este Fiul și nu Tatăl.

B. Atunci, dacă voiești, să spunem că sunt două ființe: una a Tatălui și una a Fiului. Căci deosebirea va fi astfel foarte distinctă și oarecum foarte clară pentru oricine.

A. Nu foarte distinctă în orice. Nu te las să fii atras de asemenea gânduri la o cugetare greșită. Nu suport să părăsești drumul drept pentru a te înfunda în alte căi greu de parcurs și de străbătut.

B. Cum și în ce mod?

A. Dacă există o fire a Tatălui și o altă fire decât ea, cea a Fiului, cum nu va fi necesar de a admite și un temei care să țină despărțite și distante în două firile neegale între ele prin firea lor?[41] Căci cum s-ar înțelege ca una plus una? Fiindcă nu e îngăduit nici în cazul oamenilor, care au aceeași rațiune a deoființimii, să se spună că au o ființă, plus una, și deci să se atribuie fiecăreia din existențe o rațiune proprie a comunului. De fapt, dacă am face aceasta, și am introduce ca un mod necesar de deosebire în ființe una plus una, universalul s-ar reduce

---

40. E o mare și plină de sens taină faptul că nu există numai esența în general, ci în ipostasuri deosebite. Numai aceasta dă posibilitatea existenței lor, fiind legate una de alta prin ceea ce au comun, și prin ceea ce au deosebit, să aibă trebuință una de alta, iar celor conștiente să se iubească.

41. Dacă Fiul ar fi deoființă deosebită de Tatăl, ce L-ar uni cu Tatăl? Și cum ne-ar mai putea uni și pe noi cu Dumnezeu cel în Treime? Toate ar rămâne despărțite. Numai fiind Fiul deoființă cu Tatăl, dar făcându-Se El Însuși și deoființă cu noi, putem fi uniți și noi oamenii cu Dumnezeu în Treime, fiind El Însuși deoființă cu Tatăl și făcându-Se deoființă și cu noi. Toate deci se pot uni în Dumnezeu. La ce concluzii grave ducea concepția ariană! Toate sunt văzute într-un panteism, dar într-un panteism neiubitor și neputincios să ne scoată din mizeria în care ne aflăm în baza unor legi inexplicabile și fatale.

la nimic [42]. Căci deosebirea fiinţială introduce şi produce între ele o alteritate, şi alteritatea la rândul ei nu arată şi nu naşte o diversitate în definiţia ipostatică a firii [43].

B. Socotesc că da.

A. Nu le va rămâne în consecinţă decât a mărturisi, cu voie sau fără voie, că Fiul nu este deofiinţă cu Tatăl, ci că El este dimpotrivă eterogen, adică mai degrabă de altă fire şi în afara hotarelor dumnezeirii, dacă El se află în raţiunea proprie, străină de fiinţa lui Dumnezeu Tatăl.

Întoarcerea la noţiunile «deofiinţă» şi «mijlocire»

B. De fapt, ei susţin că Fiul este eterogen prin fire faţă de Tatăl. De aceea au părăsit orice menţiune a deofiinţimii, legând de ea o notă de înstrăinare neobişnuită şi declară că trebuie mărturisit că El este de o asemănare în fiinţă (omiusios), aplicând termenul de mijlocire ca cel mai vrednic de respect şi mai cuvenit Lui.

A. Şi ce e aceasta altceva decât o aiureală şi un basm potrivit cu adevărat babelor ? Căci dacă născocesc pentru El o fire mijlocie şi spun cu cea mai mare nepricepere că trebuie să se numească de aceea Mijlocitor, nu văd ce temă de contemplaţie rezultă pentru noi de aici. Spune-mi, te rog, deoarece doresc să aflu.

B. Ce pot spune la aceasta ?

A. Întreabă deci şi grăbeşte-te să afli dacă Mijlocitorul este făcut sau nefăcut, Dumnezeu cu adevărat sau se află şi El printre creaturi. Căci, ceea ce, după părerea lor, nu este nici Dumnezeu curat, nici făptură în chip clar, ce loc poate primi între cele ce sunt ? Chiar de s-ar exprima aceasta în noţiuni simple eu n-aş putea-o spune, presupunând că aş voi [43b].

B. El este la mijloc între amândouă, adică între Dumnezeu şi creaţie. De aceea ei spun că El se numeşte Mijlocitor.

---

42. Dacă cele deofiinţă ar mai avea pe lângă fiinţa comună şi o fiinţă care le deosebeşte de fiinţa comună, n-ar mai găsi peste tot ceva cu adevărat comun. N-ar exista decât individualul de la cele mai înalte până la cele mai coborâte existenţe.

43. Din concepţia ariană rezultă că orice ipostas sau persoană înseamnă şi o deosebire în fiinţa comună. Deci orice ipostas sau persoană uneşte în ea o fiinţă comună şi o fiinţă proprie deosebită. Nu le era clară ideea de persoană care nu scoate o existenţă din fiinţa comună, idee precizată de credinţa creştină.

43 b. Arienii susţineau noţiunea unui Fiu al lui Dumnezeu care amesteca în El necreatul şi creatul. Şi în acest sens înţelegeau ei calitatea Lui de mijlocitor. Dar noţiunea unei astfel de existenţe este absurdă. Ea ascunde mai degrabă un fel de panteism emanaţionist, o curgere treptată dintr-o existenţă fără de început a unor existenţe de o viaţă tot mai slăbită (eoni). În aceasta consta un gnosticism al primelor secole creştine.

A. A cugeta așa înseamnă a vorbi în modul cel mai neclar și mai de nepriceput. Nu este cu putință, chiar de s-ar întoarce mintea în sus și în jos, și ar cerceta toată firea celor ce sunt, să prindă în noțiuni și în cuvânt, o fire atât de subtilă, care s-ar afla și în afara hotarelor dumnezeirii, și ar depăși și rațiunile celor create, și ar arăta un chip de existență superior celui adus la realitate asemenea celui al nostru. Oare este ceva la mijloc între ceea ce este făcut și nefăcut, creat și necreat?

B. N-aș putea admite. Ai dreptate.

A. Deci noi vedem în toate existențele două ființe: una, cea a Celui ce este pururea și la fel, alta, a celei ce a primit existența prin creație. Cea dintâi este a Celui ce este în chip nefăcut mai presus de toate și întrece toate și le depășește prin înălțime și mărime [43c]. Iar cealaltă este supusă și se află ca sub picioarele Stăpânului. O vei ști aceasta foarte clar din cuvintele spuse de Hristos mulțimii iudeilor: ***«Voi sunteți din cele de jos, iar Eu sunt din cele de sus»*** (Ioan 8, 23). Că Unul Născut a venit la noi de sus, a lămurit-o și înțeleptul Ioan, zicând: *«Cel ce vine de sus este deasupra tuturor»* (Ioan 3, 31). El cugetă de fapt că trebuie să-I atribuie ființial Celui ce este după fire Dumnezeu și provenit după fire din Dumnezeu superioritatea culminantă și înălțimea la vârful suprem. Iar că «de sus» nu este o arătare, o indicare a înălțimilor spațiale, ci indică ființa Tatălui, nu este nici o îndoială, odată ce unul din sfinții ucenici o spune clar: ***«Toată darea cea bună și tot darul desăvârșit de sus este, pogorând de la Părintele luminilor, la Care nu este schimbare sau umbră de mutare»*** (Iacov 1, 17) [44]. Căci fie că trece peste îngeri, fie peste cele și mai înalte și peste toate cele de la mijloc, peste Serafimii înșiși și s-ar încununa cu sla-

---

43 c. O existență în totalitatea ei impersonală, panteistă, nu are de fapt o înălțime supremă deasupra tuturor. Totul în ea este supus unor legi, a căror origine este inexplicabilă. Cele ce par mai sus, sunt și ele supuse acelorași legi ca și cele ce par cele mai de jos. Numai un Dumnezeu personal este cu adevărat deasupra tuturor prin atotputernicia Lui liberă. Numai un Tată personal e Cel mai de sus față de toate. Numai un Dumnezeu personal asigură o ierarhie reală în existențe și putința unei înălțări reale a lor.

44. Iisus spunând că El este «de sus», iar cei cărora le vorbește că sunt «de jos», arată că El este necreat. Arienii admiteau pe Fiul ca fiind atât necreat, cât și creat, ceea ce era imposibil. Sau sunt toate într-o devenire, existând din eternitate o existență cauzată, ceea ce este imposibil de cugetat, căci nu se dă nici o explicare a existenței, sau sunt toate necreate, deci independente de vreo cauză, ceea ce iarăși contrazice experiența. Dar logica și experiența ne arată și o lume a celor dependente, în devenire, cât și o cauză supremă a lor, independentă, necreată. Între ele nu poate fi ceva sau cineva la mijloc. Fiul nu poate fi în acest sens la mijloc. Ci este la mijloc ca Cel ce fiind necreat Se face și subiect al creatului.

vele cele mai înalte, dacă nu e Dumnezeu nu va urca peste firea celor făcute. Deci sau este o existenţă «de sus», adică din Părintele luminilor, şi de aceea este Dumnezeu, căci singurul care este de sus este de fapt Fiul, sau este înţeles fiind de jos, venind de jos, adică creatură şi din creatură. La mijloc nu este absolut nimic. Deci cineva ar putea întreba pe adversari, zicând : Ce voiţi să ne spuneţi ? Este acest Fiu, după voi, făcut, şi în acest sens Mijlocitor, sau este nefăcut ? Căci la mijloc nu poate fi.

B. Socotesc că ei vor fi într-o încurcătură. Şi foarte logic.

A. De fapt vor fi în încurcătură. *«Căci adevărul trăieşte şi biruieşte»* (Ezdra 4, 38)[45]. Iar noi, cercetând calea ce duce în ambele direcţii, să cugetăm despre aceasta cele cuvenite. Dacă ei admit că acest Mijlocitor e necreat, Îi vor atribui Lui ceea ce e propriu numai dumnezeirii după fire, şi prin aceasta Îl vor privi ca aflându-se dincolo de hotarele mijlocirii şi fiind în cele mai mari decât e de trebuinţă. Căci ceea ce este deasupra tuturor, este Dumnezeu prin slavă şi fire, Căruia Îi aparţine numaidecât ca bine propriu faptul de-a nu fi făcut (creat)[45b]. Prin aceasta o astfel de fire nu va mai fi socotită între cele supuse facerii şi compoziţiei. Dar dacă părăsind această idee, spun că este făcut (creat), cum se va înţelege cel de acelaşi fel cu creaţia, deosebit de natura ei ? Cum deci va mai fi Mijlocitor cel mai mic ca Dumnezeu după fire, dar mai mare prin slavă şi fire decât făptura ?[46]. Iar dacă prin caracterul Său necreat revine la slava dumnezeirii şi sare mult dincolo de măsurile de mijloc, prin caracterul de făptură El coboară în jos, dedesubtul acestui loc de mijloc, supunându-se celor create, — dacă cel făcut este de aceeaşi fire cu tot ce e făcut prin raţiunea lui de făptură[47]. Dacă ceea ce este făcut, este de o fire cu tot ce e făcut — prin faptul că a fost făcut, ce înseamnă acest sofism delirant, care prezintă ca accesibil ceea ce nu este accesibil, care născoceşte spaţii, la

45. Numai adevărul e real. Iar adevărul trăit prin experienţă este că este şi o existenţă necreată, deci de nimic dependentă, şi o lume dependentă de ea, deci cauzată.

45 b. A nu fi făcut sau creat de o cauză oarecare, este un bine, şi încă binele suprem. Căci aceasta arată pe Dumnezeu ca nemărginit în putere, independent de orice, având în Sine tot ce-L poate ferici, dar şi cele ce primesc de la El celelalte.

46. Cel mai mic ca Dumnezeu, deci creatură, dar mai mare ca creatura prin slava Lui, nu e unit cu Dumnezeu, nici cu creatura. Cum va mijloci în acest caz între Dumnezeu şi creatură? Toate rămân fixate în hotarele lor. Panteismul deşi pare să le unească pe toate, le ţine pe toate în graniţele lor.

47. S-ar putea spune că fiind pe de o parte necreat, cel ce e pe de altă parte creat, necreatul va învinge tendinţa creatului de-a rămâne la nivelul celor create. Dar dacă Necreatul prin excelenţă n-a putut aduce la existenţă prin naştere decât ceva supus în parte caracterului creat, atunci nu va putea învinge nici interior ceea ce a născut, supus în parte creatului.

care, socotesc că nu poate ajunge mintea ?[48] E o speculaţie nouă şi lipsită de evidenţă. Socotesc că e necesar să ţinem seama de o demonstraţie clară în judecăţile despre acestea. Dar oricine poate vedea că această faptă vicleană a lor este produsul unei construcţii meşteşugite în mod artificial în scopul rătăcirii. De fapt, lucrând cu neevlavie şi cugetând cu totul neraţional, au jignit pe Fiul, scoţându-L cu îndrăzneală primejdioasă din deofiinţimea cu Dumnezeu Tatăl, acordându-I cu neruşinare o mică glorie şi oferindu-I liniştit o modestă cinstire între cele create, dar închizându-I trecerea la ceea ce e suprem, ca să nu fie înţeles Dumnezeu după fire. Astfel Îi dăruiesc un loc de mijloc, măsurîndu-I atâta slavă, câtă hotărăsc ei. Făcându-se deci ca un fel de legislatori şi arbitri în acestea, cugetă şi definesc pe Fiul în cele ce nu poate să fie. Ca nişte autori de statui şi ca unii ce au câştigat un renume în arta aceasta, sculptând în lemn sau în piatră figuri omeneşti, apoi înfrumuseţându-le după aceea cu podoabe adause, fie cu plăci de aur, fie cu decorul altor culori frumoase, ca să seducă mintea privitorilor, nelăsându-i prin această artă să se bucure de cele interioare şi ascunse, ci convingându-i să se veselească mai degrabă de cele mai puţin importante şi de strălucirile trecătoare şi exterioare ; în acelaşi fel, socotesc, ca şi aceştia, că desenând ca o umbră un simulacru al Mijlocitorului, amăgesc mintea celor mai simpli şi răpesc pe cei ce nu sunt în stare să pătrundă în mod precis dincolo de cele prezentate cu viclenie şi născocite cu perversitate.

B. Foarte bine ai spus.

A. Ar trebui deci ca ei, dacă ar voi să se folosească de raţiune şi să cugete drept şi să aibă o opinie corectă, să nu nălucească despre El cele necuvenite şi să nu încerce să construiască cele ce nu le admite nici o raţiune, să nu facă nici o declaraţie reprobabilă, care nu se poate întemeia decât pe simple speculaţii, ci să primească cu sinceritate să înţeleagă că Fiul este născut din Tatăl, adică din fiinţa Lui. Şi aşa vor avea învăţătura despre deofiinţimea Lui cu Tatăl exactă şi neprefăcută, dat fiind că Dumnezeu Tatăl L-a mărturisit pe Fiul cu adevărat Fiu, zicând : *«Acesta este Fiul Meu cel iubit, întru Care am binevoit»* (Matei 17, 5). Pentru ce nu e văzut aşa, ci mai degrabă strigă : «Acesta este Mijlocitorul», dacă Îl ştiau ca fiind un Mijlocitor, cum Îl gândesc ei, deşi ar fi spus foarte bine şi aceasta ? Căci L-ar fi arătat prin aceasta devenit Mijlocitor. De aceea Fiului întrupat, Dumnezeu Tatăl I-ar fi putut spune în mod potrivit şi Mijlocitor. Dar spune-mi şi aceasta în mod clar : au căzut ei în atâta prostie, că nu-L recunosc nici ca Fiu ?

48. E cu adevărat o născocire delirantă de spaţii, sau de trepte ale existenţei, socotinţa că poate fi ceva ce în parte este necreat şi în parte creat.

Înţelesul termenilor Fiu şi născut

B. Ei spun că este Fiu şi S-a născut, ruşinându-se, pe cât mi se pare, deşi se opun pe faţă şi cu neruşinare deschisă, cum s-ar spune, tuturor Sfintelor Scripturi. El nu provine, după ei, din însăşi fiinţa Tatălui, nici nu socotesc că trebuie să primească şi să cugete faptul naşterii.

A. Ei se conving deci pe ei înşişi să dea un sens plăsmuit numelui de Fiu şi naşterii şi ei conving şi pe alţii să cugete aşa. Căci le scot, precum vezi, din fiinţa lui Dumnezeu Tatăl, coborând modul adevărat al naşterii şi lipsind pe Unul Născut de calitatea de Fiu al Lui prin fire. Dar dacă ei sunt subtili şi pătrunzători, cum se socotesc, şi iubitori de nuanţe, cum au trecut, fără să simtă cum se cuvine, pe lângă faptul că nesocotesc totodată şi însăşi firea lui Dumnezeu Tatăl, odată ce susţin că nu posedă fecunditatea şi o golesc de puterea de-a naşte, ale cărei chipuri s-au întipărit în firea celor create, făcând ca aceasta să conceapă şi să producă roduri ?

B. Dar poate vor răspunde la aceasta prin aceea că dacă termenul de naştere este adevărat, numaidecât în toate cele ce i se aplică, e necesar să se primească şi să se cugete milioane cele născute din Dumnezeu Tatăl. Căci s-a spus undeva despre cei din Israel : *«Fii am născut şi am crescut»* (Isaia 1, 2).

A. Iată cum aflăm «oameni care se scuză în păcatele lor şi se înclină spre cuvinte viclene», după cum cântă fericitul David în Psalmi. Dacă Fiul ar fi mărturisit în general altceva decât este şi s-a crezut de noi, apoi a primit ca noi numele de fiu şi cel de născut, n-ar fi nici o piedică să socotim că şi despre El s-au spus într-un mod abuziv acestea. Dar ei au forţat adevărul şi, pe cât depinde de ei, l-au strămutat în mod mincinos spre altă fire, spre a-L socoti Mijlocitor. De aceea trebuie convinşi, şi nu pe jumătate, că au alcătuit un basm, care este o flecăreală deşartă. Pentru ce nu sfârşesc, mizerabilii, să-L scoată din transcendenţa fiinţială şi nu se descurajează să-L insulte cu nişte false demnităţi pe Cel ce este cu adevărat din Tatăl ? Căci nu fiind în ceata şi în treapta noastră, dar nici în egalitate cu cele create, a fost chemat Unul Născut la slava de Fiu. Şi această numire nu-I procură nici o superioritate făcută. Departe de aşa ceva. Dacă ar fi aşa, ar fi pus în rândul fiilor după har, şi ar fi închis în graniţele creaţiei. Dar acestea sunt flecăreli, născociri şi o grămadă de blasfemii. Unul Născut n-a binevoit să fie numărat între fiii adoptaţi, ci S-a cunoscut având transcendenţă dumnezeiască negrăită peste toate şi demnitatea adevărată a filiaţiei. Şi aceasta o poţi afla uşor, ţinând seama de ceea ce

spune iudeilor despre Moise și despre sfinții prooroci : «*Dacă i-a numit dumnezei pe aceia către care a fost cuvântul lui Dumnezeu* — și Scriptura nu poate fi desființată —, *despre Acela pe care Tatăl L-a sfințit și L-a trimis în lume, voi ziceți: Tu hulești, fiindcă am spus: sunt Fiul lui Dumnezeu?*» (Ioan 10, 35—36). De fapt, dacă aceia către care a fost cuvântul lui Dumnezeu au fost declarați dumnezei și fii, cum n-ar fi mai vârtos El Însuși Fiu și Dumnezeu mai presus și mai adevărat, El pentru care aceia sunt fii și dumnezei? Calitatea de Fiu nu este deci ceva adăugat la cea de Mijlocitor, ci acest nume arată că este de fapt aceasta, precum și numele de Părinte, dat lui Dumnezeu Tatăl. Căci Tatăl este Tată, pentru că a născut pe Fiul. Și Fiul este iarăși Fiu, pentru că a fost născut de Tatăl. Din cauza aceasta, cum socotesc, deși tălmăcim prin foarte mulți termeni bunătățile ce aparțin firii dumnezeiești și ajungem la o modestă cunoștință a lor, nu vom putea reda prin ele conținutul deosebit al filiației și al paternității, deși prin acești termeni arătăm în chip drept însușirile de nerespins ale Amândurora [49].

B. Ce vrei să spui?

A. Îți voi răspunde cu plăcere, pentru că vrei să știi. Obișnuim, socotesc, să indicăm în mod îndoit însușirile ființiale superioare ce aparțin firii dumnezeiești. Căci ele sunt cunoscute de noi fie din cele ce este, fie din cele ce nu este [50]. Astfel spunând că e viață și numind-o lumină, vorbim în chip adevărat despre ea, pornind de la cele ce este. Iar spunând că nu este stricăcioasă, nici văzută, vorbim despre cele ce nu este, căci nu e adevărat că sensul cuvintelor nu arată că este mai presus de stricăciune (corupție) și de putința de-a fi văzută de cineva?

B. E adevărat.

A. Deci dacă cineva va spune că Dumnezeu Tatăl este viață și lumină și că pe lângă acestea este incoruptibil și nevăzut, nu vom socoti că acela este în ordine, dacă se va hotărî să judece drept, să atribuie

49. Atât Tatăl, cât și Fiul sunt buni, atotputernici, veșnici, dar ceea ce este Tatăl deosebit ca Tată și Fiul deosebit ca Fiu, nu se exprimă prin termenii acelor însușiri, ci fiecare prin nume deosebite de Tată și de Fiu. Acestea nu sunt nume comune. Acestea arată raportul special în care se află unul față de altul, deci o legătură între Ei, în care fiecare aduce ceva propriu.

50. Însușirile firii dumnezeiești le cunoaștem fie în mod catafatic, sau prin afirmare, fie în mod apofatic, sau prin negare. Catafatic Îl numim spunând că e atotputernic; apofatic, spunând că e nestricăcios. Însușirile pozitive (catafatice) I le atribuim pornind de la unele însușiri pozitive din lume, cele negative, pornind de la unele aspecte negative din lume. Îi zicem viață, pornind de la viața din lume, Îi zicem nestricăcios, pornind de la stricăciunea din lume. Dar și prin atributele negative, Îi atribuim ceva pozitiv. Nestricăcios arată puterea Lui de-a nu se corupe.

acestea și firii Fiului, indicând prin termeni egali și pe Dumnezeu Cuvântul cel ieșit din Tatăl?

B. Da.

A. Iar dacă I-ar spune cineva Împărat și ar voi să-L cinstească cu toate măririle prin care putem împodobi firea dumnezeiască, nu vom spune că și Fiul are parte de ele?

B. Cum nu?

A. Deci e un lucru cu totul prostesc de-a se îndoi cineva că toate cele ale slavei și ale transcendenței, sunt comune Ambilor. Nu minte nicidecum adevărul, adică Hristos, când zice către Tatăl din ceruri: «*Toate ale Mele sunt ale Tale, și ale Tale ale Mele, și am fost proslăvit întru ei*» (Ioan 17, 10). Dacă deci în planul demnității, ca și în celelalte, se spune că Tatălui I se cuvine să fie Tată și Fiului să fie Fiu, spune-mi ce ne împiedică și ce ne oprește să înlăturăm deosebirea între cele două nume și să numim pe Amândoi Tați și Fii, ca primind în grad egal cinstirile comune și fiind încununați în măsură egală cu demnitățile supreme? [51]

B. Este cu totul nepotrivit a spune și cugeta aceasta. Tatăl nu poate fi altfel decât ceea ce este, adică Tată. Și Fiul la fel. Căci rămâne Fiu și nu poate fi înțeles ca Tată.

A. Foarte drept și adevărat spui, Ermia. Vei aproba deci și vei lupta pentru ideea care arată clar că numele părințenie nu înseamnă o demnitate (o însușire) deosebită acordată Tatălui — căci socotesc că trebuie să ne exprimăm astfel, preferând față de ceea ce se cuvine, indicarea necesară a realității [52]; nici numele filiației (o demnitate deosebită acordată) Fiului, cum e în cazul celor spuse despre Amândoi: viață, lumină și cele din ordinea acestora. Ci este un nume propriu fiecăruia, arătând cum este.

B. E foarte bine spus.

A. Faptul că înțelesul acestor nume înlătură în oarecare fel confuzia și cere să li se afle cu adevărat o stare stabilă, face pe fie-

---

51. Se întreabă: dacă toate însușirile superioare se cuvine să fie atribuite atât Tatălui, cât și Fiului, nu se cuvine să fie atribuite și demnitățile de Tată și de Fiu Ambilor?

52. Numele de Tată nu indică demnitatea unei însușiri deosebite a dumnezeirii, nici cel de Fiu. Pe de altă parte, întrucât ființa sau firea nu există decât în ipostase sau persoane, actele prin care se constituie ele sunt date normal tot în ființă. Dar în alt fel. E o taină care le deosebește. Dar numai această combinare tainică dă un sens existenței. O natură fără persoane, n-ar avea nici un sens; persoane neunite într-o fire comună, ar menține o diviziune mărginită și fără iubire.

care din ele să indice un mod de existență deosebită. Astfel Tatăl este Tată, și nu Fiu, pentru că a născut. Iar Fiul este Fiu, și nu Tată, pentru că S-a născut. Să încercăm deci, dacă voiești, să desprindem un moment, prin cugetare și cuvânt, Tatălui calitatea de Tată și Fiului pe cea de Fiu și să cugetăm, prietene, cum am putea în acest caz să conturăm aparte persoana fiecăruia din cei doi. Oare spunându-i Dumnezeu sau viață, sau nestricăcios, sau nevăzut, sau împărat? Dar ceea ce s-ar indica în acest caz nu ar distinge pe unul de altul. Căci dacă este adevărat despre amândoi, cum ar face clară ceea ce distinge ceea ce se cuvine fiecăruia? Tatăl e arătat în mod unic și cu adevărat, cugetând că naște. Iar Fiul în mod unic și cu adevărat cugetat ca născut. E propriu fiecăruia ceea ce este numai al Lui, deși toate celelalte se spun în mod indistinct despre Amândoi. Căci acestea s-au luat din ordinea demnităților firii, pe când celelalte nu sunt astfel, ci arată pe Cel ce naște, iar alta pe Cel Născut.

CUVÂNTUL II

Fiul este coetern cu Dumnezeu Tatăl și născut din El după fire

A. Deci nu e adevărat să se spună, Ermia, că cuvântul adevărului este simplu și își are locul cel mai bun în inimile simple și că este cu mult mai dulce ca mierea ostenelii albinelor ? Că faptul este adevărat, ne va convinge dumnezeiescul David, zicând către Dumnezeu, Mântuitorul tuturor : «*Cât de dulci sunt gâtlejului meu cuvintele Tale, mai mult ca mierea în gura mea*» (Ps. 118, 103).

B. Da, spun și eu că cuvântul adevărului, în simplitatea lui desăvârșită este mai dulce decât mierea. Dar cum putem înțelege modul simplității în tema de față ?

A. Ce altceva ne-ar putea arăta că cuvântul adevărului este simplu, decât faptul că este liber de gânduri cu multe întortocheli ? Nu este în el o simțire aspră și cu înțeles lipsit de bunăvoință, înclinat spre răutate, ci făcând din vigoarea lui nu un mijloc de arătare a adevărului de folos, ci de nu puțină pagubă a ascultătorilor. Tu poți, de voiești, să vezi în chip luminos că cuvântul meu nu se abate de la ceea ce se cuvine, de privești la erezia lui Arie și a celor din jurul lui, a celor cărora socotesc că e bine să li se spună : «*De-și va schimba un etiopian pielea și o panteră împestrițările ei, veți putea să faceți bine și voi, care v-ați deprins cu cele rele*» (Ier. 13, 23). Căci socotesc că mintea vrăjmașilor nu se deosebește întru nimic de o panteră. Căci aceea, împestrițată în mod variat, poartă pe spate un amestec de culori de toate formele ; iar aceia au mintea însăși dezordonată și nearmonizată și scot din inima lor cuvinte pretențioase. «*Săgeată ce rănește este inima lor, viclene sunt cuvintele gurii lor. Aproapelui său îi grăiește de pace și în sine are dușmănie*» (Ier. 9, 8). Ei se prefac că nu se opun în nici un fel slavei Celui Unuia Născut. Dar Îl rănesc ca printr-o sabie ascuțită prin cuvintele rele și greu de suportat ce le ies de pe limbă.

B. De ce cuvinte vorbești ?

A. Foarte drept numesc Fiu pe Cuvântul Unul Născut al lui Dumnezeu și nu refuză să-L mărturisească astfel împreună cu noi, nici că a fost născut. Dar ei strâmbă cuvântul adevărului, întorcând cu impie-

tate slava Lui spre tot ce e contrar şi strămutându-L spre o oarecare altă fire decât cea cugetată în Tatăl, socotindu-L ca exterior şi de altă fire, sau, mai bine zis, cu totul în afara relaţiei prin fire cu Cel de care se spune că L-a născut, dar care, după ei, nu L-a născut[53]. Iar plăcându-le să atingă acest grad de nebunie, aş spune că nimic altceva nu le-o poate pricinui decât aceasta.

B. Care ?

A. A-şi încrunta sprâncenele şi a crede că ştiu să cugete şi să spună lucruri mai negrăite ca alţii şi a se folosi de întreceri verbale, nutrite de meşteşugiri părute sisifice şi de rafinate răsuciri mintale în orice sens, ca una ce încearcă să pună stăpânire cu putere peste cei ce s-au hotărât pentru o viaţă de simplitate înţelegătoare. Ei şi-au rezemat sufletele pe înţelepciunea lumii (Isaia 36, 6) şi adună grămezi de cugetări false în aşa fel, că nu mai pun, după părerea mea, nici un preţ pe datoria de-a nu greşi faţă de dreptatea dogmelor. Ei nu înţeleg că acea grupă a urmaşilor lui Aaron a fost arsă pentru a fi adus pe altar, contrar voii lui Dumnezeu, un foc străin (Lev. 10, 1—3) şi nu au voit să înţeleagă strigarea Legii : *«Şi să nu bagi urâciune în casa ta, ca să nu fii anatema ca şi aceia. Şi cu îngreţoşare să te îngreţoşezi şi cu urâciune să urăşti, că anatema este»* (Deut. 7, 26). Căci este cu adevărat un foc străin, neplăcut lui Dumnezeu, mişcarea fierbinte a minţii, plină de înţelepciunea drăcească şi arsă de Sfintele Scripturi. Şi iarăşi urâciune este idolul plăsmuit în chip de dumnezeu. Aşa îl plăsmuiesc şi aceia pe Fiul, împodobindu-L cu o slavă strălucitoare şi de formă dumnezeiască, dar neadevărată, dându-I un chip asemănător cu Dumnezeu prin numiri mincinoase şi termeni pretinşi dumnezeieşti. Căci a spune că S-a născut şi a-L numi Fiu, dar a nu-L socoti că S-a născut şi că este Fiu după fire, ce este dacă nu aceasta ? Dar pentru noi comoara este în vase de lut (II Cor. 4, 7), adevărul ne este scump, chiar dezvelit de toată înţelepciunea lumească şi drăcească[54].

B. De fapt, ai spus foarte bine : El ne este adevărul scump. Dar te rog, fă şi o cercetare a ideilor acelora despre Tatăl şi Fiul.

---

53. Îl numesc şi arienii pe Hristos Fiu şi Unul Născut, ca să poată înşela pe oameni, dar nu-L socotesc provenit din fiinţa Tatălui, nici Unul Născut în sens propriu, ci deofiinţă imediat subalternă şi mai degrabă creatura cea mai înaltă. Confundă noţiunile de născut şi creat şi cea de Fiu cu cea mai înaltă creatură, ca să nu mai spunem că nu-L socotesc creat din nimic, ci făcut dintr-o fiinţă inferioară. Era un panteism acoperit în fraze creştine.

54. Hristos este pentru credincioşi comoară (nemăsurată) nemărginită în vase de lut, căci este atât pentru că este Fiul lui Dumnezeu cu adevărat în trup din pământ. Dar arienii Îi afirmă deofiinţimea cu Tatăl într-un cuvânt simplu, şi nu creştinesc, un chip nedumnezeiesc al Lui, dar prin rafinate speculaţii filosofice.

A. Da, știu că aceasta ar fi de mare folos. Și fiindcă socotești că acest lucru este foarte bun, vino, ca, părăsind malul nostru, să pornim, cum spun poeții elinilor, în corabie cu cercetarea noastră, ca o corabie în largul mării.

B. Să pornim deci.

Implicațiile termenului «nenăscut» (punctul de vedere logic)

A. Că numele, și faptul, de Tată este propriu lui Dumnezeu Tatăl, am stabilit-o prin cele expuse mai înainte. Și aceasta datorită nu altui motiv, decât pentru că a născut din Sine pe Fiul. Iar cauza pentru care numele de Fiu este propriu Fiului, am arătat că este faptul că S-a născut din Dumnezeu Tatăl. Această opinie ne-a apărut mai presus de orice cârtire.

B. Așa ne-a apărut, desigur. Totuși, voi spune că m-am temut și m-am tulburat, întrebându-mă unde vom ajunge urmând acest curs de idei. Căci, gândește-te, că un om sucit ar putea spune: Dacă lui Dumnezeu Tatăl îi este propriu numele și faptul de Tată pentru că a născut, iar Fiului, cel de Fiu, pentru că S-a născut, și, spunînd adevărul, prefacerea celor indicate nu poate fi admisă între ele, căci Tatăl va fi pururea Tată, neschimbându-se în Fiu, dar și Fiul Fiu, nestrămutându-se în Tată, propriu Tatălui fiind nenașterea, odată ce propriu Fiului este nașterea. Și fiindcă este cu adevărat altceva a fi în mod nenăscut decât a fi în mod născut, vor fi Ei înșiși în mod diferit, deci este imposibil de a-I cugeta pe Amândoi în aceeași situație în mod neschimbat.

A. Atunci ce pot face iarăși aceștia decît să falsifice frumusețea simplității cugetării creștine, cum falsifică unii și moneda de aur? Observă cum schimbă cuvântul drept al adevărului și, bucurându-se de născocirile unei false înțelepciuni, socotesc în graiul lor umflat, să doboare mărirea Domnului, ca îngâmfatul Goliat[55].

B. Așa este. Dar află că spunând aceasta, întăresc cele ce le-am spus adineaori.

A. Dar oricine poate vedea că aceia s-au întors de la înțelegerea cuvenită și de la buna cugetare și de aceea au nevoie să-și plângă ei înșiși lipsa lor de învățătură, dacă susțin că au dreptate și se fac asemenea celor ce socotesc să spună: *«Pus-am minciuna nădejdea noastră și cu minciuni ne-am acoperit»* (Isaia 28, 15). Precum socotesc, ei ignoră

55. Arienii reducând pe Hristos la simpla însușire a născutului, ca opusă Tatălui nenăscut, îl golesc de dumnezeirea cea deoființă cu a Tatălui. Ei se încred în speculațiile lor umflate, socotindu-le ca pe un alt Goliat gata să doboare pe Hristos.

întâi că nenăscutul și Tatăl nu au același înțeles. Căci o existență care e tată, nu e numaidecât și nenăscută. Nici una care este nenăscută nu este și tată. Sau dacă nu este așa, vor fi multe existențe nenăscute, pentru că sunt mulți tați. Căci altfel cercetarea ne-ar arăta că fiind milioane de tați, ar fi tot atâtea milioane de nenăscuți. Pe de altă parte, dacă am cerceta firea existențelor și am cunoaște pe cât se poate rațiunea fiecăreia, am vedea că nu toate au venit la existență prin naștere [56]. Deși rațiunea acestor minți sucite e foarte rece și slabă, nu poate indica un singur nenăscut. Căci există o mulțime de nenăscute și altele după fire și prin deosebirile după specie. Ce-ar spune deci dacă i-ar întreba cineva : ce vrea să indice numele de tată ? Oare că n-a fost născut de cineva, sau mai degrabă că a născut.

B. Socotesc, că a născut.

A. Foarte drept. Dacă deci legea paternității (părinteniei) a avut ca rezultat să ridice numaidecât pe toți tații la starea de a fi în mod nenăscut, pentru ce n-am fi și noi ridicați la starea de-a fi în mod nenăscut, odată ce suntem arătați ca tați ? Dacă, dimpotrivă, rînduiala firii nu ne pune la această înălțime, ci ne face să avem și noi odrasle născute — și nu poate fi altfel —, pentru ce, desființând adevărul, spun că e proprie lui Dumnezeu Tatăl nenașterea, deși numirea de tată nu poate indica nici în cazul nostru altceva decât numai că a născut ? [57].

B. Dar socotește ce ar trebui să spunem noi, dacă s-ar gândi cineva să ne întrebe dacă Dumnezeu Tatăl este născut sau nenăscut ?

A. Aș spune, după o cugetare fără reproș, că este nenăscut, dar nu pentru că e Tată, de aceea e și numaidecât nenăscut, ci pentru că nu S-a născut de către cineva. Dar întrucât este în mod nenăscut, având din El și în El în mod născut pe Fiul propriu, pentru aceasta se numește și Tată.

B. Să fie așa, se spune, dar a fi în mod nenăscut, va fi altfel decât a fi în mod născut, deci nu pot fi cugetați ca identici. Căci dacă nu-I vezi astfel, ci Îi socotești identici, trebuie admisă între Amândoi o prefacere indistinctă și proprietatea numelor Tatălui trebuie socotită apar-

56. De fapt nu sunt multe nenăscute, dar numai Unul este fără cauză. E Tatăl. Arienii confundau Persoana supremă cu o esență impersonală. Îi spuneau acesteia nenăscută. Dar aceasta îi făcea să nu înțeleagă că poate fi un Născut din cel Nenăscut, împărtășindu-Se și El de necauzarea Aceluia, care e astfel Nenăscut și unic Nenăscut, cum nu mai sunt altele, oricât ar fi și ele nenăscute.

57. Desigur, Dumnezeu Tatăl nu înseamnă numai că a născut pe Fiul, ci și faptul că El n-a fost născut. Căci dacă ar fi fost născut, n-ar fi numai Tată, sau Tată prin excelență. Ca să fie numai Tată, trebuie să fie de fapt și nenăscut. În Dumnezeu, Tatăl are unite aceste două proprietăți personale. Arienii le despărțeau, pentru a face o deosebire de ființă între Fiul care Se naște și Tatăl care e nenăscut. Din faptul că Fiul e născut, ei trăgeau concluzia unei deosebiri de ființă între El și Tatăl cel nenăscut.

ţinând la fel Tatălui şi Fiului, ca şi nestricăciunea, invizibilitatea şi celelalte.

A. E neîndoielnic şi admis de toţi că altceva este a fi în mod nenăscut şi altceva în mod născut. Şi noi nu desfiinţăm ordinea cuvenită şi adevărată. Dar deosebirea aceasta a numelor nu indică o alteritate în Dumnezeu ca Dumnezeu, ci ea înseamnă numai că Tatăl nu este astfel, adică nu e născut. Ce răspund la aceasta cei ce spun că toate se amestecă între ele, deşi pretind că au minte ascuţită în acestea, înălţându-şi sprâncenele şi îngâmfându-se foarte?

B. Deci lui Dumnezeu Tatăl îi aparţine aceasta ca accident?

A. Câtuşi de puţin. Căci îndată ce se cugetă Dumnezeu şi odată cu El toate ale Lui, nu se poate cugeta ceva ca un accident în El. Şi să nu te miri, căci şi în noi înşine se poate vedea de cei ce voiesc, aceasta fără greutate. Căci deşi avem existenţa în timp, ne naştem şi în mod nedespărţit cu însuşirile noastre fiinţiale. Deci nimic nu se poate cugeta în mod cuvenit în Dumnezeu având caracter accidental[58]. Şi dacă cele accidentale şi însuşirile ce există prin fire în fiinţele unora, nu există prin ele înseşi, dintr-o determinare proprie, cum le cugetăm în om sau în altele din existenţe, ci se văd mai degrabă în jurul fiinţelor celor existente, sau în ele, ce loc ar putea ocupa în Dumnezeu nenaşterea? Căci dacă nenaşterea este ceva prin ea însăşi şi constând într-o existenţă proprie, ea deşi este, cum zic aceia, proprie lui Dumnezeu Tatăl, va fi altceva decât Cel căruia îi este propriu. Fiindcă ceea ce este a cuiva, dar există ca o subzistenţă proprie, este altceva decât cel a căruia este. Şi astfel s-a dublat firea simplă a Tatălui, fiind compusă din Tatăl şi nenaşterea. Dar trebuie să acordăm atenţie nu înţelepciunii aparente a acelora, ci cuvintelor Mânuitorului, care cunoaşte foarte bine firea Sa şi a Celui ce L-a născut. Şi El nu L-a numit niciodată nenăscut, ci Tată.

58. Deşi nenaşterea Tatălui şi naşterea Fiului nu sunt însuşiri comune ale fiinţei, ci proprietăţi prin care se disting ca Persoane, totuşi ele nu sunt accidente, cum nu e nici la oameni calitatea de a se naşte şi de-a naşte accident. S-ar putea spune că naşterea oamenilor e o calitate a fiinţei, dar o calitate care aduce la existenţă persoane distincte. Dar în Dumnezeu, nenaşterea Tatălui şi puterea de-a naşte pe Fiul nu sunt însuşiri comune ale fiinţei, ci proprietăţi distincte ale Persoanei Tatălui, precum e şi naşterea Fiului o proprietate prin care vine la existenţă Persoana Fiului. S-ar putea spune că proprietăţile care dau existenţă persoanelor fac ca fiinţa să dureze ca existenţă reală în persoane prin proprietăţi personale. Deci acestea ţin şi de fiinţă, dar şi de persoane, sau sunt ceva care unesc în ele fiinţialul şi personalul. La oameni nu poate continua să existe fiinţa decât în persoane, prin naştere, dar la Tatăl, şi prin nenaştere. De altfel toate cele fiinţiale primesc în persoanele umane şi o notă personală, afară de capacitatea câştigată prin muncă specială (cultura deosebită a cuiva, de ex.), care are un caracter accidental. Dar nici aceasta nu e lipsită de o bază în fiinţă. În Dumnezeu însă nu e nimic accidental.

B. «*Stoarce laptele și vei avea unt*», ne spune cuvântul lui Solomon (Prov. 30, 33)) Și sentința este, precum mi se pare, înțeleaptă. Căci a stimula mintea spre trebuința de-a spune ceva din cele necesare, când e îmbătată de gânduri negrăite și plină de învățături dumnezeiești, nu înseamnă, după părerea mea, altceva decât a dori să se sature, ca de un lapte, de cugetări care tind fără măsură spre evlavie. Deci, dacă îngădui, mă voi arăta astfel, prezentându-ți mereu ca o provocare ceea ce mi se pare că e contrar, din râvna de-a înțelege ceea ce doresc. Răspunde-mi deci și la această întrebare : Nu știe deci Fiul că Tatăl este nenăscut ?

A. Ba da. Nu voi nega niciodată. Nu voi fi prins niciodată opunându-mă celor evidente. Dar Îl știe nenăscut, ca și incoruptibil și nemuritor și invizibil. Dar n-a menționat nici una din acestea. Însă L-a numit Tată, zicând : «*Părinte Sfinte, păzește-i pe ei întru adevărul Tău*» (Ioan 17, 11). Și iarăși : «*Te slăvesc pe Tine, Părinte, Doamne al cerului și al pămîntului*» (Matei 11, 25). Și la fel : «*Eu am ieșit de la Tatăl și am venit*» (Ioan 16, 28). Și ce să mai spunem ? Când a rânduit legea Botezului și a pus la început temelia credinței neîntinate pentru toți cei de sub soare, nesocotind nici acelea și netrecându-le cu vederea, înțeleg : nestricăciunea, nenașterea și celelalte poruncind să se boteze «în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh». După părerea mea nu a lăsat de o parte cele prin care trebuia măcar cât de puțin să ne arate pe Sfânta Treime, dar a ales și a preferat să ne înfățișeze cât mai clar existența proprie a fiecăruia, din cele pe care le indica. Căci primul lucru ar fi constat în a arăta însușirile comune ale întregii dumnezeiri. Iar aceasta ar fi însemnat să se spună cele ce aparțin prin fire ființei supreme și a numi firea dumnezeiască printr-un singur termen, ca să se înțeleagă Sfânta Treime aflându-se întreagă într-o unică dumnezeire, deci încă nu distinctă în Persoana fiecăreia în parte. Spunând Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, nu pornește de la indicarea a ceea ce este în mod indistinct firea întreagă a dumnezeirii, ci de la cele din care se cunoaște Sfânta Treime ca o ființă identică în ipostasuri deosebite. Expresia dă fiecărei existențe gândite numele care I se cuvine și prezintă ca ipostasuri deosebite cele unite în mod ființial. Cugetă ca rădăcina supremă, dincolo de care nu este absolut nimic, pe Tatăl, iar ca pe Cel provenit și născut din rădăcina supremă, primește pe Fiul — un Fiu care nu și-a primit în aceeași treaptă cu cele făcute facerea în timp, care nu-și arată frumusețea propriei firi aflându-Se într-o treaptă inferioară celei a Tatălui, ci fiind deodată și coetern și egal în toate cu Acela, lipsit doar de faptul de-a naște. Căci aceasta I se cuvine nu-

mai lui Dumnezeu Tatăl. Iar numele de Duhul Sfânt Îl vei da Celui ce se revarsă prin fire din Dumnezeu Tatăl prin Fiul, arătându-ne sub chipul suflării existenţa Sa[59]. Făcând aşa, vei păstra proprietatea celor trei ipostasuri clară şi neconfundată în existenţe proprii, atribuindu-le totuşi firii celei una şi de o fiinţă, împărăteasa tuturor.

B. Foarte bine ai grăit. Nu putem să nu cugetăm aşa. Dar ei spun totuşi că prin termenul nenăscut se defineşte în mod special firea lui Dumnezeu Tatăl. Astfel le apare uşor faptul că Fiul este de altă fire, dacă a fi născut nu este acelaşi lucru cu a fi nenăscut.

A. Dar, o, iubiţilor, le-am putea spune şi noi, în mod cuvenit, dacă ei spun că firea Fiului e definită prin faptul de a fi născut, atunci El este prin aceasta de altă fire şi străin de fiinţa Tatălui. Dar ce rezultă de aici ? Cumplite urmări ale nebuniei ; vor îndrăzni să afirme opinii rău sunătoare despre fiinţa Unuia Născutului, vor clătina şi coborî pe Cel ce este Cel mai sus, deşi El zice clar către noi, ca cei făcuţi : *«Voi sînteţi de jos»*, iar despre ipostasul propriu : *«Eu sunt din cele de sus»* (Ioan 8, 23). Cum cineva care e sus, coboară de sus la ceea ce e jos şi străin de el, îi este uşor să înţeleagă oricărui om care gândeşte. Dar nu se va admite că precum tot cel nenăscut are o raţiune comună cu tot cel nenăscut, întrucât e nenăscut, aşa urmînd firul raţionamentului nu se va recunoaşte că cel născut este egal şi asemănător tot celui născut ?[60].

B. Cum ne-am îndoi de aceasta ? Raţionamentul este în amândouă cazurile de necontestat.

A. Deci, nu vei spune, Ermia, că e clară lipsa de evlavie ? Sau că speculaţia înşelătoare a adversarilor poate fi neobservată, cu toată frumuseţea plăsmuită şi lucitoare prin cuvinte părute dumnezeieşti, ca să poată abate mintea celor mai simpli, dar purtînd în ea cea mai urâtă blasfemie ? Căci Fiul ne-a fost coborît la treapta de făptură şi Cel în care voim *«să ne mişcăm şi sântem»* (Fapte 17, 28), S-a socotit între cele supuse facerii şi stricăciunii. Căci dacă numele de născut este după aceia definiţia Fiului şi primim cuvântul ca definind fiinţa, El va avea,

---

59. Nu e vorba aici de «purcederea din Tatăl prin Fiul» în existenţa veşnică a Persoanelor Sfintei Treimi, ci de trimiterea Lui de la Tatăl prin Fiul întrupat oamenilor. Aceasta se vede şi din rândurile următoare, în care se afirmă că Fiecare îşi are proprietatea Lui personală neamestecată cu a Altuia : Tatăl naşte pe Fiul şi purcede pe Duhul Sfânt, Fiul Se naşte din Tatăl şi Duhul purcede din Tatăl. În orice caz, «revărsarea Duhului din Tatăl prin Fiul» nu poate fi înţeleasă ca purcederea Duhului din Tatăl şi Fiul, «ca dintr-un singur principiu», cum se afirmă în teologia catolică. Tatăl şi Fiul nu Se topesc într-un singur izvor al Duhului.

60. Dacă Fiul n-ar fi deofiinţă cu Tatăl cel nenăscut, ci deofiinţă cu cei de jos, deosebit de Tatăl cel nenăscut, cum ar veni de sus ? Dacă ar fi născut asemenea celor de jos, sau «născuţi», n-ar mai veni de sus.

întrucît se cugetă născut, același înțeles ca orice născut [60b]. Dar aceștia sunt milioane, sau nenumărați, incluzând cele mai de jos existențe, înțeleg țânțarul, musca și cele mai de rușine.

B. Drept ai grăit.

A. Pentru ce atunci Îl mai numesc și Fiu, sau pentru ce mai socotesc că Dumnezeu e Tată, dacă n-a născut din veci pe Fiul cu adevărat din ființa Sa? Deci să nu mai vorbească nici de Tată, nici de Fiu. Căci creștinii iubesc pururea adevărul. Față de vărsăturile acelora, oare n-ar fi mai bună tăcerea? «*Nu răspunde unui nebun după nebunia lui*» (Prov. 26, 4). Dar să nu caute să-și sădească ideile fără reținere și în mod neînfrânat, ca într-un teren pustiu, în mulțime, făcîndu-și un perete apărător din frumusețea cuvintelor, socotind că e greu de răsturnat raționamentul produs de ei și susținut de silogisme ticăloase. Ci să pornim contra celor înarmați cu toate uneltele înșelăciunii și vicleniei, luptând, așa zicând, neînarmați și fără pavăză, dar ajutați de înțelesurile comune, având pe Hristos împreună luptător cu noi. Și astfel îi vom învinge, cântând în mod potrivit, ceea ce s-a cântat prin glasul lui David : «*Nu în acest arc voi nădăjdui și nu sabia mea mă va mântui. Căci ne-ai mântuit pe noi de cei ce ne necăjesc și pe cei ce ne urăsc pe noi i-ai rușinat*» (Ps. 43, 7—8).

B. Luptă foarte bărbătește. Și se va rândui lângă noi și ne va însoți în luptă Stăpânul tuturor.

A. Sunt cu multă râvnă. Căci nu trebuie șovăit. Dar socotesc că înainte de altele trebuie spus aceasta.

B. Ce?

A. Că spun prostește și neiscusit că definiția lui Dumnezeu este de-a fi nenăscut. Dar eu spun că definiția lui Dumnezeu este cea care are puterea să pună limite (să definească). Însă n-a răsărit la ei aceasta și n-au dus-o până la nerușinare?

B. Ba da. Nu s-au temut de nimic să spună că e așa și de-a stărui în aceasta.

A. Nu minți deloc. Ei susțin un lucru îndrăzneț, dus până dincolo de toată rușinea, de toată neștiința, disprețuind toată șovăiala. Fără cea mai mică teamă, condamnă opinia cu adevărat dreaptă și fără pată, aprobă mai degrabă fără cercetare tot ce le place, chiar dacă apare cu totul de neadmis. Observă cum sunt prinși în lanțurile neștiinței, dar mai cumplit în următorul : Definițiile ființei nu le vom afla făcute cu

60 b. Caracterul de născut al Fiului nu indică firea Lui, cum nu indică nici termenul de «nenăscut» al Tatălui. Căci în acest caz ar fi și Fiul deoființă cu toate cele născute. Acest termen indică distincția Lui personală în cadrul ființei dumnezeiești.

ajutorul unui nume şi al unui singur cuvânt de cei ce sunt cei mai înţelepţi în acestea şi se grăbesc spre buna părere şi spre exactitate în înţelegerea ei. Noi o socotim aceasta de neadmis. Şi, cum spun ei, nu numai că printr-un cuvânt nu se pot face definiţiile, ci chiar dacă s-ar folosi cineva de două, nu va reuşi să arate deplina claritate, trebuind mai degrabă trei, sau şi mai multe. Aşa vor fi puse cel mai deplin în evidenţă [61].

B. Explică aceasta.

A. Dacă ar căuta cineva să explice ce este omul, şi apoi ar da răspunsul cel mai scurt, printr-un singur cuvânt, şi l-ar defini zicînd «animal», va spune ceva foarte vag. Se recunoaşte de toţi că omul e animal, dar nu e numai aceasta şi în mod special, ci acest nume îl are comun cu altele. Căci cât de multe sunt şi alte animale ! De fapt animal este şi câinele şi boul şi pantera. Iar dacă adăugând la primul cuvînt şi al doilea, definiţia «animal muritor», nu va reuşi nici aşa să arate exact şi deplin ce este, deşi spune un adevăr. Căci spunem că sunt animale muritoare şi câinele şi boul şi celelalte. Dar dacă cuvântul va merge mai departe luând în seamă tot ce aparţine omului ca fiinţă, ca specie şi în mod propriu, numindu-l în acelaşi timp animal raţional şi muritor, capabil de cugetare şi ştiinţă, i s-ar arăta definiţia căreia nu-i lipseşte nimic din cele necesare. Înţelegi că explicarea mea e dreaptă şi adevărată ?

B. Înţeleg. Cum să nu !

A. În consecinţă, este un lucru stângaci, necuvenit şi lipsit de ştiinţa atât de iubită de ei, de-a cuprinde într-un singur cuvânt înţelesul definiţiei. Ce fac deci, când cu toată păruta lor înţelepciune, afirmă că definiţia lui Dumnezeu Tatăl este nenaşterea (faptul de-a nu fi născut) ? Par repeziţi în astfel de speculaţii în chip necugetat, deşi par să aibă o minte subţire şi rafinată. Dar socotesc că această minte îi depăşeşte sau le scapă.

B. Ce vrei să spui ?

A. Definiţiile fiinţei, dacă sunt exprimate într-un mod raţional, potrivit şi propriu lor, încep de la gen, apoi adaugă la gen diferenţa sau diferenţele fiinţiale. Dar socoteşte că mai e ceva ce vreau să spun.

B. Lămureşte-l. Căci trebuie să mergem spre acest cuvânt.

A. Deci, dacă cineva te-ar întreba ca să-i spui ce este un câine şi ce este un bou, ce i-ai spune, Ermia ?

B. Am spus, că sunt animale.

61. Sf. Chiril vrea să arate prin aceasta că fiinţa lui Dumnezeu nu se poate defini prin singurul termen de nenăscut.

A. Dar spune-mi, zicând numai aceasta, socotești că i-ai dat un răspuns îndestulător ?

B. Desigur, nu. Aș adăuga, dacă m-aș hotărî să spun cele cuvenite și diferențele naturale ale fiecăruia.

A. E foarte adevărat. Așa este ! Deci nu trebuie să se rămână într-o ambiguitate, nici în neclaritate, ci de la definițiile ființelor date întâi prin gen, trebuie să se treacă la diferența specifică, proprie fiecăruia.

B. Nu poate fi altfel.

A. Deci observă, sau mai bine zis, să ne spună cei ce înfățișează nenașterea ca indicație a definiției, de ce voiesc să facă din cuvânt o indicație a genului sau a diferenței. Dacă spun că e genul, să arate că nu e nici una din altele separată de el, ca să nu fim prinși că atribuim genului înțelesul diferenței specifice, scoțînd genul din rolul lui propriu. Iar dacă părăsind aceasta, ar spune că e diferență, să ne spună a cui diferență este, odată ce cuvântul n-a pus în evidență genul. Și cum am avea o definiție suficientă a ființei, și cum s-ar vedea propria ei rațiune constând numai dintr-o diferență ? Nu se vor face în mod obligatoriu de râs, dacă susțin că ființa constă în aceasta [62] ?

B. Da. Se vor face în mod obligatoriu. Pentru că nu este posibilă o îndoială în aceasta.

A. Cum am spus mai înainte, nu se poate obține o definiție sănătoasă a nici unei ființe, pornind numai de la diferență. Căci totdeauna genul e cugetat înainte de diferența proprie. Pornind de la gen ca de la un punct de plecare și trecând prin cele următoare, cu discernământ judecata ajunge la o indicare dreaptă și neîndoielnică a ființei. Dacă deci ei susțin prostește că nenașterea împlinește rolul definiției nu va mai fi vreo diferență, căci termenul acesta nu încetează de-a arăta că nu s-a suferit o naștere, și nici nu vom acorda cuvântului acest înțeles. El va fi înțeles de ei în mod simplu și indistinct ca gen, deși se feresc în mod cuvenit de voința de a folosi pentru Dumnezeu cuvântul gen, odată ce nu este nimic ca El sau înainte de El din cele ce sunt. Totuși, să presupunem la El ca un fel de gen, nenașterea, după părerea foarte nesocotită a lor. Acesta va fi un gen care nu înseamnă pentru noi nimic, dacă nu i se acordă nici un loc și nici o putere vreunei diferențe în El.

62. A spune că nenașterea exprimă genul, înseamnă a spune că toate sunt astfel : că și în Dumnezeu toate Persoanele sunt nenăscute, deci și Fiul, nu numai Tatăl. Iar a spune că nenașterea exprimă o diferență, să se spună a cărui gen reprezintă o diferență ? Dacă s-ar spune că a ființei lui Dumnezeu în general, nenașterea s-ar arăta ca o diferență ce caracterizează singură Persoana Tatălui ca Dumnezeu. Dar arienii socoteau nenașterea ca reprezentând genul. Și cum nu se fac de râs făcând din diferență genul ? Căci genul nu constă din diferență, ci din ceva comun.

Dacă deci termenul «nenăscut» nu ne mai indică faptul de-a nu fi fost născut, ce diferență ne-ar arăta între Tatăl și Fiul ? Sau cum Cel din urmă ar fi într-o situație de inferioritate, odată înțeles ca născut ?[63]. Eu nu înțeleg bine aceasta. Iar tu, Ermia, ce zici ?

B. Ce pot să spun la aceasta ?

A. Termenul «nenăscut» nu poate arăta în mod sănătos și științific înțelesul unei definiții. Socotesc că am dovedit-o aceasta clar și foarte îndestulător. Nu pentru că ne-am obișnuit să tratăm astfel de teme, ci pentru că am ținut seama, contrar voinței, de trebuințe, ocupându-ne cu folos de ceea ce e mai presus de știința și obișnuința noastră. De aceea nu-mi va fi fără greutate să înșir alte idei la cele cercetate înainte. Totuși, voi încerca pe cât pot. Spun deci cei foarte pricepuți și preciși și cu experiență în acestea că oricărei definiții îi este potrivită și o inversare.

B. Și ce este aceasta ? Aș fi foarte bucuros să-mi spui.

A. Voi rămâne la aceleași subiecte și îți voi răspunde la ele. Definim omul prin expresia : animal rațional muritor. Și calul iarăși : animal care nechează. Dar le vom desemna și altfel : pornind nu de la primele cuvinte, ci de la ultimele, pășind în sus spre începuturile definițiilor. Astfel, de se va zice de o existență că e animal muritor și rațional, vei înțelege pe om ; și iarăși de vei zice animal care nechează, aceasta va indica firea calului. Dacă deci nenașterea este o definiție, de ce nu primește o inversare ? Să nu șovăiască deci a mărturisi că dacă este o existență nenăscută, ea este și definiția și ființa lui Dumnezeu Tatăl. Dar această concluzie nu este adevărată[64]. Sunt milioane sau nenumărate existențe de acest fel și socotește că ar fi obositor să fie numite una câte una. Deci simți la ce absurditate a căzut gândirea lor ?

B. Da, la cumplită nebunie.

A. Dar sunt și alte motive pentru care nenașterea nu poate fi o definiție. Căci definim fiecare din existențe prin cele ce credem că este, și este cu adevărat, nu din cele ce nu sunt nicidecum sau din cele de care este lipsită fiecare în mod accidental.

---

63. Dacă Dumnezeu e numai gen, fără nici o diferență între cele de un gen, cum ar mai putea fi în El, pe lângă Tatăl și un Fiu deosebit de El ? Sau dacă e un Fiu care nu e de genul nenăscut al Tatălui, acest Fiu nu mai este de ființa Tatălui.

64. Dacă ar fi adevărată definiția : Tatăl este nenăscutul, ar trebui să fie adevărată și inversul ei : nenăscutul este Dumnezeu Tatăl. Dar câți nenăscuți nu sunt, fără să fie toți Dumnezeu Tatăl ? Numai prin diferențele specifice se definește fiecare din cele ce aparțin unui gen. Numai spunându-se că Cel nenăscut e Tatăl, și nu Fiul, se definește ceva din genul mult cuprinzător. Dar că acele diferențe disting ceva specific într-un gen, se constată inversând ordinea care merge de la gen la diferență. N-ajunge să se afirme simplu că nenăscutul e Dumnezeu Tatăl, ci și inversul : că Dumnezeu Tatăl e nenăscut.

B. Ce voieşti să zici ?

A. Să luăm de exemplu focul sau apa. Când voim să spunem ce este fiecare, sau ce este firea fiecăruia, atunci despre foc spunem că este un corp fierbinte şi uscat, iar despre apă că este un corp lichid şi rece. Şi aceasta socotesc că înseamnă a le defini din cele ce sunt. Dar dacă am spune, explicând firea focului, că nu e nici rece, nici lichid, omiţând să spunem că este fierbinte şi uscat, şi despre apă am spune că nu e nici fierbinte, nici uscată, deşi trebuie să spunem că e rece şi lichidă, de unde am scoate noi, după tine, indicaţiile despre ceea ce sunt ?

B. Ei sunt de acord cu cele de care sunt lipsite şi cu ceea ce nu sunt [65].

A. Deci dacă ar socoti cineva să cugete şi să spună aceleaşi despre oricare dintre existenţe, ar arăta cu dreaptă judecată şi fără rătăcire adevărul despre fiecare ?

B. Nicidecum !

A. Dacă deci cu privire la Dumnezeu Tatăl termenul «nenăscut» ne arată numai că n-a fost născut, cum ar avea el valoare de definiţie, odată ce nu indică ce este, ci ceea ce nu este ?

B. Dar spui neîndoielnic că nu S-a născut ? [66]

A. Da, aceasta am spus-o. Acesta e sensul implicat în cuvânt. Ce concluzii se pot trage dacă continuăm să spunem că definiţiile fiinţelor n-au în mod obligatoriu inversarea, nici nu sunt arătate având o relaţie cu ceva în aşa fel că de este numit unul, aduce în memorie pe celălalt ? De fapt fiecare din cele două include totdeauna pe celelalte [67].

B. Cuvântul nu-mi este foarte clar.

A. Totuşi, nimic nu te împiedică să-l înţelegi foarte clar. De vorbeşte cineva de un tată, aduce în mintea ascultătorilor gândirea la un fiu, sau pur şi simplu a cuiva născut. Dar şi inversul este adevărat : menţionând pe cineva născut, acesta leagă de semnificaţia lui şi un născător. La fel şi în mod egal, va fi, socotesc, cu mâna dreaptă şi cu mâna stângă : îndată ce e numită una din ele, se iveşte şi gândul la

65. Ei ar trebui să spună şi despre foc şi apă numai ceea ce nu sunt, cum spun despre Dumnezeu Tatăl. Dar dacă n-ar fi definite decât prin cele ce nu sunt, nu li s-ar da o definiţie completă. Dacă de Tatăl s-ar spune numai că e nenăscut, nu şi că naşte pe Fiul, nu I s-ar da o definiţie care nu L-ar deosebi real de toate cele ce nu sunt născute ?

66. Afirmând Sf. Chiril că nenaşterea singură nu defineşte pe Dumnezeu Tatăl, partenerul îl întreabă : nu cumva neagă prin aceasta că Tatăl n-a fost nenăscut ?

67. Dacă spunem de Dumnezeu numai că e nenăscut, dar nu arătăm o relaţie a acestei calităţi cu alta, nu precizăm ce este Cel de care vorbim. Dacă spunem de cineva numai că e nenăscut, dar nu adăugăm că El este Dumnezeu Tatăl, nu precizăm cine e acel nenăscut. În Dumnezeu trebuie să vedem şi relaţiile speciale ale unei Persoane cu alta, dacă vrem să arătăm legăturile speciale între Ele şi să nu rămînem într-un vag nedeterminat.

cealaltă. Dar enunţând, de exemplu, definiţia fiinţei omului, sau a unui animal oarecare, nu se conjugă cu el nimic diferit, sau în mod necesar opus, ca stânga faţă de dreapta, sau fiul faţă de tatăl, sau, simplu, cel născut faţă de născător [68]. Căci omul este om şi piatra este piatră, neavând nimic care le separă dar le şi uneşte, ci fiindcă numele le aparţin în sens deplin, ele le şi separă deplin. Termenul nenăscut având sensul că cineva n-a fost născut, aduce în minte mai mult sau mai puţin totodată pe nenăscutul, a cărui însuşire neavând-o, se retrage în el însuşi. Deci cum ar fi o definiţie, fără asemănarea cu născutul, dar arătându-se unul din altul ? [69]

B. Deci spui că nenaşterea nu e nimic pentru Dumnezeu Tatăl ?

A. Nu, nimic. Suntem departe de aceasta. Eu aş spune că s-a rezervat şi aparţine numai Lui, în sensul de-a nu fi fost născut. Dar nu trebuie să i se atribuie sensul unei definiţii.

«Nenăscutul» şi Tatăl
(punctul de vedere real)

B. Dar ei nu spun că nenaşterea nu are sensul unei definiţii pentru Dumnezeu Tatăl, dar totuşi aceasta constituie după ei, fiinţa Lui. Şi dacă născutul este opus nenăscutului, Fiul nu este după fire acelaşi cu Tatăl, calitatea numelor definind deosebirea lor fiinţială.

A. Cât de acru e cuvântul ! Şi cum prin multele şi sucitele treceri de la unele idei la altele ne fac să vedem în el uşor toate culorile. Şi mie îmi par apărătorii acestor dogme susţinând ceva asemănător cu cei a căror artă se realizează în tablouri. Aceia, când printr-o greşeală de cugetare şi de execuţie, desenează vreun animal prin linii ce nu sunt naturale, ei îmbunătăţesc înfăţişarea lui, cu ajutorul unor culori noi. Ei cred atunci că au putut cu multă osteneală să-i împiedice pe privitori să-i mai socotească mincinoşi, ci să le apară acestora artişti experimentaţi. Dar cele prin care par să-şi fi asigurat un bun renume constituie, fără să-şi dea seama, ceea ce face vădită greşeala lor. Şi lăudându-şi îndreptarea făcută, oare nu descoperă stângăcia lor neartistică ?

68. Tocmai pentru că fiul e atât de legat de tatăl, dar şi separat, numele unuia aminteşte pe celălalt, ca numele lui separat. Dacă ar fi exclusiv uniţi, sau exclusiv separaţi, numele unuia n-ar aduce în minte numele celuilalt.

69. Termenul nenăscut e o definiţie deplină pentru cel ce naşte numai când aduce aminte pe Cel născut şi invers, ca în cazul lui Dumnezeu Tatăl şi al Fiului. Căci fără să fie născut, ca Tatăl trezeşte în amintire legătura Lui fiinţială cu Fiul. E ceea ce nu voiau să admită arienii, care credeau că Tatăl fiind nenăscut şi Fiul născut, nu pot avea nici o legătură fiinţială între Ei. De Dumnezeu Tatăl se spune că e nenăscut, incluzându-se prin aceasta numai în El, şi faptul că nu are nici o cauză şi nici un început. Fiul este şi El de când e Tatăl cel neînceput, adică din veşnicie, dar este născut din El.

B. E adevărat. Dar să uităm cu compătimire abaterile ce par hotărâţi să le facă şi să trecem la celelalte, ca să nu le dăm un motiv de-a ne dispreţui, pentru că părem să săvârşim faţă de ei lupta împotriva lor.

A. Să facem deci aceasta, pentru că tu cugeţi că aşa e drept. Declarând ei cu nepricepere că faptul de-a nu fi născut este fiinţa lui Dumnezeu Tatăl, se va afla, socotesc, cineva care să le răspundă îndoit râzând de ei. Dacă faptul de-a nu fi născut e fiinţa lui Dumnezeu Tatăl, milioanele celor ce există în lume în mod nenăscut, tot ce e nenăscut este fiinţă a lui Dumnezeu, adică va avea faptul de-a nu fi născut ca titlu al fiinţei. Este deci, de pildă, fără a fi născut, Soarele; luna a fost făcută în acelaşi mod, stelele şi cerurile la fel. Trec sub tăcere Începătoriile, Scaunele şi toată creaţia de deasupra noastră, care n-a fost adusă la existenţă prin naştere, ca noi. Deci nu tot ce e nenăscut este fiinţă a lui Dumnezeu, nici nu se poate socoti celor ce sunt în mod nenăscut, nenaşterea ca definiţie a fiinţei. Şi nu vom socoti ceea ce e nenăscut ca atare, dacă ne mai păstrăm mintea sănătoasă şi necoruptă. Altfel — căci socotesc că trebuie să adăugăm şi aceasta —, dacă nenaşterea este fiinţă, iar numele acestei fiinţe nu e nici al unui gen, nici al unei specii, sau al unor deosebiri adăugate, nu va arăta absolut nimic, decât că e o fiinţă. Să admitem că faptul de-a fi nenăscut nu ne arată nimic despre Dumnezeu, că nu indică nici faptul de-a fi socotit că nu s-a născut, ci numai fiinţa, dar este neclar a cui; căci e lipsit încă şi de gen şi de specie şi de diferenţă. Să folosim şi pentru Fiul numele naşterii şi să se înţeleagă prin el numai fiinţa în mod simplu, fără nimic care să o distingă. Pronunţând deci ambele nume în mod simplu şi nedeterminat, fără să ne dea nici un înţeles decât numai acela de fiinţă, care poate fi deosebirea între Tatăl şi Fiul? O fiinţă şi o altă fiinţă, fără să se adauge nimic, nu va avea în ea nici ceva mai mare, cum se pretinde, nici ceva mai mic, nici ceva care produce o distincţie în întregul ei, o alteritate, din nici un punct de vedere [70]. O asemănare totală s-ar afla fără nici o îndoială între fiinţă şi fiinţă, după un raţionament drept, cât timp se cugetă şi se numeşte numai fiinţa. Deci admiţând cu stângăcie şi fără discernământ că faptul de-a nu fi născut, este fiinţa lui Dumnezeu, trebuie să se ruşineze de ignoranţa lor, în loc de a-l prezenta ca o deosebire faţă de Fiul, lătrând apoi împotriva dogmelor adevărului. Nu se vede în nici un fel deose-

70. Dacă faptul de-a nu fi născut, propriu Tatălui, reprezintă simplu fiinţa Lui, fără nici o distincţie, iar faptul de-a fi născut, propriu Fiului, reprezintă la fel fiinţa Lui, fără nici o distincţie, atunci prin ce se deosebesc una de alta? Sau care e legătura între ele?

birea pe care o susţin ca vădită, dacă nici nenaşterea lui Dumnezeu Tatăl nu arată că nu S-a născut, nici celălalt termen nu arată că S-a născut, dacă amândouă sunt fiinţe în mod neîmpărţit. Căci cuvântul nostru a arătat adineaori că o fiinţă nu se deosebeşte de altă fiinţă, ca să le facă pe una, alta decât cealaltă, după existenţa lor afirmată şi cugetată ca o fiinţă. Socoteşti raţionamentul acesta clar şi sănătos, sau voieşti să-l îndreptezi şi să-l transformi într-unul mai bun ?

B. Nicidecum. E foarte drept.

A. Astfel ei au furat Cuvântului nenăscut sensul de-a nu se fi născut, şi susţin că El înseamnă fiinţa. Dar atunci ce raţionament poate să-i întoarcă de la planul lor pe cei ce vor să răpească Celui născut naşterea şi să-I dea înţelesul de fiinţă ? Aceasta este exact ceea ce fac cu termenul «nenăscut». Apoi, cum vom mai recunoaşte şi ce raţiune ne va mai ajuta să facem deosebirea ca Persoană şi Ipostas a Tatălui de Fiul, sau a Fiului de Tatăl ? Nu mai e clar, cine va mai fi Cel ce a născut şi Cel ce S-a născut. Deci a plecat de la noi tot sensul credinţei [71]. Pentru ce şi cum vom mai crede în Tatăl şi Fiul, ca în Născător şi Născut ? [72] Căci nu vom vedea prin acestea o semnificaţie simplă şi coruptibilă a numelor. Departe de aşa ceva. Ci vom spune în mod cuvenit aceasta, ca un lucru exact şi necesar, căci pentru noi credinţa este adevărul şi pentru că n-am păcătuit faţă de cunoştinţa reală de Dumnezeu, întrucât am fost botezaţi în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh.

B. Bine zici. Dar am auzit că spun şi aceasta : că S-a numit Tatăl Creator şi pentru că S-a arătat, celor care au venit la existenţă din nimic, drept cauză făcătoare şi origine. De fapt şi noi înşine am fost învăţaţi, zic ei, să numim astfel pe Dumnezeu şi să-I spunem în rugăciuni : «Tatăl nostru cel din ceruri».

71. Dacă şi Nenăscutul şi Născutul indică fiinţa (căci dacă Nenăscutul înseamnă fiinţa, Născutul trebuie să indice şi El fiinţa), prin ce Se vor mai deosebi Tatăl şi Fiul ca Persoane ? Toţi ereticii din secolele IV—V nu erau în stare să deosebească Persoana de fiinţă. Toţi se aflau sub influenţa filosofiei eline, cum se află şi filosofiile de la Renaştere încoace. Arienii socoteau că faptul de-a fi fost născut face pe Fiul inferior Tatălui Cel nenăscut. Dar uneori nu voiau s-o recunoască aceasta clar. Dar acolo unde Persoana nu mai are nici o valoare dumnezeiască, nu mai are rost nici credinţa. Credinţa mântuieşte şi fericeşte persoanele. Unde persoanele sunt destinate morţii definitive, totul e fără sens. Deci filosofiile care nu ştiu de valoarea persoanei sunt şi ele fără sens. Temelia supremă a persoanelor umane o dă credinţa în Persoanele Sfintei Treimi.

72. Iată cum Sf. Chiril face din faptul că Tatăl este nenăscut, deosebindu-L prin aceasta de Fiul, un sens al Persoanei, nu al fiinţei, dar al unei Persoane dumnezeieşti. Prin aceasta putem vedea şi în naşterea Fiului dintr-o Persoană nenăscută, deci fără cauză, pe Fiul lui Dumnezeu. Dacă Fiul n-ar fi născut de un Nenăscut, n-ar mai fi nici El Dumnezeu, şi nici Tatăl.

A. Atunci, o bunilor, le vom răspunde aceasta: pentru ce ni s-a poruncit să numim pe Dumnezeu, Tată? Pentru că suntem neamul făpturilor, sau pentru că am fost încoronați cu slava înfierii și am fost socotiți între fii?

B. E pentru că suntem creaturi prin fire, dar fii prin har.

A. Dar acolo unde se vorbește de tată și de fiu, nu se introduce făptura, nu se vede implicată ideea facerii. Căci în relația tatălui față de fiul și a fiului față de tatăl nu se vede nici o mijlocire, precum nici între cel ce face ceva și lucrul făcut și între lucrul făcut și făcătorul lui. Deci dacă înlăturăm ceea ce i se cuvine fiecăruia și nesocotim în mod necuvenit înțelesul celor numite, vorbind de tată a ceea ce e făcut și de făcător al fiului, degradând înțelesul relației între cele numite, cum nu ne vom face de râs, în mod cuvenit, pentru extrema nebunie [73]?

B. Vom numi pe Dumnezeu Tată, ca fii. Socotesc că a insista mult asupra acestui fapt, e o flecăreală.

A. Dar dacă nu se înțelege unul ca născător și altul ca născut, nu se poate spune celui dintâi tată cu adevărat și celuilalt fiu.

B. Drept ai grăit. Deci să numim pe Dumnezeu Tată, zic ei, dacă voim, prin abuz de limbaj.

A. Dar de unde am fi aflat noi, prietene, numele de Tată, dacă nu este El Tată după fire? Sau poate vor zice că de la noi, care suntem prin fire și cu adevărat tați? [74]

B. Tu știi bine, că ei o spun și pe aceasta.

A. Ce vom face deci cu fericitul Pavel, care nu ne atribuie nouă începutul paternității, dar nici alteia dintre creaturi, ci închinând-o ca pe o ofrandă sfântă și atribuind-o cu adevărat numai lui Dumnezeu, primului Tată. Căci el scrie: *«Din Care își trage numele orice neam în cer și pe pământ»* (Efes. 3, 15). Deci răspunde astfel, Ermia, și te vei deprinde în dialectica noastră. Aș mai vrea să aflu dacă Dumnezeu a devenit nenăscut în timp, nefiind aceasta de la început, sau de când e înțeles ca Dumnezeu, este și nenăscut?

---

73. Deci nu putem socoti pe Dumnezeu care ne-a creat din nimic Tată al nostru în baza acestui fapt; numai în firea Fiului Lui, făcut om ne devine Tatăl ceresc. Dar dacă e născut de Tatăl, este prima Lui creatură.

74. Dacă Dumnezeu nu e Tatăl, ci Creatorul nostru, de unde I-am da numele de Tată, dacă n-ar fi în realitate Tatăl unui Fiu, care S-a făcut și om, deci Frate al nostru și noi frați ai Lui prin har? I-am dat acest nume pornind de la noi, care suntem prin fire fii ai unor tați? Dar în acest caz am minți, numindu-L Tată. Aceasta o fac arienii. Ba mai mult: L-am face Tată, fără să fie tată cum suntem noi. Nu Dumnezeu e imaginat Tată după pilda noastră, ci noi suntem tați din puterea Lui.

B. Era nenăscut. A spune altfel, nu ar fi oare un lucru cu totul dobitocesc ?

A. Cuvântul nenăscut spune că nu S-a născut, sau altceva ?

B. Evident, că nu S-a născut.

A. Şi ce trebuinţă avea Dumnezeu, care e fără de început, să se facă văzut ca atare ? Sau spre ce distincţie şi în raport cu ce s-a adăugat acest termen, sau fire, dacă faptul de-a fi nenăscut e firea Lui, şi aceasta când nici una din existenţele născute nu era încă, sau încă nu coexista cu El, odată ce, după ei, Tatăl a fost Născătorul Fiului ? [75] Comparativ cu ce este numit nenăscut, când de diferenţa celor născute încă nu poate fi vorba ? Ei n-ar putea spune, socotesc, că cele create prin naştere, sunt împreună fără de început şi coeterne cu Dumnezeu cel nenăscut. Şi dacă Dumnezeu a fost pururea nenăscut, pentru că era Tată, e necesar numaidecât să se spună că subzistă şi Cel pentru care era nenăscut, adică Fiul, care este prin modul naşterii, El, al cărui chip suntem, fiind îmbogăţiţi şi noi şi făcându-ne asemenea prin virtutea evlaviei, numindu-L şi noi pe Dumnezeu Tată şi numindu-ne şi noi taţi prin asemănarea cu supremul şi primul Tată [76]. Căci totdeauna arhetipurile (modelele) sunt mai vechi ca chipurile.

B. Şi ce împiedică pe adversari să spună că Dumnezeu a fost numit printr-un limbaj abuziv Tată, odată ce suntem şi noi taţi prin fire, în vreme ce El e numit Tată pentru că este cauza existenţei celor creaţi, ca să fie şi să existe, dar El având calitatea de nenăscut ca putere proprie a fiinţei ?

A. Dar Pavel spunând adevărul ne-a mărturisit că pornind de la El numele părinţimii străbate în toată făptura raţională, după chipul şi asemănarea Celui dintâi care ne-a arătat clar ceea ce este şi în noi înşine. Dar (Pavel) n-a spus că şi toată nenaşterea în cer şi pe pământ este de la El, sau că trebuie să nu se nască nimic, pentru ca să se întipărească în creaturi chipul Celui nenăscut. Căci chipul care înfrumuseţează cel mai mult creaţia este conformitatea şi asemănarea ei cu Cel mai presus de toate.

75. De ce să-l mai spunem lui Dumnezeu nenăscut, pentru timpul când încă nu era creat, după arieni, Fiul ?

76. Numai pentru că a fost din veci un Născut, poate fi numit şi Tatăl ca fiind aşa din veci, în comparaţie cu El, dar şi nenăscut. După modelul născut al Fiului suntem şi noi chipuri născute, devenind prin virtutea credinţei în Fiul întrupat şi noi fii după har ai Tatălui. Dacă n-ar fi fost din veci un Fiu născut, de ce S-ar numi Tatăl Lui nenăscut, pentru a se arăta că nu se poate merge cu naşterile tot mai înapoi, în eternitate, neexistând nicăieri o existenţă nenăscută, necauzată ? Spunând acestea, Sf. Chiril pune termenul nenăscut propriu Tatălui într-o relaţie cu Fiul cel născut, completând ceea ce a spus înainte, când a semnalat această relaţie.

B. Vom dezorganiza deci creaţia, dezbrăcată de naştere, pentru ca să fie modelată după Cel ce este nenăscut ?

A. Nu spun aceasta. Dar am socotit că trebuie să spun aceasta, ca să arăt absurditatea consecinţelor. Că se cuvine, dimpotrivă, să ne despărţim de ele cât mai mult, ne vor convinge unele cuvinte înţelepte. Ele spun : *«Păstrează-te curat»* şi : *«Nu te face părtaş la păcatele altora»* (I Tim. 5, 22). Căci trebuind să ne agăţăm cu tărie şi iubire de părerea neîntinată a Sfinţilor Părinţi, ce trebuinţă avem să căutăm plăcere în altele şi să ne facem părtaşi de o cugetare sălbatică ? Căci e o cugetare sălbatică aceea care latră împotriva slavei Fiului şi care *«grăieşte nedreptate împotriva lui Dumnezeu»*, după cum s-a scris (Ps. 74, 5). Căci socotesc că acei bărbaţi vestiţi, care s-au făcut vistieri ai tainelor Mântuitorului nostru, acei bărbaţi binevoitori şi prea încercaţi, au cugetat foarte drept că faptul de-a nu fi născut nu e nicidecum fiinţa lui Dumnezeu Tatăl, ci că este un cuvânt care înseamnă pentru ascultători numai că nu S-a născut. Această proprietate o spunem că este cuprinsă în cuvântul despre ipostasul lui Dumnezeu Tatăl, nu că aceasta este fiinţa lui Dumnezeu. Ajunge celor ce voiesc să cerceteze, să constate că în toate sunt cele ce există sau cele ce par să existe. Unele există în sălaşul lor, în modul unor ipostasuri proprii, iar altele nu indică de unde sunt, neavând un sălaş propriu. Acestea sunt călătoare, nerezemate în firile proprii ce zboară de ici-colo în fiinţele celor ce există. Acestora, faptul că pot trece ca accidente de la o existenţă la alta, le dă aparenţa că se împărtăşesc de fiinţa acelor existenţe, creând iluzia că o fire străină este firea lor.

B. Ce voieşti să spui ?

A. Văd că nu-ţi aminteşti că cuvântul nostru s-a ostenit pentru a dovedi cât s-a putut că cele în treapta de accidente, sau care se numără simplu între însuşirile inerente, nu pot fi considerate ca existând în ele înseşi, ci le poate vedea cineva existând numai în altele, chiar dacă i se par, şi spune că sunt prin ele şi au ca proprie firea celui în care se află. Astfel născutul şi nenăscutul nu există ipostaziat în sine, ci ne dau numai indicaţia că cineva s-a născut, sau poate nu s-a născut.

B. Bine zici.

A. Trebuie deci văzută nenaşterea ca existând în raţiunea ipostasului lui Dumnezeu Tatăl şi că este a acestui ipostas, dar nu este ipostasul însuşi [77]. E o absurditate să le socoteşti ipostasuri. Iar dacă ar

77. Faptul de-a nu fi născut nu e nici fiinţa Tatălui, nici ipostasul Lui. Dar n-ar putea fi nenăscut fără să fie ipostas. Nenaşterea e a ipostasului, dar nu ipostasul însuşi. Nenaşterea Tatălui şi naşterea Fiului Îi presupun pe Ei ca Persoane, pe Tatăl ca Persoană de fiinţă dumnezeiască, iar pe Fiul ca Cel născut din Tatăl, tot

fi adevărată spusa lor că nenaşterea Tatălui este fiinţă, dar nu ştiu cîte milioane de existenţe sunt prin naştere, ce i-ar împiedica, ca aiurând în continuare să spună că nici una din aceste existenţe nu subzistă de fapt, deoarece fiecare din ele s-a depărtat şi a alunecat din calitatea de fiinţă, nefiind nenăscută ?

B. Ar aluneca de fapt. Cum ar putea fi altfel?

A. Şi cum n-ar trebui să li se spună şi încă, ceva care ar fi cu totul potrivit. Dacă faptul de a nu fi născut îl socotesc ca fiind fiinţa lui Dumnezeu Tatăl, iar pe aceasta i-o atribuie numai Lui ca proprie, cu totul separată de altele, a lui Dumnezeu cel mai presus de fiinţă şi dincolo de toate, celelalte trebuie cugetate că există în mod născut şi într-o fire proprie, care nu are nimic comun cu cea a lui Dumnezeu. Căci între născut şi nenăscut, ce raport poate fi în ce priveşte calitatea, vreau să spun calitatea fiinţei ? Apoi ce pot spune aceşti oameni uşor înclinaţi spre tot felul de rele, văzând cele proprii lui Dumnezeu Tatăl şi în Cel născut, adică în Fiul ? Tatăl este viaţă, lumină şi Dumnezeu adevărat. Dar şi Fiul este aceasta, nu prin participare, nici în mod schimbat, ci fiinţial şi în acelaşi mod. Deci îţi dai seama că cele proprii dumnezeirii şi deosebite nu trebuie socotite ca ţinând de raţiunea şi modul nenaşterii, ca să nu le declarăm şi ale altora, care apar ca fiind şi subzistând fără naştere, ci se cuvin mai degrabă lui Dumnezeu Tatăl ? Căci aşa trec prin legea firii la Fiul cel din El, care e identic în fiinţă. Prin urmare nenaşterea nu e nicidecum fiinţa lui Dumnezeu, ci indică, precum am spus, că Tatăl singur n-a fost născut, şi nu subzistă în mod special [78].

O primă cercetare a unor obiecţii scoase din raţiunea naşterii

B. Ceea ce ai spus, e drept. Dar poate vor spune adversarii : Dacă spui că Fiul existînd prin modul naşterii este într-o identitate şi deofiinţă cu Dumnezeu Tatăl, tu nu vei ezita să cugeţi că El coexistă pururea cu Tatăl şi nu S-a născut fără pătimire şi fără o curgere din Cel ce se

ca Persoană de fiinţă dumnezeiască. Ipostasul sau persoana e fiecare alta, e unică atât în Dumnezeu, cât şi în creaţie. Faptul de-a naşte şi de-a fi născut este în creaţie propriu tuturor persoanelor, deşi e un fapt personal. În Dumnezeu deşi faptul de-a nu fi născut e numai al Tatălui, cum este şi faptul de-a fi născut numai al Fiului, totuşi pentru Ei nenaşterea şi naşterea nu e una cu Persoana Tatălui sau a Fiului, ci numai un act deosebit al Fiecăruia ca Persoană. La Dumnezeu, Persoana e temelia acestor acte.

78. Nenaşterea Tatălui nu e fiinţa Lui, căci atunci Fiul n-ar fi Dumnezeu. Şi multe nenăscute din lume ar fi Dumnezeu. Nenaşterea Tatălui spune doar că singur El e nenăscut ca Persoană în mod dumnezeiesc.

spune că L-a născut. Dar orice raționament ne convinge să socotim că cel ce e cauza cuiva preexistă celui cauzat și că tot cel născut, păgubește într-un fel firea Celui ce-L naște. Căci iese din ea, ca o parte. Să părăsim deci nașterea prin fire și adevărată, care implică numaidecât necesitatea pătimirii și curgerii în firea supremă și incapabilă să sufere ceva.

A. Dar nu e aceasta ceea ce am spus clar? Ideile ce le susțin sunt ca o vopsea cu care colorează, strămutând ceea ce le place să cugete în alte forme și spre tot ce înclină cu hotărîre. Ei nu se deosebesc în nimic de trestii, căci puțin le pasă de realitate. Ar trebui totuși să prețuiască constanța și să respingă ca necuvenit ceea ce e rău, lucrând asemenea cu copiii. Căci copiii disprețuiesc încă cumințenia și sfatul cel mai bun, alegând fără gândire tot ce-i emoționează. Iar acești oameni se agață de tot ce le vine în minte. Și prețuiesc orice idee putredă și slabă. Aceasta socotesc că e o mentalitate de sclavi, sau a unei minți slăbită și amețită. Iar nouă ne spune Pavel: «*Fraților, nu fiți copii la minte. Fiți copii în răutate, iar la minte fiți desăvîrșiți*» (I Cor. 14, 20). De fapt, a judeca mai puțin decît trebuie și a ne ridica mai puțin decât se cuvine la cunoștința adevărată, deși suntem bărbați, și nu niște adolescenți încă puțin înțelegători, înseamnă că n-am ajuns la măsura vârstei plinătății (Efes. 4, 13). Și aceasta e propriu unei vieți sfinte. Și aduce fără nici o îndoială pagubă unei vieți necuvenite.

B. Nu va fi altfel. Bine zici.

A. Voiești să lăsăm acestea așa cum sunt și să trecem la alte flecăreli ale acelora, opunându-le adevărul?

B. Da, desigur. Căci aceasta este mai bine.

A. Să vorbim de cauză și cauzat. Nu știu de unde au luat ei acest termen. Nu vor spune că din dumnezeiasca Scriptură. Și cum au cunoscut să le cugete?

B. Și tu l-ai auzit adineauri zicând despre cauză că e în cugetare și existență mai veche decât cauzatul și că Cel ce naște nu va naște niciodată fără pătimire și curgere. Și referindu-se la acestea arată pe Fiul într-o treaptă mai mică decât pe Tatăl, pentru a-L socoti ca al doilea și ca venind la existență mai târziu. Declară chiar în mod neevlavios că nașterea însăși nu e adevărată și consideră neautentică provenirea Lui din ființa (Tatălui).

Creație și naștere

A. Să răspundă deci celor ce le vor pune această întrebare: Ați crezut că Tatăl este cauza Fiului. Oare are Tatăl rolul de Făcător și a adus pe Fiul la existență creându-L la fel cu creaturile? Dacă nu spun aceasta, vor spune cu noi că Cel ce S-a născut a provenit după modul adevărat al nașterii noastre, care provenim din propria noastră ființă.

B. El a lucrat, zic, ca Tată, sau ca Creator? Dumnezeul suprem fiind simplu, în ce privește ființa, așa este și în naștere. Căci dacă neidentitatea s-ar compune cu lucrarea, ar face compus pe Cel ce este simplu [79].

A. Dar aceasta înseamnă a le amesteca pe toate și a confunda existența distinctă a lucrurilor cu firea necompusă. Câtă vreme lunga și exacta listă a calităților lor le ține la distanță, ei le fac să se verse întreolaltă ca apele unor râuri, după expresia unuia din înțelepții elini. Dar altceva este, socotesc, a crea decât a naște. Aceasta ne-o arată orice rațiune. Socotesc că atribuind Tatălui simplitatea în mod nerațional, nu trebuie să facem să decadă în înțelesuri absurde învățătura foarte dreaptă și întemeiată pe o judecată sănătoasă. Dacă creând El și naște, dacă se înțeleg amândouă ca același lucru, fără nici o distanță, și fără nici o deosebire și alteritate, nu m-aș feri să le spun că celor cărora le este Creator, le este și Tată, și că tot ce e făcut de El, trebuie socotit și ca născut. Iar câte sunt (creaturile) și în câte forme și varietăți, nu e ușor de spus. Și cine le poate număra? Căci nu este existență, care să scape rațiunii de creatură. Pe de altă parte, cine va nega că se socotesc între existențe chiar și cele mai de pe urmă și mai disprețuite lucruri? Deci tuturor, chiar celor de acest fel, le va fi Dumnezeu Tată?

B. Cum, nu va fi acest cuvânt foarte absurd?

A. Spune, mai degrabă, pentru a vorbi cum se cuvine, că întoarce

79. Arienii, consecvenți de ideea simplității lui Dumnezeu, nu puteau înțelege că El poate lucra și ca Născător și ca Creator. Chiar nu puteau admite nici o deosebire între ființă și lucrare. Dar aceasta îi ducea la panteismul după care toate provin dintr-o esență, fără să se deosebească de ea. Nu cunoșteau pe Dumnezeu cel personal și deci și liber în lucrările Sale. Poziția răsăriteană, precizată de Sf. Grigorie Palama, are și din acest punct de vedere importanța ei, salvând credința în Dumnezeul personal de panteismul impersonalist al filosofiilor. În panteism nu e nimic fără cauză, chiar mergând înapoi, în eternitate. Dar nu gândește că prin aceasta nu se explică nimic. De unde este existența aceasta, supusă din eternitate legii cauzelor? Ca să poată fi însă din eternitate o existență fără cauză, ea trebuie să fie nu o esență supusă unor legi, ci o Persoană, sau o comuniune interpersonală. De aceea Nenăscutul nu poate fi o ființă, ci o Persoană. Și I se poate spune Nenăscut, în comparație cu o altă Persoană care este născută din ea. Și nu în timp, ci din eternitate. Persoana existentă din eternitate e o Persoană iubitoare, deci are o altă Persoană pe care o iubește din eternitate. Și între Ele este o relație de Tată și Fiu, ca temei al celei mai generoase iubiri. Nenăscutul exprimă o însușire sau calitatea unei Persoane, nu ființa.

spre cea mai de pe urmă lipsă de evlavie. Căci dacă, precum socotesc acum, nu e la Dumnezeu Tatăl o deosebire între a crea şi a naşte, nu este la El cu adevărat nici o deosebire şi alteritate, pentru că El este simplu în fiinţă, întâi ei vor declara Sfânta Scriptură un mit deşert, când numeşte pe Fiul Unul Născut. Dacă ceea ce spun adversarii e adevărat, El este înconjurat de mulţi fraţi, sau mai bine zis e împreună cu toţi cei crezuţi că există, fiind adus la existenţă fie poate ca născut, fie printr-o lucrare creatoare. Căci după ei amândouă acestea sunt identice [80] şi nu e o diferenţă între ele. Ar greşi în acest caz şi marele nostru învăţător în cele tainice, Ioan, care ne prezintă faptul că Fiul este Unul Născut (Ioan 1, 18), ca una din tainele negrăite. Despre El zice şi că este «în sânul» lui Dumnezeu Tatăl (Ioan 1, 18) [81]. Ceea ce este iarăşi, socotesc, un fel de-a arăta că naşterea Lui nu este o minciună. Rămânând înţelepţi, nu ne lipseşte îndrăzneala de-a ne bizui pe cuvântul Lui însuşi. Deşi Îi era posibil să Se feresacă de pornirile neruşinate ale iudeilor, şi încă foarte uşor, Îl vedem mai degrabă aţâţându-i. De ce n-a spus mai degrabă : Eu sunt creatură şi făptură, ci L-a numit pe Dumnezeu Tatăl Său, făcându-Se pe Sine egal cu Tatăl ? (Ioan 5, 18). Cine Îl opreşte să spună, să strige mai degrabă în sinagogi : *«Cel, ce crede în Fiul, nu se osândeşte»* (Ioan 3, 18), în loc de ceea ce era potrivit şi foarte uşor de a potoli ura dezlănţuită a ascultătorilor : Cel ce crede în creatură, nu se judecă ? Căci socotesc că dacă L-ar fi auzit spunând aceasta, nu L-ar fi judecat cu asprime, nici n-ar fi voit să-L ucidă cu pietre, nu L-ar fi dus până pe creasta muntelui, încercând să-L arunce nebuneşte în prăpastie. Şi ce face pe preaînţelepţii ucenici să-L creadă Fiul lui Dumnezeu şi nu creatură ? (Matei 14, 26—27). Păşirea Sa pe vârful undelor cu puterea dumnezeiască de-a potoli firea umedă şi înşelătoare a apelor, înaintând cu picioarele pe întinderea

80. Dumnezeu ca Tată nu e despărţit în nici un fel de Fiul Său, căci Ei nu au corpuri. Dacă prin suflete chiar doi oameni se simt mai uniţi, când se iubesc, cum n-ar putea fi negrăit mai uniţi Tatăl cu Fiul ? Dumnezeu nu Se trăieşte ca singur, cu atât mai puţin cum nu se trăieşte omul singur. Continuu simte pe altul în sine, fără să se confunde.

81. Numai panteismul, propriu aproape tuturor filosofiilor şi religiilor, afară de creştinism, şi în parte de iudaism şi islamism, confundă naşterea cu creaţia. Toate ies dintr-o esenţă. Mai bine zis, toate se nasc şi se fac din unele existenţe născocite. Şi toate sunt supuse unor legi din eternitate. Dar cine a făcut aceste legi ? Cum există prin ele din eternitate ? Şi ce sens este într-o existenţă redusă la forma lumii acesteia, în care toate se nasc şi se fac ca să piară definitiv şi să iasă altele ? Existenţa redusă la lumea aceasta nu se poate explica în ce priveşte originea ei şi nu are un scop, deci nici un sens. Numai un Dumnezeu superior lumii ca Spirit personal şi iubitor, deci interpersonal, poate explica şi originea ei, ca Creator, şi o poate mântui de rău, ca Mântuitor. Un Fiu al lui Dumnezeu creat, frate prin fire cu noi, ce ne poate face ? Nu se poate urmări în nici o faptă propriu-zis un scop. Nu se poate lupta pentru bine. Nici o valoare morală şi nici o simţire n-are o bază reală.

mării, le-a arătat Sfinţilor Apostoli o minune neobişnuită; îndată a urcat apoi în corabie plutind cu ei, deşi putea, dacă voia, să meargă pe lîngă ei pe valuri. Iar cuprinşi de uimire, şi văzându-I puterea nebiruită, I s-au închinat, zicând: *«Cu adevărat Fiul lui Dumnezeu eşti»* (Matei 14, 33). Oare mergând ei până la această declaraţie — încă nematurizaţi în ucenicie — spunând că e cu adevărat Fiul lui Dumnezeu, vor fi acuzaţi cu dreptate de mincinoşi şi vor fi socotiţi şi respinşi ca greşind faţă de adevăr? Dacă El nu este Fiul lui Dumnezeu, ieşit din fiinţa Celui ce L-a născut, ci mai degrabă făptură, considerat la suprafaţă cu slava filiaţiei, care n-a primit acest nume decât ca un titlu de politeţe, ce au aflat ei ca să I se închine? De ce L-au numit Fiu învăţătorii celor tainice şi propovăduitorii adevărului?

B. Cuvântul este cât se poate de adevărat.

A. Iar dumnezeiescul şi atotsfântul Pavel, numit de Dumnezeu *«vas ales»* (Fapte 9, 15) şi rânduit slujitor al mântuirii pentru neamuri şi vistiernic fidel al tainelor Mântuitorului nostru, ce voieşte să spună când strigă despre Fiul Însuşi şi despre îngeri: *«Care fiind strălucirea slavei şi chipul ipostasului Lui, purtând toate cu cuvântul puterii Sale, după ce S-a făcut curăţire păcatelor, S-a aşezat de-a dreapta măririi întru cele înalte, făcându-Se cu atât mai presus de îngeri, cu cât a moştenit un nume, mai deosebit decât ei. Căci căruia dintre îngeri i-a spus vreodată: Fiul Meu eşti Tu, Eu astăzi Te-am născut»* ? (Evr. 1, 3—4) ? Şi iarăşi: *«Şezi de-a dreapta Mea până ce voi pune pe vrăjmaşii Tăi aşternut picioarelor Tale. Îngerii oare nu sunt toţi duhuri slujitoare, trimişi ca să slujească pentru cei ce vor fi moştenitorii mântuirii?»* (Evr. 1, 13—14). Şi iarăşi: *«Căci dacă s-a adeverit cuvântul grăit prin îngeri şi orice călcare de poruncă şi orice neascultare şi-a primit dreapta răsplătire, cum vom scăpa noi, dacă vom fi nepăsători faţă de o astfel de mântuire?»* (Evr. 2, 2—3). Cum ar putea fi cugetat Fiul de noi şi de sfinţii îngeri chipul slavei negrăite şi strălucirea ipostasului lui Dumnezeu Tatăl, dacă n-ar avea în realitate şi cu adevărat însuşirea de-a Se fi născut, ci S-ar împodobi numai cu cuvinte goale, fiind altfel prin fire şi având un loc între făpturi? Căci n-ar fi nici o piedică să se afle şi Tatăl Însuşi între creaturi şi de-a trebui să fie cugetat (creat), dacă chipul şi strălucirea Lui este Fiul creat [82]. Cum, pe de altă parte, Acesta a moştenit un nume deosebit de al îngerilor? Dacă la Dumnezeu a naşte

82. A degrada pe Fiul la calitatea de creatură, înseamnă a degrada şi pe Tatăl la starea de creat. Căci nu poate Cel necreat să nască un fiu creat. De fapt, toată gândirea ariană era panteistă. Totul e din veşnicie în forme în care sunt cele ale lumii acesteia, fie că le zicem creaturi, fie emanaţii ale unei esenţe de aceeaşi fire, supuse unor legi stăpânitoare şi inexplicabile ca şi ele.

este egal cu a crea, este clar că ceea ce e socotit în treapta de Fiu va fi în mod indistinct și creatură și cel ce este numărat cu adevărat între creaturi este nu mai puțin născut. Pentru ce, deci, Dumnezeu nu spune și fiecăruia din sfinții îngeri: *«Fiul Meu ești Tu, Eu astăzi Te-am născut»?* Căci ceea ce au în ei înșiși și ființial, de ce nu e văzut Dumnezeu atribuindu-le? Mai degrabă aș spune de ce le-o refuză, nedreptățindu-i pe cei ce au primit slava nașterii și faptul de-a fi fost așezați în treapta de fii? Oare nu este în El nici o deosebire între a naște și a crea, fiindcă este simplu după cugetarea prostească a acelora? Amândouă se reunesc într-o faptă și se confundă într-o identitate?

B. Da. Așa pare să cugete și să spună ei.

A. Dar noi nu vom spune că este așa. Departe de noi așa ceva. E foarte mare diferență între nume și între realitatea ce-o exprimă. Răspunde-mi deci, dacă voiești, întrebării ce ți-o pun.

B. Pune-o deci.

A. Ioan, cel mai bun și mai înalt învățător al nostru în tainele dumnezeiești, a scris despre Fiul: *«Întru ale Sale a venit și ai Săi nu L-au primit. Iar celor ce L-au primit, le-a dat putere să se facă fii ai lui Dumnezeu»* (Ioan 1, 11—12). Deci celor ce nu aveau calitatea de-a fi în slava Fiului, spunem că li s-a dăruit harul înfierii, sau celor ce aveau prea puțin nevoie să o primească, fiind îmbogățiți prin ea și în mod ființial cu ea, fără să o fi primit de la cineva?

B. Celor ce nu o aveau. Acesta socotesc că e adevărul.

A. Dar cine din cei ce sunt va fi aflat neavând-o, dacă nașterea nu-i nimic altceva decât faptul de-a fi creat, mai bine zis, dacă în amândoi e una și aceeași stare, neexistând între ei nici o deosebire, sau o alteritate? [83] Căci vom admite că tot ce este s-a născut, chiar dacă a fost adus la existență prin facere.

B. Deci ne-a născut Tatăl din ființa Sa proprie?

A. Nu ne-a născut Dumnezeu Tatăl din ființa Sa proprie. Căci ceea ce se arată în noi bolnav și necuvenit și lipsit de putere, nu s-a opus în mod egal Fiului după fire. Toată lumea e de acord că noi am fost creați. Iar El a ieșit din ființa lui Dumnezeu Tatăl, după care ne modelăm și noi primind harul nașterii din blândețe. Și așa suntem înălțați în treapta de fii adoptivi ai lui Dumnezeu, dobândind această demnitate din afară, deci fiind ridicați la calitatea de fii adoptivi, modelați după Fiul cel adevărat și chemați la slava Fiului cel după fire. Dar n-am putea deveni fii adoptivi, dacă n-ar preexista Cel prin

83. O altă formă de respingere a teoriei ariene panteiste: dacă nu e nici o deosebire între a fi creat și născut de Dumnezeu, ce nevoie mai are creatul de nașterea din nou prin har?

fire și dacă adevărata naștere n-ar arăta de mai înainte prin ea arhetipul chipului de mai târziu. Dacă, deci n-ar fi născut cu adevărat Tatăl, prin aceasta n-ar fi arătat că a naște e altceva decât a crea și cuvântul nostru despre Fiul n-ar mai avea rost și s-ar arăta stearpă și firea Tatălui[84]. E zadarnică în acest caz și nădejdea celor ce primesc credința. Căci unde mai este înfierea? Unde mai este demnitatea ce vine din aceasta și care poate ridica la o stare mai bună cele aflate între creaturi, dacă cel creat este egal în valoare și măsură cu Cel născut, dacă după aceia, ceea ce este prin creație și naștere sunt de același nivel? Oare nu este o aiureală aceasta și cel ce o afirmă, afirmând prin aceasta ceea ce-i mai rău dintre cele rele?

B. Este cu totul așa.

A. Iar dacă se spune că Fiul este și împreună șezător cu Tatăl, precum este cu adevărat, nu-I aduce Lui cu adevărat nașterea, necesitatea neîndoielnică de-a răspunde peste tot strălucirii firii Celui ce L-a născut prin totala asemănare și egalitate cu El? Și nu vor spune ei în mod deschis că slava cuvenită Născătorului și existentă în El străbate și firea celor născute și demnitatea stăpînitoare îmbracă pe rob? De fapt, dumnezeiescul Pavel scrie: «*Căruia dintre îngeri i-a spus vreodată: Fiul Meu ești Tu*» (Evr. 1, 5), sau: «*Șezi de-a dreapta Mea*» (Evr. 1, 13)? Pentru ce a socotit Dumnezeu să dea acelora slava foarte potrivită lor, de-a sta de față și de-a sluji, iar Lui, să Se încununeze cu șederea în Scaunul suprem al dumnezeirii, ca să aibă împreună Șezător și în același tron pe Cel care nu era în nici un fel egal prin fire? O influență oarecare și o voință ascunsă — se va spune — care s-au infiltrat până la atotputernicia lui Dumnezeu, l-au pus pe Acela în această treaptă, iar pe aceia i-au lăsat acolo unde sunt, deși nu erau condamnați. S-a hotărât pe seama lor să rămână nepătați și să poată salva poziția lor de la început, alergând în sus și în jos în slujirea lui Dumnezeu. Deci, a făcut precum se pare, Dumnezeu Tatăl nedreptate, nelăsându-i pe ei să se învrednicească de o situație egală? Dar nu este așa din nici un punct de vedere. Să nu ne lăsăm goliți de cea mai bună cugetare, ase-

---

84. Dacă nu ni s-ar fi revelat că Tatăl a născut un Fiu din ființa Lui și că deci lumea creată din nimic este altceva, ci El este egal cu ea, Fiul nu ne-ar mai putea ajuta spre mântuirea din mizeria și lipsa de sens a vieții în lume; dar aceasta ar arăta și că Dumnezeu e sterp și nu poate decât crea, mai bine zis emana din El existențe mărginite și mizerabile, deci fiind și El la fel. Un Dumnezeu care poate naște un Fiu este un Dumnezeu negrăit de înalt și de adevărat față de un «dumnezeu» care nu poate decât emana din el o lume supusă în definitiv durerilor și lipsei de sens. Născând un Fiu din ființa Lui, dar creând și o lume din nimic, Se arată atât ca Dumnezeu iubitor, cât și atotputernic. Și numai așa ni se impune să cugetăm pe Dumnezeu. Altfel nu e nici o valoare reală și un temei al valorilor în cele ce există.

menea acelora! Căci este cel mai mare interval și o distanță nemăsurată între Cel născut și cel făcut. Și unul este Fiu și fiind aceasta, șade în același tron. Iar aceia stau de față, chemați la existență prin creație. Pentru ce amestecă deci cele neamestecate și caută să le unească în mod nerațional, într-o identitate pe cele ce sunt atât de depărtate de comunitatea de ființă, cum arată însăși firea lucrurilor, ca martoră prin ea însăși?[85] Iar pe cât se vede sudoarea și scopul acestora nu e plăcerea de-a vedea adevărul și de-a se grăbi spre el, ci de-a se desfăta în chip neevlavios cu tot felul de născociri și flecăreli neînfrânte.

B. Nu te înșeli deloc. Nu se străduiesc aceia cu nimic din cele necesare. Presupun totuși că ei vor să spună aceasta : cum cel simplu poate arăta spre noi lucrări diferite și să nască altfel decât lucrează, sau să nu lucreze așa cum naște și prin aceasta, să nu desființeze starea de simplitate?

A. Aceasta nu este altceva, precum socotesc, decât să pună în mână un toiag de trestie, cum zice proorocul Isaia (36, 6). Căci cei ce se încred în așa de putrede și ușor de înfrânt cugetări, socotind că cugetă drept, cum s-ar dovedi că s-au hotărît să se sprijine cu sufletele lor în mod neînțelept pe un toiag de trestie? Dar vei vedea că e ușor de desființat acest mijloc de rezemare, de vei studia atent situația, și vei proba cele ce există cu o minte cât mai iscoditoare și mai precisă în cercetare. Milioane sunt firile existențelor (create). Ele au fost create de Cel ce le-a adus la existență ca cele ce nu erau odată, spre a se susține un mod diferit, dar și cu capacitatea de a lupta între ele. Toate au fost rânduite cu soarta lor, a unora fiind alta decît a celorlalte. Dar n-au primit numai această destinație, ci unele se desființează prin combinațiile între ele. Altele nevoind de-a concilia între ele Legea naturii lor aprind între ele dușmănia. Poate urmări mintea ta înțelesul cuvintelor mele?

B. Nu întru totul.

A. Vei înțelege deci ce spun. Căci nu voi întârzia să mă explic. Deci am fost chemați la existență prin arta[86] și lucrarea lui Dumnezeu, îngerul și omul, de asemenea cerul și pământul, boul și calul, lemnul și piatra. Fiecare din acestea se cunosc în firea proprie și distinctă, care

85. Sf. Chiril, urmând Sf. Pavel (Evr. 1, 2—3; 2, 3), susține învățătura că Hristos e superior nu numai oamenilor, ci și îngerilor. Chiar întrupat ca om, stă la dreapta Tatălui, stăpânind asupra tuturor, pe când îngerii rămân duhuri slujitoare. Hristos ca Fiul lui Dumnezeu e necreat în ipostasul Său, îngerii sunt creaturi.

86. Lumea creată este și un produs de mare artă. O dovedesc chiar operele artistice nesfârșite ale poeților, pictorilor, arhitecților, care se silesc să pună în evidență virtualitățile artistice cuprinse în lume, dar și în gândirea omului. Câtă armonie în toate și între toate!

nu e în toate în mod neschimbat, sau cum e în toate celelalte, fără să fie în contradicție una cu altele. Nu este nici o neîmpăcare, nici o amestecare a îngerului cu omul, sau a omului cu îngerul. Firile lor nu sunt nicidecum opuse între ele. Existența cerului, sau sensul existenței lui nu e în conflict cu altele. Nu e o despărțire dușmănoasă a pământului de cer, sau a cerului de pământ, nici a pământului de piatră, deoarece rațiunea (sensul) existențelor nu li s-a distribuit dintr-o contradicție și separație a firii. Pe lângă acestea, afirmăm că în toate s-a introdus de Dumnezeu focul arzător și apa care răcorește, dar amândouă sunt fâpturile Unuia, care e simplu. Și dacă acestea sunt operele unei lucrări simple, opere totuși separate întreolaltă, prin atâta deosebire, cum am refuza marea felurime a lucrării firii celei simple? Prin aceasta ne-am lipsi, nu știu cum, de prilejul evlaviei. Dar, ia seama, dacă voiești, și la altceva pe lângă acestea. Dacă, deoarece Dumnezeu este simplu, lucrarea Lui este de o singură formă — și vor spune : așa se potrivește Lui — pentru ce nu cred aceia că și dispoziția Lui este simplă ?

B. Ce vrei să spui ?

A. Nu disprețuiește și nu ia El în râs pe cei vicleni și nu se scârbește El de cel vinovat, dar se bucură de cei evlavioși și-i face vrednici de laudă pe cei buni ?

B. Sunt de acord. Căci așa este.

A. Deci deoarece spun că firea dumnezeiască este simplă, au lipsit-o de felurimea lucrării, să cugete că El are în Sine și o dispoziție simplă și nu multiplă. Deci pe cei ce ar fi vrednici de laudă i-ar mustra și pe cei vrednici de admirație i-ar certa. Și opera iuțimii și a mâniei, ar fi rodul blândeții, căci s-ar socoti că mânia e una cu blândețea [87]. Aș mai adăuga la cele spuse și aceasta : firea dumnezeiască e una și simplă, dar spunem că este viață și putere, înțelepciune și slavă. Prin viață, dă viață la ceea ce e făcut viu ; prin putere, dă putere celui puternic, prin înțelepciune, înțelepțește pe cel înțelepțit, prin slavă, slăvește pe cel ce are trebuință de slavă, sau pe cel slăvit de El. Sau nu e adevărat ceea ce spun ?

B. E foarte adevărat.

A. Dar este felurimea lucrării cum ar fi rodul ființei simple, zic aceia ? Dumnezeu lucrează în multe feluri, deși e simplu cât privește firea. Admiți, Ermia, că e ceva mai nerațional decât ce spun aceia ?

---

87. Dacă Dumnezeu nu ar face toate de-un fel, cel ce s-ar distinge prin punerea în valoare a unor daruri deosebite, n-ar fi certat că iese din armonia generală. Și nu s-ar mai deosebi între dispoziția mâniei și blândeții lui Dumnezeu, dacă nu se recunosc dispoziții deosebite în El.

Nu e cu mult mai valabil, nu se arată ca un raţionament cu mult mai cuvenit, a socoti că Dumnezeu este şi lucrează în mod diferit, cum El singur ştie, fără să ne preocupăm noi prea mult de acest fapt. Căci Dumnezeu şi cele ale Lui sunt numaidecât mai presus de minte şi de raţiune.

B. Bine ai spus.

A. Deci, nu vom cugeta ca lipsit de înţelegere să atribuim firii supreme care aduce toate la existenţă că este uscată şi sterilă în privinţa rodului propriu şi adecvat ei [88]. Căci după ea s-au format toate cele ce nasc roduri şi potrivit acestui act născător sunt şi ele născătoare de roduri [89].

Naştere şi alterare

B. E o cugetare mai înaltă şi de necomparat. Dar aceia vor întreba, poate, cum ar fi de înţeles faptul că Tatăl a născut? Apoi, cum n-a pătimit cele ce urmează faptului de a naşte, adică o împărţire şi o curgere? În sfârşit, cum n-ar fi cauza în toate mai veche în cugetare şi în realitate decît cel cauzat?

A. Chestiunea e foarte grea, Ermia, şi răspunsul la ea nu e uşor. Este anevoie de explicat chiar şi celor mai înzestraţi în vorbire, dar şi mai mult e greu de-a o înţelege. Căci nu pot fi cuprinse cu mintea cele mai presus de minte; şi nu e cu putinţă de-a lămuri prin cuvânt ceea ce e mai presus de cuvânt. Că Dumnezeu Tatăl a născut cu adevărat pe Fiul din propria Lui fiinţă, ne-a predat nouă credinţa şi acest fapt l-a pecetluit şi l-a arătat ca adevăr Scriptura de Dumnezeu insuflată, vorbind peste tot de un Tată şi de o naştere [89 b]. Şi socotesc că nu mai trebuie ca ceea ce e primit prin credinţă să mai fie iscodit prin examinări prea îndrăzneţe. Căci ceea ce e obiect de cercetare, nu mai e crezut. Şi *«nădejdea văzută nu mai e nădejde. Cum ar mai aştepta cineva ceea ce vede?»* după cuvântul preaînţeleptului Pavel (Rom. 8,

88. Sf. Chiril recunoaşte că Dumnezeu e simplu, dar lucrează în mod felurit, refuzând ideea adversarilor că Dumnezeu, fiind simplu, nu poate lucra în mod felurit, deci nu poate naşte pe Fiul şi crea lumea din nimic. Aceia se lasă stăpâniţi de o logică simplistă. Dar cine poate înţelege taina lui Dumnezeu, sau faptul că deşi simplu, poate lucra în mod felurit? E redusă fecunditatea lui Dumnezeu numai la putinţa de-a aduce la existenţă lucruri inferioare Lui? Cine n-a putut naşte un Fiu, cum ar putea crea lumea? Sau se reduce şi aducerea la existenţă a Fiului Său la un act creator, ca toate actele creatoare ale Lui?

89. Dacă Dumnezeu poate crea bogăţia atât de mare a lumii prin creaţie, cum ar fi sec şi steril, lipsit de puterea de-a da existenţă fructului cel mai propriu al Său, sau Fiului Său?

89 b. Într-un fel, din puterea lui Dumnezeu de-a fi Tată care naşte un Fiu, le vin şi creaturilor născătoare puterea de-a naşte urmaşi. Un Dumnezeu incapabil de-a naşte, n-ar putea da această putere nici unora din făpturile Sale.

24). La fel, printr-o asemănare cu nădejdea, credința care e cercetată și nu e fără cercetare, nu e credință. Căci ceea ce e văzut ca sigur prin credință, e liber de trebuința verificării prin cercetare. Eu afirm că, precum cel ce se apropie de Dumnezeu trebuie să creadă că există și nu să cerceteze, așa trebuie să simtă și să cugete că Dumnezeu e și Tată care a născut, dar să nu iscodească cum, ca un lucru de nepătruns. Socotesc că nimenea nu va râde de cei ce cugetă că sunt proprii nouă cele prea mult superioare, care să ne biruiască prin dăruirea de sine a lor [90]. Dar modul nașterii dumnezeiești va fi cugetat ca mai presus de orice înțelegere. El poate fi însă aflat clar de la Dumnezeu Tatăl, Care spune către Cuvântul ieșit din El prin fire : «*Din pântece mai înainte de luceafăr Te-am născut*» (Ps. 109, 3). Nașterea Fiului din ființa Tatălui o exprimă ca un fapt adevărat, iar declarația că El (Fiul) provine «din pântecele Lui», este luată ca pildă foarte folositoare din viața noastră. Iar expresia : «înainte de luceafăr», înseamnă că nașterea a avut loc într-un mod neînțeles și necuprins de noi, ca într-un întuneric adânc. Căci când luceafărul se ivește suind nou și lucitor din hotarele Răsăritului, raze subțiri se răspândesc în aer și lumina încă rară și slabă saltă în sus, întâmpinând prin prevestire lumina strălucitoare a soarelui, în vreme ce întunericul nopții își pierde puterea. Dar până nu se vede încă pe cer, aurora nopții domnește încă cu vigoare : întuneric gros acoperă vederea ochilor, ținându-i în stare egală atât pe cei lipsiți de vedere, cât și pe cei ce nu suferă de această boală. Deci spune-ne, ce minune este în faptul nașterii Fiului, odată aflat că ea a avut loc «înainte de luceafăr» [91] ?

B. Nu e lipsită de minune, o, prietene, fapta nașterii. Vechimea ei extremă o poate afla cineva înțelegând că e «dinainte de luceafăr».

A. Atunci, n-ar fi fost mai bine să se spună înainte de soare și de lună, căci acestea sunt mai vechi decât stelele și decât luceafărul ? Dar eu aș socoti ca un lucru mic și modest, să se fi spus că Fiul S-a născut și înainte de pământ și de cer și, mai simplu, de toată creația. Căci a ieșit dintr-un Tată fără început, având modul de naștere negrăit și neînțeles. De aceea și însuși vestitul Isaia ne spune : «*Neamul Lui cine-l va spune? Că s-a ridicat de pe pământ viața Lui*» (Isaia

90. Ci, prin faptul că Dumnezeu ne este superior, ne convinge de existența și prezența Lui fără să ne ostenim noi înșine să înțelegem aceasta. Cele relative și dependente ne învață că nu pot fi fără un Absolut de care să depindă.

91. Tatăl a spus că L-a născut pe Fiul «înainte de luceafăr». Dar cine poate înțelege deplin taina cuprinsă în această declarație? «Înainte de luceafăr» înseamnă poate înainte de orice făptură care proiectează o lumină asupra lui Dumnezeu, deci înainte de creație și de timpul care începe odată cu ea. O precizează aceasta Ermia în observația lui următoare.

53, 8). *Neam*, socotesc că e numită naşterea, viaţa şi existenţa. Această viaţă este *ridicată* de pe pământ, adică e uşurată [92] şi depăşeşte toată înţelegerea celor de pe pămînt şi se află mai presus de toate ideile noastre, şi e de neajuns şi de necuprins de măsurile umanităţii. Aceasta socotesc că o spune cu totul adevărat proorocul. Iar că Fiul născut înainte de timp şi mai înainte de un început temporal, nu e mai mic decât Tatăl, ne convinge şi un alt prooroc, care spune : *«Şi tu, Betleeme, casă a lui Efrata, eşti foarte mic între miile lui Iuda. Dar din tine va ieşi Cel ce va fi căpetenie în Israel şi ieşirile Lui de la început, din zilele veacului (eternităţii)»* (Miheia 5, 1). Proorocul numeşte naşterea ca o ieşire la subzistenţă proprie. Ea este dată de la începutul dincolo de care nu a fost absolut nimic. Prin aceasta înţelegem că subzistă împreună cu Născătorul propriu, dar nu în mod nenăscut, ci în mod născut. Socoteşte deci cât se fac de râs cei ce cred că pot să se ridice prin gânduri omeneşti şi noţiuni cantitative la cele atât de mai presus de ele ! Căci cine ar putea cunoaşte cum naşte Dumnezeu, necunoscând mai înainte ce este El prin fire ?

B. Da, aceasta este cu neputinţă. Căci *«a pus întunericul acoperământ al Lui»*, precum s-a scris (Ps. 26, 9) şi *«împrejurul Lui, cortul Lui»*. A numit, socotesc, întuneric şi cort, greutatea sau neputinţa de-a fi văzut şi de cuprins. A intrat într-un fel oarecare în cort Cel ce toate le umple, încât nu e cunoscut decât de El Însuşi şi de Cel născut de El. Căci a spus : *«Nimeni nu cunoaşte cine este Fiul, decât Tatăl, nici pe Tatăl nu-L cunoaşte cineva cine este, decât Fiul şi cel căruia îi este descoperit de Fiul»* (Matei 11, 27).

A. Bine zici. Şi te admir pentru astfel de cuvinte. Deci de s-ar încumeta cineva în mod primejdios să afle urmele de neajuns cu mintea şi cu neputinţă de cucerit prin puterea cuvintelor, nu vom spune că este iubitor de învăţătură, ci că se îneacă mai degrabă în osteneli de prisos. Se va spune despre oricine de felul acesta şi nu fără dreptate : *«Cel ce se reazemă pe minciuni, paşte vânturile şi goneşte păsările zburătoare. Căci a părăsit căile viei sale şi a rătăcit din cărările ţarinei sale şi umblă prin pustie fără apă şi prin pământ în care trăiesc cei însetaţi şi adună în mâini lipsa de rod»* (Prov. 9, 12). Dispreţuind întărirea în cele necesare spre folosul lor, şi pe cei umpluţi de adevăr declarându-i nepricepuţi, cultivă minciuna şi nu primesc rodul evlaviei ca necesar. Mintea lor tinde spre acestea din mândrie până a se socoti nedreptăţiţi cînd li se spune lor că nu cunosc pe Dumnezeu, ci aceasta aparţine numai

92. Trupul luat de Hristos se subţiază, se face străveziu prin viaţa Lui nesupusă plăcerilor şi prin înviere, arătând înălţimile duhovniceşti prin El.

Lui, deşi Scriptura de Dumnezeu insuflată arată că negrăite şi foarte înalte pentru firea omenească sunt căile dumnezeieşti, adică lucrarea Lui printr-o iconomie oarecare în fiecare din cele făcute. O arată şi o spune aceasta dumnezeiescul David : *«În mare e calea Ta şi cărările Tale în ape multe şi urmele Tale nu se vor cunoaşte»* (Ps. 76, 18). Atunci când o barcă e împinsă de vânturi favorabile şi înaintează pe deasupra mării adânci, urma ei nu e văzută. Ea lucrează ca un plug pe suprafaţa mării, înaintând ca o pasăre înaripată prin mijlocul valurilor care, readunându-se între ele, amestecă îndată ceea ce părea că s-a despărţit. Sau nu e aşa ?

B. E cu totul aşa. Dar spune cum naşterea este fără patimă şi curgere şi cum se poate spune despre cauză că nu preexistă cauzatului ?

A. Nu preexistă în nici un fel. Nici nu însoţeşte naşterea, tăierea şi pătimirea, când are loc în Dumnezeu, în Care nu e nici capacitatea de-a pătimi, nici necesitatea ca cel născut să se nască în timp. Dacă e vorba însă despre corpuri, cum se întâmplă în prezent, lor li se potriveşte şi pătimirea, deoarece firea lor nu e străină de curgere. Şi urmându-şi strict în timp, ele sunt mărginite în timp şi nu au începutul naşterii fără început. Deci aş spune că ei privind la acestea, presupunerile lor nu sunt cu totul lipsite de o probabilitate. Dar fiindcă cuvântul nostru se referă la firea mai presus de tot corpul tangibil şi vizibil, care e şi creatoarea veacurilor înseşi şi mai veche decât tot timpul, cum n-ar fi cu totul nepotrivit a socoti că pătimeşte ceva născând şi că Cel ce iese din ea are o naştere în timp, odată ce nu e propriu ei şi nu îi este interior ei ? Chiar nu este îngăduit nici a le numi cauză şi cauzat, ci se cuvine, în cazul lui Dumnezeu, a vorbi mai degrabă de un Tată şi de un Fiu născut din El [93].

B. Dar să ştii că ei ar face şi această concesie, dacă îţi face plăcere. Totuşi vor întreba cum a putut naşte Tatăl din Sine, fără să fi suferit o fragmentare şi o curgere, care face să apară şi altul decât El, dacă este adevărat că Fiul a ieşit din El după fiinţă pentru a subzista în mod propriu ? Şi cum nu preexistă numaidecât şi nu e cugetat anterior Cel ce naşte Celui născut ?

A. *«Cel nebun, nebunii va grăi şi inima lui răul va gândi»*, după cuvântul proorocului (Isaia 32, 6). Faţă de cele de care s-ar cuveni să

93. Sf. Chiril socoteşte că nu e potrivit să se vorbească, în cazul lui Dumnezeu, de cauză şi cauzat, ci numai de Tatăl Născător şi de Fiul născut din El. Aceasta, ca să nu se ivească ideea unei legi a cauzalităţii şi o preexistenţă a cauzei faţă de cauzat. Scriptura vorbeşte numai de Tată născător şi de Fiu născut, punând accentul pe relaţia personală liberă şi iubitoare între Ei. Într-un fel şi Fiul e activ în naşterea Sa din Tatăl. Şi unirea maximă ce rămâne între Ei face nepotrivită ideea de pătimire şi curgere în actul naşterii Fiului din Tatăl.

roşească fără măsură, dacă ar avea un grăunte de bun simţ, nu ştiu cum se arată neînţelegători, afirmînd tăieri şi curgere şi necesitatea naşterii în timp în firea dumnezeiască a Celui ce are însăşi firea dumnezeiască [94]. Apoi nu e lucru mai înalt decât a înţelege că naşterea în El, în Dumnezeu, nu se lasă nici cugetată şi nici exprimată nici în trup şi nici prin trup [95]. Căci nu s-ar putea spune că Dumnezeu a devenit Tată în timp, ci El era ceea ce este în mod netemporal şi fără început; iar împreună subzistent cu El era Cel pentru Care este Tată. Căci Fiul a strălucit din fiinţa Tatălui ca o lumină într-un mod mai presus de minte, cum nu poate spune cineva, neavând existenţa Sa ca o alta, printr-o împărţire sau despărţire de Cel care L-a născut, subzistând în mod propriu [96]. El a fost născut în modul cum poate naşte existenţa necorporală, care este cu totul nesupusă tăierii şi împărţirii. Căci dacă firea dumnezeiască e supusă tăierii şi împărţirii, ca şi a altora de care spun aceia, atunci trebuie să fie cugetată şi ca trup. Iar dacă e aşa, şi în spaţiu, are şi mărime şi cantitate. Şi dacă are caracter cantitativ, nu va scăpa nici de circumscriere. Acestora le va urma un şir de alte însuşiri asemănătoare. Va fi împovărată şi cu alte calităţi proprii trupului, ceea ce este o absurditate.

B. Sunt de aceeaşi părere şi eu.

A. Nu m-aş teme, scumpe prieten, să mai spun şi aceasta.

B. Ce?

A. Dacă ar fi supusă şi firea lui Dumnezeu Tatăl obişnuinţelor şi legilor trupurilor, va naşte nu fără pătimire şi ar suferi şi împărţirea, şi s-ar afla numaidecât într-un loc şi cel născut ca unul ce ar fi devenit cu totul exterior cantităţii celui ce l-a născut. Căci aşa se nasc şi cele din trupuri. Dacă deci socotesc că Dumnezeu Tatăl le umple pe toate, unde va şedea şi ce loc propriu va afla cel ieşit din El?

B. Foarte bine ai zis că o mulţime de concluzii neevlavioase vor decurge de aici. De aceea, zic ei, trebuie renunţat la faptul naşterii şi să nu se cugete ca adevărată la Dumnezeu. Vor dispărea astfel şi aceste gânduri absurde.

---

94. Firea dumnezeiască nu se poate împărţi, nu se poate schimba în timp. Aceasta ar face-o supusă unor legi mai presus de ea. Dar nici nu poate fi socotită sterilă. Ea e şi fecundă şi atotputernică. Numai amândouă o arată cu adevărat mai presus de toate.

95. A socoti că naşterea nu poate avea loc decât după modelul celei prin trup, înseamnă a socoti că făptura trupească dă o lege importantă existenţei supreme care nu poate fi decât spirituală. Ar însemna că neputinţele vieţii în trup sunt forma supremă de existenţă.

96. Sf. Chiril foloseşte cuvântul hyparxis şi idiosystatos pentru Fiul ca să-L arate ca Persoană proprie. Am tradus termenii din urmă ca şi cel de hypostasis mai ales prin subzistent.

A. Dar aceasta n-ar fi altceva decât călcarea în picioare a conținutului credinței. Căci cum ar mai păstra firea dumnezeiască și negrăită identitatea în Treime, de vom desființa modul adevărat al nașterii ? Aceasta socotesc că este o șarlatanie și o cutezanță grosolană a aiurelii iudaice. Vom fi și noi la fel cu cei ce socotesc identic pe Făcătorul tuturor cu Dumnezeu Tatăl, nemaiprimind pe Domnul nostru Iisus Hristos ?[97] Ce ne-ar împiedica deci de a arunca în acesta cu pietre, acuzându-l în mod iudaic : «*Nu pentru o faptă bună aruncăm cu pietre în Tine, ci pentru hula că Tu, om fiind, Te faci pe Tine Dumnezeu*» (Ioan 10, 33) ? Căci dacă desființează cu necredință modul adevărat al nașterii, nu va mai fi, socotesc, cineva care să ajungă până la atâta ușurătate de cugetare, încât să mai creadă că Fiul este Dumnezeu după fire. Îl numesc numai așa, socotind că numele de Dumnezeu Îi este în realitate adăugat, ca Unuia ce nu S-a ivit din Dumnezeu Tatăl. Iar deoarece, după aceea, nu mai este Fiu, ci e socotit împreună cu noi între făpturi, n-am fost eliberați de obișnuința de-a ne închina creaturii în locul Creatorului[98]. Dar închinându-ne Lui, nu vom fi acuzați de lipsa de credință de către judecata lui Dumnezeu, căci va vedea cauzele acestui fapt în El, pentru că El, Care a introdus pe Pruncul născut în lume, a zis : «*Să se închine Lui toți îngerii Lui*» (Evr. 1, 6). Dar Cel ce este închinat de sfinții îngeri și are slava cuvenită lui Dumnezeu Tatăl ca proprie, cum n-ar fi prin fire ca Tatăl și de aceea Dumnezeu ? Gândește deci la ce rezultat se întoarce cugetarea lor că nu trebuie socotită adevărată nici nașterea în Dumnezeu, dar nici voința de-a nu-i lăsa oarecum firii Lui putința de-a naște, fără a o iscodi prea mult, dar impunându-i dintr-o necesitate de neocolit tăieri și curgere și pătimirile proprii trupurilor[99].

B. Sunt de acord. Dar spune-mi, cum ar naște fără a urma din aceasta numaidecât și o pătimire ?

---

97. Sf. Chiril constată că arienii nu atribuie lui Dumnezeu decât calitatea de Creator al lumii. În aceasta stă și calitatea Lui de Tată. Prin aceasta cugetă la fel cu iudeii.

98. Dacă Hristos nu e Dumnezeu adevărat, creștinii se închină unei creaturi ca lui Dumnezeu, după părerea arienilor. Dar tot aceștia adăugau că Dumnezeu nu dezaprobă aceasta, căci Hristos fiind prima creatură, sau Primul Născut din creație, Însuși El cere să fie adorat ca Fiu în sensul acesta. Se afirmă iarăși un fel de confuzie între lumea creată și emanată în mod panteist din Dumnezeu.

99. Este clară concepția panteistă a arienilor, formulată mai pe larg de Eunomie : nu recunoșteau o naștere adevărată în Dumnezeu, dar vedeau producerea Fiului ca un fel de creatură necesară a lui Dumnezeu, deci impusă naturii Lui care prin aceasta suferă având loc în esența divină o anumită împărțire și o pătimire a împuținării ei, așa cum se produce prin emanație. Avem aici o concepție a unui «dumnezeu», esență impersonală, supusă legilor emanației, inexplicabile în originea lor.

A. Pentru că, precum am spus mai înainte, este o cugetare evlavioasă a nu supune necorporalul legilor trupului. Nici pentru că trupul naște prin patimă și împărțire, ar naște în mod exact și netrupescul astfel. Ci precum este după rațiunea existenței altfel decât corpul, va avea și modul nașterii potrivit Lui și propriu Lui. Și deoarece trupul naște în timp, netrupescul nu va naște numaidecât la fel. Socotesc că nici una din existențe nu e supusă numaidecât legilor alteia, ci unor legi proprii. Existența e comună celor ce sunt, dar firea distribuie fiecăreia o alteritate, lucrând prin hotărâri speciale ca să nu fie fiecare cu totul la fel cu alta[100]. Corpurile sunt supuse deci unor obișnuințe și legi ale corpurilor și nasc în modul lor și suferă împărțiri. Iar netrupescul să fie lăsat în legile Lui și să nască în felul Lui, având firea liberă de pătimire și împărțire. Și dacă mintea ajunge să poată discerne în ce mod naște trupul și nu înțelege încă nașterea firii netrupești, de ce nu-și atribuie sieși nepriceperea? Ceea ce e mai mare și mai înalt este un corp, sau este, mai bine zis, neasemănător mai presus de el, coboară la o treaptă mai rea și nu se rușinează să-i alipească pătimirile ce nu i se cuvin. Și ceea ce nu este ușor să înțelegem și ne este cu neputință să cunoaștem, trebuie să desființăm numaidecât? Astfel, deoarece nu pricepe ceea ce este Tatăl după fire, căci socotesc că e mai presus de această pricepere orice minte, hulind fără rușine, ei spun că nici nu există. Sau nici una din cele ce există prin creație nu e nepătimitoare, susțin că e supus și El în firea Lui unei pătimiri și suportă legile celor făcute, El însuși fiind nefăcut[101]. Dar socotesc că nici o rațiune n-ar coborî până la aceasta pe Dumnezeu. El rămâne numaidecât în cele ce este crezut că există.

Cauza nu este anterioară efectului?

B. Da, rămâne. Deoarece firea dumnezeiască este cu totul neclătinată. Dar dacă Dumnezeu a născut, zic ei, va fi cugetat numaidecât anterior Fiului și va subzista înainte de Cel născut din El.

A. Deci voi spune iarăși că dacă nu urmează rânduielilor trupurilor, și netrupescul nu cade sub ele, va naște în felul Lui, și nu după firea trupului. Corpurile se cuvine să fie cugetate anterioare și să preexiste celor ce le nasc. Un raționament cu totul de neocolit și necesar va

100. Această varietate de legi pentru diferitele existențe dovedește și o gândire voluntară variată care le-a impus, nu o esență monoformă; o gândire care a urmărit prin ele o armonie între nenumărate forme ale existenței.

101. Între a nu crede într-un Dumnezeu și a crede că este supus acelorași legi de naștere (de emanare) din El a diferitelor existențe, cum sunt supuse cele din lume, nu e o deosebire esențială. Este același panteism care vede lumea provenind dintr-o esență, supusă și ea legilor ei. Dar de unde sunt toate aceste legi?

arăta că ele au privilegiul unei existențe mai vechi, dacă unul este din altul și al doilea provine din primul în timp, nerăsărind fără început din cele ce obișnuiesc să le nască, deoarece însăși rădăcina nașterii lor nu e fără de început. Dar Cel ce există fără de început și nu cunoaște nici sfârșit, adică Dumnezeu, spunem despre El, nu cum ar putea să Se opună legilor firii Sale, primind un început în timp, și în vremuri, pentru Fiul propriu și după fire [102], căci Cel ce e născut ieșind din ființa Lui, ar fi în acest caz de altă ființă [103] și prin aceasta ar declara mincinoasă firea Celui ce L-a născut. Socotesc că această faptă n-ar fi departe de monstruozitate. Căci a gândi să se taie Cel născut de Cel ce-L naște spre o alteritate de fire, n-ar fi ceva străin de ceea ce are un caracter monstruos [104]. Deci va naște după firea proprie Cel netrupesc, neavând Cel născut nașterea în timp. Dimpotrivă, născutul va fi împreună cugetat și împreună subzistent cu Cel ce-L naște. El se va afla după aceea, dacă a ieșit dintr-un principiu fără de început, mai presus și deasupra veacurilor înseși.

B. Drept ai grăit. Dar dacă ai face clar acest cuvânt și s-ar coborî într-un fel oarecare până la firea celor făcute, ar lămuri foarte bine problema cercetată. Și chestiunile care depășesc mult mintea ascultătorilor le-ar afla într-o lămurire mai clară, dacă s-ar da și unele pilde.

A. E adevărat cuvântul, bunule, dacă s-ar cerceta firea existențelor, ai putea spune precis cu cine dintre toți trebuie comparat mai ales Dumnezeu, ca să poată avea o asemănare fără nici a deosebire?

B. Cu nimeni, deoarece Dumnezeu nu este după fire nimic dintre cele făcute.

A. Va trebui admirat foarte mult Sfântul Pavel, când spune: «*Căci acum vedem prin oglindă și în ghicitură*» și: «*acum cunosc în parte*» (I Cor. 13, 12). N-ar fi nici evlavios, nici înțelept să trecem peste acestea fără să ne minunăm.

---

102. În Cel ce n-are un început în ființa Sa, cum ar putea apărea un început în ea? Aceasta ar însemna o schimbare esențială în ea. Și cine ar produce această schimbare? Cum ar apărea timpul în Cel netemporal? Dumnezeu poate crea lucruri din nimic, care nu aduc o schimbare în ființa Lui, ci sunt exterioare Lui, dar nu poate trăi ca un moment nou, temporal în ființa Sa nașterea unui Fiu deoființă cu El. Fiul acesta este născut din veșnicie, de când există Dumnezeu prin ființa Lui. Dumnezeu fiind din veșnicie Tată și Fiu.

103. E o contradicție a se naște cineva din ființa cuiva și a nu fi deoființă cu el. Or, aceasta ar schimba și ființa celui ce-l naște. Iar a ieși ceva în timp din Cel netemporal, înseamnă a fi de altă ființă decât Cel din care iese și L-ar face și pe Acela temporal. Căci temporalitatea introdusă într-o existență netemporală înseamnă o prefacere a ființei netemporale. A face netemporalul ceva în timp, înseamnă a ieși din netemporalitatea care ține de ființa netemporalului. A deveni temporal înseamnă a depinde de timp, a nu mai fi independent de nici o lege, cu care e legat timpul.

104. De fapt numai în basmele cu monștri se nălucesc deosebiri de esență între cele ce nasc și cele născute.

B. Desigur, așa este.

A. Să recurgem cât mai repede la Sfânta Scriptură. Privind-o ca pe o livadă frumoasă și înflorită, împodobită cu odrasle variate, potrivite timpului, să gustăm din ea ca niște albine și, întemeindu-ne pe pildele cele mai potrivite, să ne închipuim modul nașterii negrăite și mai presus de minte. Și ca cei ce-și îndreaptă ochiul trupului spre cele mai fine din cele scrise, să ne rezemăm și noi mintea pe ele și să pătrundem măcar în parte și în ghicitură firea dumnezeiască, spre a afla cum este. Deci Tatăl compară pe Fiul cu un cuvânt : «*Cuvânt bun, zice, a răsărit din inima Mea*» (Ps. 44, 1). Răspunde-mi deci, prietene, mie, care te întreb cu stăruință : Ce mod sau loc descoperi aici pentru tăiere și curgere ? Mintea omenească scoate și pronunță cuvântul ieșit din ea și, punând în mișcare o naștere subțire, face să răsară din ea ceea ce-i place. Și parcurgând un drum din adâncime până sus și până afară cuvântul se arată ca o naștere ființială. Și deși cuvântul apare ca altul decât cel ce-l pronunță, el totuși nu se taie de acela nicidecum. Și nici mintea cuvântului care urcă în sus nu poate fi considerată ca mai veche decât el. Căci cuvântul este totdeauna din minte și în minte, dar și mintea în cuvânt. Sau dacă se va spune că nu este întocmai așa, mintea va fi fără cuvânt și cuvântul fără minte și ceea ce permite să fie cugetate împreună va dispărea și va trece în nimic. Fiindcă mintea este rădăcina și izvorul cuvântului, iar cuvântul, rodul zămislit al minții. Căci mintea nu este nicidecum fără cuvânt și dacă naște un cuvânt, iar acesta descoperă calitatea celei ce îl naște și firea aceleia ca firea proprie, el iese fără să o vatăme întru nimic. Iar îndrăzneala de-a spune în acestea că cel ce naște este mai vechi ca cel născut socotesc că e cu totul o nebunie. Căci cuvântul iese din minte. Iar deoarece mintea există ca atare, fiindcă are cuvânt, iar cuvântul iarăși fiindcă e plin de minte (de înțelegere), cum s-ar înțelege mintea cândva fără cuvânt, iar cuvântul lipsit de minte ? [105] Cei ce au în ei unele ca posesiune pretind să aibă în ei mai veche sesizarea existenței acelora și în simple înțelesuri închipuite se socotesc mai bătrâni și socotesc mai mici cele pe care le socotesc ca fii, ei fiind bătrâni. Dar cele ce există în mod necesar, se cuvine să și fie cugetate împreună în mod necesar. Existența și coexistența se comunică între ele, încât cel ce cugetă pe cel mai

105. S-ar putea spune că o persoană omenească rostește cuvântul către altă persoană. Dar și-l spune și sieși. El se dedublează vorbindu-și. În cuvântul însuși se vede pe sine dublat. Faptul acesta este cu atât mai accentuat în Dumnezeu. Dumnezeu Își spune din veșnicie Cuvântul, prin care Se descoperă Sieși, dar în care Se vede pe Sine totodată dedublat. Cuvântul, la rândul Său, spune Tatălui tot ce este. Are loc o convorbire între Tatăl și Cuvântul, ca, cu Fiul Său. Nici o persoană având minte, sau înțelegere de sine, nu e singură.

tânăr, cugetă și pe cel mai vechi și nu afirmă că ei vor pieri împreună, dacă unul pare anterior celuilalt.

B. Mintea mea e grea în urmărirea acestora. De aceea nu înțeleg ușor ceea ce spui. Deci explică-mi-le și nu mă acuza de lenevie și nu mă pedepsi cu tăcerea.

A. Sunt gata să-ți explic. Căci nu se cuvine a șovăi în cuvânt în lucruri atât de subțiri, cu atât mai puțin, cu cât cuvîntul curge ca dintr-un izvor, căci a străbate în sus și în jos și în cerc problemele greu de înțeles nu e spre nici o pagubă, iar nouă ne aduce nu puțin folos. Deci vei înțelege bine și clar ceea ce am spus, dacă vei gândi la firea culorilor. Spune-mi, albul și negrul încă neinstalate în cele ce obișnuiesc să le aibă, socotești că pot exista prin ele însele ?

B. Nicidecum. Ele se adaugă mai degrabă ca accidente la altele și abia atunci apar ca ceea ce sunt.

A. Drept ai spus. Deci există unele ființe mai-înainte cugetate și afirmate de rațiune, care primesc albul și negrul. Iar acestea fac parte din lucrurile posedate. Dar dacă ar voi cineva să pună aparte în acestea pe cel ce e posesor și ceea ce e posedat, și ar spune că cel ce posedă e mai vechi decât cel posedat, iar ceea ce e posedat s-ar socoti că vine după aceea, în ce categorie a ființei va fi plasat ceea ce e rânduit să fie alb, dar încă nu e alb ? Sau cum albul ar fi ceea ce este și se zice, dacă fără alipirea lui ca accident la cele ce se știu și pot să fie așa, n-ar permite să fie cunoscut ca alb ? Dacă nu se întâlnesc în același timp cele făcute să compună o unitate oarecare fără să poată fi altfel, vor putea fi cugetate teoretic, dar nu vor avea încă existența concretă, corespunzând înțelesului ce li se cuvine.

B. Așa este, și tu ai spus adevărul. Așa gândesc eu și socotesc că și alții nu mai puțin ca mine. Dar cum s-ar potrivi Tatălui și Fiului înțelesul acestor două pilde ?

A. Faptul ieșirii Cuvântului din minte spre cele din afară nu înlătură nepătimirea nașterii și Cel născut nu se va despărți, ci va rămâne mai degrabă El Însuși în mintea Celui ce-L naște și-L va avea în Sine numaidecât mintea care-L naște, arătând foarte îndestulător și foarte clar că sunt nemijlocit într-o comuniune de fire în gândire, și nu o existență concretă împreună subzistentă. Iar a spune că culoarea este inerentă prin fire unor existențe în care nici una nu e mai veche ca cealaltă în starea lor separată, pentru că existența le este cu totul necesară — căci ele se întâlnesc împreună într-un întreg în același timp — nu

cred că poate să ne lămurească modul nașterii dumnezeiești [106]. Ci ne lămurește mai degrabă contrariul : că Dumnezeu Tatăl nu a devenit ceea ce este, în timp. El este pururea la fel, identic cu El Însuși, mai presus de orice schimbare cugetată cu privire la Unul sau la altul. Căci este desăvârșit, neavând nevoie de nici o împlinire în nici un bine, și nici suferind vreo alunecare spre ceea ce L-ar putea supăra. Cu El se unește arătarea și existența concretă a Celui născut, care nu e mai tîrziu în timp și nici nu e mai prejos în slavă decît Cel ce L-a născut, având în vedere că trebuie ca în Dumnezeu să fie împreună cugetați și împreună existenți Tatăl cu Fiul și iarăși Fiul cu Tatăl. Și Cel din urmă, deși este născut, prezintă prin Sine Însuși mărturia unei vechimi fără de început, pentru că este din Tatăl prin fire [107]. Dumnezeiescul Pavel numind pe Fiul *«strălucire a slavei lui Dumnezeu Tatăl și chip al ființei Lui»* (Evr. 1, 3), pecetluiește, precum socotesc, cuvântul spus adineauri de noi, făcându-l cu totul fără pată și îl întipărește cu spuse foarte drepte și adevărate.

B. Cum așa ?

A. Gândește că aici îți repet un lucru, după ce l-am cercetat serios. Strălucirea răspândită de o existență este, socotesc, o lumină care aduce celor din afară cunoștința ființei care o răspândește, fie că ea se proiectează pururea simțului vederii, fie că intră în oarecare alt mod în atingere cu trupurile. Ea permite să se înțeleagă ce este după fire rădăcina din care strălucește. Să se reazeme cuvântul nostru luând ca exemplu firea soarelui și lumina ce se răspândește din el. Ce este acela după fire arată lumina ce provine din el. Firea soarelui nu se cunoaște să suporte peste tot vreo împărțire, sau vreo tăiere și curgere și pătimire, deși ea proiectează în mod îmbelșugat și ființial lumina din ea, ci este în întregime în ea. Chiar dacă o răspândește din el, soarele are lumina proprie în sine, nemicșorându-se în el pentru că se revarsă și pare să înainteze repede spre o alteritate proprie. Rațiunea punând de o parte

106. *Sf. Chiril arată că Fiul și Tatăl sunt împreună din veșnicie în mod fiin*țial, cum e mintea cu cuvântul, deși ultimul iese din prima. Și totuși unitatea nu le confundă. Nu așa este unitatea între posesor și lucrul posedat. Posesorul poate fi și fără lucrul posedat. Ultimul nu iese din primul și nu i se alipește în mod necesar. El este numai un accident față de primul. La fel este între o culoare și lucrul căreia i se aplică. Chiar dacă albul nu devine alb văzut decât când se aplică unui lucru, făcând ca acesta să fie într-o unitate cu albul ce-l îmbracă, albul nu iese din lucrul ce e îmbrăcat în culoarea albului.

107. Dumnezeu este fără de început. Dar totodată este Tată având un Fiu. Ține de firea lui Dumnezeu să fie Tată și Fiu. N-ar fi Dumnezeu dacă n-ar fi Tată și Fiu, *dacă n-ar fi iubire*. Iubirea în Dumnezeu *nu apare ulterior*, printr-o evoluție. Aceasta ar putea și sfârși în acest caz. Realitatea supremă ar fi supusă unei evoluții sau unei legi impersonale a evoluției. Dar aceasta nu dă nici o explicare existenței. Fiul are un Tată, dar n-are un început, pentru că e iubire și n-are un început. Dar unde e iubire, este și libertate. Deci și libertatea e din veci.

soarele în el însuşi, îşi închipuie ceea ce este fiinţa lui, de altă parte lumina lui ce se revarsă din el, proprie lui. Dar ea se înfăptuieşte într-o alteritate nedivizată, pur şi simplu gândită, prin pornirea ei din el spre exterior. Însă ar fi lucru cu totul de râs, a se închipui şi despre soare că este mai vechi ca izvor, lucrarea luminoasă din interiorul lui întârziind cât de puţin de a-şi arăta puterea ei. Socotesc că nimeni cu mintea înţeleaptă şi sănătoasă nu s-ar îndoi de aceasta. Ar echivala cu a zice că soarele nici nu există, dacă n-ar avea coexistând cu el aceea pentru care se cugetă ceea ce este. Deci exemplele sensibile au o valoare de chipuri modelate în mod just. Foloseşte-te de ele ca să te conducă spre o înălţime supremă, ca să nu corupi naşterea dumnezeiască, primind în ea în chip neînţelept vreo tăiere şi curgere şi pătimire. Căci naşterea fiinţei mai presus de toate este nepătimitoare, iar existenţa Celui născut este fiinţială [108] şi liberă de orice tăiere, ţinându-L legat şi unit şi împreună existent în mod integral. Neînceperea în timp I-a mărturisit-o Fiului şi înţeleptul Ioan, spunând : *«Întru început era Cuvântul»* (Ioan 1, 1) şi pe lângă aceasta : *«Cel ce este, Cel ce era şi Cel ce vine»* (Apoc. 1, 8) [109].

Naşterea în Dumnezeu are ea un caracter voluntar ?

B. Convorbirea noastră despre aceasta ne-a adus, prietene, la cel mai bun sfârşit. Socoteşti, precum se cuvine, că ai terminat tema şi nu mai e nevoie de nimic pentru dovedirea faptului că Tatăl nu apare să fi preexistat nicidecum Fiului, ci trebuie cugetaţi de o fire şi coexistenţi. Dar acestea nu mulţumesc încă mintea, căci îi e greu de-a se apropia de ele şi conţinutul lor este foarte înalt.

A. Ce voieşti să spui ?

B. Ştii că vor întreba — căci sunt totdeauna nepotoliţi în întrebări — : Oare a născut Tatăl pe Fiul în chip voit sau fără voie ?

A. Aş avea mare plăcere să ştiu unde voiesc ei să ajungă cu viclenia acestor urâte născociri.

B. Socotesc că ei vor adăuga să spună şi aceasta : Dacă Fiul nu e voit de Tatăl, Acesta L-a născut fără voie, adică a fost împins la aceasta de cineva, sau, să spunem, de o necesitate, sau va fi aflat pătimind

108. Sf. Chiril foloseşte pentru naşterea Fiului expresia «naştere fiinţială», pentru a evita înţelegerea Fiului ca produs din ceva exterior fiinţei lui Dumnezeu, eventual ca creatură din nimic. El primeşte prin naştere fiinţa Tatălui, sau o are comună cu El.

109. Fiul şi Cuvântul lui Dumnezeu era când s-a produs orice început, deci din veşnicie. Şi de aceea nu evoluează, sau nu creşte şi nu scade, ci rămâne în plenitudinea existenţei în veşnicie.

ceva fără voie. Ducând raționamentul lor la absurd, vă vor sili să mărturisiți că trebuie să spuneți că Fiul nu S-a născut fără voie de Tatăl. Din aceasta ei vor conchide, adăugând : Dacă Tatăl nu L-a născut fără voie pe Fiul, ci în mod deliberat, fără îndoială voința Tatălui a precedat și a apărut înainte de nașterea Fiului. Și I-a preexistat Lui, gândindu-L că are și o voință mai veche decât nașterea.

A. Cât de neevlavioase sunt mașinațiile acestea, născocite împotriva noastră de cei cu mintea stricată ! Se jignește astfel învățătura dogmelor adevărului în așa fel, că, dacă ar voi cineva să treacă dincolo de cele mai extravagante teorii, nu cred că i-ar întrece pe aceștia. Au dobândit astfel o victorie lipsită de slavă, prin exagerările în lipsa de evlavie, întrecând neînvățătura altora. Nu le mai rămâne decât să audă : *«Sodoma a fost mai îndreptată din pricina ta»* (Iez. 16, 52). Prea multă amărăciune din partea voastră și a ideilor voastre dezordonate. Să mergem direct și să spunem că nu se va înțelege Tatăl Cel fără început și veșnic fără Cel născut din El pururea împreună existent și împreună subzistent cu El [110]. Dar deși nu este Tată al Fiului fără voie, nu apare și nu se afirmă voința înainte de Cel născut. Căci voirea Tatălui era scăldată în înțelepciune și rațiune. Fiindcă nu vor spune că voința dumnezeiască era neînțeleaptă și nerațională. Iar Înțelepciunea și Rațiunea lui Dumnezeu Tatăl este Fiul ; deci El este Cel în care se scaldă toată voința Tatălui [111]. Astfel celor ce flecăresc acelea, li se întoarce gândirea și cumplita invenție împotriva lor. Deci nimic nu ni se pare că nu ne împiedică să părăsim raționamentele absurde, și să ne întrebăm și noi dacă Tatăl este ceea ce este cu sau fără voie. Dacă este fără voie, a fost silit de o necesitate ca să vină la existență ca atare [112]. Iar dacă nu este așa, ci este în mod voit, va premerge existenței Lui (ca Tată)

---

110. Nu se poate înțelege Adevărul, sau Dumnezeu, dacă nu cugetăm împreună existent cu El din veșnicie pe Fiul cel născut din El. Acela ar fi un «Dumnezeu» fără iubire, adică imposibil. Ar fi un «Dumnezeu» impersonal, sau o esență supusă unor legi, în baza cărora emană din el o lume fără nici un sens. Într-o astfel de esență și într-o astfel de lume lipsită de sens nu se observă trebuința de adevăr. Fiul este lumina lumii, pentru că ne arată adevărul existenței supreme, arătând iubirea existentă fără început, care ni se dăruiește și nouă, creaturilor conștiente.

111. Tot ce gândește cu înțelepciune Dumnezeu, are implicat în El gândul înțelept la Fiul. Așa se întâmplă și cu omul. Nu gândește nimic decât având în gândire implicat ceva sau mai ales pe cineva. Persoana nu gândește fără a trăi relația cu sine ca și cu altul. Dar omul nu are prin aceasta acea altă persoană sau nu vede apărând în sine de fapt altă persoană, ci are altă persoană existând de la alta, sau de la sine altădată. Tatăl însă, gândind. realizează în Sine, ca chip al Său altă persoană. Și gândirea Sa cuprinzând în ea neîncetat conținutul Său infinit întreg, acesta echivalează cu Fiul Său care e, ca și Sine, Dumnezeu întreg.

112. Dacă Tatăl ar fi Tată fără voie, ci silit de o lege, cine I-ar fi impus această lege ? Se cade iarăși într-un panteism care nu dă nici o explicație a existenței. Se afirmă iarăși că a fost întâi o esență, care printr-o lege inexplicabilă devine Persoană născătoare.

voința Lui. Și deoarece voirea se practică cu înțelepciune și nu fără rațiune, iar Înțelepciunea și Rațiunea este Fiul, Acesta ar fi existat înainte de Tatăl [113]. Dar cuvântul dumnezeiesc numește pe Fiul Sfat și Voință a lui Dumnezeu Tatăl. Căci psalmodiază și zice în Duh dumnezeiescul David, în numele celor ce cred : *«Apucatu-m-ai de mâna mea dreaptă, cu sfatul Tău m-ai povățuit»* (Ps. 72, 23). Iar în alt loc : *«Doamne, întru voia Ta, dat-ai frumuseții mele putere»* (Ps. 29, 7). Căci am fost povățuiți în Hristos spre voia Tatălui și în El suntem modelați spre frumusețea mai presus de lume, fiind întăriți spre tot felul de bunătăți [113b]. Deci pentru repeziciunea ideilor și aiureala raționamentelor lor, Fiul a preexistat Tatălui, fiind voința Lui. Dar cum apare Cel născut înaintea Celui ce L-a născut ? Observă deci la ce rău au ajuns, îndepărtându-se de sfatul : *«Cercetați-vă pe voi, dacă sunteți în credință»* (II Cor. 13, 5).

B. Așa par.

A. Dar ar putea preface cineva fără mare oboseală și spre altă absurditate această idee îngrozitoare, cerându-le un răspuns la această întrebare.

B. Care ?

A. Trebuie înțeles și afirmat Dumnezeu Tatăl de către noi și de către sfinții îngeri, ca Creator și Împărat milostiv, sau nu ?

B. Că este acestea, socotesc că ei ar spune-o fără șovăială. Căci cum n-ar fi ?

A. Să mai răspundă deci la întrebarea ce le-o voi pune : este El acestea fără voie, sau cu voie ? De vor răspunde că fără voie, îi vor admite lipsa de voință, sau o pătimire din necesitate. Iar dacă vor socoti că, cu voie, ei ajung să spună că a preexistat voința la a fi cele ce este, și atunci n-a fost pururea Creator în putere, nici Împărat fără început, sau milostiv, sau bun. S-ar introduce un timp anterior în care nefiind încă acestea, s-a gândit dacă ar trebui să fie [114]. Dar cine ar

113. Dacă Tatăl este Tată prin voință, iarăși premerge acestei calități a Lui voința. Dar și aceasta înseamnă o evoluție în El, care numai în aparență pare voință.

113 b. Dar Fiul nu poate exista fără să fie totodată și Tatăl. Aceasta se spune în rândurile următoare. În orice caz, este și conștiință și gândire. În Dumnezeu existând din veșnicie conștiința de Sine, există din veșnicie și chipul voit al Său, sau Fiul, și deci și Tatăl.

114. În cazul că socotesc pe Dumnezeu Creator și Împărat fără voie, vor admite un panteism potrivit căruia o esență a fost dusă prin necesitatea unor legi interne la calitățile amintite. Un Creator fără voie, mai este El Creator atotputernic ? Nu e supus unei necesități de-a crea ? Sau nu i se impune de creatura însăși ca să fie ? Dar atunci mai este ea creatură ? Și un Împărat fără voie al ei, mai este el împărat cu adevărat ? Nu e silit de creatură să fie împărat ? Iar dacă s-ar admite că a fost Creator cu voie, însă a preexistat voința actului creator, și bună-

putea auzi asemenea păreri, apoi nu s-ar plânge mult de aceste aiureli și nu le-ar respinge, cugetând ceva mai înalt decât aceia și n-ar privi mai profund firea lucrurilor și nu va socoti că în domeniul lucrurilor de înfăptuit stăpânește voința sau non-voința, dar în domeniul nașterii nu ? Dacă se întreabă pentru ce, înțelepciunea ar răspunde printr-o sentință lăudată adeseori : «O voia natura (firea), care n-avea grijă de legi». Eu aș adăuga că eu nu fac nici un caz de voință sau de lipsă de voință. Sau nu ți-ar părea că cuget drept, dacă aș afirma că toate câte este ființial Dumnezeu Tatăl, nu le are dintr-un progres în voință, care L-ar duce spre ceea ce e mai bine, nici nu a dobândit calitatea de-a fi Tată în mod voit [115].

B. Ce voiești să spui ?

A. Oare spui tu că Dumnezeu este sfânt și deci și bun ?

B. Desigur.

A. Aceste două virtuți sunt în El în mod ființial, sau introduse din afară prin voință, încât ar putea pătimi și pierderea lor, dacă nu le-ar voi ? Este în acestea o mișcare a voinței ?

B. Sunt ființiale. Socotesc că cuvântul credinței drepte ar râde de cei ce îndrăznesc să spună că nu este așa.

A. Foarte bine ai spus, prietene, și admir iubirea ta de învățătură. Dar atunci cum Dumnezeu Tatăl ar putea fi Tată cu voie sau fără voie și nu mai degrabă în mod ființial, dacă este astfel sfânt și bun și nu are prin simple voiri să fie ceea ce este ? Cum nu vezi aceasta tu, care te-ai înfuriat cumplit și ai răcnit împotriva celor ce susțin contrariul ? [116]

B. Încă nu înțeleg aceasta.

A. Dar o vei înțelege. Voi avea mare plăcere să ți-o explic, fiindcă dorești să o înveți. Înțelege ceea ce-ți spun. Vor socoti ei că trebuie să admită că Tatăl este Născător prin fire și vor recunoaște că aceasta este un fapt ființial al Lui, sau vor nega aceasta printr-o cugetare foar-

---

tății manifestate prin el, s-ar introduce un timp anterior în care se gândea dacă ar trebui să fie acestea. De fapt, ultima e soluția creștină, dar fără să presupună că n-a fost înainte de actul creator puterea de a-l săvârși.

115. Nașterea Fiului de către Tatăl e mai presus de ceea ce socotim noi voit sau non-voit. Dar chiar calitatea de Creator a lui Dumnezeu nu o putem supune înțelegerii noastre, declarând-o voită sau non-voită în sensul în care socotim așa cele ce se întâmplă cu omul. Ele arată un bine, care este ființial în Dumnezeu. Dar e un bine de temelie în Dumnezeu, care e nașterea, și e un bine care nu este de temelie în El, care e creația. El poate trăi binele în Sine și fără creație. Binele realizat prin creație e voit prin libertatea Lui, deci poate fi în El și fără a-l realiza. Dar identitatea Lui cu binele în sens fundamental se arată în faptul că Dumnezeu este un Tată și un Fiu prin ființă.

116. Cei ce nu văd pe Fiul ca născut din ființa Tatălui pot vedea relația lui Dumnezeu cu El voită sau non-voită. Dar cei care Îl văd ca provenit din ființa Tatălui, nu mai pot vorbi de voință sau de non-voință în această relație.

te necredincioasă? De spun că nu este Născător în mod fiinţial, vor desfiinţa prin aceasta existenţa Fiului, ca Unul ce n-a primit existenţa în mod nenăscut, dar care este şi subzistă din Tatăl după credinţa Sfintelor Scripturi. Iar dacă Dumnezeu Tatăl nu are o fire cu adevărat născătoare, ci a fost mişcat prin voinţă spre puterea de a naşte, îi auzi spunând că El şi-a prelucrat propria fire, făcând-o născătoare; şi aducând-o la ceea ce nu era, se cuvine să fie cugetat ca mai vechi decât Sine, dacă fiind şi subzistând, a voit să fie ceea ce voieşte, adică Tată [117]. Dar aceste idei trebuie aruncate peste bord ca bolnave de o absurditate de nesuportat. Iar noi, urmând raţionamentelor dreptei credinţe, spunem că a socoti pe Tatăl Născător fără voie sau cu voie, este un lucru deşert şi prostesc. El este aceasta prin fire şi fiinţial. Căci nu este fără de voie ceea ce este prin fire, având în vedere că firea Sa e îmbinată cu voinţa Sa de a fi ceea ce este [118].

B. Şi mie mi se pare că aşa stau lucrurile.

A. Şi pe lângă acestea, s-ar primejdui şi de o altă absurditate dacă ar socoti că trebuie să spună că în Dumnezeu Tatăl voinţa e mai veche ca naşterea. Să cercetăm aceasta, dacă îţi place: Oare este acum în urma unei mari osteneli Dumnezeu Tatăl în cele ce I se cuvin, fiindcă a născut, deci ar fi putut găsi că ar fi fost potrivită şi bună pentru El nenaşterea? Dacă născând n-a ieşit din ceea ce e potrivit propriei firi, pentru ce nu se ruşinează, nenorociţii, să-I vadă o stare inferioară a Lui în faptul de-a nu fi născut? Iar dacă n-ar fi născut, ar fi mai bine şi mai potrivit să ne întrebăm ce L-a împins spre a naşte, punându-Se într-o situaţie mai rea, lăsându-Se convins să nască? Deci a greşit şi în cugetarea cuvenită, primind cu voia ceea ce era propriu să-L păgubească în slava şi firea Lui. Şi iată cum apare, se pare, o acuzaţie nouă împotriva voinţei şi sfatului negrăit al Tatălui. Nu sunt deci aces-

117. După ce s-a arătat că e absurd a socoti pe Dumnezeu Tată fără voie, se respinge ideea că a devenit Tată prin voinţă. Fiul este din fiinţa Tatălui; atunci este şi El Dumnezeu, din veşnicie şi admitem că şi Tatăl este Dumnezeu, sau are fire dumnezeiască. Dar dacă aceia admit că Fiul este Dumnezeu, dar Tatăl din care este născut nu e Dumnezeu prin fire, ci prin voinţă, atunci El trebuie să-şi fi prefăcut şi firea în dumnezeiască prin voinţă. Şi atunci calitatea nedumnezeiască a Tatălui este mai veche decât calitatea ei dumnezeiască. Admit deci o evoluţie în Cel ce devine Tatăl Fiului Său: o evoluţie în baza unor legi mai puternice. Dar cine a impus aceste legi Celui ce devine Dumnezeu? Iată cum neadmiţându-se un Dumnezeu ca existenţă supremă veşnică, totul rămâne inexplicabil. Dacă nu se admite un Dumnezeu veşnic ca Tată, nu se poate explica nici Fiul ca Dumnezeu. Şi cum s-ar mai explica o înălţare a noastră spre îndumnezeire?

118. Dumnezeu are firea Sa îmbinată cu voinţa Sa. El nu este ceea ce este contrar voinţei Sale. Firea Sa nu e produsul voinţei, nici contrară voinţei. Nu e nici o despărţire între ele.

tea de respins din capul locului, atingând limita răutății și depășind orice necredință ?

B. Da, așa este.

A. Dar să ne depărtăm cât mai mult de la acestea și să ne întoarcem spre latura aceea.

B. Spre care zici ?

A. Spre datoria de-a primi în sufletele noastre cea mai bună idee despre Dumnezeu, cugetând că nașterii Fiului nu i-a precedat nimic, că voința Celui ce L-a născut nu s-a ivit înainte de existența Celui născut, ci Dumnezeu a fost deodată Tată și voitor să fie Tată [119]. Căci dacă Dumnezeu nu este fără voie Cel ce este sau Tatăl, sau suferă această voință ca o necesitate, cum trebuie cugetat și ca sfânt și ca bun ? [120] Este deodată prin ființă sfânt și bun și voitor de-a fi cele ce este și nu se poate cugeta altfel despre Dumnezeu. El este deodată Dumnezeu și Tată, faptul de-a naște neavându-l mai târziu ca existența, ci subzistă și e înțeles ca Tată odată cu existența. Cel ce are o astfel de fire, trebuie să se vadă ca având împreună subzistent cu El fără de început pe Cel născut, adică pe Fiul [121].

Nașterea nu trece de la potență la act ?

B. Dacă voiești, zic ei, să fie așa, să admitem această coexistență. Dumnezeu a fost pururea Tată în potență, deci Fiul putea fi cugetat prin simpla gândire, având numai aparența de-a fi înainte de naștere. Dar S-a născut după aceea.

A. Că nașterea este adevărată și provine cu adevărat din Tatăl e un fapt mărturisit. Cel ce este prin fire în potență și în act Tată, nu are o voință care decide în privința celor două, ci urmează mai degrabă

119. Voința Tatălui de-a fi Tată al Fiului nu e anterioară nașterii Fiului. Aceasta ar însemna să se introducă timpul în viața Treimii. Și ar mai însemna că Tatăl S-a desăvârșit, sau S-a degradat devenind Tată. Căci s-ar fi produs o schimbare în El. Pe cât de fără de început este Dumnezeu, pe atât de fără de început este El ca Tată al Fiului, deși Fiul e născut, iar Tatăl e născător, iar Fiul născut. Din veșnicie Dumnezeu e Tată și Fiu, sau din veșnicie există în Dumnezeu comuniunea interpersonală a iubirii, dar cu două nuanțe atotcurate : iubire de Tată și iubire de Fiu.

120. Nu poate să nu fie Dumnezeu Tată, căci nu poate să nu fie bun din veșnicie. Căci a fi Tată, înseamnă a fi iubitor sau bun în gradul suprem. Iar dacă n-ar fi așa, din veșnicie, n-ar fi Dumnezeu. A fi Dumnezeu, înseamnă deci a fi și Tată și Fiu. Iar bunătatea nu poate fi lipsită de voință. Dumnezeu este din veșnicie bun, deci liber și Tată, având un Fiu. Treimea este existența supremei bunătăți sau iubiri din veșnicie.

121. Ține de firea lui Dumnezeu cea bună să fie Tată care are un Fiu. Aceasta nu înseamnă că firea dumnezeiască este mai înainte de-a fi Tată și Fiu, sau Tată care naște un Fiu, pentru că ține de ea bunătatea. Iar bunătatea nu poate fi decât între Persoane.

legilor firii, între care este și cea a nașterii. El nu devine Tată al cuiva străin, când Născutul trebuie să fie o fire cu Născătorul. Pe de o parte văzând în Tatăl o schimbare, ei coboară cinstirea Tatălui, deși dumnezeiasca Scriptură zice : *«La Care nu este schimbare, nici umbră de mutare»* (Iacov 1, 17). De aici se poate învăța : căci ce este aceasta, prietene, dacă nu o schimbare și o prefacere adâncă, trecerea de la potență la act ? Fiindcă ceea ce se cugetă ca având în potență prin fire, dar încă neprimit și prin act, rămâne o vreme în potență, dar încă nu e primită mișcarea actului, rămânând încă în starea de la început și primă. Iar când primește mișcarea ca act, trece, socotesc, după aceasta, cum se poate vedea, la altă stare, din ceea ce era la început. Dar ei înșiși nu văd că aceeași stare de potență a unei existențe este o stare aflată în lucrare.

B. Așa socotesc și eu.

A. Dacă deci ei spun că nu e nici o distincție între ele, ci le văd ca aceeași stare, atunci Dumnezeu a fost Tată în act fără de început. Și nimic nu ne va împiedica pe noi să spunem aceasta, deoarece pentru noi existența în potență și în act coincid [122]. Iar dacă spun că nu este așa, ci este o distanță între ele și o nu mică deosebire, cum nu s-au schimbat cele ale lui Dumnezeu, nemaipăstrându-se în potență, ci pătimind, așa zicând, mișcarea spre act ?

B. Ai spus cele cuvenite. Dar socotesc că în mintea adversarilor a venit și această idee pe care îndrăznesc să o exprime : oare, deoarece Tatăl este pururea și fără început Creator după fire, n-a săvârșit netemporal și lucrarea de aducere la existență a celor făcute ? Deci nu are creația coeternă, ci a adus-o la existență din nimic în timp. Vom admite deci că firea Lui neschimbată s-a mișcat și a pătimit prin aceasta «o umbră de mutare» ? Deci se poate, zic aceștia, ca și în naștere să fie trecerea de la potență la act și aceasta să nu fie o schimbare sau o mutare, ci mai degrabă o capacitate a firii de a fi astfel în privința nașterii [123].

A. Cât de înclinată îți este mintea spre ușurătate, dacă socotești că acei neisprăviți au găsit un temei necesar în teoria lor ! De aceea trebuie cercetat cât mai serios modul mișcării în amândouă acestea,

122. Dacă Dumnezeu ar evolua de la o stare de potență la una de lucrare n-ar mai fi desăvârșit din veșnicie. El ar fi supus unei legi de dezvoltare. Dar cine I-ar fi impus această lege ?

123. Se vede aceeași tendință la arieni să confunde pe Fiul cu creaturile provenind amândouă din Dumnezeu după o gândire și o voire a lor, trecute în acte. Sau aceeași considerare a creației ca singura formă de manifestare a unui *«Dumnezeu» supus unor legi în sens panteist. Învățătura creștină despre Treime* este singura care ne scapă de panteismul lipsit de sens. Altceva este a naște la Dumnezeu și din ființa Sa, și altceva a crea din nimic.

spre a vedea ce le desparte și să aflăm ce diferență apare între ele. Vei cunoaște astfel rațiunea lor îmbătrânită în lipsa de învățătură. Căci a spune de cineva că a născut din sine însuși și că în aceasta a înaintat de la putere la act, înseamnă a (pătimi) clătina ceva în firea proprie. Căci nu pătimește în altele, ci în sine însuși mișcarea lucrării. Dar a trece de la a nu face ceva, la trebuința de a lucra ceva nu în sine, ci în altele, vor afla că înseamnă a face ceva în cele din afară.

B. Explicarea ta îmi e nu mai puțin clară ca cele dinainte.

A. Ei bine, să vorbim despre om. Fiind născător prin fire și fiind aceasta la început în potență, trece cu timpul și la act. Dar el nu are înțelepciunea fără un exercițiu, ci mai degrabă îi este propriu prin fire și ființial să poată face ceva printr-o știință și printr-o artă potrivite omului : el echipează o corabie, modelează după ideile sale sculpturi din bronz sau lucrează altceva asemănător. Deci ți se pare că se mișcă în același fel, spre a fi tată în act, dus spre aceasta prin potență și spre a fi meșter al tuturor celor ce sunt, folosindu-se de artă ?

B. Nu aș gândi aceasta niciodată. Într-un caz nu se mișcă în sine, ci mai degrabă știința care este în sine în cele din afară. În celălalt caz, mișcându-se într-un fel în Sine, produce o mutare și o schimbare oarecare, referitoare la fire sau, altfel spus, privitoare la actul și la puterea firii.

A. Aceasta este și ceea ce am spus adineaori, vrând să arăt deosebirea de mișcare ce trebuie văzută în cele două cazuri. Deci nimic nu ne obligă să spunem că firea lui Dumnezeu a fost mișcată din necesitate și a suferit în mod ființial o înclinare prin faptul că a procedat în anumite timpuri la fapte de creație. Dar ar fi suferit o mișcare ființa Sa, dacă ar fi fost dus, nu știu cum, de la potență la act [124].

B. Așa este.

A. Dar mai este și alt lucru — căci socotesc despre câinii cei mai simțitori, când pornim spre vânarea celor plăcute — că ne ajută să vedem slăbiciunea și nesubțirimea adversarilor. Născutul dumnezeiesc și mai presus de lume nu ne împiedică prin nici o rațiune de a-L cugeta împreună subzistent cu Născătorul, având în vedere că Dumnezeu e pururea și fără început cugetat și existent ca Tată. Iar deoarece creația este o operă a puterii creatoare, cum și de unde ar avea coexis-

124. De fapt Dumnezeu n-a trăit o mișcare de la potență la act, în nașterea Fiului, dar Sf. Chiril vrea să arate prin aceasta o deosebire între actul nașterii provenit din ființă și faptele îndreptate spre lucrurile din afară. Numai dacă ar fi fost dus și Dumnezeu spre naștere ca omul de la potență la act, ca ulterior potenta, ar fi trăit și El o mișcare, dar o mișcare în ființa Sa.

tența cu Dumnezeu și slava de-a fi din veșnicie, odată ce nu e nici fără început în timp și mișcată spre existență din nimic ?[125] Sau ți se pare că nu e necesar să fie cugetată cu totul înainte și existentă înainte firea creatoare față de tot ce e chemat la existență în mod creator ?

B. Da, sunt de acord.

A. Astfel deci, când creația încă nu era adusă la existență, Dumnezeu era Creator și atunci. Și nu pentru că era Creator era și Tată[126], ci pentru că a născut. Iar Fiul era, pentru că S-a născut. Deci din faptul că este un Creator și o creație, nu rezultă în mod necesar coexistența lor, dar o cugetare exactă trebuie să admită numaidecât această coexistență în cazul lui Dumnezeu, când e numit fie Tatăl, fie Fiul. Căci cum ar preexista Unul și ar apărea înaintea Celuilalt, odată ce Fiecare este ceea ce este, înțelegând ca împreună existentă și nu lipsă convergența între Ei ? Tatăl e Tată în raport cu Fiul și invers. Această idee îți pare că se abate în mod necesar spre o eroare ?

B. Câtuși de puțin, nu.

A. Dacă perspectiva de-a naște din Sine și de-a fi văzut ca Tată după fire al Fiului n-a putut apărea lui Dumnezeu Tatăl decât ca o faptă înțeleaptă și prea frumoasă, pentru ce-ar fi pus o întârziere în a-L naște ? Ce L-ar fi împiedicat în mod folositor și constrângător sau ce L-ar fi sfătuit să nu fie Tată mai curând ? Oamenii sunt mereu părinți în potență, dar încă nu și în act. Aceasta e clar pentru oricine. Motivul care îi împiedică e foarte vădit. Corpul neajuns încă la vârsta pubertății, proprietățile firii rămân încă neactivate și în odihnă, așteptând vremea potrivită manifestării care le va face vădite. Dar în Dumnezeu care are pururea și în mod deplin ceea ce este, nu e un progres spre o stare pe care nu o are încă și spre care o dezvoltare în timp e numaidecât necesară. Din ființa Lui însă și strălucește Fiul și are în mod ființial ca chip propriu prin fire pe Cel născut al Său. Cum s-ar mai cugeta atunci că El nu L-a născut prin act din veșnicie de când există, ci că s-a aflat mai degrabă într-o stare de potență și a pătimit mișca-

125. Dacă Dumnezeu e Tată fără început, atunci și Fiul e fără început, dar născut din ființa Lui. E din veci împreună existent cu Tatăl. Aceasta e slava Lui egală cu a Tatălui. Dar creația, având un început și fiind din nimic, nu poate avea slava Fiului, căci nu e din veșnicie și împreună existentă cu El și din ființa Lui.

126. Creația nu e impusă în mod necesar lui Dumnezeu cel în Treime. El este Treime prin ființă, iar lumea este numai prin voință, deși are în Sine și puterea de-a fi Creator. Dacă ar ține (lumea) de ființa lui Dumnezeu, ea ar trebui să existe din veșnicie, ca și Fiul. Numai în faptul că lumea e din nimic, se arată atotputernicia lui Dumnezeu față de ea. Altfel s-ar cădea în panteismul din care apare o lume cu atâtea mărginiri și imperfecțiuni, când nu stă în dependență de puterea Lui.

rea fiinţială, primind o prefacere în ceea ce nu era la început? Am suferi ca o lipsă nu puţină de evlavie faţă de Fiul, dacă nu ne-am împotrivi acestor păreri ale adversarilor. Căci Unul Născut n-ar mai fi Făcătorul veacurilor, dacă timpul s-ar intercala, nu ştiu cum, şi s-ar face mai vechi decât naşterea Lui prin act de către Dumnezeu Tatăl, dacă de la nenaştere, adică de la potenţă, s-ar înainta la naşterea prin act nu în mod netemporal, chiar dacă s-ar cugeta foarte scurt şi redus acest interval. Îţi spun că este un lucru foarte urât şi ruşinos a se socoti soarele şi focul că n-au putut să nu fie niciodată ceea ce sunt, că nu s-au odihnit şi nu s-au oprit niciodată într-o stare pur potenţială, că n-au trecut de la această stare la act printr-un fel de mişcare de natură făcută în timp, deci ca văzând proprietăţile lor manifestându-se împreună cu facerea lui, iar pe Dumnezeu, a-L declara nu mai presus de corpuri şi a nu-L cugeta că poate în privinţa naşterii să se afle în rânduiala Lui, care nu poate conveni decât Lui şi numai Lui.

CUVÂNTUL III

Fiul lui Dumnezeu este Dumnezeu adevărat ca şi Tatăl

Ar putea fi o distincţie între Dumnezeu adevărat şi Dumnezeu pur şi simplu ?

A. Este un lucru foarte bun şi sunt sigur, Ermia, că şi tu spui la fel, de-a străluci prin stăruinţa în virtute şi mai ales de-a ne ocupa cu cuvintele despre evlavie, adică cu cele despre Dumnezeu. De aceea spune în Sfânta Scriptură : *«Şi le vei grăi lor şezând în casă şi umblând pe cale şi când te culci şi când te scoli»* (Deut. 6, 7). De fapt, socotesc că nu e fără folos şi fără câştig a avea noi cuvântul dumnezeiesc pe limbă şi nu sunt alţii cărora să le convină mai mult ca celor stăpîniţi de grija de-a vieţui cu iubire de Dumnezeu.

B. Sunt de aceeaşi părere. Nu e nimic mai bun. Până acum s-a cercetat îndestulător tema dumnezeieştii şi negrăitei naşteri şi cum Fiul n-a ieşit nicidecum din altă parte, ci a strălucit din fiinţa lui Dumnezeu Tatăl. Căci aşa ni s-a arătat. Ce le mai dă adversarilor ideea că există un singur Dumnezeu Tatăl după fire şi adevărat, iar împreună cu El nu mai trebuie numărat nicidecum nici unul, că deci trebuie să alunge, împreună cu alţii, cât mai departe de adevărata dumnezeire firea Fiului unic şi adevărat ?

A. Ce-i îndeamnă la aceasta ? Deoarece tu socoteşti bine să întrebi, eu aş spune despre cei ce gândesc aşa că : *«Via lor este din Sodoma şi viţa lor din Gomora. Strugurele lor e strugure de fiere, vinul lor le este poamă de amărăciune»* (Deut. 32, 32—33). Ca îmbătaţi de vorbării mincinoase, nu ştiu de unde născocite, vomează din comoara rea a inimii lor cele rele. Văzându-şi limba neînfrânată în hulele împotriva Fiului şi bolind de nebunia nerăbdată de Dumnezeu, soră şi vecină a fariseilor, să audă spunându-li-se ca acelora : *«Pui de vipere, cum puteţi vorbi cele bune, fiind răi ?»* (Matei 12, 34). Cei ce-şi ocupă mintea cu atât de venerate şi negrăite cercetări, să nu creadă că e bine şi neosândit să-şi afirme ceea ce le place lor, ci întorcându-şi ochiul lăuntric şi ascuns ca într-un cerc, şi străbătând lărgimea a zeci de mii de înţelesuri şi probând cu exactitate ceea ce este spre folos şi ajută la dreapta cunoaştere şi lăsându-se conduşi spre înţelegerea negrăită, nu

se lasă convinşi decât de dogmele adevărului. Căci socotesc că numai o minte nebună şi aiurită poate spune că nu e Dumnezeu după fire și adevărat Fiul ieșit din Dumnezeu, ca cuvântul din minte, sau ca strălucirea luminii. Aceasta înseamnă a pluti printre raţionamente deşarte şi a se lăuda cu născociri de noţiuni întinate. Căci oare nu e mai bine să se vadă printr-o înţelegere pricepută că acolo unde a avut loc o naștere nemincinoasă după fire, legătura Celui Născut cu Născătorul nu e relativă și mincinoasă, ci prin fire? Căci Cel Născut cu adevărat este din fiinţa Născătorului. Cum deci n-ar fi, cum zic ei, cu adevărat Dumnezeu, Cel născut din Dumnezeu?

B. Da, poate şi ei spun că este Dumnezeu și din Dumnezeu, dar de alt fel și în mod diferit.

A. Dar ce este acest alt fel, eu nu înțeleg. Explică-mi tu, dacă ştii. Căci cred că tu eşti capabil.

B. Da, sunt capabil. Ei spun că Tatăl este Dumnezeu adevărat dar Fiul nu este aşa, chiar de se numeşte Dumnezeu. El este din Dumnezeu, dar zic: Toate sunt din Dumnezeu.

A. Aceasta înseamnă a declara deschis că nici Fiul nu este Dumnezeu, ci în mod egal cu celelalte existenţe din Dumnezeu, dar prin modul creaţiei. El a fost pus între cele făcute şi adus la existenţă ca unul ce nu exista și așezat în rând cu creația ca și cu o soră. Socotesc că e o faptă foarte bună și înțeleaptă să dezbrăcăm gândirea lor de voalul acestor minciuni viclene şi să nu lăsăm pe adversari să aiureze despre firea Fiului cu cuvinte artificiale, fără să creadă nimic din ceea ce este El cu adevărat, făcându-i să spună pe față ceea ce cred ei că este. Și astfel socotesc că tot conţinutul nebuniei lor va fi luat în râs. Şi că ar fi ieșit Fiul din Dumnezeu, nu va cugeta cineva, dacă are mintea nestricată, că arată altceva decât că S-a născut și a ieşit din însăşi fiinţa Tatălui, ceea ce a dovedit cuvântul nostru de adineauri. Dar minţii care a înţeles acest lucru îi va trebui, socotesc, să aprofundeze și altă latură a lui.

B. Voi avea mare plăcere să porneşti spre aceasta. Ceea ce trebuie să se spună acum celor ce se opun cuvintelor noastre, este aceasta: Un singur Dumnezeu adevărat a fost numit, zic ei, anume Tatăl, în Vechiul și în Noul Testament. Căci a spus Moise: *«Ascultă, Israele, Domnul Dumnezeul tău, Domnul cel unul este»* (Deut. 6, 4). Şi în Cântările sale L-a înfăţişat pe Dumnezeu, strigând: *«Vedeți, vedeți că Eu sunt și nu este Dumnezeu afară de Mine»* (Deut. 32, 39). Şi iarăşi: *«Eu sunt Dumnezeu întîiul şi după acestea şi nu este Dumnezeu afară de Mine»* (Isaia 44, 6). Dar şi Fiul Însuşi zice către Tatăl Său: *«Aceasta*

este viața veșnică, să Te cunoască pe Tine singurul Dumnezeu adevărat» (Ioan 17, 3). Și s-ar putea adăuga fără greutate multe alte texte ca acestea. Pe baza lor vor lupta cu vigoare prin cuvintele lor și nu vor fi departe de speranța că se vor hotărî unii să consimtă că este un unic și singur Dumnezeu Tatăl, ca adevărat și prin fire și nici un altul pe lângă El.

A. Spune-mi ce-i îndeamnă să asude degeaba pentru nimic ? Căci n-avem nevoie de nici o osteneală pentru aceasta, consimțind și noi să fim de acord ca să primim un unic Dumnezeu Tată adevărat și prin fire. Cum s-ar îndoi cineva de aceasta și pe ce motiv ? Dacă adaugă că nu e pe lângă El nici un alt Dumnezeu, prea puțin păgubește aceasta firea Fiului. Căci este în afara tuturor și nu în toate, subzistând împreună cu Tatăl și strălucind pururea împreună cu El și fiind împreună cugetat în firea dumnezeiască cu Cel ce L-a născut. Căci unul este Dumnezeu și acesta este Dumnezeu adevărat. Fiindcă am fost eliberați de politeism și am fost spălați de pata lui, deși târziu și cu greutate, cunoscând pe Unul și adevăratul Stăpîn [127]. Dar părăsind acestea pentru prezent, să trecem la acest punct. Căci acesta socotește că e de trebuință.

B. De ce punct vorbești ?

A. Fiul e numit Dumnezeu adevărat, singurul Dumnezeu adevărat.

B. De fapt așa a spus.

A. Și nici un cuvânt vechi n-a spus că este alt Dumnezeu afară de El.

B. E adevărat.

A. Să recurgem deci și noi, iubitule, la Sfânta Scriptură și cercetând cuvintele Sfinților autori ai Scripturii, să vedem dacă vreunul din ei n-a declarat numai pe Fiul și nu L-a numit «adevărat».

B. Bine zici.

A. Deci îndată ni se va înfățișa înțeleptul Ioan, numit și fiul tunetului, declarând deschis : «*Și știm că Fiul lui Dumnezeu a venit și ne-a dat nouă priceperea să cunoaștem pe Dumnezeul cel adevărat; și noi suntem întru Dumnezeu cel adevărat, adică în Fiul Lui, Iisus Hristos. Acesta este adevăratul Dumnezeu și viața veșnică»* (I Ioan 5, 20). Va contribui iarăși și marele Baruh și va arăta clar firea și slava Fiului, declarând și el și aproape arătând cu degetul : «*Acesta este Dumnezeul nostru; nu se va cugeta altul pe lângă El. Aflat-a toată calea științei*

127. De abia prin Hristos, revelat ca Fiul lui Dumnezeu prin fire, am scăpat de panteism. Căci un Dumnezeu din care n-ar rezulta decât o lume creată, n-ar fi un Dumnezeu care are în Sine o viață, ci s-ar dovedi având nevoie de o lume, deci aceasta ar emana oarecum în mod panteist din El. Hristos ne-a arătat existența unui Dumnezeu care are un Fiu născut din veșnicie din ființa Sa, deci nefiindu-I necesară lumea, ci creând-o pe aceasta din nimic și în mod absolut liber.

şi a dat-o lui Iacob, slugii Sale, şi lui Israel cel iubit de El. După aceasta s-a arătat pe pământ şi cu oamenii împreună a vieţuit» (Baruh 3, 37—38). Şi ne poate ajuta şi Sfântul Pavel care a vorbit de un singur Dumnezeu, de un singur Domn, Iisus Hristos (I Cor. 8, 6). Dar cântă şi David în Duhul : *«Cine este Dumnezeu afară de Domnul ? Şi cine este Dumnezeu afară de Domnul nostru ?»* [128]. Deci nu s-a proclamat foarte clar şi eficient glasul Sfinţilor (autori ai Scripturii), că Unul Născut este Dumnezeul cel unic şi adevărat ? [129].

B. E adevărat.

A. Dumnezeu Tatăl ni S-a adus ca singurul şi adevăratul Dumnezeu, arătându-ni-Se Fiul ca egal cu El şi nedespărţit de El [130]. Nu s-ar putea vedea altul în El. Unde s-ar refugia mintea celor ce cred, dacă Amândoi s-ar elimina unul prin altul şi n-ar fi în siguranţa slavei dumnezeieşti, dacă ar avea o fire uşor de clătinat şi cu totul de uzurpat [131]. Oare nu ar fi drept în acest caz să spunem că am admite că numai Tatăl este Dumnezeu adevărat şi afirmă îndată deosebirea de fire a Fiului şi scoţându-L din atributele dumnezeirii adevărate, L-am vedea trecut în altă fire ? Dacă, dimpotrivă, deci I-am atribui numai Fiului numele şi realitatea dumnezeirii adevărate şi unit cu El n-am admite nici o altă Persoană, n-am atribui oare slavei Tatălui cele ce nu e îngăduit să le spunem ? [132].

B. Ne atrage spre aceasta puterea unor astfel de idei. Dar poate că adversarii vor spune şi aceasta : dacă Fiul este Dumnezeu adevărat, va trebui să vorbiţi nu de un singur Dumnezeu, ci de doi.

A. Pentru cugetarea absurdă a acelora nu e nimic ce nu poate rămânea neîncercat. În hula lor, ei pot merge şi pe jos şi pe cal. Dar scopul nostru nu este de-a arăta aceasta, ci cuvântul nostru ne îndeamnă mai degrabă să mărturisim că trebuie să credem că din fiinţa

---

128. Dumnezeu S-a făcut Domnul nostru în Fiul Său, care S-a întrupat ca om. Iar Baruh prooroceşte clar că Dumnezeu Se va arăta pe pământ, deci în Iisus Hristos. Tot Domn Îl numeşte pe Hristos şi Pavel, arătându-L prin aceasta ca Dumnezeu, sau ca Stăpânul nostru.

129. Spunându-I-se lui Hristos Dumnezeul Unic, S-a arătat că nu e despărţit în dumnezeire de Tatăl. Că sunt împreună un unic Dumnezeu. Hristos Îl are în Sine pe Tatăl în mod nedespărţit. Nu vorbea fără să simtă grăind în Sine pe Tatăl şi nu săvârşea nici o faptă, fără să fie împreună săvârşitor al ei Tatăl.

130. Nu se putea să nu se vadă în Fiul Tatăl, dacă Fiul Se manifestă ca Dumnezeu şi mărturisea că în El este Tatăl cu care vorbea şi săvârşea faptele Sale minunate.

131. Dacă n-ar fi în amândouă o unică fire de neclătinat, de necoborât, ci fie firea Fiului, sau fie a amândurora, ar fi o fire nefixată în infinitatea şi viaţa ei nemărginită, în ce ar putea găsi oamenii siguranţa vieţii lor veşnice ?

132. Dacă L-am socoti numai pe Hristos Dumnezeu, neavând în El pe Tatăl ca Dumnezeu, spre ce ne-ar duce El ? N-ar fi şi El în acest caz un dumnezeu mincinos ?

lui Dumnezeu Tatăl a ieșit prin naștere adevărată Fiul, ca Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, sau S-a născut nu pentru a fi de o fire străină și de alt neam, ci spre a fi ființial ceea ce se înțelege că este și Tatăl, afară numai de-a fi Tată. Fiind împreună numărat și unit cu ei, Sfântul Duh, avem o unică dumnezeire adevărată și prin fire, închinată în Treimea cea deoființă.

B. Dar dacă admitem, zic ei, că ipostasurile sunt trei, dumnezeirea va fi cugetată întreită, după raționamentul cuvenit.

A. Dar cuvântul învățăturii tainice și adevărate nu ne-a învățat că este așa. Căci ne-am botezat în Tatăl și Fiul și Sfântul Duh și nu spunem că credința ne este în trei dumnezei, ci într-o unică dumnezeire, închinată în Treime. Pentru ce coboară deci și încearcă să supună raționamentelor omenești cele mai presus de minte și de rațiune, cele ce socotesc că trebuie cinstite de singura credință neiscoditoare ? Este cu totul lipsit de evlavie și o necredință dusă la extrem, a întreba cu curiozitate : cum și ce este Treimea, cum este în Sine firea dumnezeirii ? E evlavios mai degrabă a voi să înțelegi drept în ce mod în Sfânta Treime este închinată o unică fire. Consimte deci, Ermia, că așa trebuie să socotim și să cugetăm drept și că potrivnicii fac un lucru contrar credinței iscodind cu neînțelegere și cu nîncredere în născocirea unor idei nebune, cele mai presus de toată mintea.

B. Bine zici. Așa zic și eu. Aceasta o fac aceia. Dar cum Dumnezeu este Unul în noi, dacă și Tatăl și Fiul se cugetă în ipostasuri proprii ?

A. Ca ajutor sigur în aceasta, vom lua modul deoființimii. Ea strânge dualitatea în ipostasuri într-o unitate prezentă în ambele și, ceea ce pare să existe deosebit și aparte ca proprietatea fiecăruia, adună într-o identitate, astfel încât nu se admite duplicitatea firii simple și necompuse sub nici un raport, dar nici nu se desființează dualitatea ipostasurilor de teama de-a părea că se păgubește simplitatea firii. Că înțelesul deoființimii e adevărat, o pun în lumină înseși mărturiile despre Fiul, date nouă de Sfintele Scripturi. Căci Tatăl fiind singur prin fire și cu adevărat Dumnezeu, n-ar putea avea alt fel un Fiu, care este și El singur Dumnezeu prin fire și cu adevărat, existând într-o subzistență proprie și într-o identitate de fire cu El, dacă n-ar fi din El și în El. Dar și Fiul are iarăși în firea proprie pe Cel ce L-a născut. Astfel se înțeleg și se spun și sunt în realitate una. De aceea bunul Filip a fost mustrat, deoarece n-a exprimat prin cuvintele cele mai alese buna cunoștință ce-o avea în minte. Căci deși putea privi în Fiul firea lui Dumnezeu Tatăl, el a cerut, zicând : *«Doamne, arată-ne nouă pe Tatăl*

și ne ajunge» (Ioan 14, 8). La aceasta, Hristos a răspuns : *«De atâta vreme sunt cu voi și nu M-ai cunoscut, Filipe? Nu crezi că Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine? Cel ce M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl; Eu și Tatăl una suntem»* (Ioan 14, 9). Și cuvântul este adevărat Deoarece Fiul a provenit din ființa lui Dumnezeu Tatăl, există în Tatăl Său și arată în Sine, prin identitatea firii și ființa Celui ce L-a născut. Și Tatăl nu poate fi cunoscut altfel decât prin Fiul și în Fiul, deoarece este chipul ipostasului Lui (Evr. 1, 5), făcând să strălucească în chipul Său propriu firea din care a ieșit. De aceea socotesc că trebuie să continuăm să spunem și noi : tot ce se spune despre Unul, se află în fiecare, nemicșorând slava nici Unuia [133].

Primul exemplu de comunitate a proprietăților între Tatăl și Fiul : atotprezența

B. Ce voiești să spui prin aceasta ?

A. N-auzi, prietene, pe fericitul Pavel zicând despre Dumnezeu Tatăl : *«Ca să fie Dumnezeu totul în toate?»* (I Cor. 15, 28).

B. Dar ce este aceasta ?

A. Mergi mai departe și privește cum atribuie Fiului egalitatea în slavă și împodobește firea Unuia Născutului cu cele cu care e împodobit și Tatăl Însuși. Căci a spus undeva despre El : *«Plinirea Celui ce plinește toate în toți»* (Efes. 1, 23).

B. A spus-o de fapt aceasta.

A. Socotesc că oricine s-ar afla într-o greutate încercând să înțeleagă cum are loc aceasta. Dumnezeu Tatăl umplând, după noi, toate, și fiind și cugetându-Se în toate în mod potrivit Lui, nu văd unde ar mai fi loc pentru împlinirea prin Fiul [134]. Deci e necesar să se cugete că dacă nu este fiecare în mod ființial în amândoi, s-ar arăta de prisos,

133. Nu se poate vorbi de Tatăl, fără a se cugeta și la Fiul; și nici invers. Nici Unul nu e fără Celălalt. Aceasta se reflectă întru-n fel și la oameni. Nu poți înțelege o persoană deplin decât dacă cunoști și pe cele cu care a conviețuit. Și nici persoana respectivă nu se poate gândi la sine fără să nu implice și gândirea la altele cu care a conviețuit. Persoanele sunt și distincte, dar au și ceva comun între ele: Dumnezeu n-a făcut pe nimeni și nimic în izolare, cum nu este nici în El o izolare între Persoane.

134. Dacă Fiul n-ar fi în Tatăl și invers, cum s-ar împăca o afirmare a lui Pavel că Tatăl umple toate cu afirmarea că și Fiul le umple toate? Al doilea înțeles al expresiei: plinirea Celui ce plinește toate. Numai Dumnezeu poate da tuturor tot ce le trebuie ca să existe și să coexiste într-un fel de unitate cu toate. Căci numai Dumnezeu are în El tot ce trebuie existenței Sale și existenței celor create. Dar mai putem adăuga și un al treilea înțeles: Toate cele create au nevoie să fie într-un fel plinite de Dumnezeu ca să existe. Dar nu are nevoie Dumnezeu de cele create ca să existe. Toate cele ce sunt dependente de Dumnezeu, de puterea lui Dumnezeu în existența lor, ne spun că e însă cineva care nu e dependent de nimic. Acest cineva trebuie să fie. El este Dumnezeu.

precum se pare, plinirea lui Dumnezeu Tatăl, ajungând deplin spre aceasta cea prin Fiul; sau adaugă existenţelor zadarnică şi nepotrivită plinirea Fiului, fiind de ajuns Tatăl mai mult decât suficient spre plinirea tuturor. Cine ar putea arăta de ce mai au trebuinţă toate, odată ce au plinirea de la Tatăl? Deci, prietene, se va arăta înţeleptul Ioan vorbind de prisos şi bâlbâind în deşert, spunând despre Sfinţi şi despre Fiul: «*Căci din plinătatea Lui noi toţi am luat*» (Ioan 1, 16)[135]? De ce mai au încă oamenii lipsă, să primească cele din plinătatea Fiului, odată ce Dumnezeu Tatăl are în El în mod îndestulător cele prin care poate aduce la existenţă creaţia, nemaiavând aceasta nevoie de cele ale altcuiva?[136]

B. Foarte drept ai grăit.

A. Dacă am voi să ne ocupăm de această plinire pe care o dă fiecare, oare nu e clar pentru oricine că dacă sensul fiinţei ar fi altul în ambii, fiecare ar săvârşi plinirea în noi potrivit cu firea fiecăruia?

B. În mod necesar.

A. Şi dacă Dumnezeu adevărat este Tatăl, dumnezeiască va fi numaidecât şi lucrarea Lui, iar Fiul decăzut din dumnezeirea adevărată, nu va fi dumnezeiască nici puterea Lui de împlinire. Deci lucrarea lor de plinire în noi, ar fi de două feluri şi neasemănătoare. Şi dacă ar ajunge în cei ce se lucrează spre mântuire plinirea Tatălui, fiind dumnezeiască şi mai bună ca cealaltă, pentru ce ar mai lucra în noi Fiul? Mai ales că ar adăuga ceva inferior, dacă n-ar lucra aşa ca şi Tatăl prin fire? Iar dacă plinirea prin Fiul ne-ar îmbogăţi cu un mijloc necesar

135. Avem aici un alt înţeles al cuvântului «plinătate» (plenitudine). Un înţeles semnalat şi la nota anterioară prin independenţa lui Dumnezeu de nimic. Adică Dumnezeu Tatăl şi Fiul nu ne dau numai ceea ce plineşte puterea noastră de-a exista, ci au în Ei şi o plenitudine de existenţă, căreia nu-i lipseşte nimic. Dumnezeul în Treime are în El viaţă, bucuria nemărginită, fericirea nemărginită. N-are nevoie de nimic de la altă existenţă. Aceasta înseamnă şi că nu e supus devenirii, El având din veşnicie totul. Nu creşte spre o stare mai înaltă şi nu scade spre a dispărea din existenţă. «*Eu sunt Alfa şi Omega, Cel ce era şi Cel ce vine*» (Apoc. 1, 8). De aceea traducerea franceză redă termenul «făcut» din greceşte cu «supus devenirii». Dacă Dumnezeu n-ar fi fost totul din veşnicie, ar fi fost supus şi El unei legi a devenirii superioare Lui. Dumnezeu fiind din veşnicie fără o cauză anterioară Lui, ci având puterea să fie cauza tuturor, nu poate să lucreze nici cele ce provin din El asupra Lui, pentru a produce o devenire în El, pentru a-L face să crească, sau să scadă. El are în Sine totul sau tot ce poate fi, sau plinătatea din veşnicie. El are o existenţă care nu poate fi mărginită de nimic, are toate formele ei supreme, are conştiinţă, are voinţă, are iubire, deci şi caracterul interpersonal, sau treimic, dar nu lipsit de o legătură afectivă între Persoane. Unul fiind Tatăl, altul Fiul, altul Duhul Sfânt care desăvârşeşte bucuria Unuia de Altul, care lărgeşte iubirea, nepunându-I într-o relaţie bipersonală.

136. Sf. Chiril nu spune aici că lumea n-ar mai avea trebuinţă de Fiul, odată ce a creat-o Tatăl, ci le arată adversarilor că deşi lumea a primit totul de la Tatăl, totuşi Tatăl n-a fost singur în crearea ei. Nu dintr-o insuficienţă a Tatălui şi a ceea ce se poate primi de la El lucrează şi Fiul în lume, ci pentru că Tatăl nu e singur în lucrarea Lui, precum nici Fiul.

spre mântuire, ar urma să cugetăm şi să spunem că ceea ce este superior are nevoie de ceva inferior şi ceea ce-i cu lipsuri, adaugă ce are mai mic la ceea ce-i superior, dacă plinirea prin Dumnezeu Tatăl nu ajunge peste tot să ne mântuiască. Dar spun că a socoti și a spune că această afirmare e fără greşeală, înseamnă a se expune vinei și osândei celei mai din urmă a nebuniei. Deci să se arunce cât mai departe o astfel de aiureală. Să judecăm şi să credem că una este lucrarea și plinirea în noi prin Amândoi. Căci una este firea Lor. De fapt cei a căror deosebire întreolaltă ar merge până la a fi una cu totul, alta față de cealaltă, și la o înstrăinare totală între ele, n-ar avea o lucrare identică și cu totul egală în existenţă, că acolo unde modul existenței este altul va urma și o neasemănare în lucrare.

B. E adevărat. Totuşi, cât aş fi de bucuros să aflu de la tine, cum trebuie să se înțeleagă și să se realizeze plinirea Tatălui și Fiului, care este una și nu diferită !

A. În aceasta nu e nici o piedică, nici vreo greutate oarecare. Cum s-ar face aceasta altfel decât prin Sfântul Duh care ne umple pe noi prin Sine de darurile dumnezeiești și ne face părtași de firea dumnezeiască ? Așa spune ucenicul Mântuitorului : *«Din aceasta cunoaştem că este în noi, că din Duhul Său ne-a dat nouă»* (I Ioan 4, 13).

B. Deci prin Sfântul Duh Cel Unul se lucrează plinirea, sau prin Amândoi, în mod împărţit ?

A. Ce te îndeamnă, Ermia, să te crezi obligat să afli cum se săvârșește prin Duhul Cel Unul lucrarea săvârșită spre împlinire ? Iată ce socotesc eu despre aceasta.

B. Ce socoteşti ?

A. Îţi dai seama, fără îndoială, că dacă Ei n-ar avea împreună o fire asemănătoare, Fiul fiind fiinţial mai mic, după părerea ce și-au format-o, nu ştiu cum, aceia, n-ar lucra ceva în noi în același mod neschimbat orice, ducând la capăt cele cugetate prin lucrările lor. Și cum s-ar mai săvârși în noi plinirea săvârşită de cei doi prin Sfântul Duh Cel Unul, ci ar întipări în noi în chip slujitor cele ale fiecăruia și ar împlini în noi trebuinţa acestei slujiri, aducând în noi prin firea lor lucrarea celor doi ? [137].

B. Ai grăit cu mare pătrundere. Aceasta o gândesc și în mintea mea.

---

137. Dacă Tatăl şi Fiul n-ar avea aceeaşi fire și deci și aceeași lucrare, Sfântul Duh n-ar aduce în noi, ca Unul ce este cu Ei, lucrarea Lor, ci și-ar întipări și El specificul Său în lucrarea Fiecăruia din Cei doi, adusă ca slujitor în noi. Ar fi atunci trei feluri de lucrări săvârşite în noi.

A. Să îndreptăm deci spre aceasta dialogul nostru. Aş spune că atunci când o existenţă prin influenţa sa impune altora o participare la ea, este cu neputinţă ca aceea să nu intre într-o comuniune de natură cu acele existenţe. Ele vor lucra astfel ca şi cum ar fi egale cu aceea. O lege necesară face să se îmbine în mod fiinţial existenţele înzestrate cu o identitate de putere în lucrarea lor.

B. Treci la nişte exemple. Căci nu te pot urmări prea bine.

A. Trec îndată. Iată soarele. El e cugetat şi este în realitate aparte şi parcurge un drum, în înălţimi, căci i s-a dat de voia Celui ce l-a făcut. Iar emiţând razele sale şi atingând prin ele cele de pe pământ, introduce în ele o simţire a căldurii. Dacă am voi să cercetăm ce natură i s-a rânduit şi de ce calitate, am izbuti fără osteneală. E fierbinte şi plin de foc. Aceasta ar cunoaşte-o uşor oricare din cei ce s-au împărtăşit de el, aducând ca dovadă raza fierbinte ce provine şi se revarsă din el.

B. Bine zici. Ei vor înţelege, căci nu este greu de înţeles.

A. Cum nu va fi deci clar ceea ce spunem celor ce au minte ?

B. Despre ce voieşti să vorbeşti ?

A. Iată : Oricare ar fi natura soarelui, ceea ce porneşte din el spre cele capabile de simţire, nu este de o altă natură. Căci cum ar fi lucrarea lui diferită de el, ca şi când în difuzarea ei n-ar avea firea soarelui ca o rădăcină şi ca o maică a ei ? Datorită acestui fapt lucrarea face vădită, prin efectele ce le produce, că are în ea toată calitatea fiinţei soarelui care o emite.

B. De fapt, nu poate fi altfel.

A. Să trecem deci acum la însăşi firea Sfîntului Duh. Cercetând cu multă atenţie, vom examina, fără a ne abate spre raţionamente străine, chiar dacă momentul ne aţâţă spre digresiuni potrivnice lui : oare se va pune Duhul în acelaşi rând cu Tatăl şi cu Fiul şi-L vom înscrie în unica fire a dumnezeirii, sau nu ?

B. Dumnezeu adevărat este unul, zic ei, Tatăl şi împreună cu El nu numără pe nici un altul.

A. Deci se va scoate, după ei, din adevărata dumnezeire, împreună cu Fiul şi Duhul şi se va pierde în mulţimea celor create. Şi va fi, după ei, de o fire cu Fiul, prin faptul de-a fi creaţi şi de-a fi foarte departe de fiinţa lui Dumnezeu Tatăl. Ce fel de Dumnezeu S-a mai sălăşluit deci în noi, chiar dacă S-a sălăşluit şi locuieşte Duhul în cei botezaţi ? Să arate aceia. Despre Dumnezeu Tatăl nu vor mai spune nici ei, precum socotesc. Fiindcă participarea la dumnezeirea, după fire şi adevărată nu o va primi cineva niciodată printr-un Duh creat (supus devenirii în trad. franceză n. trad.), fiindcă acest Duh nu e o participare

la firea Tatălui. Rămâne deci să se spună că în noi este singur Fiul, deşi după ei Îl numeşte de altă fire şi străin de fiinţa lui Dumnezeu Tatăl, şi de aceea numărat împreună cu creaţia. Deci în noi este o creatură şi nu mai este Dumnezu, şi creaţia primeşte bogăţia sfinţirii printr-un Duh creat, neavând nimic de la Dumnezeu Tatăl [138]. Dacă ei părăsesc aceste idei şi se întorc spre Dumnezeu, să ne răspundă la aceasta: va fi în noi o doime de Dumnezeu, aceştia ce se sălăşluiesc în noi, Tatăl şi Fiul, ca Unul şi Singur? Căci a spus Hristos: *«De Mă iubeşte cineva pe Mine, va păzi cuvântul Meu şi Tatăl Meu îl va iubi pe el şi vom veni la El şi Ne vom face sălaş în el»* (Ioan 14, 23).

B. Socotesc că nici chiar aceia nu se vor hotărî să spună doi Dumnezei. Se vor întoarce poate spre ceea ce e drept şi nepătat, admiţând că e un unic Dumnezeu în noi, Cel adevărat şi prin fire. Dar vor adăuga poate că acesta e Tatăl singur.

A. Deci e necesar să se îndrăznească să se spună: Dacă este în noi un Dumnezeu Tatăl, Unul şi Singur, Fiul nu mai aduce ceva de folos, ci mai degrabă fiind de prisos, odată ce nu e Dumnezeu adevărat, plinirea prin El va aduce doar o îngrămădire deşartă. N-ar aduce nici altfel, prin cele săvîrşite, o frumuseţe cuvenită printr-o întâlnire folositoare. Căci dacă suntem temple ale lui Dumnezeu şi nu ale mai multor dumnezei, nu ne rămâne decât să strigăm către Fiul să iasă din inima tuturor, sau mai degrabă: De ce făgăduieşte la început să vină cu cineva, dacă nu este nimeni care să vină cu el, dat fiind că Tatăl este Dumnezeu prin fire şi umple îndestulător templul în care vine? Deci — căci voi repeta iarăşi cuvântul despre aceasta — Dumnezeu nu va lucra în noi prin Duhul. Fiindcă nu va aduce în noi împărtăşirea de firea dumnezeiască Cel ce nu este, după aceia, din ea. Pe de altă parte va fi de prisos, precum se pare, să se unească Fiul în noi cu Tatăl Său, şi nu va fi nici o piedică de-a spune că fericitul Pavel vorbeşte greşit şi în deşert, când scrie clar că Hristos este în noi ca Dumnezeu prin Duhul, care ne cheamă prin Sine la împărtăşirea de dumnezeirea cea prin fire şi adevărată.

B. Aceasta este o aiureală şi cuvinte care merg până la necredinţa extremă.

---

138. Fără o Treime dumnezeiască de Persoane, creatura rămâne nesfinţită şi nemântuită, pentru că n-are prin cine se uni cu Dumnezeu. Hristos nu mai e Fiul lui Dumnezeu făcut om, sau Frate cu noi, iar Duhul Sfânt nu mai este raza Fiului întrupat, venită în noi, ca raza din soare. Numai o comuniune de Persoane dumnezeieşti poate intra în continuare şi cu noi. Un Dumnezeu monopersonal, fără iubire în Sine, nu explică nici creaţia lumii, decât dintr-o nevoie de ea, în sens panteist.

A. Vom conchide deci că nu este firea dumnezeirii, căreia îi aparţine cu adevărat ceea ce este şi se spune şi urmează din aceasta. Iar Fiul nu e, cum zic aceia, de altă fire decât a Tatălui, ci ca Cel ieşit din El şi aflat în El, fiind Dumnezeu adevărat şi pus în treapta identităţii de fire cu Cel ce L-a născut. Astfel noi nu cugetăm aflându-se în noi doi dumnezei, ci Unul şi Singur închinat în Sfânta Treime. Socoteşti că trebuie să critici acestea sau să încerci să spui că nu e aşa ?

B. Nicidecum.

Altă pildă de lucrare neîmpărţită : chipul

A. Priveşte deci, de voieşti, iubite prieten, şi la Moise însuşi, care foloseşte pentru firea simplă şi necompusă a lui Dumnezeu un limbaj nepotrivit unei singure persoane. Pot vedea şi de aici cei ce cugetă atent în dumnezeirea cea una o Treime în ce priveşte ipostasul.

B. Aş dori să aud ce este ceea ce spui. Explică-mi deci mai limpede.

A. Oare alcătuind prima sa carte din scrierile sale, nu prezintă pe Dumnezeu ca Făcător şi autor al tuturor ? După ei, dacă Dumnezeu a schiţat pe scurt facerea tuturor celorlalte, numai despre crearea omului a spus : «*Să facem pe om după chipul şi asemănarea Noastră*» (Fac. 1, 26). Şi după un scurt interval, ce-a spus ? «*Şi a făcut Dumnezeu pe om după chipul Lui*» (Fac. 1, 27) [139].

B. Înţeleg.

A. Şi când unii, în nebunia lor, cugetă să zidească un turn înalt până la cer, zice Dumnezeul tuturor: «*Veniţi, şi, coborându-Ne, să amestecăm aceste limbi ale lor*»(Fac. 11, 7). Cine e deci Cel ce spune şi cărora : «Veniţi şi pogorându-Ne, să amestecăm» ? Nu se va spune, socotesc, că unii dintre sfinţii îngeri ; sau că a avut nevoie de o mână de ajutor a lor, sau în general de consimţirea şi contribuţia vreuneia din creaturi spre întărirea lui Dumnezeu ca să isprăvească ceea ce gândea. Căci dumnezeirea este atotputernică pentru orice şi are în sine bogăţia pentru a săvârşi cu uşurinţă tot ce voieşte şi în ea este toată puterea existenţelor. Precum zicem că este înţelepciunea şi viaţa şi nu ar putea să vieţuiască ceva sau să se împărtăşească de bunătăţile înţelepciunii, dacă n-ar avea, venindu-i din ea, dăruirea acelora ca dintr-un izvor, aşa socotesc că în acelaşi mod nu ar primi vreuna din existenţe tăria spre a putea ajunge la împlinirea a ceva, dacă n-ar fi dus de tăria tuturor la aceasta. Deci se poate spune fără greşeală că nu îngerilor şi altor oarecare puteri naţionale le-a spus Dumnezeu : «Veniţi şi pogorân-

139. Când descrie facerea omului, Moise prezintă pe Dumnezeu vorbind la plural.

du-Ne, să amestecăm limbile lor». Ci Sfânta Treime este aceea care, printr-o simplă mişcare a unicei Sale firi, S-a îndemnat, aşa-zicând, pe Sine însăşi spre lucrarea îndreptată spre anumite făpturi. De fapt era o faptă ce depindea de singura Sa putere creatoare şi să ajute mişcarea armonioasă a unei limbi să înainteze spre ceea ce se potriveşte raţiunii firii din noi, să o dezvolte dintr-un grai simplu într-unul bogat şi de multe feluri. Prin aceasta a pregătit mintea fiecăruia să parcurgă un drum neobişnuit şi necunoscut înainte. Pentru ca deci să înţelegem că nu e vorba de îngeri, ci mai degrabă de o faptă sau lucrare dumnezeiască proprie, ce avea să fie împlinită, spune Sfânta Treime cea deofiinţă Ea însăşi către Sine : «Veniţi».

B. Drept ai spus.

A. Cum s-ar socoti peste tot altfel, că firea omenească a primit chipul lui Dumnezeu ? Al cui chip vor spune aceia că s-a întipărit în om ?

B. Ce-ar fi dacă ar spune că al lui Dumnezeu Tatăl ?

A. Dacă ar spune că numai al lui Dumnezeu Tatăl, ar cădea în cea mai nebunească cugetare.

B. Cum adică ?

A. Întâi, pentru că cuvântul «Să facem», dar şi «după chipul Nostru», nu se potriveşte numai unei Persoane, ci nu mai mult de una sau două. Pe lângă aceasta, ne mai gândim să spunem şi aceasta : ceea ce e readus la chipul Său, pentru că s-a slăbit prima lui înfăţişare şi s-a strâmbat până la urâţenie, nu va reveni în mod cuvenit la acela, în care era la început ? Şi înlăturând vătămarea pricinuită de strâmbare, nu va reface înfăţişarea nevătămată a firii ?

B. Ce vrei să spui ?

A. O vei afla. Şi încă foarte clar. Căci o voi explica pe cât se poate. Să presupunem un om foarte bine deprins într-o ştiinţă, să spunem în sculptura în bronz, care alcătuieşte o statuie, întipărindu-i chipul propriu. Nu făcând să se mişte piedestalul pe care se află, o face să se dărîme şi să ia o formă urâtă ? Aflând aceasta artistul care a alcătuit-o şi neputând suporta această urâţire, ar vrea să ruşineze invidia care a mutilat-o şi să-i redea operei sale chipul dinainte, prefăcând-o iarăşi spre înfăţişarea de la început, înlăturând vătămările ce i s-au pricinuit. Socoteşti că ar judeca drept, dacă părăsind chipul propriu, ar restaura statuia lui, întipărindu-i chipul altuia ?

B. Câtuşi de puţin.

A. Întipărind deci în ea forma de la început, nu va reface cu adevărat chipul său propriu ?

B. Ba da.

A. Aceasta făcându-se deci, după noi, în acest exemplu, ce trebuie să gândim că va face Dumnezeu Tatăl cu omul făcut numai după chipul şi asemănarea Lui singur ? Căci aceasta este, după tine, ideea adversarilor. Deoarece a voit să refacă chipul căzut și strâmbat, dar nu să-l restaureze în forma lui de la început, adică în asemănarea cu El, i-a întipărit mai degrabă o altă înfăţişare. Astfel, am fost modelaţi după chipul unic al Fiului, care e altul prin fire decât noi. Căci aşa scrie prea înţeleptul Pavel : *«Copiii mei, pentru care iarăşi sufăr durerile naşterii până ce va lua Hristos chip în voi»* (Gal. 4, 19). Şi iarăşi : *«Pe care i-a cunoscut mai înainte, pe aceia i-a și hotărât de mai înainte* (e vădit iarăşi că Dumnezeu) *ca să fie asemenea chipului Fiului Său ; și pe aceștia i-a și chemat»* (Rom. 8, 29—30). Deci Hristos ne modelează din nou prin Duhul după chipul Său şi întipăreşte sufletelor celor binecredincioși, în mod spiritual și negrăit, frumusețea firii Lui. Deci aş putea gândi, că n-am fost remodelaţi după Dumnezeu cel adevărat, ci străluceşte în noi chipul unei creaturi ? Spusa cântată odinioară de Psalmist : *«Tinerețea ta se va înnoi ca a vulturului»* (Ps. 102, 5), n-ar mai duce la nimic ; ea s-a spus degeaba. Nu mai are loc o înnoire potrivită Scripturilor. Ci mai degrabă o noutate faţă de ceea ce suntem ; o noutate care nu ne întoarce la starea mai înaltă pe care am avut-o și nu e o recâștigare a ceea ce aveam la început, ci suntem puși cu sila într-o stare inferioară celei de mai înainte și care boleşte mult de urâțenie. Creaţia veche ar fi neasemănat superioară noutăţii venite prin Hristos, pentru că aceea ar străluci prin chipul unicului şi adevăratului Dumnezeu, pe când noua creaţie zugrăvește în noi un chip care nu e aşa, modelându-ne după Fiul [140]. Cu ce ne-am îmbogăţit prin Hristos, dacă am fost dezgoliţi de asemănarea cu Dumnezeu Însuşi şi am fost dezbrăcaţi de ceea ce era pentru noi un motiv de laudă, dacă toată fericirea noastră este să ne facem după asemănarea lui Dumnezeu ? Dar socotesc că aceasta este o flecăreală şi un lucru de râs și un basm de bătrâne. Căci am fost restauraţi în chipul dintâi, fiind pecetluiţi în acel chip prin Fiul, care este chipul și asemănarea Tatălui (Evr. 1, 3), şi nu deosebit de El, prin identitatea fiinţei [141].

B. Ai vorbit foarte exact.

---

140. Dacă Hristos nu e Dumnezeu, ci numai o creatură mai înaltă, refacerea chipului dumnezeiesc primit la început după chipul lui Hristos, ne-ar pune într-o treaptă inferioară stării de la început.

141. Dacă nu S-ar fi întrupat Fiul lui Dumnezeu, n-am avea nici un model și o putere pentru înălţarea noastră la umanitatea desăvârșită, care este cea unită cu Dumnezeu făcut om desăvârșit. Spre ce model ar mai înainta omul ?

Fiul nu este inferior Tatălui ca dătător de lege

A. Observă până la ce absurditate ajunge cuvântul lor ce încearcă să expună toate urmările ideilor pentru care s-au hotărât ei. Dacă Tatăl este singurul Dumnezeu adevărat — căci așa vor spune în nebunia lor —, atunci cel ce spune aceasta este, cred, forțat să scoată pe Fiul printr-un raționament necesar din calitatea de Dumnezeu adevărat.

B. Este într-adevăr forțat.

A. În acest caz Fiul va fi mai mic decât Tatăl, pentru că Dumnezeu Cel prin fire și cu adevărat este mai presus de toate.

B. Da, așa este. La aceasta conduce raționamentul lor.

A. Observă deci, Ermia, pericolul. După opinia lor neînțeleaptă, deși Fiul este inferior, se va socoti acum deasupra lui Dumnezeu Tatăl, dacă se reflectează că trebuie să ținem seama fără șovăială de cuvintele sfinților (autori ai Scripturii).

B. De fapt, nu trebuie să ne îndoim de aceasta.

A. Astfel vei afla pe dumnezeiescul Pavel spunând că *«am fost după Lege fariseu, în ce privește râvna, prigonitor al Bisericii, în ce privește dreptatea cea din lege, fără prihană. Dar cele ce îmi erau câștig, acestea le-am socotit pentru Hristos pagubă. Și mai vârtos pe toate le socotesc că sunt pagubă față de înălțimea cunoașterii lui Iisus Hristos, Domnul nostru»* (Filip. 3, 5—8).

B. Le-a spus acestea. Dar ce înseamnă ele ?

A. Nu că Legea le-a spus celor vechi că este un unic Dumnezeu și Domn ?

B. Ba da.

A. Iar Acesta nu e, după spusa lor, Tatăl ?

B. Ba da.

A. Dar cel ce s-a dovedit vistiernic al tainelor lui Hristos [142], introducătorul lumii în aceste taine, ce-a învățat sau a gândit de-a declarat cunoștința lui Hristos neasemănat mai presus de învățătura mai veche a Legii și o declară superioară și socotește cele din Lege gunoaie, iar el s-a arătat plin de uimire și admirație pentru solia mântuitoare a Evangheliei (Filip. 3, 8) ? Aceasta nu ne obligă să socotim și să cugetăm că cele a căror cunoștință este mai mare, se cuvine drept urmare să fie socotite superioare celor cu care se compară ?

B. Așa socotesc.

A. Apoi cum ar putea ajunge mintea noastră la atâta nebunie și nepricepere de-a spune și cugeta că Fiul e superior Tatălui, Care

142. E vorba de Sf. Pavel, citat mai înainte.

avându-L Născător, Îl are ca un fel de rădăcină şi izvor ? Prin aceasta am înjura odată cu pomul şi rodul lui şi odrasla împreună cu rădăcina, odată cu izvorul şi ce curge din el şi nestrăin de el, odată cu lumina şi strălucirea ce se răspândeşte din ea. Cum n-ar fi aşa ?

B. De fapt, I-am batjocori pe Amândoi ?

A. În mod necesar deci voi accepta opinia care leagă într-o unitate de natură (de fire) pe Fiul cu Tatăl şi-L vede în dumnezeirea adevărată şi după fire.

B. Da, în mod necesar. Aşa sunt în realitate. Dar spune-mi, cum cunoştinţa lui Hristos poate întrece vechea educaţie prin Lege, fiind superioară ei, odată ce El este cugetat identic după fire cu Tatăl şi Dumnezeul cel adevărat, fiind împreună propovăduit cu Tatăl de către Vechiul Testament ?

A. Cunoaşterea Lui e mult mai înaltă şi o întrece pe cea dintâi. Căci ea are un limbaj mai clar şi se lărgeşte într-o cunoştinţă neobişnuită Legii. De aceea şi Moise însuşi, învăţătorul nostru în cele sfinte, se ruga foarte des să primească cunoştinţa exactă şi neumbrită despre Cel ce este şi zicea către Dumnezeu Mântuitorul tuturor : «*Arată-Te mie, ca să Te văd şi să Te cunosc*» (Ieş. 33, 17). Şi i s-a poruncit să se suie pe stâncă şi să privească, dacă vrea, printr-o deschizătură foarte strâmtă (Ieş. 33, 21—22). În felul acesta Dumnezeu indică, socotesc, printr-o ghicitură că Legea răspândeşte celor educaţi de ea o cunoştinţă redusă despre Dumnezeu şi de-abia lăsa să vină o lumină prin deschizătura ei. Ea voia să aducă pe cei ce se aflau în rătăcire cu privire la dumnezeire, la credinţa că unul este Dumnezeu. Dar cum este în ea însăşi firea dumnezeiască şi negrăită nu arată clar, cum va face propovăduirea mântuitoare, adică cea prin Hristos. Căci odată ce am cunoscut pe Fiul, credem că S-a arătat şi a odrăslit din Tatăl ca dintr-o rădăcină şi Cel Născut înfăţişând ca într-o pictură firea Născătorului a pregătit ochiul înţelegerii să se ridice la cele mai presus de minte şi cuvânt. De aceea a şi zis către Tatăl Dumnezeu cel din ceruri : «*Arătat-am numele Tău oamenilor*» (Ioan 17, 6)[143]. Iar către iudei : «*Nici pe Mine nu Mă ştiţi, nici pe Tatăl Meu. Dacă M-aţi şti pe Mine, aţi şti şi pe Tatăl Meu*» (Ioan 8, 19)[143b]. A şti de o existenţă că este, dar nu şi cum este, socotesc că e cu mult mai puţin decît a şti

143. Iisus Hristos a arătat numele de Tată al lui Dumnezeu oamenilor, făcându-Se cunoscut pe Sine ca Fiu. Prin aceasta a lărgit cunoştinţa despre ceea ce este Dumnezeu în Sine : un Dumnezeu al iubirii interpersonale din veşnicie.

143 b. Cine nu cunoaşte pe Hristos ca Fiu prin fire al lui Dumnezeu, nu cunoaşte nici pe Dumnezeu că e Tată, deci că e un Dumnezeu iubitor, şi ca atare un Dumnezeu care iubeşte şi pe oameni atât de mult, că a trimis pe Însuşi Fiul Său Unul Născut să Se facă frate veşnic al lor, dându-le toată fericirea iubirii Lui.

de ea pe lângă faptul că este și cum este. Pentru noi deci educația prin Lege a încetat după ce-a venit propovăduirea evanghelică. Aceea spunea celor vechi că nu este decât un Dumnezeu unic, dar nu lărgea nicidecum firea dumnezeirii în Treimea ipostasurilor, adunându-Le iarăși în unitatea după fire. Aceasta ne-a învățat pe noi Noul Testament. Dacă nu e primită deci unitatea și identitatea de fire între Dumnezeu Tatăl și Fiul — căci revin la cele spuse la început —, va avea loc o confuzie și o dezordine, și credința Sfintei Scripturi nu va mai avea, precum socotesc, siguranța și stabilitatea cuvenite.

B. Cum și în ce fel ?

A. Dumnezeiasca Scriptură vestindu-ne că unul este Dumnezeu prin fire, și adevărat, vom lipsi pe Fiul de această cinstire, dacă nu redăm într-un mod oarecare identitatea neschimbată în ființă cu Dumnezeu Tatăl. Sau n-ai auzit pe sfinții noștri (autorii Scripturii) spunând despre Dumnezeu odată că : «*Unul este Dătătorul Legii și Judecătorul*» (Iacov 4, 12), altă dată că «*singur are nemurirea*» (I Tim. 6, 16) ? Cine va fi deci presupus că e singur Dătător de Lege și Judecător și că singur are nemurirea ?

B. Cu siguranță Tatăl. Căci socotesc că aceia nu vor spune altceva.

A. Că o vor spune aceasta, o știu și eu. Căci spre aceasta tinde scopul relei lor voințe. Deci vom socoti că Fiul nu e Dătător de Lege și Judecător și că El e lipsit și de nemurire și are în Sine viața procurată din afară ? Va fi supus Legii și judecății și va fi așezat fără voie și între muritori după măsura firii Sale ? Dar atunci cum nu va fi o înșelăciune și o minciună și mai rea decât acestea solia dumnezeiască, înțeleg evanghelică, care vrea să ne convingă că trebuie să primim cuvintele Fiului ca adevărate ? Căci a spus : «*Eu sunt viața*» (Ioan 11, 25). Totuși, după aceia, nu are viața, dacă numai Tatăl este nemuritor. Și că este Judecător și că S-a înfățișat ca Dătător de Lege, socotesc că nu ai nici o greutate în a cunoaște. Căci nu L-ai auzit zicând odată : «*S-a spus : Să nu curvești ; iar Eu vă zic vouă că tot cel ce privește femeia spre a o pofti pe ea, a curvit cu ea în inima sa*» (Matei 5, 27—28) ; altă dată iarăși : «*Nici Tatăl nu judecă pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului*» (Ioan 5, 22) ?

B. Da. Am auzit. Dar spune-mi, totuși, voiești să înfruntăm cu cuvântul nostru până la capăt obiecțiile ce ni le opun, sau să le lăsăm neluate în seamă și să se afirme fără piedică ?

A. Nu, ci ocupă-te de ele cu hotărîre. Aceasta va ascuți mintea spre a se împotrivi cu mai multă putere înaintea adversarilor și a respinge mai cu vigoare ideile celor ce se nevoiesc să se opună.

B. Deci să spunem în parte și clar toate la locul lor.

A. Spune cele ce socotești că trebuie. Și nu le voi socoti ca ale tale, ci mai degrabă ca păreri ale adversarilor.

B. Unul este Dătătorul Legii și Judecătorul: Dumnezeu Tatăl. Căci se cuvine singurei firi împărătese a tuturor să legifereze și să judece. Dacă a ajuns și Fiul la această slavă, aceasta e pentru că Dumnezeu Tatăl consimte să o primească.

A. Și care om din cei ce cugetă corect nu va vedea clar că tu te mărginești, iubitule, la cuvinte deșarte, și îngrămădești o mulțime nefolositoare de gânduri deșarte, dacă nu se arată consimțind cu ele Scrierile sfinților (autorii Scripturilor)? Căci nu vom urma celor ce voiesc și obișnuiesc să exprime numai cele ale înțelegerii lor, ci celor ce grăiesc «din gura Domnului», după cum s-a scris.

B. Bine zici. Deci dumnezeiescul David, spun ei, își spunea cuvintele adresându-se lui Dumnezeu Tatăl despre chemarea neamurilor: *«Pune, Doamne, legiuitor peste ele, să cunoască neamurile că sunt oameni»* (Ps. 9, 20)[144]. Aceasta s-a împlinit, și foarte clar, și de Fiul, spunându-ne El Însuși: *«Eu am fost pus de El Împărat peste Sion, muntele cel sfînt al Lui, vestind porunca Domnului»* (Ps. 2, 6—7). Dar Cel ce are darul de-a împărăți și legiui din voința altuia, are puterea pentru amândouă dată Lui și nicidecum aparținându-I prin fire?

A. *«Treziți-vă cei beți din vinul vostru»* (Ioil 1, 5), s-ar cuveni să se spună foarte potrivit celor dezordonați în judecată: Căci fiind în chipul și în egalitatea în toate cu Tatăl, Fiul a primit deșertarea de bună voie, pogorându-Se la chipul nostru și făcându-Se om (Filip. 2, 6—7), pentru care a împărăți și a legiui nu era altceva decât un dar. Deci deoarece s-a sărăcit împreună cu noi și a îmbrăcat din iconomie veșmântul de rob, mărturisește că are ca adaus ceea ce avea prin fire[145] și se adaptează faptelor și cuvintelor stării de deșertare (de chenoză). Dar în aceasta socotesc că nu e nimic care ar aduce o vătămare celor ce cred în El, când privesc la momentul cuvenit al acestor cuvinte[146]. Când deci Hristos a dat legi neamurilor, când a venit în Sion vestind

144. Oamenii știu că sunt oameni și nu dumnezei, trăind în trupul, dar și în conștiința lor trebuința de-a se supune unor legi pe care nu și le-au dat ei, trăind prin aceasta dependența lor de o Putere conștientă supremă.

145. Hristos roagă pe Tatăl să-I dea cele ce le avea ca Dumnezeu ca unui om, pentru a învăța pe oameni să fie ascultători ai legilor dumnezeiești și să-și trăiască cu bucurie dependența de El.

146. Faptul că Iisus Se roagă Tatălui, nu e de natură să desființeze credința oamenilor în dumnezeirea și în mântuirea adusă de El, dacă țin seama de momentele în care Iisus Se arată comportându-Se față de Tatăl ca un om. El face aceasta atunci când vrea să-i învețe pe oameni să se comporte și ei cu ascultare față de Dumnezeu.

poruncile Domnului ? Nu când S-a făcut om ? De fapt poate vedea cineva foarte clar în scrierile lui Moise că nu în altă vreme a fost trimis Fiul să vestească porunca Domnului celor din Israel, decât atunci când a îmbrăcat sărăcia noastră și Stăpânul proorocilor S-a numit Prooroc și Cuvântul care este în sânul Tatălui S-a arătat între cei de pe pământ. Căci a zis odată Dumnezeu, pentru a-l asigura pe preasfântul Moise despre aceasta : *«Prooroc voi ridica lor din mijlocul fraților lor, ca pe tine. Și voi da cuvântul Meu în gura Lui și va grăi lor cum Îi voi porunci Lui»* (Deut. 18, 18). Deci, iubite prieten, când nu avea încă însoțirea cu trupul, când nu era încă unit mai presus de minte și în mod negrăit cu firea omenească, Fiul a putut fi cugetat Frate cu cei din Israel și a odrăslit dintre cei de pe pământ ? Sau nu e mai bine și mai adevărat să spui că a fost numit Frate și pus în rolul lui Moise, adică de pedagog și a venit din trebuința de-a legiui și de-a împlini o lucrare slujitoare, când, mânat de slava supremă ce-I era proprie prin fire, S-a pogorât în vremea când era de trebuință prin deșertarea de bună voie ? [147]

A. Foarte bine ai spus. Tu știi că și eu gândesc așa.

B. Deci dacă s-ar hotărî cineva spre ceea ce e potrivit fiecărui timp, nu ar cădea, socotesc, într-o minte abătută și într-o inimă sucită și i-ar rămâne putința de-a înțelege drept cuvântul adevărului. Dar la cele ce le-am grăit, aș mai adăuga și aceasta : înțelegem că se atribuie puțină importanță sau nici o obligație de-a vedea corespondența între fiecare din cele însemnate în de Dumnezeu insuflata Scriptură și timpul cuvenit și foarte potrivit. Dar ce împiedică, chiar dacă se cugetă la Cuvântul Unul Născut al lui Dumnezeu încă nedevenit ca noi, să se spună că El a murit pentru că a suportat crucea și cele ale ei ? [148] Sau să se știe că aceasta se va întâmpla încă din cele spuse înainte de-a se uni cu trupul ? Iudeii L-au batjocorit astfel fără evlavie, făcând și spunând cele ce nu se potriveau decât nebuniei lor. Dar și Hristos a spus undeva, ca și când ar fi pătimit deja : *«Spatele Meu l-am dat spre bătăi, obrajii Mei spre pălmuire, fața Mea n-am întors-o de către rușinea scuipărilor»* (Isaia 50, 6). Deci nu socotiți, așa cum se cuvine, ca faptă

147. Chiar slava supremă a Fiului L-a urmat la venirea în rândul oamenilor, știind că numai dându-le o astfel de pildă îi poate înălța din nefericirea în care se găseau, la veșnica fericire în comuniune cu Dumnezeu în Treime. Smerenia benevolă a Celui Mare nu e contrară slavei ce o are.

148. Cei ce nu credeau că Hristos este Dumnezeu întrupat, puteau să nu dea importanță faptului că El săvârșea fapte smerite, pentru că așa o cerea momentul iconomiei Lui ce urmărea mântuirea oamenilor. Dar ce-i împiedică, întreabă Sf. Chiril, să vadă ce se spune de El, încă până nu era întrupat, că a primit moartea pe cruce cu voie ? Nu s-a văzut în acestea că nu le-a suferit ca Unul ce nu era numai om ?

nebună și de râs a nu gândi că acestea au fost suportate de Fiul la vremea cuvenită, adică în cea a vieții în trup ?

B. Așa este.

A. Dar lăsând cuvântul despre aceasta, să trecem la tema prezentă, dacă-ți place.

B. La care ?

A. Să trecem, zic, la o cercetare strânsă, ca să aflăm exact, întrebând pe adversari, dacă faptul de-a fi fost înălțat Împărat și Legiuitor a făcut pe Fiul să fie și una și alta după ființă.

B. Nu, nu acest fapt socotesc eu că ar spune ei că L-a făcut pe Fiul acestea. Căci chiar de-ar aiuri cineva fără măsură, n-ar cădea în îndrăzneala să spună că a fi fost pus într-o astfel de treaptă I-a dat ființa. Ci vor spune poate că a fi fost așezat în ea dovedește firea celui așezat. Căci nu primește de la altul ceea ce Îi este propriu prin fire.

A. Deci, o, bravilor, le vom spune iarăși : cugetați și iubiți prea puțin dogmele drepte. Vă dovediți mai degrabă înclinați cu ușurință spre abatere și rătăcire. Precum ați uitat repede și că trebuie să potriviți cele din Scriptură momentelor cuvenite și să lăsați timpului întrupării cele ce nu sunt foarte potrivite lui Dumnezeu, chiar dacă se vorbește despre Unul Născut. De aceea, deoarece neabătându-vă total de la raționamentele care conduc la dreapta credință, nu spuneți că fiind pus Fiul într-o situație ca aceasta, i-a constituit ființa, ci că ea a indicat doar un fapt. Dar atunci ce vă împiedică de-a socoti și zice că Fiul fiind ființial Împărat și Legiuitor, Dumnezeu Tatăl a voit ca să Se arate celor de pe pămînt ca ceea ce este ? Și nu spun că a început să împărătească, pentru că El s-a aplecat spre trebuința de-a le rândui legi și de a-i face să vrea să se supună sceptrului Său pe cei ce căzuseră de sub puterea și stăpînirea Sa prin rătăcirea politeistă. Căci aș socoti cu totul absurd a spune că Cuvântul Tatălui, hotărând să înțelepțească unele existențe, a fost chemat prin bunăvoința Celui ce L-a născut să înceapă a legiui și a nu socoti că este Legiuitor ca Dumnezeu [149]. Într-o căsuță întunecoasă și plină de pâclă, în care multă vreme n-a pătruns lumina razelor soarelui, nepermițându-le intrarea, apoi întâmplându-se aceasta, îndată a pătruns lumina și s-a alungat întunericul și lumina neobișnuită zâmbește în acele locuri. Dacă ea ar avea glas, ar și povesti oamenilor luminați că e trimisă de soarele care a născut-o spre a se revărsa și în acel loc și a lumina pururea cele stăpânite de întuneric.

149. N-ar fi putut fi făcut Hristos Dătător al legilor supreme, dacă n-ar fi fost Dumnezeu, sau Supremul Legiuitor prin Sine. Cine e supus unor legi, nu poate institui legile fundamentale ale creației. Cel dependent nu-și poate arăta suveranitatea supremă în aceasta.

S-ar considera deci că s-a ajuns pentru prima dată la firea luminii, când a pătruns înlăuntru ?

B. Desigur, nu, după mine. Căci era totdeauna lumină.

A. Pentru ce deci aceia ne opun ca pe un zid de netrecut afirmația că Fiul a fost instituit legiuitor sau împărat de către Dumnezeu Tatăl ? Faptul acesta nu ne dă nici cea mai mică indicație că Fiul a început abia atunci să fie făcut părtaș la slava de-a da legi, pe care o avea El prin fire, deci că mulțimea neamurilor va trebui de acum să se supună legilor Lui, binevoind la aceasta și consimțind Dumnezeu Tatăl, după ce în timpurile și vremurile dinainte Israel singur se afla sub jugul legilor dumnezeiești.

B. Dar dacă trebuie să li se demonstreze clar că Fiul a fost Dătător de legi, cum s-ar putea face aceasta de către noi și de unde am putea începe ?

A. Celor mai nepretențioși, socotesc că ar putea să le ajungă ceea ce am spus adineauri. Dumnezeu spune clar în privința legilor și a celor rânduite celor vechi că la ele și din ele nu trebuie adăugat sau înlăturat nimic, că nu se cuvine decât naturii ca împărătească a universului să adauge la ele sau să înlăture din ele ceea ce vrea. Dar Fiul a legiferat în sensul că a abrogat porunca veche ca nefolositoare și a introdus-o pe cea nouă, adică pe cea evanghelică. Și aceasta a făcut-o nu ca un Legiuitor trimis, ci prin puterea Lui dumnezeiască[150]. Această afirmație o pecetluiește și înțeleptul Pavel, scriind : «*Cu iudeii, am fost ca un iudeu, ca să câștig pe iudei. Cu cei de sub Lege, ca unul de sub Lege, nefiind eu însumi sub Lege, ca pe cei de sub Lege să-i câștig. Cu cei ce n-au Legea, ca unul fără Lege, deși nu sunt fără legea lui Dumnezeu, ci având legea lui Hristos, ca să câștig pe cei ce nu au Legea*» (I Cor. 9, 20—21). Observă cum, respingând ideea de-a fi fără lege, zice că este sub legea lui Hristos, atribuindu-I Lui slava care este a Ambilor și ca lui Dumnezeu prin fire atribuindu-I puterea excepțională de-a legifera. Căci când, deci, după cuvântul Sfântului (Pavel), nu e fără leege cel ce este sub legea lui Hristos Dumnezeu, ce raționamente L-ar mai scoate pe Fiu din calitatea de Legiuitor și Dumnezeu ?

B. Nici unul, precum socotesc eu.

A. Ar putea adăuga cineva la cele spuse și aceasta.

B. Ce ?

A. Socotesc că n-ar putea arăta cineva că Dumnezeu Tatăl n-a legiferat în mod special și singur nici celor vechi și nici celor de după ei,

150. Prin legile din Vechiul Testament (cele 10 porunci), Dumnezeu a restabilit ceea ce era înscris de El în însăși firea oamenilor. Hristos a dat legi care ridică pe om mai presus de forța sa, îndumnezeindu-l prin împlinirea lor.

ci va putea vedea foarte ușor că a făcut-o împreună cu Fiul și prin Fiul. Căci unde și cui a dat legi Tatăl, tăcând și lipsind Fiul ? [151]

B. De fapt, înțeleptul Pavel le scrie că *«odinioară Dumnezeu a grăit părinților prin prooroci»* (Evr. 1, 1). Iar Moise a spus celor din Israel iarăși : ***«Domnul Dumnezeul nostru ne-a grăit nouă în Horeb»*** (Deut. 1, 6).

A. Foarte bine, iubitule. Sfinții (autorii Scripturii) punând pe seama Persoanei lui Dumnezeu Tatăl grăirea aceea veche în umbre, putem să arătăm că ea era cuvântul propriu al Fiului. Căci El n-a venit pentru a desființa Legea, nici pentru a respinge cele ale proorocilor, ci pentru a duce mai degrabă la împlinire pe prooroci și Legea. *«Căci vă spun vouă, zice, că nici o iotă sau o cirtă nu va trece din Lege până ce nu se vor împlini toate. Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece»* (Matei 5, 18). Observi cum, spunând că toată Legea trebuie dusă pînă la capăt, spre a arăta toate ale ei adevărate, El a declarat că ea era cuvintele Sale ? Dar Îl poate vedea cineva spunând și în alt loc în mod clar printr-unul din sfinții prooroci : *«Eu însumi, Cel ce vă grăiam, sunt de față»* (Isaia 52, 6). «Căci Eu M-am făcut om și am fost în chipul vostru, Eu care vă grăiam odinioară, deși era Dumnezeu Tatăl cel care grăia prin sfinții prooroci». Iar că Celui ce are slava de Legiuitor, Îi aparține numaidecât și trebuința de-a fi Judecător, și ca atare va supune pe cei ce Îl disprețuiesc, pe cei ce se abat de la ceea ce s-a rânduit spre ceea ce le place lor, nu e nici o îndoială.

B. Sunt cu totul de acord.

Fiul este viața prin Sine Însuși ?

A. Deci chiar dacă s-ar spune că unul este Legiuitorul și Judecătorul, și anume Tatăl, nu va cădea în nici un fel nici Fiul din slava adevărată a Ambilor, dat fiind că nimic nu-L scoate din identitatea după fire cu Dumnezeu Tatăl. La fel socotesc că dacă se spune că singur Dumnezeu Tatăl are nemurirea, această demnitate se va afla în mod ființial și în Fiul și va fi împreună numit numaidecât nemuritor, sau nemurirea însăși prin fire. Și împodobit cu măririle Născătorului, va fi împreună închinat cu El de noi înșine și de sfinții îngeri. Iar dacă aceia ar spune că nu e așa, și ne vor acuza de un basm mincinos, deși propovăduim numai adevărul, să explice ceea ce urmează.

B. Ce ?

151. Singur Dumnezeu are prin Sine calitatea și puterea de-a impune creației legi, după care aceasta se conduce prin constituția dată ei, dar și prin voință. Dumnezeu este deasupra legilor, căci e deasupra creației. De El depind toate prin legile date lor (existențelor), fără de care nu pot exista.

A. Întâi, dacă cel lipsit de viață și de nemurire, neavând acestea de la sine, este numaidecât muritor și are puterea de-a viețui ca un dar de la altul ?

B. De fapt, cel ce nu e nemuritor prin fire, este muritor în potență.

A. Pe lîngă acestea, să mai răspundă la aceasta : ce se înțelege prin lucrarea vieții, în raport cu existențele care sunt lipsite de viață ?

B. Evident, ca o lucrare vivificatoare (o lucrare ce face pe cineva viu), precum lucrarea luminii este aceea de-a lumina.

A. Bine zici. Dar dacă cineva ar socoti că viața e vivificată de altceva, precum și lumina e luminată de altceva, ți-ar părea că judecă drept ?

B. Deloc. Acela a căzut mai degrabă din judecata corectă, spunând că ceea ce e vivificat (adus la viață) este prin altceva.

A. Deci când Unul Născut vine între noi zicând : «*Eu sunt învierea și viața*» (Ioan 11, 25), trebuie presupus că această pretinsă viață e lipsită de nemurire [152] ?

B. Nu e lipsită. Eu îi declar nemurirea (învierea). Căci aceasta este viața prin fire.

A. Deci Dumnezeu Tatăl având singur nemurirea, cum o poate avea și Fiul ? Socotesc că realitatea unității se arată în Amândoi, și anume foarte ușor, că viața este în Ei ființială și nemurirea ține de firea Lor, că nu este un bine adăugat. Iar dacă ei ar socoti, cugetând aiurit, că pot spune despre Fiul că este străin în Dumnezeu Tatăl și tăiat de El într-o altă fire proprie și nu e Dumnezeu cu adevărat, dar totuși este nemuritor prin fire, mai bine zis viața prin Sine, oare nu are însușirile care se cuvin numai firii dumnezeiești și negrăite și care sunt lăudate de noi și de sfinții îngeri ? Nu vor spune deci că ele există în El, ca în unul ce se află între făpturi, după părerea lor prostească ?

B. În ce mod ?

A. Socotesc că numai Cel ce este prin fire și cu adevărat Dumnezeu poate să nască viața și să fie viața — și știu că aceasta ar spune-o și ei. Dacă deci este aceasta Tatăl prin fire, dar Fiul a căzut, după ei, din identitatea cu El prin fire, dar aflându-Se în această treaptă de umilință, totuși El Se declară pe Sine viața și atribuie firii Sale calitatea excepțională a ființei Tatălui, cum nu este adevărat ceea ce am

152. Hristos dacă n-ar fi viața care a învins moartea, cum ne-ar putea da nouă viață ? Arienii nesocotindu-L Dumnezeu având viața în Sine, nu-L pot admite ca pe Cel ce ne poate da nouă viața fără moarte. Cel ce e plinătatea desăvârșită și Dătătorul suprem al legilor, independent de nici o altă putere, trebuie să fie și Viața prin Sine, sau Izvorul suprem al vieții de orice fel. Și ar trebui să fie Cineva care e toate acestea. Altfel nu s-ar putea explica peste tot existența și formele ei.

spus : ceea ce e propriu firii negrăite, coboară la cel ce nu este din ea, ci e împreună cu altele, la o existență prin facere ? Căci între cele ce sunt crezute ca existând, trebuie cugetat înainte de toate Dumnezeu și după aceasta creațiunea. Între ele nu este nimic altceva. Sau nu e adevărat ceea ce am spus ? [153]

B. E adevărat.

A. Dacă deci Fiul este de altă ființă și nu în ce zic că este Tatăl, cum s-ar înțelege una și nediferită lucrarea prin fire a celor ce sunt în această diversitate, după modul lor de existență ? «*Căci precum Tatăl dă viață, așa și Fiul face vii pe cei ce voiește*» (Ioan 5, 21).

B. Da, zic ei, Fiul este viața și totuși a zis : «*Precum M-a trimis pe Mine Tatăl cel viu și Eu sunt viu prin Tatăl*» (Ioan 6, 57). Deci viața este prin Tatăl.

A. Deci, o, vitejilor, vom admite că Fiul Însuși e făcut viu de către Tatăl, împreună cu ceilalți și cu cei ce au viața din afară, introdusă și dăruită ? Să fie așezat deci și Fiul în rândul celor ce mor ? Căci ceea ce vine din afară se pierde și cele ce le dobândește cineva, se pot vinde prin voință, când nu se menține statornic prin legile firii.

B. Dar cum L-ar socoti cineva că viețuiește prin Tatăl, dacă este și El viața prin fire ?

A. De fapt aceasta este dovada demnității ce-o are din Dumnezeu Tatăl și semnul exact al identității după fire.

B. Ce vrei să spui ?

A. N-a spus clar că primea viața de la Tatăl, că «*viez prin Tatăl*» ?

B. Și ce este aceasta ?

A. Celui ce are firea proprie lipsită de nemurire și viață, ci o câștigă ca un adaos de la altul, i s-ar fi cuvenit, socotesc, să fi spus în chip drept : «*Tatăl mi-a dat viață*». Dar Celui ce știe că viața I-a venit din viață și are ca rod al ființei nemurirea, Îi este propriu să spună : «*Viez prin Tatăl*». De fapt, dacă odrasla omului, fiind născut ca o existență rațională dintr-o existență rațională a tatălui propriu, zice : «sunt rațional prin tatăl» sau, pentru a folosi o altă pildă : căldura ce se răspândește în afară dintr-un foc, dacă ar avea glas, ar zice : «răspândesc căldura prin focul din care sunt», n-ar da impresia celui ce are minte că

153. Nu se pot atribui calități dumnezeiești unei creaturi prin fire. Dacă Hristos e creatură, nu I se poate atribui calitatea de-a fi viața prin Sine. Deci nici nu este supremul izvor al vieții. Ca atare e supus și El descreșterii, ca unul ce e mărginit. Și această descreștere poate înainta până la moarte. Numai Cel ce are totul prin Sine, și nu de la o cauză deosebită, poate rămâne prin Sine în viața nesfârșită. Observăm mereu aceeași nesocotire a graniței între necreat și creat. Dumnezeu cel necreat naște un Fiu creat. E aceeași boală panteistă de care suferă toate filosofiile și religiile păgâne.

a primit căldura de la cele ce au firea astfel și nu de la sine însuși, sau că este introdusă și dăruită de la cele ce au această calitate?

B. Așa se pare.

A. Deci Fiul e viu prin Tatăl. Căci ca viață S-a născut din viața Tatălui, fiind Dumnezeu ca și Cel ce L-a născut. Ca garant al cuvintelor mele voi lua pe preaînțeleptul Ioan, care a scris astfel despre El: *«Știm că Fiul lui Dumnezeu a venit și ne-a dat nouă pricepere ca să cunoaștem pe Dumnezeu Cel adevărat; și noi suntem în adevăratul Iisus Hristos, Fiul Lui. Acesta este adevăratul Dumnezeu și viața veșnică»* (I Ioan 5, 20). Ai ceva mai clar sau mai puternic spre respingerea ideii că Fiul este altfel decât este Tatăl prin fire?

Nu este Fiul inferior Tatălui pentru că a primit acest nume

B. Nimic, precum socotesc, nu e mai curat ca acest cuvânt, care opune o atât de puternică mărturie adversarilor noștri. Totuși, când e numit Fiul Dumnezeu adevărat, ei râd îndată și spun că nu e Dumnezeu adevărat, că I s-a dăruit acest nume prin voia Tatălui. Căci a spus, zic ei, dumnezeiescul Pavel că: «*Dumnezeu L-a preaînălțat pe El și I-a dăruit Lui nume mai presus de orice nume*» (Filip. 2, 9).

A. Voi spune și eu că I s-a dăruit nume mai presus de tot numele, precum știi. Dar voința de-a se opune în mod neserios cuvintelor teologilor (autorilor Scripturii) nu o socotesc proprie unei bune înțelegeri, ci mai degrabă o întreprindere greșită a unei cugetări decăzute și aiurite. Sunt îndurerat de rătăcirea ușuratecă a adversarilor, care nu se silesc deloc să ia în seamă motivul dăruirii acestui nume, ci caută cu lăcomie orice cuvânt care li se pare opus cinstei și slavei de Fiu, decît care nu e nimic mai înalt. Dar Scriptura de Dumnezeu insuflată nu stabilește nici un alt timp al dăruirii Lui decât acela când: *«În chipul lui Dumnezeu Tatăl fiind Unul Născut, nu răpire a socotit să fie întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine chip de rob luând; și întru asemănare omenească făcându-Se și în înfățișare de om aflându-Se, S-a smerit pe Sine, făcându-Se ascultător până la moarte, și încă moarte de cruce. De aceea și Dumnezeu L-a preamărit pe El și I-a dăruit Lui nume mai presus de orice nume, ca întru numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cerești și al celor pământești și de sub pământ și toată limba să dea mărturie că Domn este Iisus Hristos spre slava lui Dumnezeu Tatăl»* (Filip. 2, 6—11).

B. Deci ce este aceasta?

A. Socotesc că este o cărare simplă şi netedă ce conduce la adevăr pe cei ce voiesc să cugete drept. Înţelegi, iubite prieten, că motivul pentru care a primit ca un dar numele mai presus de orice nume a fost aşa-zisa deşertare (chenoză) şi smerirea din iconomie până la noi a Cuvântului [154]. Iar dacă se descoperă că primirea darului e pe măsura deşertării, apare clar că cele dinainte de deşertare nu au nevoie de primirea acestui dar, deoarece avea prin fire ceea ce era, adică în chipul lui Dumnezeu Tatăl. Şi dacă El S-a smerit pe Sine, venind de la o stare înaltă mai presus de toate, la una mai de jos, înălţându-Se, Se întoarce la ceea ce era, nu ridicându-Se la o cinste şi slavă străină, ci la cea proprie de la început. Şi dacă ţin mult să afirme că Fiul a fost ridicat la o cinste şi slavă neobişnuită, primind numele mai presus de orice nume ca dat de Tatăl, nimic nu-i va reţine, în acest fel de-a judeca, de-a încerca să înţeleagă în mod invers taina iconomiei cu trupul şi de-a preface acest fapt în contrariul. Şi o voi spune cum : dacă nu în urma deşertării a primit Fiul (ceea ce a primit), ci aceasta s-a întâmplat mai degrabă fără a Se deşerta din cele ce-I aparţineau fiinţial, timpul unei mai adevărate deşertări ar fi fost înainte de deşertarea reală, iar timpul de înălţare şi de slavă ar fi fost acela când se spune, nu ştiu pentru ce, că S-a deşertat. Căci atunci a dobândit cele mai presus de fire şi de măsură, ce-I erau proprii şi S-a săltat în mod neasemănat, în cele neasemănat superioare celor dinainte. Pentru a fi deci de acord cu această situaţie şi cu părerea ta, s-ar cuveni să gândim că numele mai presus de tot numele I-a fost dat Fiului în momentul în care după ce S-a înălţat cu o înfăţişare asemănătoare cu a noastră [155], a fost înscris ca Fiu al lui Dumnezeu, ca unul dintre noi, deci a fost primit cu noi şi pentru noi, Fiul adevărat, ca şi noi, din cauza Lui, să fim ridicaţi ca fii ai slavei mai presus de fire şi să fim făcuţi părtaşi ai slavei Lui dumnezeieşti. Sau nu socoteşti că explicarea noastră se mişcă în adevărata direcţie ?

B. Ba da. Căci aşa este.

---

154. Coborârea de sus prin smerenie până la noi a fost motivul numelui mai presus de toate ce I s-a dăruit Cuvântului ca om. Deci prin acest nume se arată readus şi ca om la ridicarea de la o treaptă căreia nu i-a premers slava cea mai înaltă. I-a dat acest nume preaslăvit pentru ca prin el să ne ridice la adevărata Lui cunoaştere ca Dumnezeu iubitor şi deci într-un fel la participarea noastră la ea. I-a dat în El omului nume de Fiu ca să fim şi noi, cei uniţi cu El, fii prin har. Coborârea lui Dumnezeu la treapta de om a fost una cu ridicarea omului la treapta de Dumnezeu.

155. Sf. Chiril foloseşte şi ideea că Hristos S-a înălţat prin smerenie la treapta de Fiu, cum socoteau arienii, dar vede această înălţare pentru El ca om, nu pentru El ca Dumnezeu.

A. După o cercetare matură, ridicându-ne mai sus de ideile lor rău voitoare, vom păstra neatinsă slava Unuia Născutului, desfiinţând raţionamentele lor absurde şi *«toată trufia ce se înălţase şi tot gândul îl vom robi ascultării de El»* (II Cor. 10, 5). Iar dacă n-avem curajul să facem aceasta, va trebui să primim biruinţa bârfelilor lor şi vom opri pe Unul Născut să fie Dumnezeu adevărat şi vom spune că El nu are nume mai mult ca noi.

B. Explică-mi aceasta, sau şovăieşti să o faci ?

A. O voi spune cu toată inima. Nu şovăiesc deloc. Oare nu e adevărat a spune că dacă I s-a dăruit nume mai presus de tot numele şi I s-a dat ca ceva adăugat numirea de Dumnezeu, poate cădea din ea cândva ? Căci ceea ce este dat ca un adaos nu e cu totul de neclintit. Ba s-ar primejdui şi Tatăl Însuşi, venind la aceste gânduri, pe care nu e îngăduit a le spune. Căci ar fi mai mic decât Fiul şi ar fi mai presus decât firea celui ce L-a născut, Cel ce, după ei, este inferior, mai bine zis, Cel ce nu are decât o aparenţă a slavei dumnezeieşti şi e lăudat prin onoruri mincinoase, dacă tot ce are cu adevărat de la Dumnezeu este numai o simplă numire.

B. Ce cumplite absurdităţi nu ne descoperă această explicare !

A. Cu adevărat, cumplite, dar trebuie arătate. Căci uneori cunoaşterea a ceea ce nu e drept îndeamnă la căutarea cu tărie a adevărului. Dacă deci, cum socotesc ei, Fiul a primit de la Dumnezeu Tatăl ca o răsplată a deşertării numele mai presus de tot numele, înainte de timpul acestei deşertări, trebuie să se cugete în mod adevărat că a fost lipsit de el, dacă se arată îmbogăţit în timpul ei cu acest har adăugat şi uşor de pierdut. Apoi, cum era în chipul şi egalitatea cu Dumnezeu Tatăl, până să suporte deşertarea de bună voie şi să binevoiască să primească chipul şi măsura robului ? Căci n-a socotit ca o răpire a fi deopotrivă ca Dumnezeu, deşi îi era cu putinţă să o facă. Dacă spunem că Fiul Se afla şi înainte de timpul deşertării în chipul şi în egalitatea cu Tatăl, dar că, după ce S-a deşertat şi după ce S-a înălţat, a fost ridicat la onoruri şi la măsura superioară slavei ce se afla în El, atunci El a depăşit şi pe Tatăl Însuşi ?

B. Cât de aspră este concluzia !

A. E adevărat. Dar în planul raţionamentelor. Dacă Fiul a câştigat ceva superior primind un nume mai presus de orice nume, El a fost ridicat în cele ale Lui la o treaptă superioară şi a întrecut firea lui Dumnezeu Tatăl. Aceasta ne-a arătat-o cuvântul aspru de adineauri. Iar dacă n-a fost ridicat la o treaptă superioară prin ceea ce a primit, darul acesta nu i-a adus nimic. Şi atunci nu s-ar dovedi stăpâniţi de prostie şi minciună cei ce neagă că au împins neruşinarea până la a

îndrăzni să spună că firea dumnezeirii negrăite nu întrece decât foarte puțin, ca să nu spunem deloc, firea creată? Ea contribuie, după ei, prea puțin spre a o ridica la o mai mare strălucire, chiar dacă ar îmbrăca vreuna din existențe cu proprietatea ei. Dar a cugeta așa, este propriu nebuniei. Bunătățile lui Dumnezeu au o negrăită valoare și ele ridică la o înălțime supremă. Dumnezeu Tatăl Se arată deci mai mare decât cele create și mai mare decât cele ce le distribuie.

B. Dar dacă n-ar fi așa, ce ar urma din aceasta?

A. Fiul era în chipul care Îl făcea egal cu Tatăl încă înainte de deșertarea Lui. Prin slava ce-o avea, nefiind întru nimic inferior Tatălui, a fost, după ei, și mai ridicat și mai înălțat, primind un nume mai presus de tot numele [156]. Dar în aceasta nu se cuprind o grămadă de blasfemii sălbatice și o absurditate a gândirii care îi arată întrecând toată prostia?

B. Sunt cu totul de acord.

A. Dar ar fi, socotesc, și o altă cale prin care s-ar ajunge, foarte drept, la osândirea nebuniei lor. Dacă Fiul S-ar ști pe Sine că nu poartă decât numele dumnezeirii, fără să fie fructul firii dumnezeiești, ce L-ar convinge să spună: *«Eu sunt adevărul»*? Căci ceea ce este fals, nu e adevărat, și ceea ce are o aparență de frumusețe exterioară și adăugată, nu arată ceea ce este prin fire. Aceasta a introdus prin îndrăzneală o aparență de adevăr, dar nu este așa cu adevărat și își va descoperi ca atare lipsa de justețe a raționamentelor. Dar pentru ce, nefiind Dumnezeu nu S-ar fi clasat printre dumnezei prin adoptare? Pentru ce S-ar socoti deosebit de mulțimea de sfinți, înălțându-Se la o treaptă proprie, inaccesibilă nici unei alte persoane, zicând: *«(Legea) numește dumnezei pe cei către care a fost cuvântul lui Dumnezeu* — și Scriptura nu poate fi desființată — *dar despre Cel pe care Tatăl L-a sfințit și L-a trimis în lume, voi ziceți: Hulești, fiindcă am spus: Fiul lui Dumnezeu sunt»* (Ioan 10, 35—36)? Dacă aceia au fost numiți dumnezei pentru că și-au însușit cuvântul și au primit în suflet cuvântul lui Dumnezeu, cum n-ar fi Dumnezeu Cel prin care aceia sunt dumnezei? [157]. Căci *«Dumnezeu era Cuvântul»*, după cuvântul lui Ioan.

156. «Un nume mai presus de orice nume» nu e un nume mai presus de Dumnezeu, ci aceasta se potrivește cu adevărat lui Dumnezeu. Căci un nume între alte nume este un nume potrivit creaturii. Prin numele ei, orice creatură e definită printr-o distingere de altele, deci se arată mărginirea ei. Dar Dumnezeu are un nume care Îl distinge de alte creaturi, de mulțimea altor nume. El are un nume deasupra numelor făpturilor mărginite. Are un nume care nu-L putea defini, limita față de alte existențe. Are numele «Nemărginitului». Dumnezeu are un «nume», dar acest nume e mai presus de orice nume. Nu poate fi definit prin nume.

157. Sfinții autori ai Scripturii, Apostolii, Proorocii sunt sfinți pentru că slujesc lui Dumnezeu cel prin Sine (lui Hristos), propovăduindu-I cuvântul. Acesta e Dumnezeu prin Sine, prin unitatea de ființă cu Tatăl, nu printr-un simplu nume.

Acest «era» nu arată o slavă mai nouă, unită cu El, ci mai veche decât tot timpul. Acest «era», a fost vreodată când nu era, sau la ce sfârșit va ajunge ? Nu va merge pururea mai departe, nereținându-L nimic pe drumul Său, și nu știe să dăruiască nici unui timp vreo vechime anterioară, ci Se gândește să înainteze dincolo de orice înțeles al timpului.

B. Bine zici. Căci era pururea mai presus de timp.

A. Iar dumnezeiescul Pavel n-a împodobit cu demnități mincinoase pe Fiul, ci L-a știut fiind Dumnezeu prin fire, legându-L de Dumnezeu Tatăl printr-o unire după ființă și fire.

B. În ce mod ?

A. El scrie așa : «*Căci deși sunt în cer și pe pământ dumnezei mulți și domni mulți, pentru noi este un singur Dumnezeu Tatăl, din Care sunt toate, și un Domn, Iisus Hristos, prin Care sunt toate*» (I Cor. 8, 5—6). Deci dacă știa că se cuvine să fie numărat între dumnezeii după har, de ce nu L-a așezat între ceilalți, ci ne-a indicat un singur Dumnezeu și Domn pe Tatăl ? Și de ce arătând Domn pe fiecare în parte, numele dumnezeirii a socotit că trebuie să-l dea Tatălui, iar nu și domniei Fiului ? Dar socotesc că e înțelept și necesar să se cugete că nu trebuie să se scoată nici din dumnezeirea după fire și adevărată, puterea de-a stăpâni și domni toate, nici din domnia adevărată a depărta firea dumnezeiască. Dimpotrivă, ambelor li se potrivește fiecare din acestea, chiar dacă sunt indicate aparte. E o dovadă clară a dumnezeirii celei una a fi încununată de fiecare deplin cu însușirile firii pe care le are fiecare și cu egalitatea mărturisită prin identitatea nesfâșiată, care nu primește în ea nimic străin.

B. Cum se poate aceasta ?

Filiația prin fire sau adoptivă și ca dar al Sfântului Duh

A. Dacă ai fi întrebat dacă atribui Fiului filiația ființială și prin fire, sau numai prin voința Tatălui, cum o admite cineva și pentru noi, ce-ai spune, Ermia ?

B. Aș spune că El are o filiație ființială, dar dintre adversari n-ar spune cineva că este așa.

A. Nu, de fapt și ei ar adăuga că suntem fără minte și ne-am deșertat de rațiunea care vede drept. Și spune-mi, pe cine din cei ce s-au hotărât să nu fie de acord cu ei, nu-l disprețuiesc cei ce au ajuns la atâta grad de nebunie și de cugetare nestăpânită, încât gândesc că Fiul trebuie socotit ca adăugat între ceilalți, deși, rușinându-se de născocirile lor,

fac pe susținătorii adevărului pe care l-au alterat, și atribuie Fiului o slavă deosebită, inaccesibilă altora, și-I acordă o cinste pe care voiesc să I-o micșoreze prin arbitrarul lor. Dar deoarece aș avea plăcerea să-i întreb despre ambele feluri de filiații, comune după ei în ambele cazuri, în ce mod zic că s-a realizat? Că suntem și noi fii, dar cum, nu o spunem noi, ci ne va învăța Pavel, scriind: *«Pentru că sunteți fii, a trimis Dumnezeu în inimile voastre Duhul Fiului Său, care strigă: Avva, Părinte»* (Gal. 4, 6). Deci fiindcă S-a sălășluit în noi în mod negrăit Fiul prin Duhul Său, spunem că am fost chemați la filiația duhovnicească. Sau nu vei recunoaște că aceasta s-a petrecut astfel?

B. Ba da. Căci îmi aduc aminte și de preaînțeleptul Ioan, care ne spune despre Fiul: *«Și celor câți L-au primit pe El, le-a dat putere să se facă fii ai lui Dumnezeu»* (Ioan 1, 12).

A. Observă deci, o, iubitule, unde va ajunge cuvântul nostru despre Unul Născut, dacă va fi pus în egalitate cu cei ce au fost chemați la filiație. Căci cel creat nu poate fi ridicat în treapta de fiu, decât prin Fiul în Duhul. Și aceasta o va mărturisi Pavel, zicând: *«Iar pentru că sunteți fii, a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile voastre, strigând: Avva, Părinte»* (Gal. 4, 6). Deci în cine va deveni și El Fiu? Socotesc că nu vor zice că în El Însuși și prin El Însuși, deși este numărat între fiii prin adopțiune, dacă este scos de ei din calitatea de Fiu adevărat și prin fire.

B. Dar dacă ar spune că noi locuim în Fiul, iar El în Tatăl, ce-ai zice la aceasta?

A. Aș spune că dacă ar defini după voia lor cum este firea dumnezeiască și ar exprima legile ei fără cercetare, ci cum li se pare, ei n-ar avea decât puțină rațiune, sau mai degrabă nici una care să-i conducă spre aceasta, deoarece ele au apărut din inima lor și nu spun nimic din gura Domnului. Iar dacă socotesc că trebuie să pășească pe calea cunoștinței sigure a lui Dumnezeu, să pecetluiască ceea ce au cunoscut că au de cugetat prin cuvintele dumnezeieștii Scripturi.

B. Dar vor spune cum Fiul a spus către Filip: «*Nu crezi că Eu sunt întru Tatăl și Tatăl este întru Mine?* (Ioan 14, 11).

A. Deci sfințește Tatăl pe Fiul venind în El?

B. Aceasta o vor spune sigur.

A. Pentru că Tatăl e sfânt prin fire și are de la Sine sfințenia și puterea să sfințească pe cei în care eventual vine, sau pentru că S-a îmbogățit cu acest bun de la altul?

B. Pentru că este El Însuși sfânt prin fire.

A. Deci, vitejilor, ușor de purtat spre tot felul de absurdități, Fiul este lipsit de sfințenie prin fire și nu are o fire liberă de păcat, sau

ea se izbăvește de el prin capacitatea ei? Dacă deci admit că i-a fost de folos firii Lui să fie sfințită de Tatăl și a primit temeiul și slava care i-au adus admirația noastră, dar sfințirea n-a adăugat Fiului nimic în plus, socotesc că degeaba se spune că Tatăl S-a sălășluit în El. Dar El este totuși în Tatăl și Tatăl în El. Și care e modul acestei prezențe și cum se întâmplă aceasta, vom înțelege-o astfel. Fiul, după părerea lor, foarte necredincioasă, și numai a lor, locuiește în Tatăl, având trebuință de sfințenie. Dar Tatăl Însuși ce îmbogățire se cugetă că ar avea, având pe Fiul în Sine? Dacă afirmă că acesta e modul de-a se sfinți desăvârșit, aparținând firii Lui de-a sfinți [158], de ce nu ne-am preface și noi în Duhul, care locuiește în noi, dar și noi locuim în El? Iar dacă suntem tulburați prin ceea ce este foarte necuvenit în aceasta — căci Duhul este în noi și nu noi în El prin fire —, cum nu se vor lăsa purtați de vânturile raționamentelor ușoare, nesocotind că trebuie să-I atribuie identitatea de ființă Fiului cu Tatăl, iar pe Tatăl să-L vadă întipărit în Fiul? Cum aleg să susțină și să cugete că Cel ce a născut pe Fiul locuiește în El din exterior și accidental? Dar socotesc că va trebui să se spună și aceasta: nu datorită unității în Fiul prin Duhul, realizată în cei ce Îl primesc, suntem modelați spre sfințenie, Fiul întipărind în noi slava Sa de Fiu și trăsăturile chipului Său înscriindu-Se oarecum în sufletele celor ce-L primesc?

B. Așa se întâmplă.

A. Deci aparține lucrării prin fire a Fiului puterea de-a înfia pe alții. Și socotesc că nu se săvârșește în mod drept și nepătat datorită altui fapt, ci numai faptului că e Fiu.

B. Așa este. Dar ce rezultă din aceasta?

A. Că nici o rațiune cuvenită și exactă nu ne obligă să admitem că locuirea Tatălui poate produce un rezultat diferit. Iar ceea ce se împlinește prin El trebuie să se cugete că se săvârșește și prin Fiul. Căci Tatăl va arăta că este un Tată și nu un Fiu Cel ce S-a hotărât să locuiască în cineva și să-l remodeleze după chipul Său.

B. Dar spune-mi, chipul dumnezeiesc cu care se zice că a fost îmbogățită firea omului — căci s-a făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu — vom admite că are numai o relație cu Fiul, sau vom vedea în aceasta și pe Tatăl împreună cu Fiul? Nu vom spune că am fost modelați după firea dumnezeiască întreagă, deși ne numim fii și am fost rânduiți între copii?

---

158. Dacă arienii spun că Tatăl se sfințește și El primind în El pe Fiul prin Duhul Lui, de ce nu ne-am preface și noi, prin noi înșine, în Duhul sfințitor al Fiului? Ar avea loc, în concepția lor, o sfințire reciprocă, dându-și unul altuia pe Duhul.

A. Atunci, după tine, iubitule, nu socotești că trebuie să cugetăm că întreagă învățătura credinței noastre, în privința aceasta, se referă la firea dumnezeiască cea una, aflată în trei ipostasuri distincte, de același chip identic între ele, unite într-o frumusețe unică supremă, după care am fost creați și noi, după Scripturi, dar am fost pecetluiți spre filiație prin Fiul în Duhul (Rom. 8, 29)? Filiația ar fi deci chipul Fiului, iar părințimea, a Tatălui. Deci fiind fii prin Fiul, suntem chip și asemănare a lui Dumnezeu, modelați astfel de la început, după firea întreagă, înțelegând firea supremă [159].

B. Bine zici.

A. Dar această vorbire meșteșugită nu ne este de nici un folos, decât dacă tindem la ceea ce e dincolo de ceea ce suntem. Și socotesc că e lucru înțelept și de folos să gândim și să cugetăm la ceea ce ne e de folos.

B. Sunt de acord întru totul.

A. Deci sunt baliverne cele propuse de aceia și trebuie aruncate, deoarece duc spre culmea răului. Căci nu socotim niciodată că Fiul este un Dumnezeu fals și adaus și e sfințit sau chemat la filiație de Dumnezeu și primește slava aceasta ca adausă împreună cu noi. Dimpotrivă, de la El are mai degrabă prin legea firii ceea ce este. El nu este înfiat prin Duhul Său [160]. Că Duhul este propriu Fiului, ca și al Tatălui, aceasta o poate afla cineva fără greutate, deoarece o spune El Însuși: «*Dacă deci voi, răi fiind, știți să dați daruri bune copiilor voștri, cu cât mai mult Tatăl vostru cel din ceruri va da celor ce-I cer Lui?*» (Matei 7, 11) [161]. Și iarăși: «*Căci nu voi sunteți cei ce grăiți, ci Duhul Tatălui vostru grăiește în voi*» (Matei 10, 20). Dar și Pavel spune celor ce cred: «*Iar voi nu sunteți în trup, ci în Duh, dacă Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi. Iar dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acela nu este al Lui. Dar dacă Hristos este în voi, trupul este mort pentru păcat, dar Duhul este viu pentru dreptate*» (Rom. 8, 9—10).

---

159. Suntem creați după chipul firii dumnezeiești întregi, dar nu după chipul ei abstract, ci existentă în trei ipostasuri. Suntem deci fii, căci trăim ca fii ai unor părinți, dar și părinți, având calitatea să nască copii. Dar prin Fiul care Se întrupează și ne comunică Duhul Său de Fiu, trăim și noi cu precumpănire legătura cu Dumnezeu Tatăl ca *fii*. Aceasta ne este de folos spre mântuire. Dar în cele următoare, Sf. Chiril arată că aici e vorba de afirmarea ariană că și noi suntem chipuri ale Tatălui și Fiului, cum sunt și Ei, ca existențe din planul nostru, în sens panteist.

160. Fiul nu e făcut Fiu prin Duhul Sfânt. Aceasta ar însemna că e creatură. Căci și noi suntem ridicați la calitatea de fii ai lui Dumnezeu prin Duhul.

161. Fiul nu devine Fiu al Tatălui pentru că primește pe Duhul de la Tatăl. Pe de altă parte, Fiul nu devine nici Tată având pe Duhul. El unește pe Tatăl ca Tată cu Fiul și pe Fiul ca Fiu cu Tatăl. De aceea și în noi se naște simțirea de fii ai Tatălui prin Duhul lui Hristos ca «*Duh de Fiu*» (I Ioan 4, 13).

Deci Cel ce îmbracă pe cei de pe pământ cu slava fiimii, adică Duhul, fiindcă este al Fiului, va săvîrşi în alţii înfierea, dar nu va lucra în Cel al căruia este ca adăugat, nefiind introdus din afară, ci ca fiind al Lui în mod fiinţial şi prin El răspândindu-Se în cei vrednici să-L primească prin bunăvoirea Tatălui [162]. Sau nu-ţi par că le spun şi le gândesc acestea în mod drept ?

B. Desigur, cu totul drept.

A. Ioan, care ne este descoperitor şi săvârşitor al tainelor dumnezeieşti, vine între noi declarând despre Dumnezeu şi despre noi : *«Din aceasta cunoaştem că este în noi, că din Duhul Său ne-a dat nouă»* (I Ioan 4, 13). Cum nu e cu totul lipsit de greutate să vedem că Fiul este Dumnezeu cu adevărat şi a ieşit din fiinţa lui Dumnezeu Tatăl, dacă Duhul Lui locuieşte în noi ca Dumnezeu adevărat, şi nu ca altceva ? [163] Pe lângă aceasta mai adaug : Duhul lui Dumnezeu Tatăl, în care Acela dă viaţa în firea celor aduse la existenţă şi o sfinţeşte, este propriu şi Fiului [164]. Cine ar putea atunci să înainteze la atâta grosolănie de gânduri, încât să declare că Fiul este exclus din deofiinţimea cu Dumnezeu Tatăl şi Se află între creaturi ? N-ar însemna aceasta să-L tragă în afara atributelor proprii şi excepţionale ale dumnezeirii şi să-L introducă în creaţie, încât să fie văzut ca nedeosebindu-Se de aceasta cu nimic, ci că este o egalitate de strălucire între creaţie şi firea căreia îi aparţine stăpânirea peste toate ?

B. Afirmarea e cu totul greşită. Cum n-ar fi aşa ?

A. Poate vedea cineva din Sfintele Scripturi că Unul Născut străluceşte prin aceleaşi însuşiri ca cele ale Tatălui. Deci culegând şi alte înţelesuri pe lîngă cele spuse, să respingem ideile slabe şi prosteşti ale adversarilor şi să prezentăm cele prin care ar apărea egal în lucrare şi putere cu Dumnezeu Tatăl, care Îl arată ca Dumnezeu, nu numărat între cei ridicaţi la această calitate după har, nici împodobit cu străluciri exterioare, ci mai degrabă Dumnezeu adevărat şi străin de tot ce-L pune mai prejos de transcendenţa Celui ce L-a născut, transcen-

162. Fiul are pe Duhul în baza unităţii de fiinţă a dumnezeirii. Dar noi Îl avem primindu-L de la Fiul, ca Cel ce nu este deofiinţă cu noi.

163. Numai dacă Duhul este Dumnezeu adevărat, şi Fiul din care vine în noi este şi Dumnezeu adevărat. Dacă n-am trăi simţirea Duhului ca Dumnezeu venit în noi, n-am avea siguranţa că Hristos este şi El Dumnezeu adevărat. Fiecare din cei Trei trebuie să fie Unul şi acelaşi Dumnezeu, ca să fim ridicaţi din starea noastră de existenţe muritoare, fără să fim făcuţi dumnezei prin fiinţă, ci prin adaos, sau prin dăruirea ce ne vine de la Dumnezeu. Numai ca Treime ni se dăruieşte Dumnezeu. Altfel rămânem în mizeria unor existenţe fără sens.

164. Altceva e simpla existenţă şi menţinerea în ea, şi altceva viaţa dăruită acesteia odată cu sfinţirea. Există primind unirea cu El prin Duhul Tatălui si al Fiului. Aceştia sunt şi sfinţii toţi cei creaţi de Dumnezeu. Căci îi ţine prin puterea Lui, neretrăgând ceea ce a dat. Dar viaţa nu o au decât în El.

dență care-L ridică în cugetarea noastră mai presus de tot ce este creat.

B. Cât de prețios este ceea ce spui, dar chiar, aș spune, mai precis decât tot ceea ce aș putea spune eu !

A. Socotești deci, prietene, că se poate acorda vreunei existențe puterea de-a lucra și termina ușor cele ce numai firea stăpânitoare a tuturor ar putea săvîrși ?

B. Nici uneia.

A. Drept ai grăit. Preasfântul Pavel atribuie, socotesc, puterea mai presus de fire și cu totul excepțională și capabilă să depășească tot ce este creat, adică cea a învierii morților, lui Dumnezeu Tatăl. Căci a spus : *«Acolo unde nu este lege, nu este nici călcare a ei. De aceea făgăduința din credință, care este sigură după har oricărui urmaș, nu numai celui din lege, ci și celui din credință a lui Avraam, care este părintele nostru al tuturor, cum s-a scris : «Te-am pus părinte al multor neamuri» în fața Celui în care ai crezut, adică a lui Dumnezeu care inviază morții și cheamă cele ce nu sunt la existență»* (Rom. 4, 15—17). Dar să trecem acum, dacă voiești, și la însăși slava Fiului, căci nu voiesc iarăși să admit că El este într-o treaptă mai mică decât cea în care este Tatăl, ci este încununat cu lucruri de măsură egală. Căci același Pavel ne-a spus : *«Precum în Adam toți mor, așa și în Hristos toți vor învia»* (I Cor. 15, 22). Căci este viața, nefiind în cele ale Sale altfel decât este și Tatăl Însuși. Fiindcă știi că a spus El Însuși : *«Precum Tatăl scoală morții și le dă viață, așa și Fiul le dă viață celor cărora voiește»* (Ioan 5, 21). Astfel a tras din lucrarea dumnezeiască concluzia clară a firii și a slavei Sale, zicând : *«De nu fac faptele Tatălui Meu, nu credeți în Mine ; iar de le fac, și nu credeți în Mine, credeți în fapte»*. Oare n-a cerut prin aceasta să fie recunoscut că e Dumnezeu prin fire ? Căci dacă apare ca putând săvârși cele proprii Tatălui, pare egal și în slavă cu El și că nu poate fi nimic altceva decât Dumnezeu. Socotesc că spre aceasta ne duce rațiunea.

B. Așa apare. Căci nu ar socoti că trebuie să se laude în mod neschimbat cu isprăvi egale, dacă n-ar participa la această slavă.

A. Sfânta Scriptură ne spune : *«Toată darea cea bună și tot darul desăvârșit de sus este, pogorându-se de la Părintele luminilor, la Care nu este schimbare, sau umbră de mutare»* (Iacov 1, 17). De unde socotești că ne vin aceste daruri dumnezeiești, a căror împărțire ne-o face ?

B. Desigur, de la Dumnezeu Tatăl.

A. De fapt, Hristos a dat Sfinților Apostoli puterea asupra duhurilor necurate, ca să le scoată pe ele și să vindece toată boala și toată

neputința în popor (Matei 9, 35). Și ceea ce e și mai mult, le-a poruncit să ia puterea să lupte și cu moartea : *«Vindecați pe cei neputincioși, sculați pe cei morți, curățiți pe cei leproși, scoateți demonii»* (Matei 10, 8). Foarte clar a mărturisit și dumnezeiescul Ioan, zicând : *«Din plinătatea Lui noi toți am luat»* (Ioan 1, 16). Dar darea cea bună și darul desăvârșit ce-ar putea fi altceva, după părerea ta, decât împărtășirea de Sfântul Duh ?

B. Nimic altceva.

A. Observă deci și prin aceasta, o iubitule, cum Fiul împărtășește din plinătatea Sa pe Sfântul Său Duh, căci este lăuntric firii Lui în mod nedespărțit. Duhul din care e toată darea cea bună, după ce Cel ce a desființat stricăciunea și S-a eliberat de lanțurile morții și S-a înălțat, readucându-ne la sfințenie și la frumusețea de la început a firii, L-a suflat în fața Apostolilor ca unei pârgi a neamului, zicând : *«Luați Duh Sfânt»* (Ioan 20, 23). Dar dacă tot darul desăvârșit este de sus și de la Tatăl, dar împărțirea lui o face Fiul, însă nu în mod slujitor, ci mai degrabă cu puterea dumnezeiască, în ce mod ar fi oprit să fie prin fire ceea ce este Cel ce L-a născut pe El, adică Dumnezeu adevărat, colorat cu cinstiri false, ca într-un tablou ?

B. După părerea mea, în nici un mod.

A. Iar cuvântul credinței n-ar ajunge spre dovedirea cea mai desăvârșită că Fiul este Dumnezeu după fire ?

B. Ce vrei să spui ?

A. Că crezând în Hristos, Il avem aproape pe Dumnezeu cel după fire și adevărat și ne-am izbăvit de rătăcirea politeistă, încetând de-a ne închina creațiunii și eliberând închinarea noastră de osânda pentru aceasta [165]. Astfel preaînțeleptul Pavel scrie celor chemați prin credință la cunoștința adevărului : *«De aceea, aduceți-vă aminte voi, păgânii cu trupul, numiți netăiere împrejur de către cei numiți tăiere împrejur, făcută de mână în trup, că erați în vremea aceea în afară de Hristos, străini de nădejdea lui Israel și de așezămintele făgăduinței, neavând nădejde și fiind fără Dumnezeu în lume»* (Efes. 2, 11—12). Iar în alt loc spune iarăși : *«Dar atunci, necunoscând pe Dumnezeu, slujeați celor ce din fire nu erau dumnezei. Acum însă, după ce ați cunoscut pe Dumnezeu, mai degrabă după ce ați fost cunoscuți de Dumnezeu, cum vă întoarceți iarăși la stihiile slabe, cărora voiți iarăși să le slujiți ?»* (Gal. 4, 8—9). Fără Dumnezeu erau cei ce erau în afara lui Hristos și

165. Cei ce nu cred în Hristos sunt fără Dumnezeu (atei), căci un Dumnezeu fără un Fiu din veșnicie, care ni S-a dovedit ca atare venind în trup, fiind un Dumnezeu lipsit de iubire, deci (nu) impersonal, nu e Dumnezeu, ci o esență panteistă, supusă unor legi inexplicabile în originea lor.

pe Dumnezeu L-au cunoscut din moment ce au îmbrățișat credința în El și au consimțit cu Fiul, care zice : *«Cel ce crede în Fiul, nu se judecă, pentru că a crezut în numele Fiului Unul Născut al lui Dumnezeu»*. (Ioan 3, 15). Cum nu S-ar cugeta Dumnezeu, odată ce nu e cinstit de noi și de sfinții îngeri prin laude născocite și exterioare, ci e crezut că este ființial ceea ce este, adică Dumnezeu cu adevărat și din Dumnezeu după fire ? Căci spune-mi, ce socotești că a scris Pavel despre El când a zis : *«Pentru că Dumnezeu era în Hristos, împăcând lumea cu Sine Însuși, nesocotindu-le greșelile și punând în noi cuvântul împăcării. Propovăduim deci în numele lui Hristos, ca și când Dumnezeu v-ar îndemna prin noi. Rugămu-ne în numele lui Hristos: împăcați-vă cu Dumnezeu»*. (II Cor. 5, 19—20). Când deci cineva vine să se împace cu Hristos, cu Dumnezeu se împacă și are în Hristos lumea împăcată cu Dumnezeu [166]. Deci nu e de râs — și în mod foarte cuvenit — a socoti că a căzut din ființa Tatălui, Cuvântul care S-a născut din El și este în El ?

B. E cu totul de râs.

A. Iar puterea de-a stăpâni peste toate și superioritatea mai presus de toate cele create și chemate la existență prin facere, căreia dintre existențe le-ai putea atribui, fără să te abați de la rațiunea cuvenită ?

B. Evident, numai lui Dumnezeu. Căci cântă undeva David : *«Toate sunt slujitoare Ție»* (Ps. 118, 91) [167]. Și iarăși : *«Veniți să ne închinăm și să cădem înaintea Lui, că El ne-a făcut pe noi, și nu noi. Noi suntem poporul pășunii Lui și oile mâinii Lui»* (Ps. 94, 6—7).

A. Foarte bine, prietene. Căci e Dumnezeu care a cântat în acestea atât de hotărât. Căci nu aparține nici unei făpturi de-a nu fi între făpturile Sale, sau de-a îndrăzni să spună că cele ce sunt nu sunt ale Lui, și că trebuie să se supună sceptrului ei. Sau dacă s-ar hotărî să facă aceasta fără să fie încoronată cu slava Împărăției, nu vom zice că se supune vinovăției și osândei ? [168]

B. Așa este.

A. Apoi nu știm că Fiul a spus mai degrabă că cei ce cred sunt oile Sale ? *«Căci oile Mele, zice, ascultă glasul Meu și Eu le cunosc pe ele și ele urmează Mie. Și Eu le dau lor viață și nu se vor pierde în*

166. În Hristos este și Dumnezeu și umanitatea și, împreună cu ea, lumea. Deci în El e împăcată lumea cu Dumnezeu.

167. Toate sunt nu numai dependente, prin legile cărora sunt supuse, unei existențe care trebuie să fie independentă, ci sunt și slujitoare ale acesteia, chiar dacă există și pentru ele. Numai slujind acesteia, pot exista și ele cu un rost.

168. Dumnezeu cel în Treime nu e numai Împărat al iubirii care ne va ferici în veci, ci și Împăratul de care depinde toate și Care nu depinde de nimic. El are pentru noi o slavă infinită.

veac și nu le va răpi cineva din mâna Mea» (Ioan 10, 27—28) [169]. Căci El a venit *«la ale Sale»* (Ioan 1, 11), ne spune teologul Ioan, numind ale Sale umanitatea de pe pământ și, socotesc, tot ce e creat. Dar împlinește și cu noi lucrarea Tatălui, nu fără restricție, și se vede având slava domniei nu străină, ci și-o face proprie și declară că o are ca atare. Căci vorbind cu ucenicii ce-L însoțeau și-I urmau, zice : *«Secerișul este mult, iar lucrătorii puțini. Rugați-vă deci de Stăpânul secerișului ca să scoată lucrători la secerișul Lui»* (Matei 9, 37—38). Dar deși Îi arată pe secerători legați de voia Tatălui, S-a declarat îndată pe Sine Stăpânul secrișului, atribuind Sfinților Apostoli datoria excepțională de-a învăța. Iar înțeleptul Ioan Botezătorul a declarat că a Lui este și lopata, zicând : *«El are lopata în mână și va curăți aria Lui»* (Matei 3, 12). Pe lângă aceștia, Pavel Îl prezintă ca Stăpânul celor ce cred, zicând : *«Iar cei ai lui Hristos și-au răstignit trupul împreună cu patimile și poftele lor»* (Gal. 5, 24), iar altă dată : *«Iar dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acela nu este al Lui»* (Rom. 8, 9), chiar dacă spune cineva, sau mai degrabă tot Sfântul : *«Eu sunt al Tău, mântuiește-mă, căci îndreptările dreptății Tale le-am căutat»* (Ps. 118, 56). Dar oare s-ar putea ca cei ce se socotesc ai Tatălui, să fie și ai lui Hristos, dacă ființa ambilor nu s-ar afla într-o unitate ?

B. Desigur, nu-i aici Unul Dumnezeu pentru noi și Altul Domnul. Ci fiecare din El e pătruns ființial de Celălalt.

A. E adevărat. Tatăl ca Dumnezeu e plin de domnie, dar și Fiul ca Domn e Dumnezeu. Căci nici Tatăl n-ar fi Dumnezeu dacă n-ar domni, nici Fiul n-ar fi Domn cu adevărat dacă ar fi în afara dumnezeirii prin fire. De aceea dumnezeiescul Pavel, unind într-o comuniune nedespărțită proprietățile Ambilor, spune de Evanghelie când că e a lui Dumnezeu Tatăl, când că e a lui Hristos. De voiești, să dăm spre asigurare texte alese din Sfintele Scripturi.

B. Foarte bine.

A. Deci a spus : *«Pavel, robul lui Iisus Hristos, chemat Apostol, rânduit spre Evanghelia lui Dumnezeu»* (Rom. 1, 1). Iar strămutând, așa zicând, slava lui Dumnezeu la Fiul, cunoscut din El și în El, a spus iarăși : *«Dar nu ne-am folosit de puterea aceasta, ca să nu punem vreo piedică Evangheliei lui Hristos»* (I Cor. 9, 12). Iar strângând într-o unitate cele două nume, pentru identitatea ființei, a spus : *«V-am scris mai cu îndrăzneală, în parte, ca să vă amintesc despre harul ce mi-a fost*

169. Hristos numește pe cei credincioși oile Sale, și nu ale Tatălui, pentru că El S-a coborât la ele ca Păstor al lor, vorbind limba înțeleasă de ele și făcându-le să simtă dragostea Lui. Ele nu se vor pierde în veacul acestei lumi, dar nici în veci.

dat de Dumnezu ca să fiu slujitor al lui Iisus Hristos la neamuri, slujind Evanghelia lui Dumnezeu pentru ca aducerea neamurilor să fie bine-primită, sfințită în Duhul Sfânt» (Rom. 15, 15—16). Deci una este Evanghelia lui Hristos și Dumnezeu, și cuvântul care se spune despre Dumnezeu e cuvenit și Fiului. Dacă ar fi ceva deosebit și despărțitor care ar arăta o neasemănare între Cel ce naște și Cel Născut, cuvântul n-ar mai fi același pentru Amândoi. Sau zici că nu e adevărat, Ermia ?

B. Ba da, după mine.

A. Oare se separă și duce la o concluzie diferită ; și ceea ce se consideră ca adevărat despre Dumnezu Tatăl nu se poate cugeta că se cuvine și Fiului ? Cum ar fi atunci Evanghelia cea una celor Doi ? Cum ne dă aceleași expuneri identice și nediferențiate, dacă Fiul n-ar fi Dumnezeu prin fire ? Nu l-ar înșela mai degrabă pe cel ce învață din ele, decât să-l aducă la cunoștința adevărului ?

B. Așa e.

A. Cum preotul care învață taina lui Hristos, adică credința în El pe cei ce nu o cunosc încă, ar putea fi numit slujitor al lui Hristos ? Cum ar propovădui deci pe Hristos aducând slavă lui Dumnezeu și numindu-se pe sine slujitor al lui Dumnezeu ? *«Căci în toate, zice, înfățișându-ne pe noi înșine ca slujitori ai lui Dumnezeu»* (II Cor. 6, 4). Iar în alt loc : *«Sunt ei slujitori ai lui Dumnezeu ? Nebunește spun : eu sunt mai mult ca ei»* (II Cor. 11, 23). Oare este în acestea toate vreun cuvânt care separă prin vreo neasemănare de fire pe Fiul de Dumnezeu Tatăl ?

B. Nu pot vedea.

A. De altă parte este absurd și contradictoriu a socoti că Fiul nu este Dumnezeu după fire, dar Sfintele Scripturi declară că Biserica este a lui Dumnezeu, dar și a lui Hristos. Căci așa a spus dumnezeiescul Pavel : *«Nu fiți piatră de poticnire nici iudeilor, nici elinilor, nici Bisericii lui Dumnezeu»* (I Cor. 10, 32). Pe de altă parte a afirmat că Fiul și-a înfățișat Biserica Sieși fără pată și fără zbârcitură (Efes. 5, 27). Dar și Dumnezeu a zis, printr-unul dintre prooroci, că va locui și va umbla în noi (Lev. 26, 11—12), însă și Hristos locuiește și săvârșește ca Dumnezeu cele rânduite odinioară : *«Căci credincios a fost Moise în toată casa lui, ca un slujitor, după cum s-a scris spre mărturia celor ce vor avea să fie grăite. Iar Hristos ca Fiu peste casa Lui, a cărui casă suntem noi»* (Evr. 3, 5—6).

B. Nimic nu ne împiedică de-a socoti și cugeta cu adevărat că, dacă Fiul S-a născut din însăși firea lui Dumnezeu Tatăl, nu trebuie cugetat ca fiind altul decât El, cât privește identitatea firii [170].

---

170. Dumnezeu nu e lipsit de simțire. În jertfa ce o aduce Fiul Său prin trup, nu putem cugeta că El a rămas nesimțitor. Dar această simțire a Lui pentru

A. Așa este, iubitule. Fericitul Pavel a socotit că e drept să cugete și el așa : *«Dacă Dumnezeu este pentru noi, cine va fi împotriva noastră? El care pe Fiul Său nu L-a cruțat, ci L-a predat pentru noi toți, cum nu ne va dărui nouă toate împreună cu El?»* (Rom. 8, 31—32). Dacă deci Fiul este cu adevărat propriu al lui Dumnezeu Tatăl, s-ar putea ca El să fie expediat spre o fire străină ? [171] S-ar putea inventa o rațiune de necontestat care să facă ceea ce e propriu cuiva străin de el și ceea ce-i este străin, propriu ?

B. Socotesc că nu.

A. Oare nu spunem că sunt milioane cei chemați de Tatăl la filiație ?

B. Ba da. Căci s-a scris : *«Eu am zis : dumnezei sunteți toți și fii ai Celui Prea Înalt»* (Ps. 81, 6).

A. Deci alegând poate unul sau doi dintr-o astfel de mulțime nenumărată, ar putea îndrăzni cineva să spună că aceștia sunt fii proprii ai lui Dumnezeu Tatăl și n-ar cădea sub pedeapsa cuvenită celor ce vor să falsifice frumusețea adevărului ?

B. O spun și eu. Căci spun adevărul.

A. Și dacă aș vrea să aflu pentru ce milioane de oameni au fost numiți dumnezei și fii, câtă vreme această calitate e proprie și adevărată Unuia, ce-ai spune ?

B. Aș spune că aceia au fost puși în treapta filiației, și au câștigat această numire printr-o invenție și nu ca un dar de sus. Dar Cel ce nu o are astfel este propriu și cu adevărat Fiul lui Dumnezeu Tatăl, deoarece are părtășie cu El la firea cea mai presus de toate.

A. Este propriu lui Dumnezeu prin fire cel ce nu e Dumnezeu, sau mai degrabă ceea ce e creat, sau altceva ?

B. Nu e nici o îndoială. E proprie lui Dumnezeu dumnezeirea, precum e propriu creației creatul.

A. Dacă deci ar socoti cineva că e propriu lui Dumnezeu prin fire creatul sau creatura, socotesc că s-ar putea merge în mod sigur prin rațiune și pe calea inversă. Adică n-ar fi nimic greșit a spune și că e proprie creației dumnezeirea [172]. Dar nu se cuvine a cugeta așa. Împinși

---

noi este atât de valoroasă, că pentru această dăruire a Fiului Său pentru noi, ne dăruiește nouă toate. Și în toate trăiește și Tatăl toată valoarea acordată de Fiul Său oamenilor; și o recunoaște împreună cu Fiul. Și răsplătește pentru ceea ce trăiește în ea și pe oameni cu toată prețuirea acordată Lui.

171. Ce valoare s-ar mai vedea acordată de Dumnezeu oamenilor, dacă Cel ce Se jertfește pentru ei n-ar mai fi Însuși Fiul Lui prin fire? Ce iubire le-ar mai acorda lor, unită cu iubirea dusă până la jertfa de Sine, a cuiva care nu e Fiul Său?

172. Această confuzie o făceau în fond arienii, cum o fac toate filosofiile, de obicei panteiste.

de absurditatea acestor raționamente la trebuința de-a cugeta drept[173], trebuie să admitem că Fiul este Fiu propriu al lui Dumnezeu Tatăl, și nu numărat între cei făcuți după aceea, ci ca Dumnezeu din Dumnezeu. Căci nu e nici o diferență și separație în stare să înstrăineze prin fire modul existențelor pe care neamul și specia le-au legat într-o unitate neschimbată[174]. Noțiunea și definiția omului care indică ființa sunt unice. Deci și Dumnezeu nu este altă fire decît Cel din care a ieșit Fiul, ci e mai degrabă Dumnezeu adevărat[175]. Căci S-a numit propriu al lui Dumnezeu Cel prin fire și adevărat, deosebit de mulțimea creată după aceea. El este părtaș de slava Dumnezeului Cel unul și adevărat.

B. Bine zici.

Despre I Corinteni 11, 3

A. De aceea Sfânta Scriptură iarăși ne spune că trebuie să susținem unitatea de ființă a Fiului cu Tatăl. Ea spune așa: *«Hristos este capul a tot bărbatul. Iar capul femeii este bărbatul. Iar capul lui Hristos este Dumnezeu»* (I Cor. 11, 3). Prin aceasta arată, socotesc, adevărul ființei și faptul că Fiul a ieșit cu adevărat din ea.

B. Ce vrei să spui?

A. Nu socotești că trebuie să cercetăm peste tot înțelesul acestui text? Spune-mi ce este greu în el și îl poate face anevoie de înțeles, mie care întreb?

B. Ei spun că nu este nimic mai propriu să scoată pe Fiul din identitatea cu Dumnezeu Tatăl.

A. Cum așa? Poți să-mi spui?

B. Desigur. Bărbatul este, zic, cap femeii pentru că este de o fire și identic în ființă, deși poate fi cugetat că este în parte superior ei — având în vedere că din tot trupul capul este mai cinstit și are o slavă mai mare. Iar Hristos este numit și El cap al bărbatului, întrucât o relație naturală Îl pune într-o apropiere de creaturi, ca și aceea dintre bărbat și femeie. Deci s-ar mai putea spune că El este Dumnezeu și Dumnezeu adevărat? Sau cum ar mai putea avea o identitate de fire cu Dumnezeu Tatăl, aflându-se în lista celor creați, deși e cugetat în

---

173. Traducerea franceză redă «cugetarea dreaptă» din grecește prin «ortodoxă». De fapt ortodoxia nu e numai credința dreaptă, ci și cugetarea dreaptă. A nu crede într-un Dumnezeu personal al iubirii, înseamnă a nu vedea nici un sens în existență.

174. Dacă Fiul ar fi o creatură, El n-ar putea fi separat prin fire de totalitatea creaturilor. Și atunci, cum ar aduce El o putere nouă, mântuitoare, în ele? Toate ar fi supuse în mod fatal acelorași neputințe și morții generale. Dacă Fiul ar fi creatură, aceasta ar însemna că și Tatăl este creatură. Deci nu e nimic deasupra a ceea ce creștinii cunosc ca creaturi, dar după arienii panteiști reprezintă o confuzie panteistă între creația neadusă la existență de o realitate deosebită de ea.

175. Din unitatea creaturilor mai urmează și o altă concluzie.

treapta de cap? Fiul întrece deci, zic, ei, măsura creației, doar prin superioritatea slavei.

A. Vai, cât de ușor se lasă duși spre tot felul de nebunii! Cât de cumplit înaintează adversarii noștri cu astfel de false raționamente spre prăpastie! Blasfemia e clară: pentru ei Fiul ieșit din Tatăl este o creatură. Dar cu aceasta ne vom ocupa mai târziu, rezervând timpul potrivit acestor teorii, când vom acorda din nou minții și limbii plăcerea de-a se ocupa cu aceasta. Pentru moment vreau să spun ce mă uimește mai mult. Acești oameni ușor înclinați, precum pare, spre toată nepriceperea, greșesc și acum nu mai puțin ca înainte raționamentelor drepte. Hristos a fost numit, zic, cap al bărbatului pentru că e înrudit prin fire cu acesta. Nu neg desigur, această afirmație perfect justă. Dar apoi declară pe Dumnezeu cap al lui Hristos. Însă ce vorbiți, o, vitejilor, le-ar putea spune cineva, sau ce vă face să socotiți că dacă Fiul este de același neam cu făpturile, odată ce s-a spus că este cap bărbatului, să îndrăzniți să coborâți și pe Tatăl între cele create? Căci S-a declarat cap al Fiului, deși Acesta este după voi creat și făcut. Aceasta ar trebui să pară o idee frumoasă și fără pată celor ce s-au hotărât să aiureze. Dar povara blasfemiei îi va copleși, socotesc, oricât ar fi de învârtoșați și cugetă să se joace ca niște copii cu urmările ei. Dar părăsind acestea și aruncându-le în munte sau în vale, să reflectăm la lucruri mai serioase. Noi numim pe bărbat cap al femeii, pentru că ea a ieșit din el la început și a fost modelată după chipul bărbatului, care avea ca arhetip (ca model) pe Dumnezeu — căci așa a fost făcut, după Scripturi. Pe de altă parte, definim pe Hristos drept cap al bărbatului, ca rădăcina a doua a neamului și pârga umanității readusă la nestricăciune prin sfințirea în Duh. Datorită acestui fapt și nu altuia s-a dat lui Hristos numele de al doilea Adam[176]. Iar pe Tatăl Îl vom cugeta cap al lui Hristos și Îl vom crede pe Acesta deoființă cu El și unit prin fire, întrucât este cugetat și este în realitate Dumnezeu, deși S-a arătat în trup și S-a făcut ca noi. Hristos este ca un mijlocitor între dumnezeire și umanitate, având în El pe amândouă într-Unul. Le avem întâlnite într-o convergență pe cele deosebite prin fire sau într-o identitate și unitate iconomică[177]. Este o unire neînțeleasă de minte, inexprima-

---

176. Nu pentru că Fiul lui Dumnezeu este simplă creatură ca și oamenii, S-a numit El de Sf. Pavel cap bărbatului, cum spuneau arienii, ci pentru că, făcându-Se pe lângă Dumnezeu și om, a devenit începutul unei omeniri înnoite prin Duhul Sfânt, deci ca al doilea Adam.

177. Într-o identitate și unitate personală, datorate primirii prin întrupare a firii omenești de către Persoana Cuvântului. Aceasta este așa numita iconomie a întrupării. Nu e unitate produsă de o lege, ci de libertatea lui Dumnezeu, având mereu libertatea la baza ei.

bilă de limbă şi prin cuvinte. Căci Hristos este totodată Dumnezeu şi om, având pe Tatăl în ceruri ca un fel de izvor şi rădăcină a ipostasului Său, împreună fără de început [178] şi coetern şi neanterior în timp, dacă e necesar ca să coexiste capul cu cel al cărui cap se spune că este. Pe de altă parte, Hristos este alipit nouă după trup şi prin relaţia cu noi prin firea trupului. Deci dacă Dumnezeu se înţelege, şi în chip nemincinos, Capul lui Hristos, cum n-ar fi Acesta Dumnezeu adevărat, având ca rădăcină dumnezeirea adevărată şi fiind unit fiinţial cu Cel ce L-a născut? Dar pe de altă parte e necesar în calitate de cap să fie cugetat fiind de o fire cu restul trupului. Însă dacă ei cugetă că Cuvântul, care a odrăslit din firea lui Dumnezeu Tatăl, a căzut din hotarele dumnezeirii, şi Şi-a însuşit măsura făpturilor, să audă spunându-li-se clar: *«Sau spuneţi că pomul este bun şi fructul este bun, sau spuneţi că pomul e rău şi fructul lui e rău» (Matei 12, 33)* [179].

B. Foarte bine ai spus.

A. Se poate arăta cu adevărat ca o dovadă clară a ultimei nebunii şi stupidităţi realitatea pomului ca o realitate excelentă şi nobilă, pentru a vedea prin el un exemplu de altă natură. Căci Dumnezeu naşte desigur un Dumnezeu. Sau nu recunoşti că e aşa?

B. Ba da.

Alte bunuri care implică o comunitate a firii

A. Cum n-ar fi Dumnezeu, şi anume Dumnezeu adevărat, Cel în care singur Se poate recunoaşte prezent Tatăl ca Dumnezeu prin fire şi cu adevărat? Căci iată ce scrie Pavel credincioşilor: *«Mulţumire fie*

178. Existenţa fără cauză şi fără început. Şi trebuie să fie şi astfel de existenţe fără cauză şi fără de început. Nu se poate merge înapoi la infinit din cauză în cauză. Dar această existenţă fără cauză şi deci având în ea, prin ea însăşi, tot ce poate fi pozitiv (şi ce nu poate fi), trebuie să aibă o plenitudine prin ea însăşi, deci şi o conştiinţă a existenţei şi o fericire de ea. Dar această bucurie nu poate fi fără o atenţie a altei existenţe la ea însăşi, aflată într-o deplină unitate neconfundată cu ea; o comuniune de Persoane într-o comuniune de fiinţă. Acea existenţă nu poate fi într-o singurătate. Deci se poate spune că acea existenţă are bucuria unui «împreună fără de început». În acel «împreună fără de început» era Cuvântul, era comunicarea, era comunicarea unei Persoane cu alta.

179. Cum va fi Hristos capul adevărat al umanităţii, dacă nu o poate ridica din starea ei supusă morţii? Departe de-a fi de aceeaşi natură ca oamenii, El este Dumnezeu din Dumnezeu, dar Dumnezeu care a coborât şi la calitatea de om, pentru a fi cap real al umanităţii. În calitatea Lui de cap al umanităţii, se cuprind următoarele două calităţi ale Lui: omenirea fără Hristos e sortită morţii veşnice. Ea realizează cu adevărat aspiraţia ei spre desăvârşire şi veşnicie prin Hristos, care S-a făcut om, dar rămâne şi Dumnezeu, Capul ei. Ţine de umanitate să se împlinească prin Dumnezeu. Dacă Dumnezeu este prin Fiul Său Creatorul omului, nu se poate să nu fie un Dumnezeu ce-L poate pe om desăvârşi şi face nemuritor. N-a binevoit Dumnezeu să creeze pe om fără un scop pozitiv, fără să-i dea putinţa să se realizeze prin El. Dumnezeu Tatăl face pe om prin Fiul Său, după chipul Lui. Sensul celor pământeşti nu e despărţit de sensul celor dumnezeieşti şi veşnice.

adusă lui Dumnezeu, Celui ce ne face pururea biruitori în Hristos și arată prin noi, în tot locul, mireasma cunoștinței Lui. Pentru că suntem lui Dumnezeu buna mireasmă a lui Hristos» (II Cor. 2, 14—15). Când deci mireasma lui Dumnezeu s-a arătat în Hristos și se cunoaște în El, cum trebuie cugetat că se înfăptuiește aceasta? În livezi și în grădini odrăslesc plantele anotimpurilor, de pildă mărul și crinul. Spune-mi, prietene, mirosul crinului se adaugă prin hazard, după legile naturii mărului, iar mărul transmite iarăși crinului pe al său, amestecându-se în amândoi cele ce sunt proprii fiecăruia?

B. Nicidecum. Ci fiecare emite mirosul său propriu.

A. Cum deci ar fi Hristos buna mireasmă a cunoștinței adevărate a lui Dumnezeu Tatăl, dacă nu s-ar crede că a răsărit din dumnezeirea adevărată? Căci s-a arătat că fiecare emite, așa zicând, mireasma propriei firi. Cum s-ar răspândi mireasma dumnezeirii după fire printr-o creatură și dintr-o fire de altă specie decât cea pe care o are Dumnezeu? Căci precum n-ar putea cugeta cineva, dacă are minte, că buna mireasmă a lui Dumnezeu e interioară firii celor create — aceasta ar fi o afirmare cu totul prostească —, la fel nu se poate atribui emiterea, în forma de miros a dumnezeirii nenăscute și mai presus de toate, unui Fiu de alt neam și de altă fire. De fapt Unul Născut în mod negrăit din ființa lui Dumnezeu Tatăl are în Sine buna mireasmă a firii Celui ce L-a născut. De aceea și Biserica cea din neamuri, personificată ca o mireasă, zice către El: *«Mir vărsat este numele Tău. De aceea Te-au iubit pe Tine fecioarele și Te-au atras»* (Cânt. 4, 3). Căci prin El și în El am primit buna mireasmă a cunoștinței Tatălui și ne-am îmbogățit cu ea.

B. Consimt. Căci explicarea și exprimarea ei îmi par drepte.

A. Dar și în alt fel se arată vădit că Fiul S-a arătat cu adevărat Dumnezeu și din Dumnezeu, dacă socotim cele privitoare la El și altfel.

B. În ce mod spui?

A. Spune-mi, s-ar cuveni să atribuim vreunei alte dintre existențe (vreunei creaturi) puterea să distribuie bunurile pe care le dăruiește singură firea dumnezeiască?

B. Nu, deloc.

A. Deci nu se află în înălțimile cele mai de sus și la capătul cel mai ridicat al slavei dumnezeiești, în mod cuvenit, având ca însușire puterea să facă aceasta?

B. Cum n-ar fi așa?

A. Deci pacea este darul dumnezeiesc dat de Dumnezeu, un dar al cerului, venit nouă numai din hotărârea dumnezeiască. Voi lua ca garant al cuvântului pe proorocul Isaia, care declară și spune : *«Doamne, Dumnezeul nostru, dă-ne nouă pace. Că toate ni le-ai dat nouă, Doamne, afară de Tine pe altul nu știm, numele Tău numim»* (Isaia 26, 12—13). Socotesc că lauda a tot binele le permite să primească tot binele celor ce vorbesc de el.

B. De fapt, așa este.

A. Pacea este fructul lucrării de sus, un dar cu adevărat al nici uneia din cele create, cum am spus adineauri, ci numai al lui Dumnezeu Cel după fire. Căci proorocul a spus că numai pe Dumnezeu Îl știe ca Cel ce dă cu adevărat și nimenea în afara Lui.

B. E adevărat.

A. Privește deci ca dăruitor și ca îndrumător în cele ce ni le dăruiește nouă Dumnezeu Tatăl pe Cuvîntul răsărit din El. Căci a spus sfinților Săi ucenici : *«Pacea Mea dau vouă, pacea Mea las vouă»* (Ioan 14, 27). Pacea este binele Său propriu, zice, căci e dăruit de Dumnezeu, și nu de altul. Și pe lângă aceasta, zice dumnezeiescul Pavel : *«Har vouă și pace de la Dumnezeu, Tatăl nostru, și de la Domnul nostru Iisus Hristos»* (Rom. 1, 7). El este împreună Dăruitorul și Dătătorul acelorași daruri cu Dumnezeu Tatăl [180]. Și bucurîndu-Se de aceeași cinstire și mărire, spune-mi, cum ar fi inferior în slavă și nu S-ar afla mai degrabă deopotrivă și asemenea în toate cu Cel ce L-a născut ?

B. E drept.

A. Să mai trecem și la aceea.

B. La care spui ?

A. Oare nu spui că dacă se urmează părerii Sfinților adevărul ne devine ușor de cunoscut și ne duce spre ceea ce place lui Dumnezeu și e conform spuselor despre Fiul prin Duhul Sfânt ?

B. Și ce este aceasta ?

A. Este aceea că Fiul este Dumnezeu după fire și cu adevărat. Căci înțeleptul Pavel a spus despre Dumnezeu Tatăl : *«Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, Cel ce este binecuvântat în veci, știe că nu mint»* (II Cor. 11, 31). Apoi îndată împletește Fiului o coroană egală a acestei cinstiri și slave, întru nimic inferioară, deoarece L-a cunoscut

180. Dacă Hristos n-ar fi deoființă cu Dumnezeu, Tatăl Său, darurile ce ni le dă El n-ar fi egale cu cele ale lui Dumnezeu Tatăl. N-am fi ridicați prin El de Tatăl la iubirea pe care o are față de Fiul Său.

fiind Dumnezeu după fire și cu adevărat. Căci scrie despre El, vorbind despre despărțirea Domnului de iudei : «*Căci aș fi dorit să fiu eu însumi anatema de la Hristos pentru frații mei cei de un neam cu mine după trup, care sunt Israeliți, ai cărora sunt părinții și din care este Hristos după trup, Cel ce este Dumnezeu după toate, binecuvântat în veci. Amin.* (Rom. 9, 3—5). Deci pe Cel ce este Dumnezeu peste toate Îl vom pune sub Dumnezeu împreună cu toate, dacă nu este cu adevărat Dumnezeu, și va fi așezat între fiii după har ? Dar El, Dumnezeu, este peste toate și are această mare și dumnezeiască demnitate de-a fi binecuvântat de toate, în mod neâncetat și fără sfârșit, și fiind o binecuvântare o pecetluiește cu Amin. Oare socotești că cu astfel de minte sănătoasă cugetă adversarii ?

B. Nicidecum. Minte sănătoasă are mai degrabă cel ce mărturisește pe Fiul ca Dumnezeu adevărat, născut din Dumnezeu adevărat. Prin El și cu El fie slava lui Dumnezeu Tatăl împreună cu Sfântul Duh în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL IV

Argumente în favoarea filiației prin fire a Celui Unuia Născut

A. Dacă se spune că Dumnezeu Cel ieșit din Dumnezeu prin naștere negrăită nu Se află în slava Fiului după fire, ci se spune că e creat și făcut, oare nu merită să fie declarați vinovați cei ce obișnuiesc să aducă astfel o injurie slavei lui Dumnezeu ? Căci Scriptura de Dumnezeu insuflată ne aduce aprobarea spre aceasta, prin următoarele cuvinte : «*Omul care va blestema pe Dumnezeul său, păcat va avea. Iar cel ce va huli numele Domnului, cu moarte să se omoare, cu pietre să-l ucidă toată adunarea ; fie prozelit, fie pământean ; când hulește numele Domnului, să moară*» (Lev. 24, 15—16).

B. Nu văd cum ar putea scăpa acela de pedepsele cuvenite lui.

A. Deci cel mai bun lucru de făcut, Ermia, este să nu ne lăsăm tulburați de flecărelile celorlalți, pentru că ne trag spre o cugetare lipsită de cumințenie, ci să ținem drept norma dreaptă și nestrâmbată a credinței cuvintele grăitorilor lui Dumnezeu. Căci se cuvine nu să ascultăm mai degrabă de alții, ci de aceia cărora li s-a spus: «*Nu voi sunteți cei ce grăiți, ci Duhul Tatălui vostru este Cel ce grăiește în voi*» (Matei 10, 20).

B. Foarte drept ai grăit.

A. Aceia nu L-au cunoscut pe Cuvântul lui Dumnezeu Unul Născut ca creat (ca supus devenirii), sau ca primind venirea la existență prin creație. Ei spun că este rodul ființei Celui ce L-a născut, coexistent și coetern. Și-L numesc Fiu și Dumnezeu adevărat și viața veșnică. De fapt, Ioan, inițiatorul nostru dumnezeiesc în taine, zice : «*Și știm că Fiul lui Dumnezeu a venit și ne-a dat nouă înțelegere, ca să cunoaștem că e Dumnezeu cel adevărat și noi suntem în Dumnezeu cel adevărat, adică în Fiul Lui, Iisus Hristos. Acesta este Dumnezeu cel adevărat și viața veșnică*» (I Ioan 5, 20). Dar dacă este, bunule, Fiul și Dumnezeu adevărat și viața veșnică, însă n-a scăpat de-a fi socotit creatură și

făptură, deși era din firea atît de slăvită, oare nu va atinge și însăși ființa lui Dumnezeu Tatăl această vătămare, fără nici o piedică [181] ?

B. În ce fel ?

A. N-a fost numit și El Dumnezeu adevărat și nu dă viață tuturor, fiind viața prin fire ? *«Căci în El viem și ne mișcăm și suntem»*, cum a spus undeva și cuvântul înțelept (Fapte 17, 28).

B. E adevărat.

A. Deci cuvântul de hulă se referă și la El în mod direct, numindu-L creat (supus devenirii). Dar atunci nu mai este nici o piedică, odată ce dumnezeirea adevărată pătimește în Fiul, ca să fie socotită între cele create (supuse devenirii) ; și viața veșnică să fie scoasă, nu știu cum, din calitatea de viață, și să fie confundată cu creaturile, odată ce a primit o existență măsurată în timp [182]. Căci ceea ce e făcut, nu e fără de început, nici mai vechi ca tot timpul.

B. Cât de prostească, o, prietene, este această afirmare și cât de greu e de scăpat de acuza necredinței.

A. Se poate scăpa totuși ușor. Cei ce voiesc pot scăpa ușor. Ei pot respinge teoria pierzătoare și corupătoare a adversarilor, atribuind cu evlavie puterea biruitoare cuvintelor sfinților. Căci nu L-au declarat pe Dumnezeu nicidecum Făcător al Celui Unul Născut, ci mai degrabă Tată prin naștere, cei ce au fost numiți și lumină a luminii de către Cel ce nu și-a ignorat firea proprie, adică de către Hristos. Fiindcă a zis către ei : *«Voi sunteți lumina lumii»* (Matei 5, 14). De fapt, declarându-i pe ei și învățători nerătăciți și adevărați ai tainelor, le-a spus : *«Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh»* (Matei 28, 19). Acolo unde este un Tată cu adevărat și o naștere și un Fiu, Care nu are slavă adăugată, ci ființială și din Tatăl, ce loc ar putea avea bârfirea că a fost făcut ?

B. Nici unul, după mine.

A. Nimeni din cei ce au grijă de dreapta credință n-au ajuns la atâta nebunie a cugetării, ca să-și închipuie că trebuie să despărțim atât de mult nașterea de ființa lui Dumnezeu Tatăl, sau faptul nașterii, încât să nu ne rușinăm în chip nepriceput să socotim că s-a pătimit în ea ceva din cele nevrute și că s-a obosit spunându-se unor necesități trupești. Există unii nesimțiți care văd în ea despărțiri și curgere obișnuită. Ei nu și-au dat seama că au căzut în adâncurile pierzaniei. Pentru

181. Ne întâlnim iarăși cu panteismul, care confundă pe Dumnezeu cu lumea aceasta. Dacă Fiul născut din ființa lui Dumnezeu e totodată creatură, nu e și acea ființă creatură, sau nu e creatură ființa lui Dumnezeu ?

182. În teoria ariană, ca în toate filosofiile, în general panteiste, sunt o mulțime de contradicții : O esență eternă, deci nesupusă timpului, emite prima producție în timp. Cum mai e atunci acea esență mai presus de timp, sau eternă ?

ei firea negrăită a lui Dumnezeu, mai presus de orice înțelegere, dacă s-ar vedea născând, ar pătimi ceva prin aceasta. Căci ei nu cunosc deloc ce este netrupescul prin fire și ce este trupul și cele proprii trupurilor. Ei nu cunosc că netrupescul e cu totul ferit de împărțire sau de curgere și tăiere. Asemenea lucruri se pot întâmpla mai degrabă unei firi pipăibile și groase. Dacă se spune deci despre Dumnezeu «*născut*», să se respingă bănuiala oricărei pătimiri și cugetarea să atribuie firii lui Dumnezeu cele mai potrivite ei. Căci nu naște ca noi, ci cum știe ea și i se potrivește ei. Născocirile ereticilor sunt deci flecăreli și basme pentru babe. Făcându-se că nu se tem să spună că firea Tatălui născând a suferit vreo vătămare, ei o despoaie de cele mai importante privilegii [183]. Dar socotesc că orice rațiune înțeleaptă ne va convinge că trebuie să mărturisim pe Dumnezeu Tatăl mai degrabă Născător, decât Făcător care nu vrea totuși să fie cugetat astfel. Dar prin aceasta va apărea mai slăvit. Aceasta Îi va aduce pe drept o cinstire, proprie existențelor superioare, deci și nouă, și îndeosebi Celui născut din noi Care e neasemănat superior față de tot ce e făcut [184]. Deci dacă Dumnezeu este Creator și a câștigat o slavă provenită din puterea de-a crea, dar mai este și Născător, mă tem că aș spune ceva hulitor și necuvenit, dar nu de bunăvoie, dacă aș recunoaște că firea lui Dumnezeu a căzut cu adevărat din ceea ce este mai înalt și mai strălucitor decât toate și ca creatură ar fi mai largă în slavă, întrucât participă la puterea de-a face și crea produse ale unei tehnici diferite, dar are asociată și puterea de-a naște, care este evident mai strălucită decât celelalte [185].

B. Bine zici.

A. Deci este Fiu, Ermia, și nu făptură Cel ce a ieșit din Tatăl după fire și în mod ființial cu adevărat, și nu e o invenție a înțelepciunii și un rod (de artă al tehnicii). Căci așa spunem că este toată creația.

B. Așa este.

A. De aceea și înțeleptul Ioan va declara fără să mintă, spunând deschis : «*A făcut Iisus și multe alte semne înaintea ucenicilor Săi, care nu sunt scrise în cartea aceasta. Iar acestea s-au scris ca să credeți că*

183. Arienii, ca să arate că nu se tem de o tăiere și de o curgere în ființa lui Dumnezeu prin naștere, au prefăcut nașterea mai mult într-un act de creație. Dar cum ar fi Fiu cel ce e creat de suprema existență? E aceeași confuzie imposibilă pe care o fac între naștere și creație.

184. A avea un fiu născut, e chiar pentru om mai important decât un lucru făcut de el. Îi aduce o bucurie nespus superioară și îi dă putința unei vieți cu mult mai bogate. Cu atât mai mult și pentru Dumnezeu este un fapt cu mult mai important de-a naște un Fiu, decât de-a produce o creatură.

185. Dacă Dumnezeu n-ar avea decât puterea de a face ceva, nu și de-a naște, ar fi inferior omului creat, care are puterea de-a produce lucruri mai complicate prin tehnica lui (mai ales în epoca noastră), dar are pe lângă aceasta și puterea de-a naște.

Iisus este Hristos, Fiul lui Dumnezeu» (Ioan 20, 30—31). Iar pe cel ce a crezut așa, l-a împodobit cu cele mai mari daruri. Căci scrie iarăși : «*Cine este cel ce biruiește lumea, dacă nu cel ce crede că Iisus este Fiul lui Dumnezeu?*» (Ioan 5, 5). Și pe lângă acestea, prietene, ne-a uimit nu puțin cu iubirea lui Dumnezeu Tatăl față de noi, zicând : «*Că așa de mult a iubit Dumnezeu lumea, încât pe Fiul Său Unul Născut L-a dat, ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică*» (Ioan 3, 16). Deci pentru ce ar prezenta ca un fel de coroană și culme a scrierilor sale trebuința de-a crede că Cuvântul întrupat este cu adevărat Fiul lui Dumnezeu, dacă nu este Fiu ? Cum ar birui lumea întreagă Cel ce este socotit făptură și creat ? Cum va câștiga El ca dreaptă răsplată a celor drept cunoscute puterea de-a birui lumea ? Dacă nu s-ar spune sigur că Dumnezeu nu cinstește pe cei ce cugetă cele strâmbe și încoronează cu daruri dumnezeiești pe unii din cei ce există, aș spune în mod cuvenit că îi învrednicește de orice cinste și mărire pe cei ce nu-L socotesc pe Unul Născut Fiu, ci în mod flecar creatură și supus devenirii, chiar dacă s-ar spune că S-a născut și S-a numit Fiul de Tatăl Însuși și de orice sfânt. Iar dacă aceasta nu e îngăduit să se spună, iar a o cugeta este o faptă a necredinței, este cu totul adevărat ceea ce este contrar ? Dumnezeu nu încoronează decât pe iubitorii adevărului și de aceea pe cei ce L-au crezut ca Dumnezeu cu adevărat, și nu un produs al unui meșteșug dibaci. Căci aceasta ar fi o boală cumplită și o nebunie. De aceea a fericit cuvântul dumnezeiesc pe Petru, verhovnicul Apostolilor. Căci deoarece Mântuitorul ajuns în părțile Cezareei lui Filip a întrebat : «*Cine zic oamenii că este Fiul Omului?*», sau altfel spus care sunt părerile ce circulă despre Mine în țara iudeilor, sau în cetățile de la marginea Iudeei, Petru, părăsind părerile copilărești și necuvenite ale mulțimilor, a declarat cu mare înțelepciune și știință, zicând : «*Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu*». De aceea a primit cu mult înainte răsplata arătată înțelegerii lui. Căci Hristos i-a spus : «*Fericit ești, Simone, fiul lui Iona, că nu trup și sânge ți-au descoperit ție, ci Tatăl Meu cel din ceruri. Și Eu îți voi spune ție că tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea și porțile iadului nu o vor birui pe ea*» (Matei 16, 17—18). Ceea ce numește «*piatră*», printr-o asemănare de nume, socotesc că nu e nimic altceva decât credința neclătinată și foarte puternică a ucenicului pe care s-a rezemat și fixat, cu neputință de-a cădea, Biserica lui Hristos, rămânând nedărâmată de porțile iadului [186]. Iar credința lui Petru se adresează

186. Sf. Chiril nu insistă în explicarea acestor cuvinte ale Mântuitorului. Dar în faptul că Petru răspunde la întrebarea pusă de El tuturor ucenicilor, se arată că credința mărturisită de Petru era a tuturor. Deci și asigurarea că ceea ce va dezlega și lega, dată lui Petru, era dată tuturor.

Fiului, nu printr-o improvizare nereflectată și răsărită din gânduri omenești, ci dintr-o tainică inspirație de sus Dumnezeu Tatăl arătându-L clar pe Fiul Său și sădind siguranța referitoare la El în sufletele celor credincioși. Căci n-a mințit Hristos spunând : «*Trup și sânge nu ți-a descoperit ție, ci Tatăl Meu cel din ceruri*». Deci dacă Petru este fericit și se învrednicește de descoperirea dumnezeiască, mărturisindu-L ca Fiu al lui Dumnezeu Celui viu, cum nu ar fi osândiți cei ce resping ceea ce e plăcut lui Dumnezeu Tatăl și disprețuiesc cu hotărâre ceea ce arată El ca adevărat, adică cei ce atrag rodul ființei Lui spre treapta de făptură și odrasla coeternă a vieții o numără nebunește între cele ce au viața ca un adaos ? Oare nu sunt acest fel de oameni foarte nepricepuți ?

B. Da, e cu totul așa.

A. Având o opinie coborâtă și minoră despre Fiul, ei distrug însăși marea și excepționala taină a iubirii lui Dumnezeu Tatăl [187]. Prin aceasta se dovedesc atingându-se de înseși demnitățile dumnezeirii.

B. Explică-mi cum. Căci nu te pot urmări.

A. Cu toată inima. Nu mă împiedică nimic. N-a dat pe Fiul Său Însuși pentru viața lumii ?

B. Ba da, desigur.

A. Cel Născut e superior față de ceea ce produce cineva prin artă (prin meșteșug, prin tehnică). Toată lumea e de acord, odată ce primul este rodit din noi și al ipostasului care-L naște, iar ultimul, invenția, voința și opera înțelepciunii, nu odrasla ființei.

B. Deci ce este aceasta ?

A. Nu-ți dai seama ? Iubirea lui Dumnezeu Tatăl ar fi fost mai puțin de admirat dacă ar fi trimis spre răscumpărarea creaturii întregi pe Fiul ca parte a creației, odată ce ar fi făcut. Dar ne minunăm cu mult mai mult, și aceasta în mod cuvenit, dacă aflăm că a dat ca răsplată pentru viața lumii pe Însuși Fiul Său și n-a cruțat fructul propriu, căci I-a plăcut să vină în trup și să moară însetând mai degrabă după restabilirea veșnică a lumii în fericire [188].

B. Înțeleg.

A. Iar eu socotesc — și nimeni nu se va indigna de îndrăzneala mea de-a vorbi astfel, aprins de iubirea de Dumnezeu — că Hristos

187. Dacă Hristos, care S-a răstignit, n-a fost Însuși Fiul lui Dumnezeu, mai putem vorbi de o iubire a lui Dumnezeu față de oameni ? Și ce viață a mai adus El lumii ?

188. Făcându-Se Fiul lui Dumnezeu om cu care se pot uni toți oamenii, e cel mai înalt dar ce-l poate da Dumnezeu acestora. Prin aceasta ei sunt asigurați pentru veci în cea mai înaltă fericire, a comuniunii în iubire a lor prin Fiul Său. Iar iubirea aceasta a arătat-o Fiul și cu primirea morții pentru oameni, ca să-i scape de ea. E cel mai înalt preț pe care l-a putut plăti pentru fericirea lumii. Dumnezeu Tatăl a plătit cu viața Fiului Său, viața lumii.

n-ar fi o răsplată demnă pentru toată creația și n-ar putea răscumpăra îndestulător viața lumii, chiar dacă Și-ar pune sufletul Său din prețuire pentru ea, având sângele Său preacinstit pentru noi, dacă n-ar fi cu adevărat Fiul lui Dumnezeu din Dumnezeu, ci creatură și o parte a creației.

B. Bine zici.

A. Aș mai adăuga că în acest caz, creația s-ar fi mântuit fără să fi primit nimic de la Dumnezeu, neavând trebuință de împreuna lucrare de sus. Căci cum și de cine ar mai fi avut ea trebuință, dacă ar avea ea însăși și prin ea răscumpărarea și stabilitatea în fericire? Toată creația a susținut-o, zic ei, fiind parte a creației. Pentru ce mai înălțăm atunci cântări de mulțumire lui Dumnezeu? Pentru ce părăsindu-le acestea ca prisositoare, nu aducem cântări de laudă creației, în loc de-a ne apropia mai degrabă de Dumnezeu, Stăpânul tuturor, rugându-L și zicând despre El: «*Binecuvintează suflete al meu pe Domnul și nu uita toate binefacerile Lui. Pe Cel ce iartă toate fărădelegile tale, pe Cel ce tămăduiește toate bolile tale, pe Cel ce răscumpără din stricăciune viața ta*» (Ps. 102, 2—4)? Dar făcând aceasta, noi nu ne vom despărți de cugetarea cea bună în mod neîndoielnic și nu ne vom opune cu hotărâre lui Dumnezeu? Ci înălțându-I mai degrabă Lui cântările de slavă, vom fi închinători înțelepți cu adevărat. Cum deci va mai fi făptură ca noi, Cel ce este răsplata cea una, demnă de toate, ca Dumnezeu din Dumnezeu și Fiul adevărat? Sau nu e așa?

B. Cum să nu fie?

A. Spune deci, dacă voiești să adăugăm la acelea și aceasta: numele care indică o relație între două lucruri, nu le indică virtual pe amândouă, numele fiecăruia purtând în sine ca o sarcină, cunoștința celuilalt. Astfel, de aude cineva despre dreapta, ușor se gândește prin aceasta la stânga. Dar oricine va spune că și inversul este adevărat. Astfel numele de Tată vine din numele cuiva ce se află în relație cu Fiul, dar în mod egal o face aceasta și numele de Fiu. Deci prin ele se exprimă o relație a unuia cu altul, sau relația între amândoi, fără să înceteze de-a exprima ce se cuvine și ce este propriu fiecăruia.

B. Cui nu-i este vădit aceasta? Căci un tată se cugetă și se mărturisește indicându-se relația lui cu un fiu și un fiu indicând relația cu un tată.

A. Deci ce au aflat acești oameni cu mintea sucită și aiurită, care numesc pe Dumnezeu Tatăl nostru, dar susțin că Fiul este făptură? Oare nu este aceasta un lucru cu totul nepriceput și nepotrivit a spune

de o existență creată că e unită cu Tatăl, și de Tatăl că e în aceeași treaptă prin relația cu o existență pe care a creat-o ? [189]

B. Dacă Îl fac pe Dumnezeu creatură, e firesc să se spună că El este într-un raport de natură cu existențele create.

A. Dar să audă și ei pe Hristos Însuși declarând : *«Nu Mă știți nici pe Mine, nici pe Tatăl Meu. Dacă M-ați ști pe Mine, L-ați ști și pe Tatăl Meu»* (Ioan 8, 19). Și celor ce L-au întrebat despre pricina mustrării, li se răspunde, zicând : *«Cel ce tăgăduiește pe Tatăl Îl tăgăduiește și pe Fiul. Și cel ce tăgăduiește pe Fiul nu are nici pe Tatăl»* (Ioan 2, 23). Și aceasta este foarte drept și foarte adevărat. Dacă nu este Tată, care să fi născut prin fire, nu va admite cineva nici că subzistă Fiul. Căci este Fiu, pentru că a fost născut. Și dacă nu este un Fiu ca născut, nu e nici un Tată, dacă se raționează logic și în acord cu dreapta cugetare. Deci e adevărat că fiecare dintre cei doi există împreună și se desființează împreună cu celălalt. Și subzistând unul, va subzista sigur și cel pentru care se zice că este ceea ce este [190]. Ce vor hotărî deci să cugete cei ce Îl aud pe Hristos zicând către mulțimea neascultătoare și neînfrânată a iudeilor : *«Eu vin în numele Tatălui Meu și voi nu Mă primiți»* (Ioan 5, 43) ? [191]. Totuși Hristos nu Se numește nicidecum pe Sine Tată, ci Fiu și din Tatăl. Cum zice deci că a venit la noi *«în numele Tatălui»* ? Oare nu este evident că *«în numele»*, trebuie înțeles întru slava și cu buna vestire a (spre lauda) Tatălui ? De fapt dumnezeiască Scriptură vrea să spună și să arate, prin *numele*, lauda de departe pătrunzătoare și strălucirea de departe văzută, precum e cântată în cartea Proverbelor : *«E mai de ales un nume bun, decât multă bogăție»* (Prov. 22, 1). Dar oare cuvântul Mântuitorului a căzut din calitatea de înțelept și adevărat, când zice deschis că a venit la noi *«în numele Tatălui ?»*

189. Pentru arieni și în general pentru panteiști, care confundă nașterea cu creația, oamenii creați pot numi pe Dumnezeu Tată, împreună cu Fiul, care e și El creat asemenea oamenilor. Dar pentru ce ne-a învățat Hristos să spunem lui Dumnezeu «Tatăl nostru», în vreme ce totdeauna altădată Îl numește pe Dumnezeu Tatăl Său, dar nu și al nostru ? În deosebirea ce o face între Dumnezeu ca Tatăl nostru și Dumnezeu ca Tatăl exclusiv al Lui, Hristos ne arată că Dumnezeu e Tatăl nostru ca Creator, iar Tatăl Lui, ca Născător.

190. Sunt nume care indică coexistența a două lucruri sau persoane. E numit unul, dar prin numirea lui se referă și la celălalt. Aceasta arată coexistența lor. Spunându-se de existența unuia, se afirmă indirect și existența celuilalt. Nimic nu există în totală izolare. Fiecare din cele două sau trei (sau mai multe) se arată existând, dar niciodată în izolare. Și modelul suprem pentru această ordine este Sfânta Treime. Nimic nu există numai pentru sine, ci și pentru altul.

191. Dată fiind unitatea între doi, indicată prin câte un nume, e firesc ca unul din ei, spunând că vine în numele altuia, să arate că el fiind într-o legătură cu celălalt, îl are într-un fel în sine pe celălalt, că odată cu sine a venit și celălalt. Aceasta are loc mai ales când vorbim de Sf. Treime, când spunem că Fiul a venit în numele Tatălui și când Tatăl laudă numele Fiului.

B. E sănătos să se spună că adevărul nu se desparte de ceea ce este adevărat.

A. Dacă deci aceste cuvinte sunt adevărate, sau trebuie să coborâm pe Tatăl între creaturi, ca să nu apară superior în slavă Fiul, sau Fiul trebuie urcat la demnitatea cuvenită lui Dumnezeu și la filiația dumnezeiască, înțeleasă ființial [192]. Nu poate fi în nici un fel socotit inferior față de Dumnezeu Tatăl, dacă e văzut astfel. Va lupta cu noi pentru aceasta și înțeleptul Ioan, zicând : «*Cel ce vine de sus, este deasupra tuturor*» (Ioan 3, 31). Fiindcă cuvântul «*de sus*» exprimă firea de sus și cea mai înaltă, o va arăta ucenicul Mântuitorului, zicând : «*Toată darea cea bună și tot darul desăvârșit de sus este, pogorând de la Părintele luminilor*» (Iacov 1, 17). Fiul ne vine deci din Tatăl ca dintr-un izvor. Și odrăslind din rădăcina cea mai înaltă, arată în Sine strălucirea de unde a răsărit, primind calitatea de a fi peste toate, cum este și Tatăl. Iar a fi peste toate, nu spunem că stă numai în a întrece prin slavă și faimă creația, ci în a depăși și a se afla prin treapta supremă a ființei peste toate împreună cu Tatăl, Care L-a născut. Dar dacă este deasupra tuturor, cum s-ar cugeta între toate ? Căci dacă este cu adevărat creatură, cum nu va fi pus în rând cu creaturile ? Cum deci ar fi altul decât toate, dacă n-ar fi prin fire săltat peste calitatea de-a fi numărat între toate ? Iar a cinsti firea netrupească a Fiului prin înălțimi spațiale, n-ar însemna a face o proastă literatură ?

B. Cum așa ?

A. Voiești să vorbim că este «*de sus*», cugetându-l opus lui «*jos*» prin distanțe măsurate ?

B. Dar ce vom face din Fiul, dacă este într-un astfel de spațiu ? Căci aceasta este propriu corpurilor.

A. Deci spunem foarte bine că «*de sus*» se înțelege din Tatăl. De aceea și că e cunoscut numai de Tatăl și că numai El cunoaște pe Tatăl Său și Dumnezeu. Căci firea supremă este o realitate invizibilă și necunoscută de nici o existență (creată), ceea ce este cu adevărat prin ea însăși. Că subzistă și că este Dumnezeu, credem. Dar ce este prin fire, este absurd a cerceta, fiindcă nu se poate, fiind de necuprins. Căci firea lui Dumnezeu este dincolo de orice minte (înțelegere). Dar atunci, dacă (Fiul) este creat și făcut, ar cunoaște El, și numai singur, pe Tatăl, și ar fi cunoscut iarăși singur și numai de Tatăl singur ? [193] Dacă a cunoaște

192. Dacă e adevărat că, declarând Fiul că vine în numele Tatălui, înseamnă a avea pe Tatăl în El, trebuie să vedem și pe Tatăl coborând cu Fiul, la făpturi, spre a se vedea și slava Lui, înălțând pe Fiul la calitatea de Fiu după ființă al Tatălui. Nu-l putem despărți, făcând pe Tatăl Creator, și pe Fiul Creatură.

193. E propriu minții sau înțelegerii să definească, să precizeze, să mărginească. Dar Dumnezeu este nemărginit în bogăția Lui de înțelesuri. Știm că

firea lui Dumnezeu este cu neputință oricărei existențe create, a cunoaște vreuna din cele chemate la existență ce anume este, nu întrece orice minte, chiar dacă este în vreun fel deasupra vreunei minți ca a noastră [194]. Deci dacă numai El a cunoscut pe Tatăl și iarăși e cunoscut numai de Tatăl, El scapă în mod cuvenit de acuza și opinia că a fost creat. Căci singură firea supremă și negrăită se cunoaște pe Sine și este cu totul de neapropiat celor aduse la existență.

B. Deci e interzis și neapropiat, dat fiind că Dumnezeu este mai presus de orice minte.

A. Cum s-ar spune de către noi că Fiul a fost creat, când prea înțeleptul Pavel declară: «*Spun deci: câtă vreme moștenitorul este copil, nu se deosebește de rob, deși e stăpânul tuturor, căci este sub tutori și îngrijitori până la data rânduită de tatăl său. Așa și noi, până eram copii, eram robi, sub stihiile lumii. Dar când a venit plinirea vremii, a trimis Dumnezeu pe Fiul Său, născut din femeie, ca pe cei de sub lege să-i răscumpere, ca să primim înfierea*» (Gal. 4, 1—5). Astfel deci, fiind bolnavi încă de lipsa de învățătură și vinovați de copilăria de odinioară, eram supuși stihiilor lumii și ne închinam creației, deși trebuia să acordăm toată închinarea Dumnezeului adevărat și singur după fire. Dar când Fiul ne-a luminat, arătându-ne mai buni și superiori mentalității copilărești și alergând spre lumina adevărului, ne-am izbăvit — cum socotesc și cum consimți și tu —, nu știu cum, de jugul stihiilor lumești. Aceasta ne-a arătat-o adineauri acest sfânt cuvânt, pe care l-ar declara înțelept și adevărat oricine se îngrijește de dreapta credință. Căci el grăiește de tainele aflate în Hristos.

B. L-ar declara în mod sigur.

A. Deci, o, Ermia, tot ce spunem că a fost chemat la existență prin hotărârea Făcătorului, nu e de numărat între stihiile lumii, sau nu va fi socotit ca parte a acestui întreg care este lumea?

B. Ba da, desigur.

A. Dar nu ne-am mântuit noi spre a ne ridica la desăvârșirea minții și a înțelegerii, ferindu-ne de voința de-a ne supune stihiilor lumii?

B. Așa zic și eu.

---

este. Căci nu se poate să nu fie o realitate nemărginită, definită, în putere și în viața ei, de care să depindă toate cele supuse unor legi precise, mărginite. Cele create, prin însuși faptul că sunt create, sunt supuse unei puteri care le mărginește. Ca atare, ele sunt cunoscute de Dumnezeu, dar ele nu-L cunosc. Dacă Fiul ar fi și El creat, cum L-ar cunoaște El singur pe Tatăl și Tatăl L-ar cunoaște singur pe El?

194. Dacă Hristos n-ar fi Dumnezeu, ar fi posibil să fie cunoscut de vreuna din mințile create. Fapul că nu e cunoscut decât ca om, e o dovadă că este, după firea Sa veșnică, necreat.

A. Deci primind credința în Fiul, ca în Fiul cel adevărat, sau cum ?

B. Așa.

A. Deci Mântuitorul este necreat, ca să nu apară ca fiind dintre celelalte stihii ale lumii. În cazul din urmă, noi am fi copii lipsiți de laudele celor ce au ajuns la desăvârșire, ci însetați mai degrabă de raționamente deșarte, decât îmbogățiți cu adevărat cu nădejdea sigură și cu cunoștința privitoare la Fiul. Și cu ce ne-ar mai fi folosit Unul Născut, deși S-a făcut om pentru noi, dacă nu am fi fost eliberați de slujirea creației ? Și spune-mi, nu ne-am fi înșelat îmbrățișând credința față de El ca față de Fiul ?

B. Așa ar fi, dacă El ar fi creat.

A. Și oare nu e superioară învățătura prin Moise celei prin Hristos, dacă ultima este cu adevărat credință în cineva din cele create ? Aș spune că sfinții vorbesc în deșert, punînd porunca mai veche după rânduielile evanghelice. Și cum n-a desăvârșit Legea nimic, atunci cum dreptul din credință va fi viu ? (Evr. 6, 19 ; Rom. 5, 17). Căci credința în Fiul pierde pe cei ce o primesc, iar Legea a folosit pe cei mai vechi, dacă primim spusele celor cu mintea strâmbată[195].

B. Explică-mi aceasta.

A. Fără nici o șovăială și din toată inima. Recunoaște că despre acestea am voit să vorbesc.

B. Ce sunt acestea ?

A. Legea prin care înțeleptul Moise a dat următoarele învățături : «*Ascultă, Israele, Domnul Dumnezeul Tău, Domnul cel Unul este*» (Deut. 6, 4). Și pe lângă aceasta : «*Nu-ți vei face ție idol, nici asemănarea a orice din cele câte sunt în cer sus și pe pământ jos*» (Deut. 5, 8). Și pentru a-i ridica spre ceea ce e mai sus și pentru a-i despărți de stihiile lumii, spune : «*Ia aminte la tine, ca nu cumva privind la cer și văzând soarele și luna și stelele și toată podoaba cerului, să rătăcești și să te închini lor*» (Deut. 4, 19). Legea chema deci spre Dumnezeul cel adevărat și prin fire Unul, strămutând de la ceea ce era greșit și rău. Nu îngăduia nicidecum închinarea să fie creației în locul Creatorului. Și ca să facă pe cei chemați la acesta mai siguri în fixarea în ea, prevedea pentru cei ce o nesocoteau pedeapsa prin vărsarea sângelui lor. Iar acelea erau ale Legii. Dar să spunem unde au fost aduse ale noastre. Legea a trecut. Predicarea ei era în umbre și chipuri. Acum a strălucit lumina adevărului, fiindcă am primit credința în Fiul, deși, după aceia, este creat și făcut. Nu suntem de trei ori nefericiți, noi, care socotim apa-

195. Dacă Hristos ar fi creatură, Evanghelia Lui ar fi mai prejos ca Legea dată prin Moise de Dumnezeu. Căci pe când Legea cerea închinarea lui Dumnezeu, un astfel de «Hristos» ar fi cerut închinarea «Lui» ca creatură.

rentă treapta noastră mai înaltă și declarăm mai buni pe cei ce au învățat prin Lege să se închine lui Dumnezeu cel Unul și prin fire? Și ceea ce e mai mult, e că cei ce n-au fost încă îmbogățiți cu lumina adevărului, au cunoscut pe Dumnezeu Cel cu adevărat și prin fire. Iar noi, cei ce ne socotim mai sus, deși declarăm că am primit adevărul nedăruit celor dinainte de noi, ne-am rătăcit prin el și ne-am întunecat mai mult prin lumina dumnezeiască, strălucirea ei noi, nesocotiții, primind.

B. Cât de aspru e cuvântul!

A. Iar de vei afla și ceea ce urmează, socotesc că te vei mira și mai mult.

B. Despre ce este vorba?

A. «*Legea ne-a fost pedagog spre Hristos*» (Gal. 3, 24). Căci știi că așa a scris fericitul Pavel.

B. Știu.

A. Trebuie cercetat, deci, pentru ce și cum a fost Legea pentru noi pedagog, care ne conducea spre Hristos, adică la cuvântul și cunoștința despre Hristos. Oare ca spre o stare mai bună, care întrece cunoștința aflată în ea în chipuri, sau spre una mai rea și mai coborâtă?

B. Spre una mai bună și mai clară.

A. Bine, iubitule. Căci socotesc că tot omul înțelept și cuminte ar zice că așa este. Dacă deci Legea, pedagogul nostru, deși propovăduiește că Dumnezeu este Unul prin fire, nu ne conduce spre taina despre Hristos ca spre o cunoștință inferioară, ci mai degrabă că Hristos nu va fi astfel creat, ca Legea să nu se descopere ca ducându-ne spre nedreptate. Căci dacă ar prezenta cunoștința unei creaturi mai presus de cea a lui Dumnezeu, s-ar dovedi o cursă și un laț diavolesc, chiar dacă ni s-a dat prin îngeri spre ajutor [196]. «*Căci Legea s-a dat spre ajutor*», a spus Sfânta Scriptură (Ioan 8, 20). Și dacă Hristos nu este plinirea Legii și a proorocilor, cum ar mai fi vrednic de respectat cuvântul de Dumnezeu insuflatei Scripturi? [197] Căci toată cunoștința dată prin ea ar sfârși într-o rătăcire, pentru că ne închide ca într-un rezultat final într-o fire făcută, și nu necreată.

---

196. Dacă Hristos, spre care este pedagog Legea, ar fi creatură, câtă vreme ea ne cere să ne închinăm numai lui Dumnezeu ca Creator, ea s-ar dovedi, în mod contradictoriu, o cursă diavolească, sau L-ar prezenta pe Dumnezeu cerând celor de sub ea să înainteze de la închinarea Lui spre închinarea unei creaturi.

197. Dacă Hristos ar fi plinirea Legii ca creatură, Legea care ne conduce spre închinarea acestei creaturi, cum ar mai fi vrednică de respect? Conceperea lui Hristos ca creatură degradează toată Scriptura. Aceasta o făceau arienii și o fac toate filosofiile și religiile panteiste.

Obiecție scoasă din titlul de Întâiul Născut

B. Foarte drept ai grăit. Dar socotește că adversarul ar putea întreba : ce vrea să spună numele de Întâiul Născut ?

A. Că Acela e întâiul între frați și a primit o existență mai veche prin naștere.

B. Dar atunci cum S-a numit, zic aceia, Fiul Întâiul Născut a toată creația, dacă nu are creația ca soră de același neam și de aceeași fire ?

A. Deci a dispărut, precum li se pare, și a devenit cu totul inutil numele de Fiu și nașterea este o înșelătorie și cuvântul despre Tatăl un basm deșert.

B. Nicidecum, zice el. Dar S-a numit Tată al Fiului prin abuz. De altfel zic și eu cum s-a spus despre fiii lui Israel : *«Fii am născut și am crescut»* (Isaia 1, 2).

A. Deci Unul Născut a fost adus la înfiere cu noi și nașterea nu este decât o consimțire, iar adevărul cu privire la El este că a fost creat ?

B. Așa zic ei.

A. Atunci pentru ce au părăsit ca ceva nefolositor porunca de-a privi adevărul în față și au primit cuvântul proorocesc : *«Pus-am minciuna nădejdea noastră și ne vom acoperi cu minciuna»* (Isaia 28, 15) ? S-a spus Întâiul Născut, dar când și în ce împrejurări S-a făcut aceasta Cuvântul ? Aceasta credem că ar trebui s-o aflăm înainte de toate celelalte. Astfel s-ar putea orienta pornirea cea mai cuvenită a inimii spre cele mai drepte înțelesuri ale tainelor. Căci timpurile și deosebirile de persoane ne-ar arăta foarte ușor înțelesul neînșelător și necorupt și drept al cuvântului Sfintelor Scripturi. Sau dacă ceea ce spun nu e adevărat, nu e de nedeosebit între vremurile și timpurile când era fără trup și cu trup Cuvântul lui Dumnezeu ? În orice caz, nimenea să nu se lase abătut când se vorbește despre El fără a face vreo astfel de distincție. Să se abțină de la o astfel de blasfemie. Și dacă ar socoti cineva că a murit cu adevărat, deși este Viața după fire Cuvântul din Dumnezeu, să ceară aplauzele și laudele nemincinoase de la noi. Și nu va spune basme deșarte nici cel ce va spune că a murit cu trupul. Căci tot ce se spune despre El, se referă la El în mod indistinct [198].

198. Pe de o parte expresia Întâiul Născut se referă la Fiul lui Dumnezeu cel născut din femeie. Dar totuși, ca Persoană nu e distinct de El ca Unul Născut din Tatăl și nu ca Întâiul Născut al noii umanități. Pe de o parte trebuie să ținem seama de timp, când vorbim de Întâiul Născut și de Cel ce a murit. Pe de alta, să nu distingem pe Cel ce e Unul Născut și n-a murit ca Dumnezeu, de Cel Întâiul Născut și Care a murit ca om.

B. Ar fi drept dacă s-ar cugeta așa. Dar faptul poate să nu fie în afara criticii și osândei.

A. Cuvântul n-ar putea să-i împingă cu toată forța spre altă absurditate ?

B. Spre care spui ?

A. Unii adunători de impozite, îndemnați de Legea lui Moise, adunau contribuția de drahme cerând una pentru două persoane. Ei s-au apropiat de Petru, căci voiau să întrebe dacă și Hristos Însuși se află printre contribuabili și se supune impozitului, sau refuză plata. Dumnezeiescul ucenic a voit îndată să afle ce voiau ei prin aceasta. Iisus i-a luat-o înainte, întrebându-i : *«Împărații pământului de la cine iau dări și impozite ? De la fii, sau de la străini ?»* *Petru, răspunzând : «De la străini», El spuse adăugând : «Atunci fiii sunt liberi. Dar ca să nu le pricinuim sminteală, mergând la mare, aruncă undița și luând pe întâiul pește și deschizând gura lui, vei afla un statir. Luându-l, dă-li-l pentru Mine și pentru tine»* (Matei 17, 25—27). Simți cum El a dat mărturie pentru libertatea firii Sale ? Prin aceasta Se arată mai presus de creație. Căci cel ce e adus la existența prin facere, e sclavul Celui ce l-a făcut [199]. Așa spune și dumnezeiescul David către Dumnezeu care stăpânește peste toate : *«Căci toate sunt roabe ale Tale»* (Ps. 118, 92). Deci Fiul nu e închis în măsurile noastre, potrivite robilor, nici nu e sub jug, ci este în firea dumnezeiască și supremă și mai presus de cele făcute.

B. E adevărat.

A. Deci pe Cel ce strălucește de o demnitate atât de măreață, Îl vom supune, Ermia, jugului robiei, chiar dacă se spune că S-a pogorât la chipul de rob ? Dar dacă a luat chip de rob, pot spune că, deși a fost înainte de chipul de rob, a renunțat numaidecât la firea liberă și nesupusă [200]. Ceea ce era, nu putea deveni ceva din cele ce era [201]. Dacă ar fi venit în cele ce erau, ar fi făcut în mod necesar trecerea la altceva. Dar a venit la noi nu dintre slujitori la o stare de slujitor, ci a venit Fiul de la firea liberă la chipul de rob. Dar dacă nu este un interval, dacă timpul nu e nimic, și dacă o cercetare a persoanelor nu aduce în acelea nimic folositor, chiar dacă este cugetat un Cuvânt încă neîmbră-

199. Cei cauzați sunt robii Celui ce i-a cauzat. Toată existența lor depinde de Acela. Iar Acela este independent. Are în El puterea de-a fi adus la existență cele cauzate. Le-a dat existența prin puterea Lui.

200. S-a smerit Dumnezeu ca să ajute umanitatea. Fiul ia chip de om (rob) și pătimește pentru oameni, ca să ne urce și pe noi lângă Sine. Acest chip Îl ridică mai presus de orice nume.

201. Una din însușirile fundamentale ale dumnezeirii este libertatea. Numai cele cauzate sunt dependente de cauza lor. Dumnezeu nu e supus nici unei legi. E libertatea absolută. Dar libertatea nu-L face să Se facă supus vreunor patimi.

cat și fără trup, nu mai rămâne decât a se spune că cel venit nu e liber, ci rob și să se numere cu cei de sub jug [202].

B. Dar cum n-ar fi în aceasta o afirmare plină de toată absurditatea ? [203]

A. Deci să audă adversarii noștri : Unde ajungeți voi, nesuportând să cercetați timpurile și persoanele ? Ce realizați voi, care vă lăsați stăpâniți de tot duhul rău ? [204] De ce amestecați cele neamestecate, netinând seama de timp, de persoane, de temeiuri raționale prin care vă poate deveni clar și foarte ușor de înțeles conținutul celor grăite despre Fiul ? [205] Dar acolo unde încă nu era Dumnezeu venit în trup, Cuvântul născut din Dumnezeu Tatăl, acolo nu era demnitatea dumnezeiască încă neamestecată, slava adevărată și neconfundată, libertatea supremă, egalitatea în putere cu Tatăl. Prin El au fost aduse existențele prin facere, cele ce n-au existat odată. Prin Moise a fost sfatul lor comun și lucrarea egală și asemănarea în toate. El ne-a prezentat pe Dumnezeu, zicând, evident către Cuvântul împreună subzistent din El și în El : «*Să facem pe om după chipul și asemănarea Noastră*» (Fac. 1, 26). Termenul «*să facem*» nu e potrivit unuia, ci mai degrabă mai multora decât unul, sau pentru doi. Iar deoarece din milă și iubire față de noi, mișcat de bunătatea firească și dumnezeiască, «*fiind în chipul lui Dumnezeu și Tatăl, nu răpire a socotit a fi El deopotrivă cu Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine chip de rob luând și la înfățișare aflându-Se ca un om, S-a smerit pe Sine*» (Filip. 2, 6—8), ce cuvânt ne va convinge pe noi, care cugetăm cele drepte despre El, să ne grăbim să criticăm și să micșorăm pe Cel ce din pricina noastră și pentru noi S-a pogorât până la golirea de superioritatea Sa ? Atunci S-a și făcut Unul Născut, Întâiul Născut, socotindu-Se însă și între mulți frați Unul, și Singurul Născut ca Fiu din Tatăl. Căci S-a pogorât la smerenie și S-a arătat ca noi, nu ca să pătimească ceva din ale celor ce s-au obișnuit să facă nedreptăți, deci nu

202. Chiar dacă există un Fiu dumnezeiesc, dar dacă n-a venit El, punând între El și oameni umanitatea Sa ca mijlocitoare și acceptând El Însuși un timp, ci avem între noi pe Hristos numai ca prima creatură, deci care nu există. Acesta n-a devenit rob de când există, n-a devenit rob mai târziu. Între o astfel de creatură și lume nu e un interval. E una cu lumea.

203. Ce ne-ar aduce o astfel de primă creatură, aflată între noi de când există, deci deodată cu începutul timpului ?

204. Dacă aveți această primă creatură cu voi, de la începutul timpului, și nu primiți pe Fiul lui Dumnezeu Însuși, după un timp, după ce v-ați lăsat stăpâniți tot mai mult de păcat, unde veți ajunge prin acea primă creatură ? Ea vă va ține mereu în acest timp care are de la începutul lui ca ajutor al vostru acea primă creatură.

205. Dacă n-am avea pe Hristos în ajutor, decât ca prima creatură și am amesteca în calitatea de creatură acea creatură cu celelalte, n-am ține seama de învățătura ce ne-a dat-o în timpul petrecut cu noi, ca să ne întărim în concluzia că avem nevoie de un Mântuitor dumnezeiesc.

renunțînd să fie Dumnezeu și Fiu cu adevărat, ci ca să ridice pe cel ce era în stare de rob și de creatură, adică pe noi, la slava care se află în mod propriu numai la El singur, făcându-ne fii ai lui Dumnezeu. Deci când e pus între noi, fiindcă S-a numit Întîiul Născut, nu-L forțăm să coboare la ceea-ce e contrar firii Lui, departe de aceasta. Ci ne ridică mai degrabă El pe noi spre demnitatea cea mai presus de fire [206]. Căci a declara că firea dumnezeiască și negrăită a fost forțată sau învinsă de creatură, cum n-ar fi cu totul absurd ? Deci făcându-Se ca noi, nu înseamnă că va fi cândva ca noi, ca Unul ce-ar fi lepădat ceea ce-I este propriu, ci noi ne-am ridicat prin El mai presus de noi, depășind, prin cinstirea din partea Lui, măsura noastră, înălțându-ne spre ceea ce e sus și deasupra noastră.

B. Ce vrei să spui ?

A. Oare n-am fost numiți născuți ai Duhului și fii ai lui Dumnezeu ?

B. Ba da.

A. Iată de ce ni s-a poruncit să nu numim pe nimeni Tată pe pământ, ca să închinăm cele ale noastre lui Dumnezeu ca Tată pentru Cel ce S-a făcut Întâiul Născut între noi, și nu pentru alt motiv, ci ca și noi să ne facem fii pentru El. Acesta e scopul potrivit iconomiei Lui cu trupul. Căci ce-ar mai fi înțelept în taina lui Hristos, dacă ar fi coborât la aceasta firea Sa fără nici un folos pentru noi ? [207] Cum S-ar fi pogorât la starea de Întâi Născut, ca să Se așeze între mulți, dacă n-ar fi fost altul și prin nimic mai înalt decât cei între care S-a așezat, după părerea acelora ? [208]

B. Dar, zic ei, Se numește Întâiul Născut, deosebindu-Se în slavă, și nu puțin, ci depășind prin superiorități neasemănate existențele între care se află, împreună rânduite cu El.

A. Dar în ce ar consta această neasemănare în slavă, sau care ar fi mărimea superiorității, dacă s-ar caracteriza prin rațiuni egale între noi, prin faptul de-a fi trebuit să fie creat și El împreună cu toate celelalte ? Dar chestiunea care ne preocupă pe noi acum, nu e prin ce ne întrece sau e mai mic în cinste și slavă, ci este : ce e creat prin fire și adus la existență prin facere și ce e mai presus și dincolo de aceasta ?

---

206. Când Îl numim pe Hristos Întâiul născut, nu-L silim să coboare între noi, ci pe noi să ne ridicăm ca urmași ai Lui într-o viață în care e Întâiul dintre oameni, la o viață mai presus de firea noastră omenească.

207. De ce S-ar fi pogorât Fiul lui Dumnezeu la starea de om, dacă nu pentru a ne face și pe noi fii ai Tatălui Său, arătându-Se și El și ca om Fiu al Tatălui, ca primul între noi ?

208. Dacă n-ar fi Fiul lui Dumnezeu prin fire, cum S-ar pogorî la starea noastră ca om, pentru ca să fie Întâiul Născut între noi ca om? Chiar faptul că Se face Întîiul Născut între oameni, Îl arată ca fiind de altă fire decât oamenii. Căci dacă ar fi și El creatură, cum ar fi Întâiul Născut când Se arată ca Hristos ?

Și dacă Unul Născut e despărțit de celelalte prin fire, căreia (creația) îi rămâne în urmă, tot este crezut că a fost creat. Căci dacă ar voi cineva, prietene, să știe ce e soarele după fire și ce e calul, oare n-ar spune de sunt acestea și din cele ce nu sunt după fire, sau altceva decât aceasta? Și tu ce ai spune?

B. Eu aș spune că sunt create.

A. Și dacă ar continua să se intereseze și să întrebe, zicând: din cei doi, care este superior din punct de vedere al slavei? [209], n-ar stârni râsul adăugând o întrebare al cărei răspuns e foarte clar și ușor pentru cei ce îl așteaptă?

B. Ba da.

A. Socotesc că discuția ar fi o flecăreală. Cum ar rivaliza și din ce punct de vedere un cal cu slava soarelui? Intervalul e prea mare pentru a putea fi măsurat. Dar dacă întrebarea s-ar interesa de facerea amândurora și cineva s-ar preocupa despre ce sunt amândouă, n-ar afla că sunt deosebite între ele în privința faptului de-a fi fost create, deși soarele este superior în slavă. Când deci întrebarea se referă la Fiul și se pune chestiunea ce este după fire, socotința că e superior în slavă și întrece pe celelalte nu-I aduce decât o laudă deșartă și fictivă, dacă e văzut în cadrul creației, și cugetat între noi ca creat. Sunt unii care-L împodobesc cu superiorități exterioare, după ce Îl văd în însușirile principale, acoperind cu strălucirea unor vorbe și basme minore necuvenita blasfemie cu care Îl osândesc. Căci ceea ce e pus în rând cu creația și se află între cele create nu e nici Dumnezeu după fire, nici Fiu și Domn cu adevărat, ci deține doar o treaptă mai înaltă între slugi și între cei de sub jug, deosebindu-se prin slava cinstei.

B. Bine zici.

A. Mă mai mir încă de ceva.

B. De ce?

A. Neglijând adesea să vadă și să cugete pe Fiul mereu ca Unul Născut, folosesc cel mai mult numele de Întâi Născut, deosebindu-se de cei mai simpli. Dar cum n-ar fi mincinos cel ce preferă să spună aceasta? Dacă numele de Întâi Născut încadrează în creație pe Fiul, ca aflându-Se între mulți frați și de aceea este numit Întâiul Născut, numele de Unul Născut Îl arată cu totul nepărtaș de planul și de firea acesteia. Întrucât nu este altul ca El prin fire, El este Unul Născut. Dacă n-ar putea fi Întâiul Născut pentru că este Unul Născut, dar nici Unul Născut pentru

209. Nu deosebirea de slavă între Hristos și ceilalți oameni ne interesează în mod principal, cum zic arienii, ci ce este după fire: creat sau necreat. Căci aceasta ne interesează și când privim la deosebirea de slavă și de importanță a soarelui și calului.

că este Întâiul Născut, ar trebui socotit că nu poate fi nici Fiul[210]. Dacă n-ar fi Fiul, s-ar opune și s-ar nega una pe alta, având un înțeles contradictoriu : Întâiul Născut și Unul Născut. Cum s-ar putea uni cele două într-unul și cum s-ar cugeta acest fapt ca adevărat ?[211]

B. Nu s-ar putea altfel, precum socotesc, decât producându-se iconomia cu trupul[212].

A. Astfel știi că ce-ai cugetat nu se deosebește de opinia diferiților sfinți și cuvântători de Dumnezeu, care ne-au predat și ne-au explicat învățătura despre acestea. Căci dumnezeiescul Ioan a numit pe Cuvântul din Dumnezeu și Unul Născut și Dumnezeu și a mărturisit că în calitatea Lui de Dumnezeu a fost fără de început în timp. Iar Pavel, plin de Hristos și de Duhul Sfânt și cel mai bun dintre inițiatorii în Taine, zice : «*Când aduce pe Întâiul Născut în lume, spune : Și să se închine Lui toți îngerii lui Dumnezeu*» (Evr. 1, 6). Prin aceasta, socotesc, leagă termenul Întîiul Născut de timpul când Cuvântul vine în trup. Căci așa a venit în lume, deși era și odinioară și totdeauna în ea, însă lumea nu-L cunoștea[213]. S-a arătat astfel în sfârșit ca Mijlocitor al lui Dumnezeu și al oamenilor, având ca proprie și excepțională calitatea de Unul Născut. Căci era Dumnezeu din Dumnezeu, Singur din Singur și născut în mod negrăit. Dar când S-a făcut ca noi, S-a și așezat între frați prin faptul că S-a făcut Întâiul Născut. Căci unde ar fi chenoza (deșertarea), dacă nu în faptul de-a Se fi făcut Întâi Născut din Unul Născut și de-a fi cu noi între creaturi ca om, Cel ce este mai presus de toată creația ? Și cum «*S-a făcut sărac, bogat fiind*» (I Tim. 2, 5), dacă nu se vede ca Cel ce a asumat ceea ce-I este străin, care L-a și făcut sărac ? Iar dacă numai prin a Se fi deșertat și numai în timpul pogorârii S-a arătat făcut și

---

210. Dacă n-ar putea fi Întâiul Născut între oameni, n-ar fi de fapt nici Unul Născut din Tatăl, căci n-ar fi Fiul lui Dumnezeu, care Se poate face și Întîiul Născut, Înnoitorul oamenilor ca fii duhovnicești ai Tatălui. Dar nici Întîi Născut între oameni n-ar fi Hristos, dacă n-ar fi Unul Născut din Tatăl, căci prin El a creat Tatăl pe oameni după chipul Lui. În faptul că este Unul Născut se include și putința de-a fi Întâiul Născut ; și în faptul că este Întâiul Născut se include și faptul că este Unul Născut. Între acestea două este totuși o deosebire : Întîiul Născut nu poate fi fără Unul Născut, dar Unul Născut poate fi fără să Se facă Întâiul Născut, dar, numai avându-L pe Unul Născut ca bază, poate fi Întîiul Născut. Căci în general creația nu poate fi fără Creatorul Dumnezeu, dar Creatorul Dumnezeu poate fi fără creație. În ea nu e tot ce poate fi.

211. Dacă Hristos ar fi creatură, n-ar putea fi și Unul Născut și Întâiul Născut. O calitate ar distruge-o pe cealaltă.

212. Numai pentru că Același, fiind Fiul lui Dumnezeu, Se poate face și om în mod liber prin întrupare, poate fi și Unul Născut și Întâiul Născut. Dacă n-ar fi aceeași Persoană a dumnezeirii, care a creat umanitatea și o stăpânește pe aceasta prin libertatea ei, poate fi Unul Născut din Tatăl și Întâiul Născut dintr-o femeie, deci dintre oameni ?

213. Cuvântul era și înainte de întrupare, în Treime, dar nu cu trupul și de aceea nu era încadrat în timp. De aceea nici lumea nu-L cunoștea. Altfel trăia ale timpului când flămânzea cu trupul și obosea El Însuși în el și în lume.

așezat între creaturi, oare nu se cuvine să se spună că până nu S-a deșertat, nu era făcut, ci Se afla mai presus de creație și dincolo de calitatea de-a fi fost făcut ?

B. Așa se cuvine.

A. Și dacă în faptul de-a Se fi făcut Întâiul Născut se include alegerea pătimirii faimoasei sărăcii — căci S-a sărăcit cu noi, fiind bogat — socotesc că e obligatoriu și adevărat să cugetăm că în calitatea de Unul Născut includea aceea de-a fi sărac. Căci socotesc că nici unul din cei doi termeni nu exprimă o minciună privitoare la El [214]. Căci este totodată și Unul Născut și Întâiul Născut ca Fiu cu adevărat, și nu făptură [215].

B. Dar, zic ei, a dat și celor cunoscute de toți ca făpturi numele de fiu. Căci spune : *«Eu am zis : Dumnezei sunteți și toți fii ai Celui Prea Înalt»* (Ps. 81, 6) [216].

A. Dar, spune-mi : oare se va desființa slava și felul de existență al Cuvântului, Care este cu adevărat și prin fire Dumnezeu și Fiu, provenit din însăși ființa lui Dumnezeu Tatăl, dacă și noi înșine, deși avem firea din pământ, am fost numiți fii și dumnezei prin adopțiune ? Mai bine zis, n-ar folosi — și nu puțin — pe cei pretinși mai învățați în cuvintele lor prin care fac pe Fiul ca pe noi ?

B. Ce voiești să spui ?

A. De fapt, bunule, folosirea atractivă a termenilor n-ar coborî pe Cel ce are cele ale firii supreme și ridicate peste toată treapta inferioară, și n-ar folosi nici pe cel mai mic și lipsit de slava acelora, sau cinstirea prin simple cuvinte superioare nu s-ar ridica la ceea ce e mai presus de fire. Deci, înțelegi ce spun ?

B. Nu prea mult.

A. Ei bine, ascultă. Nu e mai presus de noi decât un singur Dumnezeu după fire, Căruia ne închinăm. Totuși suntem numiți și noi dumnezei după har ; și ne-am îmbogățit și noi cu slava filiației. Nu e aceasta ceea ce ne-o spuneai tu adineauri ?

B. Ba da.

---

214. Numai intrând în rândul oamenilor, chiar ca primul, S-a sărăcit. Aceasta înseamnă că până era numai Unul Născut, nu Se sărăcise Dar într-un fel și nepierzând calitatea de Unul Născut, devenind Întâiul Născut între oameni, a rămas și bogat. Era bogat și sărac în același timp.

215. Dacă Hristos ar fi creatură, n-ar putea fi și Unul Născut și Întâiul Născut al unei umanități înnoite. Numai pentru că e Unul Născut din veșnicie și nu e creatură, se poate face Întâiul Născut al noii omeniri, pentru că Își face și Sieși chipul Său înnoit, după ce a făcut pe oameni după chipul Său. Își manifestă puterea Lui creatoare, prin această facere sau «creare» a unui chip uman purtat de Sine, dar și pe cea de reînnoire în Dumnezeu Însuși, deci mântuitoare a omenirii.

216. Arienii foloseau acest text din Psalmi pentru ideea lor că și cei creați sunt fii ai lui Dumnezeu, deci și Hristos e creatură, chiar dacă e numit Fiu.

A. Deci, ce vom zice, iubitule ? Deoarece am fost numiți dumnezei și fii, înseamnă aceasta că și noi suntem dumnezei prin fire și fii cu adevărat ai Celui mai presus de toate și mai puternic decât toate, neavând strălucirea aceasta adausă ca un fruct al firii supreme, dobândit prin credință ?

B. Nicidecum. Căci cel ce e creat prin fire, cum ar fi Dumnezeu prin fire ?

A. Bine spui, prietene. Căci fiecare rămâne în firea proprie. Cuvântul nu-l ridică deasupra sa, nici nu-l coboară mai jos, chiar dacă s-ar spune despre el lucruri din cele mai de jos. Deci să spunem că dacă termenul de Întâi Născut, I se potrivește Fiului făcut pentru noi când S-a arătat ca noi, el nu-L face să piardă existența ca Dumnezeu și ca Fiu după fire și cu adevărat. Precum faptul de-a fi numiți noi dumnezei, nu ne ridică pe noi la treapta mai presus de fire, așa, socotesc, că nu-L pogoară nicidecum pe El la treapta contrară firii (Sale) faptul că El S-a așezat printre creaturi pentru omenescul asumat[217]. Unii poate s-ar mira de indiferența și de marea inegalitate de care fac dovadă Scripturile de Dumnezeu insuflate. Și socotesc că le va fi greu și lor ca și nouă de-a da o explicație întrebării prea curioase a celor ce voiesc să afle : pentru ce Scripturile de Dumnezeu insufiate coboară firea mai presus de toate, mai presus de trup și de formă, necantitativă și fără mărime, nepipăibilă și nematerială, vorbindu-ne de fața Domnului, de mâinile și de picioarele Lui ? Ne-ar fi foarte ușor de-a dezarma — și cu multă putere — obiecțiile acelora cu răspunsul înțelept că nu se vatămă cu nimic în a fi ceea ce este firea cea mai presus de trup prin întrebuințarea indistinctă a cuvintelor, care urmăresc folosul celor ce le aud. Sau oare nu e convingătoare și dreaptă această explicare ?

B. Ba e cu totul drept spus.

A. Dar deoarece ei se umflă prostește printr-o înțelepciune aparentă, opunând prostește ca un argument greu de respins termenul de Întâi Născut celui de Unul Născut, spunând că cuvântul din urmă nu-L opune creației, căci Îl arată având o fire soră și identică cu toate, ex-

217. Remarcăm nuanțele din textul grec : dacă omul ar fi ridicat la treapta de Dumnezeu prin fire, ar fi ridicat «mai presus de fire», căci ar depăși structurile cunoscute de noi. Iar dacă Fiul lui Dumnezeu ar pierde calitatea aceasta, ar coborî la «contrariul firii», căci firea sau existența propriu-zisă nu e decât cea dumnezeiască. Pentru că numai ea «este» (derivatul lui «a fi») cu adevărat. A fi creat înseamnă a nu mai fi cu adevărat, căci creatura n-are în sine puterea de-a fi, ci mai degrabă de-a nu fi. «Este» al celor create nu «este» cu adevărat. Noi, cei creați, suntem numai prin Dumnezeu, mai precis prin Fiul lui Dumnezeu. Aceasta arată și ea putința Fiului de-a Se face și om, fără să înceteze a fi Fiul lui Dumnezeu, fără de care n-ar exista omul.

primând ideea de a fi fost creat, nu voiești să mai opunem și altceva despre aceasta, care nu e nici ea fără folos ?

B. Cu mare plăcere voiesc să-mi spui.

A. Oare n-am fost chemați prin Fiul la filiație cei ce am primit credința în El și n-am fost modelați după El ca niște chipuri după arhetip ? [218].

B. Da : am fost chemați și modelați după Fiul. Căci s-a scris : «*Câți L-au primit pe El, le-a dat lor putere să se facă fii ai lui Dumnezeu*» (Ioan 1, 12).

A. Foarte bine ai spus. Căci în aceasta este ceva necesar, ce poți explica foarte corect. Dar filiația, la care am fost chemați, este ea ființială și identică prin fire ? [219] Și dacă nu, ne ajunge că am fost numiți așa, ca să fim arătați primind ca adaos frățietatea și rudenia ? Sau nu ?

B. De fapt, filiația noastră nu este ființială, ci adăugată prin har.

A. Deci nu mai este creat (făcut) Fiul prin faptul că e Întâi Născut ? În ce fel ar putea fi pus în mod ființial între oameni pentru chipul comun cu ei, primit de El, dacă ei nu au filiația prin fire cu El ? [220] Aceasta o câștigăm noi mai degrabă din afară și în timp, nu în timpul care precede venirea Lui cu trupul, ci când S-a făcut ca noi. Căci n-ar spune aceia, socotesc, chiar dacă aiuresc atât de mult, că Scriptura Veche a chemat pe cei vechi la frățietatea cu Fiul. În aceia era un duh al robiei. De aici rezultă cu mare claritate că Cuvântul lui Dumnezeu nu a venit în noi atunci, ca robi, neprimind la frăție pe cei ce zăceau încă în starea de robi. Dar să trecem acum cu înțelepciune și fără împrăștiere la chestiunea aceasta.

B. La care ?

---

218. Avem aici o explicație a faptului că nu Tatăl S-a făcut om prin întrupare, ci Fiul S-a făcut aceasta, ca să fim făcuți și noi fii, modelându-ne după modelul dumnezeiesc al Fiului. Prin Fiul am fost creați ca să primim chipul Fiului ; prin Fiul întrupat ca om, ne-am reînnoit ca fii. În Fiul e ceva care-L face model al oamenilor ; în oameni este ceva care-i face asemănători Fiului. În dumnezeire este o relație iubitoare paternă-filială, ceea ce face posibil ca să se întipărească și în oameni simțirea filială față de Dumnezeu Tatăl și fraternă față de Dumnezeu Fiul, ca prin Fiul să dobândim și noi puterea simțirii filiale față de Dumnezeu. De la Dumnezeu primim nu numai simțirea generală a iubirii, ci și pe cea a iubirii de fii și frați. Din puterea Lui de Fiu le-a dat oamenilor puterea simțirii de fii, de fii ai lui Dumnezeu prin har.

219. Este totul în frățietatea și rudenia cu Dumnezeu primit ca adaos, și nu prin ființă ? Nu poate fi totul în aceasta. Nu e suprema culme a existenței în aceasta. Trebuie să fie și o existență care are prin fire filiația, care e rudă cu Tatăl cel necreat prin fire, nu prin adaos la calitatea creată. Dacă putem primi ceva, mai de sus, trebuie să existe și acel sus suprem.

220. Ca Întâiul Născut între oameni, Hristos nu poate fi creat, făcut, căci n-are o cauză între cei creați, făcuți în această stare nouă a omenirii, care începe prin El. Dacă nu are perechea de oameni obișnuită drept cauză, ci Se are cauză pe Sine, cum ar fi deoființă cu ei ?

A. Ceea ce aparține prin fire unora din existențe, nu li se comunică, Ermia, în cursul timpului, dar nici nu vine de undeva prin adaos, ca un element străin, ci se vede mai degrabă prezent în ei însoțind existența lor. Astfel, de exemplu, omul este rațional de la început prin fire, dar nu e încă bogat. Deci va primi ca un adaos dobândit și din afară bogăția, dar nu are în mod statornic prin legi naturale faptul de-a fi și de-a se numi rațional. Deci nu e adevărat că nu se poate cugeta că primește și în timp, dar această însușire coincide și cu venirea sa la existență ? [221].

B. E adevărat.

A. Dacă deci Fiul ar fi fost pururea frate al creaturilor și numărat între ele, ca de un neam cu ele, și prin aceasta Întâi Născut, ce-ar fi câștigat firea noastră, dăruindu-ni-se ca unora ce nu o aveam, adică frățietatea ? Și de ce ar fi dăruit-o numai celor ce cred, odată ce toți au parte de El, chiar dacă nu cred ? Ce interval ar mai fi despărțit familiaritatea Lui cu noi, sau a necreatului de creat, odată ce ar fi fost create în mod comun ? Simți spre ce înaintează raționamentul adversarilor ?

B. Da.

A. Deci mutându-ne, prietene, de la ocuparea cu raționamente prostești, să trecem la ceea ce e fără pată, cugetând corect că El este Întâiul Născut pentru noi de când S-a făcut ca noi, iar Unul Născut ca Cel ce nu poate fi pus în rând cu nimeni, dat fiind că singur a ieșit din ființa lui Dumnezeu Tatăl și S-a născut din ea.

Pentru ce titlul de Fiu n-ar veni dintr-un mod de creație specială

B. Dar dacă s-ar hotărî și ei să spună că El trebuie declarat Unul Născut, pentru că a venit la existență singur, din singur Tatăl, ce-ai avea de spus la aceasta ? [222]

A. Aș socoti, pe drept cuvânt, că și-au ieșit de minți și au căzut din cugetarea care obișnuiește să vadă lucrurile omenește și bărbătește. Aș spune, pe de altă parte, că nu s-au lămurit prin cunoașterea exactă a numelor. Ei trec oarecum pe alăturea de cele indicate prin ele, fiind atrași în chip necugetat spre orice le place. Termenul Unul Născut indică

221. Aici autorul vrea să spună că treapta și numirea de fii n-ar fi dobândit-o cei dinainte de Hristos, ca un pas mai departe în ceea ce aveau prin fire.

222. În grecește *gegone* are înțelesul de-a veni la existență nu prin naștere, ci în oarecare alt mod. Partenerul Sf. Chiril prezintă și el pe arieni ca făcând o deosebire clară între lume și esența din care provine, deci ca stăpâniți de o cugetare panteistă. Ei puteau spune de Hristos că e Fiu și Unul Născut, deși Îl vedeau pe de altă parte ca prima creatură.

pe Cel născut din cineva prin fire, nu ceea ce e lucrat prin meşteşug. Deci venind de faţă, să răspundă la întrebarea noastră : unde au întâlnit acest termen, folosit pentru un produs al meşteşugului sau al ştiinţei ? Nu vom îngădui perversităţii acelora să legifereze cum vor, îndreptând în mod urât spre ceea ce nu e drept înţelesul cuvintelor. Dacă un meşter lucrător în lemn ar construi o singură navă, ar putea-o numi născută a lui, cu toate că e opera meşteşugului şi a ştiinţei lui ? Cum nu s-ar vedea în aceasta mai degrabă o afirmare vrednică de râs, decât una înţeleaptă ?

B. Aşa este.

A. Cât despre spusa deşartă a adversarilor, sau despre afirmarea lor lipsită de sens, că Fiul S-a născut singur, din Tatăl singur, şi că pentru aceasta I se rezervă o fire cu totul despărţită şi specială, şi că va ajunge până la slava supremă, ea îi arată căzuţi într-o îndoită greşeală şi într-o totală nepricepere.

B. Explică-mi cum.

A. Întâi, ei vor fi constrânşi de raţionamentul lor să atribuie Tatălui, după naşterea Fiului, o inacţiune şi să mărturisească fără voie nelucrătoare firea pururea mişcătoare în cele ce-I sunt proprii. Ea a încetat activitatea ei creatoare, nemaiatingând din toate nimic după acel «Fiu», strămutând oarecum puterii şi firii «Fiului» lucrarea şi făptuirea celor prin care singură se mai cunoaşte firea supremă [223]. Cele proprii dumnezeirii vor deveni roadele unei fiinţe create. Dumnezeu Tatăl e lăudat, precum apare, pentru o unică şi singură creatură, «Fiul». Acesta Se împodobeşte cu multe, cugetarea Lui va fi mai bogată ca a Tatălui. El e egal în forţă cu El, primind puterea de-a crea şi aducând la existenţă prin facere cele ce nu erau încă. Dar e superior, socotesc, pentru că este mai bun, dacă este propriu celui bun să aducă la existenţă din neexistenţă şi a face să existe cele ce nu primiseră încă darul de-a fi. Expunerea lor lunecă spre ceva lipsit de frumuseţea consecvenţei. Ea face nelucrătoare firea pururea mişcătoare, care singură poate da existenţă celor ce sunt. Oare n-au înlănţuit, prin raţionamentele nălucite de ei,

---

223. Se observă şi în aceasta boala panteismului, după care esenţa fundamentală nu face altceva decât să emane din ea prima formă de existenţă, ca apoi din aceasta să emane toate celelalte, esenţa fundamentală nemaiemanând din ea nimic, deci nemaiavând nici un rol în aducerea la existenţă a celorlalte forme de existenţă. În Treimea personală toate cele trei Persoane continuă, dimpotrivă, să fie active în dragostea Lor reciprocă. Se critică şi aici confuzia ce o făceau arienii între naştere şi creaţie. Pe de o parte aceia vorbeau de o creaţie din nimic a tuturor, prin aşa-zisul «Fiu», creat şi El, pe de alta declarau că toate proveneau printr-un fel de emanaţie. Ca să dea totuşi «Fiului» o importanţă, spre a înşela pe oameni, arienii îi atribuiau numai Lui crearea tuturor, după ce declarau că El este prima creatură.

izvorul și originea bunătății? Nu o mărginesc ei, nenorociții, la nașterea «Fiului», după cum li se pare lor? Dar dacă Dumnezeu Tatăl S-a hotărât să nu mai fie activ și lucrător în continuare, pentru ce fericitul Moise ne-a alcătuit cuvântări, care nu sunt, după ei, decât înșelăciuni deșarte? Pentru ce scrie, zicând: «*Și a zis Dumnezeu: Să facem pe om după chipul și asemănarea Noastră*» (Fac. 1, 26)? Cuvântul «să facem» nu-L prezintă pe Dumnezeu ca ferindu-Se de lucrare în facerea noastră, nedispus să conlucreze cu Fiul și cu Duhul. Și de aceea L-a și arătat clar ca pe Cel ce a săvârșit această lucrare: «*Și a făcut, zice, Dumnezeu pe om, după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pe el*» (Fac. 1, 27). Deci se va considera ca un grăitor mincinos dumnezeiescul Moise, care a fost un grăitor de Dumnezeu și încununat în mod hotărât de aprobarea de sus? Dar ceea ce ne va convinge și mai mult că firea Tatălui este pururea în mișcare și lucrătoare, este Cuvântul Care S-a arătat din Tatăl și care vestește: «*Căci a spus Hristos iudeilor, mustrându-i când s-au aprins unii dintre ei de mânie pentru că a lucrat ceva Sâmbăta: «Tatăl Meu până acum lucrează, și Eu lucrez*» (Ioan 5, 17). Și altă dată: «*Cuvintele ce vi le grăiesc, nu le grăiesc de la Mine, Tatăl, Care rămâne întru Mine, El face lucrurile Lui*» (Ioan 14, 10). Nu este deci nepotrivit, Ermia, ba aș spune foarte greșit, a ne opune cuvintelor Mântuitorului și ale Scripturii de Dumnezeu insuflate, care declară pe Tatăl Creatorul tuturor împreună cu Fiul, și a îndrăzni să spunem că El este nelucrător, cu referire la creație? [224].

B. E foarte greșit.

A. Dar socotesc că și în aceasta se vede o neînțelegere.

B. În ce?

A. Dacă modul de creare al Fiului este neasemănat superior pentru faptul că singur a fost creat de Tatăl singur, aș dori ca aceia să-mi spună dacă Tatăl a suferit de o invidie față de creaturile care au fost create după Fiul prin El, și le-a refuzat de aceea ajungerea la fericire, abținându-Se de la o lucrare referitoare la ele? Sau vor spune că El este mai presus de orice pizmă?

B. Vor spune aceasta, precum socotesc.

---

224. Tatăl, ca Persoană iubitoare a Fiului, nu e lipsit de interes față de lume. El creează prin Fiul și împreună cu El oameni, ca să-i iubească și pe ei ca fii și să-L iubească și ei împreună cu Fiul. De aceea trimite pe Fiul Său în lume, când ei se răcesc în iubirea față de El, ca să vadă în fața Lui omenească fața lor și ca să-i iubească împreună cu El, dar și ei unindu-se cu Fiul venit între ei să-L iubească pe Tatăl împreună cu Fiul. Concepția ariană rupea legătura între Tatăl și Fiul, deci și cea între Tatăl și lume. Era o concepție lipsită de comuniunea între persoane. Totul decurgea conform unor legi ale emanației.

A. Şi vor cugeta drept, prietene, măcar în această privinţă. Căci nu se vor arăta mai răi ca înţelepţii elinilor, dintre care unul — e vorba de Platon — a spus despre Dumnezeu : *«Era bun. Şi în cel bun nu se naşte o pizmă faţă de nimeni»*. Deci Tatăl fiind bun, sau binele prin Sine, vârful binelui pentru creaturi nu poate fi atins decât creându-le prin voinţa şi lucrarea Sa proprie. Căci cum ar fi admirat pentru bunătatea Sa, dacă n-ar fi dăruit existenţa în comun şi fără invidie tuturor, ci ar fi acordat altuia crearea lor, lipsind creaţia de o stare neasemănat mai bună ? [225]

B. Dar, se va spune că Tatăl nu e cu totul nelucrător. Căci conlucrează cu Fiul ca să aducă la existenţă pe celelalte.

A. Dar ce contribuţie primeşte de la Fiul spre aceasta ? Este lucrarea Fiului superioară celei a Sale şi de aceea este aceea un ajutor folositor în mişcarea ei şi chiar necesară ? Sau este ea mai redusă şi inferioară şi primită fără să fie necesară ? A spune că este superioară şi folositoare, este o prostie, mai bine zis o blasfemie [226]. În acest caz, Fiul ar fi mai presus de Cel din care a apărut şi superior firii lui Dumnezeu Tatăl, care nu împlineşte ceea ce-i trebuie, sau nu face ceva superior. Iar dacă este mai slabă şi necesară, arătând creaţia săvârşită de ea mai puţin bună, spune-mi, ce-L poate convinge pe Tatăl să conlucreze cu Fiul ? Sau cum nu va spune cineva îndată că Tatăl nu S-a îngrijit, nu ştiu de ce, de un partener mai bun, sau a neglijat să desăvârşească El însuşi în mod nereţinut opera creaţiei, odată ce numai El i-ar fi putut întipări acesteia frumuseţea de necriticat, primind pe Fiul ca împreună lucrător, ca creaţia să nu fie expresia unei fericiri desăvârşite şi neamestecate cu nimic nesatisfăcător sau rău ? [227]

B. Dar, zic ei, natura creată n-ar fi putut suporta lucrarea neamestecată a Tatălui. De altfel ar fi fost improbabil ca o superioritate (transcendenţă) mai presus de fire şi supremă să trebuiască să se coboare până la cele mai de jos lucruri.

---

225. Dacă «Fiul», ca prima creatură, ar fi creat toate, unde ar mai fi bunătatea lui Dumnezeu, pe care nu-L mai interesează existenţa celorlalte ? De fapt şi în această teorie ariană e implicată concepţia panteistă, după care emanaţiile ulterioare vin din emanaţiile anterioare, şi până la urmă din una singură, cea mai cuprinzătoare. Iar în această concepţie, dominată de legea emanaţiei, cum ar mai putea fi vorba de bunătate ? De aceea filosofiile, în general panteiste, nu sunt preocupate de problema binelui.

226. A spune că lucrarea «Fiului» ca primă creatură este superioară şi folositoare lui Dumnezeu, sau chiar necesară, este o prostie şi chiar o blasfemie faţă de Dumnezeu. Are Dumnezeu nevoie de prima creatură pentru a aduce la existenţă celelalte creaturi ?

227. Aşezându-se în poziţia arienilor, Sf. Chiril întreabă de ce nu ar fi fost Tatăl autorul principal al creaţiei celei mai prejos de «Fiul», prima creatură, luând pe «Fiul» doar ca împreună lucrător secundar, arătându-se prin aceasta că creaţia inferioară nu poate fi perfectă.

A. Dar aceasta este o vărsătură a unui creier necurat și murdar. Sau nu e înțelept a cugeta că dacă lucrarea directă a Tatălui ar fi de nesuportat și apăsătoare sau cu neputință de primit de firea creată, cum a fost plăcută, binevenită și suportabilă de «Fiul», Care, după aceia, este de aceeași fire cu cea a creaturilor ? Căci ceea ce este de nesuportat creaturilor, nu poate fi suportat de nici una dintre ele, chiar dacă pare superioară și e cugetată în grad accentuat mai bună decât cealaltă. Iar îndrăzneala de a spune clar că nu se cuvine supremației Tatălui să se coboare până la cele mai smerite existențe, cuprinde o îndoită blasfemie. Aceia insultă pe Fiul, dar blamează și pe Tatăl, deși par să-L cinstească.

B. Prin ce idei și cuvinte fac aceasta ?

A. Ei coboară pe Fiul sub superioritatea (transcendența) cugetată a Tatălui. Totuși nu-I răpesc, socotesc, puterea de-a Se ridica la vârful suprem al transcendenței și slavei Lui, chiar dacă sunt dintre cei mai absurzi în ceea ce spun. Deci Fiului ce are o astfel de fire și e ridicat la atâta cinste și desăvârșire, trebuie să I se atribuie puterea de-a crea Începătoriile și Scaunele și Domniile și chiar pe cele mai presus de acestea, dar crearea vrabiei atât de mici și ceea ce este și mai jos o vom atribui puterilor altuia ? Ne-am afla astfel cugetând în chip sănătos ? [228]

B. Nicidecum. *«Căci toate au fost făcute prin El și fără El nimic nu s-a făcut»*, după cum s-a scris (Ioan 1, 3).

A. Dar cum n-ar fi ceva mic și modest pentru firea Fiului să plăsmuiască o vrabie ? Și pentru ce fiind și chipul și asemănarea lui Dumnezeu Tatăl, n-a păstrat și pentru Sine asemănarea cu El : de-a binevoi, zic, să transmită și unor existențe atât de coborâte puterea de viață făcătoare și care aduce la existență ? [229] În admirația lor pentru suprema transcendență a lui Dumnezeu Tatăl, ei spun că ar fi meschin pentru El să creeze îngeri. Dar judecând așa, s-ar putea spune, ținând seama de măsura Fiului, că S-ar depărta mult de demnitatea cuvenită Lui în facerea șarpelui și crearea vrabiei și a marii varietăți a florilor din câmpii [230]. Dar atunci cum Îl poate Psalmistul încorona cu laude mai presus de cuvânt pe El, care le-a creat pe acestea, zicând : «*Cel ce răsari iarbă dobitoacelor și verdeață spre slujirea oamenilor*» (Ps. 103, 15) ? Sau să ne prezinte alți creatori, a căror fire e pe măsura celor produse

228. «Fiului», ca primă creatură, I se va atribui puterea să creeze Puterile îngerești, dar va avea nevoie de ajutorul Tatălui pentru crearea vrabiei și muștelor ?

229. «Fiul», după arieni, ca prima creatură, de ce n-a fost întipărit și El cu chipul și asemănarea lui Dumnezeu ? Și de ce n-a trimis puterea Sa creatoare, primită de la Tatăl, și oamenilor ?

230. Dacă arienii socoteau că era nedemn pentru Tatăl să creeze, după «Fiul», pe îngeri, nu e nedemn de «Fiul», prima creatură, să creeze chiar șerpi, vrăbii, flori ?

de ei, sau să batjocorească deschis pe Unul Născut, prezentându-L și ca pe Făcătorul celor atât de umilite ?

B. Teoria lor nu-i primejduiește puțin.

A. Cum n-ar acuza ei de mândrie și de nepricepere pe Tatăl, care voiește să fie și este Dumnezeul unor existențe și de care spun că disprețuiește să le creeze ? Totuși eu aud pe Hristos zicând în admirația Lui pentru providența lui Dumnezeu Tatăl : «*Oare nu se vând două vrăbii pe un ban ? Și nici una din ele nu va cădea pe pământ fără știrea Tatălui vostru Cel din ceruri.*» (Matei 10, 29). Iar Cel ce lărgește pronia Sa până la vrăbie, cum ar refuza să creeze pe îngeri, să întărească cerul și să fixeze pământul, să dea ființă soarelui, lunii și stelelor, de vederea cărora e admirat de sfinții îngeri ca Mare Creator ? [231] Căci s-a spus : «*Când s-au făcut stelele, M-au lăudat cu glas mare toți îngerii Mei*» (Iov 38, 7). Nu-ți par că cuget cele cuvenite și că vorbesc drept ?

B. Ba da, foarte drept.

A. Spune-mi, ai putea afirma că printre cele create, este vreuna, fie mică, fie mare, care nu e opera puterii dumnezeiești ?

B. Nicidecum.

A. Atunci, cum nu e o faptă nepricepută a declara lucruri dumnezeiești cele făcute prin Fiul, dar a nu crede că El este Dumnezeu, ci a-L înscrie mai degrabă între cele făcute, ca de aceeași fire cu ele ? Căci ceea ce este făcut, nu e Dumnezeu, dar nici creaturile n-ar arăta în ele o transcendență ființială a Făcătorului lor, dacă n-ar avea o fire mai mică și de alt fel decât cea care se cugetă a Creatorului ? [232] Aceasta înțelegând-o foarte bine dumnezeiescul Pavel, scrie : «*Cele nevăzute ale Lui se văd de la facerea lumii, din făpturi fiind înțelese veșnica Lui*

231. Orice este, a fost și va fi în creație se încadrează în toată creația. Fiecare are nevoie de toate și toate au nevoie de fiecare. Și totuși, sunt multe care nu ar putea veni la existență și nu rămân în ea în mod necesar. Câte persoane omenești nu s-ar mai putea naște, dar nu se nasc pentru că nu vor cei ce ar putea să-i nască ? Dar și din ierburi, animale câte nu dispar înainte de vreme prin voia oamenilor ? Deci toate sunt de folos, câte există și sunt aduse la existență și prin puterea lui Dumnezeu spre folosul tuturor. Nimic nu e de disprețuit. În toate se vede, ca într-o oglindă, Dumnezeu. Fără această oglindă integrală, nu se poate vedea Dumnezeu. Dar ea implică și pe om ca văzător în această oglindă. Altfel lumea n-are nici un rost. Dar în venirea și rămânerea multora în existență, are un rol și voia oamenilor. Îngerii sunt și ei de folos oamenilor, dacă aceștia voiesc. Dar poate și îngerii câștigă prin admirația ce le-o trezește puterea lui Dumnezeu arătată în crearea tuturor și în armonia în care le-a creat și le susține. Voia oamenilor se mai arată și în calea spre Dumnezeu, pe care o aleg, sau în direcția contrară voii Lui și armoniei cu toate. Dar nici atunci nu se pierd cu totul, ci doar își strâmbă viața.

232. Creaturile se cunosc că sunt aduse la existență din nimic, căci nu au în ele tot ce le poate mijloci la nesfârșit. Deci arată că au un Creator, care nu e de firea lor, ci trebuie să aibă în El viața fără sfârșit. Nu pot să mă cred decât creat de un Dumnezeu necreat, nu mă pot crede venit la existență și rămânând în ea prin mine.

putere și dumnezeire» (Rom. 1, 20). Iar aceasta este veșnicia[233]. Dar socotesc că nimic nu împiedică deplin creația de-a se lăuda și ea cu numele dumnezeirii. Și ce urmează de aici? Cele văzute sunt un semn al propriei dumnezeiri, nu a lui Dumnezeu?

Tatăl n-ar putea lucra și Se face cunoscut prin Mijlocitor?

B. Și ce-ar fi dacă ar zice că dumnezeirea și puterea eternă a Tatălui se arată prin măreția celor create?

A. Ei își condamnă propriile lor teorii și se arată foarte ușor opunându-se cugetării lor.

B. Cum o spui aceasta?

A. Ei au dat ca măsură și ca limită a lucrării creatoare a Tatălui pe Fiul și spun că Tatăl e văzut de la crearea lumii. Dar Sfânta Scriptură atribuie facerea lumii Fiului[234]. Căci s-a scris: «*Prin Cuvântul Domnului cerurile s-au întărit și prin Duhul gurii Lui toată puterea lor*» (Ps. 32, 6)[235]. Lumea ne face deci să cunoaștem pe Cuvântul ca Creator și să simțim clar puterea și dumnezeirea Lui. Căci văzând o creatură, nu admirăm ca creatură pe Cuvântul, Creatorul ei, ci cinstindu-L prin înțelesuri mult superioare acesteia, Îl venerăm în mod cuvenit pe El, crezând că e Dumnezeu prin fire și că S-a arătat din Dumnezeu ca Unul Născut[236]. Și așa desprinzându-ne de pornirea spre rătăcire, să o părăsim și să depărtăm de la noi pedepsele pentru aceasta, pedepse pe care ni le-a spus nouă și dumnezeiescul Pavel. Căci a zis: «*Pentru aceea i-a predat pe ei Dumnezeu poftelor inimilor lor, spre necurăția prin care și-au pângărit trupurile lor între ei, ca unii care au schimbat adevărul în minciună și s-au închinat și au slujit făpturii în locul Făcătorului, Care este binecuvântat în veci. Amin*» (Rom. 1, 24—25). Deci dacă unii falsifică și întinează adevărul în chip foarte necredincios prin min-

---

233. În cele create se vede Dumnezeu cel etern. Dacă nu s-ar vedea El, nici ele n-ar avea în cine să spere că le va duce la o viață veșnică.

234. Arienii socoteau că lucrarea creatoare a Tatălui începe prin crearea Fiului. Și prin ea se mărginește puterea creatoare a Tatălui. Dar Sfânta Scriptură arată pe Fiul ca anterior lumii. El e Creator al lumii, nu prima creatură. Tatăl nu-Și mărginește puterea creatoare în ceea ce va face Fiul, prima creatură, ci Își arată și El lărgimea voită a puterii Sale creatoare prin Fiul.

235. Persoana are cuvânt și prin cuvânt comunică putere. La Dumnezeu, în Cuvânt se implică, în mod deplin accentuat o altă Persoană, și la fel în Puterea exprimată prin Cuvânt. Cuvântul lui Dumnezeu Îl auzim, cunoscând pe Cel ce-L rostește, iar în Putere simțim și Cuvântul și pe Cel ce-L rostește.

236. Vedem că lucrurile și persoanele lumii sunt dependente și supuse unor legi pe care nu și le-au dat ele. Aceasta ne face să ne gândim la un Creator care le-a impus aceste legi și le-a dat existența supusă lor. Mai mult, văd pe Creatorul ei că a făcut-o dintr-o iubire pe care o are în El, deci că nu e o unică Persoană, ci Fiul unui Tată pe care Îl iubește și care Îl iubește. Căci ne cere și nouă iubirea.

ciună, slujind creaturii în locul Celui ce este Dumnezeu prin fire și în noi se sălășluiește o minte slabă, suntem împinși spre ceea ce nu e drept și rătăcind cu cei fără Dumnezeu, vedem o fire creată în Fiul. Căci oare Cel făcut este creatură ?

B. Cum n-ar fi așa ?

A. Observă deci, Ermia, la ce nebunie ajung gândurile lor. Căci cuvântul dumnezeiesc și sfânt a spus undeva că neamurile au cunoscut pe Dumnezeu cel viu și adevărat, că au fost cucerite prin credință spre cunoașterea Fiului. Dar unii au ajuns la atâta nesocotință a cugetării, încât nu se rușinează nicidecum să-I atribuie micimea de-a fi fost creat. Căci s-a scris astfel despre cei ce au fost aleși să urmeze Sfinților Apostoli : *«Căci ei istorisesc despre noi ce intrare am avut la voi și cum v-ați întors la Dumnezeu de la idoli, ca să slujiți lui Dumnezeu cel viu și adevărat»* (I Tes. 1, 9). Dacă deci rușinea religiei eline stă în închinarea creaturii, iar neamurile s-au întors la Dumnezeul cel viu și adevărat, primind pe Hristos ca Stăpân și trecând la închinarea Fiului împreună cu Tatăl, cum s-ar mai cugeta El făcut și nu s-ar simți necesar să se vadă credința ca deșartă și că noi înșine avem o părere mincinoasă despre Dumnezeu, deși afirmăm că am scăpat de osânda vechii rătăciri ? [237]

B. Da. Neamurile s-au întors la Dumnezeul Cel viu și adevărat — la Tatăl [238].

A. Și care ar putea fi modul întoarcerii noastre la Dumnezeu ? Și cum ar trece unii în chip drept și nerătăcit la Stăpânul adevărat, părăsind închinarea făpturii ca deșartă ?

B. Fără îndoială, prin credință. Căci *«aceasta este aflarea lui Dumnezeu din conștiința cea bună»* (Pilde 3, 21).

A. Cuvântul este adevărat. Dar spune-mi aceasta : oare nu este credința în Tatăl și Fiul și Sfântul Duh ?

B. Sunt de acord.

A. Iar cei ce intenționează să păstreze credința neînclinată și fără vină și liberă de orice pată, cred deodată în Dumnezeu și în creație, sau numai în Dumnezeu, unind pe Fiul cu Tatăl ca pe cei de aceeași fire ?

237. Sf. Chiril se adresează elinilor, deveniți arieni, spunându-le : dacă ați părăsit închinarea creaturilor ca idoli și v-ați întors la Hristos ca la Dumnezeul cel adevărat, cum Îl socotiți acum iarăși creatură ?

238. De remarcat că Noul Testament și Sf. Părinți repetă des că Dumnezeul de Care vorbește Hristos este Dumnezeul Cel Viu. Oare nu trebuie să înțelegem prin aceasta un Dumnezeu al iubirii, un Dumnezeu care nu e monopersonal ? Numai Acesta poate fi Dumnezeu adevărat.

B. Evident, într-un singur Dumnezeu, sau într-o unică fire a dumnezeirii. Altfel ar şti că nu sunt eliberaţi de vină, dacă împletesc împreună pe Dumnezeu prin fire cu creaţia.

A. Este deci sigur că credinţa în Fiul este ca în Dumnezeul Cel viu şi adevărat [239]. Aceasta ţi-ar deveni clar fără greutate şi ţie, ascultând pe Fiul, care zice : *«Credeţi în Dumnezeu, şi în Mine credeţi»* (Ioan 14, 1), nu ca în creaţie şi Dumnezeu — departe de aceasta, ci mai degrabă pentru identitatea în fiinţă, pentru egalitatea fără diferenţă, prezentă în Ei ca o unică fire a dumnezeirii. Căci a spus iarăşi : *«Cel ce crede în Mine, nu crede în Mine, ci în Cel ce M-a trimis pe Mine»* (Ioan 12, 44). Căci nu iese din Tatăl credinţa în Fiul, ci pune pe închinătorul sincer şi adevărat prin Cel născut în relaţie cu Tatăl Născător [240]. Iar că mulţimea închinătorilor de odinioară la idoli a cunoscut pe Hristos ca Dumnezeu adevărat şi s-a închinat Lui, o poţi afla uşor de la Pavel, care zice aşa : *«De aceea, aduceţi-vă aminte că odinioară, voi, neamurile, numiţi netăiere împrejur de către cei numiţi tăiere împrejur, făcută de mână în trup, eraţi în acea vreme fără Hristos, osebit de vieţuirea lui Israel şi străini de legămintele făgăduinţei, lipsiţi de nădejde şi fără Dumnezeu în lume»* (Efes. 2, 11—12). Înţelegi deci că fiind fără Hristos, neamurile erau despărţite de Dumnezeu cel după fire şi depărtate de adevăr ; şi erau de fapt fără Dumnezeu în lume. Dar când L-au cunoscut pe Fiul prin credinţă, au fost văzute pătrunzând înlăuntrul nădejdii celei bune şi au scăpat şi s-au spălat de ruşinea necredinţei în Dumnezeu.

B. Bine zici.

A. Deci Fiul este Dumnezeu cu adevărat. Căci rămâne astfel necontestat şi nedispreţuit şi crezut ca Cel ce ne-a înnoit prin Sfântul Botez.

B. Şi ce este aceasta ? Căci nu pricep prea bine.

A. N-am fost noi, iubitule, născuţi printr-o naştere duhovnicească, modelaţi după Fiul ? Şi replăsmuiţi prin Duhul după frumuseţea dumnezeiască şi mai presus de lume a Lui, nu apărem noi într-o comuniune cu firea dumnezeiască în temeiul împărtăşirii de Fiul ca Dumnezeu ?

B. Ba foarte mult.

A. Cum va mai fi deci făcut (creat) ? Sau taina ce se petrece cu noi este o înşelăciune ce susţine o nouă speranţă deşartă ? Şi slava ce ne-o

239. Credinţa în Fiul este şi ea credinţa în Dumnezeul Cel Viu şi adevărat, şi nu credinţa în prima creatură. Căci numai fiind Fiu prin fire al lui Dumnezeu Tatăl, este şi El, ca şi Tatăl, Dumnezeu viu şi adevărat, adică un Dumnezeu care are prin fericirea iubirii supreme viaţă şi este Dumnezeu adevărat, având în El şi prin El toată viaţa.

240. Dacă nici la oameni nu se poate despărţi nici prin gândire, nici în realitate fiul de tatăl, cu atât mai mult nu se poate face această despărţire în Dumnezeu, Cel desăvârşit în iubire.

aduce constă din nuanțe în cuvinte? Ea n-ar fi decât o amăgire și o părere, dacă nu este ceea ce am crezut că este. Cum am fi și de unde părtași ai firii dumnezeiești, sau ce pecete a lui Dumnezeu s-ar mai întipări în noi, chiar dacă am fost modelați după Fiul, dacă nu este Dumnezeu, ca unul ce este creat? Aceasta este o pricină de-a socoti că Însuși Tatăl și Dumnezeu nu există în mod necreat. Căci chipul reproduce arhetipul. Sau răspunde-mi la această chestiune: cugetând la ceea ce este firea dumnezeiască, nu vei spune că ea este ceva cu totul neasemenea și neasimilabilă cu creația, că nu-i este propriu să se compare cu nici una din cele ce sunt (create)?

B. Este cu totul așa. Căci cum n-ar fi firea lui Dumnezeu mai presus de tot ce e creat?

A. Deci nu va admite cineva, dacă are minte, firea necreată și nefăcută ca arhetip (ca model) a ceva făcut. Nici nu va vedea în Cel ce este pururea și la fel, firea care nu a fost vreodată și a fost făcută.

B. Așa este.

A. Dar socotesc adevărat și inversul. N-am putea vedea în ceea ce n-a fost vreodată ceea ce este pururea și la fel.

B. E adevărat.

A. Ce e deci vrednic de admirat în noi, în faptul că am fost modelați după Fiul? Ce este frumusețea dumnezeiască, care strălucește în sufletele celor ce cred, ca ceva neobișnuit și străin? Între două existențe create, când se cugetă modelându-se, spre identitate, în acest caracter, una nu se vede ca adaos, ci este imprimată mai degrabă de o lege a firii sădită în ea. Dar cealaltă creație era totdeauna de același chip cu Fiul creat, după ei. Și atunci ce frumusețe se întipărește în sufletele noastre prin Duhul? Vine, pe cât se vede, o frumusețe suplimentară, care se adaugă în deșert, pe care, chiar dacă n-ar voi să o primească cineva, o are prin fire și prin sine, fără să se primească de la altul. Dar, precum socotesc, orice rațiune dreaptă și nerătăcită nu poate decât să râdă de acestea. Căci toți suntem cu adevărat părtași ai firii dumnezeiești, din relația cu Fiul prin Duhul, și nu mai degrabă prin părere și toți cei ce credem suntem prin aceasta modelați după Dumnezeu și restructurați spre frumusețea cea mai presus de creație. Căci ia chip în noi Hristos în mod negrăit, nu ca creat în creație, ci ca necreat și ca Dumnezeu în firea creată și făcută. El preface prin Duhul în chipul Său, strămutând creatura, adică pe noi, în demnitatea mai presus de fire [241].

241. E o descriere minunată, dar și plină de taină noutatea pe care o aduce prezența lui Hristos ca Dumnezeu făcut om prin Duhul în cei ce-L primesc prin credință. Aceasta nu ne strămută la firea dumnezeiască, dar ne mută la o demnitate mai

B. Deci nimic nu desparte pe Unul Născut sau nu-L strămută de la adevărata filiație, ci va trebui să admitem mai degrabă că S-a născut, și nu că a fost făcut.

A. Da, pentru că Îl primim ca Dumnezeu în mod real și socotim că se cuvine să fie cinstit de închinarea din partea noastră și a sfinților îngeri și pentru că suntem hotărâți să-L încununăm cu supremațiile și cu slavele dumnezeirii. Fără aceasta, nesocotind pe Făcătorul și înlăturând firea cu adevărat împărătească a tuturor, slujim făptura și dăruim slava Celui necreat creatului. În acest caz vom auzi cu dreptate : «*Iată popor nebun și fără inimă*» (Ier. 5, 21).

B. Nu-i putem face să spună și ei că Fiul este și Fiu și Dumnezeu ?

A. Dar cum n-ar fi o nebunie și cu totul de râs să-L ungem cu simple numiri și deosebiri de termeni, ca într-un chip și pictură, dar să-L privăm de slava dumnezeiască și să-L punem între cei creați ? Sau cum n-ar fi un lucru foarte urât să spunem că a fost creat, dat fiind că este Dumnezeu și vrednic de închinat ?

B. Bine zici.

A. Dacă deci au încetat de-a socoti că ne pot vrăji prin cuvinte frumoase, alungând pe Fiul cât mai departe de dumnezeirea adevărată, să o spună aceasta cu voce deschisă, hulindu-L în chip direct. Răspunzând, iată ce vor auzi în acest caz îndată de la noi și de la sfinții îngeri : «*Umblați întru lumina focului vostru și întru flacăra pe care ați aprins-o*» (Isaia 50, 11). Și așa ne vom întoarce la calea nerătăcită, crezând că Cuvântul care S-a arătat din Dumnezeu printr-o naștere negrăită este Dumnezeu adevărat. Dar să presupunem că aceia venind la o minte mai puțin nepricepută și prostească, nu vor nega, oarecum narcotizați, blasfemia, dar hotărându-se să-L mărturisească pe Cuvântul Dumnezeu, Îl vor coborî sub ființa lui Dumnezeu Tatăl, dar vor spune că e superior condiției create, așezându-L oarecum în intervalul dintre firea nefăcută și cea făcută. În acest caz, să audă : cum se poate cugeta o fire dumnezeiască diferită ? Căci nu se poate cugeta un Dumnezeu și un alt fel de Dumnezeu ca firi diferite. E ceea ce se poate observa și la noi. Căci spunem că una este firea umanității și definiția ființei este

presus de firea noastră. Devenim subiecte ale unor trăiri și lucrări dumnezeiești, fără să încetăm să fim subiecte ale firii noastre create. Aceasta înseamnă că omul e făcut cu această capacitate de-a fi ridicat la trăirea celor dumnezeiești. Numai trăirea veșniciei de către noi, care ne știm trecători prin fire, numai trăirea nemărginirii de către noi, care ne știm mărginiți, ne dă o bucurie de nedescris. Toate ale lui Dumnezeu ne devin proprii nouă, care ne știm creaturi, prin noi înșine sortiți morții, fiind aduse la existență din nimic. Și ce sens ar mai avea viața noastră fără Hristos care ne ridică din această existență fără sens ? Nu numai Hristos ar pierde slava Lui prin aceasta, ci și noi sensul existenței.

una, neschimbată nici în totalitatea ei, nici în fiecare. Deci sau să-L creadă Dumnezeu și să înceteze de a-L mai socoti ca aflându-Se între cele create ; sau dacă nu se lasă convinși să-L cugete astfel, nici să nu-L mai declare Dumnezeu. Căci râzând, vom spune : «Sau faceți pomul bun și rodul lui va fi bun ; sau faceți pomul rău și rodul lui va fi rău. Căci din fruct se cunoaște pomul». Sau oare nu fiecare existență descoperă, fără greșeală, ceea ce este după fire din cele ce credem că este cu adevărat ?

B. E perfect așa.

A. Deci să cercetăm ceea ce este firea Fiului. Și reflectând la aceasta, să ne întrebăm : dacă nu este Dumnezeu după fire, ci mai degrabă a fost făcut și a fost adus împreună cu noi la existență, după teoria aiurită și prostească a acelora, cum a căzut lumea mai jos ca El și creatul s-a despărțit de El ? Oare prin distanțe spațiale și măsurabile ? Dar cum n-ar fi aceasta o prostie ? Căci unde și cum se distanțează necorporalul sau ce spațiu îl circumscrie ? De fapt fericitul Ioan a mărturisit : «*Și în lume era și lumea prin El s-a făcut și lumea pe El nu L-a cunoscut*» (Ioan 1, 10). Deci, o, Ermia, cugetând drept, vom admite alt mod de depărtare și de despărțire prin cădere, decât acela de-a nu fi cunoscut lumea pe Creatorul pururea prezent în ea ? [242]

B. Nu. Cum am face-o ?

A. Deci lumea era capabilă să fugă de la El și așa a ieșit din comuniunea cu El, prin faptul de-a nu fi cunoscut pe Creatorul mai presus de creație și legătura prin Duhul, respingându-L prin abaterea spre rău. De fapt, odată cu aducerea la existență, prin încuviințările negrăite ale Marelui Meșter, a firii omului, aceasta a fost înfrumusețată și prin relația cu Duhul. «*Căci a suflat în fața lui suflare de viață*» (Fac 2, 7), nu altfel, după cum socotesc. De fapt, animalul nu s-ar fi putut ridica la transparența în sfințenie și în familiaritatea cu Dumnezeu, dacă nu s-ar fi înfrumusețat prin împrăștierea de Sfântul Duh [243]. De aceea și când S-a făcut Unul Născut om, aflând firea omului pustiită de binele de odinioară și de la început, S-a grăbit să o restaureze iarăși,

---

242. O lume singură e condamnată la lipsa de sens a unei existențe în care toate apar ca să dispară. Numai existența mai presus de ea a unui Dumnezeu al iubirii, deci a Treimii, poate da un sens lumii, Fiul iubit al unui Tată făcându-Se om, ca să ridice și pe oameni la viața iubitoare, deci veșnică, între Ei, Tatăl iubitor și Fiul Lui făcut Frate al lor. Numai un Dumnezeu în Treime dă sens lumii ; un Dumnezeu care din iubire poate coborî la oameni și-i poate ridica în comuniunea cu ea.

243. Sfințenia este o transparență a dumnezeirii, sau a veșniciei și a vieții atotcurate, în om. Dar aceasta este și o familiaritate, sau o comuniune iubitoare cu Dumnezeu. Iar aceasta are loc prin Duhul Sfânt, Care-l ajută pe om să se deschidă lui Dumnezeu.

adăpând-o ca dintr-un izvor din plinătatea Sa şi zicând: «*Luaţi Duh Sfânt*» (Ioan 20, 22), figurând prin trup şi prin suflare, ca printr-o umbră, firea Duhului. Este deci o egalitate într-o trecere de la început la existenţă şi între înnoirea stării de la început. Aceasta arată că modul în care firea noastră creată s-a îmbolnăvit despărţindu-se, n-are nimic a face cu despărţirile cugetate spaţial. Departe de aceasta. Ci ea a fost mai degrabă respinsă de Dumnezeu şi a căzut de la El şi de la unirea cu Fiul prin Duhul. Astfel ea se întoarce spre starea de la început, dacă voieşte, primind din nou chipul duhovnicesc, remodelarea duhovnicească, fiind chemată la împărtăşirea de firea Lui dumnezeiască prin Duhul. Dacă deci, după aceia, Fiul este şi El între cele create, în ce mod s-a despărţit şi s-a depărtat de El creaţia? Căci cel înrudit e pururea iubitor şi cel creat nu se depărtează de cel creat, întrucât sunt împreună create. Înstrăinarea este totdeauna un fapt al celor diferite în existenţă şi în felul de-a fi şi ea nu vrea să fie văzută în cele ce reprezintă una şi aceeaşi definiţie. Deci cum Se sălăşluieşte Fiul în creatură prin Duhul? Ce-i adaugă sau îi dăruieşte El, sau spre ce înălţime spirituală o ridică, sau în ce constă binele întipărit în ea? Cum, nefiind El într-o treaptă mai înaltă (căci a fost făcut cu noi, cum spun aceia), se spune că S-a deşertat pe Sine? Sau ce trebuinţă a avut de umilire, ca pogorându-Se din înălţimile mai presus de creaţie, să Se unească cu lumea şi să Se facă o parte a lumii, dacă nu este mai presus de lume şi de creaţie?

B. Socotesc că aceasta îi va pune în încurcătură.

A. Pentru ce este El singur liber şi eliberator, când toată creaţia îşi supune grumazul lui Dumnezeu? Am fi cu totul fără minte şi aiuriţi, iubitule, dacă am aşeza pe Fiul cel din Dumnezeu după fire şi coetern cu Tatăl, între fiii după har. Unde şi care ar fi arhetipul nostru, dacă Cel după al Cărui chip am fost făcuţi (Cel după care am fost modelaţi) ar fi coborât la condiţia adopţiunii şi imitaţiei?[244]

Obiecţii scoase din texte ale Scripturii

B. Expunerea ta despre acestea îmi pare foarte bine gândită şi clară. Dar socotesc că adversarii ar putea spune: Oare, o, bravilor, Sfintele Scripturi nu L-au cântat de la început pe Fiul ca făptură? Şi nu L-a cunoscut astfel ceata dumnezeiască şi mare a Apostolilor? Încă Solomon zice, descriind cu anticipare persoana Fiului: «*Domnul M-a zidit început*

244. Dacă n-ar fi un Fiu veşnic şi desăvârşit făcut om servindu-ne ca model, spre ce ţintă am mai tinde să ne ridicăm? Ar fi zadarnică orice aspiraţie după o înălţare.

al căilor Sale spre lucrurile Sale» (Prov. 8, 22). Iar Petru, ales între alții : *«Cu siguranță deci să cunoască toată casa lui Israel că Dumnezeu L-a făcut pe El Domn și Hristos»* (Fapte 2, 36). Ce vom spune deci dacă ne atacă pe noi și prin aceste cuvinte ?

A. Ce vom spune altceva decât adevărul : *«Iar dușmanii noștri sunt fără de minte»*. (Deut. 32, 28). Mintea care nu e luminată de înțelepciunea de sus, adică de cea care se revarsă din Părintele luminilor (Iacov 1, 17), este groasă și neagră și neputincioasă să străbată prin ceața neștiinței. Și mie mi se pare că această boală atât de neplăcută îl ținea în somnolență pe dumnezeiescul David, făcându-l să grăiască astfel către Dumnezeu : *«Luminează ochii mei, ca nu cumva să adorm spre moarte»* (Ps. 12, 4)[245]. Dar cercetând cu minte fierbinte și trează conținutul acestor texte, să pășim pe urmele ce duc spre adevărul nevăzut și greu de prins de cei răi. Fiul S-a declarat în mod recunoscut că a fost zidit. Dar n-a spus că a suportat aceasta fără cauză, ci «spre lucrurile Lui» și «început al căilor Lui», adică ale lui Dumnezeu Tatăl. Deci zidirea în acest caz nu înseamnă cea din nimic, ci aducerea Celui ce este și subzistă spre împlinirea unor lucruri ce sunt de făcut, ca de pildă a țesătorului sau a fierarului, când sunt cugetați ca stând fără să facă ceva. Voința Celui care-i îndeamnă să se miște spre lucruri, îi face să devină activi spre ceea ce este capabil fiecare. Dar nu poate fi înțeleasă nicidecum ca aducându-i și la existență. Dacă Fiul ar fi spus : «Domnul M-a zidit», fără să mai adauge nimic, n-ar fi fost cu totul improbabil de-a bănui ceea ce născocesc aceia. Dar El Se declară nu simplu sau fără vreun adaos că a fost făcut, ci spre lucru și început al lucrurilor. Deci de ce nu părăsesc viclenia lor, ca să aleagă ceea ce e mai bun, înțelegând că s-a scris despre Dumnezeu : *«Și Domnul Mi s-a făcut Mie spre scăpare»* (Ps. 93, 22) ? Socotești deci că Dumnezeu este făcut, deși se spune că S-a făcut spre scăpare ?

B. În nici un fel.

A. Deci, spune-mi, au minte neînfrânată ? Și pentru ce, folosindu-se de minciuni de multe feluri ca de o armătură, lovesc cu mintea lor sucită, deși ar trebui să iubească să se îndrepte spre adevăr și spre ceea ce nu pare să se fi spus în mod foarte potrivit cu Dumnezeu, pentru omenescul și asemănarea cu noi asumate de Fiul ? De altfel — căci socotesc că se cuvine să spun și aceasta — spunând că a fost zidit, a adăugat că S-a născut : *«Înainte de toți munții, zice, Mă naște pe Mine»*

245. Lipsa cunoștinței lui Dumnezeu ține pe om într-un somn care nu-l lasă să cunoască sensul vieții și care e ca o moarte spirituală anticipată, ce-l va duce la moartea totală, sau la întunericul total din iad, care-l va ține într-o deplină neînțelegere a sensului existenței sale. Aceasta este și o plictiseală chinuitoare, îngrozitoare.

(Prov. 8, 25). Deci sau vom desființa nașterea, pentru a spune că a fost zidit, sau vom strămuta afirmația că a fost zidit în aceea că a fost născut. Căci cele două cuvinte se opun unul altuia prin cele indicate, dar înțelesul propoziției le dă ca adevărate pe amândouă. De fapt, Același S-a născut din Tatăl ca Dumnezeu, dar S-a creat după trup. Și despre aceasta ne încredințează un text sfânt: *«Iată, Fecioara în pântece va avea și va naște Fiu și vor chema numele Lui Emanuel, care se tâlcuiește: Cu noi este Dumnezeu»* (Matei 1, 23; Isaia 7, 14). Dar cum ar putea fi cu noi Cuvântul, odată ce e Dumnezeu? Va fi prin apropierea și legătura în spațiu și după legea trupurilor? Dar cum nu e de admis aceasta? Deci aceasta a avut loc când a primit să fie de un chip cu noi prin umilința robiei; și când Cel imaterial S-a pogorât întru cele create, atunci S-a făcut ca noi, deși era atât de superior și mai presus de noi, cât poate fi cugetată firea dumnezeiască în raport cu creatura și făptura. De aceea și dumnezeiescul David, având în vedere pe Cel ce este în superioritatea nemăsurată și fără asemănare și în slava Lui negrăită, L-a chemat pe Unul Născut arătat după Tatăl în identitatea de chip cu noi, psalmodiind și zicând: *«Pentru ce, Doamne, stai departe? Pentru ce ne treci cu vederea în vreme de necaz?»* (Ps. 9, 21). Dar Cel ce era despărțit de noi prin legea firii, considerat de toți ceilalți prin proprietatea și superioritatea Sa de altă fire și de neapropiat, S-a făcut ca noi când a suportat deșertarea de bună voie pentru noi. Vor spune ei că nu este așa? Dar atunci nimic nu-i împiedică să spună fără reținere că cuvântul dumnezeiesc ne-a vorbit despre aceasta în deșert, spunând că Fiul S-a făcut ca noi când S-a făcut om. Atunci când n-a fost ca noi, dacă El este creat? [246]

B. Bine zici.

A. Iar dacă ți-ar spune și că S-a făcut Hristos și Domn, vei înțelege că S-a deșertat pe Sine, îmbrăcând măsura potrivită robului pentru a se asemăna cu noi. Dar ar fi, socotesc, înțelept și necesar să se cugete că firea dumnezeiască n-a fost biruită de cele ale noastre, nici de lipsa de slavă a trupului, și nevrând să lepede starea de robie și lipsa de slavă introduse în ea, umilința robiei a cedat slavei dumnezeirii. Deci deoarece a coborât între robi pentru noi, S-a înălțat iarăși la domnia inerentă Lui și de nelepădat și întemeiată pe legile firii Lui. De aceea se spune că S-a numit Domn și S-a făcut ca unul din noi pentru umanitate. Iar

246. A nu recunoaște pe Hristos ca Fiul lui Dumnezeu Cel necreat făcut om, înseamnă a nu recunoaște un Dumnezeu al iubirii, care nu exclude coborârea smerită la oameni, ca la creaturile Sale. Înseamnă a socoti că totul e supus unor legi monotone și fără sens, ale nașterii și morții definitive, concepție proprie filosofiilor panteiste. Fără Hristos, ca Fiul lui Dumnezeu întrupat, deci fără un Dumnezeu veșnic și nemărginit în viață prin Sine, totul e fără sens.

dacă ne-am gândi, nepreocupaţi de cunoaşterea adevărului, să vedem în firea Cuvântului toate ale trupului, adică cele făcute şi spuse pentru trup, am cădea într-o nu puţină necredinţă [247]. Căci S-a făcut supus legii ; şi deci vizibil şi tangibil şi mai prejos de îngeri ; *«şi cu cei fără de lege S-a socotit»* şi *«ca o oaie la junghiere S-a adus»* şi a suportat această moarte atât de vrednică de plâns (Isaia 53, 12, 7). Dar cum trebuie atribuite firii Cuvântului, chiar cugetându-L fără trup, aceste stări atât de coborâte şi atât de dezonorante ? Şi ce rezultă de aci ? A pierdut Iubitul şi împreună Şezătorul cu Tatăl tot ce-L ridică spre slava Lui dumnezeiască, ba chiar ceea ce-L putea face egal cu sfinţii îngeri ? [248] Dar atunci de ce se umple de strălucirea tronului dumnezeiesc pe care şade împreună cu Tatăl, iar îngerii stau împrejur, nedispreţuind starea de soli ai Lui ? Şi de ce este şi se numeşte Domnul Savaot, iar ei se răspândesc slăvind domnia Lui, spunând că e plin cerul şi pământul de slava Lui ? (Isaia 6, 1—3). Deci a spune că a fost făcut Cel astfel admirat chiar de cei ce au strălucire atât de mare, nu este o boală supremă a unei minţi împietrite şi goale ?

B. Da, e cu totul aşa. Aceasta e şi părerea mea. Dar ei nu spun mai puţin că Fiul a fost adus la existenţă pentru lucrurile Tatălui nu numai când a îmbrăcat pentru noi chipul nostru, ci şi când a apărut din Tatăl, ca toate să fie lucrate prin El, producând o slujire instrumentală în creaturi şi prin mişcarea ce porneşte din El.

A. Ce cumplită şi nestăpânită îndrăzneală ! Ce afirmaţii dispreţuitoare despre Dumnezeu mai evită când ei vorbesc împotriva lui Dumnezeu Tatăl, când Îl privează de orice lucrare şi Îl văd neavând puterea de-a crea nimic, şi de-a urmări vreun scop cuvenit, ci fiind lipsit de forţa supremă ? [249]

B. Cum aşa ?

A. Cugeţi înainte de toate la aceasta. Oare n-ar fi mai acceptabil să constatăm în fiecare din mişcările lui Dumnezeu Tatăl ca Creator

247. Teoria ariană despre caracterul de creat al Celui ce S-a făcut om în Hristos, mai poate avea şi alte două consecinţe lipsite de sens : a) că El a suferit cele ale umanităţii biruit de ele, căci unde ne-ar fi ridicat prin biruirea lor ? b) că ele aparţineau virtual chiar firii Lui, deci le-a biruit printr-o lege a firii Lui, nu de bună voie şi din iubire, şi nu ne-a putut ridica pe noi, prin ele, la o stare mai presus de viaţa noastră omenească. Deci n-avem în viaţa noastră o ţintă mai presus de firea omenească spre care să înaintăm.

248. Dacă Hristos nu a fost decât prima creatură, care, făcându-Se om, a murit fără să ridice pe om la comuniunea cu Dumnezeu, El S-a dovedit mai prejos chiar de îngerii care nu mor.

249. Una din părerile arienilor, că puterea creatoare a Tatălui se reduce la crearea Fiului. Toate cele următoare se creează prin «Fiul». În aceasta se redă iarăşi teoria panteistă prin care esenţa fundamentală lucrează din ea prima formă definită de existenţă, şi apoi din aceasta emană toate formele definite ulterioare.

prezenţa continuă de undeva a unui colaborator? Dacă ar împlini operele Sale în alt mod, ar scăpa El de critica unei osândiri? Căci cum n-ar nedreptăţi pe Fiul Său aducând la existenţă pe un altul în calitate de unealtă şi de mijlocitor, dăruindu-i numai lui lucrarea puterii Sale? [250] Dar şi de celelalte creaturi spun că sunt inferioare slavei Cuvântului, neţinând seama că Dumnezeu le-a făcut parte de cel mai bun şi mai înalt mod de aducere la existenţă [251]. Căci afirmă că au fost create de «Fiul», care deşi e cinstit de avantaje superioare, e totuşi mai slab ca Dumnezeu şi din al doilea plan. Dar fiind, vor zice unii, mai directă lucrarea a fost mai importantă şi de aceea a săvârşit-o Fiul. Dar să răspundă aceia: ce L-a obligat pe Tatăl, a Cărui voinţă supremă întrece orice admiraţie, să nu aleagă cel mai înalt mod de creare în locul celui mai de jos şi de-a se abate de la cel mai cuvenit printr-o neglijenţă neraţională de-a alege ceea ce trebuia?

B. Trebuia deci, zic ei, ca Tatăl tuturor să Se atingă cu lucrarea Lui de făpturi?

A. Ce spui, prietene? Era folositor pentru El să primească ca slujitoare o unealtă? Dar din aceasta ne va răsări şi ni se va arăta o mare mulţime de gânduri absurde. Ce trebuinţă ar avea Dumnezeu Tatăl de un colaborator? Nu văd folosul unei unelte şi al unui mijlocitor pentru El. Dacă ar cunoaşte cu adevărat necesitatea contribuţiei unui împreună Creator, şi dacă ar fi produs din această trebuinţă un aşa numit Fiu, socotit după ei între creaturi, cum a avut în mod deplin puterea să fie Creator, producând în Sine cu efort putinţa de a fi ceea ce se spune că este prin fire? Şi nu vor spune ceea ce este o şi mai mare blasfemie? În acest caz se arată ca o închipuire a dumnezeirii ceea ce este creat şi ceea ce a fost primit în rol de slujitor ca un ajutor foarte trebuincios al puterii creatoare a Tatălui [252]. Apoi spune-mi, cum ne-

250. Dacă toată opera creaţiei ar dărui-o Tatăl Fiului Său ca prima creatură, s-ar supune unei critici atât Tatăl, rămânând indiferent faţă de lume, cât şi Fiul, care ar deveni un producător automat al tuturor celorlalţi, manifestând o iubire faţă de Tatăl în lucrarea Sa. În toate acestea se manifestă lipsa de iubire interpersonală a unui panteism supus lucrării oarbe şi lipsite de bucurie a unor legi.

251. Contrar părerii că lumea e pusă într-o situaţie inferioară prin crearea ei din nimic de un Dumnezeu veşnic şi iubitor faţă de o lume care ar fi emanat din însăşi esenţa fundamentală, crearea lumii de un Dumnezeu atotputernic şi iubitor, o prezintă într-o poziţie de negrăit mai mare cinste sau valoare. Ea e iubită şi preţuită de o iubire conştientă şi liberă, atotputernică, şi poartă în ea semnele acestei iubiri şi atotputernicii şi e chemată la o comuniune veşnică şi fericită cu ea, ca să se bucure de bogăţia ei nesfârşită.

252. În această teorie de formă panteistă a arianismului, «Fiul», ca prima creatură sau emanaţie a esenţei fundamentale, este impus ca o necesitate a aşa-zisului Tată. La ea trece puterea creatoare a celorlalte forme de existenţă. Ideea emanaţiei în panteism vrea să identifice crearea cu naşterea. De fapt nu e nici una, nici alta. Căci în emanaţie lipseşte voinţa din naştere (mai ales în persoane) şi din creare (lui Dumnezeu, care are pe lângă puterea naşterii Fiului şi pe cea creatoare a lumii).

mijlocind nimeni, a fost în stare singur de facerea Fiului, dacă este făcut, chiar dacă este mai mare și neasemănat superior ?[253] Căci ei se prefac că îmbracă acest «Fiu» ca în niște vrăji în cinstiri amăgitoare, nerușinându-se, precum socotesc, de urâțenia blasfemiei. Apoi Cel ce a avut suficientă putere să dea existență unei altfel de existențe (creaturi), mai presus de toate și de neatins, singur și fără ajutor, cum n-a avut putere să dea consistență celor inferioare, neavând un colaborator ?[254] Nu sunt vrednici de plâns cei cărora nu le este teamă să-și inaugureze astfel de teorii ?

B. Cum de nu ? Dar mai auzi ceva. Ei spun că e prea mic pentru Dumnezeu Tatăl să săvârșească El Însuși toate.

A. Departe de noi această blasfemie. Ar fi potrivit să spui că-ți ții sufletul cât mai departe de ceea ce spun acești oameni : «*Pune, Doamne, pază gurii mele și ușă de îngrădire împrejurul buzelor mele. Nu abate inima mea spre cuvinte de viclenie, ca să-mi dezvinovățesc păcatele mele, cu oamenii care lucrează fărădelegea*» (Ps. 140, 3—4). Căci cel ce zice că e prea mică pentru Dumnezeu Tatăl lucrarea directă, Îl socotește neizbăvit de orgoliu și de îngâmfare, și Îi atribuie această pereche de patimi urâte și murdare. Ba se dovedește și altfel nepriceput, neștiind unde va ajunge cuvântul său[255]. Dar aș vrea să-ți pun o întrebare.

B. Care ?

A. Nu spun ei că Fiul este făcut ?

B. Ba da. Dar ce e cu asta ?

A. Dacă vedem, pe măsura puterii noastre, firea care stăpânește toate, nu ni se arată în ea tot ce e făcut foarte mic ?

B. Da, mic cu adevărat.

A. Deci Dumnezeu a găsit cuvenit să creeze numai pe Fiul singur ? Apoi rușinat de acest fapt, S-a oprit îndată și a predat lucrările altuia, să cheme la existență cele ce nu erau înainte ? Totuși, puterea de-a crea este forma cea mai frumoasă și mai bună a slavei și a măreției lui Dumnezeu, odată ce și prin aceasta se cunoaște de către noi cine și cât de mare este. «*Că din mărimea și frumusețea făpturilor poți să*

---

253. Dacă Dumnezeu Tatăl le creează toate prin Fiul Cel Unul Născut, cum n-a avut nevoie El și la crearea acestui «Fiu» de nici un mijlocitor ca să-l creeze, dacă acest «Fiu» e atât de mare și mai presus de toate creaturile ?

254. Aici se atribuie arienilor afirmația că Dumnezeu n-a putut aduce la existență celelalte creaturi fără ajutorul primei creaturi. Dar atunci cum a putut-o aduce singur la existență pe aceea ? Întâlnim mereu teoria panteistă, după care din esența fundamentală nu iese direct decât prima formă de existență concretă.

255. Am mai spus că orice componentă cât de mică a universului, sau a corpului omenesc, are importanța ei în formarea lor. Cele mici în ele înseși sunt importante în rolul ce-l au în cadrul celor mari.

cunoşti pe Făcătorul lor», după cum s-a scris (Înţ. Sol. 13, 5). Dacă cele prin care se cunoaşte sunt mici şi neînsemnate, şi firea Lui e socotită lipsită de măreţie, El e conştient de aceasta. Totuşi este o cinste pentru orice om, pentru orice înger, să cunoască fiecare lucru din cele din care poate fi văzut El Însuşi ca ceea ce este, să câştige deplin din această cunoştinţă că El nu Se va ruşina niciodată să fie cunoscut, de cel ce voieşte, ca ceea ce este după fire. Deci pentru ce S-ar ruşina Dumnezeu de cele ce le are, sau ar socoti ca o micşorare a Sa cele prin care se cunoaşte ca Dumnezeu ? [256] Dacă este un lucru mic şi lipsit de orice importanţă pentru Dumnezeu de-a crea Serafimii şi de-a aduce la existenţă îngerii, dacă îi măsoară cu mărimea firii Sale şi cu supremaţia (transcendenţa) de negrăit, oare nu e în acelaşi fel mică voia lor de-a I se închina şi de a-L slăvi ? [257] Căci celor cărora ar dispreţui să le fie Creator, cum ar voi să primească să le fie cugetat Dumnezeu ? Cum ar dori cinstirea şi închinarea noastră, dacă n-ar binevoi să ne aducă pe noi la existenţă ? Şi cum n-ar dispreţui El propria Sa slavă, dacă ar dispreţui cele pentru care e slăvit ?

B. Dar cum, zic ei, a creat Dumnezeu toate prin Fiul ?

A. Prin Cuvântul şi Înţelepciunea şi Puterea Lui. Căci Fiul este toate acestea Tatălui [258]. Dar să prelungim puţin gândirea noastră în aceasta, păşind pe calea împărătească şi îndreptându-ne direct spre adevăr. Căci oare nu vei consimţi, şi cu mare bunăvoinţă, că, dacă spunem că Tatăl este Creator, urmează numaidecât şi trebuinţa de-a cugeta că nu e nici fără putere, nici neînţelept şi nu creează fără cuvânt ?

B. Da, aşa urmează. De aici, zice Psalmistul : «*Toate întru înţelepciune le-ai făcut*» (Ps. 103, 25). Iar explicând mai clar facerea lumii întregi, proorocul Ieremia a zis : «*Domnul, Cel ce a făcut cerul cu puterea Lui, Cel ce a îndreptat lumea cu înţelepciunea Lui, a întins cerul cu înţelegerea Lui*» (Ier. 10, 12).

256. Oricât de mic ar fi un lucru, faptul că este adus la existenţă din nimic e o minune, care nu poate decât să pună în evidenţă puterea creatoare a lui Dumnezeu.

257. Faţă de mărirea de nemăsurat a lui Dumnezeu, tot aşa de mici sunt şi Serafimii, ca şi ţânţarii şi muştele, precum tot atât de mult se arată în toate atotputernicia Lui, odată ce El poate face toate din nimic. Pe de altă parte, slava adusă din partea lor Îl înalţă tot aşa de puţin, sau nu-L înalţă deloc. Slava adusă lui Dumnezeu le bucură în mod deosebit pe ele, după măsura conştiinţei lor. Şi ele se bucură şi de slava ce I-o aduc pentru crearea tuturor, chiar şi a celor mici şi inconştiente. Dumnezeu le face pe toate pentru ele (pentru cele conştiente de existenţa lor), nu pentru El ; le face ca să se bucure şi ele de existenţă. Dar El nu dispreţuieşte nici una din creaturi. Toate sunt minunate.

258. Chiar la oameni o persoană este atât de necesară alteia, căci fără ea nu poate avea adevărata înţelepciune şi putere şi cu atât mai puţin cuvânt. O persoană este şi deosebită de alta şi constituie şi o unitate împreună. Aceasta are loc în grad maxim la Dumnezeu.

A. Deci ce vom zice ? Proorocul Ieremia scriind clar că toate s-au creat cu înțelepciunea, cu puterea și cu înțelegerea lui Dumnezeu, nu spune și înțeleptul Ioan că toate s-au făcut prin Fiul ? Căci a spus : *«Toate printr-Însul s-au făcut și fără El nimic nu s-a făcut»* (Ioan 1, 3).

B. Da. Deci ce vrea să spună aceasta ?

A. Că Fiul lui Dumnezeu ni S-a arătat nouă ca fiind înțelepciunea și puterea lui Dumnezeu Tatăl (I Cor. 1, 24).

B. Cum, sau din ce motiv n-am înțelege unitatea acestor două feluri de numiri ?

A. Explică-mi : Oare vom cugeta că Fiul a fost adus la existență prin înțelepciunea, înțelegerea și puterea Tatălui, sau în mod neînțelept, neînțelegător și fără putere ? Căci ei spun că a fost făcut.

B. Această afirmație este cu totul prostească. Căci n-a fost cândva când Tatăl a fost fără înțelepciune și putere.

A. Bine zici. Te laud pentru că ai ales să cugeți drept și corect. Dar ce zic la acestea cei ce Îl numără pe Fiul între cele făcute ? Dacă nu era pururea, ci a fost adus la existență prin legea creării în timp, fiind totuși înțelepciunea și puterea înțelegătoare a Tatălui, vor mărturisi că Tatăl a fost înainte de El slab și fără putere și neînțelept și neînțelegător, și vor admite că Fiul a fost făcut cu neînțelepciune și fără putere, deși învăluit într-o bogăție minunată și nefiind între cele în care este creația, ci în înălțimile (transcendențele) incomparabile. Dar dacă, temându-se de râsul ce și-l vor atrage prin rușinea blasfemiei, vor socoti că Fiul a trebuit să fie adus la existență prin înțelepciunea și puterea Tatălui, va fi necesar să mărturisească despre El că e mai vechi decât El Însuși și prin aceasta Creator al Său propriu. Fiul Și-a dat deci existența Lui Însuși, dacă, fiind El Însuși toată înțelepciunea și puterea Tatălui, S-a făcut prin puterea, și înțelepciunea Lui. Înțelegi cum cugetarea lor curge în toate formele spre absurd ?

B. E foarte drept.

A. Dar se poate dovedi fără mare osteneală și în alt mod absurditatea totală a dogmei lor. Să cercetăm prin noțiuni ce ne sunt cu putință, firea lui Dumnezeu : ce este ea, care este mărimea ei și cât se cuvine să se afle despre ea. Oare trebuie să credem că atunci când e vorba de creare, punctul de plecare pentru aducerea la existență a celor ce vor fi făcute este voința de-a fi ele ? Consimțirea acesteia la trebuința de-a fi a celor ce nu erau înainte ajunge singură pentru a aduce la existență toată creația ? Sau dispune ea de o unealtă slujitoare și se servește de ajutorul necesar al unui mijlocitor, așa cum lucrând cineva în piatră,

are nevoie de cele prin care poate fi lucrător în piatră şi de un constructor ce ştie să construiască ?

B. Spune-mi, cine ar nega că ceea ce e potrivit lui Dumnezeu să facă, depinde de voinţa Lui de a crea ?

A. Foarte bine ai zis. Fiindcă şi dumnezeiescul Moise aşa ne-a arătat şi nu altfel pe Dumnezeu creând. Căci spune : «*Şi a zis Dumnezeu : Să fie tăria, şi s-a făcut aşa*» (Fac. 1, 6). Şi împlinirea operelor s-a înfăptuit odată cu rostirea cuvintelor, fără nici o întârziere care ar fi arătat, cum spun aceia, pe mijlocitorul lucrând ca slujitor, mişcându-se ca o unealtă. Căci Cuvântul era ca un ipostas al faptei, şi nu o simplă aprobare a ceea ce nu era. Aducerea la existenţă a celor făcute nu este numai în voirea lor. Dacă acesta este modul cel mai bun şi mai potrivit lui Dumnezeu Tatăl de-a crea, nu ştiu pentru ce s-ar mai recurge la vorbire ca la un ajutor al Lui şi la un mijlocitor şi slujitor, spunând că s-a creat în scopul acesta Fiul, ca cel mai de folos, ca să se folosească de slujirea Lui pentru celelalte creaturi ? Ei nu-şi dau seama, precum pare, că deşi declarând sigur că Fiul este făcut şi printre creaturi, Îl declară mai înalt şi mai preţuit decât pe Tatăl [259].

B. În ce mod ?

A. Dacă Tatălui îi este necesar un mijlocitor, iar Fiul săvârşeşte cele ce voieşte numai prin voinţa şi consimţirile Lui, spunând leprosului cu putere : «*Voiesc, curăţeşte-te*» (Luca 5, 13) şi readucând la viaţă pe cei luaţi în stăpânire de moarte şi dând lumina atât de dorită şi de neobişnuită orbilor, oare nu va vedea cineva în El pe mijlocitorul acestora, şi nu pe împlinitorul sau pe Creatorul plin de slava cea mai strălucitoare ? Şi nu va depăşi prin aceasta calitatea de unealtă a unui meşteşugar, o, Ermia ?

B. Aşa se pare.

259. Dacă «Fiul», după arieni, deşi creatură, este Cel care creează toate celelalte, în vreme ce Tatăl nu poate face aceasta, El este într-un fel superior Tatălui, având o putere pe care nu o are Tatăl. E vorba tot de un panteism aici, contradictoriu în el însuşi, odată ce esenţa fundamentală nu poate emana din ea în mod direct toate, dar le poate emana o primă emanaţie. E tot o negaţie a realităţii unei Persoane, sau a unei comuniuni de Persoane supreme. E o existenţă supremă, supusă şi ea unei legi a emanaţiilor. Dar când i-a putut impune această lege ? Filosofiile, în general panteiste, — ca şi religiile păgâne — nu sunt conştiente de marea taină a existenţei. Căci nu-şi pun întrebarea despre ea. Consideră ceva firesc o realitate — e drept complexă —, dar supusă unor legi monotone, a căror explicare nu o caută. Marea taină este un Dumnezeu personal — sau o comuniune personală desăvârşită — conştientă şi liberă, deci şi atotputernică, în mod conştient. Un Dumnezeu care n-ar putea crea o existenţă din nimic, n-ar fi atotputernic. Deci n-ar fi Dumnezeu. Taina cea mare este existenţa unui Dumnezeu atotputernic, şi tocmai prin aceasta este şi liber şi conştient şi depăşeşte prin toate gradele de existenţă prin iubire. Numai existenţa veşnică, care poate crea şi o lume din nimic, ne face vădită taina maximă a realităţii.

A. Pentru ce dispreţuind atunci trebuinţa de-a cugeta drept, consideră superflue gândirea şi voinţa şi aleg pornirea nesocotită spre cele rele şi se îndreaptă numai spre ceea ce le place ? Şi astfel, neţinând seama de faptul că lucrarea omului nu poate săvârşi niciodată singură cele al căror făptuitor este el însuşi, ci ceea ce este făcut şi de altcineva, nu va vedea niciodată că omul nu are prin fire, cu adevărat şi neschimbat, proprietăţile fiinţei celei ce a construit aceea[260].

B. Cum ar putea avea loc aceasta, când nici universul nu poate fi cu adevărat construit de om ? Ci un arhitect, de pildă, sau un metalurgist nu poate produce niciodată singur operele meşteşugului lui de arhitect sau de metalurgist.

A. Drept ai zis. Şi admir subţirimea cugetului tău şi o laud. Căci în ce fel Fiul, dacă este făcut, va lucra în mod egal şi neschimbat ca Dumnezeu Tatăl ? Şi cum va avea în propria fire ceea ce e propriu şi excepţional fiinţei Celei mai presus de toate : chemarea la existenţă a celor ce n-au fost înainte, mutându-le astfel în chip atotputernic şi fără nici o greutate la existenţă şi înfăptuind astfel numai prin voinţă creaţia ? Sau oare nu va fi Creator al lor şi Însuşi Tatăl, având suficientă spre aceasta firea Sa şi neavând trebuinţă de ajutorul vreunei lucrări din partea cuiva din cele create ?

B. Aşa este.

A. Precum deci operele meşteşugite de lucrarea şi ştiinţa omenească nu sunt capabile să facă şi să lucreze cele ale omului, în acelaşi mod şi în acelaşi sens, socotesc, că nu vor lucra operele mâinii dumnezeieşti cele ale lui Dumnezeu. Iar deoarece le-a creat şi le-a lucrat Fiul, este pentru că nu este şi El împreună cu celelalte, operă a mâinii dumnezeieşti, nici n-a fost adus la existenţă din nimic ca Creator, ci a primit existenţa mai degrabă în mod fiinţial şi nu o are mai mică decât Însuşi Tatăl[261].

---

260. Aşa-zisul «Fiu» al lui Dumnezeu este, după arieni, o creatură a Lui, şi nu poate avea calităţile lui Dumnezeu care L-a produs prin creaţie ; dar nici operele Lui nu pot avea însuşirile Lui.

261. Dacă săvârşirea unor lucruri impersonale nu poate fi decât opera unor persoane umane, cu atât mai mult înfăptuirea marii opere impersonale a universului din nimic nu poate fi decât produsul unui act al unui Dumnezeu personal. Persoanele se nasc din persoane, nu sunt opera unor fapte exterioare. E drept că şi alte forme de existenţă nasc existenţe din firea lor (animale, ierburi). Dar aceasta are loc fără voinţa şi conştiinţa celor ce nasc. La oameni şi în Dumnezeu, naşterea are loc nu fără voinţă şi conştiinţă.

Avem aici un important argument că lumea, cu caracterul ei de obiect, inconştient şi involuntar, sau neavând totul voluntar şi conştient (oamenii), nu poate fi decât opera unei puteri supreme, personale, deplin conştiente şi voluntare.

Numai persoana poate meşteşugi lucruri. Dar tot numai ea poate şi naşte alte persoane. Astfel numai Dumnezeu ca existenţă personală supremă a şi putut crea lumea, dar a şi putut naşte un Fiu.

B. Dar, se va zice, El lucrează cele ale creației mișcat de Tatăl. Căci a spus El Însuși: *«Cuvintele, pe care Eu vi le grăiesc vouă, nu le grăiesc de la Mine. Ci Tatăl care rămâne întru Mine face lucrările El Însuși»* (Ioan 14, 10). Și iarăși: *«Lucrările pe care Eu le fac nu sunt ale Mele, ci ale Celui ce M-a trimis pe Mine»* (Ioan 14, 24).

A. Acestea știu că ni le-ar obiecta adversarii. Căci nu vor înceta nicidecum să strâmbe adevărul. Și textele care ar trebui să fie înțelese în chip înțelept, dacă le aplică iconomiei cu trupul, ei le vor falsifica în modul cel mai viclean. Dacă deci, făcându-se negatori în mod copilăresc ai tainelor lui Hristos, despart de Cuvântul iconomia cu trupul, să răstălmăcească prostește după plăcerea lor textele pe care le voiesc. Iar dacă consimt cu cei hotărîți să cugete drept, că Dumnezeu Cuvântul, fiind Dumnezeu, S-a făcut trup și S-a numit om, pentru ce vatămă înțelepciunea iconomiei și prefac prin aceasta în ceea ce voiesc cuvintele cele mai potrivite și caută să convingă și pe alții să opună, ceea ce le convine și cugetă ei propriu firii și slavei Unuia Născutului? Nenorociții de iudei ar fi trebuit să se lase uimiți de admirație de explicările mai presus de Lege ale lui Hristos și de depășirea de către El a îngustimii ei mozaice și să-L aplaude prin laude și slăviri ca Dumnezeu. Dar în ațâțări de mânie n-au făcut-o aceasta, ci, aprinși de simțirile de pizmă, au alunecat fără iubire de Dumnezeu în trebuința defăimării. De aceea, când spuneau că: *«Acesta nu scoate demonii decât prin Beelzebul, căpetenia demonilor»* (Matei 12, 24); când că: *«De unde are Acesta înțelepciunea aceasta și puterile?»* (Matei 13, 54). Ar fi prea aspru și foarte depărtat de iconomia înțeleaptă să nu se spună deschis celor cu o astfel de dispoziție că este Dumnezeu din Dumnezeu, dar că S-a arătat și S-a făcut om ca noi pentru noi. «Sunt ale Mele, le spune, înțelepciunea și puterea și Eu sunt împlinitorul minunilor și nu am adăugată din afară această putere, nici nu Mă laud ca și cu demnități străine, cu cele ce-Mi sunt proprii». Nu L-ar fi suportat dacă le-ar fi spus acestea, cei ce scrâșneau din dinți crezând chiar cuvintele Sale atât de moderate, cei ce se repezeau ca niște câini și lătrau cu îndrăzneală chiar când cuvintele Sale se ridicau peste măsurile omenești [262]. Tăind deci mult din răutatea lor, îi duce pe încetul spre o înțelegere mai înaltă, le arată cu delicatețe că nu trebuie să cugete că Stăpânul și Dumnezeul tuturor lucrează cu puterea lui Beelzebul, ci atribuie strălucirea faptelor săvârșite puterii negrăite a Tatălui și le arată ținând în modul cel mai cu-

---

262. Ne mirăm că Hristos nu ne-a descoperit mai multe din infinita bogăție a vieții Sale dumnezeiești. Dar măsura modestă în care El ne-a vorbit despre dumnezeirea Sa, ne este atât de greu de înțeles. Pe de altă parte, El făcându-Se om, a voit să-L simțim aproape de noi.

venit de firea dumnezeiască. Iar fiind și El Însuși în Tatăl și având în Tatăl pe Născătorul, pentru identitatea Lor neschimbată și ființială, a declarat că Tatăl rămâne în El și îndeplinește cu El faptele Sale. Căci n-ar cugeta cineva adevărul, dacă are minte, spunând că o faptă potrivită lui Dumnezeu și aparținând în mod propriu Lui, este a trupului, sau a omenescului, înțeles unic și de sine. Spusa aceasta nu se desparte, după socotința mea, de înțelegerea adevărată.

B. De fapt, nu. Căci e dreaptă.

A. Dar aș mai spune că ei se află în contradicție și cu cuvintele lor, socotind că Fiul lucrând, e supus lucrării. Și pe lângă aceasta, își mai arată și lipsa de evlavie față de Tatăl.

B. Explică-mi cum. Căci nu înțeleg.

A. Oare ce e dat cuiva de altcineva, o, iubitule, nu i se poate și lua, chiar dacă poate nu i se ia de fapt, pentru că acela socotește că nu trebuie să i se ia încă, deși e în stare să o facă? Iar ceea ce nu e fixat în cineva prin legile firii, ci îi este adăugat și venit din afară, nu va fi pentru unii ușor de lepădat prin faptul că poate suferi lepădarea de aceea, chiar dacă nu o suferă de fapt? [263]

B. Așa e, desigur.

A. Observă deci câtă necredință este în acestea împotriva Unuia Născutului. Dacă lucrează suportând lucrarea și Îi este dată de către Tatăl puterea de-a crea, ce-L mai împiedică să spună cu noi: *«Prin harul lui Dumnezeu sunt ceea ce sunt și harul Lui, care a venit la mine, n-a fost în zadar»* (I Cor. 15, 10)? Și: *«Har vouă și pace de la Dumnezeu Tatăl nostru și de la Domnul Iisus Hristos»* (I Cor. 1, 3). Cum ar mai fi putut-o spune aceasta preaînțeleptul Pavel, dacă nu s-ar fi hotărât să mintă? Cum ar mai fi împreună Dătător cu Tatăl al harului, cel ce primește harul? [264] Nu s-ar despărți, după părerea mea, de părerea cuvenită și adevărată, dacă ar socoti puterea creatoare a Celui Unul Născut și Fiul nedesăvârșită și va putea deveni vreodată nelucrătoare, dacă, fiindu-I dată de Tatăl, Acesta ar voi să despoaie firea Lui de lucrarea dăruită, de care, mișcat fiind, s-a arătat, cum zic aceia, făcător? Căci cel mișcat de vreun lucru, se poate opri, dacă nu va mai fi mișcat, dat fiind că nu are mișcarea ca rod al ființei proprii [265].

---

263. Dacă «Fiul» care, după arieni, e creatură și nu născut din ființa Tatălui, avea puterea de-a crea celelalte, neținând de ființa Lui, Îi poate fi ușor dăruită lucrarea, dar și El o poate lepăda ușor. Un astfel de «Fiu», devenit Hristos, nu ne poate împărtăși învierea și viața veșnică de nepierdut.

264. Desigur, și prin episcop și preot se comunică harul, dar Cel ce-l dă prin ei este Hristos, Care este, ca Dumnezeu, izvorul harului.

265. Dacă așa-zisul «Fiu» creat, după teoria ariană, are lucrarea creatoare nu ca rod al ființei dumnezeiești, ci ca dăruită de Dumnezeu, ea I se poate lua de către Dumnezeu când voiește.

B. E adevărat.

A. Pe lângă aceasta, mai ţine seama de următorul sofism dur, amar şi deşert al lor.

B. Care e acesta ?

A. Nu i-ai auzit vorbindu-ne adineauri despre Tatăl şi ridicând cuvântul lor despre El mai presus de ceea ce, după ei, este umilit şi coborât ? Căci Fiul a fost adus, ziceau ei, în mod folositor şi necesar, la existenţă, deoarece lucrarea directă a Tatălui cu privire la toate este dezonorantă pentru El şi de aceea este o existenţă mai apropiată de creaţie şi inferioară Tatălui, adică Fiul, care a înfăptuit celelalte [266].

B. I-am auzit.

A. Unde ajunge deci născocirea lor savantă, dacă toate ale creaţiei le-a lucrat Tatăl prin Fiul ? Căci a lucra printr-un mijlocitor, care nu are mişcare proprie şi stăpânită de el, ci suportând-o aceasta ca o unealtă, aş spune fără şovăială că înseamnă a lucra direct Tatăl Însuşi. De aceea este o naivitate de-a spune că este dezonorant pentru Dumnezeu Tatăl ca să fie apropiat prin lucrare de alţii ca mici, dar nu şi pentru Fiul. Căci ce nu este mic pentru firea lui Dumnezeu din cele ce se află între cele create ? Să-şi dea seama că măsurând firea cea fără măsură, declarând pe unele mici în raport cu ea, iar altceva mare şi mai presus de fire şi nu departe de ea, nu ştiu cum n-ar fi decât flecăreală [267].

B. Foarte bine ai grăit.

A. Să lăsăm deci, Ermia, aceste sofisme zadarnice şi aceste aiureli. Să trecem la mărturisirea scumpului adevăr că Unul Născut este Dumnezeu şi a ieşit prin fire din Dumnezeu Tatăl. Şi dacă firea fără de început, cea mai veche şi nefăcută este existenţa adevărată, să se arunce toată defăimarea şi minciuna. Căci cum am accepta că Cuvântul lui Dumnezeu cel cu adevărat existent a apărut mai târziu şi a fost făcut şi nu va spune, socotesc, orice bine cugetător că făcând aceasta, n-am căzut din cea mai deplină bunăvoinţă ? Sau răspunde-mi la întrebarea ce ţi-o pun : nu vei mărturisi că e adevărat ceea ce spun ? Dacă vorbeşte de Fiul lui Dumnezeu, socotesc că nu vorbeşte (înţelege) cineva pe altul decât pe El Însuşi, chiar dacă au fost ridicaţi mulţi la filiaţia adoptivă. Mintea ascultătorilor e purtată repede şi neîndoielnic pe drumul spre

266. Un Dumnezeu care n-ar putea face lucruri cât de mici din nimic, n-ar fi un Dumnezeu atotputernic. De aceea arienii, ca orice panteişti, nu îndrăzneau să facă o deosebire clară între naştere şi creaţie, recurgând la ideea vagă de emanaţie, care le supune toate unor legi inexplicabile.

267. Toate sunt mici faţă de firea nemăsurată. Căci toate sunt din nimic. E greşit a declara că vreuna din creaturi e mare şi mai presus de fire, dacă e creatură.

Acel unic și cu adevărat Fiu prin fire. Sau nu-ți pare lucrul acesta adevărat ?

B. Ba da.

A. Nu există pentru noi decât un singur Dumnezeu prin fire și adevărat. Și precum unul dintre noi s-ar gândi să vorbească despre Dumnezeu fără să adauge nimic, nu ne-ar veni în minte că se indică un altul, oricât de mare ar fi mulțimea căreia i se dă acest nume în cer și pe pământ, precum s-a scris (I Cor. 8, 5), așa mintea iubitorilor de Dumnezeu se va gândi în mod exclusiv la Fiul cel Unul și adevărat, dacă cineva ar numi în mod unic pe Fiul lui Dumnezeu. Dar ne-ar mai putea ajuta la cele spuse și aceasta.

B. Ce voiești să mai spui ?

A. Nu ești de acord, bunule, că ceea ce este cu adevărat este unul, și nu multe ? Iar acest unul este Dumnezeu, sau firea lui Dumnezeu ? [268]

B. Da, o spun și eu.

A. Dar cele făcute și chemate de El la existență nu sunt existente ?

B. Ba da, cum să nu, odată ce există ? Dar prin imitarea Celui ce există cu adevărat [269].

A. Sunt de acord cu tine, căci judeci foarte bine. Cel ce e prin imitare fură totdeauna ceva din slava Celui ce este prin fire. Precum deci dacă se cunosc multe cele ce sunt prin imitarea Celui ce este cu adevărat, iar Cel ce este cu adevărat este Unul, la fel, socotesc, deși se numesc mulți dumnezei și fii, Unul este Fiul și Dumnezeu prin fire și cu adevărat, având ca o rădăcină a nașterii negrăite firea Tatălui. De aceea se mărturisește în mod cuviincios coetern, de către noi și de către sfinții îngeri, și nu S-a adus la existență prin creație împreună cu creaturile, precum au socotit să cugete cei dezordonați la minte, care n-au cunoscut cu adevărat adevărul, adică pe Hristos, prin Care și cu Care fie slava lui Dumnezeu Tatăl împreună cu Sfântul Duh în vecii vecilor. Amin.

268. Cele multe sunt mărginite. Ele pot reprezenta părți din adevăr, dar nici una adevărul întreg. Și nici la o unitate desăvârșită nu ajung. Pe lângă aceea, sunt dependente nu numai unele de altele, ci și toate de Unul Absolut.

269. Adevărul este una cu existența. Existența totală este Adevărul prin excelență. Cele mărginite sunt fărâme de adevăr, sau, dacă este în ele ceva contrar existenței, este în ele prezentă și minciuna.

CUVÂNTUL V

Cele proprii dumnezeirii și slava ei prin fire sunt comune Fiului și Tatălui.

Fiul primește toate cele dumnezeiești ale Tatălui

A. Din toate raționamentele rezultă, precum apare, în mod convingător și necesar că Fiul n-a apărut mai târziu și nu are scăderea de-a nu fi fost, ci trebuie mărturisit mai degrabă că a odrăslit din însăși ființa Tatălui, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, fiind părtaș la o slavă înaltă și mai presus de fire și prin supremația Sa fiind dincolo de orice măsură și neasemănată, depășind firea a tot ce este creat, întrecând-o atât de mult, cât ar putea socoti cineva că o face și Tatăl Însuși.

B. Sunt de acord. Drept cugeți. Totuși, de voiești, te voi întreba ceva iarăși.

A. Bine, prietene, voi ține seama cu toată plăcerea și fără șovăială de datoria de-a răspunde cuvintelor celor ce se opun adevărului. «*Căci cel blând trebuie să fie și războinic*», cum ne-a arătat un cuvânt sfințit (Ioil 3, 10). Iar tu arată ce gândești, având în minte ceea ce s-a scris : «*Mulge laptele și va fi unt*» (Prov. 30, 33).

B. Știi deci că auzindu-te pe tine numind pe Fiul Dumnezeu adevărat și deoființă cu Tatăl, adversarii îndată vor spune : Celui ce este după Tatăl în acestea, o bunule, cum nu I s-ar cuveni mai degrabă să fie lăudat pentru bunătățile proprii și să nu trebuiască să strălucească prin cele din afară ? Un Dumnezeu adevărat, socotesc că este desăvârșit și complet prin El însuși, nefiind lipsit, socotesc, de nimic din cele ce sunt proprii unei astfel de firi.

A. Ce spui ? Ce cuvânt îndrăzneț și pornit fără frâu spre răutate ! Spune deci deschis în ce mod acest nepriceput și aiurit a născocit o mulțime de astfel de blasfemii nesocotite ?

B. Dacă Fiul este Dumnezeu adevărat și deoființă cu Tatăl, zic ei, trebuie să aibă de la Sine cele prin care e Dumnezeu și trebuie să fie lăudat mai degrabă prin prerogativele Lui decât prin cele de la Tatăl. Dar, ceea ce e văzut având El, este de la Tatăl și îi este dat lui de Dumnezeu. Căci a spus că viază pentru Tatăl și e slăvit și sfințit de El și a re-

venit la viață a treia zi prin puterea Tatălui ; și cu numele dumnezeirii S-a îmbogățit prin împărtășire și se închină împreună cu noi și se supune Tatălui și primește de la El Împărăția și stăpânirea. Acestea ni le-au predat nouă sfintele și dumnezeieștile cuvinte [270].

A. O, Ermia ! Cât de mare și de cumplit e numărul blasfemiilor care înconjoară ca un cerc în mod neevlavios adevărul, lătrând la el ! E timpul, pe cât se vede, să ne înarmăm și noi cu armătura lui Dumnezeu și cu sabia Duhului, care este cuvântul lui Dumnezeu, folosindu-le bărbătește, netemându-ne de nimic, chiar dacă ne atacă cu cele mai urâte și mai sălbatice cuvinte. Dar dacă cugetările noastre s-ar desfășura amestecat, explicarea noastră ar aluneca ușor de la aceasta la aceea și de la aceea la aceasta, făcând cunoașterea fiecăreia din ele neclară și greu de văzut. Dimpotrivă, se va arăta foarte bine adevărul de nerespins dacă se va face cercetarea distinctă și separată a fiecărei blasfemii. Să vorbim deci cu cât mai multă claritate și în mod separat și în ordinea cuvenită despre fiecare. Dar în prealabil aș vrea să aflu de la tine aceasta : socotesc ei cuvintele grăitorilor de Dumnezeu (scriitorilor Sfintei Scripturi) adevărate și drepte sau, respingându-le ca neesențiale, nu le dau nici o importanță ?

B. Socotesc că le declară nemincinoase.

Smerirea și limbajul îndoit despre Fiul

A. Deci scrie preasfântul și preaînțeleptul Pavel despre Unul Născut : «*Aceasta s-o cugete fiecare dintre voi, ca și în Hristos Iisus, Care fiind în chipul lui Dumnezeu, nu răpire a socotit a fi întocmai ca Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând, întru asemănarea oamenilor făcându-Se. Și întru înfățișare aflându-Se ca om, S-a smerit pe Sine, făcându-Se ascultător până la moarte, și încă moarte de cruce. De aceea și Dumnezeu L-a preaînălțat pe El și I-a dăruit Lui nume mai presus de orice nume, ca întru numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cerești și al celor pământești și al celor de dedesubt ; și să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos, spre slava lui Dumnezeu Tatăl*» (Filip. 2, 5—11).

B. Și ce înseamnă aceasta ?

A. Nu împarte, iubitule, istorisirea, între două timpuri și nu ne prezintă o îndoită cunoaștere a tainei ? Un timp precizat este cel de la început și întâiul, în care Cuvântul era în chipul și egalitatea lui Dum-

270. Adversarii voiau să vadă în «Fiul» o formă nouă a însușirilor Tatălui, așa cum se vede la oameni. Și o practicare independentă a lor de către Fiul. Ei nu înțelegeau taina unei anumite prezențe a unei persoane iubite în lucrarea altei persoane, chiar la oameni.

nezeu Tatăl. Al doilea și posterior este cel în care, părăsind într-un anumit fel existența în chipul și egalitatea Tatălui, S-a deșertat pe Sine luând chip de rob și suportând însăși moartea pe cruce. Atunci hotărând să primească ceea ce era adaos prin fire și ființial. Și-a rânduit aceasta ca o lege prin har, adică numele mai presus de tot numele și trebuința de a I se aduce ca atare închinare de către noi înșine și de către sfinții îngeri.

B. Așa este.

A. Deci tot textul Scripturii de Dumnezeu insuflate se referă la amândouă când prezintă pe Fiul încă nepogorât prin deșertare, ci aflat în înălțimea dumnezeirii, unde Se afla Tatăl; și când, dimpotrivă, Îl prezintă pogorât, din grija pentru noi, Îl prezintă printr-o pornire voită, în starea golită între noi și în lipsa de slavă a trupului, după renunțarea la cele de sus. Care deci (voi întreba) vor fi socotiți înțelepți și pricepuți la minte? Cei ce își vor însuși în acestea grăirea îndoită și ținând seama de două firi și repartizând timpurilor cuvenite explicarea tainei, sau cei ce socotesc că ar putea vedea o amestecare și o confuzie a lucrurilor și a timpurilor, încât să aplice fără distincție cele ale trupului și pentru trup Cuvântului provenit din Tatăl, iar cele proprii și excepționale ale Unuia Născut să le atribuie trupului și timpului propriu lui? [271]

B. Cum s-ar vorbi în acest mod ambiguu, despre ceea ce este mai înalt? Trebuie mărturisit un Hristos și un Fiu unic după Scripturi: Prin înțelegere și prin gândirea rațională până când Unul Născut se ținea despărțit de trup; prin unirea cu El, El strălucea cum se cuvenea de măririle dumnezeirii ca proprii firii Lui. Iar când S-a unit cu trupul și S-a făcut om, a primit și cele provenite din deșertare.

A. Grăirea se referă prin urmare la amândouă, dacă se ține seama de ceea ce e potrivit fiecărui timp.

B. Foarte adevărat.

A. A lăsa deci să se amestece amândouă, este un lucru cu totul prostesc. Aceasta ne va întuneca și ne va tulbura în așa fel, că nu vom mai avea cunoștința dreaptă.

B. Adevărat.

A. Deci Același când este încă Cuvântul și Unul Născut din Tatăl, când este și om și, ca atare, Întâiul Născut și între mulți frați. Dar dacă-i așa, nu e foarte cuvenit și potrivit să se folosească de două feluri de

---

271. De aici proveneau concluziile panteiste ale arienilor: atribuiau cele trupești ale lui Hristos, dumnezeirii Lui, și cele mai presus de timp, trupului Lui. Nu făceau o distincție clară între cele materiale și cele spirituale și între cele dumnezeiești și cele ale lumii acesteia. Credința creștină nici nu le confundă, nici nu le desparte.

cuvinte : unul care arată culmea cea mai înaltă şi altul care se referă şi coboară la cele de jos şi la noi ? Aceasta, pentru că voinţa şi scopul Lui era să convingă pe cei de pe pământ că este cu adevărat Dumnezeu din Dumnezeu, dar S-a pogorât pentru noi în cele ale noastre şi nu dispreţuieşte măsura (graniţa) deşertării (chenozei). Sau oare nu condamnă El Însuşi prin aceasta ca neînţeleaptă socotinţa că n-a fost o voinţă bună faptul de-a nu fi respins hotărârea de-a Se face ca noi ? Se putea ruşina de cuvinte prin care niciodată nu se ruşinează măsura omenească ? Căci aş întreba, în mod cuvenit, pentru ce ar fi trebuit să coboare la o fire, a cărei lipsă de slavă, micime, ar fi fost o povară greu de purtat pentru Cel ce era Dumnezeu din Dumnezeu ? Şi dacă respingerea unor cuvinte ca ale noastre ar fi fost potrivită şi necesară pentru El, pentru a putea păstra nevătămată şi nepătată frumuseţea dumnezeirii, cum n-ar fi fost la fel şi înainte de-a Se uni cu trupul — ba chiar mai mult — socotită foarte lipsită de importanţă primirea smereniei ? Dar socotesc că nimeni nu va împinge nebunia până la o nu admira pe Unul Născut, pentru că, de dragul nostru, n-a ţinut să rămână în demnităţi excelente şi supreme, adică în chipul şi egalitatea Tatălui [272], ci a ales golirea (chenoza) în trup, cu toate urmările ei normale şi cuvenite, socotind această umilire ca nimic, numai ca să restabilească integritatea noastră, re-creând firea de la început în El spre înnoirea vieţii în Duhul [273]. Pavel lămureşte pricina întrupării, spunând că Cuvântul lui Dumnezeu n-a venit să ajute pe îngeri, ci pe cei din sământa lui Avraam : *«Pentru aceea dator era întru toate să Se asemene*

---

272. Arienilor li se părea greu să admită că Însuşi Fiul lui Dumnezeu, deofiinţă cu El, S-a făcut om, asumând micimea omenească. Sf. Chiril răspunde că Fiul n-avea motive să Se ruşineze spunând cuvinte de care nu se ruşinează nici un om, fiind cuvinte de smerenie din iubire.

273. Îl admirăm pe Fiul lui Dumnezeu pentru că renunţă pentru o vreme la strălucirea Lui supremă, luând chip de rob pentru a umple acest chip al nostru de strălucirea Lui dumnezeiască. Admiraţia aceasta arată că nu putem spune ce e mai mare în Fiul lui Dumnezeu : faptul de-a fi în strălucirea Tatălui Său, sau de-a Se cobori la noi din dragoste pentru noi, pentru a ne înălţa şi pe noi. Poate că trebuie să cugetăm că, capacitatea de-a Se pogorî la noi, când ne putea ridica la înălţimea Lui, se cuprinde în însăşi înălţimea Lui extremă. Ea nu e înălţime egoistă, ci o înălţime în iubirea extremă.

Am spus într-o notă anterioară că a face ceva din nimic este un semn al atotputerniciei lui Dumnezeu. Dar a uni Fiul lui Dumnezeu chipul Tatălui Său, pe care Îl poartă ca născut din fiinţa Lui, cu chipul omului creat de El, duce până la capăt iubirea extremă a lui Dumnezeu faţă de făptura atotputerniciei Sale, iubire arătată şi în crearea acestei făpturi.

Dumnezeul credinţei creştine este într-adevăr Dumnezeul supremei iubiri. El dă un sens pozitiv culminant existenţei. Sensul acesta e formulat în trei învăţături : a) un Dumnezeu al Treimii ; b) Un Dumnezeu Creator al lumii ; c) Fiul lui Dumnezeu făcut om Se poate uni cu ei pentru veci, ca şi cu fraţii Săi. Credinţa creştină vede pe Dumnezeu în culmea atotputerniciei şi a iubirii, dar şi valoarea culminantă a omului, creat pentru a fi unit cu Fiul lui Dumnezeu ca şi cu un frate al Său.

fraților, ca să fie milostiv și credincios Arhiereu în cele către Dumnezeu» (Evr. 2, 17). Și iarăși : «*Deci, de vreme ce pruncii s-au făcut părtași sângelui și trupului, în același fel și El S-a împărtășit de acestea ca să surpe prin moartea Sa pe cel ce avea stăpânirea morții, adică pe diavolul»* (Evr. 2, 14). Și pentru ce dau aceste texte, când este de preferat celor ce voiesc să-L înțeleagă, să asculte pe Hristos strigând deschis către Dumnezeu Tatăl din ceruri : «*Jertfă și prinos n-ai voit, ardere de tot și jertfa pentru păcat n-ai binevoit. Atunci am zis : Iată vin să fac, Dumnezeule, voia Ta*» (Ps. 39, 10—11). Și care era voia înțeleaptă și simțitoare a Tatălui pentru noi ? Să desființeze puterea morții în moartea lui Hristos și, pe lângă aceasta, a păcatului și a celui ce a inventat și a meșteșugit la început păcatul și să se aducă răscumpărarea tuturor prin sângele cel sfânt [274]. Astfel dumnezeiescul Pavel scrie iarăși despre Fiul : «*Și de aceea este Mijlocitor unui Nou Testament, ca, prin moartea primită spre răscumpărarea greșalelor de sub Întâiul Testament, cei chemați să ia făgăduința moștenirii veșnice. Căci acolo unde este Testament, este sigur pentru cei morți, fiindcă nu mai are vreodată putere, până trăiește cel ce l-a făcut*» (Evr. 9, 15—17). Dacă trebuia deci să moară Fiul spre împlinirea iconomiei și nu a fost fără folos trebuința de-a primi moartea, cum nu era necesar și folositor să moară ? Chiar folosirea cuvintelor smerite nu era de lepădat de către Cel ce a primit-o pe aceasta. Îți pare îndrăzneață și deșartă această explicare a mea, sau lipsită de rușine ?

B. Nicidecum.

A. Căci era și este Cuvântul, și odată venit în trup, câte era înainte de trup. Dar cele ce e văzut că Și le-a asumat pentru trup, nu era la început.

B. De pildă ce ? Cuvântul e adânc și nu e ușor de înțeles.

A. Oare nu era, iubitule, Dumnezeu Cuvântul și Cuvântul la Dumnezeu (Ioan 1, 1) ? Nu era El «*lumina cea adevărată care luminează pe tot omul care vine în lume*» (Ioan 1, 9) ? Nu era Unul Născut și în sânul Tatălui (Ioan 1, 18) ? Nu vine de sus și nu e deasupra tuturor (Ioan 3, 31) ? Nu spune El Însuși despre Sine : «*Eu nu sunt din lumea aceasta*» (Ioan 8, 23) ?

B. Da. Căci spui cele ce le spune și dumnezeiasca Scriptură.

274. Sângele sfânt al lui Hristos nu poate fi supus morții definitive, pentru că în El nu e nici un gând despărțitor de Dumnezeu, ci e plin de puterea dumnezeiască prin gândurile lui Hristos cel atotcurat. De aceea se deschide deplin vieții nesfârșite a dumnezeirii. Credința creștină recunoaște taina legăturii intime dintre materie și trup, dintre sânge și viața spirituală în persoana omenească.

A. Deci socotești oare că smerirea (deșertarea) a adus Cuvântului o pierdere a celor proprii firii Cuvântului la început, în așa fel că I-a adus o abatere și o schimbare în sens rău ?

B. N-aș socoti-o aceasta niciodată. Căci Îl știm și Îl credem pe Fiul mai presus de schimbare, odată ce Pavel a scris *«Iisus Hristos ieri și azi și în vecii vecilor Același»* (Evr. 13, 8).

A. Ceea ce spui e drept, foarte înțelept, prietene. Căci dacă ar fi primit o micșorare și vătămare în însăși slava și firea Lui printr-o prefacere, cum L-am mai cugeta ca pe Același ? E deci necesar a crede că Unul Născut a rămas stabil în cele ce era pururea, chiar dacă S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi (Ioan 1,14).

B. E de fapt necesar.

A. Să ne întoarcem deci și spre cele ale trupului, adică spre cele din cauza trupului. Cel nepipăibil S-a făcut pipăibil. De aceea și Toma, atingând cu mâna și cu degetele semnele cuielor, a zis : *«Domnul meu și Dumnezeul meu !»* (Ioan 20, 28). S-a arătat văzut Cel nevăzut. Și dumnezeiescul David a îndreptat spre El o psalmodie frumoasă, zicând : *«Dumnezeul dumnezeilor, Domnul a grăit și a chemat pământul. De la răsăritul soarelui și până la apus, din Sion este strălucirea frumuseții Lui. Dumnezeu în chip vădit va veni ; Dumnezeul nostru și nu va tăcea»* (Ps. 49, 1—3). Când și cum și în ce mod a venit la noi în chip văzut Dumnezeu, Care a și chemat tot pământul, dacă nu când S-a făcut om Unul Născut și Cel nevăzut de nici o făptură S-a arătat văzut din pricina trupului și a obosit în călătorie când a parcurs cetatea samarinenilor și când a avut nevoie de hrană trupească (Ioan 4, 6), deși *«dă celor flămânzi putere»*, după cuvântul proorocului (Isaia 40, 29) ? *«Cel în care viețuim și ne mișcăm și suntem»* (Fapte 17, 28) se spune că va fi cu noi și în moartea trupului.Vei atribui acestea, prietene, Celui Unul Născut și înainte de trup și nu vei vătăma prin neînțelegere cuvântul sănătos și evlavios despre El ?

B. Ba îl vom primejdui !

A. Să ne ferim deci de lipsa de evlavie și de vina păcatelor împotriva credinței. Cele câte se cuvin lui Dumnezeu și sunt mai presus de firea noastră, să le atribuim Fiului până ce încă nu S-a făcut ca noi, iar cele ce sunt umilite și înțelese ca ale noastre, să le întoarcem în chip iconomic spre El și să le facem să fie «robite», după Scripturi, *«spre ascultarea Lui»* (II Cor. 10, 5). Să nu pătimim ceva din cele contrare rațiunii și minții. Când zice Hristos : *«Și nimeni nu s-a suit la cer, decât Cel ce S-a pogorât din cer, Fiul Omului»* (Ioan 3, 13) nu vom coborî

din cer și trupul însuși ?[275] Chiar dacă proorocul afirmă clar sfințenia Fecioarei și spune deschis : «*Iată, Fecioara în pântece va avea și va naște Fiu și va chema numele Lui Emanuel*» (Isaia 7, 14), nu cugetăm că Dumnezeu Cuvântul cel din Dumnezeu a avut în pântecele trupesc al Fecioarei temelia subzistenței Sale de la început, odată ce Pavel Îl numește strălucirea slavei și pecetea ipostasului lui Dumnezeu, indicându-ne prin înțelesuri mai presus de cuvânt nașterea Lui netrupească și negrăită[276].

B. Sunt cu totul de acord.

A. Împreună cu realitățile, trebuie cugetate deci și cele cuvenite fiecăreia. Astfel vom merge direct la adevăr. Nu vom desființa nici limbajul înalt în favoarea unuia fără slavă din pricina trupului și a celor proprii lui, nici ale trupului și cele cauzate de el nu le vom înălța peste cele ale noastre din pricina iconomiei. Ci păstrând mai degrabă în mod neschimbat ceea ce este propriu Celui Unul Născut, Îl vom cunoaște fiind Același și înainte de unirea cu trupul și când S-a făcut trup, deși spune despre El și unele din cele ce sunt mici și umilite din pricina umanității asumate.

B. Dar dacă te gândești — se va zice — să vezi toate întorcându-se împrejurul iconomiei cu trupul, prin ce mijloace vom mai afla ce este firea Cuvântului ?

A. Dar, prietene, te voi întreba și eu : dacă voiești să vezi toate întorcându-se în jurul a ceea ce este firea Cuvântului, trebuie să explici cum vei ști și de unde că S-a făcut om ? Căci nu va cunoaște cineva din cele omenești cele proprii dumnezeirii. Iar Cel ce este neasemănat superior și crezut că Se deosebește neîndoielnic prin firea Sa, spune-mi, cum va putea să arate prin Sine cele atât de mici ? A ști sigur și clar că Cuvântul era Dumnezeu, dar nu și că S-a făcut și om, nu ne-ar ajunge spre vreun folos. Dar dacă se adaugă credinței în primul fapt și al doilea, credincioșii sunt satisfăcuți în înțelegerea lor[277]. De aceea și înțe-

---

275. Se menține mereu distincția între dumnezeirea și umanitatea lui Hristos, respingându-se amestecarea lor panteistă, cum făceau arienii. Umanitatea lui Hristos nu e și ea din cer, ca cea mai înaltă creatură.

276. Taina cea mare este că, rămânând Fiul lui Dumnezeu ipostas al ființei Lui dumnezeiești, dar făcându-Se și ipostasul firii omenești, și putându-Se manifesta aceeași Persoană și ca om și ca Dumnezeu, nu se alterează nici una din aceste calități. Cum rămâne Dumnezeu în lucrările Sale omenești și cum nu încetează de-a fi om în lucrările dumnezeiești ? Înomenirea în cele dumnezeiești și îndumnezeirea în cele omenești este o taină greu de înțeles.

277. A cugeta că Cuvântul era la început și Dumnezeu nu e un lucru greu de admis și de crezut. Dar ce folos am avea din el ? Numai când acestui fapt i se adaugă și credința că Cuvântul fiind Dumnezeu, S-a făcut și om, credința nu mai este atât de ușoară, dar rămâne ca un fapt pur teoretic, care nu ne aduce nici un folos. Credința devine mai greu de acceptat când află că Cuvântul fiind Dumnezeu S-a făcut și om, dar pe de altă parte devine și cu mult mai folositoare. Realitățile cele adânci și folositoare au în ele o taină. Când le simplificăm printr-o voință de raționalizare simplistă, le și anulăm adâncimea și folosul. Chiar înțelegerea exis-

leptul și grăitorul de Dumnezeu Ioan zice : *«Cine este cel ce biruiește lumea, dacă nu cel ce crede că Iisus este Fiul lui Dumnezeu ?»* (Ioan 3, 5). Căci numele *Iisus* este un nume nou dat Cuvântului și contemporan cu venirea Lui în trup. Iar o prezicere a unui prooroc ne ajută iarăși, zicând : *«Și vor chema numele Lui cel nou cu care Domnul Îl va numi pe El»* (Isaia 62,2). Căci n-a făcut, iubitule, Gavriil Fecioarei cunoscută voia Tatălui în privința aceasta, zicând : *«Nu te teme, Marie. Iată vei lua în pântece și vei naște Fiu și vei chema numele Lui Iisus»* (Luca 1, 30—31) ?

B. E adevărat.

A. Pentru ce deci (te întreb cu plăcere să-mi spui), nesocotind datoria să cugetăm drept și nedisprețuind, să ținem seama de înțelepciune și cu cuviință de cunoștința dată de Sfintele Scripturi, ne abatem cu ușurință spre tot ce ne împinge ca niște trestii mereu legănate ? Căci spune fericitul Pavel : *«Fraților, fiți tari, neclintiți»* (I Cor. 15, 58). Căci Dumnezeu este împotriva celor ce au o purtare prea schimbătoare și ușuratică, și îi va pedepsi cu întoarcerea de către ei. Fiindcă a zis despre unii : *«Au iubit să-și miște picioarele lor și nu le-au stăpânit. De aceea Dumnezeu n-a binevoit cu ei»* (Ier. 14, 16). Căci statornicia și neclintirea dau o siguranță în cele de nepierdut în tot ce e de folos.

Întoarcerea la obiecția de la început

B. Cum deci putem respinge teoriile celor ce spun că cele dumnezeiești se află în Fiul prin participare ?

A. Nu fără efort, bunule. Afirmarea e greu de respins. Totuși adevărul e ușor de aflat prin raționamente impunătoare. Întîi, dacă s-au hotărât să cugete astfel, ei Îl vor priva înainte de (toate) altele, de slava dumnezeirii și nu vor recunoaște că e Fiu, ci mai degrabă orice decât aceasta. Arătându-se prin aceasta de acord cu iudeii orbiți, nu vor avea decât să arunce cu pietre în El, după ce au renunțat la toată evlavia față de El. Căutând El să afle cauza unei astfel de nestăpânite și cumplite nebunii a acelora, le-a spus : *«Multe lucruri bune v-am arătat vouă de la Tatăl Meu. Pentru care din ele aruncați cu pietre asupra Mea?»* (Ioan 10, 32). La aceasta ei au strigat lipsiți de iubirea de Dumnezeu : *«Nu aruncăm pentru vreo faptă bună cu pietre asupra Ta, ci pentru hulă, pentru că Tu, făptură fiind, Te faci pe Tine Fiul lui Dumnezeu»*

---

tenției câștigă prin admiterea acelor realități adânci și pline de taină. O persoană e mai greu de înțeles decât un lucru. Dar câtă bucurie ne dă comuniunea cu o persoană neredusă la câteva dimensiuni materiale. Credința într-un Dumnezeu treimic al iubirii este o taină, cum nu e reducerea realității la o esență supusă unei legi. Dar numai prima dă un sens vieții noastre prin iubirea ce ne-o comunică și nouă. Un Dumnezeu despărțit de om și un om despărțit de Dumnezeu, sunt mai ușor de înțeles. Dar Hristos, care unește în El dumnezeirea și umanitatea, e o taină mare, dând un sens existenței.

(Ioan 10, 33). Dar noi nu dăm atenție celor ce cad într-o astfel de nebunie, nici celor ce s-au îmbolnăvit astfel la minte și au slăbit în cugetare și și-au strâmbat rațiunea, ci celor în care Hristos însuși S-a sălășluit prin Duhul, sădindu-le cunoștința nemincinoasă a tainei. Pavel, cel inspirat de Dumnezeu, L-a numit pe Unul Născut Fiu, dar și chip și asemănare a Tatălui (II Cor. 4, 4). Și vede în El calitatea de pecete a Tatălui, socotesc, pentru frumusețea Lui desăvârșită și pentru asemănarea Lui atât de subțire și de exactă, pe cât e cu putință. Dar cum se poate avea egalitatea de chip între corporal și necorporal? Cum se poate cugeta identitatea de înfățișare? Nu se cuvine să fie văzut acest fapt?[278] Căci ceea ce e cu totul departe de trup, nu e capabil de înfățișări și nu primește forme. Căci cum ar primi cele proprii trupurilor? Fiindcă, precum, după cât socotesc eu, însușirile celor necorporale nu pot exista în corpurile tangibile și sensibile, la fel sunt incapabile existențele mai presus de simțuri și firea necorporală de cele ce se petrec în corpurile sensibile. Sau ai tu o idee diferită de aceasta și mi-o poți spune?

B. Nu am. Cum aș avea?

A. Deci deoarece Tatăl este netrupesc, să încercăm să ne reprezentăm, pe cât se poate, firea Lui curată și negrăită prin înțelesuri mai presus de creație, dar să ne ocupăm și cu opiniile celor mai vechi. În felul acesta nu ne va fi greu să trecem și la chipul Lui nediferențiat, înțelegând pe Fiul.

B. Să încercăm. Drept ai spus.

A. Ei bine. El S-a pogorât în chip de foc pe muntele Sinai, începând educația (pedagogia) iudeilor. Atunci glas de trâmbițe sunând tare când se făcea de ziuă urcând spre înălțimi a umplut pe ascultători de o spaimă greu de suportat (Ieș. 19, 16—19). Dar cei ce aveau idei coborâte despre Dumnezeu și măsurau cerul cu palma, închizând slava lui Dumnezeu numai în cele ce se arătau, socoteau în ei că văd însăși firea lui Dumnezeu ca nefiind nimic altceva decât foc și glas primit în urechea lor ca într-un mod trupesc. Iată de ce cugetând lucru mare la cele legate de Moise, socoteau că trebuie să râdă de învățăturile lui Hristos și declarau: dumnezeiescul Moise ne-a prezentat firea dumnezeiască prin simțul văzului și ne-a dăruit să auzim glasul de sus. Cum ne-a putut mustra Hristos ca pe niște lipsiți de cunoștință și foarte departe de cele cuvenite și greșiți și străini de adevăr? «*Amin, amin spune, zic vouă, nici glasul Lui nu l-ați auzit vreodată, nici chipul Lui nu-l aveți sălășluit în voi,*

278. Sf. Chiril atrage aici atenția asupra faptului că chipul luat de Cuvântul prin întrupare e cu totul deosebit de chipul spiritual pe care îl are El ca Fiul Tatălui, respingând teoria ariană că «Fiul», înțeles de ei ca creatură, nu era nici o greutate să ia chip de om.

pentru că Celui ce L-a trimis pe Acela, voi nu credeți» (Ioan 5, 37—38) [279]. Deși se putea vedea în Fiul foarte bine firea lui Dumnezeu Tatăl, aceasta nu se întâmplă cu netrebnicii (de iudei), care au îndrăznit să atribuie focului, întunericului și fumului chipul dumnezeirii. De aceea pentru a-i reeduca repede și în mod folositor să împletească omenescul cu dumnezeiescul, Mântuitorul le-a spus : «*Cel ce crede în Mine, nu crede în Mine, ci în Cel ce M-a trimis pe Mine. Și cel ce Mă vede pe Mine, vede pe Tatăl*» (Ioan 12, 44—45) [280]. Căci credința nu se adresează simplu unui om, ci firii lui Dumnezeu. Chiar dacă Cuvântul era în trup, a indicat-o aceasta spunând că credința nu trebuie să se adreseze lui. Iar că este în totul în identitatea cu Dumnezeu Tatăl, pentru aceeași fire și, așa zicând, pentru aceeași înfățișare a ființei, o lămurește zicând : «*Cel ce Mă vede pe Mine, vede pe Cel ce M-a trimis pe Mine*» (Ioan 12, 45). Iar deoarece Tatăl Se vede și Se cunoaște în Fiul în mod strălucitor și neschimbat, toate sunt în Ei comune, mai bine zis cele din Amândoi se cugetă în mod cuvenit ca fiind proprii unicei dumnezeiri. De aceea a și zis către Tatăl Său și Dumnezeu : «*Toate ale Mele, ale Tale sunt și ale Tale, ale Mele*» (Ioan 17, 10). Între chip și modelul exact, între modelul și chipul exact nu e nici o diferență în ce privește asemănarea și identitatea în înfățișare. De aceea, deoarece dintr-o înțelegere neexactă, unul din ucenici (Filip) a întrebat odată : «Doamne, arată-ne nouă pe Tatăl și ne ajunge», nelăsând întrebarea fără reproș, a răspuns : «*De atâta vreme sunt cu voi și nu M-ai cunoscut pe Mine, Filipe ? Cel ce M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl. Nu crezi că Eu sunt în Tatăl și Tatăl este în Mine ? Eu și Tatăl una suntem*» (Ioan 14, 9—10). Iar că Fiul este ca un fel de față a lui Dumnezeu Tatăl [281], ne-a ajutat să învățăm ușor Psalmistul, zicând : «*Unde voi pleca de la Duhul Tău*

279. Glasul Tatălui nu-l aude cel ce nu crede în dumnezeirea cuvântului grăit de Fiul. În cel ce iubește pe altul se simte prezența aceluia. Dar aceasta se întâmplă numai cu cel ce iubește pe cel ce grăiește. E un alt fel de treime. Mama aude în glasul copilului glasul tatălui, precum tatăl aude în glasul copilului glasul mamei lui. În general omul care crede aude în glasul unui alt credincios glasul lui Dumnezeu. Cu atât mai mult puteau auzi cei ce credeau în Hristos glasul Tatălui Lui.

280. Profundul atașament al cuiva la altul, îl face pe cel ce crede în el, să creadă și mai mult în cel la care este atașat acela. Dar totuși începutul acestei credințe în cel căruia îi este atașat cel văzut, este vederea celui văzut care-și declară atașamentul la acela. Cred în Hristos pentru că un alt om mărturisește cu putere credința în Hristos. Dar vederea acestui om credincios este începutul credinței mele în Hristos. Suprema putere pentru credința mea vine de la Dumnezeu. Dar vine prin om.

281. Deși omenescul lui Hristos nu se confundă cu dumnezeirea Lui, totuși așa cum în fața văzută omenească se reflectă fața (persoana) nevăzută a Lui, căci Persoana Lui este una care se manifestă prin amândouă firile, s-a putut spune aici că fața văzută a lui Hristos reflectă în ea chiar fața Tatălui. De aceea a putut spune Iisus lui Toma : «*Cel ce M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl*».

și de la fața Ta unde voi fugi?» (Ps. 138, 7), iar altă dată ca în numele celor ce au crezut în El : *«Însemnatu-s-a peste noi lumina feței Tale, Doamne»* (Ps. 4, 6). Căci am fost pecetluiți de Duhul Sfânt spre asemănarea feței Tatălui, adică a Fiului [282]. Aceasta o va mărturisi și Pavel, scriind : *«Iar noi toți cu fața descoperită privind ca într-o oglindă slava Domnului, ne prefacem în același chip, din slavă în slavă, ca de la Duhul Domnului»* (II Cor. 3, 18).

Înțelesul titlurilor : chipul și întipărirea Tatălui

B. Dar chiar dacă se numește de noi, zic aceia, Fiul față și chip și asemănare, aceasta nu va face să dispară nimic din problemele puse de noi. Căci noi nu spunem că El este chipul și asemănarea Tatălui, ci al voinței Lui. Deci de vede cineva în virtutea identității în voință pe Fiul, Îl contemplă într-un anumit fel pe Tatăl.

A. Ce prostie, plină de o extremă răutate arată aceasta în ei. Ba nu e greu de-a vedea și o mare copilărie. Oare spun ei că Tatăl este voință și pretind că El trebuie înțeles ca ceea ce înseamnă voința ? Sau cugetându-L ca o existență specială, Îi adaugă Lui și voința ?

B. Și cum ar fi dumnezeirea simplă, dacă s-ar cugeta, zic ei, cu o existență și cu o voință, în mod distinct ? El e compus din părți ce converg oarecum într-o unitate deplină.

A. Deci, deoarece dumnezeirea este după părerea ta simplă — și părerea e dreaptă — și mai presus de orice compoziție, voința ei nu va fi alta decât ea. Astfel spunând cineva voința a indicat firea lui Dumnezeu Tatăl.

B. Așa se pare.

A. Dar voința este într-un suport ca și feluritele părți ale subiectelor. A voi sau nu, nu se adaugă la voința însăși, ci mai degrabă altei existențe în care este voința, sau cum ?

B. E așa cum spui.

A. Atunci existența Tatălui este în altul și existența Lui este un accident și astfel s-a compus devenind acum mai gros și mai puțin frumos ca înainte. El este ceea ce este pentru un altul, nu pentru Sine Însuși, dacă voința mea este a mea, iar a altuia este a altuia și în el.

B. Cum deci în cele simple și necompuse sunt altele decât cele ale lor ?

282. Fața omenească a celor credincioși în Hristos, devine asemenea feței Lui, făcută ca om Frate al lor. Aceasta e o dovadă că fața nevăzută a Fiului, ca chip al Tatălui, se reflectă și în fața Lui omenească.

A. E ca și cum s-ar cugeta voința ieșind din minte și având mintea din care țâșnește ca un izvor și ca o rădăcină preexistentă și ca un străfund în care se mișcă spiritual. Căci mintea este preexistentă mișcărilor și gândurilor din ea. Dar calitatea mișcărilor vine din voința îndreptată spre fiecare lucru, fiind de multe feluri și colorată oarecum de calitățile și diferențele lucrătorilor ca de niște culori, făcând-o să fie de fiecare dată altfel. Astfel e foarte mare diferența voirilor în noi și uneori se deosebesc până la contrazicere. Căci nu prin ceea ce voim binele, voim și răul. Nici prin ceea ce hotărâm să fim înțelepți, hotărâm să fim și contrariul. Socotesc deci că e cu totul o nebunie a spune că existența Tatălui este voința.

B. Da.

A. Deci dacă voința este diferită în ea însăși, nimeni nu va socoti, cugetând drept, că așa este firea lui Dumnezeu. Astfel nu e voință Tatăl, ci, cugetat într-o existență proprie, are pe Fiul Său așa zicând ca o voință fără de început, nu ca un component, cum spun aceia, ci cum se cugetă că sunt cele într-o fire simplă și înțeleaptă. Curiozitatea să se oprească la atâta. Căci dumnezeirea este mai presus de înțelegere și de cuvânt, prietene. Sau nu e așa ?

B. Sunt de acord. Dar fiindcă ai numit pe Fiul Sfatul și Voința Tatălui, o poți arăta aceasta din Sfintele Scripturi ?

A. Cum să nu ? Și socotesc că despre aceasta ne convinge suficient și ne dă o asigurare mulțumitoare David, cântând lui Dumnezeu Tatăl : *«Întru Sfatul Tău m-ai călăuzit pe mine»* (Ps. 72, 23). Dar ne va arăta cuvântul acest adevăr cercetând în el și alte idei. Căci oare nu toate s-au făcut prin Fiul și fără de El nu s-a făcut nimic, după cuvântul lui Ioan (Ioan 1, 3) ?

B. Așa este.

A. Într-un alt Psalm, David minunându-se de Dumnezeu Tatăl, Creatorul tuturor, zice : *«Cât s-au mărit lucrurile Tale, Doamne ! Toate întru înțelepciune le-ai făcut»* (Ps. 103, 25), numind, socotesc, Înțelepciune pe Fiul [283].

B. Și ce vrea să spună aceasta ?

A. Iată ce, iubitule : Dacă voința Tatălui nu e altceva decât El și dacă nu e neînțelept, iar Înțelepciunea e Fiul, cum se poate înțelege

283. Chiar între oameni n-ar putea fi cineva înțelept, dacă n-ar ști de nici o altă persoană. Numai în relație cu altul, omul poate cugeta și voi. E drept că omul poate cugeta și voi în relație cu altul și bine și rău. În Dumnezeu, al Cărui chip este omul, relația ființială, de supremă intimitate, Fiul este Cel prin care Tatăl Își arată înțelepciunea și voința. Nici în Dumnezeu unitatea nu se înțelege lipsită de viața comuniunii. Voința Tatălui este Fiul, înseamnă că voința Lor este comună, dar Tatăl este Cel ce are inițiativa, însă nu temporal. Voința Lor este iubirea între Ei. Și tot ce e bun.

Tatăl într-o existenţă deosebită? Oare S-a schimbat într-un fel în Fiul, căci, încetând să fie singur, S-a făcut Înţelepciune? Iar Acesta este voinţa care nu are prin participare înţelepciunea, ci este întru totul înţelepciune prin Sine? Sau s-ar putea adăuga că Fiul S-a arătat Sieşi chip şi asemănare, dacă este El Însuşi Înţelepciunea şi Voinţa, deşi este şi chip al Tatălui, numit şi Acesta Însuşi Sfat şi Înţelepciune? [284]

B. Departe de noi asemenea raţiuni absurde.

A. De fapt sunt cu adevărat vrednice de condamnat, de respins. Căci vom admite pe Fiul chip şi asemănare exactă a fiinţei lui Dumnezeu Tatăl şi nu atribuindu-I numai identitatea de voinţă cu Tatăl Îl vom declara superior creaţiei. Ci socotindu-L chipul cel mai asemănător al lui Dumnezeu Tatăl Îl vom înălţa la toate ce-I sunt proprii Aceluia prin fire. Căci, fiindcă este împreună voitor, de aceea este chip al Tatălui, şi astfel şi de aceeaşi fire, nu S-a temut să spună: *«Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl. Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl este întru Mine. Eu şi Tatăl una suntem»* (Ioan 14, 9.; 10, 30). Ei socotesc că nimic nu ne împiedică de-a cugeta că un astfel de cuvânt îndrăzneţ, mai presus de fire şi de o supramăreţie cuvenită numai Fiului, l-ar fi putut face şi David, ca o coroană pentru sine, lăudându-se pe sine însuşi şi zicând: «Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl întru Mine. Cel ce M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl». Dar oare nu vedem pe acest om devenit împreună voitor cu Dumnezeu? Căci a zis despre el către fericitul Samuil: *«Am aflat pe David, fiul lui Iesei, un om după inima Mea, care va face toate voile Mele»* (Fapte 13, 22).

B. Este probabil acest fapt, dar nu sigur.

A. Ba e cu totul improbabil, prietene. Acesta indică o jonglerie prostească, pe care nu înţeleg cum îl susţin adversarii fără să se ruşineze. Simpla împreună voire cu Tatăl nu ne face nici pe noi după chipul şi asemănarea Lui după fire. Aceasta este numai identitatea în fire cu El şi asemănarea în toate privinţele cu ea.

B. Cum putem fi deci noi după chipul dumnezeiesc?

A. Având pe Fiul sălăşluit în noi şi însuşindu-ne întipărirea dumnezeiască şi înfăptuindu-ne cu ea. Prin El ne-am făcut «după chipul lui Dumnezeu». Căci chipul Lui mai presus de toate şi suprem, adică Fiul, S-a întipărit în sufletele noastre. De fapt, scrie Pavel galatenilor celor căzuţi din uşurătate la o stare mai urâtă: *«Copiii mei, pentru*

284. Deşi Fiul este Înţelepciunea şi Voinţa Tatălui, aceasta nu înseamnă că Tatăl a încetat să mai fie Înţelepciune şi Voinţă, sau că S-a transformat El Însuşi întreg în Fiul. Ei au o Înţelepciune şi o Voinţă comune, deşi Tatăl este originea Fiului, sau a Înţelepciunii şi Voinţei comune.

care iarăşi sufăr durerile naşterii până când va lua Hristos chip în voi» (Gal. 4, 19).

B. Foarte bine ai spus.

A. E o naivitate şi o afirmaţie cu totul necugetată a spune că Fiul nu este chipul fiinţei Tatălui, ci al sfatului şi al voilor Lui. Căci şi Filip a spus : «Arată-ne nouă pe Tatăl», şi nu voia Tatălui. Iar Fiul înfăţişându-Se pe Sine ca chip al Tatălui, zice : «Cel ce M-a văzut pe Mine» a văzut nu voinţa Tatălui, ci pe Tatăl. Şi a spus aşa Cel ce era hotărât să nu mintă, mai bine-zis Cel ce nu avea viclenie în gura Lui. Şi ca atare a simţit trebuinţa să le spună acelora ceea ce se cuvenea şi să nu spună aceasta dacă nu acesta era adevărul. Dar Cel ce singur cunoştea pe Tatăl şi era cunoscut de Tatăl singur nu S-a înfăţişat pe Sine ca chip al simplei Lui voinţe nesubzistente, ci mai degrabă ca pecete a ipostasului care L-a născut, zicând : *«Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl»* (Ioan 14, 9)[285].

B. Ei bine, dacă am fost convinşi să cugetăm aşa prin ceea ce se cuvine şi de adevărul real, vom merge pe calea dreaptă. Dar află că aceia vor spune şi aceasta : Pecetea aceasta, o bunilor, nu va fi dotată cu un ipostas prin sine, şi nici nu va avea o existenţă proprie. Ci se cugetă mai degrabă ca un accident într-un suport, chiar dacă ar fi vorba de un accident inseparabil, asemenea formelor unui trup. Deci Fiul este inexistent, dacă, după voi, este ca o pecete provenită din Tatăl.

A. Precum se pare, voinţa de-a cugeta ceva corect şi ireproşabil este ceva nefolositor şi un fapt din cele mai rele pentru cei atât de perverşi. Ei preţuiesc numai o cugetare bolnavă. Nimic nu-i opreşte de la abaterea spre neseriozitate, când socotesc sănătatea ca un lucru rău. Sau nu e mai bine a cugeta că firea Fiului, oricare ar fi, este cu totul inaccesibilă vederii minţii noastre şi mai presus de puterea cuvântului nostru de-a o exprima ? *«Căci slava Domnului ascunde cuvântul»*, după cum s-a scris (Prov. 25, 2). Or, suind de la o mulţime de contemplaţii, nu fără sudoare şi greutate, adunăm o cunoştinţă ca într-o oglindă, şi din urmele unor reprezentări delicate câştigăm în minte vederea ca în ghicituri, dobândind neclintirea în credinţă. Dar deoarece în creaturi şi în toate cele supuse facerii şi corupţiei nimic nu e structurat

285. Chipul lui Dumnezeu ca Tată este numai Fiul, ca născut din fiinţa Lui. Noi, oamenii, suntem numai «după chipul», adică asemănători cu Fiul, şi nu ca deofiinţă cu El, ci numai prin harul primit de la El, născuţi. Harul este prin Duhul Fiului. Dar dacă nu S-ar fi făcut Fiul lui Dumnezeu om, n-am fi redevenit nici noi fii. Originar am fost făcuţi după chipul Fiului, la început prin suflarea Duhului în Adam. Marea valoare s-a dat omului de la creaţie, când a fost făcut după chipul Fiului, purtător şi el al Duhului Fiului. Deşi chipul vine omului prin Duhul Fiului, dar condiţia să-L poată primi, e dată prin creaţie în sufletul lui.

exact și unic spre asemănarea cu firea și slava supremă, înțelegem de abia cele din jurul ei, atrăgând spre aceasta cu folos tot ce ne arată fiecare existență. E ca și cum am măsura cerul cu palma. Mintea noastră e prea scurtă pentru a se deschide față de cele mai presus de orice minte. Dar nu renunțăm să spunem că Fiul este lumina, viața și înțelepciunea, puterea și celelalte pe lângă acestea. Căci așa a fost numit de către Scriptura de Dumnezeu insuflată. Dar nu închidem în nici una din aceste numiri firea Lui negrăită, ci spunem că El e compus din conținuturi diferite și e țesut într-unul din toate. Căci este simplu și de o fire unică, dar o mulțime de calități care-I aparțin ființial ne conduc ca niște raze slabe spre contemplarea Lui și a unei cuprinderi pe măsura noastră. Dacă deci I se spune pecetea ipostasului, Tatălui, cugetă-L totodată existând în mod nedespărțit și unit prin fire și ca un chip al Celui ce L-a născut. Iar când e numit și iradiere a luminii care se difuzează și strălucește, să ai în minte și răspândirea oarecum în afară, totală, nedesprinzându-se de ipostasul din care este, dar nici rămânând la o concentrație în acea lumină, ci arătându-Se oarecum spre a subzista de Sine și într-o existență proprie. Fiul rămâne intim în firea Tatălui, având-o pe aceasta ca rădăcină și nesuportând nici o tăiere de ea, dar subzistă (are ipostasul Său) în mod deosebit și este Fiu cu adevărat, nu e o pecete neipostaziată, nici o prelungire fără subzistență, sau un accident, ca o formă a trupului. Căci fiind viața prin fire, cum s-ar înțelege fără să subziste ?[286] Sau nu L-ai auzit zicând : «*Eu sunt Cel ce sunt, acesta este numele Meu, și pomenirea veșnică din neam în neam*» (Ieș. 3, 14, 15) ?[287]

B. Bine zici. Ai spus că Fiul este pentru noi Cel ce este și El este viața noastră ca pecete sigură și asemănare exactă a Tatălui Cel ce este și este viu. Dar cum, zic ei, dacă este așa, primește viața de la Tatăl ? Căci El Însuși a spus : «*Precum Tatăl are viață în Sine Însuși, așa și Fiului I-a dat să aibă viața în Sine*» (Ioan 5, 26). Și în altă parte, nelăsând nimic neclar : «*Precum M-a trimis pe Mine Tatăl cel viu și Eu sunt viu pentru Tatăl, și Cel ce Mă mănâncă pe Mine și acela va fi viu în Mine*» (Ioan 6, 57). Iar Pavel a zis către noi : «*Iar Dumnezeu bogat fiind în milă, pentru multa Sa iubire cu care ne-a iubit, pe noi, cei morți prin greșeli, ne-a făcut vii împreună cu Hristos — prin har sunteți mântuiți — și împreună cu El ne-a sculat și ne-a așezat în cele cerești în Hristos Iisus*» (Efes. 2, 4—6). Și, vorbind în general, în toată

286. Termenii grecești hyparxis (existență) și hyphestanai (a subzista) indică ipostasul deosebit, dar nu firea deosebită.

287. Numele cel mai propriu al lui Dumnezeu : Cel ce este. El este prin Sine și toate neamurile Îl vor ști ca atare.

Scriptura de Dumnezeu insuflată, El Se arată având viaţa de la Tatăl şi participând la viaţă. În ce fel deci vom opune adevărul adversarilor, aceasta aş fi foarte mulţumit să o aflu de la tine.

A. Oare nu ţi-am spus foarte bine şi nelipsit de claritate : Fiul trebuie înţeles nu ca pecete a voinţei Tatălui, ci ca a fiinţei şi a ipostasului ? Aceasta e ceea ce nu se opune dumnezeieştii Scripturi.

B. Foarte bine ai spus. Nu voi nega nicidecum ceea ce e drept şi drept spus.

A. Între existenţe, cele care nu sunt modelate numai după forma şi înfăţişarea cuiva, ci au o asemănare fiinţială cu acela, sunt desigur şi de aceeaşi fire, nelipsindu-le nimic din asemănare.

B. Ce spui prin aceasta ? Nu-mi este clar cuvântul.

A. O statuie de aramă, să zicem, sau de piatră, făcută în forma unui om, este o înfăţişare a fiinţei sau a chipului şi formei aceluia ?

B. Evident, a chipului.

A. Fiul cutăruia, plasticizat ca atare şi structurat la extrem de însăşi firea celui ce l-a născut spre asemănare, înţeleg în înţelesul cel propriu firii, nu va fi înţeles ca chip al firii natural (al firii) şi fiinţial (al fiinţei) ?

B. Ba da.

A. Deci e clar şi vădit că Fiul, fiind pecetea ipostasului lui Dumnezeu Tatăl, arată în Sine nestrâmbată şi neslăbită frumuseţea dumnezeiască, spunând deschis : «*Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl este întru Mine*» (Ioan 14, 10) ; şi : «*Cel ce M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl*» (Ioan 14, 9). Deci oare nu e necesar să fie cugetat ca strălucind în proprietăţile dumnezeirii ca şi Tatăl şi deci nu ca căzut în nici un fel din a fi viaţă şi de viaţă Făcător, ca să nu se jignească în vreun fel prin chip Cel al cărui chip este [288] ? Căci de se va întâmpla ca Fiul să nu fie aşa cum se cuvine Fiului, care este chipul Tatălui, El nu va mai fi viaţa, ci mai degrabă având nevoie de viaţa de care se împărtăşeşte de la altul. Iar în acest caz Tatăl Însuşi va fi supus bănuielii [289]. Sau cum ar

288. Un chip inexact, un chip strâmbat, un chip slăbit, proiectează şi asupra celui al cărui chip este acea slăbire a frumuseţii lui. Dacă Hristos n-ar fi fost copleşitor în puterea şi bunătatea Lui, calitatea Lui de chip slăbit al lui Dumnezeu, nu ne-ar fi ajutat să înţelegem măreţia dumnezeiască a Tatălui. Un fiu nevrednic proiectează o părere rea şi asupra tatălui. Trebuie să-Şi fi arătat Dumnezeu în lume în vreun mod oarecare deplina Lui măreţie.

289. Dacă Fiul nu are viaţa din viaţa Tatălui prin naştere, ci o primeşte altfel, prin împrăştiere, trăind mereu în Sine trebuinţa ei, El nu mai poate fi născut din Dumnezeu Tatăl, deci nu mai poate fi Fiul Lui, având în comuniune cu El fiinţa Lui. În acest caz Tatăl Însuşi va fi conceput ca lipsit de puterea de-a comunica viaţa Sa nemărginită prin naştere şi în acelaşi timp incapabil să ne arate atâta iubire, încât să ne comunice prin Fiul Său, şi nu ca viaţă din viaţa Sa, chiar dacă noi suntem numai creaturi ale Lui. Fără un Fiu adevărat, nu s-ar putea înţelege

fi făcut chip neschimbat, Cel făcut viu al Celui ce dă viața, în urma unei mari nevoi de ea și incapabil să distribuie altora ceea ce nu are îndestulător în firea Sa ? [290]

B. Bine grăiești.

Obiecție: Fiul primește viața de la Tatăl

A. Cei ce flecăresc că Fiul este părtaș la viață, dar nu e însăși viața prin fire, nu înțeleg în ce ar vedea constând firea Lui, dacă e alta decât viața din El [291]. Sau nu e necesar ca Cel crezut că are existența prin participare la cineva, e de altă fire decât acela, ca să trebuiască a fi declarat și văzut ca participant la a fi însuși, dacă este de o fire cu acela ? [292]

B. Așa ar trebui.

A. Deci dacă Fiul nu este viața prin fire, se va afla în firea lui, participând ca la o altă viață decât la ceea ce este El. Să răspundă deci cei ce se luptă pentru dogme atât de corupte, sub ce specie trebuie așezat El ? Expunerea noastră a arătat înainte că nu este făcut (creat).

B. Se spune că a fost făcut viața de Tatăl. Căci Ioan declară : *«Ceea ce era în El, era viața»* (Ioan 1, 4). Deci Fiul este viața.

A. Tu legi deci cele două și adunându-le într-una, viața și pe Fiul, spui că nu e altceva decât viața din El. Astfel, prin nume diferite ni se indică firea unei unice realități, fie că i se spune Fiul, fie viața ?

B. Așa spun.

A. Atunci, după presupunerea lor, Viața a fost făcută de Tatăl. Dar cum nu i-ar acuza această afirmație de crima nebuniei ? Căci n-ar fi obligați prin aceasta să spună, fără voie, că ceea ce este a fost scos din nimic ? Și pentru ceea ce a fost adus la început la existență, e mai veche nonexistența ca existența ? [293] Dar aceasta, o, bunule, nu e viața. E departe de ea. Căci viața nu este ceea ce e adus la viață. Ei i se cuvine

---

nici umanitatea făcută după chipul acestui Fiu și chemată la o comuniune de iubire cu ea prin Fiul Său. Ar apărea ca un Dumnezeu închis prin neputință în granițele Lui. Prin cine ar mai da Dumnezeu viața dumnezeiască fără sfârșit creaturii umane, dacă n-ar avea un Fiu purtător din veci al vieții Lui și făcut om ?

290. Dacă Fiul, n-ar avea ca și Tatăl viața în Sine, ci ar simți mereu nevoia de-a o avea, ca o creatură, cum ar putea da din Sine viață oamenilor ce cred în El, după ce Se face om și deci Frate cu ei ?

291. Omul are o fire, dar viața lui veșnică nu e una cu ea. Fiul lui Dumnezeu are viața identică cu firea Lui fără început și fără sfârșit.

292. Dacă e de o fire cu Cel la care participă, se poate spune că participă la El Însuși. Așa este Fiul lui Dumnezeu. Având o fire cu Tatăl, participând la ea, participă la Sine Însuși.

293. A spune ca arienii că Fiul ca Viață a fost făcut, înseamnă a spune că viața are mai veche ca ea lipsa de viață. Deci a spune că așa-zisul dumnezeu nu are viață, ci a făcut Viața pentru Fiul, înseamnă a spune că și așa-zisul dumnezeu era lipsit de viață. Dar atunci cum a produs viața ?

mai degrabă să fie înainte de orice, să aibă existența fără de început și fără de sfârșit. Dar socotesc ei că cuvântul lor este înțelept și bine gândit, susținând că Fiul participă la viață, chiar de-L declară viața însăși ? Să audă că viața se spune Celui ce face (dă) viața, nu celui ce e făcut (i se dă) viața, așa cum lumina și înțelepciunea și puterea nu sunt ceea ce are nevoie de lumină și e lipsit de înțelepciune și de puterea venită de la altul, ci ceva ce luminează mai degrabă și face înțelepți și întărește pe alții. Sau nu-ți par că mergem pe calea dreaptă și neabătută, lăudată de poruncile legii ? Căci a spus : *«Mergi pe calea împărătească»* (Num. 20, 17).

B. Așa e.

A. O existență care nu e bogată prin fire, ci prin relație, și este cu mare greutate ceea ce este, cum ar fi egală cu una care este participantă și dăruiește celor ce cred să aibă parte de cele ce-i sunt proprii ? Căci auzi pe Fiul zicând : *«Precum Tatăl scoală pe morți și îi face vii, așa și Fiul face vii»* (Ioan 5, 21). Și spune aceasta foarte potrivit. Căci va lucra în mod egal și nu în mod schimbat firea Tatălui și a Fiului. Fiindcă Tatăl este viața și Fiul la fel e viață, nu mai puțin decât Tatăl [294].

B. Dar socotesc că vor zice aceia : spui basme mincinoase și ți-ai pierdut mintea, abătând-o de la toate înțelesurile exacte. Căci ai întinat și supremația Tatălui în calitatea de viață. Căci cum și din ce punct de vedere va mai fi egal cu Fiul, dacă s-ar numi și El viață ? [295]

A. Să ne oprim puțin la această afirmație, că așa ajungem la pace. Iar ei vor lupta cu dogmele lor, încercând să convingă pe alții că Tatăl, ca Făcător de viață, e mai înalt ca Fiul, iar Fiul e mai mic decât Tatăl, deși este viața prin fire. Dar știu bine că nu vor putea ajunge la un capăt în această luptă. Ci vor micșora după plăcerea lor și vor decide cu ușurință ceea ce voiesc împotriva Fiului și vor supune firea împărătească tuturor legilor gândite de ei. Apoi vor socoti că cinstesc pe Tatăl jignind pe Fiul arătat după fire din El și făcându-L mai mic prin unele învățături ale lor, deși Acesta a spus clar : *«Cel ce crede în Mine, nu crede în Mine, ci în Cel ce M-a trimis pe Mine»* ; și : *«Cel ce Mă vede pe Mine, vede pe Cel ce M-a trimis pe Mine»* (Ioan 12, 44—45). În ce mod am vedea în Fiul pe Tatăl care e viața după fire, dacă nu s-ar înțelege și Fiul viață după fire ? Și de ce nu L-am crede când zice : *«Eu sunt calea și adevărul și viața»* (Ioan 14, 6) ? Spunând în mod articulat și la singular că El este viață, nu L-ar scoate pe Dumnezeu Tatăl din a fi și El viață, dacă n-am admite că Amândoi sunt de o unică

294. Viața e, prin definiția ei, fără de început. Căci numai Viața poate produce Viața. Nu lipsa de viață.

295. Adversarii numind pe Fiul Viața, nu-L mai numeau așa pe Tatăl.

fire și prin Amândoi vin la noi acestea, și totuși nu de la doi, ci de la un unic Dumnezeu care dă viață tuturor ? [296]

B. Așa este.

A. Sau nu *«în El viețuim și ne mișcăm și suntem»* (Fapte 17, 28) ?

B. Da, e cu totul așa, dacă admitem că Sfântul Pavel spune adevărul.

A. Deci e adevărat. Cum n-ar fi ? Căci viețuiește și grăiește în el Hristos, Care este adevărul (II Cor. 13, 3). Privește deci, iubitule, că în Dumnezeu Tatăl viețuim, ne mișcăm și suntem. Iar Dăruitorul existenței și al vieții nu este altul decât Fiul, Care a răsărit din El, Care fiind prin fire odrasla slăvită a vieții prin toate proprietățile ce le are de la Tatăl, insuflă ca un bun propriu viață celor ce au nevoie de El și susține în existență creația [297]. De fapt, adresându-Se iudeilor, zice : *«Amin, amin zic vouă, nu Moise v-a dat vouă pâinea cea adevărată din cer. Căci pâinea lui Dumnezeu este Cel ce S-a pogorât și dă viață lumii»* (Ioan 6, 32—33). Apoi indicându-ne firea Sa, zice : *«Amin, amin zic vouă : Cel ce crede în Mine are viață veșnică. Eu sunt pâinea vieții»* (Ioan 6, 47—48). Dacă deci Fiul este lucrător în noi în mod egal și neschimbat, întrucât este Viață și nu mai mic decât Tatăl, cum nu L-ar cugeta în măririle egale ale slavei pe El, dacă s-ar hotărî vreunii să cugete drept despre El ?

B. Dar vom urma, zic aceia, celor cărora le-a spus deschis Fiul Însuși : *«Precum Tatăl are viață în Sine, așa și Fiului I-a dat să aibă viață în Sine»* (Ioan 5, 26).

A. Adaugă ceea ce lipsește, altfel să știi că nesocotești adevărul.

B. Ce anume ?

A. Ceea ce completează în mod necesar și folositor cele ce le-ai spus, adică : *«Și putere I-a dat Lui să facă și judecată, pentru că este Fiul Omului»* (Ioan 5, 27).

B. Pari, după cum socotesc, că vrei să arăți că Fiul primește aceasta de la Tatăl nu întrucât e gândit și este Dumnezeu, ci întrucât S-a făcut om, care nu are prin fire faptul de-a fi viața, ci este mai degrabă participant la viața care-i vine de la Dumnezeu.

---

296. În cuvintele lui Iisus, vorbește Hristos. Hristos nu vorbește nici de doi dumnezei, nici de Persoana Tatălui, sau a Sa ca unicul Dumnezeu, ci de un Dumnezeu, dar în două Persoane. Aceasta o spune în cuvintele : *«Cine Mă vede pe Mine, vede pe Tatăl»* și în altele asemănătoare. Se spune și : «Eu și Tatăl», dar se afirmă și vederea unică în altul. În unitatea a doi neconfundați, se vede iubirea deplină, dar și firea comună.

297. Prin Fiul lui Dumnezeu nu numai că s-a creat lumea, ci se și susține neîncetat. El e puterea prin care se susține ea, desigur ca putere a Tatălui.

A. Pentru ce nu-ți atribui aceasta ție, ci fără să gândești mi-o atribui mie ? Nu L-ai auzit zicând că Tatăl a dat Fiului să aibă viață în Sine și puterea de-a judeca, pentru că este Fiul Omului ?

B. Am auzit. Dar acum, spun ei, s-a folosit termenul «a dat» numai pentru judecată. Căci deoarece legea face prin excelență din judecată un privilegiu al lui Dumnezeu, fiindcă a zis că «*judecata este a lui Dumnezeu*» (Deut. 1, 19), primește acest privilegiu al lui Dumnezeu ca om.

A. Dar puterea de-a da viață e atribuită mai degrabă altuia decât lui Dumnezeu ? Căci prea înțeleptul Pavel scriind lui Timotei, zice : «*Mărturisesc înaintea lui Dumnezeu care aduce toate la viață*» (I Tim. 6, 13).

B. Da. Se cuvine și aceasta lui Dumnezeu. Dar ce înseamnă aceasta ?

A. Ceea ce se cuvine lui Dumnezeu și-ți este alipit ființial, oare nu este dat și adăugat firii omului ?

B. Și aceasta este adevărat.

A. Dar Hristos este un om ca noi, deși e cugetat Dumnezeu întrucât a provenit din Dumnezeu.

B. Da. Căci cum n-ar fi așa ?

A. Deci e prin excelență propriu firii dumnezeiești ceea ce i s-a dat ca om, adică viața.

B. Dar se spune că Tatăl a dat Fiului viață.

A. Adaugă timpul și chestiunea va fi rezolvată. Căci atunci când S-a arătat ca noi, atunci se spune că a fost făcut viu, deși era El Însuși viața după fire, ca Cel ieșit din Dumnezeu și din viață. De fapt, în spusa că Tatăl a procurat Fiului viața ca neavând-o, poate vedea cineva fără greutate și pe Fiul ca procurându-Și Sieși viața. Dar zicem aceasta nu întrucât e cugetat ca Dumnezeu, ci întrucât S-a arătat ca om căruia I-a fost un dat și un adaos din afară. Căci a spus fericitul Pavel : «*Iar dacă Duhul Celui ce a sculat pe Iisus din morți locuiește în noi, Cel ce L-a sculat din morți pe Iisus Hristos va face vii și trupurile voastre moarte, prin Duhul Lui care locuiește în voi*» (Rom. 8, 11). Iar Domnul nostru Iisus Hristos nu atribuie acest rezultat lucrărilor altuia, ci lucrărilor Sale, zicând iudeilor despre trupul Său : «*Surpați templul acesta și în trei zile îl voi ridica*» (Ioan 2, 19).

B. Cum a lucrat deci Tatăl viața în Fiul, dacă Fiul a înviat prin puterile și lucrările Sale ?

A. Pentru că Tatăl fiind viața, Fiul a ieșit din El viață prin fire și adevărată, ca arătător al vieții Lui și prezent întreg în Tatăl, dar purtând și El în Sine în întregime pe Tatăl. De aceea numim aceeași

operă a Tatălui și a Fiului, și ceea ce lucrează Fiul este operă a Tatălui [298]. De fapt, arătând lucrarea venită din Tatăl ca fiind lucrare proprie și făcând din lucrarea Sa, identică în toate cu a Lui, o dovadă certă a deofiinţimii cu El pentru cei iubitori de învăţătură, zice : «*Dacă nu fac lucrările Tatălui Meu, să nu credeţi în Mine ; iar de le fac, chiar dacă nu credeţi în Mine, credeţi în aceste lucrări*» (Ioan 10, 37—38). Altădată iarăşi : «*Iar Tatăl care rămâne în Mine, El Însuşi face lucrările*» (Ioan 14, 11). El cugetă că operele lucrate în mod dumnezeiesc nu trebuie atribuite măsurilor omeneşti, ci firii negrăite şi mai presus de aceea. De aceea spune : «*Chiar dacă nu credeţi Mie, credeţi lucrărilor Mele*». Căci cele săvârşite în mod dumnezeiesc şi mai presus de cuvânt, nu îngăduie păreri şi credinţe de-a rămâne cu privire la El în graniţele umilirii (chenozei), ci se ridică, aşa zicând, la înălţime şi fac ca El să nu se mai cunoască în calitate de om simplu, ci ca Dumnezeu şi din Dumnezeu [299]. Sau nu e adevărat ceea ce spun ?

B. E foarte adevărat.

A. Dar mai e ceva de spus şi după aceasta.

B. Ce anume ?

A. În textul citat înainte din Pavel, era foarte clară învăţătura că prin Sfântul Duh venea viaţa de la Tatăl în Fiul Însuşi şi în noi. Căci a zis : «*Iar dacă Duhul Celui ce a sculat din morţi pe Iisus locuieşte în voi, Cel ce a sculat din morţi pe Iisus Hristos va face vii şi trupurile voastre moarte prin Duhul Său care locuieşte în voi*» (Rom. 8, 11). Deci Tatăl este de viaţă Făcător prin Duhul, nu făcând vie creaţia prin vreo făptură, ci prin participarea la firea Sa, prefăcând în viaţa Sa ceea ce nu are viaţă în firea ei. Căci creaturii îi este, ca să spun aşa, un dar a vieţui [300].

298. Şi la oamenii uniţi prin iubire, o faptă lucrată de unul este lucrată într-un anumit grad şi de celălalt. Când împlineşte fiul cu curaj o faptă mai importantă, e şi tatăl care lucrează în el. O simte aceasta şi fiul, care o împlineşte, dar simte şi tatăl că contribuie cu un efort propriu la săvârşirea ei, sau îi comunică o putere în această săvârşire. Taina comuniunii persoanelor ce se iubesc n-a abordat-o nici o filosofie. Ea este descoperită de Hristos ca avându-şi izvorul în Sfânta Treime.

299. Chiar întrupat ca om, Fiul lui Dumnezeu, întrucât a rămas şi Dumnezeu, a putut săvârşi şi unele fapte de ordin dumnezeiesc, neîncadrate în graniţele stării Sale umilite, acceptate ca om. De aceea în unele din aceste fapte era lucrător şi Dumnezeu, ca şi în cele ce le săvârşea înainte de întrupare. Dar chiar în faptele Lui ca om, ba şi în cele pătimite de El ca atare, era curăţie plină de puterea ce-I venea de la ipostasul dumnezeiesc al firii Sale omeneşti, care iarăşi nu era Tatăl. De aceea într-un fel Dumnezeu Însuşi Îşi însuşeşte cele omeneşti, purificându-le.

300. Dacă existenţa însăşi şi viaţa potrivită date creaturii sunt un dar de la Dumnezeu, cu atât mai mult este un dar cea comună cu Dumnezeu, în planul superior al creaţiei. Trebuie să existe o viaţă care n-a fost primită de nicăieri, o viaţă veşnică prin ea însăşi. Aceasta e viaţa dumnezeiască, viaţa necreată.

B. O spun și eu. Căci i se va spune ei de către noi : «*Ce ai ce n-ai luat?*» (I Cor. 4, 7).

A. Astfel Duhul Sfânt este de viață Făcător. Participând la El, participăm la Dumnezeul cel unic și adevărat, ca la Viața.

B. Sunt de acord. Gândești drept. Fiindcă Duhul ne umple pe noi înșine de participarea la Dumnezeu și de prezența Lui. Căci îmi voi aminti de Ioan, care scrie așa : «*Din aceasta cunoaștem că este întru noi, că din Duhul Său ne-a dat nouă*» (I Ioan 4, 13).

A. Privește deci, prietene, ca Împărat și Dăruitor al Duhului dumnezeiesc și de viață Făcător pe Fiul cel ieșit din Dumnezeu. Căci a suflat asupra ucenicilor Săi zicând : «*Luați Duh Sfânt*» (Ioan 20, 22). Deci cum n-ar fi un lucru dintre cele mai necuvenite să fie împărțitor al vieții Cel ce nu este viața, dacă se află cu adevărat între cei ce au viața adăugată, după părerea susținută, nu știu cum, de aceia. În acest caz, aș întreba în mod cuvenit : dacă nu este viață, cum insuflă ca un bun propriu pe Duhul și Se înfățișează pe Sine ca fiind Distribuitor al vieții prin insuflare ? Când deci se spune de Fiul că este participant la viață, sau că este făcut viu de către Tatăl, cugetă îndată că e vorba de firea întreagă cum e înțeleasă în Tatăl, în care și din care este și Fiul și Duhul de viață Făcător, lucrând viața în cei ce o primesc, nu ca o unealtă a firii negrăite, ci ca Cel ce o dăruiește întreagă creaturii, adică întreaga ei calitate prin Sine Însuși și modelează din nou în chipul ei ceea ce e capabil să se corupă, spre viața prelungită. Înțeleptit prin astfel de înțelesuri, vei afla lucrarea aducerii la viață în Hristos, dar numai în cel capabil să fie readus la viață, adică în omenescul tuturor prin omenescul Său. Căci Unul Născut ieșit din Tatăl cu adevărat, a înlăturat prin Duhul propriu din trupul Său stricăciunea și a făcut templul Său mai tare ca moartea. Căci întrucât este Dumnezeu și întrucât a odrăslit din viața după fire, adică din Tatăl, este și El viața după fire. Martor strălucit și adevărat ne este pentru aceasta dumnezeiescul Ioan. Căci scrie astfel despre El : «*Ceea ce era la început, ceea ce am auzit, ceea ce am văzut cu ochii noștri, ceea ce am privit și mâinile noastre au pipăit despre Cuvântul vieții, aceea vă vestim. Și Viața s-a arătat și am*

Existența și viața din veșnicie fiind fără cauză, și existența și viața cauzată și continuu cauzată nu pot fi din ființa existentă și viața necauzate, pe care nu le poate avea decât pe acestea drept cauză. Dar cauzalitatea continuu activă în planul cauzat trebuie să fie susținută de existența și viața necauzată. Ba a creat și susține prin puterea ei o legalitate sau o cauzalitate continuă în creație. Dar dă și putința unei libertăți oamenilor (îngerilor) în cadrul ei, conștiente. Dar iubirea se arată prin libertate. Și dacă El ne-a creat din iubire, trebuie să ne arate cumva această iubire. Și nu ne-o poate arăta decât întâlnindu-Se cu noi într-o Persoană care ne unește cu El : în Duhul Sfânt. Dar în Duhul Sfânt trebuie să ne simțim atât creați, cât și în comuniune cu El, ca necreat și veșnic, chemați și noi la comuniunea veșnică cu El.

văzut şi mărturisim şi vă vestim vouă viaţa veşnică, care era la Tatăl şi s-a arătat nouă» (I Ioan 1, 1—2). Iar arătând mai clar ce este şi ceea ce a numit el viaţă, zice iarăşi : *«Şi ştim că Fiul lui Dumnezeu a venit şi ne-a dat nouă înţelegere ca să cunoaştem pe Dumnezeul cel adevărat ; şi suntem în Dumnezeu cel adevărat, în Fiul Lui, Iisus Hristos. Acesta este adevăratul Dumnezeu şi Viaţa veşnică»* (I Ioan 5, 20)[301]. Căci unde şi cum s-ar cunoaşte existând de la început şi că este Dumnezeu adevărat, dacă n-ar fi mai vechi şi cu totul mai presus decât a fi fost chemat la existenţă[302], având existenţa pururea şi la fel ? Căci fiind Viaţa prin fire, e recunoscută în mod cuvenit ca atare[303]. Căci lui Dumnezeu cel adevărat I se cuvine existenţa. Dar dacă nu e Dumnezeu, are loc contrariul[304]. Căci numele Lui este «Cel ce este». De aceea a zis : *«Eu sunt Cel ce sunt. Acesta este numele Meu şi pomenirea Mea e veşnică, din neamuri în neamuri»* (Ieş. 3, 14—15).

Inferioritatea Fiului sugerată de două texte din Sfânta Scriptură

B. Dar dacă dăruieşti, se va zice, Fiului lucrarea Tatălui şi aceasta în mod neschimbat şi vei spune că sunt egali în putere, cum vei păstra inferioritatea Lui ? Totuşi El spune clar : *«Tatăl Meu este mai mare ca Mine»* (Ioan 14, 28). Şi iarăşi : *«Mă duc la Tatăl Meu şi Tatăl vostru şi la Dumnezeul Meu şi Dumnezeul vostru»* (Ioan 20, 17). El ştia pe Tatăl fiind Dumnezeul Său.

A. Deci dacă ei nu cred că Fiul este Dumnezeu prin fire şi cu adevărat, atunci El este sigur creatură şi nimic afară de aceasta. La cele spuse astfel, socotesc că trebuie să se răspundă aceasta : *«Cine va da capului meu apă şi ochilor mei izvor de lacrimi, ca să plâng poporul acesta ziua şi noaptea ?»* (Ier. 8, 28). Orice iubitor de Dumnezeu şi binecredincios le va spune : *«V-aţi înstrăinat de Hristos şi aţi căzut din har»* (Gal. 5, 4). Partea şi chemarea voastră nu mai este Dumnezeu, departe de aceasta. Acesta este cu totul fals şi cu nume mincinos, având o slavă

301. Hristos S-a făcut cunoscut ca Dumnezeu cel adevărat celor ce voiau să vadă. A dat şi putere să vadă celor ce voiau să primească, dar S-a făcut şi «obiect» vizibil pentru ei. Şi prin El au cunoscut pe Dumnezeul cel adevărat, căci prin El, ca prin Fiul, vedem pe Tatăl, deci vedem pe Dumnezeul iubirii.

302. N-a fost chemat cândva la existenţă. E mai vechi ca mai presus decât orice eventuală chemare la existenţă a Lui. N-a fost chemat vreodată la existenţă. A existat dintotdeauna. A avut existenţa din veşnicie, nefiind produs de vreun act prin care să se fi produs.

303. Viaţa prin fire n-are început. A fi înseamnă a vieţui. Şi a fi n-a început vreodată. Aşa trebuie recunoscut.

304. Când zicem Dumnezeu, zicem existenţă. Căci Dumnezeu e prin firea Lui existenţă. Dimpotrivă, celui ce nu e Dumnezeu, nu i se cuvine existenţa prin sine. Acela o are ca dar, de la Dumnezeu. Şi nu ştim sigur dacă Dumnezeu i-o dăruieşte.

închipuită a dumnezeirii. Şi s-au închinat cu adevărat creaturii în locul Creatorului. De aceea au crezut că Fiul este în cele mai prejos de ale Tatălui şi are viaţa ca adăugată, mai bine-zis este în cele ce este creaţia, care nu are viaţă proprie [305]. De aceea, cum au cunoscut că trebuie să se închine celui închis în măsurile creaţiei şi, necrezând, s-au despărţit de supremaţia fiinţială peste toate [306]. Căci spune Ioan clar : «*Cel ce vine de sus, este deasupra tuturor*» (Ioan 3, 31). Fiul, care este deasupra tuturor, nu are una din superiorităţile comparabile între ele. Spunând «deasupra tuturor», se spune deasupra a tot ce e făcut. E propriu Fiului să depăşească toate care se află între creaturi, neavând nicăieri un loc între ele. El nu este între toate, ci e ridicat deasupra tuturor, dincolo de care nu este absolut nimic. Sau oare nu e Dumnezeu numele mai presus de tot numele, cum ne-a spus şi dumnezeiescul Pavel (Filip. 2, 9) ? [307]

B. Ba da.

A. Iar acesta era Fiul : «*La început era Cuvântul şi Cuvântul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvântul*» (Ioan 1, 1).

B. Ce vom răspunde deci, dacă ei ar spune că s-a scris despre Tatăl că I-a dăruit Lui nume mai presus de orice nume ?

A. Dar să facă încă un pas, o, Ermia, şi să voiască să înveţe cum şi în ce fel are Fiul calitatea de Dumnezeu ca adăugată. Căci spunând că e dotat cu ea prin fire, ca să-i însoţească cu valoarea ei existenţa [308], prin aceasta coboară, socotesc, importanţa Lui şi schimbă umorul lor contradictoriu în boala nebuniei, desfiinţând în mod calomnios fiinţa negrăită a Fiului. De aceea le cer să cugete împreună cu noi cele drepte. Dar ei, după cum apar, stăruie în apărarea părerilor lor şi luptă pentru minciuna lor cu încăpăţânare. Râvna lor, socotesc, nu e mai mică decât a celor ce se înarmează şi susţin războiul pentru copii şi femei. E ne-

305. Creaţia nu are «viaţă proprie», adică de la sine. Ei îi vine de la Dumnezeu, Care are viaţă proprie, sau de la Sine, deci din veşnicie, fără o cauză din afară. Şi trebuie să fie o astfel de viaţă. Nu putem merge la infinit în cele ce nu au viaţa prin creare.

306. Deplina închinare şi slujire nu se cuvine să fie aduse decât Celui ce este independent de toate, nesupus nici unei alte existenţe. Căci de la Acesta îşi au existenţa şi viaţa toate. Lui trebuie să-I cerem orice şi Lui să-I mulţumim pentru toate. Pe El se cuvine să-L slăvim pentru toate.

307. Dincolo de El nu mai este nimic. El nu mai depinde de nimic. Nu primeşte nimic de la ceva deasupra Lui. Toate sunt primite de la El. Toate au nume, pentru a se distinge una de alta, fiind în legătură unele cu altele. El e mai presus de toate numele prin care se disting unele de altele. Este indefinibil.

308. *Dumnezeu îi dă creaturii o fire din nimic. Dar îi dă o fire care se cere* însoţită în unele din formele ei de viaţă. Iar această viaţă îi este dată de Dumnezeu. Îi este deci dată potrivit firii ei, dar puterea de a o da aparţine firii lui Dumnezeu, Viaţa prin Sine. Dar aceasta o face în mod special Dumnezeu, după arieni, cu Hristos. De aceea Îl numesc şi pe El Dumnezeu. Se vede şi în aceasta panteismul lor.

cesar ca noi, folosind subtilitatea, să dăm pe față cele ascunse și să dezvăluim adevărul, chiar dacă nu e ușor de primit de cei neînvățați.

B. Bine zici.

A. Deci ne-a spus dumnezeiescul Pavel despre Unul Născut: «*Cel ce fiind în chipul lui Dumnezeu, nu răpire a socotit a fi întocmai ca Dumnezeu, ci s-a umilit (s-a deșertat) pe Sine, chip de rob luând, întru asemănarea omenească făcându-Se. Și la înfățișare fiind ca un om, S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte, iar moartea pe cruce. De aceea L-a și preaînălțat pe El Dumnezeu, și I-a dăruit Lui nume mai presus de orice nume, ca întru numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cerești și pământești și de sub pământ, și să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos spre slava lui Dumnezeu Tatăl*» (Filip. 2, 6—11). Oare n-ar spune deschis și timpul însuși al înomenirii Cuvântului, dacă ar putea grăi, celor ce încă n-au înțeles, că nu întrucât e cugetat Cuvântul ca fiind Dumnezeu, ci întrucât S-a arătat ca om, S-a urcat iarăși la slava dumnezeirii și cu trupul, și când S-a deșertat și S-a smerit pe Sine, atunci se și spune că S-a înălțat? Deci dă-mi o învățătură. Căci aș fi foarte bucuros să obțin de la tine un răspuns.

B. Despre ce e vorba?

A. S-a deșertat pe Sine Unul Născut, pogorându-Se în chip de rob și a răbdat crucea, în disprețul rușinii, făcându-Se ascultător până la moarte. De aceea, se spune, I-a dăruit Lui nume mai presus de tot numele, ca întru «*numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cerești și pământești și de sub pământ*». Deci aflându-Se în treapta noastră, a dobândit ca răsplată a faptelor Sale bune și ca dar al ascultării și ca încoronare a vitejiei Sale, dreptul de-a fi numit Dumnezeu și de-a I se aduce închinare de către sfinții îngeri, și de către noi, cei de pe pământ, și de către cei ce L-au părăsit.

B. Așa se pare.

A. Deci (căci voi vorbi fără a mă îngriji prea mult, în prezent de ceea ce se spune, din pricina urgenței), Unul Născut trebuie să mulțumească cât mai mult căderilor de pe pământ și păcatelor noastre. Să se știe că prilejul slavei îndumnezeitoare a Lui sunt greșealele omenirii. Căci dacă n-am fi păcătuit, nu S-ar fi făcut ca noi? Și dacă nu S-ar fi făcut ca noi, n-ar fi răbdat crucea? Și dacă n-ar fi murit, n-ar fi dobândit dreptul de-a I se aduce închinare de către noi înșine și de către sfinții îngeri?

B. E îndrăzneț cuvântul. Dar are o probabilitate în el[309].

A. Dar dacă este în egalitate cu Tatăl și în chipul Lui, nefiind lipsit parțial de mărginirile deșertării, ce spor de slavă ar putea avea primind numele mai presus de orice nume în timpul deșertării Lui? Oare nu înțelegi unde ar risca să ajungă teoria lor, dacă s-ar cerceta mai minuțios?[310]

B. Înțeleg.

A. Voiești deci ca lăsând la o parte pentru prezent toată argumentarea prea subtilă, să revenim la faptul că Unul Născut era la început Dumnezeu și în chipul Tatălui și în egalitatea cu El, deși am cheltuit în cele trecute multe cuvinte pentru aceasta?

B. Foarte bine.

A. Deci Dumnezeu Tatăl zice prin glasul lui Isaia: «*Eu sunt Domnul Dumnezeu încă de la început*» (Isaia 43, 12—13). Dar cineva poate auzi și pe Sfinți zicând către El: «*Nu ești Tu de la început Domnul Dumnezeul nostru și nu vom muri?*» (Avacum 1, 12). Iată că Dumnezeu Tatăl a fost numit și este de la început cu adevărat Dumnezeu. Iar dumnezeiescul Ioan, în cuvintele ce ni le-a spus despre Fiul, zice: «*Ce era la început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am privit și mâinile noastre au pipăit despre Cuvântul vieții*» (I Ioan 1, 1). Și le-a grăit unora: «*Vă scriu vouă, părinților, că ați cunoscut pe Cel ce este de la început*» (I Ioan 2, 13)[311].

Și cine este Acesta, a spus-o iarăși el însuși: «*Acestea le spune Cel ce este, Cel ce era, Cel ce vine*» (Apoc. 1, 8).

B. Dar că era și înainte de creație, o spun și ei. Dar că era Dumnezeu, aceasta nu se cunoaște clar, spun ei. Căci primește evident ca unul care nu are.

A. Atunci cum n-ar fi momentul potrivit să spunem și noi indignați celor ce rostesc asemenea cuvinte vrednice de lepădat: «*Surzilor, ascultați, orbilor, priviți ca să vedeți*» (Isaia 42, 18). Căci nu că era simplu Cuvântul, a scris clar aceasta grăitorul de Dumnezeu și Evanghelistul, ci că era și Dumnezeu. Și aceia, ca unii amețiți de vin și beți, abătându-se

309. Chiar păcatele noastre le-a făcut Fiul lui Dumnezeu, prilej pentru a mări slava oamenilor, făcându-Se om, care S-a așezat de-a dreapta Tatălui, ca să ne urce și pe noi lângă Sine. Nu L-a împiedicat iubirea, nici păcatele noastre. Smerirea din iubire este și ea un semn al înălțimii spirituale. S-a smerit Dumnezeu ca să ajute umanitatea, al cărei Subiect S-a făcut, să se smerească și ea, ca drum spre înălțare. Păcatul e o falsă înălțare, de care ne scapă smerenia.

310. Dacă Hristos este un fel de creatură mai presus de toate și, ca atare, un așa-zis dumnezeu, unde s-ar mai putea coborî El, dacă este la locul cel mai înalt posibil?

311. Sf. Ioan repetă și în Epistola întâi ceea ce a spus la începutul Evangheliei: Fiul lui Dumnezeu Cel ce S-a făcut om văzut, era la începutul tuturor; era deci înainte de tot ce are un început. Este din veșnicie.

orbeşte spre orice, desconsideră adevărul. Vino deci, ca, folosindu-ne şi de alte înţelesuri, să recunoaştem că Fiul este Dumnezeu prin fire. Sau oare nu se cuvine Celui ce este prin fire Dumnezeu să-Şi arate hotărîrea în toate şi să încununeze cu laude pe cei ce au ca normă a vieţii legea şi cinstesc viaţa curată şi pilduitoare, dar să pedepsească pe cei ce au păcătuit prin mândrie, călcând cu uşurinţă rânduielile de sus ?

B. Ba se cuvine.

A. Admiţi că poate umple toate şi străbate prin toate şi ar fi în toate altă fire decât cea dumnezeiască ?

B. Nu. Cum aş face-o ?

A. Iar a vieţui şi a trăi în Dumnezeu şi a face pe Dumnezeu slava Sa, nu spui, prietene, că e lucrul cel mai potrivit sfinţilor ?

B. Da, desigur.

A. Să continuăm deci ; spune-mi aceasta.

B. Ce ?

A. Nu e cuvântul cel mai preţios de înţelepciune : «Toată darea cea bună şi tot darul desăvârşit de sus este, pogorând de la Părintele luminilor» ?

B. Sunt de acord. Căci îl spune Sfânta Scriptură.

A. Ia seama deci cine este distribuitorul şi dăruitorul bunătăţilor ce vin la noi de la Dumnezeu, şi aceasta cu deplină putere. Acesta este Fiul. Căci a zis Pavel : «*Fiecăruia dintre noi i s-a dat harul după măsura darului lui Hristos*» (Efes. 4, 7). Dar auzi şi în altă parte pe Dumnezeu spunând preasfântului Moise : «*Cine a dat gură omului ? Sau cine a făcut greu la auz şi surd, văzător şi orb ? Nu Eu, Domnul Dumnezeu ? Şi acum mergi şi Eu voi deschide gura ta*» (Ieş. 4, 11—12). Iar Sfinţilor Săi Apostoli le-a grăit iarăşi Domnul nostru Iisus Hristos : «*Puneţi deci în inimile voastre să nu gândiţi de mai înainte ce veţi răspunde. Căci Eu vă voi da gură şi înţelepciune, căreia nu-i vor putea sta împotrivă, nici să-i răspundă toţi potrivnicii voştri*» (Luca 21, 14—15). Iar fericitul David cântă că Dumnezeu «*este judecător*» (Ps. 49, 6) şi arată ca fapt stabilit «că-I aparţine să răsplătească pe fiecare pentru cele ce le face şi să îndreptăţească pe cei ce voieşte». «*Dacă Dumnezeu este Cel ce îndreptăţeşte, cine ne va osândi ?*» (Rom. 8, 33—34). Şi în amândouă modurile vedem pe Fiul lucrător nu ca pe un slujitor, ci cu putere dumnezeiască[312]. Căci a zis El Însuşi : «*Ce-i va folosi omului de va dobândi lumea toată, iar în sufletul său se va păgubi ? Sau ce va da omul în schimb pentru sufletul său ? Căci Fiul Omului va veni întru slava*

312. Fiul lucrează ca putere şi în smerirea (deşertarea) Sa şi în înălţarea Sa ca om mai presus de orice creatură. Dar şi Tatăl şi Duhul Sfânt lucrează prin El.

Fiului Său cu sfinții îngeri ai Săi; și atunci va răsplăti fiecăruia după faptele lui» (Matei 16, 26—27). Iar unuia din bolnavii vindecați, i-a spus: «*Fiule, iertate îți sunt păcatele tale*» (Marcu 2, 5). Pentru aceasta înfuriindu-se fariseii și întrecându-se în necredința lor, au îndrăznit să-L acuze de blasfemie pe Cel ce a rostit fără reținere un astfel de cuvânt cuvenit lui Dumnezeu și au zis: «*Acesta hulește. Cine poate ierta păcatele, decât singur Dumnezeu?* (Marcu 2, 7). Deci Cel ce e Domnul legii și al judecății [313] și distribuitorul cununilor și păzitorul dreptății și cel ce iartă păcatele, fapt neîngăduit nimănui dintre cei ce se numără între creaturi să o facă, cum n-ar fi Dumnezeu prin fire? Oare, cugetându-le acestea nu-ți par drepte?

B. Sunt foarte drepte și departe de-a fi altfel.

A. Dumnezeu este în toate și nu e despărțit de nimic. Ca atare umple de lucrarea Sa, demnă de Dumnezeu, toate. De aceea și spune către Israel: «*Cerul Îmi este Mie scaun, iar pământul reazem picioarelor Mele*» (Isaia 66, 1). Întorcând cuvântul spre Cuvântul ieșit din Dumnezeu Tatăl, dumnezeiescul Pavel ne scrie: «*Acolo nu mai este elin și iudeu, tăiere împrejur și netăiere împrejur, barbar, scit, rob, liber, ci toate și în toate Hristos*» (Col. 3, 11). Și pe lângă acestea, iarăși: «Cel ce S-a pogorât este și Cel ce S-a înălțat mai presus de toate cerurile, ca să le umple pe toate și străbate toate și este în toate», nu e mai mare decât zidirea?

B. Cum să nu?

A. Orice sfânt care a părăsit viața lumească și trupească și și-a dăruit sufletul lui Dumnezeu, nu cunoaște altă slavă a sa decât pe Dumnezeu. Despre aceasta scrie iarăși Pavel: «*Căci eu prin Lege am murit Legii, ca să viețuiesc lui Dumnezeu*» (Gal. 2, 19), adică Fiului și, prin El, Tatălui. Aceasta va fi clar și neîndoielnic și pentru tine, de vei auzi ceea ce adaugă: «*Căci Unul a murit pentru toți, ca toți cei ce trăiesc să nu mai trăiască lor, ci Celui ce a murit și a înviat pentru toți*» (II Cor. 5, 14—15). Și pe lângă acestea: «*Iar mie să nu-mi fie a mă lăuda decât în crucea lui Hristos*» (Gal. 6, 14). Dar și orice sfânt va spune: «*Mă voi bucura întru Dumnezeu, Mântuitorul meu, Domnul Dumnezeu, puterea mea*» (Avac. 3, 18—19).

B. Ne ajung, bunule, aceste idei. De fapt, Fiul ni S-a arătat Dumnezeu adevărat nu numai prin numele de Fiu, fals folosit, după părerea

---

313. Hristos ca Dumnezeu este Cel ce a dat legile naturii, dar și cele morale, care se cer împlinite de oameni, legi într-o armonie cu cele ale naturii. El este mai presus de ele. Nu e cineva mai presus de El, care să-I fi impus și Lui niște legi. El ca iubire atotputernică este mai presus de legi, dar impune legile în folosul armoniei și al iubirii tuturor celor create de El, ca Suveranul lor. De aceea El este și Cel ce judecă pe toți potrivit acestor legi.

acelora, ci și prin zeci de mii de cuvinte. Astfel lăsând acestea, explică-mi cum ar trebui să se primească şi să se înţeleagă cuvântul: «*Mă duc la Tatăl Meu şi la Tatăl vostru şi la Dumnezeul Meu şi Dumnezeu vostru*» (Ioan 20, 17)? Ce a voit să învețe numind pe Tatăl Dumnezeul Său? Nu te îndoieşti că aceia vor pune şi această întrebare?

A. Nu e deloc grea cunoașterea înțelesului acestui cuvânt pentru cel ce este înțelept şi are mintea întreagă. Căci s-a scris: «*Toate sunt netede și drepte celor ce află cunoştinţa*» (Prov. 8, 9). Dar dacă cineva s-ar hotărî să se abată de la calea dreaptă, pentru o umblare foarte sucită și prostească, părăsind drumul drept al înțelesurilor cuvenite, apucând un altul, va ajunge între spini şi va cădea în gropi și în piedicile apărute între ele. Aceasta o arată, socotesc, şi Legea, prin ghicitură: «*Să mergi pe calea împărătească şi să nu te abați nici la dreapta, nici la stânga*» (Num. 21, 22). Când deci se spune ceva despre Fiul din cele ce sunt mai mici decât slava lui Dumnezeu, care nu sunt mai presus de firea creată, nu te gândi îndată la firea negrăită, provenită în mod propriu din Tatăl, ci urmează scopul adevărat. Nu atribui nici cele proprii ale dumnezeirii măsurilor umanității, nici micimile umanității nu le atribui firii mai presus de toate, ca aparținând ei în mod propriu, ci fă o distincție bine gândită și foarte accentuată între ele, cunoscând ceea ce se cuvine fiecăreia. Așa și nu altfel te vei putea hotărî pentru înțelegerea cea mai nerătăcită.

B. Dă un exemplu pentru aceasta.

A. Fericitul Pavel a spus despre Unul Născut că este strălucirea slavei şi pecetea ipostasului lui Dumnezeu Tatăl. Lasă deci mintea ta să se strămute în acestea, dincolo de tot ce e creat, şi cunoaşte frumusețea dumnezeiască și cugetă la nașterea Lui negrăită. Şi privind ca într-o oglindă modul existenței Lui (personal), aplaudă-L cu laude. Căci se scrie despre El: «*În zilele trupului Său, El a adus, cu strigăt puternic și cu lacrimi, cereri și rugăciuni către Cel ce putea să-L mântuiască din moarte și a fost auzit, pentru evlavia Sa. Şi deși fiind Fiu, a învățat din cele ce a pătimit ascultarea*» (Evr. 5, 7—8). Coboară deci puțin și pune acestea în raport cu măsura umanității. Căci n-ar fi murit pecetea Tatălui, ci pentru că rugăciunea a avut loc în zilele trupului, frica este a trupului și tremurarea de moarte îi revine în mod special umanității. Deci deși se spune că a luat un nume mai presus de tot numele, nu e scos din hotarele dumnezeirii Fiul, întrucât e Cuvântul și a ieșit

din Tatăl[314]. Căci era prin fire şi cu adevărat Dumnezeu şi înainte de timpul golirii (chenozei). Sau nu vei spune aceasta ?

B. Ba da, cu totul.

A. Dar când S-a arătat ca om, pogorându-Se la golire (chenoză) şi la chipul de rob, S-a făcut ca noi şi sub Dumnezeu, fără a pierde ceea ce era, dar şi fără a dispreţui măsura umanităţii. S-a sărăcit împreună cu noi, fiind bogat ca Dumnezeu (II Cor. 8, 9). De aceea S-a socotit sub Lege şi între robi şi între cei fără de lege[315]; şi a suportat chiar moartea după trup[316]. Dar era necesar ca Dumnezeu Cel cu adevărat şi prin fire, care nu avea această slavă ca adaos, să nu fie închis în marginile golirii (chenozei), ci să Se întoarcă iarăşi la cinstirea aflată în El de sus şi de la început împreună cu trupul asumat. Aude deci ca om, deşi era Dumnezeu după fire şi Fiu : *«Eu astăzi Te-am născut»* (Ps. 2, 7) ; şi : *«Şezi de-a dreapta Mea, până ce voi pune pe vrăjmaşii Tăi aşternut picioarelor Tale»* (Ps. 100, 1). Deoarece S-a făcut în mod total om[317] şi S-a pogorât în umilinţă (chenoză), S-a aflat prin aceasta şi Om şi Dumnezeu. În mod foarte necesar şi cu totul cuvenit se adaptează măsurilor chenozei şi a recunoscut ca Dumnezeu împreună cu noi pe Cel ce era prin fire şi cu adevărat Tatăl Său, dar şi Dumnezeul nostru. De aceea şi noi, deşi suntem în robia naturală sub Dumnezeu, Îl numim pe Dumnezeu Tată, înfăţişând cu aceasta putinţa şi calitatea de-a ne fi făcut şi noi în chipul Fiului. Căci S-a sălăşluit şi locuieşte în noi prin Duhul Său, întru care şi prin care strigăm : *«Avva, Părinte»* (Gal. 4, 6). Că Duhul este în noi este dovadă sigură şi semn al filiaţiei faţă de Dumnezeu. Fiind făcuţi prin El de un chip cu Dumnezeu, ne lămureşte Pavel, scriind : *«Iar pentru că sunteţi fii, a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre, care strigă : Avva, Părinte !»* (Gal. 4, 6).

B. Bine zici.

---

314. Nu ca Fiul lui Dumnezeu este ridicat la un nume mai presus de tot numele, ci ca om. Căci, întrucât ca om a pătimit pentru oameni, pogorând la chipul de om, El ridică acest chip mai presus de orice nume şi de tot nivelul creaturilor.

315. A fost socotit de arhierei şi farisei călcător al legii şi de aceea condamnat ca un tâlhar. A lăsat impresia aceasta.

316. E mare taina unirii în El a puterilor dumnezeieşti şi a celor omeneşti. Ne poate ajuta în înţelegerea acestei taine întrucâtva faptul că şi noi când trăim o mare durere nu mai simţim în noi lipsa de durere, sau a veseliei, deşi ea există ca posibilitate, ca virtualitate în noi. Trecem prin diferite stări sufleteşti şi în fiecare nu simţim pe celelalte ca posibilităţi în noi. Dar noi nici nu simţim c-am putea opri imediat durerea. Hristos însă ştia şi simţea că ar putea opri stările slăbiciunilor omeneşti. Le trăia cu adevărat de bună voie.

317. S-a făcut om întreg, nu în parte om (în textul grec : olos, iar în franceză : cu totul).

A. Să presupunem deci că adversarii sunt încă adormiți, opunându-se învățăturilor adevărului, dar că absurditatea acestei opoziții îi va face să renunțe la ea. Dar de vor face aceasta și vor spune că Dumnezeu este cu adevărat Tatăl Fiului, dar nu vor primi iconomia (întruparea), în virtutea căreia a numit pe Dumnezeu Tatăl Său, cum nu va fi necesar, să le spunem că nu-i primim ca legiuitori și în drept să hotărască cele ce voiesc să le cugete și să le spună, ci că se cuvine mai degrabă să acordăm adevărul cuvintelor Mântuitorului, Care a spus de fapt: *«Mă duc la Tatăl Meu și Tatăl vostru și la Dumnezeul Meu și Dumnezeul vostru»* (Ioan 20, 17)? Să susțină deci că și noi suntem fii împreună cu El după fire, dacă este și El împreună cu noi sub Dumnezeu după fire. *«Căci Mă duc,* zice, *la Tatăl Meu și Tatăl vostru».* Căci numele de Fiu arată că S-a născut ființial din Tatăl. De aceea sunt foarte mulți fii, după firea împrumutată, mai bine-zis depășesc orice număr. Și să nu mai vorbim de mărimea necredinței lor dacă socotesc că toți suntem fii după fire și, prin aceasta, și dumnezei. Dar trebuie ca ei să răspundă, că e un dar al bunătății lui Dumnezeu numele filiației (dat celor ce cred în Fiul). Căci fiind din pământ după fire, noi nu ne-am născut din Dumnezeu, după modul adevărat al nașterii. Astfel ne vine din afară și ne este adăugată datoria de-a numi pe Dumnezeu Tată. Deci le vom spune: pentru ce îndrăznind toate cu ușurință, nu vă folosiți de aceleași raționamente ca să cugetați drept și fără greșeală, în loc să aiuriți astfel cu mare nerușinare? Oare nu e mai bine să reflectați în chip înțelept că dacă este prin fire din Dumnezeu, adică din ființa Tatălui, nu e jignitor pentru El de a-L număra între creaturi, ci că I se cuvine mai degrabă să fie Dumnezeu? Și deoarece S-a arătat om, nu este nepotrivit pentru El să I se considere adăugată împreună cu trupul și cu măsurile lui și venită în El din afară, trebuința de-a Se afla sub Dumnezeu din care este? [318]

B. Dar dacă, se va zice, nu e nimic diferit în Fiul, ci este Dumnezeu astfel cum e cugetat și Tatăl, desigur vei spune că e egal și întru nimic mai mic. Dar atunci cum a zis El Însuși: *«Tatăl Meu este mai mare»* (Ioan 14, 28)?

A. Spune-mi, între Dumnezeu și Dumnezeu, dacă se înțelege de Amândoi că sunt prin fire și cu adevărat, ce deosebire ar putea vedea cineva, sau ce interval care să arate o alteritate? Am afirmat că Fiul

318. E mai dreaptă și mai consecventă cugetarea ca, dacă Dumnezeu vrea să se folosească de cineva mai presus de oameni ca să mântuiască pe oameni și să le dea viață, să se folosească nu de o creatură, care nu le poate da viața adevărată, numit în mod artificial «Fiul Lui», ci de un Fiu adevărat al Său, care nu are viața adăugată din afară, ci din El Însuși.

este, într-un mod extrem și mai presus de orice cuvânt, pecetea Tatălui, cizelată, așa zicând, după asemănarea Lui în fire. Dar dacă este cu adevărat într-o treaptă inferioară și nu deplin în cele ce este Tatăl, cum ar avea în El, după ei, ceea ce este mai bun și mai presus de toate? Căci Cel Căruia îi lipsește ceva din desăvârșire, nu va putea fi chip și asemănare cu totul neschimbată a Celui desăvârșit. Și nici Dumnezeu nu poate depăși pe Dumnezeu, sau nu poate fi cugetat Unul aflându-Se mai jos de Altul în calitatea de Dumnezeu; pentru că nici un om nu e diferit de alt om în existența ca om. Dar în forță și prudență și în calitățile virtuții în mărimea și micimea trupului, în urâțenie și frumusețe, în culoare, se poate spune că unul se deosebește de altul. Dar dacă ar voi cineva să afle clar care este definiția ființei lui Petru și Pavel, va afla că amândoi sunt la fel în toate. Dacă l-ar declara în privința aceasta pe unul mai mic, ar flecări socotesc, și n-ar face-o dintr-o înțelegere cuminte. Deci spunând ei că Tatăl este mai mare, să arate ce este superior în El și să arate în ce constă această superioritate.

B. Deci a greșit cu adevărat Fiul, spunând: «*Tatăl Meu este mai mare*» (Ioan 14, 28)?

A. Dar cum ar fi mințit, declarând: «*Eu sunt adevărul*» (Ioan 14, 6)? Însă cum se cuvine să fie înțeleasă declarația Mântuitorului, să o lăsăm deocamdată neexplicată. Se va spune la vremea potrivită. Explică-mi acum ceea ce spun: se recunoaște de către noi o fire unică a dumnezeirii, care meșteșugește toate și e creatoarea tuturor?[319] «*Căci Domnul Dumnezeul nostru, Domn unul este*» (Deut. 6, 4). Sau nu e adevărată Legea?

B. E adevărată.

A. Iar dumnezeirea fiind simplă și de un unic fel, e crezută a fi în Sfânta Treime, adică în Tatăl și în Fiul și în Sfântul Duh. Sau tu ai de spus și de învățat altceva decât aceasta?

---

319. Dumnezeu nu e numai Creatorul tuturor, ci și Marele Meșter, care le dă tuturor o organizare și o armonie pe care nu le epuizăm niciodată prin cunoașterea și exprimarea noastră. Este o raționalitate de o indefinită bogăție și subtilitate, care nu poate fi a unei naturi inconștiente. Această inepuizabilă complexitate armonioasă exprimabilă în cuvinte conștiente fără sfârșit, e plasticizarea cuvintelor inepuizabile ale unei raționalități inepuizabile, care, ca rădăcină a cuvintelor, e și ea Cuvânt. Dar Cuvântul acela trebuie să fie personal și să folosească conștient înțelesurile lor în cuvinte plasticizate; persoanele pot prinde în cuvinte raționale, dacă numai persoanele pot prinde în cuvinte raționale complexitatea armonioasă nesfârșită a lumii. Dar cuvintele persoanelor în viață au și putere transformatoare asupra persoanelor și lucrurilor. Iar cuvintele Cuvântului suprem au și puterea creatoare a lucrurilor și a persoanelor. Dacă prin cuvinte se fac și se susțin și se prefac toate în sens major, Persoana care emite cuvinte, sau Cuvântul dumnezeiesc, e la începutul tuturor, deci înainte de toate, sau veșnic. Și El ca Cuvântul Creator personal e Cuvântul unei alte Persoane, e Cuvântul unei Persoane originare, sau Fiul Tatălui.

B. Absolut nimic.

A. Deci adunând într-una și aceeași fire și legând pe fiecare din cele trei persoane spuse într-o identitate, care există și într-o subzistență proprie, ne vom închina unui singur Dumnezeu și vom sluji unui Dumnezeu al tuturor. Dar dacă-I despărțim și Îi tăiem într-o alteritate de firi, punând pe fiecare aparte într-o oarecare fire proprie, vom mărturisi trei dumnezei, chiar dacă n-am vrea. Și ce ne-ar scăpa pe noi de rătăcire, dacă am cugeta așa ? Și dacă ar propovădui cineva trei dumnezei în loc de unul, cum nu s-ar abate de la raționamentul drept și bun ? Dar socotesc că temându-se să se decidă deschis pentru această aiureală, vor spune că Tatăl este Dumnezeu adevărat, dar asupra Fiului își vor vărsa toată blasfemia obișnuită ce le aparține numai lor, spunând că El este făcut și creat. Slava dumnezeirii I-o vor atribui numai ca o umbră, crezând că-L cinstesc prin simple numiri, dar nesocotindu-L cu nerușinare din cinstea de-a fi Dumnezeu prin fire și cu adevărat. Dar cine va fi atât de greoi la minte, între cei ce voiesc să cugete drept, care să nu strige cât mai puternic împotriva celor ce gândesc astfel ? Și cum n-ar zice râzând de o astfel de prostie nemăsurată : dacă Fiul nu este Dumnezeu după fire, ci are, după voi, un nume artificial, ce v-a învățat să-L comparați cu Dumnezeu Tatăl și să arătați între Ei o inferioritate și o superioritate ? Orice rațiune înțeleaptă și constrângătoare, care face comparații între unele și altele, îndeamnă să se facă acestea în mod mai potrivit între existențele de aceeași fire și identice după ființă, adică între cele ce nu sunt separate în nici un mod prin eterogenitate. De pildă, îngerul și omul sunt existențe raționale. Totuși, între amândouă este o diferență și nu este nici o coincidență între ele. Când deci se pune chestiunea slavei și superiorității îngerilor, e de comparat un înger cu un înger. Iar dacă o face cineva aceasta și cu privire la noi, va deosebi foarte bine pe Pavel de un altul și pe Petru iarăși de un altul dintre cei ca el. Dar Dumnezeu depășește pe toți și este de necomparat și fără asemănare cu toți și mai presus de toate și e înălțat la o infinitate la care nu se poate ajunge, fiind inaccesibil și de neapropiat celor create. Cum ar exista deci cineva care I-ar urma și s-ar apropia de El și ar ajunge până acolo, încât să îndrăznească să se întreacă cu El și să se îndoiască că Îi este inferior ? Sau nu ți se pare o faptă de râs și căzută din mintea cea bună și despărțită de dreapta cugetare, aceea prin care cineva din cei numărați între creaturi, ar îndrăzni să spună : «Dumnezeu Tatăl tuturor este mai mare ca Mine» ? [320] Cărei existențe (create)

320. Dacă Hristos ar fi fost creatură, cum ar fi îndrăznit să se compare cu Dumnezeu, chiar recunoscând că e mai mare ca El ? Ar trebui socotit în acest caz ca lipsit de mintea omului normal. Iată cum Sf. Chiril face dintr-o declarație a lui Hristos un argument că e mai mic ca Tatăl, ceea ce este un argument imposibil.

ai îndrăzni să-i atribui tu însuți un astfel de cuvânt îndrăzneț și cu totul greșit? Oare Îngerilor și Arhanghelilor, sau Stăpâniilor, Scaunelor și Domniilor? Cum și datorită cărui fapt ar rivaliza creatul cu Creatorul? E o faptă cu totul absurdă și despărțită prin fire de Dumnezeu, a socoti că Fiul nu este cu adevărat Dumnezeu, ci a fost adus la existență prin facere, dar a-L opune Tatălui și de-a cerceta dacă unul este egal sau mai mic ca celălalt.

B. Așa se pare! Dar totuși ei spun că Fiul este Dumnezeu, dar că Tatăl este mai mare.

A. Dar atunci în ce constă faptul că Tatăl este mai mare iar Fiul este mai mic, dacă vedem ceea ce este firea lui Dumnezeu, precum este, ca într-o oglindă? Oare vor nega ei că dumnezeirea este necorporală și de nepipăit, necantitativă și fără creștere și mai veche ca orice timp, fiind pururea și la fel, desăvârșită cu ea însăși și în ea însăși și din ea însăși?

B. Așa socotesc.

A. Deci în ce mod va întrece și va depăși Dumnezeu pe Dumnezeu? Sau nu e necesar ca cel ce e inferior în vreo privință să cadă sub granița dumnezeirii? Dacă nu poate ajunge la culmea bunătăților dumnezeirii, nu va suferi o cădere vădită din ceea ce e desăvârșit?

B. E necesar.

A. Căci nu vor spune, socotesc, că Tatăl este mai mare în cantitatea măsurabilă. Căci necorporalul e mai presus de cantitate. Nici că Fiul este posterior Celui ce L-a născut. Căci Tatăl este pururea Tată. Nici o schimbare și prefacere nu este la Dumnezeu, care este pururea și la fel spre altceva decât aceasta[321]. Deci desigur și Cel din El a fost împreună fără de început și coetern și însoțitor al existenței (personale) a Celui ce L-a născut.

B. Fiul este mai mic, zic, nu în cantitatea după trup. Cum ar fi aceasta? Ci pentru că nu este în cele ale Tatălui.

A. Vino deci, să examinăm cu grijă demnitățile dumnezeirii, să ne străduim să vedem dacă acestea se cuvin numai Tatălui și nu în mod egal și Fiului, sau sunt și ale Lui, ca ale Tatălui. Dar înainte de aceasta, răspunde-mi la întrebarea: dacă Tatăl e mai înainte și mai presus de Fiul, nu urmează că Cel superior astfel trebuie să fie superior nu numai într-un mod, ci în toate cele ce sunt proprii dumnezeirii?

B. Ba da, desigur.

---

321. Fiul trebuie să fie coetern cu Tatăl, căci dacă e ulterior Tatălui, nici Tatăl nu e Tată din veci. Și socotim că într-un fel calitatea de Tată și Fiu sunt niște calități ale dumnezeirii, ca formele cele mai curate și mai delicate ale iubirii.

A. Dar dacă Fiul apare egal în toate, aceasta nu înlătură de la El defăimarea că trebuie să fie mai mic? Căci putem admite că Cel ce este cu totul superior, coboară uneori în mod voit slava Sa la micimea unora ce-I sunt supuse. Dar ceea ce se află cu adevărat în cele mai mici și mai coborâte, cum ar depăși firea Sa și ar ajunge dincolo de măsurile proprii, până la a rivaliza cu privilegiile Celui ce este superior?[322]

B. Bine zici.

A. Cum deci Fiul ridică cele ale Lui înaintea noastră ca o figură și ca o înfățișare exactă a firii lui Dumnezeu Tatăl și ne prezintă firea Sa spre arătarea Celui ce L-a născut? «Cel ce M-a văzut pe Mine, zice, a văzut pe Tatăl. Eu și Tatăl una suntem». Dacă nu este în cele în care este Tatăl, ce L-a învățat să-L arate zugrăvit ca pe Acela în firea Sa? Și cum zice că este una cu Cel desăvârșit, El care este lipsit de Acela și inferior?

B. N-ar putea face aceasta, după cât mi se pare mie.

A. Deci voi căuta să înțeleg măsura în care sunt în stare să cunosc ușurința care înfrumusețează firea dumnezeiască și supremă. Să vedem dacă frumusețea dumnezeiască este mai mare în Tatăl și mai mică decât trebuie în Fiul.

B. Ai dreptate, să cercetezi aceasta, după părerea mea.

A. Dumnezeiescul Psalmist supune sceptrului dumnezeirii și leagă sub jugul robiei tot ce este între creaturi, făcând aceasta cu mare iubire de Dumnezeu și foarte drept. Căci a spus undeva către Făcătorul tuturor: «*La început, Tu, Doamne, pământul ai întemeiat și lucrurile mâinilor Tale sunt cerurile. Ele vor pieri, dar Tu vei rămânea. Și toate ca o haină se vor învechi și ca pe un veșmânt îi vei învălui și se vor schimba. Dar Tu Același ești și anii Tăi nu se vor împuțina. Căci toate sunt roabe ale Tale*» (Ps. 101, 26—28; 118, 91). Psalmistul poruncește cerurilor și soarelui și lunii și stelelor și luminii și apelor de deasupra cerurilor să-L laude pe El cu cântări de slavă (Ps. 118, 3—4). Iar către oameni zice: «*Veniți să ne închinăm și să cădem înaintea Lui și să plângem înaintea Domnului, Care ne-a făcut pe noi, că El este Dumnezeul nostru și noi suntem poporul Lui și oile mâinilor Lui*» (Ps. 94, 6—7).

322. Cel mare poate coborî din iubire la cele mici, ca să le înalțe și pe ele. Acesta e semnul iubirii care e și ea o calitate pozitivă. Dar cum s-ar înălța cel mic la Cel cu totul superior, prin el însuși? Înțelegem că Fiul fiind egal cu Dumnezeu, S-a putut coborî la oameni. Dar nu putem înțelege cum, fiind creatură, a putut să Se înalțe prin Sine la egalitatea cu Dumnezeu și să urce și pe celelalte la acel nivel. De unde i-ar veni și le-ar veni această putere? Cum ne-ar mai impresiona atât de mult prin calitățile Sale Hristos, dacă n-ar arăta în Sine smerenia iubitoare față de cei mici, ci voința de-a Se impune ca mare? Cât ne plictisesc cei ce vor să fie mari. Și cu cât mai mult nu ne-ar plictisi El dacă ar voi să Se cugete chiar Dumnezeu fără să fie?

Iar către îngeri și către cei ce au o slujire (o liturghie) încă și mai înaltă, zice : «*Binecuvântați pe Domnul toți îngerii Lui, voi slujitorii Lui faceți voia Lui. Binecuvântați pe Domnul toate lucrurile Lui*» (Ps. 102, 20, 21—22). Înțelegi deci cum, închizând sub jugul slujirii Lui toate, a numit și oi ale mâinii Lui pe toți cei de pe pământ, iar pe îngeri îi prezintă cântăreți și slujitori ai Săi ?[323]

B. Înțeleg.

A. Privește deci oile proprii ale mâinii lui Dumnezeu Tatăl. Fiul zice că ele sunt ale Lui și ne pune sub jugul slujirii. Căci iată ce a zis : «*Oile Mele ascultă glasul Meu. Și Eu le cunosc pe ele și ele Îmi urmează Mie. Și Eu le dau lor viața veșnică și nu vor pieri în veac. Și nu le va răpi cineva din mâna Mea. Tatăl Meu care Mi le-a dat Mie, e mai mare ca toți și nimeni nu le poate răpi din mâna Tatălui Meu. Eu și Tatăl una suntem*» (Ioan 10, 27—30). Deci noi suntem oi ale lui Dumnezeu Tatăl, dar nu mai puțin suntem de fapt și ale Fiului. Și că îngerii Îi slujesc și ei, poți afla ușor din Sfintele Scripturi. Înțeleptul Matei a spus când Satana a plecat, după ce n-a obținut nimic încercând să-L ispitească pe Hristos, căci postise : «*Iată îngerii s-au apropiat și-I slujeau Lui*» (Matei 4, 11). Iar Serafimii stau împrejurul Scaunului Lui înălțat și mai presus de fire preaslăvindu-L, numindu-L Sfânt și Domnul Puterilor și spunând că e plin cerul și pământul de slava Lui (Isaia 6, 2—4). Iar Cel ce stăpânește în mod egal peste toate, cu mână egală și cu putere egală cu Tatăl, și Care declară că nu are o slavă mai mică decât Cel mai mare ca toate (căci toate sunt pline de slava Lui) și spune că Se află într-o identitate a firii, cum n-ar fi de statură egală ? Sau poți cugeta și spune un punct în care slava Tatălui este superioară și cea a Fiului mai mică, neputând fi comparată cu a Tatălui și neputându-se coextinde cu ea, din lipsa egalității ?

B. Nu pot cugeta așa ceva.

A. Ce înseamnă, așadar, mâna Tatălui ? Oare lucrarea atotfăcătoare sau tăria ? Căci vorbirea despre Dumnezeu depășește totdeauna închipuirile materiale.

B. Ea se cuvine să se aplice Ambilor, precum socotesc. Nu e nici o piedică.

A. Bine zici. Dar cel crezut mai mic și mai prejos decât cel care-i este superior, cum s-ar vedea și s-ar declara egal în lucrare și în putere ? Cum ar avea o strălucire egală cu Tatăl și o asemănare întru totul

323. Ne simțim toți dependenți de legi și pe toate le vedem dependente de legi. Dar de unde pot fi aceste legi ? Cine le-a putut da ? Trebuie să fie o minte superioară care le-a dat pe toate ca să le țină într-o armonie. E o voință și o minte mai presus de toate legile.

exactă, care vine din unitate? «*Căci Eu și Tatăl una suntem*» (Ioan 10, 30), a zis, după ce a mărturisit înălțimea supremă a Aceluia, spunând: «*Tatăl Meu e mai mare ca toți*» (Ioan 10, 29).

B. Nu ar avea. Ar fi mare distanța. Căci dacă este mai mic peste tot în ceva, toate cele ale Lui ar coborî împreună cu acela.

A. Deci n-ar însoți măririle Tatălui, fără nici o micșorare în fiecare. Iar nefiind egal, nu socotesc că ar spune către El nici aceasta, cu îndrăzneală: «*Toate ale Mele ale Tale sunt și ale Tale ale Mele*» (Ioan 17, 10). Dar să acordăm, dacă socotești, Tatălui superioritatea, iar despre Fiul să spunem că este inferior. Dar atunci ce fel de judecată ne va face să atribuim Fiului toate ale Tatălui și iarăși Tatălui cele ale Fiului, cugetând totuși că în cele spuse că aparțin Tatălui, este o superioritate a Lui? Apoi cum aparține aceasta Fiului dacă este mai mic? Și dacă e propriu Fiului să fie mai mic, cum ar fi toate ale Lui și ale Tatălui, și Care este superior? Eu nu văd o lămurire a acestui fapt. Arată-mi-o tu.

B. Nu pot. Este un fapt cu neputință de înțeles.

A. Să-și urmeze deci cuvântul cursul lui și să facă drumul ce-i stă înainte. Voi întreba iarăși ceva necesar: Oare aparține puterii Tatălui să elibereze de greșeli și să șteargă păcatul greu de curățat?

B. Da, desigur.

A. Și cum n-ar fi greșită îndrăzneala de-a împiedica pe Fiul de la aceasta, deși se remarcă prin fapte egale? Cum nu e periculos a-L declara și în aceasta mai mic decât pe Tatăl? Căci și El iartă păcatele când voiește. Când îndeamnă la fapta iertării greșelilor și învață să se ierte, zice: «*Că de veți ierta oamenilor greșelile lor, vă va ierta vouă și Tatăl vostru cel ceresc*» (Matei 6, 14). Dar atribuind Tatălui puterea de-a ierta păcatele celor primiți de El, garantează că are această putere și El, zicând: «*Ca să știți că putere are Fiul Omului pe pământ să ierte păcatele, a zis slăbănogului: scoală-te, ridică-ți patul tău și mergi la casa ta*» (Matei 9, 6). Cel ce este egal în putere și identic în lucrare, *cum ar fi inferior și se va pune în treapta a doua?* [324]

B. Nu poate fi. Faptul e clar.

A. Ne va da mărturie pentru exactitatea celor spuse și dumnezeiescul Pavel, grăind: «*Cine va ridica pâră împotriva aleșilor lui Dumnezeu? Dumnezeu este Cel ce îndreptează. Cine este cel ce va osândi?*» (Rom. 8, 33—34). Și strămutând această mare lucrare la Fiul,

324. Când săvârșește o faptă minunată Hristos, o săvârșește și Tatăl împreună cu El, sau prin El. El trăiește pe Tatăl unit cu Sine în lucrare. Sunt uniți în lucrare fără să Se contopească. Se întâmplă aceasta într-o anumită măsură și cu oamenii ce se iubesc. Tatăl sau mama dă putere copilului său în faptele ce le face.

Îi atribuie și Lui puterea de-a îndrepta pe cei ce cred, scriind iarăși : *«Îndreptați deci din credință avem pace cu Dumnezeu prin Domnul nostru Iisus Hristos»* (Rom. 5, 1) [325]. Fiindcă credința ne face prieteni lui Dumnezeu Tatăl și ne ridică în apropierea Lui prin Fiul [326]. Căci nu ne îndreptează, în înțelesul adevărat și nemicșorat al cuvântului, aparte Dumnezeu Tatăl și în special aparte Fiul. Ci îndreptarea înțeleasă ca venind de la Tatăl, este neîndoielnic și a Fiului. Și cea pe care o dăruiește Fiul, aceea trebuie atribuită și Tatălui. Căci precum aducerea la existență toate au primit-o prin Fiul și nu au alt Creator prin care au fost aduse la existență cele chemate prin facere, așa se mântuiesc prin El cele căzute din buna rânduială de la început și primesc iarăși stăruința în existența fericită, întorcându-se fiecare la frumusețea exactă a firii sale.

B. Sunt convins.

A. De fapt, dumnezeiescul Moise a spus că Israel s-a învrednicit de mila de sus de la Tatăl, deși era învârtoșat și greu de călăuzit. Căci scrie : *«Precum un vultur își acoperă cuibul său, întinzându-și aripile, i-a primit pe puii lui și i-a luat pe ei pe umerii săi»* (Deut. 32, 11) [327]. Fiul afirmă că a făcut aceasta, zicând : *«Ierusalime, Ierusalime, care omori pe prooroci și ucizi cu pietre pe cei trimiși la tine ; de câte ori am voit să adun pe fiii tăi, după cum adună pasărea puii ei sub aripile ei, și nu ați voit ? Iată, se va lăsa casa voastră pustie»* (Matei 23, 37—38). Desigur, nu vom face prostia de-a lăsa pe Dumnezeu la o parte ca nelucrător, pentru că se cuvine numai Fiului să primească slava pentru aceasta. Nu vom spune că aceasta e afirmarea cea mai bună. Ci că este în toate o egalitate de statură și o identitate de ființă între Amândoi și că dumnezeirea este unică și simplă. Aceasta ne dă putința să cugetăm că Dumnezeu Tatăl este lucrător prin Fiul. Prin aceasta se va înlătura orice bănuială a coborârii Fiului la starea de slujitor, ca fiind străină de adevăr. Și astfel nu se strică întru nimic egalitatea și strălucirea Fiului, care iese din Dumnezeu Tatăl. Căci Tatăl lucrează folosindu-Se de Fiul ca de puterea Sa vie și nu de alta decât de El în faptul

325. Mai ales în iertarea păcatelor și în îndreptarea prin aceasta a celor ce cred e activă lucrarea comună a lui Hristos și a Tatălui. Căci în iertarea cuiva se vede și mai mult comuniunea celor ce se iubesc : oare nu iert eu pe cel ce-l iartă tatăl meu, sau mama mea, după ce acela n-a arătat respectul față de ei ?

326. Cum n-ar iubi Tatăl pe cei ce primesc cu iubire și cu credință pe Fiul Lui întrupat ? Pe cei ce cred că Hristos este Fiul Lui, Tatăl îi iubește pentru că Îl văd prin Fiul pe El Însuși ca Tatăl iubitor al Fiului Său prin fire și al lor prin adopție.

327. Potrivită imagine : Fiul lui Dumnezeu întrupându-Se, ne-a luat ca pe niște pui, pe umerii Săi, El e vulturul care coboară de sus cuibul lumii în care a așezat ca pe niște pui pe oameni, ca să-i ducă la înălțime.

că este Dumnezeu din Dumnezeu și Dumnezeu prin fire, deși Fiecare din Ei trebuie înțeles în subzistența Sa, în Sine.

B. Bine zici.

A. Că prin fire și putere și lucrare dumnezeiască în toate nu vedem pe Fiul nelipsit de nimic din ceea ce se înțelege că este Tatăl, o poți afla, socotesc, ușor și din acestea. Prin glasul lui Isaia, Dumnezeu Tatăl a spus : «*Întoarceți-vă către Mine și vă veți mântui cei de la marginile pământului. Eu sunt Dumnezeu și nu este altul. Pe Mine însumi Mă jur : de va ieși din gura Mea dreptate, cuvintele Mele nu le voi întoarce*» (Isaia 45, 22—23) [328]. Aceste laude strălucite ale Tatălui, înțeleg puterea de-a chema și mântui pe cei de la marginile pământului, de-a grăi dreptatea, de-a rosti cuvinte atât de puternice și nemuritoare, spune-mi, le vei atribui altcuiva decât Lui ?

B. Eu nu. Căci numai lui Dumnezeu I se cuvin cele ce sunt în mod propriu ale Lui și numai ale Lui.

A. Iar dacă s-ar înfrumuseța și firea Fiului în laude egale și ar avea o laudă egală, s-ar mai cuveni, o, bunule, să fie socotit inferior în ceva ?

B. Nicidecum.

A. Ascultă-I (mai întâi pe Fiul, apoi pe Tatăl) deci declarând deschis : «*Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați, și Eu vă voi odihni pe voi. Luați jugul Meu peste voi*» (Matei 11, 28—29). Sau nu e aceasta una cu : «*Eu sunt Dumnezeu și nu este altul*» (Isaia 45, 22) ? Căci toate au fost puse sub jugul dumnezeiesc și sunt supuse măsurilor robiei [329]. Iar despre cuvintele Sale proprii, zice : «*Amin, amin zic vouă, până nu va trece cerul și pământul, o iotă sau o virgulă nu va trece din Lege până ce nu se vor face toate. Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece*» (Matei 5, 18 ; 24, 35). Înțelegi cum cuvintele spuse prin Fiul nu suportă să sufere retragerea lor, cum se întâmplă și cu ale Tatălui ? [330]

B. Înțeleg.

A. Pe lângă acestea mai spun ceva : puterea de-a exercita providența asupra existențelor în așa fel ca nimic să nu scape întru nimic

328. Cuvintele lui Dumnezeu sunt cuvintele lui Hristos. El nu va fi ridicat de Dumnezeu, când Se va arăta venind de la Tatăl.

329. Toate și toți sunt supuse și supuși legilor produse de Dumnezeu. Dar unii nu le recunosc și le socotesc ale naturii și caută să scape de ele, fără succes. Dar sunt unele legi potrivite unei vieți spirituale superioare ; când ele se recunosc ca date în mod special de Dumnezeu, fac viața ușoară.

330. Cuvintele lui Dumnezeu, spuse fie înainte de întruparea Fiului, fie prin Fiul întrupat, nu vor trece până ce nu se vor împlini toate în oameni, fie spre binele unora, fie spre răul altora. Dumnezeu arată prin ele că cunoaște tot timpul viitor. Ele au caracter profetic. El cunoaște dinainte tot timpul. Timpul e produsul Lui și susținut de El.

din mâna Lui, nu aparţine altcuiva, ci e văzută aparţinând cu totul cuvenit lui Dumnezeu, Care le stăpâneşte şi le susţine pe toate. Sau nu-ţi pare că spun şi văd acestea foarte bine ?

B. Ba da, foarte bine.

A. Deci vedem pe Tatăl şi pe Fiul exercitând aceeaşi providenţă în mod egal asupra tuturor.

B. Ce vrei să spui ?

A. Despre Dumnezeu Tatăl, Însuşi Fiul a spus : «*Oare nu se vând două vrăbii pe un ban? Şi nici una din ele nu va cădea pe pământ fără ştirea Tatălui vostru cel din ceruri*» (Matei 10, 29). Dar se vede şi El Însuşi atribuindu-Şi această milă care o întinde atât de departe şi peste toate şi peste existenţele cele mai fără însemnătate şi al căror preţ e cu totul mic. De fapt, părăsind hotarele Iudeii, a trecut în ţinutul Gherghesenilor, unde a scos din unii oameni demoni. Aceştia (demonii), supunându-se poruncilor dumnezeieşti, au împlinit în mod silit ceea ce li s-a poruncit şi-au cerut să se facă stăpâni peste porci. Atunci Cel ce avea toate sub picioarele Sale, i-a lăsat să facă ceea ce voiau şi le-a poruncit să intre în ei. Iar demonii aruncând turmele de porci în ape, i-au înecat pe toţi (Matei 8, 24—34). Spune-mi, deci, oare le-a arătat prin aceasta acestor duhuri atât de rele şi de necurate vreo cinstire ? Şi le-a îngăduit Hristos să-şi împlinească plăcerea lor celor ce nu voiau nimic bun ? Ar fi cu totul nepotrivit să cugetăm noi aşa ceva. Dar era necesar ca Fiul, nu mai puţin ca Tatăl, să exercite providenţa asupra existenţelor, iar aceasta ne-a arătat-o prin faptele cele mai vădite, că frumuseţea strălucitoare şi nepătată a egalităţii în toate se arată în Amândoi [331].

Ultima obiecţie pe baza Scripturii : supunerea finală a Fiului faţă de Tatăl

B. Şi cum poate fi aceasta, se va zice ? Cum se poate vedea egalitatea între Amândoi, odată ce Fiul este supus şi pogorât, cum spune dumnezeiescul Pavel despre El : «*Când se vor supune Lui toate, afară de Cel ce I-a supus Lui toate, atunci şi Fiul Se va supune Celui ce I-a supus Lui toate, ca să fie Dumnezeu toate în toate*» (I Cor. 15, 28) ?

331. Puterea providenţiatoare a Fiului — egală cu a Tatălui — s-a arătat în acest caz în faptul că a scăpat nişte oameni creaţi pentru comuniunea veşnică şi fericită cu Dumnezeu, chiar dacă a sacrificat în favoarea lor nişte turme de porci, făcute pentru a satisface la urma urmelor hrana oamenilor.

S-ar putea spune că sacrificarea aceasta a porcilor contrazice afirmaţia lui Hristos, că Tatăl are grijă de orice vrabie. Dar nici aceasta nu înseamnă că Tatăl scapă vrăbiile de cădere şi de moarte, ci că doar ştie şi de căderea lor.

A. Dar de ce vor spune ei aceasta, și anume că Fiul S-a supus Tatălui? Sau cum scot din egalitatea cu El pe Cel ce a fost născut din El după fire? Acolo unde ne ocupăm cu noțiunea firii, cum se introduce în mod cu totul necugetat ideea supunerii, când ea nu face parte din înțelesurile ființei?

B. Din faptul că S-a supus — zic ei — se cunoaște calitatea ființei? [332]

A. Ei bine, iubitule, poți afla fără mare osteneală chiar din acest cuvânt cât este de putred și de plin de nepricepere ceea ce spun ei. «*Căci duhurile proorocilor, se supun proorocilor*» (I Cor. 14, 32). De pildă Isaac s-a supus lui Avraam, iar lui iarăși, cel ieșit din el. Dar nici duhurile proorocilor nu făceau din pricina acestei supuneri firea proorocilor neasemănătoare, nici pe fericitul Isaac de altă fire și străin, pentru că convins de respectul pentru tatăl său, se supunea și dădea aceasta ca dar frumos al filiației celui ce l-a născut. Dacă pe cei în care are loc fapta supunerii, aceasta îi face numaidecât de altă ființă și îi scoate din rânduiala aceleiași firi, să se vadă aceasta și în Fiul și faptul acesta va fi adevărat. Iar dacă aceasta nu arată nici o schimbare în rațiunea firii, ci este, cum socotesc, un mod al cinstirii și ascultării fiului față de tatăl, și o înclinare delicată a voii care se cuvine să fie respectată, ca ceva ce nu vatămă nici la noi rațiunile firii, pentru ce își însușesc nemernicii în chip nepriceput această afirmație cu totul absurdă aplicând-o lui Dumnezeu, ieșit prin fire din Dumnezeu? Sau oare n-a scris Luca despre Hristos Însuși și despre Sfânta Fecioară și despre cel socotit tată după trup că «*le era supus*» (Luca 2, 51)?

B. Da, a scris de fapt astfel.

A. Deci trebuie presupus, bunule, că El n-a aruncat mai jos de Sine nici firea omenească, deși era Dumnezeu ieșit din Dumnezeu și născut în mod negrăit, pentru că se supunea Maicii Sale după trup, iar din respect față de Iosif îi dăruia cinstirea cuvenită tatălui.

B. Așa este. Dar această supunere e foarte tulburătoare, în stare să producă presupunerea că era inferior.

A. Nu în cei întăriți sigur în credință. Aceasta nu le poate inspira o asemenea simțire. Ei și-au însușit în sufletele lor cuvântul neclătinat și nepătat și de aceea nu-și însușesc părerea înșelătoare și vicleană a celor suciți la minte, ci-și amintesc mai degrabă de fericitul Pavel, care scrie: «*Surpând gândurile și toată trufia ce se ridică împotriva cunoștinței lui Dumnezeu, tot gândul îl robim ascultării lui Hristos*» (II Cor.

332. Arienii deduceau din supunerea ce o arată Hristos Tatălui, că nu era de o fire cu El.

10, 4—5). Un suflu puternic pornește uneori împotriva slavei Celui Unul Născut din cuvântul adversarilor care își iau puterea de defăimare din înseși Sfintele Scripturi. Un astfel de text acuzator și mereu răspândit este, după cum socotesc ei, următorul: «*Iar când se vor supune Lui toate, atunci și Fiul Însuși Se va supune Celui ce I-a supus Lui toate*» (I Cor. 15, 28). Dar sunt oameni ținuți treji prin veghea cea după Dumnezeu spre înțelegerea pricepută și nealterată. Când văd unele texte, folosite spre tiranizarea adevărului, își dau seama că nu sunt așa prin ele (căci ele au fost scrise cu înțeles corect), ci sunt explicate astfel prin strâmbările ce le introduc în ele adversarii, pentru a le face să pară că exprimă lucruri neadevărate. Atunci ei, ajutați de armele adevărului, surpă toată trufia gândurilor neînțelepte și atrag textul folosit spre necredință, întorcându-l cu putere spre ascultarea lui Hristos, adică spre iconomia cu trupul. Căci termenul și faptul ascultării arată timpul robiei, când fiind Dumnezeu S-a făcut om și având stăpânirea ce-o avea nu ca adaos făcut, ci ca Dumnezeu din Dumnezeu, S-a numit rob. Deci fiind în chipul și egalitatea Tatălui, S-a smerit pe Sine, pogorând în mod neforțat spre deșertarea (chenoza) de bună voie. De aceea, fiind crezut, foarte cuvenit, devenit în cele ca noi, a primit firea aceasta comună a tuturor cu inferioritățile ei. Iar o inferioritate a firii create față de Dumnezeu este și trebuința de a-I fi supusă. Totuși nu în faptul de-a fi supuși constă existența celor creați, cum socotesc și spun fără discernământ și fără grijă aceia. Ci fiind și subzistând după rațiunea proprie și după cum îngăduie fiecăruia firea lui, aceste existențe primesc supunerea de bună voie și o fac un rod al hotărârii lor.

B. E foarte adevărat.

A. Deci supunerea, dar și contrariul ei depind numai de pornirile voluntare ale noastre, și nu caracterizează ființa în rațiunea ei.

B. Bine zici.

A. Dar pe lângă aceasta, mai e ceva vrednic de observat.

B. Ce vrei să spui?

A. Sfântul Pavel ne scrie nouă despre Hristos: «Acum încă nu vedem toate spuse Lui». Deci, dacă Se va supune Tatălui în momentul când se vor supune Lui toate, înseamnă că va fi, precum se pare, un moment potrivit pentru aceasta. În prezent Fiul este încă nesupus, întrucât încă n-a sosit momentul în care I s-au supus Lui toate.

B. Sunt de acord. Cuvântul e clar.

A. Dar dacă ar socoti cineva că poate spune că El nu S-a supus încă acum lui Dumnezeu Tatăl și că aceasta va avea loc la timpul oportun, și că inegalitatea ființei Lui Îl ține în nesupunere, prin aceasta

spune deschis că va fi un timp când Fiul va fi, sigur, neasemenea după fire cu Sine, și va primi o prefacere în altceva decât ceea ce este acum și s-a crezut că este. Dar dacă ar fi așa, aș spune adversarilor : dacă supunerea face parte din rațiunile ființei, atunci și contrariul, sau nesupunerea, va avea în ea potența ființei [333]. Dar se poate spune și aceasta, că dacă acum este nesupus și aceasta e firea Lui, dacă Se va supune Tatălui, Se va preface sigur într-o altă fire și cu totul separată, fiindcă se va face contrară celei de acum. Deci Fiul Se află în schimbări necontenite și nu va mai fi neschimbat. Va minți deci și dumnezeiescul David atribuind Fiului slava văzută peste tot și statornică sau identică ? Căci a zis : «*Cerurile vor pieri, dar Tu rămâi. Și toate ca o haină se vor învechi, și ca un veșmânt se vor schimba. Dar Tu Același ești și anii Tăi nu se vor împuțina*». Și Pavel deci a greșit față de adevăr, scriind : «*Iisus Hristos ieri și azi și în veci Același*» (Evr. 13, 8) ? Cum ar fi rămas Același, dacă S-ar fi schimbat după ființă ?

B. Adevărat.

A. Să răspundă deci admirabilii sofiști, care și de câte feluri va fi modul schimbării ? Dacă e spre mai rău, pentru trebuința de-a se supune, nu va fi de nici un folos pentru slava Mântuitorului și Răscumpărătorului tuturor venirea viitoarei Lui Împărății, în timpurile din urmă, când Se va și supune Tatălui. Sigur, El este într-o mai bună situație acum, în timpul când se spune că S-a deșertat și S-a smerit pe Sine. Iar dacă părăsind această idee ca falsă, vor spune că prefacerea va fi spre o stare mai bună, pentru ce au ales să flecărească împotriva supunerii și o declară o stare inferioară Fiului ? Este ea cea care-L înalță în cele mai bune pe Cel care este acum în egalitate cu Tatăl ? «Căci nu răpire a socotit să fie deopotrivă cu Dumnezeu», după cum s-a scris, «ci S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând». Sau nu-ți apar ca spunând acestea foarte bine ?

B. Sunt foarte bine spuse.

A. Lipsa de har și de frumusețe a gândirii lor o îmbolnăvește din toate punctele de vedere. Să trecem deci spre ceea ce e mai puțin periculos, neatribuindu-I Unuia Născutului o inferioritate în ființă, pentru trâmbițata supunere de care spune dumnezeiescul Pavel că va

333. După gândirea adversarilor, toate sunt (făcute) destinate să ajungă deoființă. Și aceasta prin voința lor de-a se supune existenței supreme. E pe de o parte total supus unei evoluții necesare spre unitate, pe de alta acest scop va fi atins prin voință. Nici voința nu mai este reală, nici deosebirea de ființă. E tot un fel de panteism. Nu mai sunt nici valori supreme și nu mai are o valoare sau o putere de existență eternă — doimea de Dumnezeu — nici persoana. Toate se disting prin legi si se confundă până la urmă prin ele.

avea loc în timpurile din urmă. Dar să mai cugetăm cu evlavie la următoarele.

B. La ce?

A. Nu va spune cineva, socotesc, că Fiul S-a despărțit de voia Tatălui spre a o împlini pe a Sa, că El S-a îndreptat spre cele din afară, până a părea că merge împotriva plăcerii Sale. Se va presupune mai degrabă că El este în mod cuvenit de aceeași gândire și împreună voitor cu Tatăl, ca Unul ce este și e înțeles din El și în El după fire. Căci ca să se arate cinstind pe Tatăl și încununând cu laudele supreme pe Cel din care este prin naștere, zice odată: «*Jertfă și prinos n-ai voit; arderi de tot și pentru păcat n-ai cerut. Dar trup Mi-ai alcătuit. Atunci am spus: Iată vin. În capul cărții s-a scris despre Mine să fac, Dumnezeule, voia Ta*» (Evr. 10, 5—7); iar altădată: «*Pogorât-am din cer nu ca să fac voia Mea, ci voia Celui ce M-a trimis pe Mine*» (Ioan 6, 38). Iată deci spunând foarte clar că S-a pogorât din ceruri pentru a împlini de bună voie plăcerea Celui ce L-a născut, în așa fel că, chiar dacă L-ar duce vreuna din cele ce I se vor întâmpla la o deosebire de voiri, nu va ține seama de voia Sa, ci mai degrabă de a Tatălui [334]. Având un astfel de scop și de sfat comun, ce motiv ar avea să refuze ca neonorabilă supunerea și să respingă împreuna voire în toate cu Tatăl? [335]

B. Absolut nici unul.

A. Deci Cel care este și acum de aceeași opinie și împreună voitor cu Cel ce L-a născut, care este mai bine zis sfatul și voința Tatălui, în ce mod Se va supune, și aceasta la un moment dat, ca și când n-ar fi cugetat împreună voitor, sau, altfel spus, supus? Mă voi servi de cuvântul lui Pavel, care nu aduce nici o vătămare rațiunii ființei Unuia Născutului.

B. Deci în ce constă faptul supunerii viitoare?

A. Avem bune nădejdi, Ermia, și credem ferm că cei ce se vor hotărî să viețuiască în chip strălucit și au dobândit o viață cu adevărat sfântă și vrednică de laudă, vor dobândi de la Dumnezeu participarea la tot binele; mai mult, în capetele sfinților s-au tezaurizat cele mai presus de cuvânt. Iar distribuitorul și dăruitorul tuturor acestora va fi

334. De fapt purtând trup capabil să sufere de moarte și de frica ei, Fiul lui Dumnezeu ar fi dorit să fie ferit de acelea, dar a împlinit totuși voia Tatălui care voia ca El să primească moartea pentru a o învinge.

335. Adversarii socotind că Hristos Și-a arătat micimea față de Tatăl, supunându-Se la săvârșirea operei de mântuire Tatălui, Sf. Chiril întreabă de ce nu S-ar supune atunci Tatălui în sensul că a terminat opera Lui de împlinire prin fapte deosebite în trup? El arată, în acea supunere, supunerea tuturor celor mântuiți Tatălui. Supunerea de la acel sfârșit e revenirea de la o operă deosebită ce I s-a dat s-o împlinească în trup.

Fiul. Căci toate vin la noi de la Tatăl prin El în Duhul. Şi nu spunem că face aceasta împlinind o slujire subordonată, ci le împarte mai degrabă în chip stăpânitor, ca un Fiu cele ale Tatălui, ca să fie Dumnezeu totul în toate, adică sfinţenia, înţelepciunea, viaţa, slava şi nestricăciunea. Odată supuse Fiului, Dumnezeu Tatăl va stăpâni asupra lor şi va împărăţi peste toate împreună cu El. Aceasta ne-o arată uşor o reflexie serioasă asupra faptului că unitatea de gândire şi împreuna voire a Fiului cu Tatăl va fi, şi atunci în privinţa tuturor se va arăta şi în faptul că Fiul va îndeplini prin mijlocirea Lui toate cele nădăjduite de sfinţi. Aceasta spunem că a arătat-o dumnezeiescul Pavel prin folosirea abuzivă a termenului de supunere [336]. Căci ştia că nu va micşora în nici un fel pe Fiul, chiar spunând aceasta. Căci scopul este de a cinsti pururea pe Tatăl, pentru că este din El după fire, egal şi asemenea în orice şi în nici un mod mai mic. Prin El şi împreună cu El, slava Tatălui împreună cu Sfântul Duh în vecii vecilor. Amin.

---

336. Fiul «se supune» la sfârşit Tatălui în două feluri: a) având pe cei uniţi cu El deplin supuşi Tatălui, ca El Însuşi, sau fiind cu toţi în deplină supunere cu ei; b) dând tuturor ce a obţinut El pentru ei, revenit cu ei toţi în deplinătatea unirii ca om cu Tatăl. Tot ce are El de la Tatăl, în care S-a înălţat şi ca om, le dă şi lor, sau au şi ei.

CUVÂNTUL VI

Cele proprii umanității și cele spuse nu foarte cuvenit dumnezeirii despre Fiul se cuvin mai mult iconomiei, și nu firii înseși a Cuvântului, întrucât este înțeles și este Dumnezeu

A. Despre egalitatea între Ei și că firea Fiului este manifestarea vădită și, așa zicând, întipărirea exactă a ființei lui Dumnezeu Tatăl, socotesc că, cuvântul nostru de până acum a vorbit foarte clar. El a arătat că însușirile proprii ale ființei lui Dumnezeu Tatăl sunt și ale Fiului, mai bine-zis tot ce se poate spune că e propriu Tatălui după fire, a arătat că este propriu și Fiului. Altfel, gândește, Ermia, însușirile proprii ale Unuia, ar putea caracteriza și pe Altul, neunit nicidecum prin fire cu El, ci separat, ca Unul străin prin fire ?

B. Ce vrei să spui ?

A. Nu se distinge fiecare dintre existențe prin rațiunea proprie a ființei ? Și nu se vede ieșită cu totul din identitatea cu celelalte, chiar dacă s-ar spune că are ceva comun cu ele ? Omul și calul sunt animale, dar în fiecare e prezent alt sens, care-l desparte pe unul de altul, arătând neputința întâlnirii lor în identitate, înțelegând o identitate deplină și integrală. Căci omul are un sens propriu, boul și calul la fel. Dacă s-ar elimina ceea ce-i separă și s-ar înlătura diferența de ființă, cele proprii firii omului și toate ale lui s-ar atribui celorlalte, nu se va vedea în toate firea omului și cele indicate special n-ar fi nimic altceva ?

B. E adevărat.

A. Nu este deci o faptă nepricepută și cu totul imposibilă să se descrie o existență prin însușirile alteia și să se considere că aceasta este ceea ce este după fire aceea ale cărei însușiri se cunosc ?

B. Drept ai spus.

A. Deci Fiul nu este prin nimic mai mic decât Dumnezeu Tatăl, dacă se cunoaște ceea ce este după fire, remarcându-Se prin aceleași însușiri ale dumnezeirii. Căci prin aceasta este și pecete a ipostasului Tatălui. Fiindcă prin El și în El se observă firea Tatălui.

B. Voieşti să spunem ceva de un folos necesar, dând libertate cuvântului adversarilor şi să-ţi lăsăm grija de-a li te opune?

A. Desigur, iubite prieten, poţi spune în mod liber ceea ce îţi convine. Din partea noastră, am învins ezitarea. Departe de noi orice şovăială ca, atunci când momentul ne cere, să ne hotărâm încă odată să luptăm în sprijinul dogmelor adevărului. Socotesc că ne îndeamnă să purcedem la aceasta cu toată râvna şi dumnezeiescul Petru, zicând: «*Fiţi totdeauna gata să răspundeţi oricui vă cere socoteală despre nădejdea voastră*» (I Petru 3, 15). Iar nădejdea noastră care poate fi alta decât Domnul nostru Iisus Hristos? [337]

B. Deci să ştii fără îndoială că ei spun că Fiul nu poate să fie niciodată fie egal, fie neasemenea cu Dumnezeu Tatăl prin raţiunea fiinţei. Căci se spune că El este sfinţit şi înălţat şi slăvit şi întărit prin Tatăl. Iar că I s-a adus şi închinare împreună cu noi şi a mărturisit că nu cunoaşte ziua sfârşitului, sunt gata să ne dovedească din Sfintele Scripturi. Iar cuvintele referitoare la fiecare din cele spuse şi credinţa în ele, le voi înfăţişa fără greutate din Scriptura de Dumnezeu insuflată, dacă voieşti.

A. Le voi lua în seamă şi eu, care socoteam că lupta acelora a pierdut din forţa ei, când ea este încă în vigoare şi-şi întăreşte atacul! Deci iată-mă înşelat în nădejdea mea şi revenit la alt început al ostenelilor, căci grămada de obiecţii grosolane aduse iarăşi de răutatea lor, ne cere să opunem fiecăruia în parte cuvântul adevărat şi nepătat, ca să-i dovedim necunoscători ai tainei lui Hristos.

Întâia obiecţie: Fiul este sfinţit de către Tatăl

B. Deci sunt foarte dornic să străbat drumul pe care l-ai ales. Căci nu este un alt mod de mai dreaptă judecată prin care să se cerceteze fiecare din aceste obiecţii, decât această explicare. Că deci, zic ei, Fiul este participant la sfinţenie, ne lămureşte fericitul Pavel, scriind despre El: «*Pentru că şi Cel ce sfinţeşte şi cei ce sunt sfinţiţi, din Unul sunt toţi. De aceea nu se ruşinează să-i numească pe ei fraţi, zicând: vesti-voi numele Tău fraţilor Mei*» (Evr. 2, 11—12). Dar şi înţeleptul Ioan zice că a văzut pe Duhul pogorând asupra Lui ca un porumbel (Ioan 1, 32). Şi pe lângă aceştia, şi Însuşi Fiul a spus grăind iudeilor: «*Nu este scris în Legea voastră că Eu am zis: dumnezei sun-*

337. Nădejdea noastră nu este o stare pe care năzuim să o dobândim prin puterile noastre, ci o Persoană care ne bucură cu atenţia Ei, cu ajutorul ce ni-l dă. Dar nădejdea supremă a vieţii veşnice fericite este Persoana dumnezeiască ce ne-a venit pentru veci în apropiere, făcându-Se om, şi care ne comunică viaţa Sa fără de sfârşit prin iubirea ei, dacă ne deschidem ei prin iubirea noastră.

teți? Dacă i-a numit dumnezei pe aceia către care a fost cuvântul lui Dumnezeu — și Scriptura nu poate să fie desființată — despre Cel pe care Tatăl L-a sfințit și trimis în lume, voi ziceți: Tu hulești, căci am spus: Fiul lui Dumnezeu sunt?» (Ioan 10, 34—36). Și s-ar putea adăuga fără greutate și zeci de mii de alte afirmații la cele spuse, prin care se poate afla că Fiul a fost sfințit de către Tatăl.

A. Dar ce mod de sfințire s-ar putea cugeta acela care s-a săvârșit cu Însuși Unul Născut? Aș fi foarte fericit să mi-o spui. Căci se vede în Scripturile de Dumnezeu insuflate o foarte mare deosebire în această chestiune. De unii se spune că sunt sfințiți în preștiința lui Dumnezeu: El prevede că unii trăind o viață bine prețuită, conform legii, se vor bucura în mod potrivit de împărtășirea de Sfântul Duh. Care și cum vor fi aceștia, scrie înțeleptul Pavel: «*Pe care i-a cunoscut mai înainte, mai înainte i-a și rânduit să fie asemenea chipului Fiului Său, ca să fie El Întâiul născut între mulți frați. Iar pe care i-a rânduit mai înainte, pe aceștia i-a și chemat, iar pe care i-a chemat, i-a și îndreptat*» (Rom. 8, 29—30). Dar a zis Dumnezeu și către preaînțeleptul Ieremia: «*Mai înainte de-a te zămisli tu în pântece, te-am sfințit pe tine, și înainte de-a ieși din pântece, te-am sfințit*» (Ier. 1, 5).

Dar se sfințesc și alții, deși nu cunoșteau pe Dumnezeul Cel prin fire, dar sfințenia lor nu indica vreo relație și vreo familiaritate cu dumnezeirea și cu Sfântul Duh, ci un fel de desemnare și o introducere a lor în datoria de-a îndeplini cele ce le vrea Dumnezeu. Așa s-a spus despre Cyrus și Mizi având să ia în stăpânire Babilonul și ajutați spre aceasta de mânia dumnezeiască: «*Uriașii vor veni*, zice, *să plinească mânia Mea, bucurându-se și semețindu-se*» (Isaia 13, 3). Dar a mai spus Dumnezeu: «*Ei sunt sfinți și Eu îi conduc pe ei*» (Ibidem). Iar proorocului Agheu, îi spune Dumnezeu: «*De va lua un om carne sfântă*» (Agheu 2, 12), numind, socotesc, carnea cea adusă spre jertfă neîntinată, adusă și oferită lui Dumnezeu spre miros de bună mireasmă. Dar numim sfinți și pe cei sfințiți cu adevărat prin Duhul și astfel arătați părtași la firea dumnezeiască (II Petru 2, 4). Dar în ce mod vor presupune că a fost sfințit Fiul, dat fiind că este o legătură necesară între spusa că a fost sfințit și trimiterea în lumea aceasta? Căci a spus Hristos: «*Cel pe care Tatăl L-a sfințit și L-a trimis în lume*» (Ioan 10, 36). Căci unirea acestor două socotesc că nu e lipsită de o contribuție la înțelegerea dreaptă și la cunoașterea Lui. Căci când trimite Tatăl pe Fiul, se spune că Îl sfințește, și nu înainte de trimitere [338].

338. Când trimite Tatăl pe Fiul să Se facă om, sfințește și umanitatea Lui, ca prin umanitatea Lui sfințită să se întindă sfințenia la toți oamenii ce se unesc cu El. Căci sfințirea creaturii vine din unirea ei cu Dumnezeu.

B. Ei spun că a fost sfinţit de către Tatăl.

A. Poate sfinţi altfel Tatăl decât prin Sfântul Duh?

B. Nu, numai prin Sfântul Duh, dar ce rezultă din aceasta?

A. Observă, prietene, la ce nebunie ajunge teoria lor! Dacă Cuvântul era înainte de întrupare părtaş de Duhul, după presupunerea lor, de ce L-a primit pe El şi cu trupul? Faptul ar fi de prisos şi fără rost. Dar socotesc că nu va cugeta cineva, având minte, că poate reduce firea lui Dumnezeu la această situaţie. Căci ea nu se poate să cadă din ceea ce i se cuvine, odată ce este neîntinată şi nu ajunge la statul şi la înţelepciunea ei prin îndelungata prelungire a cugetării şi înţelegerii, ci este în ele, de la primele mişcări ale lor (din veşnicie)[339]. Când El a apărut aşa cum suntem noi şi a fost trimis cu un trup în lumea aceasta, a câştigat bogăţiile Duhului şi a dobândit astfel un har strălucitor nouă? Atunci cum S-a deşertat pe Sine şi a ajuns la o stare coborâtă şi la smerenie, după ce a fost în una mai înaltă, dacă nu se evită, cum fac aceştia, consecinţele cele mai grave şi extreme, anume că a ajuns în starea cea mai rea primind Duhul şi că El, Care era prin fire capabil să sfinţească, împinge spre mai rău pe cei în care vine?

B. Aceasta nu o vor cugeta, după cât se pare. Ei zic că a fost sfinţit pogorându-Se asupra Lui Duhul în chip de porumbel.

A. Dar cine a spus aceasta, după ce a văzut pogorârea Duhului din cer asupra Lui?

B. Ioan Botezătorul a mărturisit, zicând: *«Am văzut Duhul pogorându-Se din cer ca un porumbel şi S-a odihnit asupra Lui»* (Ioan 1, 32).

A. Deci precizează timpul când a fost sfinţit. Nu înainte de-a veni pe pământ a fost sfinţit Cuvântul, dat fiind că era Dumnezeu, ci când S-a făcut ca noi, care nu avem sfinţenia ca un fruct al firii proprii, ci o avem din afară, ca adăugată. Sau nu ştii că firea omului s-a îmbogăţit de la început de bogăţiile Duhului dumnezeiesc cu calitatea de chip al lui Dumnezeu prin sfinţenie? Căci a fost făcută şi în privinţa aceasta

339. De fapt Fiul era unit cu Duhul şi înainte de întrupare. Prin întrupare, această participare s-a extins şi la trup. Dar aici se combate teoria ariană că «Fiul» era creatură şi dacă în această calitate ar fi participat la Duhul şi înainte de întrupare, de ce mai trebuie să mai participe şi la arătarea în trup tot ca creatură? Arienii gândeau astfel firea lui Hristos, putându-se schimba când S-a întrupat, odată ce prin aceasta a trecut dintr-o stare a ei; sau socoteau că, întrupându-Se, firea creată a lui Hristos a realizat un progres; ceea ce arată că nesocotesc declaraţia lui Pavel, că prin întrupare S-a smerit pe Sine.

după chipul Creatorului[340]. Dar deoarece a călcat porunca dumnezeiască, vânzând darul[341], a fost osândit la moarte și așezat sub jugul păcatului.

B. Înțeleg.

A. Trebuia deci, pentru că din bunătatea-I inerentă Dumnezeu voia să restaureze neamul căzut în starea lui de la început, ca Hristos să vină prin naștere ca al doilea început al neamului și să suporte nașterea prin Sfânta Fecioară, dar să nu primească și un tată trupesc, ca împreună cu El să avem toți pe Dumnezeu ca Tată, reînălțându-ne prin El și în El la această slavă de la început[342]. Trebuia, făcându-Se om, să primească pe Duhul, pentru că era și este fără de păcat (II Cor. 5, 28), și să rămână în El în continuare Duhul și să Se odihnească în El ca în pârga și în a doua rădăcină a neamului. Aceasta socotesc că o arată clar dumnezeiescul Botezător, strigând despre Duhul, că L-a văzut pogorând din cer în chip de porumbel și a spus că : *«a rămas peste El»* (Ioan 1, 32). Căci n-a mai rămas în noi din pricină neascultării, dar a rămas în Hristos. Căci era de o fire care nu suportă să pătimească întinăciunea din păcat. Precum a fost pururea Împărat și împreună Șezător pe tron cu Dumnezeu Tatăl, așa se spune că a fost hirotonit Împărat când S-a făcut ca noi om, Căruia Îi este dat să împărățească de sus. La fel, precum există pururea cu Tatăl, așa e rânduit ca Fiu prin Duhul, pentru că S-a făcut asemenea cu fiii prin adopție după trup. Și precum fiind făcut de Dumnezeu de un chip cu noi, L-a numit pe Tatăl Său Dumnezeu, deși era El Însuși Dumnezeu, așa se spune că a fost sfințit, sfințenia luând loc în umanitatea Sa, deci în trup, pentru că firea omului nu poate

---

340. Chipul lui Dumnezeu se dă omului chiar de la început prin Duhul dumnezeiesc suflat în el. Dar era creat ca să poată primi și purta Duhul dumnezeiesc, deci să devină după chipul lui Dumnezeu. Animalul nu poate primi Duhul dumnezeiesc ca să poată fi după chipul dumnezeiesc. Deci în chipul dumnezeiesc se manifestă pe de o parte o capacitate a firii omului, dar ea devine o realitate prin primirea Duhului Sfânt. Când omul se desparte de Dumnezeu, el rămâne cu un fel de sete de Dumnezeu, deci cu capacitatea de-a fi chip. Chiar în setea de chip este o anumită prezență virtuală a chipului. Omul e făcut pentru a fi unit cu Dumnezeu. El suferă când e despărțit prin voia lui de Dumnezeu. De aceea se poate deschide lui Dumnezeu și aceasta îi produce o bucurie, o împlinire. Omul aspiră după comuniunea cu infinitul personal-al lui Dumnezeu.

341. În trad. franceză: «a traficat cu darul». Poate că aceasta înseamnă că s-a folosit de el pentru niște interese care păreau să-i fie de folos, dar de fapt nu i-au fost. A rămas cu o sete a infinitului, dar a socotit că-l găsește în el însuși, sau în folosirea bogățiilor lumești. Dar pierzând legătura cu Dumnezeu, viața personală infinită a căzut în moarte.

342. Hristos făcându-Se al doilea început al omenirii fără un tată trupesc, ci având ca Tată pe Tatăl ceresc, toți cei ce se unesc cu El prin credință au, ca Tată spiritual prin El, pe Tatăl ceresc. Revin prin aceasta la slava de la început când primul Adam a fost făcut fiu prin suflarea Duhului în el de către Tatăl.

avea de la sine sfinţenia[343]. Căci aceasta este inerentă numai firii dumnezeieşti adevărate şi mai presus de toate şi fiindcă Cuvântul este rodul ei care numaidecât are în Sine ca proprie Lui sfinţenia firii care L-a născut.

B. Ce este, zic ei, absurd în spusa că Fiul a fost sfinţit de Tatăl ?

A. Ei bine, revenind la ceea ce am spus adineauri, nu o vor regreta, dacă, întrucât e om, cuvântul lor nu va spune ceva diferit, căci în această afirmaţie, nu e nimic vătămător. Dar dacă părăsind adevărul, vor respinge ceea ce se cuvinte, vor cădea în părerea cea mai urâtă şi care întrece orice îndrăzneală, spunând că Cuvântul Însuşi, ieşit din Dumnezeu Tatăl, a fost sfinţit. Această afirmaţie cade după noi, mai prejos de orice nebunie.

B. Arată-ne în acestea formele nebuniei lor.

A. Foarte bucuros. Nu voi şovăi deloc, ştiind că voi avea ca ajutor şi ca însoţitor pe Hristos, apărătorul adevărului. Nu vom mai zăbovi deci. Ci vom începe examinarea chestiunii. Dar spune-mi încă odată acel lucru !

B. Care ?

A. Al cui spunem că e propriu Duhul Sfânt ? Oare numai al lui Dumnezeu Tatăl, sau şi al Fiului, sau aparte al Fiecăruia, însă al Amândurora, fiind ca Acelaşi unic din Tatăl prin Fiul pentru identitatea fiinţei ?

B. Aşa spun eu.

A. Drept spui, prietene, şi te laud pentru ascuţimea cugetării şi declar că ai afirmat prin aceasta opinia care e în acord cu Scripturile de Dumnezeu insuflate. Căci se înţelege Dumnezeu Tatăl într-o existenţă (ipostatică) în Sine, dar subzistă iarăşi şi Fiul în mod deosebit. Însă deşi Fiecare Îşi are distinct ipostasul Său, nu Se află prin aceasta într-o separaţie totală. Căci nu e separat Fiul de Tatăl, cum e despărţit un înger de alt înger, şi, în cele ale noastre, cutare de cutare, întreg de întreg. Raţiunea diferenţei nu va merge până acolo ca să stea pe fiecare în întregime aparte. Căci în acest caz vor fi doi dumnezei. Dar dumnezeire fiind şi înţelegându-se una şi singură, putem vedea pe Fiul vieţuind şi subzistând în Tatăl, şi invers, adică pe Tatăl în Fiul. Căci este pecetea ipostasului Său.

B. Înţeleg.

343. Sfinţenia e o însuşire a firii dumnezeieşti, atotcurată, sau izvorul binelui prin Sine. Îndată ce nu mai este în comunicare cu Dumnezeu prin ascultare, omul pierde sfinţenia, deşi rămâne în existenţă. De aici vine răul. De aceea sfinţenia e şi armonie, pentru că a fi în Dumnezeu înseamnă a fi în armonie cu toate ce vin şi se află în El. Dar, deşi sfinţenia nu ţine de firea omului, ea se împlineşte şi devine normală prin sfinţenie (evlavie), adică prin ascultare de Dumnezeu, sau prin legătura cu El.

A. Fiind însă și Duhul de o fire, Se revarsă din Tatăl ca dintr-un izvor. Dar de aceea nu este străin nici de Fiul. Căci Acesta S-a născut din Tatăl având tot ce e propriu Lui în Sine. Și deoarece este rodul dumnezeirii supreme, cum s-ar înțelege gol de bunătățile dumnezeirii? Dar e propriu dumnezeirii sfințenia, al cărei arătător este Duhul. Căci e sfânt prin fire și sfințitor al întregii creații.

B. Și ce-ar face credința în acestea? Cum aș afla clar că Duhul Sfânt este propriu Fiului, ca și Tatălui?

A. Martorul nu ne va fi din afară, ci Îl voi prezenta pe Hristos Însuși, declarând: «*Încă multe am a vă spune vouă, dar încă nu le puteți purta. Dar când va veni Acela, Duhul Adevărului, vă va călăuzi pe voi la tot adevărul. Căci nu va grăi de la Sine, ci câte va auzi, va grăi; și cele viitoare va vesti vouă. Acela Mă va slăvi pe Mine, căci dintr-al Meu va lua și va vesti vouă. Toate câte are Tatăl, ale Mele sunt. De aceea am zis că dintr-al Meu va lua și va vesti vouă*» (Ioan 16, 12—15). Sau nu ajunge acest cuvânt spre asigurarea celor înțelepți, odată ce spune că Mângâietorul este al Lui? Căci L-a numit Duhul Adevărului, iar Adevărul nu e altul decât El Însuși [344].

Iar adăugând: «că din al Meu va lua», a arătat clar înrudirea ființială și prin fire, prin care Duhul este una cu El. Căci nu spune că Duhul va fi înțelept prin împărtășire de El, nici că va aduce sfinților cuvintele de la Fiul în rol de slujitor subordonat. Ci, ca una din florile cele mai bine mirositoare, spune despre mireasma ce se răspândește din El și pătrunde în simțurile celor dimprejur: «dintru al Meu va lua». Prin aceasta indică rudenia după fire, și nu o participare ca de ceva despărțit. Așa să înțelegi că se întâmplă cu Fiul și cu Duhul. Căci fiind Duh al Înțelepciunii și al Puterii, este numaidecât Înțelepciune și Putere, păstrând în El întreagă lucrarea din Cel ce o emite și arătând în firea proprie deplin cea din care este. Apoi după ce a zis: «dintru al Meu va lua», Hristos a adăugat în mod necesar: «Toate câte le are Tatăl, ale Mele sunt; de aceea v-am spus că dintr-al Meu va lua». De fapt, precum este Sfânt după fire, pentru că este Duhul Tatălui cel Sfânt, așa este și înțelept, fiindcă este Duhul Înțelepciunii; iar Înțelepciunea este Fiul. Dar nu spunem că Duhul este sfânt și înțelept

---

344. Adevărul nu poate fi fără Duhul Sfânt și nici Duhul Sfânt fără Adevărul, sau Cel ce cuprinde în Sine tot sensul existenței. Dacă n-ar avea Dumnezeu un Fiu, arătând că ne face și pe noi fii, existența n-ar avea nici un sens, nu s-ar vedea în ei un adevăr, sau tot adevărul. Dar aceasta dă o bucurie existențelor conștiente, o putere în afirmarea existenței. Nu poate fi bucurie fără sens, nici sens fără bucurie. Dar în sens e bucuria și în bucurie e sens. Bucuria dată de Duhul în viața aceasta, plină de greutăți și de necazuri, se trăiește mai ales ca o mângâiere. De aceea Hristos Îl numește și «Mângâietorul». Trebuie să fie undeva un sens suprem, ultim, dar ca o bucurie supremă, ultima.

prin vreo relație și o participare oarecare, ci mai degrabă ființial și oarecum ca o calitate a firii dumnezeirii sfinte și înțelepte, care, așa cum e înțeleasă în Tatăl și în Fiul, este și în Duhul. Iar că Duhul Tatălui este Duhul Fiului, te va învăța în chip tainic Fiul Însuși, zicând : «*Iar când va veni Mângâietorul pe Care Îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul Adevărului Care de la Tatăl purcede, Acela va mărturisi despre Mine*» (Ioan 15, 26). Înțelegi cum făgăduiește să trimită ca al Său pe Duhul din Tatăl și Îl numește Duhul Adevărului ; și cum a precizat că pornește din Tatăl Însuși și cum a prezis că va mărturisi despre El ?

B. Și cum se înțelege această mărturie ?

A. Întrucât a lucrat ale lui Dumnezeu prin mâna Sfinților, Duhul a mărturisit clar că este Dumnezeu al cărui Duh este ca al Tatălui[345].

B. Ne ajung acestea, iubite prietene. Ceea ce este clar și neîndoielnic nu are nevoie de cineva ca apărător. Duhul este și Duhul Sfânt al Fiului. Nimenea nu va contrazice aceasta, socotesc. Încetează deci a te osteni înaintând pe această cale și treci acum mai degrabă spre aceea prin care se poate învăța că Fiul este Sfânt prin fire, și nu printr-o împărtășire, dobândită de la Tatăl.

A. Desigur, socotesc că oricine, dacă are minte, se va mira dacă, după ce am precizat că Duhul este propriu Fiului, micșorează iarăși pe Fiul, atribuindu-I o sfințire prin participare la Tatăl, și anume prin Duhul, și spun că ea i-a fost dată ca unuia ce n-a avut-o cândva. Nerăbdând să cerceteze relele ce rezultă din această nebunie, stăruie numai în ea și aceasta într-un mod necugetat, plăcut lor. Cum ar participa Fiul la Duhul propriu ca la cineva ce-I vine din afară ? Nimic nu participă la sine însuși. Și pentru un raționament înțelept și precis, cele proprii firii nu pot fi socotite ca adăugate, sau ca venite de la existențe străine. Cum zic deci că a fost sfințit prin Duhul, deși a spus clar despre Duhul : «*Că dintr-al Meu va lua și va vesti vouă*» (Ioan 16, 14). Și aceasta o spunem nu crezând că este vreuna din bunătățile din Sfântul Duh prin participare — El este desăvârșit și fără nici o lipsă după firea și existența Sa ipostatică —, ci indicând mai degrabă că Duhul, fiind din ființa lui Dumnezeu Tatăl și a Cuvântului ieșit din Tatăl și prezent în El prin fire, concentrează în Sine tot ce e propriu dumnezeirii ; El are dumnezeirea ca izvor, ca Cel ce se varsă din Tatăl prin Fiul[346] și sfin-

345. Fiul lui Dumnezeu fiind nu numai Adevărul, sau Sensul existenței, Duhul Lui care ne bucură veșnic și ne mângâie în greutățile vieții acesteia, ci și Puterea Tatălui, Duhul lui Hristos Se trăiește în noi și prin puterea de a învinge păcatele egoismului și de-a face bine altora. Prin aceasta ne sfințește în mod special.

346. «Se varsă din Tatăl prin Fiul, dar nu purcede». «Se varsă» (procheomenon) când Se dăruiește creaturii (creației) pentru a se sfinți.

ţeşte creaţia. Iar dacă ar socoti că şi Cuvântul e sfinţit împreună cu noi, folosind spre aceasta raţionamente superficiale, să ne explice următorul fapt.

B. Care ?

A. Unindu-Se cu firea celor create, Duhul o foloseşte în mod sigur. Dar care este, bunule, acest folos ?

B. El o face sfântă.

A. Arată-mi aceasta în mod clar. Căci nu o înţeleg prea bine. Ce înseamnă a o face sfântă ? Doresc să mi-o explici.

B. Foarte bucuros. El înalţă firea raţională deasupra păcatului şi a înclinării spre răutate. Şi astfel o preface prin sfinţenie în chipul Creatorului. Căci Creatorul tuturor este Sfânt. De aceea şi zice : *«Fiţi sfinţi, pentru că Eu sunt Sfânt»* (Lev. 11, 44) [347].

A. Foarte drept ai grăit. Căci am fost creaţi după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu (Fac. 1, 20). Dar ceea ce imprimă în noi chipul dumnezeiesc este fără îndoială sfinţenia, adică împărtăşirea de Fiul în Duhul [348]. De aceea când firea omului a alunecat spre abatere, şi frumuseţea chipului a fost desfigurată [349], am fost înnoiţi în starea de la început ; am fost remodelaţi prin Duhul spre chipul Creatorului, adică al Fiului, prin Care vin toate de la Tatăl. De fapt preaînţeleptul Pavel zice : *«Copiii mei, pentru care sufăr iarăşi durerile naşterii până ce Hristos va lua chip în voi»* (Gal. 4, 19). Şi după ce se întipăreşte forma chipului de care se vorbeşte aici în sufletele noastre prin Sfântul Duh, acelaşi Pavel ni-l înfăţişează, zicând : *«Iar noi toţi, cu faţa descoperită oglindind slava Domnului, ne prefacem în acelaşi chip din slavă în slavă, venind de la Domnul, Care e Duhul. Căci Domnul este Duhul»* (II Cor. 3, 18).

B. Foarte bine a spus.

---

347. Se indică sfinţenia cu chipul Creatorului. Creatorul e sfânt pentru că e Creator prin generozitate, prin bunătate. Păcătoşenia, ca opusul sfinţeniei, e una cu egoismul, cu lipsa bunătăţii, a generozităţii. Sfinţenia dă omului un caracter moral.

348. Dacă sfinţenia e chipul lui Dumnezeu ca Creator, întrucât Dumnezeu Tatăl e Creatorul lumii şi ţinerea ei e legată de El, prin Fiul, omul este în mod special chipul Fiului. Dragostea Fiului de Tatăl îi face şi pe oameni să fie legaţi de Tatăl prin Fiul. Aceasta explică şi faptul că Fiul Însuşi S-a făcut om, ca să lege din nou şi pentru veci pe oameni de Tatăl.

349. Chipul n-a dispărut, ci a fost mai degrabă strâmbat. O faţă cu trăsături frumoase, nu pierde orice urmă a acelor trăsături, ci sunt într-un fel strâmbate. Oricât de egoist, de negeneros devine un om, despărţindu-se de Dumnezeu, el tot păstrează o generozitate pentru familia lui, un egoism familial şi o aspiraţie spre infinit, deci vede acel infinit în sine. Până ce se menţine în om generozitatea iubitoare a chipului, faţa lui are o frumuseţe. E o frumuseţe de caracter moral, o frumuseţe a sfinţeniei. Când omul pierde această generozitate, faţa lui se întunecă, sau se urâţeşte.

A. Deci pentru creatură și pentru făpturi, sfințenia este un dar. Căci nu o au de la ele. De aceea se poate și respinge și cele îmbogățite cu ea se pot hotărî să se abată spontan de la ea. De fapt, a căzut chiar și firea îngerilor. Căci unii n-au păstrat vrednicia lor, după cum s-a scris (Iuda 6). Și noi de asemenea suntem supuși vinei pentru neascultare. Dacă deci socotește cineva că și Fiului Îi este sfințenia un dar, cum nu va spune numaidecât că a putut pătimi și abaterea spre păcat? Iar a putea pătimi înseamnă a pătimi, chiar dacă se spune că încă n-a pătimit [350].

B. E adevărat.

A. Deci ce urmează, iubitule? Cel de care se spune că s-a sfințit, nu ne va îndemna rațiunea să spunem că n-a fost totdeauna sfânt? Căci a fost chemat, socotesc, la sfințenie de la starea în care nu este ceea ce este când e sfințită.

B. Ne va îndemna în mod necesar.

A. Iar ceea ce nu e încă venerat și sfânt, nu e cu neputință de a fi cucerit de păcat, sau mai degrabă suferă deja starea care poate fi acuzată ca rea, dacă sfințenia este excluderea și părăsirea răutății și a păcatului.

B. Sunt de acord.

A Deci dacă se hotărăsc să cugete și să spună că Fiul a fost împreună sfințit cu creaturile, nu va fi greu de aflat timpul când era încă slab în firea Lui și încă nu mai presus de putința de-a greși. Dar dacă era și se cugeta astfel, cum era chipul lui Dumnezeu Tatăl (Prov. 4, 46)? Și cum mai era strălucirea și pecetea ipostasului Lui (Evr. 1, 3)? Căci n-a devenit în cursul timpului pecete a Lui, ci era aceasta prin fire și la început. Și apoi cum nu era sfințită frumusețea atotcurată și vădită a Tatălui și însăși pecetea ființei Lui? Sau nu ne va împinge prin aceasta cu o necesitate de neocolit și fără voie rațiunea la trebuința de-a spune că nici Tatăl Însuși n-a fost sfânt?

B. Așa e, desigur. Căci numaidecât trebuie văzute la fel arhetipurile ale cărora sunt chipurile.

A. Și ce urmează de aici, iubitule? Nu zice Fiul că El este adevărul (Ioan 14, 6)? Și n-a fost numit de dumnezeieștile Scripturi lumina adevărată (Ioan 1, 9)?

B. Ba da, desigur.

---

350. Creatura primind sfințenia prin ascultarea liberă de Dumnezeu, o poate și pierde, odată ce se poate și despărți de Dumnezeu. Dumnezeu însă nu poate pierde sfințenia, pentru că nu poate înceta să fie Dumnezeu, sau izvorul bunătății. Cei ce spuneau că Hristos a primit sfințenia din afara Lui, nu-L mai socoteau deci Dumnezeu.

A. Dar atunci nu vor fi descoperiţi cântându-ne o cântare nepricepută, dacă spun că lumina cea adevărată are nevoie de sfinţenia cea după fire ? Ei nu vor afirma clar altceva decât aceasta, zicând că s-a sfinţit lumina cea adevărată. Cum ar mai fi lumină adevărată cea prea puţin sfântă în firea ei, ci a devenit aşa cândva ?

B. De fapt, ea n-ar mai fi lumina adevărată.

A. Dar chiar dacă El S-a pogorât între oamenii ce pot greşi, a respins tot ce L-ar fi putut îndemna la vreo greşeală. «*Căci n-a săvârşit păcat, nici nu s-a aflat vicleşug în gura Lui*», precum s-a scris (I Petru 2, 22). Pentru ce n-a afirmat, fără să Se ruşineze, mai degrabă că a fost sfinţit de Tatăl, neadăugând nimic la aceasta, în loc să Se arate cu totul încrezător în Sine şi să recurgă la cuvinte de mărire proprie a Sa şi de întrecere a tuturor, zicând fără reţinere : «*Pentru ei Mă sfinţesc pe Mine*» (Ioan 17, 19)[351] ?

B. Cum deci ar putea vedea cineva adevărul ?

A. Dacă ar cugeta cu înţelepciune că, fiind sfânt prin fire ca Dumnezeu, a fost sfinţit cu noi ca om, ungând prin Duhul propriu El Însuşi templul Său.

B. Cum se spune deci că Tatăl Îl sfinţeşte ?

A. Pentru că toate vin de la Tatăl prin Fiul în Duhul. Fiul cel prin fire şi adevărat sfinţeşte şi e sfinţit, când S-a făcut om. Aşa ni-L prezintă cuvântul lui Pavel : «*Cel ce sfinţeşte şi cei sfinţiţi dintr-Unul sunt toţi. De aceea nu Se ruşinează să-i numească pe ei fraţi, zicând : Vesti-voi numele Tău fraţilor Mei*» (Evr. 2, 11—12). Sfinţeşte El Însuşi, fiind Sfânt ca Dumnezeu după fire. Dar e sfinţit împreună cu noi după omenescul asumat, când S-a pogorât la asemănarea cu noi. Şi pentru aceasta spune că a fost sfinţit. Căci deşi stăpâneşte peste toate ca Dumnezeu, nu Se ruşinează să ne numească pe noi fraţi.

B. Dar, zic ei, nu minte spunând că a fost sfinţit de către Tatăl, chiar făcând abstracţie de iconomie (de întrupare) ? Căci S-a arătat în timpurile din urmă om, dar era şi pentru aceasta de un neam cu cei chemaţi la existenţă şi frate cu cei făcuţi, întrucât nici El nu este nefăcut după fire, ci a fost făcut de către Tatăl. Deci spune adevărul, numindu-ne pe noi fraţi şi zicând că a fost împreună sfinţit cu ei.

A. Dar, o, voi, care sunteţi gata să mergeţi spre toate, chiar spre cele mai prejos de raţiune şi de raţionamentul cuvenit, nu pot să-mi imaginez unde va sfârşi această afirmaţie îndrăzneaţă şi nebună a voastră ! Fiul nu este făcut. În privinţa aceasta nu dăm atenţie născocirilor

351. Dacă ar fi trebuit să fie sfinţit de Tatăl, de ce n-a recunoscut Hristos cu smerenie aceasta, fără să Se ruşineze, ci S-a preamărit pe Sine în chip lăudăros, că S-a sfinţit El Însuşi pe Sine ?

voastre, ci sfinţilor şi dumnezeieştilor învăţători, cărora le-a poruncit şi Hristos Însuşi : *«Mergând învăţaţi toate neamurile»* (Matei 28, 19). Iar Ioan ne-a spus limpede despre Fiul : *«Şi ştim că Fiul lui Dumnezeu a venit şi ne-a dat nouă înţelegere, ca să cunoaştem pe Dumnezeul cel adevărat. Şi noi suntem în Dumnezeul cel adevărat, în Fiul Lui, Iisus Hristos. Acesta este Dumnezeul cel adevărat şi viaţa veşnică»* (I Ioan 5, 20). Dar Dumnezeul cel adevărat nu este de un neam cu creaturile. Să presupunem deci, potrivit părerii lor nesocotite, că a devenit părtaş de sfinţenie, cu toate că e Dumnezeu adevărat, chiar dacă e înţeles în Sine şi fără trup. Să ne demonstreze deci prin toate raţionamentele voite că Dumnezeul adevărat are sfinţenia ca bun adăugat. În acest caz, nu e adevărat că, dacă pentru Fiul este un dar faptul de-a fi sfinţit, chiar dacă este Dumnezeu prin fire şi adevăr, nu e nici o piedică de-a presupune în mod fals că şi Tatăl din care este a fost sfinţit, chiar dacă e crezut că e Dumnezeu adevărat ?

B. Da, riscăm această primejdie.

A. Ca să apere îndrăzneala lor necredincioasă din toate părţile, nu vor şovăi să spună şi ceva ce ţine de absurditate ? Dar nu aparţine prin excelenţă puterea de-a sfinţi numai Celui ce este prin fire Dumnezeu, ca şi de-a chema cele ce sunt din neexistenţă la existenţă ? [352].

B. Ba da.

A. Deci să admitem că Fiul numărându-Se între creaturi, după părerea urâtă şi respingătoare a acelora, săvârşeşte cele proprii prin excelenţă dumnezeirii după fire şi Se bucură de slava propriei firi. Căci zice că Se sfinţeşte pe Sine Însuşi. Prin aceasta cele ale fiinţei mai presus de toate sunt coborâte, precum se pare, la nivelul creaţiei. Dar atunci socotesc că nu e ceva ce ne împiedică să îndrăznim să spunem că şi noi ne putem sfinţi pe noi, după asemănarea cu Fiul.

B. Cum spui aceasta ?

A. Dacă fiind El creat, Îşi face proprii privilegiile fiinţei atât de transcendente, ce ne împiedică să putem împlini şi noi cele ale Lui ? Nu suntem foarte apropiaţi şi nedistanţaţi de rudenia cu El, dacă este o

---

352. În toată această parte a Cuvântului I, se arată ca deosebire între Dumnezeul necreat şi lumea creată, faptul că Dumnezeu le are toate prin Sine, iar lumea creată le are toate ca dar : întâi darul fundamental al firii ei, adusă la existenţă prin creaţie, cu însuşirile ei, apoi darurile superioare ce le vin făpturilor conştiente prin participarea la puterile dumnezeieşti mai presus de firea creată.

Toate cele ce n-au cele ce sunt prin ele, ci printr-un dar venit de mai sus, nu sunt ultima realitate. Şi trebuie să existe o realitate care le are toate prin Sine şi de la care vine tot ce e dăruit. Trebuie să existe un Dumnezeu al iubirii. Arienii amestecau creatul cu necreatul, adică ceea ce dăruieşte cu ceea ce primeşte darul în sens panteist. E o confuzie pe care o fac toate filosofiile care nu cunosc decât lumea aceasta.

înrudire și o legătură între orice e creat și alt creat prin însuși faptul că am fost creați ?

B. Iată o afirmație care nu e, după noi, lipsită de probabilități.

A. Dar e și o altă lipsă de evlavie și de pricepere a crede că El a fost sfințit.

B. În ce fel ?

A. Cel ce e sfințit, oare nu e sfințit de cel superior și mai bun în firea lui ? Căci nu vor spune că e sfințit de cel mai rău, precum socotesc, dacă sfințirea aduce celui sfințit un folos.

B. Foarte bine ai spus.

A. Deci dacă este adevărat, cum spun aceia, că Fiul a fost sfințit prin Duhul, e neîndoielnic că a fost uns printr-unul superior și având o altă fire decât El. Căci nimeni nu se împărtășește de el însuși, ci unul se împărtășește după rațiunea existenței lui de altul.

B. Și aceasta este o urmare logică.

A. Dar atunci cum Se sălășluiește Fiul în noi prin Duhul ? Cum Cel mai bun prin fire introduce în noi prin Sine împărtășirea de cel mai rău ? Și dacă suntem puși în comuniune cu firea dumnezeiască (II Petru 1, 4), primind Duhul, cum este Fiul față de Duhul în planul al doilea ? Sau nu e mai bun Duhul ca El și nu mai degrabă ca El și de la El Duhul Lui, având lucrarea Lui și dobândind împărtășirea de El ? Căci de fapt a spus Fiul : *«Nu vă voi lăsa orfani, ci voi veni la voi»* (Ioan 14, 18). Iar deoarece S-a suit la Tatăl după învierea din morți, este în noi prin Duhul. Căci Duhul Îi este propriu Lui și nu adaos din afara Lui, precum este spiritul omenesc propriu al omului. Dar când Fiul Și-a făcut propriu ceea ce era distanțat în mod nemăsurat de firea dumnezeiască și supremă, adică trupul, atunci se spune că a fost și sfințit ; termenul *a fost sfințit* se aplică în mod înțelept și foarte potrivit omenescului [353]. Dar împlinirea sfințirii, sau lucrarea ei, (Hristos) o atribuie Persoanei Tatălui, adică firii dumnezeirii, căci numai ei îi este propriu a sfinți [354].

---

353. Când Fiul lui Dumnezeu Și-a făcut trupul omenesc propriu, adică S-a făcut Persoană a Lui, Subiect al Lui, cugetând, simțind, lucrând El Însuși prin trupul asumat, l-a sfințit pe acesta, sau Și-a sfințit întreg omenescul asumat, sau toate mișcările spirituale și materiale ale acestuia, fără să-l anuleze. Aceasta a făcut-o prin Duhul pe care Îl avea în El, ca ipostas dumnezeiesc. Dar un alt grad de sfințire a omenescului Său a avut loc la Botezul de la Ioan, când a început activitatea publică a Fiului întrupat, iar gradul suprem, la înviere, când trupul a fost ridicat peste trebuințele materiale.

354. Exprimând foarte clar că sfințirea omenescului Său vine de la firea dumnezeiască, înfățișează și pe Tatăl ca săvârșind-o, căci de la Tatăl vin toate și în Fiul și în Duhul Sfânt, deci și lucrarea Lor sfințitoare. Tatăl nu rămâne în afara Fiului întrupat și neinteresat de trup.

A doua obiecţie: Fiul primeşte de la Tatăl slava şi domnia

B. Sunt de acord. A-ţi opune lungi cuvântări ţie, care spui ceea ce e drept, e un lucru de prisos, mai bine-zis cu totul neînţelept. Dar să admitem ceea ce zic ei, că puterea de-a sfinţi se vede în mod cuvenit aparţinând numai Celui ce este prin fire şi cu adevărat Dumnezeu. Dar lucrător al ei S-a arătat Fiul. De aceea nimic nu ne opreşte de-a mărturisi pe faţă că El este şi Dumnezeu după fire. Să o concedem şi pe aceasta. Dar dacă nu e lipsit de nici unul din bunurile lui Dumnezeu după fire, ce L-a făcut pe Cel ce e după voi Fiu şi Dumnezeu să arate firea Sa proprie lipsită de slavă şi împărăţie şi domnie? Căci a spus către Tatăl cel din ceruri: «*Părinte, a venit ceasul, preaslăveşte pe Fiul Tău, ca şi Fiul Tău să Te preaslăvească pe Tine. Precum I-ai dat Lui stăpânire peste tot trupul, ca prin tot ce I-ai dat Lui să le dea lor viaţa veşnică. Iar viaţa veşnică este aceasta, ca să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, şi pe Cel ce L-ai trimis, pe Iisus Hristos. Eu Te-am preaslăvit pe Tine pe pământ. Lucrul pe care Mi L-ai dat ca să-l fac, l-am săvârşit. Şi acum preaslăveşte-Mă Tu, Părinte, la Tine Însuţi, cu slava pe care am avut-o la Tine mai înainte de-a fi lumea. Arătat-am numele Tău oamenilor pe care Mi i-ai dat Mie. Şi cuvântul Tău l-au păzit. Acum au cunoscut că toate câte Mi le-ai dat Mie, de la Tine sunt. Căci cuvintele pe care Mi le-ai dat Mie, le-am dat lor şi ei le-au primit. Şi au cunoscut cu adevărat că de la Tine am ieşit şi au crezut că Tu M-ai trimis*» (Ioan 17, 1—8). Dar a spus şi Luca în scrierea Faptelor, prin cuvântul lui Petru: «*Cu siguranţă să ştie deci toată casa lui Israel că şi Dumnezeu L-a făcut pe El şi Domn şi Hristos*» (Fapte 2, 36). Înţelegi deci că pretutindeni Tatăl dă slavă şi domnie, iar Fiul le primeşte cu smerenie [355]. Deci dacă aceştia se încăpăţânează să ne atace cu astfel de cuvinte, înşirând şi altele, cum vom scăpa de ele şi le vom respinge, noi care ne-am hotărât să cugetăm cele drepte?

A. «*Omul blând să fie luptător*», ne-a spus cuvântul sfânt şi dumnezeiesc (Ioil 4, 9). Eu spun că trebuie să ne împotrivim părerilor adversarilor, fără nici o teamă. Căci Dumnezeu este Cel ce lucrează în noi şi pune cuvântul pe limba noastră, îndreptând mintea celor binecredincioşi spre ceea ce este fără pată. Iar ceea ce îi abate pe aceia de la

355. Hristos le-a arătat oamenilor că Dumnezeu este un Tată care Îl are pe El ca Fiu din veci, trimis să Se facă om, ca să se facă şi El Tată al oamenilor. Le-a arătat deci pe Dumnezeu ca Tată iubitor al lor. Prin aceasta, Dumnezeu i-a dat pe oameni lui Hristos ca fraţi. Deci Îl au şi pe Fiul lui Dumnezeu venit la ei ca Frate iubitor al lor. Au cunoscut că toate ce le aduce El sunt de la Tatăl, sau ale Tatălui. Şi de aceea le păzesc din iubire atât faţă de Tatăl, cât şi faţă de Fiul Lui, pentru că El este şi Tatăl lor, iar El este şi Fratele lor.

calea dreaptă şi-i duce spre ceea ce e urât şi mint spre ceea ce e strâmb, e altceva.

B. Ce vrei să spui ?

A. Este, socotesc, faptul că părăsind ca nefolositoare cunoştinţa momentelor potrivite pentru orice trebuie făcut, fac neimportantă gândirea cuvintelor. Şi dacă nu S-a făcut Cuvântul trup, dacă nu S-a sălăşluit în noi, se poate părăsi de fapt observarea momentelor ca zadarnică şi, înlăturându-se exactitatea în acestea, nu se dă nici o importanţă faptului că se neagă Hristos ca Unul Născut. Dar atunci să se spună că strălucirea Tatălui, Cel prin care toate s-au făcut, împreună Şezătorul pe tron şi Cuvântul coetern, intangibil şi nevăzut, a pătimit în propria fire şi a primit în spatele ei loviturile şi a păstrat în mâinile şi picioarele ei urma cuielor şi rana din coastă şi culmea tuturor relelor, adică moartea.

B. Dar acestea ei vor spune că s-au întâmplat cu omenescul, căci a pătimit ca om.

A. Dar, o, iubitule, nu spunem că pătimirea I s-a pricinuit Fiului spre ruşinea şi lipsa Lui de slavă ?

B. Da. Căci scrie Pavel : «*A răbdat crucea, dispreţuind ruşinea ei*» (Evr. 12, 2). Şi El Însuşi spune prin glasul lui Isaia : «*De aceea nu M-am ruşinat, ci am pus faţa Mea ca o piatră tare şi am cunoscut că nu Mă voi ruşina, pentru că aproape este Cel ce M-a îndreptat pe Mine*» (Isaia 50, 7—8).

A. Dar spune-mi, a ridicat iarăşi templul Său, înnoindu-l după moarte şi biruind stricăciunea, oare în calitate de om, ca noi, sau ca Dumnezeu ieşit din Dumnezeu, deşi S-a arătat cu trupul ?

B. Ca Dumnezeu ieşit din Dumnezeu.

A. Deci ceea ce era în acelea ruşinos şi lipsit de frumuseţe, a fost şters după aceea şi Fiul a fost slăvit prin înviere, deşi înainte de aceea n-a refuzat moartea atotnecinstită şi neslăvită pentru umilirea (deşertarea) de bună voie.

B. Dar această slavă se spune că a primit-o Fiul de la Tatăl.

A. E foarte drept, prietene. Şi eu voi fi de acord. Când El S-a arătat ca om, deşi era Înţelepciunea şi Puterea Tatălui desfiinţând prin Sine moartea şi umplând de viaţa din El trupul propriu, a atribuit ceea ce a săvârşit izvorului ipostasului Său [356]. Căci nu se cuvine poate a se atribui nici unei alte existenţe, nici uneia din cele aduse la existenţă

356. Deşi Fiul învinge moartea trupului Său, în calitate de ipostas al Lui, atribuie acest fapt, sau învierea Sa ca om, şi Tatălui, pentru că Tatăl este izvorul ipostasului Său. Numai pentru că este din Tatăl, deci deofiinţă cu El, Hristos înviază, sau învinge moartea. Învierea este o faptă a Treimii.

prin facere, puterea de-a da viață și de-a înălța deasupra stricăciunii trupul din pământ, chiar dacă se înțelege Hristos când se spune trup, decât numai firii dumnezeiești. Iar că Fiul S-a făcut lucrător în învierea trupului propriu, chiar dacă ar spune cineva că aceasta I s-a dat de la Tatăl, o poate vedea cineva, cu mare ușurință. Căci deși Petru zice : «*Cel ce L-a sculat pe El din morți și I-a dat Lui slavă*» (I Petru 1, 21), Însuși Fiul zice către iudei : «*Dărâmați templul acesta și în trei zile îl voi ridica pe el*» (Ioan 2, 19). Căci a murit în calitate de om după trup, deși este viața prin fire ca Dumnezeu. Dar a venit iarăși la viață printr-o putere negrăită, folosindu-Se de energii inexplicabile, deși era ca noi, înțeleg după umanitate. Deci e slăvit de către Tatăl, nu ca fiind lipsit de slavă când se înțelege în afara trupului și se crede Dumnezeu ieșit din Dumnezeu, ci întrucât era om, care nu avea ca rod al firii proprii puterea de-a săvârși cele dumnezeiești, dar o primește pe aceasta prin unire și convergență negrăită, între Cuvântul și omenescul. Dar slăvește și El pe Tatăl. Căci Se cunoaște ca Tată al unui Dumnezeu care toate le poate, deși S-a arătat în trup, și a trăit cu un trup pământesc printre cei din lume [357]. De aceea zice : «*Eu Te-am preaslăvit pe pământ. Am săvârșit lucrul pe care Mi l-ai dat să-L fac*» (Ioan 17, 4). «Tu ai dorit, o, Părinte, zice, să desființez stăpânirea îndrăzneață și înspăimântătoare a morții. Dar nu o putea face și împlini aceasta sângele și trupul, ci firea Ta dumnezeiască și de viață făcătoare și nemișcată. Pentru că am ieșit din ea, am putut îndeplini Eu această faptă care o voiai, fără să slăbesc întru nimic, din pricina omenescului, în egalitatea lucrării noastre. Dimpotrivă, deși eram în trup și sânge, datorită egalității puterii noastre, am fost crezut că M-am născut din ființa Ta. Slăvește-Mă deci și Tu pe Mine, ca om lipsit de slavă, consimțind cu puterea și lucrarea Ta de viață făcătoare, ca să arăt mai tare ca moartea templul avut în chip negrăit cu Mine». Iar că nu e neobișnuit pentru El de-a cere să fie învrednicit de o cinste și o slavă pe care n-ar fi avut-o odinioară, e foarte evident. Căci a zis : «*Și acum preaslăvește-Mă pe Mine, Părinte, cu slava pe care am avut-o înainte de-a fi lumea la Tine*» (Ioan 17, 5). Domnul unei slave de totdeauna și de la început, după ce S-a lipsit, într-un interval, de slavă pentru că S-a pogorât la cele omenești, Se întoarce la slava de sus și inerentă Lui prin fire, după ce a dăruit rațiunile cuvenite umilirii (deșertării), împreună cu pătimirea cu trupul conform iconomiei lucrării mântuitoare din vremea viețuirii pe

357. Nu numai Tatăl L-a slăvit pe Fiul, arătându-Se prin aceasta mai mare, ci și Fiul L-a slăvit pe Tatăl, căci L-a făcut cunoscut prin faptele Sale dumnezeiești, deși S-a îmbrăcat în trup. Tatăl L-a slăvit pe Hristos ca Fiu al Său, săvârșind prin El fapte mai presus de cele create, dar și Fiul L-a slăvit prin aceste fapte pe Tatăl, căci nu era pasiv în aceste fapte, ci era și Subiect activ al lor.

pământ în trup. Este deci foarte necesar să cunoaştem timpurile în care erau încă folositoare cele ale trupului şi ale lipsei de slavă şi cele dinainte de venirea de sus, în care, fiind Domnul slavei, se află că nu primise slava, ci o avea proprie ca Dumnezeu.

B. Cum primeşte deci pe unii din lume, de la Tatăl, când spune către El : *«Cei pe care Mi i-ai dat Mie din lume, ai Tăi erau şi pe ei Mie Mi i-ai dat»* (Ioan 17, 9) ?

A. Voi repeta deci cele spuse, căci ideile lor absurde mă împing spre cele spuse de mine la început. Degeaba, zic ei, se socoteşte că S-a întrupat şi S-a făcut ca noi, Fiul Unul Născut, Cel în chipul şi egalitatea Tatălui. Căci dacă are ca un adaos trebuinţa de-a stăpâni, şi primeşte de la Tatăl pe unii, pe care nu se vede să-i fi avut înainte, s-a ivit ceva nou, după cât se vede, în Fiul şi Se înfrumuseţează cu o strălucire suplimentară ; harul Îl conduce, aşa zicând, spre o stare mai bună şi superioară celei dinainte. Unde ne va mai conduce afirmarea pogorârii, sau unde Îl va mai vedea cineva deşertat (umilit), când se observă că S-a îmbogăţit cu cele ce nu le avea înainte prin fire şi a câştigat, ca un fel de simbrie şi de răsplată a întrupării, stăpânirea peste unii ?

B. Aşa este.

A. Ar fi minţit în acest caz, după cât se pare, şi înţeleptul Ioan, când zice despre El : *«Întru ale Sale a venit şi ai Săi pe El nu L-au primit»* (Ioan 1, 11). Căci cum ar mai fi al Său, ceea ce de abia I s-a dat în timpurile din urmă şi de către altul ? Şi totuşi câte zeci de mii sau nenumărate mii de veacuri nu s-au scurs, în cursul cărora Fiul a fost coetern cu Tatăl ? Dar dacă, odată făcut om, primeşte pe cei din lume şi se vede primind această noutate a unui sceptru, aş putea spune fără să mă tem, că înomenirea a fost inferioară stării lui Dumnezeu Cuvântul de la început, chiar dacă s-ar înţelege având bogăţia egalităţii cu Tatăl. Căci urcă, precum socotesc, la o superioritate şi la o stare incomparabil mai înaltă în slavă. Deci Fiul Şi-a câştigat-o pe lângă iconomia cu trupul şi Şi-a dăruit slavei Sale modul înomenirii. Deci cum se mai spune că S-a înomenit pentru noi, sau cum S-a făcut preţ de răscumpărare al vieţii tuturor, dacă prin moartea trupului Său Şi-a dobândit o slavă atât de neobişnuită şi neposedată odinioară ? [358]

358. E o altă consecinţă a teoriei ariene că «Fiul», fiind creatură, S-a făcut om. El S-a făcut om în acest caz, ca prin moartea Sa pentru oameni să fie înălţat la o slavă pe care n-a avut-o înainte. Deci S-a făcut om şi a primit moartea în interesul Său, nu din iubire pentru oameni. Dar cum a putut birui, ca creatură, moartea ? Şi cum S-a putut înălţa la o slavă egală cu a lui Dumnezeu, El care n-a fost Dumnezeu înainte şi n-a rămas, înomenindu-Se, şi Dumnezeu ?

B. Foarte bine ai grăit. Această teorie ne saltă într-o mare îndrăzneală și nesocotință.

A. Deci să respingă și ei răul acestei teorii. Sau nu găsești și tu de nesuportat această poveste, această teorie care te mână în mod necesar spre basme subtile, nevrute ? Căci neglijând să aplice timpurilor cuvenite textele, s-au hotărât să le amestece toate. Dar cum nu era mai bine să cugete că erau proprii toate ale Cuvântului și firea celor aduse la existență e subjugată slavei Celui ce le-a chemat la Sine ? Dar deoarece neamul de pe pământ a căzut din cugetarea rațională cuvenită, Cuvântul arătat în trup pentru noi n-a fost primit de unii. Totuși, după ce i-a convins cu încetul și i-a făcut credincioși, i-a supus jugului Său și îi primește pe cei ce voiesc să învețe cele bune. Astfel, *«tot genunchiul se va pleca înaintea Lui și toată limba va mărturisi că Domn este Iisus Hristos spre slava lui Dumnezeu Tatăl»* (Filip. 2, 10—11). Astfel deci toate sunt proprii ale Cuvântului, întrucât S-a arătat din Dumnezeu și stăpânește peste toate împreună cu Tatăl. Dar acestea le primește ca om, când S-a făcut ca noi, cărora puterea de-a împărăți și de-a stăpâni le este dată de Dumnezeu și constituie un dar.

B. Deci vom spune că El are slava Sa proprie, fără să fi primit nimic în plus de la Dumnezeu Tatăl ?

A. Da, întrucât se cugetă că e Dumnezeu și e Domn al slavei. Căci așa a fost numit de către dumnezeieștile Scripturi. Aceasta o spune ucenicul Mântuitorului că era : *«Fraților, să nu căutați la fața omului, odată ce avem credința în Domnul nostru Iisus Hristos, Domnul slavei»* (Iacov 2, 1).

B. Dar care este slava Fiului față de cea a Tatălui ?

A. Nu este superioară, prietene, dar nici inferioară, ci aceeași. Mai bine-zis, precum este înțelepciunea și puterea Tatălui, așa este și slava, fiind în chip negrăit strălucirea ființei Celui ce L-a născut și arătând prin Sine firea din care S-a născut. E așa cum raza soarelui și strălucirea luminii ce se răspândește din ființa celui ce le emite, sunt ca acela din care vin, cugetat de asemenea extremă și calitate identică cu el.

B. Poți să ne arăți din Sfintele Scripturi credința în acestea ?

A. Desigur, nu voi avea de cheltuit decât puțină osteneală ca să afli cuvintele Sfinților referitoare la acestea. Mai întâi Pavel, scriind efesenilor, zice : *«Drept aceea și eu, auzind de credința voastră în Domnul nostru Iisus Hristos și de dragostea cea către toți sfinții, nu încetez să mulțumesc pentru voi și să vă pomenesc în rugăciunile mele, ca Dumnezeul Domnului nostru Iisus Hristos, Tatăl slavei, să vă dea*

vouă duhul înțelepciunii și al descoperirii, întru cunoașterea Lui» (Efes. 1, 15—17). Înțelegi că a numit pe Tatăl lui Hristos direct Tatăl slavei, arătând, socotesc, pe Hristos ca nefiind altceva decât slava Tatălui[359]. Dar a spus iarăși : *«Iar noi toți, cu fața descoperită, oglindind slava Domnului, ne prefacem în același chip din slavă în slavă, ca de la Domnul Duhul»* (II Cor. 3, 18). *«Cu ochii ațintiți spre Iisus, Căpetenia și Desăvârșitorul credinței noastre»* (Evr. 12, 2), care este slava Domnului cel adevărat și prin fire, adică a Tatălui, ne prefacem după chipul Lui prin sfințirea în Duhul. La rândul său, Petru, verhovnic între ucenici, le-a grăit celor ce veneau din tăierea împrejur la îndreptarea în Hristos prin credință, zicând : *«Dumnezeiasca Lui putere ne-a dăruit toate cele ce sunt spre viață și spre bună cucernicie, prin cunoașterea Celui ce ne-a chemat prin slava și virtutea Lui»* (II Petru 1, 3). Dacă deci Fiul este slava proprie a Tatălui, prin care am și fost chemați spre cunoașterea Lui, cine va îndrăzni să spună că Îi este dat și adăugat spre slava Tatălui să fie ceea ce este ? Cine poate face strălucitoare prin altă slavă, slava Tatălui ? Nu dă aceasta curaj și altora să îndrăznească să spună că înțelepciunea Tatălui a fost înțeleptită de cineva și că nu este inerentă prin fire Tatălui, și că a câștigat tăria de la altul și că ceva străin constituie lauda Lui ? Amăgindu-ne cu astfel de cuvinte, adversarii ne pot da înțelepciune față de toate nebuniile ? Dacă cele spuse ajung pentru dovedirea clară că Fiul este slava proprie a Tatălui, este bine să nu mai spun altele. Iar dacă tu socotești că mai trebuie și alte mărturii, voi lăsa să grăiască pe dumnezeiescul Psalmist către Tatăl și Dumnezeul tuturor, în numele celor îndreptați prin credință : *«Iar eu întru dreptate mă voi arăta feței Tale, sătura-mă-voi când se va arăta slava Ta»* (Ps. 16, 15). Iar fața și chipul Tatălui și pecetea ființei Lui, cine ar fi altul decât Cuvântul care a ieșit din El, prin care Se și face cunoscut celor de pe pământ, ca umplând de lumină toate[360]. De aceea a și grăit odinioară preaînțeleptului Moise : *«Dar viu sunt Eu și viu este numele Meu și slava Domnu-*

359. Dacă Dumnezeu n-ar avea un Fiu din ființa Lui, deci dacă n-ar fi Tată, cine I-ar face cunoscută iubirea Lui ? Ar fi o esență impersonală, neiubitoare din veșnicie, supusă unor legi, care o fac să apară în lume ca o emanație. Totul ar fi fără sens.

360. Dumnezeu ca Tată, ca izvor veșnic a tot ce există, fiind Persoană, are în Fiul Său un chip al Său, o față arătată a Sa. Căci dacă ar fi o Persoană singulară, nu s-ar ști sau vedea nimic din taina Lui. Când am pe altul în fața mea, mă manifest și eu prin fața proprie. Nu se pot despărți fața proprie de comuniunea cu altul. La Dumnezeu însă cele două Persoane sunt deplin interioare una alteia, dar totuși într-o comuniune care se arată pe fața Tatălui, implicând și Persoana Fiului. Această ieșire din ascunzișul Său o arată Dumnezeu mai ales în crearea unei lumi deosebite de El și în atenția eficientă față de ea. De aceea în relație cu lumea se vede cu deosebire ieșirea Sa din Sine, fața și implicit Persoana care-L face cunoscut lumii. Prin Fiul se realizează astfel relația lui Dumnezeu

lui va umplea tot pământul» (Num. 14, 21)[361]. Căci toate s-au umplut de Hristos. În El S-a arătat nouă Dumnezeu. Şi ştiind aceasta, a spus iarăşi dumnezeiescul David : *«Zidi-va Domnul Sionul şi Se va arăta în slava Sa»* (Ps. 102, 17). Căci S-a arătat nouă în Fiul, Care a spus clar : *«Cel ce M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl»* (Ioan 14, 9).

B. Urmează, deci, să spunem că Fiul este cu adevărat slava proprie a lui Dumnezeu Tatăl, că El este prin fire Domnul şi Împăratul tuturor, dar nu altfel, ci precum este şi Tatăl Însuşi. Atunci, pentru ce a spus iarăşi prin glasul Psalmistului : *«Iar Eu am fost pus Împărat de către El»* (Ps. 2, 6) ? Iar că a fost făcut în mod vădit de către Tatăl, ne-a mărturisit înţeleptul Lui ucenic.

A. Dacă m-aş hotărî să-ţi pun o întrebare, iubite prietene, ai putea-o explica cât se poate de bine şi fără nici o şovăială ?

B. Cum să nu.

A. Cel ce a fost chemat la Domnul şi ridicat la aceasta împotriva obişnuinţei, oare nu trebuie cugetat că a fost un timp când nu era Domn ? Căci nimic n-ar putea porni de la o stare în care se află pentru a ajunge iarăşi la ea, ca la o alta.

B. Desigur că nu.

A. Când, deci, zic ei că Fiul a fost ridicat la domnie, lipsit până atunci, înainte de această ridicare, de cinstea şi de slava pe care o reprezintă ? Căci e necesar să ni se spună aceasta, chiar dacă nu vor.

B. Ce ar fi dacă ar spune că înainte de înomenire ?

A. O vor spune, o ştiu, mergând cu uşurinţă chiar dincolo de ceea ce se cuvine. Dar învăţătura adevărată li se va împotrivi. Căci unuia ce a venit în trup şi s-a sălăşluit între noi, spunând că-i vine o putere adăugată, lui i se pare că a primit o împărăţie şi o domnie. Dar dumnezeiescul ucenic zice că a fost făcut Domn şi Hristos de către Dumnezeu, nu Cuvântul ieşit din El în genere, ci Iisus cel răstignit (Fapte 2, 36). Dar că înainte de convergenţa cu trupul şi de unirea cu el, Fiul era Domn, o vedem fără greutate, cunoscând-o aceasta împreună cu altele.

B. Ce vrei să spui ?

---

cu lumea. De aceea prin Fiul se vede lumina lui Dumnezeu în lume. Armonia raţională a tuturor, care nu poate fi fără un scop, în special pentru oameni, care o sesizează şi i se conformează pe cât pot ei, nu e decât lumina lui Dumnezeu reflectată pe măsura înţelegerii omului în ea. Dar deplin Se arată Fiul ca lumină a lumii, ca sensul ei, după ce Se întrupează şi învie cu trupul.

361. Urmând nota anterioară, se poate spune că, dacă Dumnezeu ar fi monopersonal, n-ar avea motiv să-Şi arate nişte simţiri, în special iubirea Sa. N-ar avea o faţă prin care să-Şi arate această bucurie, sau că e viu. Deci nu s-ar cunoaşte conţinutul vieţii Lui minunate, slava Lui. Propriu-zis, nici n-ar avea o viaţă. Ar fi mort. Ar fi cel mult o esenţă mecanică, inconştientă, din care emană lumea fără voia Lui şi faţă de care n-are nici o bucurie conştientă.

A. Nu când S-a făcut om, se spune că S-a și pogorât în chipul de rob?

B. Așa zic și eu.

A. Deci e necesar să se cugete că, înainte de a veni în trup, nu era în chipul de rob Cuvântul ieșit din Dumnezeu, ci într-o domnie prin fire și în înălțimile proprii. Și pentru iubirea față de noi nețināând să rămână în ele, S-a făcut rob, căci precum El a primit să fie pentru noi cu voia cele contrare firii [362], așa și noi să fim, cu toată bucuria, în cele mai presus de fire, pentru El. Căci S-a pogorât la deșertarea (de slavă), nedând acestei stări de deșertare puterea de-a birui slava ce-o avea prin fire și necreată, ci ca ceea ce era coborât și inferior, adică noi să putem să dobândim prin El puterea de-a ne ridica la înălțime. Căci nu va avea vreodată forța ceea ce-i inferior să învingă ceea ce-i superior, ci mai degrabă ceea ce este incomparabil mai mic se va supune celui ce este superior și biruitor. Fiindcă e un lucru foarte nepriceput a socoti că El a putut fi constrâns de cele ale noastre ca să rămână jos pentru noi. Dar e un lucru înțelept și adevărat a înțelege și a spune că ceea ce e smerit (coborât), e ridicat spre frumusețea Lui dumnezeiască și negrăită, biruit de slava supremă. Căci precum a avut să sufere moartea cea după trup, din pricină că trupul era supus morții, dar fiind Viața prin fire, a ridicat trupul la calitatea de propriu al Lui, nesuportând nimic în firea Sa, ci slăbind mai degrabă stăpânirea morții, așa spunem că I s-a întâmplat să sufere robia în temeiul iconomiei. Deoarece după fire este Dumnezeu și Domn, ceea ce Îl doare cedează și e biruit de superioritatea slavei și face să dispară lipsa de slavă unită cu durerea. Cât timp a rămas între morți, a rămas și între robi [363]. Dar când printr-un act de depășire S-a suit spre ceea ce era la început, adică spre viață și dând morții în mod iconomic aparența biruinței, se întoarce la cealaltă stare, adică la strălucirea domniei Sale celei după fire, după ce a dat iconomiei cu trupul să aibă o scurtă tărie, în timpul robiei [364]. Pentru aceasta, deși este egal în slavă și împreună Șezător pe tron ca Fiu cu Tatăl și ca Dumnezeu cu Dumnezeu, El

362. Era contrar firii dumnezeiești a Fiului lui Dumnezeu să coboare la trăirea neputințelor firii omenești și la moartea în care era căzută firea omenească.

363. Moartea e suprema formă a robiei creaturii. Numai Dumnezeu e liber de orice robie, de orice lege, deci și de moarte.

364. Domnia lui Hristos la care se ridică și cu trupul, este și o libertate de moarte, ca forma extremă și finală a robiei. Adevărata domnie la care Se întoarce Hristos e și o lumină a puterii spirituale asupra trupului, a bucuriei de-a se fi ridicat la viața fără sfârșit și în suprema fericire ca om în Dumnezeu, plinătatea nemărginită a vieții. Dar s-a întors la această plinătate după ce a dat vieții în trup o scurtă tărie de-a lucra pentru mântuirea oamenilor. A fost și aceasta o tărie dată de El ca Dumnezeu. Chiar în smerenia Lui în trup este o tărie, chiar în primirea morții este o tărie. Ea se datorește tot puterii venite de la El ca Dumnezeu.

apare să fie readus la începuturile slavei Sale strălucitoare și mai presus de lume. «*Șezi de-a dreapta Mea, până ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale*» (Ps. 109, 1). Căci tot ce firea dumnezeiască și negrăită odihnindu-Se în ea însăși va face să se prosterneze prin ascultare, va fi supus sub picioarele Mântuitorului nostru. Aceasta nu pentru că a făcut-o omenește, nici pentru că, făcându-Se om, a avut puterea să stăpânească prin aceasta pe cei neascultători. Ci pentru că a ridicat micimea omenescului la demnitatea firii celei mai înalte și supreme și pentru că e Cuvântul Unul Născut al lui Dumnezeu, așezându-Se în Scaunul dumnezeirii și cu trupul, stăpânind peste toate, nu fără Tatăl. Căci tot ce se face de către Tatăl, este în mod deplin o lucrare a Fiului; și ceea ce se spune că se îndeplinește prin Fiul este neîndoielnic o operă a Tatălui. Căci toate se îndeplinesc de amândoi în egalitate, lucrând Tatăl, dar având în lucrarea Sa și voirea în orice prin Fiul și împreună cu Acela în Duhul.

B. Ai vorbit minunat. Ne faci să cugetăm cum se cuvine, arătându-ne calea dreaptă și fără greșeală.

A. Deci dacă dorind cineva să se informeze mai bine, s-ar apropia, spunând: explică-ne, prietene, ce spui că este domnia Tatălui, ce-ai răspunde ?

B. Aș spune că iconomia stăpânirii peste toate, constă în a fi preaslăvit de toate, în a fi toate ale Lui, cele din ceruri și cele de pe pământ.

A. Dar în aceste însușiri atât de venerabile și de strălucitoare, nu afirmă că se remarcă și Fiul ?

B. Da, socotesc că vor zice: dar pentru că Tatăl Îi îngăduie să le aibă.

A. Dar cum nu e aceasta un basm mincinos și o vorbă deșartă, odată ce Dumnezeu Tatăl declară: «*Slava Mea nu o voi da altuia*» (Isaia 42, 8) ? Căci n-ar îngădui El unor alte existențe afară de El, înțeleg pe cele deosebite ființial de El, să fie împodobite cu măririle dumnezeirii adevărate. Unde ar mai fi măsura ce-o distanțează de aceasta, dacă măsura firii create ar crește până acolo încât să nu mai fie nimic care să o întreacă în slavă ? Sau nu trebuie să cugete tot ce e făcut și adus la existență prin facere că cele proprii lui Dumnezeu sunt cu totul inaccesibile ? [365]

B. Ba trebuie.

365. Se îndumnezeiesc cei ce se unesc cu Hristos, dar primesc slava de la El ca Fiu al lui Dumnezeu prin fire. El însă o are din veșnicie ca Cel ce este deoființă cu Tatăl. Toți cei creați simt că le vine din afară, în mod mărginit. El o are de la Sine, nemărginită.

A. Atunci cum poate străluci Fiul în cele ale Tatălui și socotesc că nu în alt mod decât în cel în care strălucește Tatăl ? De fapt fericitul Daniel, descriind vedeniile dumnezeiești și viziunile profetice așază pe Cel vechi de zile pe tron, iar împrejurul Lui înfățișează mii și mii de duhuri așezate spre slujire și zeci de mii de zeci de mii înconjurându-L (Dan. 7, 9—10). Dar dumnezeiescul Isaia spune că a văzut pe Fiul într-o nu mai mică slavă. Căci zice : *«Am văzut pe Domnul Savaot șezând pe un tron înalt și prea înalt. Și casa era plină de slava Lui. Și Serafimii stăteau împrejurul Lui, șase aripi la unul și șase la altul. Și cu două își acopereau fața, cu două picioarele și cu două zburau. Și striga unul către altul începând cu de trei ori Sfânt și sfârșind prin afirmarea unității domniei»* (Isaia 6, 1—3). Oare mai socotești că egalitatea în vechime a slavei a câștigat-o Fiul ? El are tronul cel mai înalt, o transcendență de același nivel și Puterile din cer stau împrejurul Lui, manifestând modul slujirii celor create și dând mărturie despre slava domniei Celui ce șade pe tron. Deci ce loc (text) mai poate naște îndoială, sau cum mai poate fi cineva lipsit de siguranță în privința Lui ? N-ar însemna că se află în groapa cea mai de jos a nepriceperii, dacă socotește că Fiul nu strălucește de domnia proprie Tatălui prin fire ?

B. Desigur, tot ce ai spus este adevărat.

A. Vei admite, deci, prietene, că nu mințim nici eu, nici tu și nici un altul care socotește că lui Dumnezeu cel după fire Îi aparține stăpânirea peste tot ce este creat și că toate sunt ale lui Dumnezeu ; sau, ca să spunem pe scurt, cerul și pământul și cele ce se află în amândouă.

B. Admit.

A. Deci sunt în mod egal ai lui Dumnezeu Tatăl cei ce trăiesc viața fericită de sus, îngerii, arhanghelii și cei de dincolo de ei. Dar sunt și ai Fiului. Și tu știi bine că eu cuget aceeași și despre cei de pe pământ.

B. Drept ai grăit. Dar ar fi foarte bine dacă ai aduce pentru fiecare din aceștia un temei pentru a fi crezute.

A. Iată pe dumnezeiescul Psalmist zicând : *«Binecuvântați pe Domnul toți îngerii Lui, slujitorii Lui, care faceți voia Lui»* (Ps. 102, 20—21). El vede sub stăpânirea Tatălui mulțimea sfântă a celor de sus. Iar că Fiul va veni ca Judecător la timpul rânduit, o vestește El Însuși de mai înainte : *«Căci Fiul Omului va să vină întru slava Tatălui Său, cu sfinții Săi îngeri»* (Matei 16, 27). Căci va veni, da, va veni la timpurile rânduite, să răsplătească fiecăruia după faptele Lui. Dar nu va avea

o slavă (slujire) şi o podoabă de la slujitori străini, ci de la cetele îngerilor, fiind slujit de ei, ca de slujitorii Lui cu adevărat proprii[366].

B. Sunt de acord.

A. Şi iarăşi cântă dumnezeiescul David, zicând despre Dumnezeu Tatăl : «*Veniţi să ne închinăm şi să cădem înaintea Lui şi să plângem înaintea Domnului care ne-a făcut pe noi, că El este Dumnezeul nostru şi noi suntem poporul din păşunea Lui şi oile mâinilor Lui*» (Ps. 94, 6—7). Dar Fiul zice că turmele raţionale din lumea aceasta sunt ale Lui, când vorbeşte despre cei din Israel care au crezut în El : «*Oile Mele ascultă glasul Meu*» (Ioan 10, 27). Iar când vorbeşte despre cei ce n-au crezut încă, zice iarăşi : «*Am şi alte oi, care nu sunt din staulul acesta*» (Ioan 10, 16). Dar ne este uşor să arătăm din numeroase alte texte în care se spune că Fiul S-a slăvit de către Tatăl pentru umanitatea (asumată), deşi este Domn al slavei, împreună Şezător pe acelaşi Tron cu Tatăl. De aceea, pe drept cuvânt, este greu de evitat condamnarea şi greu de şters ruşinea acelora ce-I recunosc Lui numai o slavă adăugată şi spun că strălucirea peste toate Îi este venită din afară.

B. Să admitem că stăpânirea peste toate nu-I este venită din afară, nici nu este primită de El din afară, ci-I este inerentă în mod fiinţial. Dar atunci eu nu pot explica ce a cunoscut dumnezeiescul Pavel, când a afirmat că Împărăţia Lui va ajunge odată la sfârşit. Căci zice : «*Precum în Adam toţi mor, aşa şi în Hristos toţi vor învia. Dar fiecare la rândul său. Începătura este Hristos, apoi cei ai lui Hristos la venirea Lui. După aceea sfârşitul, când va preda Împărăţia lui Dumnezeu Tatăl, când va desfiinţa orice domnie şi stăpânire şi orice putere. Căci El trebuie să împărăţească până ce va pune pe toţi vrăjmaşii Lui sub picioarele Sale. Căci pe toate le-a supus sub picioarele Lui. Vrăjmaşul cel din urmă pe care l-a nimicit este moartea*» (I Cor. 15, 22—27)[367]. Iată, zic ei, un fel de interval până la sfârşitul Împărăţiei Lui. Începătoriile (autorităţile de orice fel) îşi vor înceta activitatea, când moartea va fi desfiinţată, căci atunci vor preda puterea de-a stăpâni numai lui Dumnezeu Tatăl.

A. Aruncă o idee atât de băbească şi de caraghioasă ! Căci cel ce le gândeşte şi le spune acestea, «*a părăsit căile viei lui, a rătăcit de la cărările câmpului său, a înaintat într-o pustie fără apă şi într-un pământ*

---

366. Slava nu-I vine de la nişte existenţe, care Îi aduc ceva de la ele însele, ci tot ce au pentru a-L slăvi, au de la El Însuşi. El le dă puterea să-L slujească. Slujirea lor însăşi este un dar ce-l au de la El Însuşi. Ei numai o recunosc aceasta prin slujirea lor.

367. Atunci nu va mai muri nimeni. Nici cei din iad. A adus o schimbare în ordinea materiei. Se va arăta şi în aceasta că Hristos Şi-a supus toate, deşi, din alt punct de vedere, cei din iad nu se vor bucura de bunătatea Lui.

uscat, a cules cu mâinile Sale lipsa de rod», după cum s-a scris (Pilde 9, 12). Fiul nu S-a lipsit de coroana Împărăţiei şi n-a fost scos de la stăpânirea tuturor la un anumit timp. Dumnezeiescul învăţător nu ne-a spus aceasta. Căci ştia, socotesc, că dumnezeiescul David, atingând lira sa duhovnicească, cântă Fiului în Duhul : «*Scaunul Tău, Dumnezeule, în veacul veacului. Toiagul dreptăţii, toiagul Împărăţiei Tale*» (Ps. 44, 7). Ce vor să facă aceşti oameni care lasă să iasă din gura lor uşor şi cu neruşinare tot ce e mai respingător, ei care bolesc de o cugetare atât de sălbatică, faţă de fericitul Gavriil, care spune Sfintei Fecioare cele despre Hristos : «*Nu te teme (de iconomie), Marie ! Căci ai aflat har la Dumnezeu, iată vei lua în pântece şi vei naşte fiu şi vei chema numele lui Iisus. Căci El va mântui pe poporul Lui de păcatele lui. Şi-I va da Lui Domnul Dumnezeu tronul lui David, părintele Lui, şi va împărăţi peste casa lui Iacob în vecii vecilor şi Împărăţia Lui nu va avea sfârşit*» (Luca 1, 30—32). Astfel deci un bărbat sfânt a împărtăşit şi a vestit venirea sigură a Fiului pentru arătarea nesfârşită a Împărăţiei, dar şi glasul îngerului a făcut să sune acest adevăr. Socotesc deci că omul bun şi înţelept va fi de acord să condamne aiureala celor ce s-au hotărât să gândească altceva, cu toate că Legea declară limpede : «*În gura a doi sau trei martori va sta tot cuvântul*» (Deut. 19, 15). Cât de mare ură de Dumnezeu, cât de plină de necredinţă este împotrivirea faţă de adevărul afirmat de Scripturi mai sus !

B. Sânt de acord. Dar tu ştii că adversarii nu gândesc ca noi.

A. Dar depinde de noi să ne hotărâm să cugetăm şi să ne instruim cât mai bine şi să nu lăsăm minciunile lor să se afirme precum le place, dormind liniştiţi. Deci vom respinge oriunde, cât ne este cu putinţă, născocirile unei cugetări nebune şi vom trece vitejeşte peste ele, ca să nu cădem în gropile unei vorbării mincinoase, ci vom cânta în noi : «*Binecuvântat este Domnul, Care nu ne-a predat pe noi spre vânare dinţilor lor*» (Ps. 123, 6). Ci deoarece înţeleptul autor al Proverbelor ne-a spus : «*Necredincioşii chivernisesc înşelăciuni*» (Prov. 12, 6), vrea să spună ceea ce va fi de folos cititorilor şi respinge cu vigoare atacurile înşelăciunii. Celor îndreptaţi prin credinţă şi îmbogăţiţi cu nădejdea strălucitoare prin aceasta, dumnezeiescul Pavel le scrie : «*De aceea fiindcă primim Împărăţia neclintită, avem harul prin care ne închinăm în chip bine plăcut lui Dumnezeu*» (Evr. 12, 28). Explică-mi, prietene, despre a cui Împărăţie vorbeşte el aici ? Observă cum zice că va fi bine întemeiată şi pururea nedesfiinţată. Căci aceasta socotesc că înseamnă «neclintită».

B. Nu pot zice nimic clar. Aş dori să aflu aceasta de la tine.

A. Deci trebuie cercetat, dacă Pavel vorbește de Împărăția Fiului sau de cea care se va da sfinților înșiși. Dacă spun că este Împărăția Fiului și transcendența Lui, care sunt mai presus de toată putința de-a cădea și sunt de neclătinat, socotesc că adversarii noștri ar trebui să se rușineze, pentru că flecăresc în zadar. Iar dacă părăsind și înlăturând pe Fiul, vor spune că va fi propriu sfinților să împărățească în mod neschimbat, întâi aceia vor apărea superiori lui Hristos Însuși și având o stare dincolo de a Lui. Căci El își va pricinui o stăpânire ce poate fi respinsă, în vreme ce aceia vor avea parte și de o fericire fără sfârșit și neîncetată și vor dobândi o fixare neclintită în slava lor.

B. Foarte bine ai spus.

A. Și cum n-ar dovedi aceasta o nebunie totală a celor ce-și însușesc defăimarea atât de sălbatică (a lui Hristos)? Căci trebuința de-a stăpâni și împărăți peste toate, nu poate aparține altuia mai mult decât lui Hristos, care nu o are ca o îmbogățire adaosă și dăruită ca noi, ci ca o urmare a sensului domniei Lui, prin fire[368]. *«Iar noi, care am pătimit împreună, vom și împărăți împreună cu El»*, precum s-a scris (II Tim. 2, 12). Deci El este Domn pentru că stăpânește (prin Sine), iar noi suntem cinstiți cu ea și o avem ca un adaos, prin modul participării. Ei vor împărăți împreună cu Hristos, care împărățește. Deci cum vor avea cinstirea aceasta neclintită și vor împărăți fără încetare, dacă stăpânirea lui Hristos se va clătina și va sfârși cândva, iar ei spunem că sunt participanți la ea? Iar dacă Cel ce le dăruiește lor Împărăția și îi călăuzește, va pierde vreodată stăpânirea, de unde o vor mai avea ei, ce temelie vor mai avea? La ce vor mai participa, dacă Cel ce i-a chemat la slavă, va slăbi? Sau nu e necesar să cadă cu cei ce susțin și cel susținut și cele întemeiate să coexiste cu temelia cea mai adâncă? Deci când temelia slavei și fundamentul fericirii se vor clătina, cum socotesc ei, va cădea sigur în lipsa de slavă și în umilință și nădejdea sfinților.

B. Ceea ce spui e clar și adevărat. Va cădea împreună cu ea și slava lor.

A. Apoi ce a cunoscut sfântul nostru inițiator în taine, ca să numească Împărăția lui Hristos, Împărăție a lui Dumnezeu? Căci scrie: *«Aceasta să o știți bine, că nici un desfrânat, sau necurat, sau lacom,*

368. O stăpânire peste toate, ca una care a dat legile unei armonii generale, trebuie să existe. Căci până unde s-ar merge spre originea voită a acestor legi și a acestei stăpâniri? Iar fără aceasta, toată ordinea, și chiar toată existența ar fi inexplicabilă. Din caracterul de Stăpânitor și Domn al tuturor, care trebuie să le fi creat și să le susțină pe toate în această armonie, rezultă și Împărăția iubitoare, întemeiată prin întruparea Lui ca om din iubire și prin înlăturarea morții și a egoismului și în cei ce-L primesc ca pildă și se lasă cuceriți de iubirea Lui.

care este închinător la idoli nu are moștenire în Împărăția lui Dumnezeu» (Efes. 5, 5). Nu mă îndoiesc nicidecum că Cel ce are prin fire dreptul, demnitatea de-a stăpâni, trebuie să fie numaidecât Dumnezeu [369]. Sau nu vom gândi că așa este, Ermia ?

B. E foarte adevărat. Căci dacă e Dumnezeu, este desigur și Împărat.

A. Dacă deci ar sfârși vreodată slava Lui de-a împărăți, ar cădea și din calitatea de Dumnezeu. El n-ar mai fi nici viața sau lumina, pentru a afirma vreo absurditate [370]. Ai putea să-mi spui, iubitule, ce ar fi firea Fiului, dezbrăcat de dumnezeire, de Împărăție, de lumină, neavând puterea de-a face viu pe cel lipsit de lumină ?

B. Nu pot cugeta.

A. Iar ceea ce ne inspiră mai ales spaimă în această părere urâtă și condamnabilă este aceasta.

B. Ce ?

A. Care este momentul după părerea lor, la apariția căruia Fiul va preda Împărăția lui Dumnezeu Tatăl ?

B. Eu spun că nu ne este dat nouă să hotărâm aceasta. Însuși Pavel o spune aceasta, zicând : «*Dar fiecare în rândul cetei sale : Hristos începătură, apoi cei ai lui Hristos, la venirea Lui. După aceea sfârșitul, când va preda Împărăția lui Dumnezeu Tatăl, când va desființa orice domnie și stăpânire și putere. Căci trebuie ca El să împărătească până ce va pune pe toți vrăjmașii Săi sub picioarele Sale. Căci toate le-a supus sub picioarele Lui. Ultimul vrăjmaș desființat va fi moartea*» (I Cor. 15, 23—27).

A. Îmbătrânind deci, așa zicând, veacul prezent și ajungând la sfârșit timpul, Fiul predă, după ei, Împărăția lui Dumnezeu Tatăl. Dar încă acum are stăpânirea peste toate și Se află în slava cuvenită lui Dumnezeu : «*Șezi de-a dreapta Mea*», Îi spune Lui Dumnezeu Tatăl, «*până ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale*» (Ps. 109, 1).

B. E adevărat.

---

369. Cel ce nu e stăpânit de nimic și stăpânește peste toate este Dumnezeu. Cel stăpânit de legi, cel dependent de altele, se află într-o supunere. Și trebuie să fie cineva care nu mai e supus nici unei legi, nici unor relații, ci care e stăpân peste toate, până a le fi creat din nimic și până a fi condiția supremă a existenței lor în continuare.

370. Domnia peste toate însemnând și puterea independentă de toate și peste toate, este și viața căreia nu-i lipsește nimic și poate da tuturor puterea de-a fi. Iar existența fără margini este și lumina fără sfârșit, nefiind supusă unui sfârșit care ar face-o fără sens. Cel ce este, luminează. A fi înseamnă a lumina. Dumnezeu, Care este în mod nemărginit, este și lumină nemărginită.

A. El este deci pe acelaşi tron şi egal în slavă cu Tatăl, deşi vrăjmaşii încă nu I s-au supus şi resping supunerea. Dar va fi scos de pe Tronul dumnezeirii când îşi vor supune aceia grumazul Lui şi-şi vor aşterne sub El mintea lor, odinioară neascultătoare şi învârtoşată, devenind înmuiată spre o deprindere blândă, delicată, suplă, împreună cu voinţa. Dar care va fi folosul lui Hristos din aceasta? Cui zicem că s-au supus cei ce au fost aduşi cu greu spre aceasta într-un timp îndelungat? Dacă aceia sunt aduşi la locul lor prin supunere, iar El părăseşte tronul, care este scopul iconomiei? Eu nu-l pot înţelege. Iar tu ce spui, prietene? [371]

B. Nici eu nu pot să-l văd.

A. Dar vino să examinăm aceasta.

B. Ce?

A. Oare nu va fi un timp mai bun pentru Cel Unul Născut decât cel în care I se împotriveau unii respingând trebuinţa de-a I se supune, sau în care era în mod necesar lipsit în parte de împărăţie, acela în care I se vor supune vrăjmaşii Lui şi vor primi jugul Lui cei ce au ştiut doar să lupte împotriva Lui?

B. Aşa pare să fie.

A. Aş mai adăuga, fără să mă tem de ceva, la cele spuse, şi aceasta: Pe cât se pare, Tatăl opreşte Împărăţia Fiului, supunând pe vrăjmaşii Lui şi făcându-i să se schimbe pe cei ce-L urau. Căci aşa a spus prin David (Ps. 88, 24) [372]. S-ar arăta şi Fiul ca ignorând cele prin care dobândise o slavă îndelungată şi neclătinată. Fără aceasta n-ar spune cu bunăvoinţă şi iubire de oameni celor ce continuă să refuze jugul Lui, şi din cauza neascultării obişnuite, nu primesc supunerea prin credinţă [373]: «*Veniţi la Mine toţi cei osteniţi şi împovăraţi şi Eu vă voi odihni pe voi. Luaţi jugul Meu*» (Matei 11, 28—29). A spune aceasta, nu este, bunule, fapta unuia care întemeiază spre sfârşit Împărăţia şi slava Sa, dacă are de gând să nu mai stăpânească peste cei ce I se supun?

B. Aşa este.

---

371. Pot ajunge la o smerenie desăvârşită, cei ce nu cunosc pe Cineva care este o pildă supremă, care le arată smerenia iubitoare la care S-a pogorât? Credem că arătarea Fiului ca iubind pe Tatăl, în smerenie desăvârşită, ca om, va fi supunerea Lui numai faţă de Tatăl, ca om.

372. Odată ce toţi cei ce sunt prevăzuţi că I se vor supune Fiului, vor face-o aceasta de fapt, poate că Fiul nu mai trebuie să le apară ca Stăpân, ci ca Frate real al lor. Ei se vor supune Tatălui aşa cum Se supune El ca om: în mod desăvârşit.

373. Se interpretează poate aici supunerea Fiului ca Împărat Tatălui, practicată şi în cursul lucrării Lui mântuitoare pe pământ, prin chemarea cu blândeţe a celor ce nu vor încă să-L asculte. Dar mai sigur e că se promite celor ce-L vor asculta că nu-i va stăpâni, ci le va arăta toată blândeţea.

A. Pe de altă parte n-ar minți și Tatăl Însuși, când spune Fiului, Care Se va întrupa : *«Cere de la Mine și-Ți voi da Ție neamurile moștenirea Ta și stăpânirii Tale marginile pământului»* (Ps. 2, 8) ? Unde s-ar mai afla moștenirea Fiului, dacă o predă Tatălui ? Cum va mai păstra stăpânirea înțelesul ei cuvenit, dacă ceea ce i s-a dat i se va lua și ceea ce s-a făgăduit va suporta o clătinare neașteptată ?

B. Iată o replică suficientă și nelipsită de vigoare. Dar aș dori mult să treci și la ceea ce socotesc că mai lipsește din cele spuse. Căci nu pot înțelege cu adevărat ce înseamnă a se preda lui Dumnezeu Tatăl Împărăția de către Fiul.

A. Nu vei spune și tu, bravule, că a împărățit păcatul atât de greu de biruit, că ne-a tiranizat cu stricăciunea și moartea, că *«iadul și-a lărgit sufletul său și și-a deschis gura sa fără încetare»*, după cum s-a scris (Isaia 5, 14) ?

B. Da. E foarte clar, căci această situație continuă încă.

A. Duhurile rele și căpetenia mulțimii lor n-au pus stăpânire peste cele ale lumii și n-au supus sub picioarele lor toată lumea ? Și această căpetenie nu s-a numit dumnezeul lumii acesteia, iar puterile, stăpâniile și domniile cele rele n-au devenit stăpânitorii lumii ?

B. E adevărat.

A. Dar Fiul a venit ca să le arunce pe toate acestea în nimic și să le facă să dispară cu totul. Astfel cele ce stăpâneau odinioară încetând să ne tiranizeze, stăpânirea lui Dumnezeu a strălucit toată în chip curat peste tot pământul după ce a fost îngropat păcatul prin credință și puterile rele și stăpâniile unite cu el au fost biruite prin cinstita cruce și moartea a fost zdrobită prin învierea Lui din morți. Prin puterea Sa proprie, deci prin Fiul, Tatăl a făcut să se împlinească toate acestea. După aceea a recapitulat lumea și a readus la starea de la început pe omul care s-a depărtat de ea. De aceea a și spus Fiul către El : *«Eu Te-am preaslăvit pe Tine pe pământ, lucrul Tău l-am săvârșit, pe care Mi l-ai dat Mie ca să-l fac»* (Ioan 17, 4).

B. Foarte bine ai spus.

A. Observă însă cum în timpul de față stricăciunea tiranizează încă, și păcatul n-a fost desființat cu totul și șarpele cel rău și însetat împărățește încă peste cei necredincioși. Stăpânirea lui Dumnezeu este în parte nedeplină. Ea este într-o cumpănă încă, jugul ei este încă respins de cei ce n-au disprețuit încă amăgirea demonilor și viața e lipsită de credință și prea pământească. Dar se va arăta timpul când moartea (va sfârși) va slăbi și stăpânirea păcatului va scădea și tirania diavolului se va dărâma cu totul și când Fiul va prezenta lui Dumnezeu Tatăl Împărăția Sa ca stăpânirea curată și neamestecată asupra răului. Atunci singur Tatăl va stăpâni peste noi prin El (prin Fiul) și împreună cu El.

Deci această împlinire a iconomiei şi realizarea întregii taine a indicat-o purtătorul de Duh (Pavel) prin termenul de predare a puterii. Împărăţia lui Dumnezeu era într-un anumit fel stăpânită de alţii. După ce Se smulsese de la cei ce pătrunseseră în ea, Fiul a oferit-o şi a predat-o Tatălui fără să rămână El Însuşi în afara împărăţirii[374]. Căci va împărăţi numaidecât împreună cu Născătorul Său, a Cărui putere vie şi ipostaziată este, calitate în care e înţeles că le-a şi făcut pe toate. Că Împărăţia lui Hristos este fără de sfârşit, chiar dacă se spune că a primit-o ca om, şi putem afla şi din cele ce ni le-a scris dumnezeiescul Daniil, privind pe Unul Născut în chip şi înfăţişare omenească. Căci a spus astfel : «*Şi în zilele împăraţilor acelora va ridica Dumnezeul cerului o Împărăţie care în veac nu se va strica. Şi Împărăţia Lui nu se va lăsa altui popor. Mărunţi-va şi va vântura toate împărăţiile şi ea va sta în veci*» (Daniil 2, 44). Şi iarăşi : «*Am văzut în vedenia nopţii şi iată că pe norii cerului ca un Fiu al omului venea şi a ajuns până la Cel vechi de zile şi înaintea Lui s-a adus. Şi Lui I s-a dat stăpânirea şi cinstea şi Împărăţia. Şi toate popoarele, seminţiile şi limbile vor sluji Lui. Stăpânirea Lui, stăpânirea veşnică, care nu va trece, şi Împărăţia Lui nu se va strica*» (Daniil 7, 13—14).

A treia obiecţie: Fiul primeşte de la Tatăl puterea de a lucra

B. Iată o garanţie clară şi sigură pentru cele spuse. Dar nu te mai osteni, prietene, pentru acestea. E vădit că Unul Născut va rămâne neclintit în ceea ce reprezintă Împărăţia şi slava Lui. El va fi pururea la fel în amândouă, departe de orice schimbare în una sau în alta. El nu va suferi câtuşi de puţin vreo coborâre a firii Lui, rămânând în înălţimea ei supremă şi dincolo de orice pătimire. Dar pentru că ne acoperă de alte injurii, pe lângă cele ce le-am arătat, aceşti detractori ne aduc şi alte argumente necugetate, însă nu nepricinuitoare de dificultăţi ; «Împotriva celor ce întind arcul», după cuvântul proorocului : «*şi să se încingă sabia împotriva celui încins cu sabia, care este arma lui*» (Ier. 28, 3). Cum bine ştii, ne vei izbăvi de o grijă ascuţită, urmând această cale şi îndemnând la cercetarea acestui punct. Deci ei spun aceasta : Cel ce, după voi, este împreună Şezător pe Scaun şi are împreună cu Tatăl sceptrul dumnezeiesc, pentru ce, după spusa Scripturi-

---

374. Până ce membrii Împărăţiei cerurilor (ai Bisericii) nu au ajuns la desăvârşirea din viaţa viitoare, Împărat este oarecum mai mult Fiul întrupat, ducându-i spre desăvârşire prin pilda Lui de smerenie şi de jertfă, ceea ce nu poate face Tatăl. Când ei vor fi desăvârşiţi, nu mai e necesară această lucrare «împărătească» specială a Fiului. Atunci Îşi va arăta împreună cu Tatăl numai strălucirea la care a ridicat umanitatea Sa, sau strălucirea care reflectează deplin strălucirea Tatălui.

lor de Dumnezeu insuflate, nu deține și puterea Lui proprie ? Căci poate vedea cineva din înseși cuvintele Mântuitorului că această putere Îi vine Lui din lucrarea Tatălui. Fiindcă a spus : *«Amin, amin zic vouă, nu poate Fiul să facă de la Sine nimic, dacă nu-L vede pe Tatăl făcând. Cele ce le face Acela, acelea le face și Fiul asemenea»* (Ioan 5, 19). Și iarăși : *«De la Mine nu fac nimic. Tatăl, Care rămâne în Mine, El face lucrările»* (Ioan 8, 28 ; 14, 10).

A. Astfel, Fiul ieșit din Tatăl e lipsit de puterea dumnezeiască și e cu adevărat fără vigoare, după cuvântul îndrăzneț și nălucit al adversarilor. Acestora li se poate spune de către noi și de către Hristos Însuși : *«Rătăciți necunoscând Scripturile, nici puterea lui Dumnezeu»* (Marcu 12, 24). Căci precum este fața și chipul Tatălui, și înțelepciunea și slava și strălucirea Lui, așa e înțeles și cu puterea prin care S-a făcut și este și va fi lucrător în toate cele ce s-au făcut. *«Căci toate printr-Însul s-au făcut și fără de El nimic nu s-a făcut»* (Ioan 1, 3). Să ne gândim la cei pricepuți în vreun meșteșug artistic, la lucrătorii în aramă, de pildă, sau la cei deprinși într-un mod de admirat în lucrarea în piatră. Ei nu vor înfăptui altfel operele lor artistice, decât prin mâna proprie și prin vigoarea aflată în ei și prin priceperea privitoare la acele opere. În același mod, socotesc că Dumnezeu Tatăl Își va împlini lucrarea creatoare a celor ce voiește prin Fiul, ca putere proprie. De fapt, dumnezeiescul David, cunoscând pe Fiul ca lucrarea și puterea vie și enipostaziată a Tatălui, a cerut, zicând : *«Poruncește, Dumnezeule, puterii Tale, întărește, Dumnezeule, această lucrare, pe care ne-ai potrivit-o nouă»* (Ps. 67, 29). Iar înțeleptul Pavel a declarat pe Hristos în chip clar Puterea și Înțelepciunea lui Dumnezeu (I Cor. 1, 24).

B. Nici ei nu spun că Fiul este lipsit de vigoare, nici că a primit-o în timp, ca proorocii și Apostolii, prin har, ci că a primit-o mai degrabă deodată cu existența, spre a împlini îndată tot ce poate împlini.

A. *«Vrăjmașii noștri sunt neînțelegători»*, după cum s-a scris (Deut. 32, 31). Ei apar ca unii ce nu știu ce vor să cerceteze. Dar problema ce ne preocupă pe noi acum nu e când și cum a dat Tatăl Fiului puterea, ci dacă Îi este peste tot dată și nu-I aparține Lui în mod ființial. Căci nu va folosi la nimic, pentru a feri firea Fiului de scăderi intrinsece, spusa că puterea I-a fost dată de la origine, având în vedere că lipsa de slavă constă în faptul de-a fi fost lipsită de ceva, și nu în faptul de-a nu fi primit de la început aceea, deci în faptul de a-I fi fost adăugată. Fiindcă trebuie cugetată firea Fiului aflându-se mai degrabă înainte de-a o primi și fiind dusă acolo unde este nu prin puteri proprii,

ci mai degrabă prin unele străine. Ce-ar spune ei dacă li s-ar pune următoarea întrebare ?

B. Care ?

A. Existenţa care primeşte puterea de la cineva, vor spune ei că ea întăreşte pe cea de la care o primeşte, sau aceea pe ea ?

B. Socotesc că aceea o întăreşte.

A. Dacă deci, după ei, Dumnezeu Tatăl Îşi pune în lucrare puterea Sa în Fiul, ar vedea pe Tatăl întărindu-Şi propria putere. Dar nu e în aceasta un ridicol larg sau mai degrabă o prostie ?

B. Desigur că da.

A. Urmând deci credinţei Sfintelor Scripturi, să păşim pe marele drum străbătut de toţi înţelepţii, spunând că Fiul Însuşi este Puterea Tatălui în mod nemijlocit şi intim. Prin El şi în El are Tatăl lucrarea negrăită asupra tuturor. Prin El a fixat cerurile şi cele din ele, a întemeiat pământul şi a adus pe el cele al căror purtător şi hrănitor este. Prin El *«face pe îngerii Săi duhuri şi pe slujitorii Lui pară de foc»*, după cum s-a scris (Ps. 103, 5). Iar deoarece Tatăl a binevoit să aibă loc mântuirea celor din lume, S-a făcut şi S-a numit Om, Unul Născut, Care este tăria şi puterea Tatălui, Care a înviat pe morţi şi a sculat din morminte pe cei intraţi în stricăciune, Care a scos duhurile rele din oameni şi le-a dăruit lumina neobişnuită şi dulce celor lipsiţi în ochii lor de ea şi a săvârşit şi alte minuni asemănătoare cu putere dumnezeiască.

B. Dar lucrând, zic ei, în El Tatăl.

A. Şi care este modul de lucrare al Tatălui ? Ei n-ar putea spune, socotesc, celor ce i-ar întreba. Oare se foloseşte El de Fiul ca de un instrument care împlineşte să slujească, sau are rol de slujitor voilor Celui ce L-a născut ? Sau, ceea ce e o soluţie mai bună şi mai adevărată, Tatăl a lucrat ca printr-o putere proprie ? Dar această soluţie mai bună şi mai dreaptă ei o părăsesc, trecând, nenorociţii, fără judecată peste învăţătura legitimă, pentru a-I atribui că are un rol de unealtă. Să ştie însă că, prin aceasta, slava şi harul ce-L învăluie se istovesc în nimic şi curg în golul oricărei lipse de însemnătate. Rolul subordonat îndeplinit de unelte, cugetat în el însuşi, nu e nimic. Se dă o cinste numai celor obişnuiţi să-l folosească spre tot ce voiesc şi-l adaptează scopului urmărit de ei. Aceasta ne-o face cunoscut limpede însăşi dumnezeiasca Scriptură. Căci zice Dumnezeu, evidenţiind rolul subordonat de unealtă, ca lipsită de suflet : *«Mări-se-va securea fără cel ce taie cu ea, sau înălţa-se-va ferestrăul fără cel ce-l trage ?»* (Isaia 10, 15). Deci cât priveşte firea Sa, Cuvântul ar fi cugetat ca nimic, chiar dacă e Dumnezeu, dacă nu are nici o lucrare a firii, ci se aseamănă cu uneltele neînsufle-

ţite, şi e supus voilor Celui ce-L mişcă. Dacă ar avea o astfel de fire (cum aiurează adversarii), pentru ce ar mai vorbi ca mai presus de demnitatea Lui, zicând : *«Tatăl Meu până acum lucrează şi Eu lucrez»* (Ioan 5, 17) ? Şi pe lângă aceasta, Şi-a împodobit El însuşi firea Sa foarte clar şi vădit cu cinstiri egale, declarând deschis : *«Precum Tatăl scoală morţii şi-i face vii, aşa şi Fiul îi face vii pe cei ce voieşte»* (Ioan 5, 21). Dacă n-a fost priceput şi străin de toată minciuna şi dacă n-a avut nici pe limbă o lucrare a Sa, ar fi trebuit să atribuie numai lui Dumnezeu Tatăl toate faptele împlinite, spunând : «Tatăl Meu până acum lucrează prin Mine şi în Mine şi pe care voieşte îi face vii». Dar nu spune aceasta. Dimpotrivă, El a atribuit, aşa zicând, aparte propriilor Sale puteri capacitatea de-a lucra neîmpiedicat cele ce a hotărât să le facă nu mai puţin ca Tatăl şi prin aceasta a arătat clar că ieşind din fiinţa lui Dumnezeu Tatăl, şi subzistând în mod propriu (ca ipostas), pune în lucrare prin fire o egalitate de putere şi de valoare în toate cu Tatăl. Căci nu ne aparţine nouă datoria să fixăm regulile celor ce ne transcend şi ne depăşesc cu totul şi de aceea nu vom zice că e lipsit de subzistenţă, după raţiunea Sa proprie, ci că e tăria ce se recunoaşte în Dumnezeu, adică Fiul. Ea este vie şi subzistentă (enipostaziată), pornind negrăit, ca dintr-un izvor, din Tatăl propriu, având cele proprii dumnezeirii, nu ca adaos (survenite), ci mai degrabă fiinţial.

B. Bine zici.

A. De aceea şi dumnezeiescul Moise a zis : *«La început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul»* (Fac. 1, 1). Şi nu e străină de Dumnezeu puterea cea din El şi în El, adică Fiul. Aceasta o ştia marele David, care a zis : *«Cu Cuvântul Domnului cerurile s-au întărit şi cu Duhul gurii Lui toată puterea lor»* (Ps. 32, 6). Sau, spune-mi, deoarece existenţa Lui se cugetă ca un ipostas propriu, Cuvântul ieşit din Dumnezeu Tatăl şi prezent în El nu e altul decât El ?

B. E altul, cu siguranţă. Căci subzistă în mod distinct, deşi este deofiinţă.

A. Atunci, dacă Tatăl este Cel ce a adus la existenţă toate şi a fixat cerurile, cum este Cuvântul lor ?

B. Explică-mi aceasta tu însuţi, te rog, căci ard de dorinţa de-a afla.

A. Foarte bucuros. Dar tema cere multă pătrundere şi fineţe. Firea dumnezeirii celei una se cunoaşte de către noi şi de către sfinţii îngeri în Treimea Sfântă şi cea deofiinţă. Şi în ipostasul Lui distinct, Tatăl este desăvârşit, de asemenea şi Fiul şi Sfântul Duh. Dar voinţa creatoare a Unuia din cei numiţi, referitoare la orice se spune că se face, este o lucrare a Lui, dar trece prin toată dumnezeirea şi este rezultatul

ființei comune celei mai presus de creațiune, dar și propriu și potrivit fiecărei Persoane în parte. Deci opera ce se împlinește este a firii celei una, dar se face prin trei ipostasuri și e potrivită Fiecăruia în mod special, Fiecare fiind desăvârșit în Sine. Deci lucrează Tatăl, dar prin Fiul în Duhul. Lucrează și Fiul, dar cu puterea Tatălui, înțeles din El și în El ca subzistență (ca ipostas) deosebit. Lucrează și Duhul. Căci Duhul este al Tatălui și al Fiului, lucrător în toate.

B. Cele ce ai spus nu sunt înțelese de toți, deși au ca temelie adevărul.

A. Să coborâm deci puțin în aceste afirmații subtile și să trecem, de voiești, la o altă cărare, culegând precizări din alte raționamente.

B. Să mergem. Te voi urma cu plăcere.

A. Să presupunem deci că Fiul nu este tăria Tatălui, ci că, având și El o putere adăugată Lui prin facere, asemenea creaturilor, a lucrat pe pământ minunile. Explică-mi atunci, cum nu I s-ar adresa reproșul de mincinos în mod foarte cuvenit?[375] Astfel El n-a voit să certe pe leprosul care I-a spus: «*Doamne, de voiești, Tu poți să mă curești*» (Matei 8, 2). El a constrâns, așa zicând, pe om la o neștiință și mai mare, făgăduindu-i îndată, mai bine-zis, poruncindu-i anticipat împlinirea cererii. Căci a zis: «*Voiesc, curățește-te*» (Matei 8, 2)[376]. Atâția, care-și pierduseră vederea, când au alergat la El și I-au zis: «*Miluiește-ne pe noi, Doamne, Fiul lui David!*», le-a răspuns iarăși: «*Ce voiți să vă fac?*». Iar rugându-L să le aducă în ei lumina mult dorită, le-a dăruit-o iarăși, fără întârziere (Matei 20, 34). Pentru ce nu trebuia mai degrabă să spună leprosului: «Tatăl voiește, curățește-te»; iar celor lipsiți de vedere: «Ce voiți să vă facă vouă Tatăl?». Sau nu vom zice despre Sfinții Apostoli că au voit și au făcut fapte minunate, depărtând părerea că pot îndeplini semnele dumnezeiești prin puterea și lucrarea proprie? Căci au zis celui ce ședea lângă Poarta Frumoasă: «*În numele lui Iisus Hristos, Nazarineanul, scoală-te și umblă!*» (Fapte 3, 6). Iar altuia: «*Enea, te vindecă pe tine Iisus Hristos*» (Fapte 9, 34). Iar minunându-se unii pentru cele făcute prin lucrarea lor, le-a spus pe față: «*Bărbați israeliteni, de ce vă minunați de aceasta, sau de ce stați cu ochii ațintiți la noi, ca și când cu a noastră putere sau credință am făcut să umble acesta?*» (Fapte 3, 12). Căci cugetau că trebuie să atribuie lui Hristos slava, și nu lor înșiși, fiindcă în realitate aveau ca izvor și rădăcină a harului și lucrării din ei pe Hristos. Căci i-a ales înaintea altora și i-a

375. Dacă Hristos n-ar fi avut puterea vindecării de la Sine, cum n-ar fi mințit, declarând că vindecă prin voința Lui?

376. Adică Hristos l-a încurajat pe lepros în neștiința lui, sau în părerea lui neadevărată că El are de la Sine puterea să-l vindece.

întărit spre apostolat pe ei, împodobindu-i cu darurile dumnezeiești, dându-le puterea să împlinească fără greutate fapte minunate : «*Pe bolnavi vindecați-i, pe morți sculați-i, pe leproși curățiți-i, demonii scoateți-i. În dar ați luat, în dar să dați*» (Matei 10, 8). De aceea înțelegând cât se poate de bine cine era Dăruitorul și Îndrumătorul puterii aflate în ei, împleteau pe seama Lui cununa slavei, spunând totdeauna celor bolnavi : «În numele lui Iisus Hristos, Nazarineanul». Lui Îi cântă și dumnezeiescul nostru Psalmist, zicând : «*Lauda puterii lor ești Tu ; și întru numele Tău se vor bucura toată ziua*» (Ps. 88, 17). Sau nu spui că e o faptă de cea mai mare laudă a Sfinților Apostoli de-a cugeta ceea ce e mare despre Hristos și de-a voi să-L laude pe El, pentru lucrarea ce se face prin ei ?

B. Ba da.

A. Ce vor răspunde, Ermia, la întrebarea noastră : pentru ce Fiul n-a trecut și El slava puterii de la Persoana Sa, atribuind-o numai Tatălui, ci atribuie hotărârilor Sale semnele minunate ? Pentru ce declară că învie cu ușurință pe cei ce voiesc, asemenea Tatălui și cu o putere egală, și arată leprosului voința de a-l curăți de boală, și dăruiește celor orbi vederea prin atingerea mâinii ? Oare mai putem avea o îndoială și o nesiguranță că fiind El Însuși puterea lui Dumnezeu Tatăl, readuce creatura în starea ei de la început ; că a fi Creator nu e pentru El ceva adăugat, ceva introdus din afară — departe de noi aceasta —, ci mai degrabă un rod și o lucrare a firii Sale, cum de altfel este și pentru Tatăl ? Și, precum socotesc, este o realizare și un rezultat al aceleiași puteri și lucrări, a aduce la început la existență din nimic cele create și odată ce au fost corupte prin păcat și au suferit o cădere spre starea mai rea și mai de rușine, a putut apoi să le remodeleze spre starea de la început [377].

B. Dar atunci, cum a zis El fără reținere : «*Amin, amin zic vouă, nu poate face Fiul de la Sine nimic, de nu vede pe Tatăl Său făcând. Căci cele ce le face Acela, acestea și Fiul le face asemenea*» (Ioan 5, 19) ? Și pe lângă aceasta : «*De la Mine nu fac nimic. Ci Tatăl care rămâne în Mine, El face lucrările*» (Ioan 8, 28) ? Dacă aș fi ajutat să înțeleg drept acestea, mulțumirea ce ți-aș aduce n-ar fi mică.

A. Readu-ți în amintire cele ce le-am spus adineauri despre Sfânta și cea deoființă Treime. Căci am spus că sunt trei ipostasuri distincte și în unire între ele, ca într-o unică fire a dumnezeirii și a fiecărui ipostas

377. Numai Cel ce a făcut toate din nimic, ca Dumnezeu, le poate și elibera de moartea care le nimicește. Deci Hristos S-a arătat că e Dumnezeu Creatorul și prin faptul că S-a făcut Mântuitorul nostru.

în particular. Căci se mişcă întreaga fiinţă şi în mod special prin fiecare.

B. Îmi aduc aminte. Cum să nu.

A. Deci lucrând cu privire la creaţie Dumnezeu Tatăl, nu rămâne nelucrător Fiul. Nici dacă lucrează Fiul, nu va rămâne nelucrător Tatăl, dacă este un unic Dumnezeu şi Creator. Căci fiecare este cugetat şi este cu adevărat în celălalt, prin aceeaşi fire şi fiinţă, deşi se cugetă în mod deosebit în subzistenţe şi ipostasuri distincte.

B. Drept ai grăit.

A. Acestea fiind astfel cugetate, aşa cum se cuvine, să observăm iconomia exprimată în cele dinainte şi să ne minunăm de înţelepciunea cuvintelor Mântuitorului. Minunea este totdeauna un mijloc spre credinţă şi dacă minunile urmează cuvintelor, ajung uşor la hotărârea de-a cugeta drept şi cei ce erau foarte înclinaţi spre apostazie. Şi aceasta ştiind-o şi Hristos Însuşi, a grăit sutaşului, zicând : «*Dacă nu vedeţi semne şi minuni, nu credeţi*» (Ioan 4, 48).

B. Am înţeles ce spui. Căci precum socotesc, vrei să spui că Hristos a săvârşit minuni pentru a deschide prin aceasta iudeilor o cale care să-i ducă în chip convingător şi meşteşugit la voinţa de-a cunoaşte adevărul pe care-l respingeau prin necredinţă.

A. Asta vreau să spun. M-ai întrecut cu râvna ta. Ce plăcere să am un partener atât de înţelept şi de capabil să distingă din trestia mea cântarea armonioasă. Deci, fiindcă a săvârşit, şi încă într-o zi de Sâmbătă, una din marile Sale minuni, iudeii s-au repezit cu asprime şi mare ameninţare. Deschizând împotrivă gura fără poartă şi nereţinută şi ascuţindu-şi limba spre cuvinte cât mai aspre, credeau că vorbesc foarte bine şi că Îl ceartă pentru călcarea Legii : «*Dacă acest om ar fi de la Dumnezeu, n-ar călca Sâmbăta*» (Ioan 9, 16). Dar Hristos respingea învinuirile, arătând că Însuşi Tatăl e lucrător şi voieşte să facă pentru cei din lume ceea ce le este de trebuinţă pentru viaţă, neşovăind din pricina Legii. De aceea a zis : «*Tatăl Meu până acum lucrează şi Eu lucrez*» (Ioan 5, 17). Iar că este o singură voinţă şi o singură putere lucrătoare în toate câte se fac, a Lui şi a Tatălui, a dat asigurarea, adăugând : «*Amin, amin zic vouă, nu poate Fiul să facă de la Sine nimic, dacă nu vede pe Tatăl Său făcând*» (Ioan 5, 19). Şi prezintă mai îngroşat decât trebuie despre simplitatea şi transcendenţa dumnezeiască, dat fiind că nu se pot explica altfel cele mai presus de graiul nostru [378]. Deci în zadar ne silim să le înţelegem în mod subţire şi materialist şi

---

378. S-ar putea pune întrebarea : de ce n-a dat Hristos mai multe şi mai adecvate cunoştinţe despre conţinutul infinit al vieţii Sfintei Treimi ? Se răspunde aici că cuvintele omeneşti, folosindu-se de organele trupeşti şi de imaginile lumii

nu cum se cuvine firii dumnezeiești, și mai presus de înțelegere: *«Căci cele ce vede pe Tatăl făcându-le, acestea le face și Fiul asemenea»* (Ioan 5, 19)[379]. Dar n-ar fi fost adevărat să se spună că dacă ar fi fost lipsit de puterea de-a cunoaște firea Sa, ar fi spus mai clar și mai potrivit că nu poate face nimic dacă nu ia putere de la Tatăl? Dar fiindcă Se știa egal în lucrare și în putere, a arătat că având una și aceeași ființă și El, se poate referi și El, ca Acela, la cele de făcut; El Se referă la ele ca Cel ce L-a născut cu aceeași voință și are o identitate a lucrării și o identitate de voință față de toate, fiind împreună legat, așa zicând, prin anumite legi comune ale dumnezeirii. Spusa Lui că «Fiul nu poate», nu indică, desigur, o slăbiciune. Ea înseamnă stăruința neschimbată a firii în cele în care este statornică și fixată, precum ar zice cineva: *Dumnezeu nu poate păcătui.* E cum ar spune și lumina: *Nu pot să nu fiu lumină.* La fel focul și apa, dacă ar avea glas, ar striga: *Nu putem să nu fim foc și apă.* Deci deoarece acești atotîndrăzneți criticau minunile ce întreceau toată admirația, i-a depărtat de la jignirea ce I-o aduceau, atribuind numai Tatălui lucrarea acestor minuni[380]. *«De la Mine nu fac nimic. Tatăl, Care rămâne în Mine, face lucrările»* (Ioan 14, 10). Căci Tatăl lucrează prin Fiul și nu ar face niciodată ceva fără tăria aflată în El, adică fără Cuvântul arătat și existent din El și în El. De aceea a și spus Fiul Însuși: *«De nu fac lucrările Tatălui Meu, nu credeți în Mine. Iar de le fac, chiar dacă nu credeți în Mine, credeți în lucrările Mele»* (Ioan 10, 37—38). Aceasta o spune, socotesc, spre a arăta prin toate deplina egalitate în putere, ca semn al deoființimii cu El.

A patra obiecție: Hristos Se închină Tatălui și-Și recunoaște neștiința

B. Nu am nimic de criticat în cele spuse atât de drept. Totuși, aș dori, dacă admiți, să mai adaug un scurt cuvânt. Sau poate mă socotești rău educat, doritor de-a te împovăra și tulbura și în alt fel?

A. Deloc, iubitule. Râvna e mai bună ca șovăiala și e o cinste să contribui la apărarea slavei Mântuitorului, când cineva o defăimează.

B. Cel crezut de voi că este deoființă și egal lucrător cu Tatăl, se închină cu noi, zic ei. Căci vorbind femeii samarinence, zice: *«Voi*

---

materiale, nu pot reda în mod adecvat spiritualitatea și bogăția nemărginită a acelei vieți. Pe de altă parte, Evangheliștii și Apostolii n-au putut reda toate câte le-a spus Hristos (Ioan 21, 25).

379. Chiar cele ce le face Fiul sunt greu de pătruns și de înțeles de noi. Dar și cele spuse de El sunt nesfârșite în înțelesurile lor.

380. Pentru că dușmanii lui Hristos afirmau că face minunile prin Beelzebul, El le spune că nu face decât ceea ce vede pe Tatăl făcând.

vă închinați căruia nu știți. Noi ne închinăm Căruia știm, pentru că mântuirea din Iuda este» (Ioan 4, 22). Dar voi, bravilor, zic ei, cel ce se numără între cei ce se închină, cum ar mai avea slava deofiinţimii şi cum s-ar afla la egalitate cu Tatăl cel închinat, deşi în alt mod e văzut cedând Tatălui superioritatea în fire? Căci a zis: «*Iar despre ziua și despre ceasul acela* — se înțeleg cele din urmă — *nimenea nu știe, nici îngerii din cer, nici Fiul, ci numai Tatăl*» (Marcu 13, 32).

A. Un închinător în loc de Dumnezeu, la fel cu cei făcuţi prin El, şi un neştiutor al gândului lui Dumnezeu despre sfârşit, aşa ne este arătat în chip meşteşugit şi necugetat Fiul. Dar oare e în aceasta ceva de râs şi asemenea cu comediile din teatru? Prin astfel de bufonerii şi raţionamente omeneşti coboară până la ultima treaptă a neştiinţei, afundându-şi mintea ca într-un noroi, depărtând-o de cunoştinţa prea bine mirositoare a sfintelor dogme. Căci iată ceea ce, după cum pare, au uitat cu totul, deşi le-a sunat de multe ori în urechi de către noi şi de către Scriptura de Dumnezeu insuflată: că fiind Cuvântul lui Dumnezeu şi în chipul şi egalitatea Tatălui, S-a arătat ca noi nu numai în chipul trupului, ci şi în cele proprii (dacă nu trebuie folosit un alt cuvânt) umanităţii. Deci este propriu umanităţii unită cu Dumnezeu şi supusă jugului robiei şi deci şi ascultării, închinarea, şi pe lângă aceasta, recunoaşterea voinţei şi gândirii lui Dumnezeu: «*Căci cine a cunoscut gândul Domnului, sau cine s-a făcut sfetnicul Lui?*» (Rom. 11, 34; Isaia 40, 13). Şi precum fiind Cuvântul care S-a arătat ca noi, socotesc că ei nu vor zice că S-a clătinat în existenţa Sa de Cuvânt, prefăcându-Se în trupul luat din pământ, la fel, deşi a asumat omenescul şi l-a făcut propriu, nimic nu ne împiedică de-a cugeta şi afirma că a purtat în virtutea iconomiei împreună cu umanitatea cele ale ei [381]. Aceasta a cerut-o şi înţelesul deşertării (chenozei). Dacă n-o admit aceasta, sau se dezbracă pe faţă Cuvântul de trup şi de cele ale Lui şi se desfiinţează prin aceasta întreaga iconomie, pentru a vedea pe Fiul în mod curat ca Dumnezeu, sau dacă se tem de aceasta, ca de o impietate demnă de respins, pentru ce se ruşinează ei de limitările umanităţii şi s-au hotărât să critice cele cuviincioase, cu atât mai mult cele cuvenite iconomiei cu

---

381. Dumnezeirea Cuvântului nu s-a alterat primind El trupul, sau nu s-a prefăcut în trup. Dar nici n-a rămas Cuvântul dumnezeiesc străin de umanitatea asumată. Ci a trăit toate ale ei, afară de păcat. A trăit cele omeneşti, fără să înceteze a fi Dumnezeu. Ipostasul dumnezeiesc însuşi a trăit cele omeneşti fără să înceteze a fi Dumnezeu. Aceasta e adevărata înălţare a omenescului şi adevărata pogorâre la cele omeneşti a lui Dumnezeu prin Fiul Său. În aceasta se arată iubirea adevărată între Dumnezeu şi om, care nu preface pe unul în altul. Dumnezeu trăieşte «iconomic» cele omeneşti, făcute proprii ale Lui, pentru a le înălţa; le face mijloc al faptelor Sale dumnezeieşti, le umple de puterea şi curăţia dumnezeiască, fără să le anuleze. Omenescul e făcut capabil de-a fi instrument al dumnezeirii.

trupul ? [382] Deci n-ar avea decât să cugete cu înțelepciune că, fiind Dumnezeu prin fire și arătându-Se din Dumnezeu, Își face proprii cele omenești și făcându-Se astfel om, are cinstea și slava cuvenite dumnezeirii ca proprii. Și așa I se aduce închinare nu numai pe pământ, ci și în ceruri, deși ca om și iudeu n-a disprețuit datoria de-a Se închina pentru smerirea Sa [383]. Căci zice : *«Când aduce în lume pe Cel Întâi Născut, zice : Să se închine Lui toți îngerii lui Dumnezeu»* (Evr. 1, 6). Dar dacă ei susțin că Cuvântul ieșit din Dumnezeu este Cel ce S-a născut din sămânța lui Avraam, aiurim spunând că se numește iudeu și închinător ? Iar dacă au trecut de marginile extreme ale nebuniei, cugetând despre noi așa — și dovada e că s-au hotărât pentru aceasta — afirmând că numai atunci când El a asumat sămânța lui Avraam și S-a născut din rădăcina lui Iesei, cugetau că S-a născut iudeu și a devenit închinător ca om, atunci de ce n-ar înlătura ca deșartă taina iconomiei cu trupul și n-ar arunca cu impietate asupra înseși firii Cuvântului și a Celui deoființă cu Tatăl trebuința de-a se închina — gol și dezvelit ? Și cum nu s-ar înțelege astfel ca asemenea cu noi, sau dintre noi, care dacă s-ar hotărî să se închine, nimenea nu i-ar reproșa nimic, ci, dimpotrivă, i-ar socoti aceasta ca motiv de laudă și ca pricină de toată bucuria ? Dar nu s-a scris despre El că S-a pogorât asumând umanitatea dedesubtul firii superioare, adică a celei îngerești, și că poate fi cugetat astfel inferior strălucirii lor ?

B. E adevărat. Căci a zis Pavel : *«Iar pe Cel ce scurtă vreme a fost pus mai prejos de îngeri, pe Iisus, Îl vedem încununat cu slavă și cu cinste pentru patima morții»* (Evr. 2, 9).

A. Atunci spune-mi ce au învățat cei ce având o fire superioară și locuiesc în cetatea de sus și se bucură de cunoștința nerătăcită și cu totul fără greșeală despre Dumnezeu, L-au socotit vrednic de închinare pe Cel aflat într-o fire inferioară și într-o slavă mai mică decât cea aflată în ei ? Explică-mi aceasta, prietene.

B. Dar și aceasta se cuvine să o faci tu.

382. Dacă adversarii nu admit că Însuși Dumnezeu poate trăi cele omenești fără să Se schimbe, de ce nu se hotărăsc pentru una din cele două alternative : sau să nege întruparea Fiului lui Dumnezeu, sau să nu critice faptul că El Și-a putut însuși trăirea celor omenești ? În ambele cazuri neagă iconomia în întruparea și lucrarea lui Dumnezeu prin cele omenești pentru mântuirea oamenilor.

383. Neîncetând să fie Dumnezeu, dar trăind și cele omenești — desigur spre a le înălța din depărtarea de Dumnezeu —, Lui I se cuvine, ca Dumnezeu, și închinarea, dar și să Se închine ca trăitor al celor omenești, pentru a arăta ce trebuie să facă omul restaurat în legătura cu Dumnezeu. Dacă adversarii nu cunosc pe Dumnezeu decât fie ca neîntrupat, fie ca prefăcut total în om (în sens panteist), ei n-ar trebui să știe decât fie de închinarea ce I se aduce ca Dumnezeu, fie de închinarea ce-o aduce El ca om lui Dumnezeu, nu pe amândouă. Chiar aducând El Însuși ca om închinare Sieși ca lui Dumnezeu, unește la Sine dumnezeirea și umanitatea Sa.

A. Ei bine, dacă Același este și mai mic și incomparabil superior, vom atribui cu dreaptă judecată umanității locul mai mic ce i se cuvine ca inferioară — căci firea omenească e foarte departe de cea a îngerilor —, iar dumnezeirii mai presus de toate îi revine superioritatea și supremația peste cele create și care se află mai presus prin ființă de orice ființă rațională și de tot numele [384]. Dacă deci Cuvântul, chiar fără trup și încă neîncadrat într-ale noastre, S-ar afla între cele mai prejos de noi și de îngeri, ar fi mai mic decât creaturile Sale și pe lângă aceasta un închinător, fără ca rațiunea noastră să-L poată apăra și justifica ? Iar dacă a spune și a cugeta aceasta este un lucru necredincios și cu totul greșit, ci e mai mic pentru că e om, urmează să cugetăm și aceasta : e închinător pentru că e om, deși, fiind Dumnezeu prin fire și egal cu Tatăl, e închinat de toți. De fapt a spus Dumnezeu printr-unul din prooroci : *«Sunt viu Eu, zice Domnul, pentru că Mie Mi se va pleca tot genunchiul și toată limba se va mărturisi»* (Rom. 14, 11 ; Isaia 48, 18 ; 45, 23). Dumnezeiescul Pavel a văzut foarte bine pe Fiul deoființă cu Tatăl și L-a știut că Cel născut este întru slava Celui ce L-a născut. De aceea zice : *«Întru numele lui Iisus Hristos tot genunchiul se va pleca, al celor cerești și pământești și al celor de dedesubt și toată limba va mărturisi că Domn este Iisus Hristos, întru slava lui Dumnezeu Tatăl»* (Filip. 2, 10—11).

B. Da, zic ei, vom afla pe Fiul ce va fi împreună închinat cu Tatăl, dar și închinându-Se, fiindcă a fost cinstit, și nu în neștiință, despre cine este după ființă : El are o fire superioară celor create, dar nu este în cele ce este Tatăl [385].

A. Așadar, Fiul a dobândit, ca un dar și ca o răsplată a virtuții, slava dumnezeirii și trebuința de a I se aduce închinare. Nu e un privilegiu al firii proprii, ci I s-a dăruit prin simpla și unica voință a Tatălui ?

B. Așa socotesc și spun aceia.

A. Atunci unde și cum a consimțit Tatăl să I se arate Fiului închinarea ? Nu vor zice că hotărârea lor de a-L slăvi a fost urmarea poruncii lui Dumnezeu Tatăl ?

B. Tatăl, zic ei, a poruncit sfinților îngeri să se închine Fiului. Căci ce altceva ar însemna : *«Când a adus pe Întâiul Născut în lume, a zis : Și să se închine Lui toți îngerii lui Dumnezeu»* (Evr. 1, 6) ?

---

384. Firea dumnezeiască este mai presus, în mod ființial mai presus nu numai de orice existență nerațională, ci și de orice existență rațională, cugetătoare.
385. Arienii Îl socoteau pe Hristos superior creaturilor de rând, dar totuși o creatură, sau prima creatură, deci nu de ființă dumnezeiască.

A. Așadar, aceștia au recunoscut formal că Tatăl a poruncit să se aducă închinare Fiului. Dar cum vor refuza, zicând că : adăugând titlul de Întâiul Născut Celui de Unul Născut, în funcție de umanitatea Lui, nu s-a introdus în mod necesar și ideea că slava e ceva adăugat ? Însă spune-mi : când a devenit El Întâiul Născut, dacă nu când S-a făcut Unul între mulți frați ? Căci dacă era de un neam cu noi și frate după fire și înainte de trup, de ce nu se spune că această situație era de la început, ci s-a produs în timpurile din urmă ?. Cum s-ar cugeta așezat printre creaturi Unul Născut ? Dar nu e nici o îndoială, ci e mai degrabă un adevăr sigur, că S-a arătat în timpurile din urmă ca om și de aceea Întâiul Născut, ca atare, are și o slavă adaosă și dreptul unei închinări adăugate. Iar dacă ei nu socotesc că este așa, speculația necesară provenită din aceasta Îl va întoarce spre raționamente urâte și stupide. Socotesc că El putea spune atunci cuiva : fiindcă S-a făcut om și de aceea Întâiul Născut, a dat ocazia trebuinței de-a fi închinat, deci când S-a umilit (deșertat), sau timpul umilirii (deșertării) fără timpul slăvirii adevărate. Deci înainte de întrupare S-a aflat într-o stare inferioară și lipsită de slavă, deși era în chipul și egalitatea Tatălui precum s-a scris, din care S-a pogorât la firea inferioară, adică la cea omenească. Dar dacă era înainte lipsit de slavă și departe de calitatea de-a fi închinat, ce știau Serafimii care erau împrejurul Fiului ce ședea pe tronul dumnezeirii să-L laude în cântări și doxologii, numindu-L Domnul Savaot, spunând că e plin cerul și pământul de slava Lui (Isaia 6, 1—3) ? De ce slavă era plin cerul dacă a primit să fie închinat împreună cu Tatăl de abia când S-a făcut ca noi ? Dar ascultă pe înțeleptul Ezdra scriind : «*Tot pământul cheamă adevărul și cerul îl binecuvântează și toate lucrurile se clatină și tremură*» (III Ezdra 4, 36). Iar fericitul David striga clar despre Dumnezeu care stăpânește peste toate : «*Cel ce privește la pământ și-l face să tremure*» (Ps. 103, 32). Deci Cel ce înainte de întrupare și de-a Se numi Întâiul Născut era împodobit cu măririle Tatălui, cum ar putea fi văzut într-o stare inferioară celei în care Se află Tatăl ?

B. Când S-a făcut Întâiul Născut, atunci S-a și adus închinare după poruncă. Dar nu este acesta un dar făcut de Tatăl ?

A. Dar nu trebuie examinat numai dacă acesta este simplu un dar, ci și când s-a făcut el.

B. Desigur, când Fiul a devenit și Întâiul Născut.

A. Deci, nu când S-a pogorât la frățietatea cu noi ? Căci aceasta socotesc că o arată termenul de Întâiul Născut.

B. Așa zic și eu.

A. Atunci se cuvine firii omenești, înțeleasă în ea însăși, să fie așa, să i se aducă închinare, așa cum este, cum trebuie să I se aducă Celui ce este prin calitate și măsură Dumnezeu ?

B. Nu, deloc.

A. Ai dreptate, prietene. Numai firii care împărățește peste toate i se cuvin cele proprii ei [386]. Deci numai când Fiul S-a pogorât din înălțimile Sale și nu răpire a socotit a fi, deopotrivă fiind Dumnezeu, însușindu-Și chipul de rob prin fire și trebuința de-a Se închina, S-a închinat cu noi [387]. Dar ar fi un fapt cu totul de neacceptat și străin de rațiunea cuvenită a nu fi văzut strălucind de slava Tatălui pe Fiul ieșit din El, chiar dacă a venit în trup. Căci prin iluminarea Duhului, Cerul, adică mulțimea sfinților îngeri, este inițiat în taina Lui. Și fiindu-le înfățișat ca Întâiul Născut între mulți frați și împreună Șezător pe tron cu Tatăl, li s-a poruncit să I se închine. Nu pentru că Tatăl Îl ridica atunci la primele arătări ale acestei slave, nici pentru că Îi acorda atunci pentru prima oară favoarea neobișnuită de-a I se aduce închinare, ci pentru că li-L arată pe Cel dintotdeauna și de la început închinat de ei, vrednic de închinare chiar venit în trup. Așadar (căci re-aduc iarăși cuvântul la început), S-a închinat Fiul când S-a arătat și ca Întâiul Născut în chipul robiei, din ceea ce se poate cunoaște demnitatea strălucitoare a transcendenței Lui după fire. Căci dacă Celui venit în chipul de rob Îi revine puterea de-a Se închina, căreia dintre creaturi nu-i va fi clară frumusețea Lui dinainte de întrupare ? [388] Iar vorbind de trebuința ce-o aveau și Cerurile însele de inițiere prin Duhul Sfânt, nu jignim firea sfinților îngeri, ci folosim acest citat, urmând dumnezeieștilor Scripturi. Despre aceasta ne asigură Pavel, scriind : «*Ca să se facă acum cunoscută Începătoriilor și Stăpâniilor întru cele cerești prin Biserică înțelepciunea cea de multe feluri a lui Dumnezeu, după hotărârea cea din veci, pe care a împlinit-o în Hristos Iisus, Domnul nostru*» (Efes. 3, 10—11). Pe lângă aceasta spune și dumnezeiescul Psalmist : «*Ridicați, căpetenii, porțile, ridicați-vă voi, porți veșnice, și va*

---

386. Numai firii care nu e supusă nici unei puteri superioare, ci are putere peste toate prin faptul că le-a creat și le susține prin legile imprimate lor și prin puterea ei, i se cuvine toată închinarea.

387. E propriu firii create să fie roabă și să se închine, având toate de la Dumnezeu. Dacă nu o face, suportă grele urmări. De aceea Fiul Și-a asumat firea noastră acceptând calitatea ei normală de roabă și închinătoare lui Dumnezeu. Prin aceasta se deschide darurilor lui Dumnezeu și fericirii aduse de ele. Și ni le comunică și nouă, dacă ne unim cu El în această stare.

388. Cum se explică faptul că numai Hristos ca om S-a putut închina Tatălui, dacă nu faptului că El nu era un om de rând, ci era și Fiul lui Dumnezeu care cunoștea pe Tatăl ? El știa că, fiind Dumnezeu întrupat, e și om care se cuvine ca atare să Se închine lui Dumnezeu Tatăl, sau chiar Sieși ca ipostas dumnezeiesc, purtător al firii omenești. Dar vor simți în aceasta și cei apropiați de El, că este Unul care cunoaște pe Dumnezeu Tatăl, cum nu-L cunosc oamenii de rând.

intra Împăratul măririi. Cine este acesta, Împăratul măririi? Domnul Puterilor, acesta este Împăratul măririi» (Ps. 23, 9—10). Când Hristos a înviat, după ce a golit iadul și a biruit moartea, în momentul când Se înălța spre cele de sus și Se întorcea la Tatăl din ceruri, Duhul porunci să I se deschidă cât mai repede porțile cerurilor și le arătă Puterilor de sus pe Dumnezeu apărut în trup, zicând : «*Domnul Puterilor, El este Împăratul măririi*» (Ps. 23, 10).

B. Înțelegem deci că El S-a închinat ca Dumnezeu, deși era Dumnezeu prin fire. Apoi tu vei spune, precum socotesc, că, dacă hotărâm să cugetăm cele cuvenite, vom referi și spusa că nu cunoștea ziua și ceasul acela, la măsurile umanității.

A. Tu știi că așa voi spune, fără nici o ezitare. Căci o mulțime de motive bine întemeiate ne îndeamnă și ne spun să înaintăm, ca pe un drum lipsit de piedici și bun de umblat, spre această opinie. Căci nu poate fi nici o nepotrivire între condiția umilinței (deșertării) acceptate și între neștiință, fără ca aceasta să însemne o micșorare proprie a firii Cuvântului, înțeles ca Cuvântul și Înțelepciunea lui Dumnezeu. Sau nu-ți pare aceasta o înțeleaptă vedere a acestui fapt ?

B. Da, sunt în totul de acord.

A. Căci ce flecăreală țesută cu viclenie ne-ar putea face să gândim și să spunem că Unul Născut a ignorat ceva din cele ascunse ale lui Dumnezeu, dacă este, după Scripturi, cu adevărat Înțelepciunea și Sfatul Tatălui ?

B. Nimenea nu s-ar putea lăsa convins, dacă are cu adevărat minte.

A. Nu ne-ar fi mințit, iubitule, nici înțeleptul Pavel, scriind : «*Precum nu știe omul cele ale omului, decât duhul omului, așa nici ale lui Dumnezeu nu le știe decât Duhul lui Dumnezeu*» (I Cor. 2, 11).

B. E cu totul așa.

A. Cunoaște deci Duhul lui Dumnezeu cele din El și nu-I este Lui nimic ascuns și nevădit ?

B. Cunoaște, cum să nu ?

A. Dacă deci Duhul Tatălui este propriu și Fiului, cum n-ar cunoaște Acesta ceva din cele ascunse în Dumnezeu, având El propriu pe Duhul, Care toate le știe cele din Tatăl, deși Îl aud zicând clar Sfinților Apostoli : «*Încă multe am să vă spun, dar nu le puteți purta acum. Dar când va veni Acela, Duhul adevărului, vă va călăuzi pe voi la tot adevărul. Căci nu va grăi de la Sine, ci câte va auzi va grăi și cele viitoare va vesti vouă. Acela pe Mine Mă va proslăvi, căci dintr-al Meu va lua și va vesti vouă*» (Ioan 16, 12—13). Oare nu-ți este clar cuvântul spus ție ? Și observă că L-a numit pe Mângâietorul Duhul adevărului, dar a

mai spus că purcede din Tatăl, arătând că toate cele ale Tatălui sunt ale Lui [389].

B. Foarte bine ai spus.

A. Ceea ce arată mai ales şi cu adevărat ridicolul părerii adversarilor şi trebuinţa cuvenită de-a o respinge, este socotinţa că Cuvântul Cel Născut din Dumnezeu Tatăl, strălucirea ce luminează din El, chipul Lui, pecetea strălucirii, a ipostasului Lui (Evr. 1, 3), Cel egal cu slava şi împreună Şezător pe tron cu Tatăl, Cel *«în Care sunt toate comorile ascunse ale înţelepciunii şi ale cunoştinţei»*, precum s-a scris (Col. 2, 3), ignoră un lucru atât de mic [390] ! Ce renume de prostie nu le poate aduce pe drept cuvânt aceasta ?

B. De fapt, foarte mare.

A. Dar socotesc că nici Tatăl nu-Şi salvează slava proprie, dacă Sfatul şi Înţelepciunea Lui ignoră ceva cu adevărat.

B. Sunt de acord : tot ce poate să ştie cineva, nu va şti sigur fără Sfatul şi Înţelepciunea Lui.

A. Foarte bine, iubitule. Nu trebuie să cugete altfel, decât aşa, apărătorii adevărului. Lăsând deci ocupaţia cu teorii zadarnice şi prelungite, să trecem la punctul următor. Era obiceiul Mântuitorului Hristos să lucreze cu Sfinţii Săi Ucenici astfel : de întrebau ceva care părea că merită să cunoască, dar care nu cerea o cercetare prea dezvoltată, le dăruia o explicare exactă, dar cât mai scurtă. Dar dacă voiau să cunoască în grad mai mare ceea ce întrecea capacitatea lor, îi aducea la linişte şi-i convingea să se hotărască să se ocupe cu lucruri mai convenabile şi

389. Duhul este şi al Fiului, dar purcede numai din Tatăl. Tatăl e unica origine în Dumnezeu. Aşa este suprema origine. Nu împarte caracterul de origine cu Fiul. El naşte pe Fiul şi revarsă peste Fiul toată iubirea Lui personificată în Duhul. Fiul trimite pe Duhul venind în El ca iubire de la Tatăl. Trăieşte şi El pe Duhul ca iubire, dar ca iubire venită de la Tatăl şi umplându-L de iubirea faţă de Tatăl. Tatăl nu purcede pe Duhul fără să-L îndrepte spre Fiul, dar nici Fiul nu purcede împreună cu Tatăl pe Duhul. Tatăl născând pe Fiul, trimite spre El pe Duhul ca iubire continuă şi-L face pe Fiul să-L simtă în mod nemărginit pe Tatăl ca Tată şi pe Sine să Se simtă ca Fiu. Duhul luminează din Fiul ca iubire ce răspunde iubirii Tatălui. Tatăl purcede pe Duhul spre Fiul şi vede pe Fiul în Duhul, sau în lumina iubirii de Fiu. Duhul purces din Tatăl străbate «prin Fiul» şi nu merge mai departe nefăcând pe Fiul să-L trimită mai departe, sau să facă să apară prin Duhul altă Persoană. În Duhul se închide Treimea în infinitatea ei, Duhul face pe Fiul întors spre Tatăl. Sf. Maxim, explicând cuvântul Sf. Grigorie Teologul, spune : «De aceea unimea mişcându-se de la obârşie la doime, se opreşte în Treime, din pricina desăvârşirii» (Cuv. I despre Fiul şi Cuv. teol. III despre pace). Şi în alt loc zice : «Unimea e cu adevărat unime, pentru că nu e izvor al celor de după ea... Şi Treimea este cu adevărat Treime, neîntregindu-se dintr-un număr desfăcut... ca să sufere împărţire» (Ambigua, trad. rom. p. 46—47). Treimea e iubire desăvârşită, pentru că nu e o singură Persoană, dar nici un număr de persoane orientate mereu spre altele, ci două Persoane întoarse una spre alta prin a treia. Dar când se vorbeşte despre relaţia cu lumea aceasta, se spune de Fiul că lucrează «prin Duhul», pentru că nu le face pe acelea deofiinţă cu Treimea.

390. Ziua şi ceasul sfârşitului.

să facă cele ce îi vor ajuta să fie mai înțelegători și să câștige o mai mare strălucire de la Dumnezeu prin săvârșirea celor bune. Deci când îi vedea porniți, nu știu de ce, să pună întrebări pentru a afla ceea ce întrecea capacitatea lor, îi convingea să se liniștească, potolindu-i prin raționamente constrîngătoare : spunându-le că Tatăl nu le-a descoperit nici îngerilor, și că nu le-a făcut cunoscute, nici un răspuns ; că pe Duhul nu erau în stare să-L cunoască deplin decât prin Fiul Însuși, pentru că El nu era numai un om simplu și ca ei de pe pământ, ci că era prin fire Dumnezeu (Marcu 13, 32)[391]. Iar pe cei stăpâniți de dorința stăruitoare de-a cunoaște (ziua sfârșitului), îi învață zicând : «*Nu este al vostru să cunoașteți anii sau vremile pe care Tatăl le-a pus în stăpânire Lui, ci veți lua putere, venind Duhul Sfânt peste voi, și veți fi Mie martori în Ierusalim și în toată Iudeea și Samaria și până la marginea pământului*» (Fapte 1, 7—8). Vezi cum le poruncește să nu se ocupe cu cele mai presus de ei, ci îi strămută, așa zicând, spre cele ce le sunt sub puterea minții și potrivite trebuinței lor ? Acesta era modul obișnuit de comportare al Lui. De aceea dumnezeieștii ucenici I-au adus pe orbul din naștere când a ieșit din pridvoarele templului și urmând părerilor iudaice, au făcut din bolnav un prilej de-a învăța ceva și L-au întrebat : «*Învățătorule, cine a păcătuit : acesta sau părinții lui, ca să se nască orb ?*» (Ioan 9, 2). Și fiindcă erau copleșiți de judecățile lui Dumnezeu și le era cu neputință ca oameni să cunoască ceea ce depășea înțelegerea lor, venind la El, L-au rugat să le explice ceea ce întrecea puterea lor. Iar El i-a făcut încă o dată să cugete la ceea ce le era mai familiar, atrăgându-i de la voința unei cunoașteri care e deasupra omului și lăsând curiozitatea să se intereseze mai departe de facerea celor bune. Astfel a zis : «*Nici acesta n-a păcătuit, nici părinții lui, ci ca să se arate lucrările lui Dumnezeu în el. Noi trebuie să facem lucrările Celui ce ne-a trimis pe noi până este ziuă. Căci vine noaptea, când nimenea nu poate lucra*» (Ioan 9, 3—4). Auzi cum înlăturând părerea lor ca greșită și potrivită cu neștiința iudeilor, le poruncește să facă mai degrabă binele care întrece înțelegerea oamenilor, acordând numai firii dumnezeiești și numai ei, prin ea însăși, cunoașterea celor ce trebuie împlinite ?

B. Bine zici.

A. Deci cugetând drept, nu vom vedea chestiunea rezolvată altfel, decât în sensul că, deși se spune că ignora ceva ca și noi după umanitate, dar fiind Dumnezeu, Fiul știe toate ale Tatălui, prin Care și cu Care fie slava lui Dumnezeu Tatăl și a Sfântului Duh în vecii vecilor. Amin.

---

391. Pentru astfel de oameni era prea greu să înțeleagă exact motivele pentru care sfârșitul ar fi fost în cutare zi și cutare ceas. Trebuia să vină peste ei Duhul, ca să înțeleagă întrucâtva aceasta.

CUVÂNTUL VII

Despre Sfântul Duh : El este Dumnezeu și din Dumnezeu după fire. Poziția adversarilor : Sfântul Duh nu e Dumnezeu

A. «*Roada ostenelilor bune este slăvită*» (Înț. Sol. 3, 15), a declarat unul dintre înțelepți. El a lăudat, s-ar putea spune, pe cei obișnuiți cu iubirea muncii. Vei refuza adevărul cuvântului sau îl vei aplauda cu laude ca bun și drept ? Căci aparține sfinților să știe să sufere cu răbdare. Nu e așa, Ermia ?

B. Așa este.

A. Vino deci să ne ocupăm cu ultima temă a ostenelii noastre, încingându-ne mijlocul cu râvna cea mai deplină, îmbrăcându-ne pieptul cu pavăza dreptății. Și luând sabia cea mai ascuțită a Duhului, care este cuvântul lui Dumnezeu, și coiful credinței, precum s-a scris (Efes. 6, 15—17), să ne împotrivim cu bărbăție nălucirilor eretice. Căci ei își ascut mintea și limba nerușinată pentru a înjura pe Duhul dumnezeiesc și pentru a lua în stăpânire mintea celor slabi, despărțindu-i de cunoștința nerătăcită și adevărată și aruncându-se în gropile pieirii, vărsând în ei veninul nepriceperii lor, deși Legea poruncește prin gura lui Moise : «*Un om care va lovi orice om și-l va omorî, cu moartea să se omoare*» (Lev. 24, 17). Iar Hristos a spus limpede și deschis : «*Cel ce va sminti pe vreunul din aceștia mici, care cred în Mine, mai de folos i-ar fi să i se atârne de gât o piatră de moară și să fie înecat în adâncul mării*» (Matei 18, 6).

B. Osânda unor astfel de oameni e foarte mare și zdrobitoare. Nenorocind pe frații lor și rănind conștiința lor cea slabă, păcătuiesc împotriva lui Hristos. Dar care e rațiunea lor ?

A. Fapta lor e lipsită de rațiune, chiar dacă declară opinie și rațiune ceea ce s-au hotărât să cugete, răspunzând foarte bucuros întrebării tale. Unii însușindu-și o îndrăzneală neînfrânată și folosindu-se de o nerușinare goală spun că Duhul lui Dumnezeu este creat și făcut. Alții, susținându-și oarecum grosimea defăimării, se rușinează cu dreptate de această părere și, cizelând într-o rătăcire mai fină cuvântul despre El, spun că nu e Dumnezeu, dar, coborându-L prostește sub ființa cea mai înaltă, cred că e ceva de o specie unică, sau Îl închid într-o fire

proprie și intermediară, care nu are înălțimea supremă, dar depășește mult și măsura creaturii.

B. Și ce ar fi o astfel de fire, care nu e nici Dumnezeu nici creatură? Căci după părerea mea, nu e nimic la mijloc. Căci este o unică diferență extremă care separă pe Dumnezeu și creatura prin fire și nimic altceva. Deci printre cele crezute că există, nu se pot observa decât acestea singure. Sau cugeți tu că e ceva dincolo de acestea?

A. Nu se poate, prietene. Căci toate s-au făcut prin Fiul, spune Scriptura de Dumnezeu insuflată (Ioan 1, 3). Deci dacă vreuna dintre cele ce sunt s-ar despărți de toate celelalte prin fire, ar scăpa și de umilința de-a fi fost făcută și astfel prin superioritatea firii Sale s-ar recunoaște că e Dumnezeu. Dar nu s-ar depărta de adevăr nici afirmarea contrară. Căci dacă nu e Dumnezeu după fire, va fi desigur între cele făcute[392]. Deci sau să înalțe pe dumnezeiescul și Sfântul Duh și să-L mărturisească nelegat ființial de creație, sau, coborându-L de pe tronul suprem și dintre cele mai înalte, să-L socotească între cele făcute. Nici un loc sau nici o rațiune a altei firi nu se poate intercala între ele, putând nega rudenia cu amândouă[393]. Căci a declara pe Duhul de o specie unică și a socoti că se poate uni cu aceasta o slavă a Lui, cum n-ar fi o afirmație goală de conținut, deși sunt, după noi, atât de multe lucruri, chiar printre creaturi, care nu sunt unice în specia lor? Căci unu este soarele, și una luna; nu este alt pământ decât cel ce este. Una e și firea apelor, suferindu-și firea proprie, chiar dacă pare să se schimbe în calitățile ei. Ar putea fi socotiți deci unii stăpâniți de prostie și de copilărie, dacă își închipuie că pot împodobi pe Duhul Sfânt cu cinstiri infinite, produse de năluciri atât de reci, îndrăznind totuși să-L închidă în măsurile creației, nedesfăcut și nedespărțit de ea printr-o înălțime incomparabilă, ca și Tatăl și, ca și Fiul, ci redus la o fire coborâtă și supusă, dar incapabilă să-și găsească un loc printre existențe.

B. Ce vom face deci de vor zice: unde S-a numit Duhul Sfânt Dumnezeu?

---

392. Între făcut și nefăcut, nu poate fi ceva la mijloc. Dacă e făcut, nu e Dumnezeu. Dacă e nefăcut, e Dumnezeu. Nu se poate socoti ceva amestecat. Aceasta e una din absurditățile în care vrea să se refugieze un fel de panteism. Nu pot fi decât două forme de existență. Una supusă legilor, fără voia lor, într-o mărginire reciprocă și apărând și dispărând, constând din componente mărginite; și alta nesupusă unei legi, neschimbată, nemuritoare, având în sine nemărginirea. Se impun două forme de existență: creată și necreată, dar creatoare. Altfel, ordinea supusă legilor, mărginită, nu se poate explica.

393. Nu poate fi ceva care să nu fie nici făcut, nici nefăcut; care să nu fie înrudit nici cu una, nici cu alta, sau care să fie amândouă.

A. Spune, unde și de către cine este declarat de același neam cu cele create, El, Care e pus în rând și numărat cu Tatăl și cu Fiul împreună văzut prin credință în una și aceeași dumnezeire mai presus de toate? Sau n-a poruncit Mântuitorului Sfinților Apostoli să învețe astfel? Căci zice: «*Mergând, învățați toate neamurile, botezându-i pe ei în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh*» (Matei 28, 19). De aceea și fericitul Pavel a întrebat pe unii dintre cei ce au crezut: «*Ați primit voi Duhul Sfânt?*» (Fapte 19, 2). Iar negând aceia și declarând deschis: «*Dar nici n-am auzit dacă este Duh Sfânt*» (Ibidem), i-a mustrat zicând: «*Dar în ce v-ați botezat?*» (Fapte 19, 3), știind că nu e credința sănătoasă, nici nu se poate avea vreodată dacă nu se exprimă mărturisirea deplină în Dumnezeu și în Duhul Sfânt. Așa au predat înșiși văzătorii și cei ce s-au făcut de la început slujitorii Cuvântului. Așa ne-au învățat pe noi Părinții și e propriu celor înțelepți să cunoască ceea ce s-a scris: «*Nu muta hotarele veșnice, pe care le-au pus părinții tăi*» (Prov. 22, 28). Deci: «*un Domn, o credință, un botez*», după Scripturi (Efes. 4, 5). Căci ne-am botezat în dumnezeirea și domnia cea una a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, nu ca închinându-ne unui număr de mulți zei, nici unei creaturi, care ar fi realizat în noi zicala: «*Câinele s-a întors la vărsătura sa și porcul ce se scaldă, se tăvălește în mocirlă*» (II Petru 2, 22)[394]. Noi care am fost desprinși de la închinarea creaturii de către Creator, datorită credinței într-un singur Dumnezeu cu adevărat existent prin fire, prin care ne-am însușit lauda și nădejdea mântuirii și am lepădat vechea și întinata rătăcire, dacă mărturisim că Duhul șade ființial pe tronul dumnezeirii adevărate, de unde plecăm în acest caz și unde ajungem, nu pot înțelege și nici spune, precum bine știi. E mai degrabă clară și ușor de înțeles credința noastră. Abătuți, așa zicând, de la calea pe care se poate umbla, am rămas într-o rătăcire nu mai mică decât cea de odinioară. Căci n-a mințit, pe cât se vede, Pavel, zicând: «*Dar atunci, necunoscând pe Dumnezeu, slujeați celor ce nu sunt dumnezei prin fire. Acum însă, după ce ați cunoscut pe Dumnezeu, mai bine zis ați fost cunoscuți de Dumnezeu, cum vă întoarceți iarăși spre stihiile cele slabe și sărace, cărora iarăși voiți să le slujiți ca înainte?*» (Gal. 4, 8—9)[395]. Dar de unde am cu-

394. Dacă Duhul Sfânt ar fi creatură, nu ne-ar curăți prin Botez de murdăria păcatului, ci s-ar întâmpla cu noi ceea ce se întâmplă cu câinele care-și soarbe vărsătura sa, sau cu porcul care se spală în mocirlă.

395. Universul văzut ca creație a lui Dumnezeu este minunat (Ps. 118, 1), dar când e văzut despărțit de Dumnezeu, sau ca singura realitate, e slab și nu ne aduce decât greutăți și moarte. Dacă n-ar fi decât numai el, ar fi absurd, așa cum l-a văzut scriitorul Eugen Ionescu.

noscut peste tot pe Dumnezeu Cel adevărat și ființial, dacă nu Se cunoaște ca împreună Dumnezeu cu Dumnezeu Tatăl, Duhul Lui?

B. Da, zic ei, am cunoscut pe Tatăl și pe Fiul, dar nu și pe Duhul.

A. Dar nu vom folosi ca învățători pe cei ce și-au corupt mintea lor și nu vom acorda atenție *«duhurilor înșelătoare»*, cum zic Scripturile (I Tim. 4, 1). Vom crede mai degrabă că Duhul lui Dumnezeu există și e prezent ființial în El, cum este duhul omenesc în om. Și precum dacă cineva ne-ar numi fie pe Petru, fie pe Ioan, ar indica numaidecât împreună cu ei și duhul lor propriu, prezent în ei, și ar arăta orice existență vie, la fel, socotesc, că este și cu Tatăl și cu Fiul. Împreună cu Fiecare se indică Duhul; și nu ca fiind o parte a Lui, cum cugetau și referitor la oameni [396]. Căci subzistă (ca ipostas) în mod special și Tatăl Îl purcede din firea Sa proprie, dar Îl procură celor vrednici și Fiul Însuși [397]. Căci este o lipsă de credință și o nebunie a tăia unitatea dumnezeirii, făcând-o doime, și a îndrăzni o contractare a firii dumnezeirii, dat fiind că Scriptura de Dumnezeu insuflată o desfășoară în cele trei ipostasuri, dar o și adună iarăși, prin egalitate și deoființime deplină, în unitatea firii și în identitatea ființei [398].

Fără a vorbi de realitate, Duhul Sfânt are chiar numele dumnezeirii

B. Pe ce bază, zic ei, sau cum se cugetă și Duhul ca fiind Dumnezeu?

A. Pornind, prietene, de la ceea ce este prin fire și de la cele din care este cunoscut, pe cât se poate. Căci cele ce sunt, se cunosc bine din cele ce sunt cu adevărat. Din numiri nu dobândim un înțeles spre indicarea necesară și fără greșeală a celor cunoscute, deși numele potrivit fiecăreia dintre existențe este folositor.

---

396. Duhul Sfânt este în Tatăl și în Fiul Viața, cum este și în om duhul viața. Iar Fiul e în Dumnezeu Înțelepciunea, sau gândirea înțeleaptă. Dar în Dumnezeu acestea au în mod mai accentuat caracter de Persoane, cum în oarecare măsură și în om n-ar fi gândire și viața, dacă n-ar fi gândire și viață, dacă n-ar fi în legătură cu alte persoane. E greu de despărțit relația între acestea.

397. Sf. Chiril face distincție clară între purcederea Duhului Sfânt din Tatăl și dăruirea Lui făpturilor, care aparține și Fiului. Fiul primește pe Duhul de la Tatăl, întărind prin aceasta și iubirea Lui ca Fiu și iubirea Tatălui ca Tată. Tatăl este unica origine în Dumnezeu. Fiul e numai Fiu. Iubirea în Dumnezeu nu numai unește, ci și distinge Persoanele prin Duhul. Dar în relația cu creația, deosebită prin ființă de Dumnezeu, Aceștia își arată Amândoi iubirea, neîncetând să o arate unul ca Tată și unul ca Fiu, dar făcându-Și-o simțită Amândoi uniți în Duhul sau prin Duhul, însă totuși unul ca Tată și unul ca Fiu.

398. Dacă Tatăl n-ar rămâne singura origine a ipostasurilor celor două în Dumnezeu, și dacă n-ar purcede pe Duhul ca iubire spre Fiul și dacă Tatăl și Fiul nu Și-ar arăta împreună iubirea Lor față de creație, arătând-o prin Duhul, nu s-ar vedea unitatea iubitoare a Persoanelor dumnezeiești neconfundate.

B. Cuvântul este obscur, nu-l înțeleg prea bine.

A. Îl voi explica. ți voi lămuri, pe cât e cu putință, ceea ce înseamnă. Dacă ți-ar spune cineva: animal rațional, muritor, capabil de minte și cunoștință, ce-ai admite că ți s-a definit, prietene?

B. Evident, un om.

A. Iar dacă ți-ar vorbi de un animal, adăugând că nechează?

B. Voi spune că acesta este un cal.

A. Nespus fiind numele nici unuia din cei definiți, cum ai putea spune că unul este om și altul cal?

B. Fiindcă, prietene, s-a definit firea omului și a calului.

A. Dacă cineva te-ar mustra că ai spus acestea și ar spune că nici animalul rațional nu e om, nici cel ce nechează nu e cal, dat fiindcă nu s-a adăugat definițiilor numele celor doi, n-am avea dreptate să spunem că un astfel de nepriceput vorbește în deșert, că e căzut din minte și sărac cu înțelegerea?

B. Ba da, desigur.

A. De ce face așa? Dacă ar vrea cineva să te întrebe, ce i-ai răspunde?

B. Aș spune că dacă cineva nu ține seama de cele definite drept și cu pricepere, trebuie imediat socotit ca un nepriceput. Căci fiecare din cele existente are înțelesul lui propriu, care indică ceea ce este cu adevărat, câtă vreme numirile exprimă de multe ori ceva care se potrivește mai multora.

A. Așadar are loc o arătare mai adevărată și neînșelătoare când se cercetează precis fiecare dintre cele după fire, și nu din numiri. Sau care nu vom atribui nestricăciunea, eternitatea și neschimbarea firii care împărățește peste toate?

B. Cum să nu?

A. Spune-mi, ce e Dumnezeu?

B. În mod cuvenit, firea aceea.

A. Deci îi sunt proprii incoruptibilitatea și nestricăciunea. Dar numele ei de Dumnezeu este comun Lui și îngerilor și nouă înșine, deși nouă ne este adăugat și un dar[399]. La fel e propriu omului să fie rațional. Dar numele de om se dă și celor făcute din piatră, sau altei materii, cizelate după chipul nostru. Deci trebuie să vedem dacă Duhul

399. Îngerilor și oamenilor numele de «Dumnezeu» le este adăugat și dat, și nu e propriu ființei lor. Căci primesc ca un dar incoruptibilitatea și veșnicia. În definitiv cele create le au toate ca un dar, unele prin creație, altele după aceea, prin deschiderea lor față de Dumnezeu. Până la urmă, toate aparțin lui Dumnezeu, dar Lui prin fire, prin Sine, celorlalte le vin de la El ca un dar. E o trăire reală a acestor două feluri de existențe: a lui Dumnezeu ca Dăruitor, a celor create ca dar.

este Dumnezeu și în Dumnezeu și din El prin fire, ca Unul ce strălucește ființial prin cele proprii lui Dumnezeu, sau dacă, după spusa acelora, are în El rațiune adevărată și suficientă și o cauză care ne obligă să-L socotim căzut din deoființimea cu Dumnezeu, fiindcă nu a fost numit Dumnezeu. Dar și în aceasta îi vom dovedi alegând fără voie minciuna, nefolosindu-ne de raționamente străine, ci luându-le din Sfintele Scripturi și eliberând mintea noastră de flecăreala lor deșartă.

B. Socotesc un lucru neasemănat mai bun să examinăm dacă Duhul Sfânt se distinge prin însușirile dumnezeiești și nu este în El nimic mai mic ca în Tatăl și în Fiul, decât să îngustăm discuția în chip neînțelegător și să asudăm zadarnic numai despre problema numelui.

A. Ceea ce spui, Ermia, este o foarte bună și dreaptă judecată. Totuși se poate arăta adversarilor noștri, care voiesc să se ocupe cu cele deșarte, că Duhul este numit și Dumnezeu. Căci dumnezeiescul și preafericitul Petru demascând pe Anania, care a dosit cele închinate lui Dumnezeu, l-a mustrat foarte, zicând : «*Anania, de ce a umplut Satana inima ta să minți Duhului Sfânt și să dosești din prețul țarinei ? Când aveai bunul tău, nu erai liber să-l păstrezi și, vânzându-l, nu era în stăpânirea ta ? Pentru ce ai pus lucrul acesta în inima ta ? N-ai mințit oamenilor, ci lui Dumnezeu*» (Fapte 5, 3—4).

B. Da. Zice că a mințit lui Dumnezeu, chiar dacă se spune că s-a făcut aceasta împotriva Duhului.

A. Și cum s-a spus aceasta, dacă Duhul nu e Dumnezeu ?

B. Pentru că, chiar dacă vrea cineva să arate, zic, evlavia față de sfinți, ea se arată față de Dumnezeu. Căci a spus Hristos direct Sfinților Ucenici : «*Cel ce vă primește pe voi, pe Mine Mă primește*» (Matei 10, 40). Desigur că urmând unor raționamente necesare, nu zicem că ucenicii sunt dumnezei după fire, chiar dacă cineva primește pe Fiul, Care locuiește în sfinți. În mod asemănător, cel ce greșește Duhului greșește lui Dumnezeu, Care i-a trimis pe ei.

A. Dar acolo existențele menționate se remarcă prin însușiri egale și neschimbate prin fire, deci având între ele în mod necesar sensul deoființimii, orice fel de referire la o superioritate a uneia față de alta este deșartă. Ele sunt mai degrabă, prin identitatea în ființă, interioare una alteia : aceea e ca aceasta și aceasta ca aceea. Când, dimpotrivă, o inegalitate a firii desparte pe una de altele, n-aș spune că nu e cu neputință să se vorbească de superioritatea uneia față de alta. Dacă deci nu e deoființă Duhul cu Dumnezeu, cel ce greșește față de El nu va greși față de Dumnezeu. Să se înțeleagă deci referința Duhului cu a Celui ce L-a trimis pe Duhul. Dacă orice rațiune îi va sili fără voie să cinstească pe Duhul cu deoființimea cu Dumnezeu, să se rușineze ca de

nişte invenţii proprii, să considere egal cu cele ce nu sunt deofiinţă cu Dumnezeu pe Cel deofiinţă cu El. Şi astfel nu va socoti ca egal ceea ce fac sfinţilor cu ceea ce fac Duhului. Dacă este vorba de om, suntem în drept să referim ceea ce facem la Dumnezeu care-l stăpâneşte[400]. Dar dacă e, dimpotrivă, vorba de Duhul, tot ceea ce se va face, se va adresa însăşi firii dumnezeieşti şi negrăite, nu trecând prin vreun mijlocitor, la ceva din cele de deasupra, ci înălţându-se mai degrabă imediat şi nemijlocit la însăşi frumuseţea supremă şi mai presus de lume. De aceea pentru identitatea fiinţei, chemarea Duhului de către noi, deşi numele Lui e rostit al treilea, se aplică lui Dumnezeu Tatăl, cum de altfel se aplică şi Fiului[401]. Căci a spus Hristos femeii samarinene, învăţând-o foarte bine : *«Duh este Dumnezeu, şi cei ce se închină Lui trebuie să se închine în Duh şi Adevăr»* (Ioan 4, 24). Dar scrie şi Pavel : *«Apoi toţi, cu faţa descoperită privind ca în oglindă slava Domnului, ne prefacem în acelaşi chip din slavă în slavă, ca de la Domnul Duhul»* (II Cor. 3, 18). Şi iarăşi : *«Iar Domnul este Duhul»* (II Cor. 3, 17).

B. Aşadar, Duhul este deofiinţă cu Tatăl şi cu Fiul.

A. Aşadar, sfinţii nu se pot îmbogăţi altfel de Dumnezeu, decât primind pe Duhul. Căci dacă ne facem *«părtaşi ai firii dumnezeieşti»* (II Petru 1, 4), după Scripturi, se săvârşeşte aceasta prin legătura cu o fire creată şi făcută, sau participând cu adevărat la dumnezeire, pe cât e cu putinţă, şi numindu-ne astfel, neam al lui Dumnezeu ?

B. Dacă nu se poate participa la foc fără foc, cum ar participa cineva la Dumnezeu, dacă nu prin Dumnezeu ?

A. Ceea ce este în noi ca Dumnezeu şi îndeplineşte deci rolul şi lucrarea lui Dumnezeu, este oare cu putinţă să nu fie Dumnezeu ?

B. În ce mod ?

A. Observă cum a vorbit Dumnezeu oamenilor de odinioară şi mai de demult : *«Pentru că Eu sunt cu voi, zice Domnul-Atotţiitorul, şi Duhul Meu a stătut în mijlocul vostru, îndrăzniţi»* (Agheu 4, 5). Şi la rândul său, dumnezeiescul Evanghelist : *«Şi din aceasta cunoaştem că rămâne în noi, din Duhul pe care ni L-a dat»* (I Ioan 3, 24). Spune-mi, în ce mod era Dumnezeu în oamenii dinainte de noi, stând în ei Duhul ?

400. Identificau pe Duhul cu sfântul. Dar când ne adresăm Duhului, ne referim la Dumnezeu, dacă suntem credincioşi şi trăim răspunderea faţă de Dumnezeu, Care ţine la fiecare om.

401. Când ne adresăm Duhului, ca unul în fiinţă cu Tatăl şi cu Fiul, ne adresăm fiecărei Persoane sau întregii fiinţe dumnezeieşti, chiar dacă numele Lui e rostit de noi ca al treilea. Nu ne punem atunci în referinţă cu persoane create, ci cu Dumnezeu Însuşi prin una din Persoanele Lui, sau prin toate Trei. Când facem ceva omului, ne punem în legătură indirectă cu Dumnezeu. Când ne adresăm prin rugăciune lui Dumnezeu, ne punem în legătură cu Treimea întreagă în mod direct.

Sau cum poate fi şi în noi, care avem pe Duhul? Dacă Duhul ar fi de altă fire ca Dumnezeu, n-ar putea face pe Dumnezeu Cel prin fire prezent în noi.

B. De fapt, n-ar putea.

A. Deci Duhul este Dumnezeu şi din Dumnezeu prin fire. Sau dacă socotesc că nu e aşa, după ei, cuvântul preasfântului Pavel e o deşartă laudă şi o minciună. Acest cuvânt l-a scris el celor ce primiseră Duhul şi prin El prooroceau: *«Iar dacă toţi ar prooroci şi ar intra vreun necredincios sau vreun nepriceput, el este dovedit de toţi, este judecat de toţi; cele ascunse ale inimii lui se fac văzute. Şi aşa căzând cu faţa la pământ, se va închina lui Dumnezeu, mărturisind că Dumnezeu este cu adevărat între noi»* (I Cor. 14, 24—25). Iar iubitorilor de limbi, le spune: *«Deci cel ce vorbeşte în limbi, nu vorbeşte oamenilor, ci lui Dumnezeu. Căci nimenea nu-l înţelege. El grăieşte în Duh, taine»* (I Cor. 14, 2). Cum nu s-ar înţelege că Dumnezeu locuieşte în cei ce proorocesc prin Duhul, şi în ce mod grăieşte tainele în Duh, cel ce grăieşte lui Dumnezeu, dacă Duhul lui este străin de identitatea în fire cu Dumnezeu?

B. Ce lucruri drepte şi adevărate spui!

Rolul sfinţitor al Duhului. Probă reală a dumnezeirii Sale

A. Pe lângă acestea, aş mai spune că dispunem de o mulţime de raţionamente, nelipsite de o dreaptă judecată, care ne permit să respingem cu putere blasfemiile împotriva Duhului şi să mergem pe căile adevărului.

B. Ce vrei să spui?

A. Oare nu spunem că omul a fost alcătuit pe pământ după chipul lui Dumnezeu?

B. Cum să nu?

A. Iar ceea ce întipăreşte chipul dumnezeiesc în noi şi-i imprimă ca pe o pecete frumuseţea mai presus de lume, nu este Duhul?

B. Dar nu ca Dumnezeu, zic ei, ci ca slujitor al harului dumnezeiesc.

A. Deci nu El Însuşi ni se întipăreşte, ci harul prin El?

B. Aşa pare.

A. Deci trebuia să fie numit omul chip al harului, şi nu mai degrabă al lui Dumnezeu. Şi cugetă la aceasta. Căci, precum socotesc, cuvântul e înţelept şi simplu. Fiindcă la început, după ce a adus la existenţă vietatea însufleţită, plăsmuind-o Dumnezeu şi cinstind-o cu lucrarea mâinii Lui proprii, după Scripturi (Fac. 2, 7), i-a dat chipul

lui Dumnezeu, suflând apoi asupra ei suflarea vieţii. Dar pierzând sfinţenia prin abaterea spre rău, a fost readus la frumuseţea de la început prin Hristos, Care a înnoit ceea ce se învechise, refăcând chipul dumnezeiesc şi spiritual. Şi aceasta nu în alt mod, ci în cel de la început. Căci a suflat în Sfinţii Apostoli, zicând : «*Luaţi Duh Sfânt*» (Ioan 20, 22). Căci oare nu e cineva în Hristos făptură nouă ? (II Cor. 5, 17)[402].

B. Da.

A. Deci e un adevăr în a spune, mai bine zis e necesar a gândi că învechirea şi procesul coruperii au adus ca o boală pierderea chipului aflat în sfinţenie. De aceea prin întoarcerea spre starea de la început şi prin înnoirea prin Hristos, oare nu vom admite că recăpătăm asemănarea cu Dumnezeu ?

B. Aşa e, desigur.

A. Dar dacă harul dat prin Duhul este ceva separat de fiinţa Lui, de ce n-a spus fericitul Moise că, după ce-a fost adusă vietatea însufleţită la existenţă, i-a insuflat Creatorul tuturor harul prin suflarea vieţii ? Şi de ce Hristos n-a spus : Luaţi harul prin slujirea Sfântului Duh ? Ci în primul caz s-a numit «suflarea vieţii» ? Pentru că firea dumnezeiască este viaţa adevărată, dacă este adevărat că în ea vieţuim şi ne mişcăm şi suntem (Fapte 7, 29). Iar prin glasul lui Hristos de ce S-a numit «Duh Sfânt» ? Pentru că a introdus şi a făcut să locuiască cu adevărat Duhul în sufletele celor ce credeau şi prin El şi în El i-a prefăcut în chipul de la început, adică în cel al Lui Însuşi, adică în asemănarea cu Sine prin sfinţenie, şi astfel ne-a readus la arhetipul chipului, care este pecetea Tatălui[403]. Căci pecetea adevărată a Tatălui în toată exactitatea similitudinii este cu El, este Fiul Însuşi. Iar asemănarea perfectă şi fiinţială a Fiului este Duhul, după care fiind şi noi modelaţi, prin sfinţenie, ne configurăm după chipul lui Dumnezeu[404].

---

402. Chipul este identificat şi aici cu sfinţenia, care îi vine omului de la Dumnezeu prin Duhul Sfânt. De diavol nu se poate spune că e după chipul lui Dumnezeu, chiar dacă are un fel de inteligenţă. Dar oare are inteligenţă cel ce nu ştie să meargă spre o ţintă fericită? De aceea poporul român socoteşte pe omul care nu e bun, nebun.

403. E prezentă toată Treimea în calitatea omului numită «după chipul lui Dumnezeu». Omul primeşte în sine amprenta Fiului lui Dumnezeu. Cel întrupat, care este pecetea Tatălui, iar această calitate şi-o însuşeşte omul primind pe Duhul Sfânt.

404. Simţindu-ne împreună cu Fiul (ca fraţi ai Lui) fii ai Tatălui, imităm chipul Tatălui pe care-l are Fiul. Sau ne simţim copii ai Tatălui şi fraţi ai Fiului. Dar această simţire ne devine proprie primind pe Duhul de la Fiul. Trăim prin Duhul pe Fiul, dar împreună cu Fiul ne simţim şi noi fii ai Tatălui. În «după chipul nostru» trăim Treimea întreagă: simţim legătura cu toate cele trei Persoane — simţim iubirea între Ele, ca o iubire comună a Lor faţă de noi. Dumnezeu în Treime este atent la noi, este în noi. Iubirea între cele trei Persoane ne uneşte pe noi cu toate Trei, ca să trăim şi noi iubirea între noi, oamenii. Căci în fiecare este Treimea cu iubirea ce iradiază din fiecare. În chipul Duhului

Un cuvânt apostolic ne convinge despre aceasta: «*Copiii mei, pentru care iarăși sufăr durerile nașterii până ce va lua Hristos chip în voi*» (Gal. 4, 19). Ia chip prin Duhul, Care ne restaurează după modelul dumnezeiesc prin Sine, când deci Hristos ia chip în noi și El Însuși se imprimă în noi prin Duhul, care-I este asemenea. Deci Duhul este Dumnezeu. El ne face după chipul lui Dumnezeu nu printr-un har slujitor, ci ca Cel ce dăruiește prin Sine celor vrednici împărtășirea de firea dumnezeiască. Iar că Duhul este asemănarea adevărată a Fiului, auzi-l scriind pe fericitul Pavel: «*Căci pe cei ce i-a cunoscut de mai înainte, i-a și hotărât de mai înainte să fie asemenea chipului Fiului Său; și pe aceștia i-a și chemat*» (Rom. 8, 29). Dar suntem remodelați după chipul Duhului Sfânt, sau al lui Dumnezeu, prin credință și sfințenie și prin relația cu El, se înțelege prin relația de participare, chiar dacă suntem părtași la firea dumnezeiască (II Petru 1, 4).

B. N-am nimic de reproșat celor ce le spui.

A. Suntem numiți și suntem de fapt temple ale lui Dumnezeu și chiar dumnezei. Pentru ce? Întreabă-i pe adversari, dacă cu adevărat nu suntem decât părtași ai unui har simplu și neipostatic? Dar nu este așa din nici un punct de vedere. Ci suntem temple ale Duhului care există și subzistă (ca ipostas). Dar am fost numiți din cauza Lui și dumnezei, ca unii ce ne-am împărtășit, prin legătura cu El, de firea dumnezeiască și negrăită. Dacă, dimpotrivă, este cu adevărat străin și separat ființial de firea dumnezeiască Duhul care ne îndumnezeiește prin Sine, ne-am înșelat în nădejde, împodobindu-ne, nu știu pentru ce, cu laudele care nu duc spre nimic. Cum am mai fi dumnezei și temple ale lui Dumnezeu, după Scripturi, pentru Duhul cel din noi? Căci cel lipsit de calitatea de Dumnezeu, cum ar introduce această calitate în alții? Dar suntem temple și dumnezei. Și nu trebuie dată atenție celor rătăciți. Așadar Duhul lui Dumnezeu nu e de altă ființă decât El.

B. Dar dacă nu e de altă ființă, cum zici tu, de ce întreabă ei: nu e și El ceea ce e Tatăl și Fiul?

A. Atunci spune-mi, ei presupun în mod cuvenit că Duhul Sfânt e căzut din firea supremă și mai presus de toate, fiindcă nu e nici Tată, nici Fiu?

B. Așa socotesc ei.

A. Ei sunt prinși susținând cele mai necugetate și mai necredincioase lucruri spre pieirea celor simpli de cel ce cunoaște înțelesurile dreptei credințe. Fiindcă nu în faptul că e Tată, Tatăl este Dumnezeu.

imprimat în noi este și Fiul și Tatăl. Și nu suntem numai după chipul harului iradiind din Duhul. Căci unde e puterea unei persoane, este persoana însăși. În iubirea ce mi-o comunică altul, este el însuși, fără să se confunde cu mine.

Nici în faptul că e Fiu, Fiul este Dumnezeu. Căci răspunde-mi : să presupunem că a naşte şi a fi născut e una cu a fi dumnezeire după fire. Atunci tot cel ce a născut, sau a fost născut, ar fi desigur şi Dumnezeu cu adevărat. Dar aceasta este o afirmare prea îndrăzneaţă. Căci nu e Tatăl Dumnezeu pentru că a născut, nici Fiul Dumnezeu pentru că a fost născut. Ci Tatăl care era Dumnezeu a născut, şi Fiul, care era Dumnezeu, a fost născut. Deci nimic nu exclude şi nu împiedică de-a crede că Sfântul Duh e propriu firii dumnezeieşti, El care este din ea şi în ea prin fire, chiar dacă nu e nici Tată, nici Fiu. Dar care poate fi firea Duhului ? De aceasta trebuie să ne preocupăm, lăsând la o parte deocamdată ceea ce e propriu numelor, având în vedere că aceasta nu e o numire a dumnezeirii, ci ce gândim despre modul de subzistenţă (ipostatică) al fiecăruia din cei numiţi. Termenul de Tată arată că El a născut, şi cel de Fiu arată clar pe Cel ce S-a născut. Cât despre Duhul, El a ieşit din Dumnezeu Tatăl, ceea ce e propriu şi Fiului, asemenea duhului omenesc, chiar dacă e cugetat în ipostas şi subzistă cu adevărat. Aceasta se arată prin numele Lui.

B. Care este deci firea Duhului ?

A. E aceea care se cugetă că este şi a Tatălui şi a Fiului. Şi e recunoscută de toţi ca negrăită, căci slava ce învăluie dumnezeirea depăşeşte măsura minţii şi cuvântului nostru. Totuşi, pentru cei obişnuiţi să vadă fie măcar ca în oglindă şi în ghicitură, deci să cunoască în parte (I Cor. 13, 12), ţâşnesc nişte raze slăbite din viziunea dumnezeiască, raze care iluminează spaţiul înţelegerii lor şi-i conduc spre cunoştinţa de care sunt capabili. Astfel firea cea mai presus de toate este simplă şi necompusă, dar lărgindu-se în proprietăţile ipostasurilor şi în deosebirile Persoanelor şi numelor, se dilată în Sfânta Treime, dar unitatea după fire şi identitatea neschimbată o adună Dumnezeu cel Unul, ca nume şi ca realitate, în aşa fel, că în fiecare ipostas se cugetă firea întreagă la care se adaugă ceea ce-I este propriu, înţelegând ceea ce se referă la ipostas. Căci rămâne fiecare ceea ce este într-o unitate de fire cu celelalte şi acelea o îmbogăţesc în propria fire[405]. Fiindcă Tatăl este în Fiul şi în Sfântul Duh, dar la fel şi Fiul şi Duhul în Tatăl, şi Unul în Altul.

B. Şi ce ne garantează acestea ?

---

405. Firea dumnezeiască cea una şi simplă «se lărgeşte» interior în cele trei ipostasuri, dar rămâne şi una în fiecare ipostas şi în toate trei. Simplitatea şi bogăţia nesfârşită în adâncime, unitatea în fiinţă şi deosebirea în ipostasuri se împacă arătând marea taină a supremei şi infinitei existenţe. Cu cât e mai mare iubirea, cu atât e mai reală deosebirea ipostasurilor, dar şi unitatea de fiinţă. Tatăl Îşi trăieşte lărgirea în Fiul, dar Îl trăieşte şi desăvârşit în unitate cu El. Existenţa supremă nu e nici izolată, nici o mulţime despărţită.

A. Sfânta Scriptură, Scriptură de Dumnezeu insuflată, care unește clar și precis cu Dumnezeu pe Duhul Lui și învață deschis că nu e o altfel de participare în noi la Dumnezeu, decât prin Sfântul Duh. De fapt, Domnul nostru Iisus Hristos zice, socotesc, despre tot omul credincios și bun : «*Vom veni Eu și Tatăl, și ne vom face sălaș la el*» (Ioan 14, 23) ; și : «*În aceasta cunoaștem că este în noi, că ne-a dat din Duhul Său*» (I Ioan 4, 13). Omul se îmbogățește cu sălășluirea și locuirea lui Dumnezeu cel prin fire și adevărat, nu primind un Duh străin și separat de El, ființial, ci pe Duhul cel din El și în El și propriu Lui și purtător al domniei egale cu a Lui, înzestrat cu același nume și pus în aceeași treaptă cu Fiul, pentru identitatea în fire. «*Căci Unul este Dumnezeu Tatăl, din care sunt toate; și Unul Domnul Iisus Hristos, prin care sunt toate*» (I Cor. 8, 6), dar fiind un singur Domn, după Scripturi, «*Domnul este Duhul*» (II Cor. 3, 17). Sau nu e adevărat ce spun ?

B. Da. Căci așa s-a scris.

A. Când fericitul Samson încă nu era tuns, se spune că Duhul era cu el și lupta împreună cu el. Dar când a predat ale sale plăcerilor pentru o femeie și și-a ras cu fierul capul, S-a întors Domnul de la el (Jud. 16,19—20). Pe de altă parte, pregătindu-Se Hristos să Se întoarcă la cer, a grăit celor ce credeau în El : «*Nu vă voi lăsa pe voi orfani. Voi veni la voi*» (Ioan 14, 18) ; și : «*Iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului*» (Matei 28, 20). Și ne-a trimis din cer pe Mângâietorul, prin care și în care este cu noi și locuiește în noi, nevărsând în noi un Duh străin, ci Duhul propriu al ființei Lui și al celei a Tatălui.

B. Sunt de acord. Căci îmi aduc aminte și eu de dumnezeiasca și Sfânta Scriptură, care spune despre Sfinții Apostoli : «*Încercau să meargă în Bitinia, dar nu i-a lăsat Duhul lui Iisus*» (Fapte 16, 7).

A. Dar ce ? Oare nu spune Scriptura că înseși cuvintele lui Dumnezeu sunt ale Duhului ? Căci dumnezeiescul Isaia, istorisind acea minunată și prea înfricoșătoare vedere a lui Dumnezeu, zice : «*Am văzut pe Domnul Savaot șezând pe un tron înalt și ridicat*» (Isaia 8, 1). Apoi, după unele indicații suplimentare, adaugă : «*Am auzit pe Domnul Savaot zicând : Pe cine voi trimite și cine va merge la poporul acesta ? Și am zis : Iată eu, trimite-mă pe mine. Și a zis : Mergi și spune poporului acesta : Cu auzul veți auzi, și nu veți înțelege și uitându-vă, vă veți uita și nu veți vedea*» (Isaia 6, 8—9). Dar dumnezeiescul Ioan zice despre Unul Născut : «*Acestea le-a spus Isaia când a văzut slava Lui și a grăit despre El*» (Ioan 12, 41).Iar preaînțeleptul Ștefan grăind iudeilor, le-a spus : «*Voi, cei tari la cerbice și netăiați împrejur la inimă și la urechi, pururea stați împotriva Duhului Sfânt*» (Fapte 7, 51). Deci nu e clar că se distinge de către noi foarte bine prin deosebirea ipostasului pro-

priu ce este Tatăl, ce este Fiul și ce este Duhul? Totuși, prin întâlnirea în unitatea firii, toate sunt ale tuturor, prezența, cuvintele, participarea, lucrarea și slava și cîte înfrumusețează firea dumnezeiască. Dar mi-a mai scăpat un fapt.

B. Care?

A. Ascultă, prietene, pe sfinții prooroci exclamând: *«Acestea zice Domnul»* (Amos 1, 6, 9, 11, 13 și în alte locuri). Dar învățătorii noștri, care au fost văzători și slujitori ai Cuvântului (Luca 1, 2), au spus: «Acestea *zice Duhul Sfânt»* (Fapte 21, 11). Și iarăși s-a scris: *«Postind ei și slujind Domnului, a zis Duhul Sfânt: osebiți-mi pe Varnava și pe Pavel pentru lucrul la care i-am chemat pe ei»* (Fapte 13, 2). Dar dacă Duhul este mai mic decât Dumnezeu și urmează după ființa Lui, fiind străin prin fire, sau fiind de altă fire, dacă slujirea sfinților mai vechi este superioară celei evanghelice și apostolice, dacă cei dintâi au propovăduit cuvintele Domnului Dumnezeu, iar ceilalți ale Duhului, ce spunem? [406]

B. E periculos să se înțeleagă așa.

A. Dar pentru ce Pavel a numit-o slujirea aceea a osândirii și a morții, iar pe aceasta a vieții și dreptății? Căci scrie: *«Dacă a avut parte de slavă slujirea care aducea osândire, cu mult mai mult prisosește în slavă slujirea dreptății»* (II Cor. 3, 9). Iar vorbind de el însuși și de alți Apostoli, zice: *«Cel ce ne-a învrednicit să fim slujitori ai Noului Testament, nu ai literei, ci ai Duhului; căci litera omoară, iar Duhul face viu» (II Cor. 3, 6)*. Oare cuvintele dinainte și de la Dumnezeu osândeau pe cei mai vechi și-i duceau la căderea în cele mai din urmă rele, iar cele ale Duhului îi îndreptează acum și-i fac vii? Sau nu simți în sfârșit încotro ne conduc cuvintele noastre?

B. Da. Ne e chiar teamă ca nu cumva să avem despre Duhul gânduri chiar mai înalte decât despre Tatăl și Fiul. Dar, dacă voiești, prietene, să lăsăm lucrurile așa. Ele s-au spus bine. Dar deoarece spunem că Duhul este Dumnezu și din Dumnezeu după fire, să cercetăm dacă nu cumva Îl vede cineva distingându-Se cu proprietățile dumnezeiești mai mult printr-o relație cu Dumnezeu, decât în virtutea firii proprii.

A. Nu te vei coborî, iubitule, din cele spuse ca să cugeți că printr-o relație cu Dumnezeu este Duhul înfrumusețat cum putem fi și noi, ci e îmbogățit prin propria Sa fire cu frumusețea dumnezeirii adevărate, ca și Fiul, care a zis către Tatăl: *«Toate ale Mele ale Tale sunt, și ale*

---

406. Autorul întreabă: Slujirea sfinților din Vechiul Testament, care au grăit cuvintele lui Dumnezeu, este superioară celei apostolice și evanghelice, dacă aceștia au fost călăuziți de Duhul? Așa ar fi dacă Duhul ar fi socotit inferior lui Dumnezeu.

Tale, ale Mele și M-am preaslăvit întru ei» (Ioan 17, 10). Căci ceea ce este cinstit printr-o relație care ține de fire, își însușește în mod sigur o slavă străină. Dar doarece nimic nu se împărtășește vreodată de sine însuși, ci trăiește aceasta prin relația cu altul, trebuie declarat cu toată necesitatea că cel ce participă e de altă fire decât cel la care se participă.

B. E necesar.

A. Apoi, spune-mi, cine va scoate vreodată din ființa lui Dumnezeu Tatăl pe Sfântul Duh prezent în ea și provenit din ea? Nu înseamnă aceasta a merge până la capătul a toată îndrăzneala, chiar numai primind această idee în minte? Socotesc că numai aceia ar putea gândi așa, care au căzut din rațiune și din buna cugetare. Dar să vorbim de cele ale lui Dumnezeu și ale Duhului. Căci la aceasta consimți și tu cu înțelepciune și în mod necesar.

B. Să vorbim.

A. Spune-mi, deci, ce înțelegem noi prin slava și puterea lucrării lui Dumnezeu, cea după fire?

B. Slava lui Dumnezeu spun că stă în depășirea măsurii a tot ce e creat, și a existat în mod necreat [407]. Iar lucrarea cea prin fire constă în a putea crea din nimic și a chema cele neexistente la existență, a susține armonios în existență cele ce sunt, a da viață, a sfinți, a bine înțelepți cele capabile de înțelepciune [408].

A. Să cercetăm deci, de voiești, ceea ce se spune despre Sfântul Duh. Nu este alt mijloc decât acesta pentru a-i face pe cei ce cugetă lucruri reci și copilărești despre El, să afle că nu e inferior Fiului, care este în chipul și egalitatea lui Dumnezeu Tatăl. Ci e mai degrabă egal

407. Slava lui Dumnezeu stă în a nu fi dependent de nimic, ci a fi prin Sine. Orice dependență umilește. Dumnezeu nu e dependent de nimic, pentru că n-a fost creat. Dar nu există în mod necreat, ca o esență inconștientă, ci are conștiința personală despre aceasta. Ce slavă poate avea cel inconștient? Cel ce e inconștient de existența sa are o conștiință despre superioritatea sa? Și o astfel de esență nu are egale cu sine toate cele ce ies din ea fără să vrea? Nu e și ea supusă unei legi?

408. Una din lucrările lui Dumnezeu, care are ca temei o putere unică a Lui, este aceea de a crea din nimic, de a chema la existență cele neexistente, de a le vedea pe cele ce nu sunt ca pe unele ce sunt. N-ar fi Dumnezeu cu adevărat cel ce nu are o astfel de putere supremă. Capacitatea de-a nu fi mărginit involuntar de nimic, ține de înțelesul unui Dumnezeu adevărat. Dumnezeu nu susține numai în existență și ridică cele existente pe diferite trepte. Puterea Lui ar fi mărginită în acest caz. Și nu ar putea face aceasta decât ținând seama de niște legi aflate virtual în cele ce există fără voia Lui. Numai Dumnezeu care creează toate din nimic, le creează și într-o armonie, dându-le diferite trepte ce se întregesc și susținându-le în această armonie. Dar cei ridicați la treptele mai înalte ale sfințeniei și înțelepciunii, au și în ei o capacitate de-a fi ridicați la ele, dată chiar prin actul creator.

cu El în privința ființei și egal în putere cât privește lucrarea. Aceasta o putem arăta în tot modul.

B. Pornește la aceasta cu bărbăție, încrezător în Dumnezeu, care zice : «*Lărgește gura și o voi umple*» (Ps. 80, 9).

A. Deci — căci aceasta este întrebarea — a putea face dumnezei (a îndumnezei) pe cei ce nu sunt dumnezei, aparține firii create și făcute ?

B. N-aș putea-o spune. Căci cel inferior nu se poate urca la asemenea înălțime.

A. Drept ai vorbit. Și pe lângă aceasta, se mai putea observa și aceasta în legătură cu prea frumoasa ta cugetare. Dacă participarea la o creatură Dumnezeu poate face o existență creată, cum n-ar fi adevărat și inversul ? Deci mai mult ar păgubi, decât ar folosi împărtășirea de Dumnezeu cel după fire. Dar nu s-ar putea cugeta creatura vreodată în stare să facă dumnezei (să îndumnezeiască). Căci aparține numai lui Dumnezeu să introducă în sufletele sfinților împărtășirea de însușirile Sale prin Duhul, prin care făcându-ne împreună chipuri cu Fiul cel după fire, suntem numiți, potrivit Lui, și fii ai lui Dumnezeu [409]. «*Căci pentru că suntem — după cum s-a scris — fii, a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre, strigând : Avva, Părinte*» (Gal. 4, 6). Dacă deci Cel ce poate face dumnezei, prin Sine e mai mare și mai înalt decât firea creaturii, cine va număra pe Duhul Sfânt printre cele create, dacă nu are făcut pe Cel ce face dumnezei ?

B. Nu văd cum.

A. Iar numele și calitatea de roabă ține, o, Ermia, în mod foarte cuvenit de firea creată și făcută. Ele sunt de aceea cu totul separate de Dumnezeu.

B. Este cu totul așa. De aceea e adevărat ceea ce se spune lui Dumnezeu : «*Toate sunt roabe ale Tale*» (Ps. 118, 91) [410].

A. Deci Cela ce poate dezbrăca robul de robia sa și poate împodobi cu măririle libertății și poate face aceasta, trebuie să fi fost prin Sine Însuși primul eliberat de calitatea de rob și să fi fost de o fire supremă

409. Expresia «omul este după chipul lui Dumnezeu» nu înseamnă că Fiul este «chipul» Tatălui și apoi omul după chipul Chipului. Ci unit cu Fiul întrupat se face și omul «chip» ca și Fiul, dar nu prin ființă, ci prin har. Căci se face și omul «fiu» al Tatălui ca și Fiul, Cel care e făcut frate. Dar nu prin ființă, ci prin har, deci fără să înceteze a fi și creat de Dumnezeu, când e născut prin Duhul, sau primește Duhul Fiului cum Îl are și Fiul lui Dumnezeu cel întrupat. Pentru că Duhul desăvârșește calitatea de fiu a Fiului față de Tatăl, produce și în noi această calitate. De aceea Tatăl nu e numit în calitatea de purcezător al Duhului, decât tot Tată.

410. Toate sunt supuse unor legi pe care numai Dumnezeu li le-a putut imprima. Acelea sunt roabe ce nu pot ieși din cadrul acestor legi. De aceea nici nu pot pieri cu totul, ci se pot doar (cele inconștiente) transforma fără voie.

și liberă. Căci numai așa va putea produce și în altele binele ce-I este propriu în mod ființial : libertatea [411].

B. Sunt de acord cu tine, căci ceea ce spui este drept.

A. Căci ne spune deci fericitul Pavel : *«Iar noi toți, cu fața descoperită privind ca în oglindă slava Domnului, ne prefacem în același chip din slavă în slavă, ca de la Domnul Duhul. Iar Domnul este Duhul. Și unde este Duhul Domnului, acolo este liebrtatea»* (II Cor. 3, 17—18). Dar zice și alta : *«Căci n-ați primit duh de robie, iarăși spre temere, ci ați primit Duhul înfierii, întru care strigăm : Avva, Părinte»* (Rom. 8, 15). Iar slava înfierii nu poate să nu fie însoțită de libertate. De aceea, Domnul nostru Iisus Hristos, fiindcă hotărâse să cinstească pe Sfinții Apostoli cu demnitățile cele mai presus de fire, ca cei ce vor fi părtași nu peste mult de Duhul Sfânt și liber, i-a numit, încă înainte prieteni și liberi, zicând : *«Nu vă mai zic robi, voi sunteți prietenii Mei»* (Ioan 15, 14—15). Astfel deci Domnul este Duhul și acolo unde este Duhul Domnului, trebuie căutată libertatea. De aceea Duhul provine din firea liberă și nu trebuie pus în rând cu creația și nici cugetat ca aflându-Se între cele făcute Cel prin Care și în Care creatura dobândește slava libertății, părăsind rușinea robiei și scăpând de ea.

B. Dar ei pot spune, socotesc, că îndeplinind o slujire subordonată aduce Duhul sfințitor cele ale lui Dumnezeu.

A. Dar vor înțelege, precum se cuvine, că una din bunătățile aduse prin slujirea Lui este libertatea, care este o demnitate mare și mai presus de creație. Căci ceea ce a fost adus la existență prin facere, e rob.

B. Poate vor înțelege.

A. Dar cel ce slujește nu e liber prin fire, și deci această slujire nu o aduce de la sine, ci procură mai degrabă unora harul de la altul. Căci nu e necesar ca intermediarul care slujește, să nu poată fi cugetat una cu cel slujit ?

B. E necesar.

A. Cum deci este Duhul Domnul, dacă, fiind lipsit de slava libertății, nu scapă de calitatea de rob aflat sub măsura jugului ? Și dacă Se află în slava dumnezeirii prin fire, nu mai slujește — e mare diferența —, ci ne împarte mai degrabă nouă înșine libertatea ca un bun al Lui prin fire. Iar dacă, dimpotrivă, e coborât cu adevărat din existența

411. Cea mai mare robie și-o arată omul în păcat. Cel ce învinge păcatul arată o stăpânire de sine, o mare libertate. Dar aceasta o poate căpăta numai de la Duhul Sfânt, Care e liber de păcat în calitate de Dumnezeu. Dar aceasta neputând-o avea omul decât de la Dumnezeu, el rămâne în alt fel și robul lui Dumnezeu. În el se unesc paradoxal libertatea și robia.

ca Dumnezeu prin fire, este înscris între slugi și considerat slujitor. În acest caz va procura ceva străin (de ceea ce are El) și va aduce celor vrednici ceva mai mare decât El. Căci va ceda, socotesc, celor din Dumnezeu aceasta. Dar vom fi și noi mai înalți decât Sfântul Duh, împodobindu-ne cu o slavă mai presus de a Lui[412]. Sau nu-ți pare că spun un lucru foarte adevărat, chiar dacă cuvintele acestea se referă la o mare nebunie ?

B. Ai dreptate.

Alte aspecte ale rolului stăpânitor al Sfântului Duh

A. Să înaintăm și prin alte idei spre adevăr. Împărații pământului vor să împodobească cu distincțiile lor și pe cei de un sînge și de un neam cu ei și să-i încoroneze cu slava lor împărătească. În ce mod o fac cel mai bine și mai cuvenit ?

B. Ridicându-i, desigur, la cinstirile cele mai înalte.

A. Cinstirea și slava împărătească, prin care fiind încoronat cineva e ridicat mai presus de el însuși și de alții, trebuie considerate ca superioare și ca stări mai de preferat decât starea celui cinstit cu ele, sau egale, sau inferioare ?

B. Evident superioare și de preferat. Căci îi aduc o strălucire celui cinstit cu ele. Căci ceea ce este inferior slavei cuiva și deci coborât, dacă i se adaugă, nu-l face mai strălucit, ci-l coboară mai degrabă spre o treaptă mai de rușine.

A. Bine zici. Așa este și bine gândești. Deci dacă Duhul Sfânt nu este în firea și slava cu adevărat liberă, ci aduce mai degrabă ca un slujitor harul de la altul, cum S-a uns Hristos ca Împărat, primind ca ungere Duhul ? Căci se spune : *«Pe Iisus din Nazaret L-a uns Dumnezeu prin Duhul Sfânt»* (Fapte 10, 38). Dar așa scrie și înțeleptul Ioan către noi : *«Și voi ungerea pe care ați primit-o de la El rămâne în voi și nu aveți trebuință să vă învețe cineva, ci ungerea Lui vă va învăța pe voi despre toate»* (I Ioan 22, 27)[413]. Se poate auzi și Hristos Însuși strigând prin glasul Psalmistului această explicare a slavei care vine prin ungere : *«Eu am fost pus Împărat de către El»* (Ps. 2, 6). Spune-mi : Un Duh rob face un Stăpân ? Are ca fire proprie demnitatea împărătească cel ce, după ei, nu e liber ? Departe de noi această idee proastă. Căci

---

412. Dacă Duhul e mai mic ca Dumnezeu, atunci vom fi mai înalți ca El și noi, care suntem numiți temple ale lui Dumnezeu și ne unim cu Hristos.

413. Însuși Duhul ca Persoană e ungere. Deci însăși ungerea ca Persoană Duhul îi învață pe cei ce-L primesc. Ungerea scapă sufletul omenesc de rigiditate, de învârtoșare ; îl înmoaie, îl deschide, îl face să nu se mai vadă numai pe sine și numai cele din lume. Duhul e ungere care înmoaie pe om, intrând în comuniune personală cu El, așadar și în comuniune cu Fiul și cu Tatăl.

cugetând drept, trebuie să vedem și aici demnitatea liberă și împărătească a Duhului[414]. Despre cei îndreptați în credință, marele Pavel a spus : *«Cine va ridica pâră împotriva aleșilor lui Dumnezeu? Dumnezeu este Cel ce îndreptează. Cine este Cel ce osândește?»* (Rom. 8, 33—34). După ce a atribuit numai firii dumnezeiești și mai presus de toate puterea de-a îndrepta pe unii și de a-i face aleși, o acordă aceasta firii și slavei Duhului. Căci scrie iarăși :*«Și eram fiii mâniei, ca și ceilalți. Dar v-ați spălat, v-ați sfințit, dar v-ați îndreptat în numele Domnului Iisus Hristos și în Duhul Dumnezeului nostru»* (I Cor. 6, 11).

B. Așadar, Duhul îndreptează pe cei ce-au păcătuit, ca Dumnezeu?

A. Foarte adevărat, prietene. Căci lui Dumnezeu și numai Lui I se recunoaște puterea să poată elibera de neascultări și osândă pe cei ce sunt stăpîniți de ele, și nici unei alte existențe. Iar Dumnezeu și din Dumnezeu după fire S-a arătat Duhul prin cuvintele noastre și se va arăta iarăși, dacă nu o vom împovăra prin aceasta.

B. Nu va fi aceasta. Ceea ce aduce un folos, nu poate supăra nicidecum, mai ales când vine de la oameni simțitori.

A. Sunt deci atei unii oameni care trăiesc în lume fără nădejdea proprie Sfinților, cum spune Scriptura, și se închină lumii în locul Creatorului și Făcătorului (Efes. 2, 12 ; Rom. 1, 25).

B. Așa este.

A. Dar acum, cunoscând pe Dumnezeu și fiind cunoscuți de Dumnezeu, am cunoscut pe Tatăl și Dumnezeul tuturor prin Fiul în Duhul[415]. Și martor ne este Însuși Mântuitorul nostru zicând despre Sine Însuși : *«Oile Mele aud glasul Meu și-Mi urmează Mie, și Eu le dau lor viață veșnică. Și cunosc pe ale Mele și ale Mele Mă cunosc pe Mine»* (Ioan 10, 27—28).Iar despre Duhul spune Sfinților ucenici : *«Iar când va veni Mângâietorul, pe care Eu Îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul adevărului care de la Tatăl purcede, Acela vă va mărturisi despre Mine»* (Ioan 15, 26)[416]. Deci oare nu e în mod clar Dumnezeu Duhul care e cunoscut ca

---

414. Dacă Fiul întrupat este făcut Împărat de către Duhul, trebuie să fie Duhul Însuși Împărat, deci desăvârșit liber; dar cum ar fi așa, dacă ar fi creatură?

415. Am cunoscut pe Dumnezeu ca Tată prin Fiul în Duhul Sfânt. Suntem în Duhul, Care a venit în noi de la Tatăl prin Fiul. Până nu vine la noi Duhul, Se află Fiul în Duhul, Care Îi vine de la Tatăl. Mai departe de Duhul nu se merge în Treime. Din Fiul privește Fiul spre Tatăl, și noi, în care vine, ne aflăm în El, privim prin Fiul spre Tatăl, după ce ne-a venit de la Tatăl prin Fiul, nu ca născuți împreună cu Fiul din ființa Tatălui, ci din harul Sfântului Duh.

416. În două feluri arată Hristos că Duhul nu purcede decât de la Tatăl: prin declarația directă a acestui fapt și prin declarația că El va trimite pe Duhul de la Tatăl. Tatăl rămâne singura origine în Treime, pentru că e singura origine a tuturor. Duhul trimis de Tatăl peste Fiul ca iubire a Lui, Se arată prin aceasta

Dumnezeu în noi, nu ca creatură și făptură și în condiția de rob, ca noi, ci ca liber prin fire și fiind Duhul adevărului, mai bine zis Însuși Adevărul prin unirea cu Fiul? Căci Duhul este Adevărul, după Scripturi (I Ioan 5, 6), iar Adevărul este Hristos (Ioan 14, 6)[417].

B. Identitatea în fire cu Fiul ajunge pentru a ne dovedi și asigura că Duhul este Dumnezeu?

A. Da, dacă Tatăl fiind unicul Dumnezeu, Dumnezeu este și Fiul și dacă Fiul fiind unicul Domn, Domn este și Tatăl[418]. Aflându-Se ca Unul în Amândoi Sfântul Duh, mintea credincioșilor va merge drept la adevăr și se va împărtăși de înțelegerea dreaptă, socotindu-L și pe El ca Dumnezeu. Căci pentru identitatea în ființă Domn și Dumnezeu este și Duhul. Așa a fost numit de Scriptura de Dumnezeu insuflată. Dumnezeiescul Isaia zice despre cei din sîngele lui Israel: *«S-a pogorât Duhul de la Domnul și i-a povățuit pe ei. Așa ai povățuit pe poporul Tău, ca să-ți faci Ție nume slăvit»* (Isaia 63, 14). Iar marele Moise, cunoscând pe Duhul ca Domn și Dumnezeu, zice: *«Domnul singur i-a povățuit pe ei și nu era cu ei un Dumnezeu străin»* (Deut. 32, 12). Și a mustrat într-o cântare pe cei din Israel: *«Adu-ți aminte și să nu uiți cât ai mâniat pe Domnul Dumnezeul Tău în pustie»* (Deut. 9, 7). La rândul său, arătând cine este Domnul și Dumnezeul mâniat, proorocul zice: *«Nu un rob, nici un înger, ci Însuși Domnul i-a rânduit pe ei, pentru că i-a iubit pe ei și Și-a făcut milă de ei. El Însuși i-a răscumpărat pe ei și i-a primit pe ei și i-a înălțat în toate zilele veacului. Iar ei neascultând și amărând pe Duhul cel Sfânt al Lui, s-a întors drumul spre dușmănie»* (Isaia 63, 9—10). Dar nu e clar în acestea că Sfântul Duh, Care pogoară și povățuiește pe cei răscumpărați, este Domn și Dumnezeu și nu-L socotește străin? Deci cum ar fi de altă fire decât Dumnezeu, El care nu e nici separat de El ființial, nici străin, ci propriu al Lui? Și spune-mi, în ce mod supărând unii pe Duhul, mânie pe Dumnezeu? Sau cum au întors pe Dumnezeu spre dușmănie împotriva lor, pentru că s-au împotrivit Duhului?

---

neîncetat ca Tată iubitor. Și Fiul, primind pe Duhul ca iubire a Tatălui, luminează din El ca umplut de iubirea Tatălui, Căruia nu-I poate răspunde și El prin același Duh, dar ca Fiu, nu ca Tată identic cu Tatăl. Și Duhul Său de Fiu care iubește pe Tatăl Îl dă și oamenilor, ca și ei să răspundă, plini de Duhul, Tatălui iubitor, cu iubirea lor, împreună cu Fiul.

417. Și Fiul este Adevărul și Duhul, mai bine zis Amândoi sunt Adevărul; sau sunt Adevărul Amândoi împreună cu Tatăl. Căci numai împreună reprezintă existența desăvârșită și iubirea desăvârșită. În Ei împreună este totul, sau din Ei împreună se explică totul și-și găsesc un sens toate.

418. Dacă Tatăl este unicul Dumnezeu, Fiul Lui trebuie să fie și El Dumnezeu. Și dacă Fiul este Unicul Domn, Domn trebuie să fie și Tatăl Lui. Deci nu pot fi doi Dumnezei și doi Domni. Tatăl fiind Unicul Dumnezeu, Fiul Lui nu poate fi alt Dumnezeu. Și Fiul fiind Unicul Domn, Tatăl Lui nu poate fi alt Domn. Sunt desăvârșit uniți în dumnezeire și domnie.

B. Explică-mi tu. Căci tu o poți spune și aceasta.

A. Voi spune că prin unirea cu Dumnezeu, Duhul este Dumnezeu, iar prin identitatea după fire cu Domnul, Duhul este Domn. Și acest fapt se poate face vădit, chiar dacă s-ar hotărî cineva să se folosească de alte reflexii. De fapt, Dumnezeu nu e legat de un loc, nu e supus mărginirilor, cantității și măsurilor. Toate acestea sunt proprii celor create. Căci Dumnezeu este necantitativ și necircumscris și nu poate fi cugetat așezat într-un loc, deoarece este cu totul necorporal. Dar și Duhul se remarcă prin aceste însușiri ale firii dumnezeiești, umplându-le toate împreună cu Tatăl și cu Fiul și fiind crezut că Se află împreună cu Ei în toate. Căci a zis printr-unul din prooroci Dumnezeu, Care este totul în toate : *«Oare nu umplu Eu cerul și pământul, zice Domnul ?»* (Ier. 23, 24). Atribuind aceasta Fiului, ne-a scris și Pavel : *«Cel ce S-a pogorât, Acela S-a și înălțat mai presus de ceruri, ca să umple toate»* (Efes. 4, 10). Dar cântă și dumnezeiescul David lui Dumnezeu : *«Unde voi merge de la Duhul Tău și de la fața Ta unde voi pleca ? De mă voi sui la cer, Tu ești acolo. De voi coborî la iad, Tu de față ești»* (Ps. 138, 7—8)[419]. Deci dacă nu e loc unde nu este Duhul și umplându-le toate Duhul, Dumnezeu este Cel ce le umple. De aceea bine s-a zis că *«Duhul Domnului a umplut lumea și El care susține toate știe orice șoaptă»* (Inț. Sol. 1, 7)[420]. Dar atunci cum nu se vede și nu e clar că Duhul este Dumnezeu prin unirea prin fire cu Dumnezeu ? Iar dacă și susține toate, cum ar fi creat sau făcut, odată ce expresia «toate» cuprinde toată specia și tot genul de ființă (se înțelege creată), iar El le include în Sine și indică în mod clar că Cel ce le susține pe ele este altul decât toate[421]. Iar ceea ce nu este printre toate, ci în afară de toate[422], e prin fire, deasupra celor făcute și depășește firea celor umplute și susținute de El. Dar ceea ce este mai presus de creație este Dumnezeu. Sau nu e adevărat ceea ce spun ?

---

419. Dumnezeu este toate în toate, nu în sensul că este identic cu ele, ci că El este puterea prin care există toate. În sensul acesta este și în iad. El este temelia nesupusă legilor, a celor supuse legilor. Și cei mai total supuși legilor sunt cei din iad. Căci numai iubirea scapă de sub legi. «Ama et fac quod vis», a spus Fer. Augustin.

420. În trad. franceză : «Știe tot ce se spune». Adică știe totul, chiar înainte de-a se spune. Și în grăirea celor bune are o importantă influență.

421. A susține toate înseamnă a avea puterea mai presus de toate. Ele nu se susțin în existență prin ele înseși. Aceasta înseamnă că nici n-au venit la existență prin ele, ci prin El, Care le și susține în existența ce le-a dat-o. Susținându-le El toate, le și cuprinde într-un fel pe toate.

422. E «în afară de toate», nu e «în ele», nu în sensul că nu e din categoria lor, ci e Cel care are o putere pe care n-o au ele. El le-a creat și le susține pe toate și le dă puterea să facă mai ales cele bune. El «în afară de ele» și în sensul că nu ocupă un loc între ele, odată ce e necorporal. Dar tocmai pentru că e necorporal poate fi pe de altă parte oriunde, dar într-un mod care Îl lasă «afară» de ele.

O obiecție din Scripturi

B. Sunt de acord. Dar să știi că vor spune iarăși că Duhul este creat și făcut. Căci zice Dumnezeu printr-unul dintre cei mai vechi : *«Eu sunt Domnul care întăresc tunetul și vântul*[423] *și vestesc oamenilor pe Însuși Fiul Lui, Cel ce face zorile și negura și stă sus peste înălțimile pământului»* (Amos 4, 13).

A. Dar, prietene, slava Sfântului Duh nu poate fi păgubită prin ceea ce s-a spus, decât pentru cel ce are o minte slabă și coruptă. Căci termenul de «duh» simplu și neprecizat nu indică neîndoielnic pe Duhul Sfânt și dumnezeiesc, decât dacă aș acorda credit expresiilor hulitoare. Termenul are un înțeles echivoc. Căci se folosește adeseori același nume pentru multe existențe separate prin neasemănare. Căci îngerul este un duh și sufletul omului la fel. Deci și mișcarea aerului din cosmos. Deci neprecizând și nejudecând ceea ce se indică după cazuri, jignesc prin închipuiri mincinoase pe Cel ce este mai presus de creație și Creator prin unirea cu Creatorul Cel Unul și prin fire. Căci proorocul, mai bine zis Dumnezeu prin el, n-a spus că a adus la existență propriul Său Duh. E mare diferența ! Vom stabili că nu e așa. Unii socotesc din multa prostie și fără aprobarea de sus, că pot ajunge ei înșiși și alții să se așeze pe tronuri împărătești, să dobândească stăpânirea strălucită și sceptrul. Nu poate oare atunci Dumnezeu Cel ce este peste toate să-Și atribuie pentru Sine domnia peste toate și să spună că legile și hotărârile Lui cârmuiesc toată creația ? Căci aceasta nu e nimic altceva decât a spune : *«Eu sunt Domnul care întăresc tunetul și aduc peste cei din lume bătaia vânturilor. Căci fac vântul (pneuma) și afirm clar că am ales pe Unsul, adică pe Cel ce e uns spre a împărăți și de-a dobândi puterea. Nu fără voia Mea, ci după poruncile Mele se produc zorile și negura, adică noaptea și ziua și lumina și întunericul»*. Deci să ne spună aceia ce este comun între tunet și Sfântul Duh, ce au a face zorile și negura cu ceea ce e din Dumnezeu și în Dumnezeu ? Nu e clar ce spun ?

B. Ba așa pare. Căci nepotrivirea celor spuse cu ceea ce pretind, dă pe față neadevărul tăcerii lor.

A. Cum apoi ar fi cugetat ca creatură și făptură o existență care creează împreună cu Creatorul și că puterea și stăpânirea în aceasta nu o are adăugată din afară și nu e îmbogățită cu ea în mod fals și de la altul, ci o are de la Sine și proprie prin fire ? *«Căci Duhul dumnezeiesc m-a făcut pe mine»*, zice (Iov 33, 4), deși Sfintele Scripturi afirmă că Dumnezeu a luat țărână din pământ și a cinstit pe om, alcătuindu-l prin

423. În traducerea Bibliei din 1914, «duhul» e tradus cu «vântul».

lucrarea mâinilor Lui, dacă spune adevărul cel ce zice: *«Mâinile Tale m-au făcut și m-au zidit»* (Ps. 118, 73).

B. De fapt lucrul este adevărat.

A. Și oare nu și replăsmuirea trupurilor omenești în vremile din urmă ale veacului, readucerea din nou la existență, nu va fi prin lucrarea Duhului? Nu ne-a prezis-o aceasta cuvântul dumnezeiesc?

B. Ce vrei să spui?

A. Nu ne-a spus un text profetic și nu credem și noi că vor fi înviați morții și vor fi sculați din morminte (Isaia 26, 11), pentru că Dumnezeu care toate le poate ne va readuce la viață prin Duhul Său?

B. Da. Și îmi aduc acum aminte de fericitul David, care spune aceasta și descrie căderea noastră în păcat, în stricăciune și în moarte și cântând de mai înainte înnoirea prin înviere. Căci a zis aceasta către Dumnezeu: *«Întorcându-Ți Tu fața Ta, se vor tulbura; lua-vei duhul lor și se vor sfârși și în țărână se vor întoarce. Trimite-vei Duhul Tău și se vor zidi și vei înnoi fața pământului»* (Ps. 103, 29—30).

A. Deci replăsmuirea și strămutarea celui corupt spre înnoirea și refacerea chipului va fi, după cum se cuvine și mi se pare că e bine, opera aceleiași firi și lucrări, a căreia s-a arătat și ceea ce s-a plăsmuit în chip negrăit la început.

B. Sunt de acord.

A. Cum deci Cel prin care și în care Dumnezeu împlinește lucrarea Sa de Creator, privitoare la creație și la toate, ar fi făcut și creat? Noi vom spune că, dacă ei vor afirma că așa stau lucrurile, vor trebui să mărturisească, chiar fără voie, că lucrarea lui Dumnezeu este creată. Și ce urmează de aici? O blasfemie urâtoare de Dumnezeu, păreri contrare bunului simț și greșeli ale unei neștiințe ajunse la culme. Căci dacă nu e prea sărac în podoaba proprie bărbaților înțelepți, va spune că dumnezeirea este în mod propriu și primordial simplă și necompusă, și n-o va înțelege compusă din fire și dintr-o lucrare deosebită de ceea ce este prin fire, ci va fi crezută ca fiind întreagă una, cu toate cele ce le are în mod ființial [424]. Deci dacă s-ar spune că are o lucrare creată și făcută care-i este proprie, iar aceasta este Duhul, va fi și acesta desigur creat, dat fiind că n-ar fi altceva decât El (Duhul) lucrător în Dumnezeu. Dar nu e vrednic de plâns și de disprețuit și aplecat spre necredință?

---

424. Dumnezeu nu poate fi necreat ca ființă și creat ca lucrare. Nu poate avea necreatul o lucrare creată. În aceasta stă simplitatea în sensul cel mai propriu și primordial. Un Dumnezeu compus dintr-un fel de fire (necreată) și din alt fel de lucrare (creată). În acest caz, ar fi supus prin lucrarea Lui altei existențe. Sau Și-ar putea crea propria lucrare? Ar putea coborî prin lucrare la o treaptă inferioară? Ar fi incapabil de o lucrare proprie? E condamnat la o degradare îndată ce vrea să lucreze ceva? Sunt niște contradicții absurde.

B. Este cu totul așa.

A. Dar părerea lor coboară și la altă absurditate.

B. Despre ce vorbești ?

A. Dumnezeu S-a numit Domn al Puterilor (Ps. 23, 10) și acest imn, desigur, este adevărat.

B. E adevărat. Cum n-ar fi ?

A. Deci orice este sub firea supremă și dumnezeiască nu are putere [425]. După părerea mea, în fiecare din cele împuternicite curge puterea de la Dumnezeu ca de la un izvor, așa cum se întâmplă și cu înțelepciunea și cu toate al căror Dătător este El. Căci ceea ce este prin fire Stăpânul tuturor, vor fi și cele făcute de El prin participare. De aceea admir următorul cuvânt adevărat : *«Ce ai ce n-ai primit ?»* (I Cor. 4, 7). El se potrivește, precum se pare, dacă cineva vrea să filosofeze, nu numai celor de pe pământ, ci întregii creații.

B. Ce concluzie putem trage de aici ?

A. Aud pe fericitul David cântând și atingând lira sa, spunând clar : *«Cu cuvântul Domnului cerurile s-au întărit și cu Duhul Lui toată puterea lor»* (Ps. 32, 6). Explică-mi deci : ceea ce întărește cerurile și constituie toată puterea lor, este Dumnezeu, sau creația ?

B. Eu spun că e Dumnezeu și în mod foarte cuvenit. Căci n-aș putea spune că sunt creaturi care n-au nici o nevoie de Dumnezeu și-și pot îndeplini și-și pot procura mai degrabă ele înseși cele prin care se pot salva și subzista, câtă vreme ele cad în stricăciune prin fire !

A. Deci Duhul întărește cerurile nu făcându-le să participe la o ființă creată și făcută, ci dăruindu-le lucrarea Sa, ca lucrare proprie a lui Dumnezeu. Căci a susține existențele și a întări spre durată ceea ce e coruptibil prin fire și bolește de tendința spre nimic, nu poate decât arăta o ființă care conduce totul. De fapt, dumnezeiescul Pavel ne îndeamnă să ne închipuim și să cugetăm în chip modest firea lui Dumnezeu din cele ce le îndeplinește ea, zicând : *«Cele nevăzute ale Lui se văd de la zidirea lumii, din făpturi fiind înțelese, adică veșnica Lui putere și dumnezeire, ca să fie ei fără cuvânt de apărare, deoarece cunoscând pe Dumnezeu, nu L-au slăvit ca pe Dumnezeu și nu I-au mulțumit, ci s-au rătăcit în gândurile lor deșarte»* (Rom. 1, 20—21). Frumusețea lui Dumnezeu va ieși deci la vedere mai clară, ca veșnica Lui putere și dumnezeire. Dar puterea dă tărie cerurilor și Duhul le împuternicește nu ca una din creaturi, chemată în ajutor. Căci este o nebunie a cugeta și spune aceasta, ci ca fiind Duhul propriu al lui Dumnezeu,

425. Dacă Dumnezeu este «Domnul Puterilor», El are toate puterile. Toate celelalte fiind create, n-au nici o putere proprie, sau de la ele, ci de la Dumnezeu, chiar dacă în ele puterile iau forma creată.

care toate le creează și le întărește. Sau dacă vor spune că nu e așa, să ne răspundă ei și să ne arate cauza pentru care Creatorul tuturor procură și dă creaturilor starea lor de frumusețe și armonia lor desăvârșită prin participarea la Sfântul Duh[426]. Căci odată ce El întărește cerurile și lor le ajunge că au fost create numai pentru a fi stabile în frumusețea lor, nu mai e necesară fixarea lor prin Duhul. Dar că această teorie nu poate fi adevărată, o arată un examen mai serios al ei, făcut de noi. Și acest examen va face să se recunoască contrariul.

B. Drept ai grăit.

A. Pentru ce, pe de altă parte, spuneau că firea omului și dezvoltarea ei nu ajunge la desăvârșirea potrivită ei, decât abia când s-a îmbogățit cu întipărirea chipului dumnezeiesc în ea prin Duhul. Acest fapt e vădit mai ales când se gândește cineva la căderea firii și la readucerea ei în starea ei cea bună. Căci odată ce varietatea însuflețită s-a aplecat spre păcat și s-a îmbolnăvit de păcatul introdus în ea din iubirea sporită de trup, Duhul care o modela după chipul dumnezeiesc și care era întipărit în ea în mod negrăit, ca o pecete, s-a despărțit de ea și astfel a apărut în ea stricăciunea (corupția) și lipsa de frumusețe, precum și alte urâțenii. Dar Făcătorul tuturor voind să readucă la tăria și armonia de la început existența căzută în stricăciune, în falsitate și în urâțenie, pentru păcatul introdus în ea, i-a infuzat iarăși Duhul Sfânt și dumnezeiesc care o părăsise. Acesta a restructurat spre chipul mai presus de lume această existență ca Unul ce a putut să ne facă spre asemănare cu El. Deci El susține în starea cea bună existența făcută și poate să o înfrumusețeze prin relația cu Sine, ducând-o spre asemănarea cu Dumnezeu; vom afirma că Se află în urma Creatorului și-L vom separa de Acela prin tăietura care-L arată de o altă specie? Dar în acest caz n-ar mai străluci în El desăvârșirea, care convine oricărei creaturi și pe care o poate da creaturilor Sale. Nu e mai bine ca spunând că El este egal în fire și deoființă cu Dumnezeu, ca Unul ce a provenit din Dumnezeu și este în El prin fire, să-L cinstim cu deplina putere creatoare și să-I atribuim toată lucrarea asupra celor create, săvârșindu-se de Tatăl prin Fiul în Duhul?

---

426. Dacă Duhul este o creatură, pentru ce Se folosește Dumnezeu de El pentru a da creaturilor armonia și frumusețea? Ce are Duhul ca creatură mai mult decât celelalte creaturi? Poate El să le adune toate în El, dacă nu e decât o creatură mărginită și El? Sau nu are Dumnezeu în El o neputință de-a da celor create și frumusețea în stabilitatea lor? E dependent Dumnezeu de o creatură în privința aceasta? Vedem iarăși lipsa unei distincții clare între Dumnezeu și creaturi, sau un fel de panteism.

Mai adăugăm că o lume care nu e creată de o comuniune iubitoare între Persoane egale, n-ar arăta un sens al creării ei. Numai o Treime iubitoare dă un sens creării lumii.

B. Socotesc că această afirmaţie e foarte dreaptă.

A. Iar că prin lucrarea Tatălui se străvede lucrând toate prin toate şi în toate, prin Fiul în Duhul, se poate vedea şi de aici. Căci ajunge spre dovedire că cerurile s-au întărit prin Cuvântul Domnului, şi că toată puterea lor este în Duhul, precum s-a cântat odinioară (Ps. 32, 6). Dar voi adăuga şi că Hristos a făcut minuni prin lucrarea Duhului. Căci s-a scris că *«Iisus a fost dus de puterea Duhului în Galileea»* (Luca 4, 14). Iar odată Îl vedem mustrând pe iudeii care flecăreau cu necredinţă şi-şi ascuţeau limba împotriva Lui. Căci aceia ziceau : *«Acesta nu scoate demoni decât cu Beelzebul, căpetenia demonilor»* (Matei 12, 24). Şi altele : *«Şi dacă Eu cu Beelzebul scot demonii, fiii voştri cu cine-i scot? De aceea ei vor fi judecătorii voştri. Iar dacă Eu cu Duhul lui Dumnezeu scot demonii, iată a ajuns la voi Împărăţia lui Dumnezeu»* (Matei 12, 27—28). Căci trebuie mărturisit că naşterea Celui Unuia Născut din Dumnezeu Tatăl depăşeşte toată înţelegerea şi e dincolo de tot cuvântul nostru. Dar deoarece S-a făcut trup şi S-a sălăşluit între noi (Ioan 1, 14), El a arătat lucrarea puterii dumnezeieşti, cu toate că era şi om. De aceea zice, ca Unul ce a intrat în măsurile noastre : *«Iar dacă Eu cu Duhul lui Dumnezeu scot demonii, iată a ajuns la voi Împărăţia lui Dumnezeu»* (Matei 12, 28) [427]. Iar aceasta nu e nimic altceva decât a spune că : S-a pogorât şi la oameni stăpânirea şi puterea dumnezeiască, dacă Eu M-am făcut ca voi şi pentru voi săvârşesc minuni prin Duhul. Căci socotesc că numeşte Împărăţia lui Dumnezeu lucrarea dumnezeiască în Duhul Sfânt, sau poate e vorba de Duhul, potrivit cu ceea ce s-a spus către noi : *«Împărăţia lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru»* (Luca 17, 21). Dacă deci Fiul săvârşeşte minuni în Duh, deşi este om, iar Împărăţie dumnezeiască numeşte această stăpânire foarte puternică şi de nebiruit, cum s-ar putea spune că Duhul s-a făcut şi nu e superior creaţiei în care se cugetă o creaţie de către noi şi de către duhurile de sus ? De fapt, El o străluceşte în făpturi şi Şi-a câştigat slava de-a putea face totul. Căci pentru ce ne-a câştigat Fiul prin superioritatea celor făcute şi prin cele ce le-a lucrat asupra noastră în Duhul, ca să-L credem Dumnezeu prin fire şi egal în putere cu Cel ce L-a născut şi, pe lângă aceasta, a cerut să fie crezut deofiinţă cu Acela,

427. Împărăţia lui Dumnezeu a venit pe pământ, venind Fiul lui Dumnezeu întrupat ca om. Căci din El Se comunică şi oamenilor ce cred în El Duhul de fii ai lui Dumnezeu, născuţi din nou din Dumnezeu. Astfel a luat fiinţă pe pământ Împărăţia lui Dumnezeu ca Tată nou al nostru, şi a Fiului, ca Frate dumnezeiesc al nostru. E un plan de viaţă al oamenilor uniţi în Dumnezeu, plan trăit în Biserica în care are loc comuniunea noastră cu Dumnezeu prin Sfânta Treime, comuniunea lăuntrică, dar manifestă şi în relaţiile dintre noi.

deşi Unul Născut S-a făcut ca noi ?[428] «*Căci dacă nu fac lucrările Tatălui Meu, nu credeţi în Mine. Iar dacă le fac, chiar dacă nu credeţi în Mine, credeţi în lucrările Mele*» (Ioan 10, 37—38). Din strălucirea mai presus de fire a faptelor împlinite, se cunoaşte firea dumnezeiască. Dar aceste fapte se săvârşeau prin lucrarea Duhului. Dar atunci cum ar fi creat Cel ce lucrează în mod egal cu Dumnezeu ? Şi cum ar fi lipsit de viaţă Cel ce creează şi dă viaţă împreună cu Dumnezeu ? Sau oare nu e proprie numai vieţii cu adevărat după fire puterea de-a da viaţă, adică lui Dumnezeu ?

B. Sunt de acord. Căci s-a scris despre El : «*Cel ce singur are nemurire şi locuieşte întru lumina neapropiată*» (I Tim. 6, 16).

A. Dacă singur Dumnezeu are nemurirea de la Sine şi în propria fire, singur care e crezut că este viaţa, cum ar fi Duhul de viaţă Făcător, dacă este după aceea între cei făcuţi vii şi deci nu e străin de calitatea de-a fi creat ? Dar nu este aşa. Căci Duhul este de viaţă Făcător, nefiind părtaş de viaţă de la altul, sau neefiind lipsit de ea. Sunt o închipuire şi o minciună cele născocite împotriva lui Dumnezeu de duşmanii Lui. Dar neprimind proasta părere, soră şi înrudită cu a lor, vom păşi pe calea dreaptă, cu mintea eliberată de idei şi înclinări spre tot ce nu e cuvenit, urmând învăţăturii Sfintelor Scripturi. Din ele vom cunoaşte slava nepătată a Duhului, crezând că este Dumnezeu şi din Dumnezeu, neacoperit de însuşiri străine şi din afară, ci fiind El însuşi prin fire toate cele ce este Dumnezeu. Căci trebuie să dăm atenţie totdeauna cuvintelor Apostolilor : «*În Dumnezeu viem şi ne mişcăm şi suntem*» (Fapte 17, 28). Despre Dumnezeu Tatăl, preaînţeleptul Pavel spune lui Timotei : «*Îţi poruncesc înaintea lui Dumnezeu, Cel ce dă tuturor viaţă*» (I Tim. 6, 13). Iar Hristos, învăţând-o pe sora lui Lazăr, zice : «*Eu sunt învierea şi viaţa*» (Ioan 11, 25). Iar despre Sfântul Duh : «*Trupul nu foloseşte la nimic, Duhul este care face viu*» (Ioan 6, 63). Dacă deci Dumnezeu Tatăl dă viaţă tuturor; şi Fiul este Viaţă, şi Duhul e de Viaţă Făcător, cine va tăia şi va separa puterea de viaţă făcătoare a vieţii fără să declare viaţa altceva decât ceea ce se crede

---

428. Dacă Duhul prin care lucra Fiul n-ar fi fost Dumnezeu, cum ar fi săvârşit El minunile prin care dovedea că e Dumnezeu, şi peste tot prin ce ne-ar fi convins că este El Însuşi Dumnezeu? A nega dumnezeirea Duhului înseamnă a nega şi dumnezeirea lui Hristos. Şi atunci nu e Dumnezeu nici Cel pe care-L numeşte Tatăl Său şi ale cărui fapte spune că le face. Dumnezeirea Fiului şi deci şi a Tatălui s-a arătat cu atât mai evidentă, cu cât făcea toate minunile Lui prin trup omenesc. Ele nu puteau fi din puterea omului.

că este, mai bine zis ca nemaifiind viață? Căci Cel ce e lipsit de puterea de a face viu prin fire, cum s-ar mai cugeta ca viață[429]?

B. Duhul este de viață Făcător, zic ei, ca făcând slujba de-a aduce fãpturilor viața de la Dumnezeu, dar nu pentru că e viață în ea însăși.

A. Dar nu vor fi primiți ca dătători de legi și deci în cele mai presus de minte și de cuvânt cei bolnavi de o stricăciune atât de întinată, care prezintă ca de nebiruit invenția plăcută lor. Ei vor trebui să se supună ca noi Sfintelor și dumnezeieștilor Scripturi și să nu propovăduiască clar ca slujitor al vieții de la altul, pe Duhul, ci ca fiind Sfânt și de viață Făcător El Însuși, adică dându-ne viață după fire. Așa a spus iarăși fericitul Pavel: «*Iar dacă Duhul Celui ce a sculat pe Iisus din morți locuiește în voi, Cel ce a sculat pe Hristos Iisus din morți va face vii și trupurile voastre muritoare prin Duhul Lui, Care locuiește în voi*» (Rom. 8, 11)[430]. Duhul vieții celei prin fire nu va fi altul decât ea, după raționamentul care rămâne în noi în ceea ce e drept în mod nepătat. Căci cum n-ar fi Viața, Cel ce are ca rădăcină și izvor Viața, firea nepieritoare și mai presus de tot ce e creat, a lui Dumnezeu? Căci este neîndoielnic că purcede din însăși firea lui Dumnezeu Tatăl. Aceasta o pot ușor vedea cei ce cugetă adevărat din ceea ce s-a spus clar: «*Cel ce a sculat pe Hristos Iisus din morți va face vii și trupurile voastre muritoare, prin Duhul Lui Care locuiește în voi*» (Rom. 8, 11). Căci e propriu lui Dumnezeu Duhul de viață Făcător, care locuiește în inimile noastre[431]. Dar dacă am admite că Cel ce e propriu lui Dumnezeu și din El după fire, e lipsit de viață, dacă are viața ca un dar adăugat, cum nu s-ar înțelege mort în putere (virtual)? Aceasta se poate spune despre Cel ce e capabil să pătimească, chiar dacă nu i s-a întâmplat să pătimească, ca tot ce este, ce se socotește cu adevărat adăugat și introdus din afară, nu e de cugetat incapabil de cădere, ci supus riscului de-a cădea. Căci nu este o fixitate prin legile firii, nici nu are o statornicie neclintită, în ceea ce este din planul accidental și este ca o vopsea așternută peste cele pentru care poate fi folosită.

---

429. Duhul este Cel ce aduce prin Fiul viața Tatălui în oameni. El aduce concret în oameni viața dumnezeiască, viața nemuritoare. Dacă nu este și El Dumnezeu, cum ne-ar mai aduce nouă viața dumnezeiască? Mai este atunci Tatăl Viață și Fiul Cel prin care se aduce viața în umanitate, iar Duhul în fiecare? Rămân Tatăl și Fiul cu o viață străină de noi?

430. Se spune totdeauna că Duhul este în noi, sau noi în Duhul. Noi suntem ultima existență în care Se oprește Duhul întorcându-Se spre Tatăl, ca și din Fiul. Treimea se închide în noi, îndumnezeindu-ne și pe noi. Având pe Duhul în noi, suntem cuprinși în nemărginirea lui Dumnezeu.

431. Faptul că Duhul purcede din Tatăl e o dovadă a dumnezeirii Lui. Aceasta se spune și în declarația că Duhul lui Dumnezeu locuind în noi, ne învie și pe noi cum a înviat trupul lui Hristos.

B. Deci Duhul fiind Viața, este prin fire, și nu prin participare.

A. Desigur, prietene, aceasta o poți cunoaște și din alte reflexii. Poate auzi cineva pe Dumnezeu supunând și unei osânde pe cei ce se închină celor create : «*Spăimântatu-s-a cerul de aceasta și s-a înfricoșat mult, zice Domnul, că două rele a făcut poporul Meu : M-au părăsit pe Mine, izvorul apei vii, și și-au săpat loruși fântâni surpate, care nu vor putea ține apa*» (Ier. 2, 12—13). Dar vom afla și pe Domnul nostru Iisus Hristos spunând iudeilor : «*Dacă însetează cineva, să vie la Mine și să bea. Cel ce crede în Mine, a spus Scriptura, râuri de apă vie vor curge din pântecele lui*» (Ioan 7, 37—38). Aceasta o explică și o face clară și dumnezeiescul Evanghelist Ioan, care se referă la firea și lucrarea Sfântului Duh, zicând : «*Iar aceasta a spus-o despre Duhul, pe Care aveau să-L primească cei ce vor crede în El*» (Ioan 7, 39). Iată iarăși clar și lămurit : Duhul și Fiul, Tatăl sau Fiul sunt în mod egal și puternic apa vieții. Căci identității de ființă îi urmează, socotesc, identitatea de nume. Și că așa este realitatea prin fire, o poate arăta cineva și în alt mod : Dumnezeu fiind Sfânt prin fire, Duhul este Sfânt în mod ființial. Căci prin El și în El participă cineva la Dumnezeu cel Sfânt.

B. Nu are sfințenia, zic ei, ca proprie, ci ca adăugată, aducând-o creației de la Dumnezeu.

A. Așadar, Duhul sfințit mai înainte infuzează creaturilor o sfințenie care nu este a Lui, dacă spunem că este adevărat că în tot ce e transmis de cineva prin sine altora, se presupune că e și altul decât el. Căci nici o existență nu se poate transmite pe sine altora, ca și când n-ar fi vorba de ea [432].

B. E adevărat.

A. Deci dacă nu e Sfânt prin fire Duhul cel din noi, să ne explice aceia, ce fire a putut El moșteni ? Și dacă nu vor să-I atribuie Lui sfințenia, nu va fi cuvântul lor o primejdie de necredință ?

B. Așa pare. Dar ei zic că Hristos a spus despre El : «*Dintr-al Meu va lua și va vesti vouă*» (Ioan 16, 14). Deci spune că Duhul se împărtășește de Fiul.

A. Deloc. E departe de aceasta. Căci Cel ce este din El și în El și propriu al Lui (al Fiului), cum s-ar împărtăși de El vreodată și s-ar

432. Când Se transmite pe Sine, nu mai vorbește de altul. Dar de Duhul Sfânt se spune că prin El se transmite altul. Deci dacă transmite sfințenia, trebuie să aibă sfințenia comună cu a Acelora. Căci dacă nu este El Sfânt, cum ar transmite altora sfințenia ? Și cum ar fi Sfânt, dacă nu în unitate de ființă cu Tatăl și cu Fiul cei Sfinți ?

sfinți în mod egal cu cei din afară prin relație și ar fi străin de El prin fire, odată ce se spune că-I este propriu? Ei au devenit, precum socotesc, cercetători, stăruitori și puternici ai cuvintelor dumnezeiești. Pentru ce nu spun atunci de obligația de-a pătrunde înțelesul adevărat, pentru a se desprinde astfel de raționamentele mincinoase și necinstite? Că n-a indicat Fiul vreo deosebire firii între El și Duhul, spunând: *«Dintr-al Meu va lua și va grăi vouă»*. Altfel ar fi spus clar: «Ar fi luat din sfințenia Mea pentru a vă sfinți și pe voi». Prin aceasta ar fi arătat despărțirea și inegalitatea de fire și ar fi arătat sfințenia ca fiind alta în Duhul, sau ca alta în fiecare. Dar nu a spus aceasta, ci că Duhul se va folosi de cuvintele Sale din pricina identității de ființă și egalității depline de fire, de lucrare și de vorbire, în așa fel că dacă Duhul va spune vreun cuvânt sfințitor, el va fi cuvânt al lui Hristos. *«Căci nu va grăi de la Sine nimic, ci câte va auzi, va grăi»*. Fiul la fel, fiind deoființă cu Dumnezeu Tatăl și fiind Cuvântul Lui, grăiește ale Lui: *«Cel pe care L-a trimis Dumnezeu grăiește cuvântul lui Dumnezeu»*, după cuvântul lui Ioan (Ioan 3, 34), fiindcă nu este alta voia Fiului, decât cea a lui Dumnezeu Tatăl. La fel, socotesc, și din același motiv, Duhul Sfânt grăiește cele ale lui Hristos, fiind Duhul Lui, și prin identitatea de fire având slava și identitatea de vorbire a Lui [433]. Duhul Fiului e Sfânt nu prin participare, nici printr-o relație externă cu Fiul, ci prin fire și adevăr. Și precum este o absurditate și o nepricepere a numi om ceea ce este om cu adevărat, dar a înțelege prin aceasta altceva, la fel e cu totul prostesc a numi Sfânt pe Duhul, dar a-L dezbrăca de sfințenie și a-L sili nebunește să fie de o altă fire. Căci acest nume nu indică vreun mod de slavă sau de transcendență, cum se întâmplă cu Începătoriile, cu Scaunele și cu Domniile în cele aduse prin El la existență [434]. Ci este mai degrabă indicația unei calități ființiale, ca și pentru Tatăl, numele de Tată, și pentru Fiul, numele de Fiu. Și dacă este sem-

---

433. În vorbirea Fiului e vorbirea Tatălui și în vorbirea Duhului e vorbirea Fiului. Până la un loc, aceasta are loc și între oamenii ce se iubesc. Copilul vorbește când vorbește mama și mama vorbește când vorbește copilul. Creștinismul a adus ca noutate față de filosofie, și a menținut față de filosofie de la «Renaștere» încoace, nu numai ideea persoanei, ci și taina comuniunii între persoane.

434. Numele de Sfânt nu indică ceva adăugat Duhului dumnezeiesc, ci ține de ființa Lui. Numai creaturile au sfințenia ca un adaos la firea lor, care nu are sfințenia prin ea însăși, ci ca un dar primit de la Dumnezeu. Toate creaturile se înalță într-un plan transcendent prin sfințenie. Duhul Sfânt nu mai are deasupra Lui o transcendență.

nul precis al ultimei idioţii[435] a numi pe Dumnezeu Tată, dar a cugeta iarăşi că nu e Tată, sau pe Fiul Fiu, dar a spune că nu e aceasta, cum am elibera de acuza de nepricepere pe cei ce îndrăznesc să dezbrace de sfinţenia prin fire pe Duhul Sfânt prin fire şi cu adevărat? Dacă deci Dumnezeu este Sfânt prin fire, dar e Sfânt ca El şi Duhul, cugetat din El şi în El, care ar putea fi modul alterităţii, înţeleg al fiinţei? Sau cum nu s-ar dovedi aiuriţi şi nepricepuţi cei ce atribuie creaţiei pe Cel prin care şi în care este în noi firea dumnezeirii? Căci nu împărtăşeşte printr-o creatură Cel mai presus de creaţie. Sau nu este adevărat cuvântul?

B. Foarte adevărat.

A. Şi încă ceva. Nu e înţelept, sau mai degrabă Înţelepciunea însăşi Dumnezeu?

B. Cum ne-am îndoi de aceasta?

A. Explică-mi iarăşi: prin ce devin înţelepte cele înţelepte?

B. Evident, prin înţelepciune.

A. Deci dacă Duhul înţelepţeşte pe cele capabile de înţelepciune, El va fi şi, desigur, va fi înţeles ca fiind astfel Înţelepciunea. Dar aceasta am spus că este Dumnezeu.

B. Dar, vor zice ei, nu sunt şi oamenii şi îngerii înţelepţi şi capabili să înţelepţească pe alţii?

A. Dar ei nu infuzează, prietene, celor ce se spune că sunt înţelepţiţi de ei, înţelepciunea ca Dumnezeu, ci îi fac părtaşi de buna lor învăţătură. O învăţătură potrivită sfinţilor aş spune că e aceasta: «*În dar aţi luat, în dar să daţi*» (Matei 10, 8). Dar Duhul Sfânt lucrează egal cu Dumnezeu. Deci dacă Se dăruieşte pe Sine Însuşi prin împărtăşire şi sălăşluire, face, desigur, sfânt pe om prin Sine Însuşi şi împlineşte în aceasta iarăşi lucrarea firii supreme. De fapt, Dumnezeu Cel atotputernic a spus către Moise, tâlcuitorul tainelor: «*Cine a dat gură omului? Şi cine l-a făcut greu la auz şi surd, văzător şi orb? Nu Eu, Domnul Dumnezeu?*» (Ieş. 4, 11—12). Şi în alt loc, printr-unul din prooroci, despre iudei: «*În alte limbi şi cu alte buze voi grăi poporului acesta şi nici aşa nu vor crede*» (I Cor. 14, 21; Isaia 28, 11). Iar în Faptele Sfinţilor Apostoli, se săvârşeşte aceasta prin lucrarea Duhului: «*Şi-au început a grăi în alte limbi, precum le-a dat Duhul să se ros-*

435. Deşi dumnezeirea nu e una cu părinţimea, căci în acest caz toate trei Persoanele ar fi Tată, dar totuşi nu poate să nu fie în Dumnezeu un Tată suprem, precum nu poate să nu fie un Fiu suprem. Dumnezeu trebuie să fie o origine personală supremă şi un adânc izvor de iubire. Deci nu poate să nu fie şi un Fiu ca răspuns la această iubire.

tească» (Fapte 2, 4). Iar Hristos spune iarăși ucenicilor Săi că vor fi duși la căpetenii și împărați, dar nu trebuie să se teamă : «*Nu vă îngrijiți ce să spuneți, sau ce să grăiți. Eu vă voi da vouă grai prin lucrarea și firea Sfântului Duh*» (Matei 10, 19). Și Sfânta Scriptură spune că făgăduința dată Sfinților s-a împlinit. Căci Însuși Hristos a zis : «*Nu voi sunteți cei ce veți grăi, ci Duhul Tatălui vostru va grăi în voi*» (Matei 10, 20). Cum deci este creat și făcut și într-un al doilea plan și mai prejos Cel ce înțelepțește cu înțelepciune, iar Înțelepciunea este Dumnezeu ? Cum Cel ce știe toate și pătrunde adâncurile lui Dumnezeu va fi pus în rând cu cei ce nu cunosc cele ale lui Dumnezeu și primește de la noi slava rânduită unui rob, deși Mântuitorul zice limpede : «Robul nu știe ce face Domnul» ? Știind deci Duhul cele ale lui Dumnezeu, Domnul cel după fire, cum nu e liber și mai presus de creație ? Cum Cel mai presus de creație prin identitatea de ființă nu va fi pus în rând cu Dumnezeu Tatăl și cu Fiul, prin Care și în Care slava lui Dumnezeu Tatăl, împreună cu a Sfântului Duh în vecii vecilor. Amin.

CUPRINSUL

CUVÂNTUL V

CUVÂNTUL VI

CUVÂNTUL VII

ÎN COLECȚIA «PĂRINȚI ȘI SCRIITORI BISERICEȘTI» AU APĂRUT:

Nr. volume din colecție :

1. Scrierile Părinților Apostolici
2. Apologeți de limbă greacă
3. Apologeți de limbă latină
4. Clement Alexandrinul
   — Care bogat se va mântui
   — Cuvânt de îndemn către elini
   — Pedagogul
5. Clement Alexandrinul
   — Stromatele
6. Origen
   — Lucrări exegetice la Vechiul Testament
7. Origen
   — Exegeze la Noul Testament
   — Despre rugăciune
   — Filocalia
8. Origen
   — Despre principii
   — Convorbirile cu Heraclide
   — Exortație la martiriu
9. Origen
   — Contra lui Celsus
10. Sfântul Grigorie Taumaturgul și Metodiu de Olimp
    — Discursul Sf. Grigorie Taumaturgul adresat lui Origen
    — Expunere de credință

    Metodiu de Olimp :

    — Banchetul sau despre castitate
    — Aglaofon sau despre înviere
    — Despre liberul arbitru
    — Despre viața și purtarea rațională
11. Actele martirice
12. Sfântul Vasile cel Mare
    — Despre Sfântul Duh
    — Corespondență
13. Eusebiu de Cezareea
    — Istoria bisericească
    — Martirii din Palestina
14. Eusebiu de Cezareea
    — Viața lui Constantin cel Mare

15. Sfântul Atanasie cel Mare
— Cuvânt împotriva elinilor
— Cuvânt despre întruparea Cuvântului
— Trei cuvinte împotriva arienilor

16. Sfântul Atanasie cel Mare
— Epistole
— Viața cuviosului Părintelui nostru Antonie

17. Sfântul Vasile cel Mare
— Omilii la Hexaemeron
— Omilii la Psalmi
— Omilii și cuvântări

18. Sfântul Vasile cel Mare
— Asceticele

21. Sfântul Ioan Gură de Aur
— Omilii la Facere (I)

22. Sfântul Ioan Gură de Aur
— Omilii la Facere (II)

29. Sfântul Grigorie de Nyssa
— Despre viața lui Moise
— Tâlcuire la Cântarea Cântărilor
— Despre Fericiri
— Despre Rugăciunea domnească
— Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieții) și despre nevoința cea adevărată

34. Sfântul Macarie Egipteanul
— Omilii duhovnicești

38. Sfântul Chiril al Alexandriei
— Închinarea și slujirea în duh și adevăr

39. Sfântul Chiril al Alexandriei
— Glafire

57. Sfântul Ioan Casian
— Așezămintele mânăstirești
— Convorbiri duhovnicești

64. Fericitul Augustin
— Mărturisiri

72. Boethius și Salvianus
— Articole teologice
— Mângâierile filosofiei
— Despre guvernarea lui Dumnezeu

80. Sfântul Maxim Mărturisitorul
— Ambigua

81. Sfântul Maxim Mărturisitorul
— Scrieri și epistole hristologice și duhovnicești

ÎN CURS DE APARIȚIE:

23. **Sfântul Ioan Gură de Aur**
    Omilii la Matei
30. **Sfântul Grigorie de Nyssa**
    Scrieri I
31. **Sfântul Grigorie de Nyssa**
    Scrieri II
43. **Teodoret al Cirului**
    Istorie evlavioasă sau viețuire ascetică
    Cuvânt despre dumnezeiasca și sfânta iubire
44. **Teodoret al Cirului**
    Istoria bisericească
52. **Ambrozie**
    Scrieri exegetice
53. **Ambrozie**
    Despre Sfintele Taine
    Scrisori
    Imnuri
75. **Casiodor**
    Istoria bisericească tripartită
79. **Sfântul Sofronie al Ierusalimului**
    Scrieri

Redactor : CONSTANTIN COSTACHE
Tehnoredactor : Pr. VALENTIN BOGDAN

Format 16/70 × 100. Coli de tipar 19,50
Comanda nr. 57

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC
ŞI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE